55

Yorinon – Harden 2977

nicht in Carghang, wie [illegible]

HIERONYMI MERCVRIALIS

Medici hac tempeſtate clariſsimi

TRACTATVS,

De Compoſitione Medicamentorum.
De Morbis Oculorum, & Aurium.

IPSO PRÆLEGENTE OLIM PATAVII DILIGENTER EXCEPTI.

Et nunc primum à MICHAELE Columbo Philoſopho & Medico editi.

CVM INDICIBVS COPIOSISSIMIS.

VENETIIS, APVD IVNTAS,

M D C I.

Cum licentia, & Priuilegio.

PETRVS DE VVITTENDEL,
P. M. D. candido Lectori. S. D.

Nter ea, quæ Mercurialis Patauii in extraordinariis vocatis diebus, Auditoribus ſuis, cum multo eorum fructu, & admiratione, iam multi anni aguntur, prælegit, fuerunt Tractatus de Componendis Medicamẽtis, ac de oculorum & Aurium vitiis: quorum etſi complura exemplaria apud varios Medicinæ ſtudioſos reperirentur, haud tamen defuerunt, & bibliopolæ, & Medici, qui, vt eos typis mandari permitteret, obnixè efflagitarunt. Et quanquam diu obſtiterit, quod magnoperè ſuſpicaretur, ne diuerſo modo, quam ab ipſo hæc præ lecta fuerunt, in publicum exirent; tamen Michael Columbus ſummo iudicio, candidiſſimisq; moribus, & ſingulari eruditione ornatus, eam prouinciam ſuſcepit, vt ex aliquot exemplarium collatione, vnum aliquod efficeret, quod ingeniis ſtudioſorum aliqua ſaltem ex parte ſatisfaceret. Neque ſpes eum fefellit, ſiquidem, vt vnuſquiſque facile perſpicere poterit, lumina ingenii Mercurialis clariſſima, adeo in his tractatibus apparent, vt vnum atque eumdem ſemper, & vbique fuiſſe, & eſſe, non ſit dubitandum: quemadmodum etiam ſpero, ſi Deus mihi fauebit, prælectiones, quas incredibili Auditorum applauſu in hoc Bononienſi gymnaſio habitas, ex ipſius ore toto triennio diligenter excepi, non multo poſt tempore in lucem me eſſe miſſurum, quæ non modo vim, & ingenium, ac eruditionem autoris clariſſimè repræſentabunt, verum etiam teſtatum facient, aut nullos, aut pauciſſimos hactenus extitiſſe, qui Hippocratem æque atque ipſe fœliciter explicare, eiuſque medullas intimè penetrare ſciuerint. Interim vale mi lector, atque huic viro ad docendum, medendum, ac omnes denique iuuandum nato, longam atque incolumem vitam mecum precare.

PRAELECTIOMVM HIERONYMI MERCVRIALIS De compositione Medicamentorum.

PRÆFATIO.

TRIA esse Medicinæ membra, siue partes, hactenus apud Medicos receptissimum est, Dieteticen scilicet, Pharmaceuticen, et Chirurgicen. Quod Dietetice ante alias partes fuerit instituta, scriptum reliquit Hippocrates lib. de Arte uetere, quoniam rudes illi homines cum ęgrotarent, naturæ quodam ductu instigati ad contrariam vitæ rationem conuertebantur, quamquam Plato 3. de Repub. videtur hāc partē chirurgicæ posteriorē fecisse. Successit Dieteticæ Chirurgica, quam vsque ad tempora Homeri floruiße compertissimum est, vt illis temporibus nomine Medici solus Chirurgus semper intelligeretur; Post quam partem tandem illuxit, quæ Pharmaceutice vocata est, tota in compositione, vsuque medicamentorum collocata. Hanc apud Aegyptios primum institutam fuisse, verosimile est, eo quod medicamenta in ea regione fœcundo quodam naturę prouentu semper abundarent, vt hac ratione etiam scriptum sit ab Herodoto in Euterpe, omnia in Aegypto medicis fuisse plena. Quod enim vnguentorum compositiones, & oleorum in Aegypto primum sint natæ, facile intelligere poßumus ex monumentis Hippocratis, & Galeni, apud quos excellenti quodam nomine plurima vnguenta Aegyptia vocata sunt. Sed quanquam hęc ars componendi medicamenta, vetustissimo tempore sit inuenta, Hippocratis tamen ætate exculta admodum non fuit, siquidem si eius medicamenta examinemus, non ea arte, neque ea methodo videntur composita, quæ necessaria est, ac propterea non est mirandum si Galenus inter plurima veterū medicamenta, aut raro, aut nūquam Hippocratici alicuius mentionem fecerit. Post Hippocratis tempora, & præsertim sub Romani Imperij principatum, componendi medicamenta ars, mirifice euecta est, non ob aliud, vti existimo, nisi quia, ut refert Galenus 1. de Antid. eo tempore ex vniuerso orbe medicamenta optima Romam conuehebantur, ita vt sicuti tempore Hippocrates ob medicamentorum inopiam vsus componendi non ita clarus fuit, Romanorum tempore maximè claruerit. Quare Galenus iure sibi proposuit medicamenta superiorum medicorum æstimare, commendare, & interdum diligentissimè examinare. Itaque duobus præclarissimis voluminibus hanc nobis artem aperire aggreßus est, nec post ipsum defuerunt Arabes, qui copiam quandam medicamentorum incredibilem, & compositam tradiderunt, & componendi vsum monstrarunt. Hanc eandem viam ingreßi sunt recentiores multi, Decennius, Trincauellius, Syluius, Fallopius, & alij qui omnes tum veteres, tum recentiores quamquam elaborarunt in hac arte nobis tradenda, veruntamen, vel propter nimiam subtilitatem, vel propter immensam longitudinem, vel propter rei difficultatem non ita omnibus placuerunt, nec etiam videntur omnibus profuisse.

Itaque

Itaque hac ego ratione ductus, & etiam precibus vestris inflammatus, statui hoc tempore artem vobis demonstrare lucidam, synceram, & quantum fieri poterit breuem, qua possitis ex vobis ipsis, atque etiam ex tempore medicamenta parare, hoc est enim quod gloriosos, & opulentos medicos reddit. hoc est propter quod dicebat Arist. 10. Ethic. veros medicos non fieri ex libris. Vt autem quod docturus sum vos, ordine, & methodo amplectamini, quinque præcipua capita vobis declarare conabor. Vnum erit, quis sit finis, & scopus medicamenta componendi, etenim nisi primo cognoscantur a medico fines, & scopi, quos tenere debet in medicamentis componendis, proculdubio cœca, & erronea erit omnis tractatio. secundum caput erit, vt doceam vos, quæ, & qualia sint medicamenta ex quibus quotidie fiunt pro ægris compositiones. tertium erit quantitas, & mensura medicamentorum, qua tum in compositione ipsorum, tum in vsu vti debetis: in qua parte maxime requiritur industria vestra, quoniam si quid est, quod faciat artem nostram coniecturalem, si quid est in quo errores medici sint læthales, proculdubio est mensura medicamentorum. quartum erit modus componendi medicamenta: etenim nil frequentius habetis apud medicos, & Pharmacopolas, quam illud, misce, & fiat secundum artem, quomodo autem sint faciendæ istæ mixtiones, quis sit hic modus & quæ ars, a paucißimis clare explicatum habetur. quintum & postremum erit de tempore opportuno medicamenta componendi, namque vt in ceteris rebus opportunitas temporis magnopere valet, sic potißimum valet in hac parte medicamentorum compositionis.

INDEX CAPITVM IN PRAELECTIONES

De compositione Medicamentorum.

LIBER PRIMVS.

Liber Secundus qui est de medicamentorum Dosi.

Medio-

Liber Tertius, qui medicamentorum componendorum rationem tradit, ac methodum.

FINIS.

INDEX IN PRAELECTIONES DE COMPOSITIONE Medicamentorum:

A indicat faciem primam, B faciem secundam.

Index Finis.

HIER. MERCVRIALIS PRAELECTIONVM.

De compositione Medicamentorum.

LIBER PRIMVS.

In quo de medicamentorum facultatibus agitur.

De Componendorum medicamentorum causis. Cap. I.

T itaque principium sumamus, quinque inuenio fines esse, ob quos medici composuerunt, & hoc tempore componunt medicamenta: vnus est, quia in conseruandis corporibus à morbis, & in debellandis morbis ipsis sæpe variæ virtutes, & facultates requiruntur, quæ cum in vno medicamento non reperiantur, necessarium est plura simul commiscere, vt plures & variæ facultates habeantur: propter quòd iure damnandus est Plinius qui lib. 29. cap. 1. damnauit compositiones medicamentorum, eo quòd singula liceat inuenire remedia, quæ morbis omnibus opitulari possunt, hinc etiam clarum est iure Gale. 1. de compos. med. secundum genera, improbasse eos qui aliquibus aliis leuibus rationibus medicamentorum compositionem euerterunt, quod autem variæ, & diuersę facultates requirantur, fit propter multas causas, vel propter affectuum diuersitates. V.g. si quis laboret erysipelate, & catarrho, si febre & fluxu alui, in his requiruntur diuersæ, & pene contrariæ facultates, quæ cum non reperiantur, in vno medicamento, necessarium est plura miscere: aut propter causæ à morbo diuersitatem, vt in febre a pituita, febris cum sit affectus calidus, & siccus, causa vero sit materia

Quinque fines esse, ob quos medic. componuntur.

Primus finis est diuersas habere facultates.

Pli. negauit compositionem.

frigida, & humida. huius varietatis ratione fit, vt sint componenda varia medicamenta: aut propter causarum ægritudinis inter se diuersitatem, vt in scabie & lepra, in quibus cum humores diuersi sint, causæ, diuersæ quoque requiruntur facultates: aut propter diuersitatem ægritudinis a symptomate. Exemplum, si pleuritidi adnectatur fluxus alui, febri coniungatur syncope, in his cum accidens, & morbus requirat diuersa remedia, propterea compositio diuersorum est necessaria: aut propter varietatem ægritudinis a membro patiente, hæc autem diuersitas est aut propter complexionem partis, vt si cerebrum erysipelate laboret: nam cum cerebrum sit frigidum, & humidũ temperatura, erysipelas affectus feruidus, iure in vsum veniũt diuersæ, & variæ facultates: vel propter principatum partis, vt si cor tremore laboret, si iecur inflammatione: aut propter situm partis, veluti vlcus in pulmone: vel propter colligantiam, aut sensibilitatem, ut si ægritudo aliqua sit in ore stomachi: nam tametsi ægritudo exigat medicamenta frigida, tamen dicebat Auer. valde abstinendũ esse a medicinis nimis refrigerantibus in ventriculo. Est itaque primus finis componendi medicamenta, vt variæ facultates simul misceantur. Secundus est, vt vis medicamenti, quam optamus, vel augeatur, vel minuatur, vel ab alia qualitate, quam non optamus, spolietur. Augentur medicamenta, seu facultates medicamentorum, quando valentiora imbecillibus adnectuntur. v.g. si vtendum sit oleo chamomelino, & calorificam eius vim optemus maiorem, addemus, vel cinamomũ, vel calamum aromaticum, vel aliquid aliud, quod possit augere facultatem calorificam. Minuitur autem facultas medicamenti duobus modis, vel quando miscentur contraria, vt si velimus uti opio, & timeamus eius frigiditatem, miscendum est castoreum, ut miscet Galen. quod sua facultate contraria frãgit uim, & facultatem nimiam ipsius opij, uel minuitur, si intenso remissius misceatur. unde dicebat Galen. in proemio de composit. medi. secũdum genera, si aquę feruenti misceamus tepidam, proculdubio remitti feruorem, sic si ualentioribus remediis mitiora cõmisceantur, hebetatur, & remittitur potentiorum facultas, atque quod dico de primis qualitatib. idem putatote, & in secundis, & tertiis a me dictum. Scio quęstionē esse in scholis diu agitatam inter medicos, & philosophos, an scilicet remissum remittat intensum, sed huiusmodi quæstiones huic tractationi inutiles puto, iccirco eas, & similes dimittã: sat est apud medicos constare remissa medicamenta si misceantur ualidiorib. eorum facultates imminuere, cuius rei eam adfert Auer. rõnem 5. collect. cap. 57. quod. s. remissa ubi commiscentur, semper proportio contrariæ facultatis maior euadit. exemplum, sit piper cali-

Propter diuersas symptomatũ, et morborum causas diuerse requiruntur facultates.

Quæstio superuacanea esset.

Nũ remissum remittat intensũ.

dū in tertio gradu, frigidum vero in primo, si misceamus piperi ca lamū aromaticū, vel cinamomū quid fiet? habetur quidē vnus gradus caliditatis, sed addetur, ēt gradus vnus frigiditatis, adeo ut cū primum ad tres gradus caliditatis esset, vnus solus frigiditatis, nūc ad quatuor gradus caliditatis adsunt duo frigiditatis: adeo ut in mixtione remissioris medicamenti semper augeatur gradus cōtrariæ qualitatis. spoliatur qualitas quæ non optatur per commistionem, quando una ex qualitatibus, uel primis, uel secundis, uel tertiis contrario miscetur. v.g. si uelimus uti lactucæ succo, & solūmodo cupiamus frigiditatem, nō autem humiditatem, miscere debemus succum, qui siccitate sua adimat humiditatem. u.g. si addamus succum plantaginis, qui siccat in secundo gradu. auferendo humiditatem lactucæ, quæ est in secundo gradu: pariter agendum est in secūdis qualitatibus, ut si aperire uelimus, nec expediat aperire calefacientibus, miscemus ea quæ possunt uim illam calefactoriam frāgere, ut si aperire cum apio uolumus, miscemus semina melonum, quæ nec minuunt uirtutē aperitiuam, & tamē sua frigida qualitate retundunt caliditatem apij. idem dicitote in tertijs facultatibus, ut si prouocare urinā placeat, ac timeamus caliditatem, accipiemus radices asparci syluestris, & admiscebimus semina cucurbitæ, quę adiuuabūt quoquopacto facultatem urinæ prouocatoriā, simulq; retundet acrimoniam, ad asparaci syluestris. Quod his exēplis uos docui seruiet etiam in aliis facultatib. spoliandis. Tertius finis est in componendis medicamentis, ut facultas naturæ nostræ inimica, & uenenata, uel corrigatur, uel prorsus auferatur, nam dicebat Gale. 2. de acutis, & 6. Epid. medicamenta purgantia inimicā nostræ naturæ qualitatem possidere, & propterea ab Hippoc. prudenter excogitatum fuisse, ut odorata semper commisceantur, sic etiam in usum ueniunt interdum uenena in partibus corporis extrinsecis, ut squama aeris, argentum sublimatam, quib. nisi misceamus, q̄ ueneficam facultatem imminuant, lethalia damna inferimus. Sed locus hic postulat ut contradictionem in uerbis Gal. quam fui alias pollicitus, dissoluā. Scilicet an purgantia medicamenta habeant facultatem, & proprietatem naturæ nostræ inimicam. nam Gale. 2. de acutis 12. scribit purgantium medicamentorum naturam esse contrariam, ac pœne lethalem, & deleteriam corporibus eorum, quæ purgantur, & sicuti papaueris, iusquiami, & mandragoræ succus si in modica quantitate adhimeatur interdum iuuat, si in paulo maiore maxime uocet, sic medicamenta pùrgantia, si in pauca quantitate exhibeantur iuuare, si multa nocere, & lethalia esse, quo in loco clarissime monstrat Gal. purgantium naturam esse nobis inimicā. Cæterum idem Gale. 6. Epid. com. 6. tex. 5. loquens de proprietati-

Exemplū

Tertius finis, spoliare naturā medi. nobis contrariā.

An purgātia medic. habeant naturam nostræ inimicam.

Galen.

Quatuor sunt classes eorum quæ nobis amica vel inimica. bus, quæ vel nobis sunt propriæ, vel inimicæ; quatuor earũ classes facit, vnã in nutrimẽtis, aliam in medicamentis, aliam in venenis, κακοῦργα vocat Hippoc. siue malefica. quartam in antidotis: rursus maleficorum genus diuidit in duo, vnum eorũ, quæ proprie deleteria vocat, alterum eorum quæ ab animalibus eiaculãtur, subiũgit Galc. fortasse aliquem futurum, qui inter deleteria cõnumeret pur *Contradicit.* gãtia medicamẽta: sed hoc esse perinde ac si alexipharmaca numeremus inter deleteria, quia sicuti purgãtia in exigua quãtitate exhibita iuuant, in immodica nocent, sic alexipharmaca debito pondere exhibita, iuuant, immodico verò maxime nocent: Ex quo discursu clare colligitur Gal. nolle purgãtia esse numeranda inter vere deleteria, nec inter ea quę proprietatem habent nobis inimicã: adnectitur his, quod idẽ Gal. 3. de simpl. cap. 24. scribit, medicamẽtis purgantibus non inesse qualitatem deleteriã, vt si cõferatis hæc loca Gal. facile appareat nõ solum contradictionẽ inesse, verũetiã *Tria genera deleteriorum.* difficilem & grauẽ. Quam vt tolleret Fallopius piæ memoriæ præceptor meus, dixit tria esse genera eorũ quæ sunt deleteria, vnũ eorum quæ qualitate manifesta iugulant homines, vt cicuta frigore. secundum eorum quæ secundum substantiam, vel proprietatẽ occultam, vt argentum viuum, argentum sublimatum: tertium eorum quæ enecant ĩmodice euacuando, vt sunt medicamenta purgãtia: addit has facultates deleterias non raro comisceri, ita vt inueniantur quę tum qualitatibus manifestis, tum tota substantia, tum etiã *Sol. Falop.* nimium euacuando homines interimant. hisce suppositis dicit Fallop. Gale. loqui secundo de acutis, de iis quæ interimunt propter nimiam euacuationis violentiam. sed quia videbat uerba Gal. sonare q; habeant contrariam naturam, non quia euacuant, eapropter dicit, homini duas esse contrarias naturas, vnam quæ vere contrariatur, & interimit, alteram propter quam medicamẽta a calore na *Confutatio.* turali non vincuntur: adeo vt quando Gal. dixit, medicamenta habere facultatem, contrariam, intellexerit non de vera cõtraria na- *Prima cõfutatio.* tura, sed de ea, propter quam medicamenta non superantur a calore: vbi vero negauit qualitatem inimicam, & deleteriam, locutum esse de vera & proprie inimica qualitate. sed parcãt mihi præceptoris manes, non possum tollere his rationibus cõtradictionem, nec etiam possum probare oĩa huius viri dicta. Primum quia non po- *Quid differãt inter medica. deleteria, & lathalia.* nit differentiam inter medicamenta lethalia, & deleteria. cũ tamẽ Gal. 6. Epid. cõm. 6. tex. 5. & 6. de med. loc. primo, maximam ponat differentiam. s. quod lethalia sint quæ interdum prodesse possunt: deleteria quæ nunquam, aut sanis aut ægris prosunt, quo in loco volo vos commonefacere erroris in textu latino, vbi particula illa (non) non lethalia omnino expungenda est, nam in textu Græco

non

non habetur,& cum hac de re admonuissem doctissimum Paulum Crassum eius interpretem,assensus est mihi.Deinde quia si deleterium medicamentum est illud secundum Galenum, quod semper interficit,& quod nunquam iuuat neque sanos, neque ægros, ergo medicamentum purgans,si esset vere deleterium,nūquam iuuaret. tertio quia si pro natura contraria debemus intelligere quod a calore naturali non conficiatur,sic omnia medicamenta habebūt naturam contrariam,quia iccirco purgant medicamenta omnia,quoniam a calore non superantur,tamen Gal.3.de simpl.non tribuit illud omnib.medicamētis.quarto & vltimo quod Hippo. miscet medicamentis odorata;non quidem vt conficiantur melius a calore, sed,dicit Gal.vt facultas contraria oīo ab odoratis remittatur.Vt explicatam habeatis propositæ cōtradictionis resolutionem.Duo ante alia sunt nobis constituenda,vnum has voces θανάσιμον & δηλητήριον seu lethale, & deleterium duobus modis apud scriptores accipi,vno proprie,alio cōmuniter:quādo proprie accipiuntur, significant id quod intellexistis ex Galen.6.Epid.cōmē.6.text.5. s.quod lethale dicitur de iis,quæ licet mortem inferant, interdum tamen iuuāt: deleteria vero proprie significat ea,quæ semper iugulāt,hęc est propria significatio harum vocum apud scriptores.Cōmuniter acceptæ, deleterium significat lethale, & lethale deleterium,quas significationes reperietis sæpissime apud Nicandrum in alexipharmacis,& theriacis,sed reperietis etiā apud Gal.libro enim de simplic.10.cap.1. inquit se noluisse tractare da lethalib. medicamentis,quo in loco necessarium est pro lęthalib. intelligere proprie & verè deleteria,quia Galenus tractauit de medicamentis, quæ licet iuuant,nocent tamen interdum, de deleterijs nūquam tractauit, ea propter vox lethale eo loco significat deleteriū. Præterea Aris. prima probl.sect. probl. 48. secundum contextum græcum, inquit medicamenta θανατόφορα seu lęthalia esse,quæ quantulacunque parte sumantur semper interimunt:adeo vt uox hæc læthale apud Arist.significet id quod vere deleterium est.Alex.prima probl.primo scribit, elleborum coturnicib. esse cibum, homini deleteriū: quo loco vox hæc nō est proprie accepta sed communiter pro lethali, q̄a elleborus tā albus quā niger sæpissime iuuat homines. hoc igitur sit constitutū,has voces & proprie,& cōmuniter sumi apud probatos scriptores.Alterū constituendum,est,esse aliquid aduersum naturæ nostræ dupliciter apud Galenū accipi, vel quod ex toto sit contrarium, vel q̄d ex parte; hoc manifestissime declaratur apud Gal.3.de simpl.24.his igitur in hunc modum constitutis, iam aperta uobis via est ad dissoluendam cōtradictionem, eo q̄ Gal. quādo scribit 2.de acutis 12.medicamēta purgātia esse deleteria, non accipit

Secūda cōfutatio. *Quid est med. deleterium.* *Tertia con futatio.* *Cur medicamēta nō purgent.* *Quarta cō futatio.* *Cur misceātur ab Hip. odorabilia.* *Lethale, & deleterium duobus modis sūmuntur cōiter & proprie.* *Nicādrus.* *Intelligendus est Gale. de med. deleterijs.* *Aristo.dicit lathale significare vere deleterium.* *Aduersariū naturę nostræ duplex, est secundū totū. & secūdū partem.*

6. acuto. 12. deleteria communiter sumuntur.

cipit hāc vocem proprie, sed cōiter pro lethali, hoc est, quod purgātia non semper noceant, sed aliquando prosint. vbi vero 6. Epid. loco citato, negat medicamenta esse deleteria, tū vtitur voce ea proprie, pro ijs quæ nunquam iuuant, similiter quando dicit purgantia esse inimica naturæ nostrę, intelligit non ea tota, sed aliqua ex parte inimica, vbi vero negat esse inimica, intelligit, quod non ex toto sint inimica: & hoc modo, ni fallor, explicatam habetis contradictionem grauissimam.

Quartus finis insuauitatem demere.

Quartus finis quem medici habent in componendis medicamētis est, vt eorum insuauitas corrigatur, quemadmodum enim dicebat Lucret. 2. de natura, medici quādo volunt propinare absinthia pueris tingunt vasa melle, vt ludificentur pueris, sic etiam vt insuauitas, & ingratitudo tollatur a medicamentis cōmiscentur ipsis saccharum mel, sales, vinum, & multa alia & notate rē pulcherrimam. scribit Arist. 1. probl. 48. medicamenta purgantia, vt plurimum esse prædita malo odore, & sapore: quia cū sint magna ex parte nobis inimica, sunt fugienda, & nō habenda in vsu, nisi in magna necessitate: nam quæ uoluit natura nobis prodesse, ea, vel iucunda, vel non ingrata saltem fecit, quæ voluit raro esse vsurpanda, infecit huiusmodi ingratitudine, vt fugiantur, immo ait Hip. in lib. de arte vet. eos cibos qui nobis minime conueniunt, vel amaros, vel acres, vel salsos, alioue sapore infectos esse, vnde ab ipsis non parū turbamur.

Quintus finis est fieri ex multis vnū habēs omniū naturā.

Quintus finis est, vt possint fieri medicamenta, q̄ ad multos vsus inseruiāt, appellata ob id, polychrista, nec negligēdus est hic finis, quia medici, vt scribit Hippoc. in eo lib. qui medicus inscribitur, & præsertim chirurgi coguntur ire cum exercitibus, coguntur itinera longa facere cū regibus, & principibus: in qua occasione non licet secum ferre multa medicamenta, & propterea optimum est, & necessarium, vt habeant pauca, sed quæ possint inseruire pluribus vsibus: sic sapientissimi viri maiores nostri composuerunt theriacen mytridatum, cyphi Aegyptiorum, & multas alias cōfectiones, quas non est necesse, vt referam his vsibus addo ego, & alium non ignobilem. scilicet, inuentam esse medicamētorum compositionem, vt possint medicamenta aliqua conseruari; sic fiunt syrupi isti nostrates cum saccharo, vt conseruentur, & conditurae multæ cum melle, cū sale, cum oleo, cum aceto componuntur, non ob alium finem, quā; vt possint conseruari: sed potissimum in vsu est propter hunc finē mel ipsum, & saccharū, quæ sunt eiusdē naturæ, & differunt tantum secundum magis, & minus: neq; hoc medicorum inuētum nouum est, sed antiquissimum, quoniam scriptum habemus apud Columellam lib. 12. apud Plinium, apud Xenophontem, veteres consueuisse corpora hominum melle conseruare, & qui delectātur historiis, fa-

Sextus finis additur ab autore, qui est conseruare medicamenta composita.

cile uidere possunt apud priscos Aegyptios fuisse consuetudinem, ut conseruarentur corpora incorrupta. primo sale, deinde apud alias nationes melle, & cera. Sed cupiet aliquis uestrum intelligere a me, qua ratione possint hæc, medicamenta conseruare. cuius rei causa intelligetur facillime, si causas putrefactionis intelligamus; breuiter scimus ad putredinem duas concurrere causas, calliditatē externam, & aqueam humiditatē, intimā, hæc omnia corpora, uel alterum faciunt, uel utrunque. sal maxime absumit humiditatem aqueā, oleum prohibet aeris caliditatem, mel, & saccharū attrahūt ad se humiditatem ex corporibus. & pōt hoc cognosci experientia, quia medicamenta conseruata in melle, nisi sint exiccata, solēt impertiri melli, & saccharo omnem humiditatem, & hoc uidetur, quia si post duos, uel tres menses accipiatur mel coctum, quo conseruatum sit medicamentum aliquod, uidebitis mel aquescere, & ideo sagaces artifices post duos, aut tres menses solent recoquere mel, & saccharum, quo auferatur omnis humiditas: Tot itaq; sunt fines propter quos hæc ars componendi medicamenta, & excogitata sit a ueteribus, & etiam temporibus nostris obseruata.

Qua ratione med. possint conseruare corpora incorrupta.

Solutio.

Cōfirmatio cū experiētia.

Medicamentum siue pharmacum quid. Cap. II.

SEquitur secundum caput, de medicamentis. Quod cum sit & longius, & magis etiam necessarium, in ipso docebo uos hæc omnia: primo quid sit medicamentum, & quia medicamenta quæruntur propter facultates, docebo quæ sint medicamentorum facultates, quot & quantæ eæ sint, in quibus medicamentis sint, quomodo operentur, & quomodo etiam in vsum alterandi, vel purgandi transeant. De historia medicamentorum nihil dicam, quia habetis doctissimum Guilandinum huius artis coriphæum, a quo potestis hæc discere. Ad primum igitur accedens dico hoc, nomen, pharmacū, tria apud medicos significare, vel venenum, uel pigmentum, quo mulieres colorant faciem, vel medicinam, quæ ad salutem hominis in usu habetur. Similiter apud Latinos scriptores totidem significat, scilicet, vel venenum uel fucum uel medicinam. Definitur medicamentum a Gal. 1. de simp. 1. & 3. de temperamentis, quod alterare pōt corpus nostrum. Auic. 1. cant. tract. 1. tex. 26. scribit, medicinam esse quæ corpus nostrum uincit, & superat. Dicitur medicamentum a Gal. alterare, ad differentiam cibi, qui non alterat corpus, & quanquam cibus augeat corpus, & auctionem præcedat alteratio, non tamen dicitur alterare corpus:

Pharmacū tria significat.

Terminus cibi est auctio.

quia terminus cibi nõ est alteratio, sed auctio, terminus vero medicamẽti est alteratio. Dicitur alterare corpus, eo ꝙ ꝓprie & imediate agit medicamẽtũ in corpus, & quãquam Theoph. in lib. de vertigine: & Alex. 2. probl. 33. scribant medicamẽta, etiam alterare, sensus, animos, & intellectum, veruntamen hæc alteratio peruenit in animos propter corporis alterationes. Auer. 5. Collect. 2. vt explicaret hanc Gal. definitionẽ dixit, vel Gal. esse damnãdũ, vel hoc modo intelligẽdũ. s. quod cibus sit ille qui reponat partes cibati eiusdem speciei cum cibato, medicinam vero esse eã, quæ reponat quidem partes cibati, sed nõ eiusdẽ speciei, cuius Auer. obscurã mẽtẽ vt percipiatis, debetis scire ꝙ scribit Gale. primo de tuẽda val. primo, & multis aliis, in locis, corpus nostrum secundum substantiam perpetuo exinaniri, & dissipari, vt reponantur partes, quæ quotidie absumuntur, homines cibum capiunt, qui cõuertitur in partes eiusdem speciei, cuius erant partes consumptæ. medicamẽta dicit Auer. reponunt quidem partes, faciunt carnem, faciunt aliq̃d aliud, sed istę partes non sunt eiusdem speciei cum consumptis, sed contrariæ, & hinc est, dicit, quod medicamenta iuuant, quia cõuertuntur in partes cõtrarias. sed nunquam fidendum est inimicis. Auer. fuit perpetuus Gal. calumniator, nec est credendum, eum hoc in loco potuisse Galeni mẽtem interpretari, quapropter animaduerto ego, Auerr. hac in re tres errores cõmisisse. Vnum quia apud Gale. alterare nihil aliud est, nisi qualitatem in diuersam qualitatem mutare, mutare qualitatẽ, & cõuerti in substantiã est valde diuersum; quare aliud oĩno est apud Gale. alterare, aliud conuerti in substantiam cibati, secundum, quod si sic intelligenda esset Galeni sñia, vt ipse dicit, sequeretur a Gal. non comprehensa omnia esse medicamenta, videlicet externa, quoniam hæc, vt lippis est notissimum, nõ conuertuntur in substantiam, de internis posset dubitari, saltem de aliquibus, de externis dubitari nõ potest, quia compertum est hæc non cõuerti in vllam partem corporis nostri. Tertium, quia his suis descriptionibus non complexus est plene naturã medicamẽtorum, quia vt prudentissime nos docuit Auic. alia sunt medicamenta, quę non mutant corpus mutatione insigni, sed mutantur ipsa, neque tñ conuertuntur in substantiam eandem cum nutrito, vt lactuca, endiuia hæc enim mutantur a corpore nostro, & conuertuntur in aliquam substantiam, sed non in optimam, & eandem. Dicetis, cur ergo scripsit Diosc. lactucam conuerti in sanguinem? ex sanguine fit caro, ex lactuca fit sanguis, ergo etiã caro? intelligendus est Dios. quod hæc non proprie conuertuntur in sanguinem, sed auxiliãtur ad temperandum, & conficiendum sanguinem: quia pars calidior quæ fieret bilis, castigata a lactuca, fit sãguis. Alia sunt medicamẽta

quæ

Auer. 5 c. 2. c.

Corpora cõtinuo dissipari dicit Galen.

Cibus cõuertitur in eãdem substãtiã secũdũ speciem.

Triplex est error Auer.

Prima medicamenta.

Auic. credendũ est.

Dubiũ per Dioscor.

Solutio.

Secũda medicamẽta, qua sunt agentia, & patientia.

quæ mutantur a corpore,& mutant corpus, ita tamē vt mutatio facta à medicina vincatur tandem a mutatione facta a corpore, quo in genere sunt medicamenta mediocria,vt cassia,manna,quæ mutā tur,& mutant corpus, sed tandem medicamenti actio superatur. Alia sunt medicamenta,quæ mutantur a corpore,& mutant,sed ipsorum actio destruit mutationem factam a corpore, & huiusmodi sunt lethalia medicamenta.si igitur res ita se habet,vt docet Auic. multum abest,vt Auer.hac sua descriptione potuerit complecti integram medicamentorum naturam.Est itaque medicamentum id quod alterare corpus nostrum potest.

Facultas quid & quotuplex. *Cap. III.*

Vnc de facultatibus uerba faciemus, quam tractationem, ut plenam habeatis, ante cætera cognoscendum, quid sit facultas, δύναμις enim apud Græcos, apud nostros appellatur modo potentia, modo facultas,modo vis, de qua loquens Galen.1. de simpl. 1.& lib.de mul.2.dicebat facultatem esse quandam causam effectricem:quæ modo actu est,modo futura est, actu dicitur potentia ignis, quia facultas calorifica operatur sine alio. In pipere dicitur potentia esse calorifica,sed non actu. quia nisi aliud accedat,non potest calefacere: Dixit Galenus esse quandā causam quoniam facultas non est vere causa,sed qualitas quædam, medio cuius causæ agunt.Et quia dictum est ab Aristo. omnem actionem proficisci a forma,necesse est; ut causa quæ agit per hanc facultatē sit quædam forma. Hæc est ars inueniendi facultates. Videamus modo quæ sint formæ,et his,inuentis inueniemus quot sint facultates.Corpora quæ in vsum medicum ueniunt,vel sunt viuentia, uel uitæ expertia:dico uiuentia uenire in vsum medicum, quia tametsi raro contingat,ut medici utantur corporibus uiuentibus, utuntur tamen iis,quę olim uitam habuerunt. Corpora uiuentia tres formas,habent,animam, quę proculdublio forma est, temperiem ex quatuor qualitatibus,et formam totius compositi, quę appellatur a medicis et philosophis modo tota substantia,modo forma substā tialis:anima proculdubio habet proprias facultates, quibus operatur,quia siue sit anima uegetatrix,siue sensatrix,ꝓculdubio operatur propriis facultatibus uegetatiua enim habet attractricem, con coctionem etc.habet etiam anima sensatrix suas facultates:nec dicat aliquis uestrum Galen.3. de temper. 4.has facultates appellasse effectus,non causas,quia si consideremus ipsas prout fluunt ab ea forma

Facultas quid.

Quæ facultas est actu operatur sine medio, ut ignis.

Cur dicit Galen. esse quādā causam.

Facultas non est vere causa.

Oīs actio proficiscitur a forma.

Corpora viuentia tres formas habent.

Aīa suas habet facultates.

Dubium. Solutio.

Facultates possunt dici & causæ & effectus. forma, quæ est anima iure debent nuncupari effectus: si consideremus effectus, qui ab ipsis prodeunt, possunt dici causæ: sed de hac forma, de his facultatibus non est nobis institutum verba facere, quia hæ non ingrediuntur medicamenta nostra: nam cum comitētur formam viuentem, cuius uel nullns, vel rarus vsus est in medicamentis, ea abeunte abeunt & ipsæ: super sunt itaque duæ aliæ formæ: temperatura scilicet ex quatuor qualitatibus elementorum, & formæ substantiales appellatæ. Forma substantialis, operatur per suas qualitates, sed quia huiusmodi qualitates semper sunt ignotæ, ea propter facultates a tota substantia medicamentorum dicuntur proprietates occultæ: facultates vero, quæ inseruiunt temperaturę ad operationes, cum sint apertæ sensibus nostris, non dicuntur occultæ, sed manifestæ: facultates ergo manifestæ quę quot, & quales sint, non aliunde comparare possumus, quam ex ipsis effectibus: si igitur videamus effectus medicamentorum, alii sunt primi, alii secundi, alii tertii, primi sunt, qui oriuntur ex primis elemētorum facultatibus: dicebat enim Galen. 1. & 2. & de fac. nat. scriptores ante Hippoc. non cognouisse actionem, & efficaciam primarum qualitatum elementorum, primum Hipp. cępisse docere hanc efficaciam. Hippocratem vero secutos esse & Aristot. & Theoph. primi igitur effectus sunt, qui prodeunt a primis qualitatibus elementorū, cum enim omnia corpora cōposita sint ex his qualitatibus, aut qualitates sunt ita temperatæ, vt nulla alteram excedat, aut ita vt altā aliā excedat: si nulla excedat, dicitur corpus illud temperatum, siue autem sit ad pondus, siue non, non est locus disputandi: vbi vero excedit aliqua qualitas, denominatur illud corpus secundum illam: adeo, vt si excedat secundum caliditatem, dicitur calidum, si secundum friditatem frigidum, & ita de aliis tum simplicibus, tum coniugatis, quare prima, seu primus gradus facultatis, est qualitas effectrix, quę sequitur temperiē corporis, secundi effectus, qui nascuntur ex temperie, sunt illi qui sequuntur primas qualitates immediate v. g. duratio, densatio, mollificatio, attenuatio, apertio, & similes effectus dicuntur secundi, eo quia sequuntur immediate primas qualitates, nam rarefactio sequitur caliditatem, mollificatio humiditatem, densatio frigus, adeo vt omnes isti effectus dependeāt immediate a primis qualitatibus, verum quia diuersi sunt isti effectus, ab effectibus primarum qualitatum, necessario & ipsi dicuntur dependere a propriis quibusdam facultatibus, quæ appellatur secundæ, vt est facultas densatoria, emollitoria, attenuatoria: præter hos effectus sunt & alii qui tametsi dependeant, & sequātur primas, atque secundas facultates, veruntamen & ipsi diuersi sunt, vt est carnis generatio, prouocatio vrinę, menstruorum: facultas vomitoria;

Medicus duas formas cōsiderat.

Cur facultates a tota substantia med. dicuntur occultę.

Facultatū numerus, et essentia ab effectibus cognoscitur.

Primus Hippo. efficaciā primarum qualitatū agnouit.

Quod sit corpus teperatum.

Primę facultates.

Denominatio sumitur a primo dominante.

Facultates secundę.

Facultates tertię.

istæ

istæ enim facultates, quæ plurimæ sunt, iure dicuntur a medicis tertiæ, quia sicuti effectus sunt tertii a primis effectibus & diuersi, sic pariter necessarium est tertias esse aliquas facultates, quæ producant hniusmodi effectus. Itaque manifeste habetis quatuor esse ordines facultatum: vnum a tota substantia. Tres verò esse facultates manifestas, primas, secundas, & tertias. sed dicetis quæ sunt istæ facultates a tota substantia? sunt illæ, quæ omnino reduci non possunt, neque ad primas, neque ad secundas neque ad tertias, vt est facultas purgandi bilē in scamonio, & rhabarbaro, facultas cãtharidũ exulcerãdi uesicã, facultas exulcerãdi pulmones in lepore marino: quæ cum nullo modo possint recenseri inter manifestas, iure dicuntur occultæ, eo quod huiusmodi facultates operantur effectus, qui nulla ratione inueniri possunt, sed sola experientia cognoscuntnr, vt affectus aliarum facultatum possunt inueniri ratione. Sunt aliquæ facultates, quæ in varios gradus fuerunt distributæ, vt est facultas appellata stomachica, cephalica, iecoraria: nã legetis apud medicos esse medicamenta quorum facultas est cephalica, alia quorũ iecoraria: huiusmodi facultates nonnulli reposuerunt inter facultates a tota substãtia, alij verò inter tertias: at ego dico interdũ posse reduci ad tertias, interdũ ad quartas, reducũtur.n. ad tertias quãdo vis ipsorum aliqua ratione inuenitur. v.g. quod stœchas sit medicamentum cephalicum, inuenitur ratione, qm̃ partes huius medicamenti cũ sint euaporabiles petũt caput, & ideo huiusmodi facultas põt inter tertias numerari. Facultas chantaridum ad vesicam non põt sane vlla ratione inueniri, sed sola experientia, & ppea huiusmodi facultas vesicatoria potius est a tota substantia, quã a facultate vlla manifesta. quare cõcludens dico facultates oĩum medicamẽtorum esse qualitates quasdam actiuas, & nullo modo passiuas, vt dicebat Plato ex sententia Gal. in fine libri de plac. atq; has facultates appellari primas, secundas, tertias, & quartas, neq; me latet fuisse inter medicos, qui tantũ tres ordines facultatũ fecerunt, vt vr̃ fecisse tpib. nostris doctiss. Fernel. fuerunt ẽt alii, qui fecerunt quinque ordines sed cum neq; rõne, neq; experiẽtia inueniantur plures, aut pauciores, quam quatuor, sum huius snĩæ, cum Gal. & Arab. statuendas esse oĩno has a facultates. Sed dicet aliquis vestrum, quomodo inter primas facultates humectatoria dicitur causa effectrix, similiter & siccatoria, nam est snĩa Gal. 3. de temper. & 1. de fac. nat. 3. inter facultates solum calorẽ, & frigus esse effectiuas, nõ ergo humiditas, non siccitas: quare non erit facultas humectatoria aut siccatoria dico omnes qualitates elementorum, scd̃m medicos, & præsertim secundum Galenum, esse effectrices, sed esse inter ipsas diuersitatem, quia caliditas, & frigiditas magis agunt: humiditas, & sicci-

Facultates quatuor.

Aliæ facultates ad priores reducendæ.

Facultates cephalicæ iecorariæ partim ad tertias partim ad quartas reducũtur.

Quatuor esse facultatũ ordines, neque plures, neque pauciores.

Mentio ex siccatoria Galen.

Solutio.

Humiditatem agere est contra Arist. & Gal.

ta minus, & hoc modo intelligendum est, id quod scribit Galen. 3. metho. & lib. de sang. miss. & multis aliis in locis, ubi scribit, humiditatem, et siccitatem agere.

De uario facultatum gradu, seu ordine in medicamentis. Cap. IIII.

Solutio.

Quid sit gradus medicamentorum.

VM igitur adinuenerimus essentiam facultatum, & numerum, videndum est, qui sint ipsarum gradus, etenim scimus omnes apud medicos nil magis vulgatum esse, quam gradus facultatum medicamentorum, qui nihil aliud sunt nisi actiuitas quædam magis, aut minus intensa: etenim si medicamenta omnia calida æqualiter calefacerent profecto nullus fuisset locus istis gradibus, verum quia alia magis, alia minus calefaciunt, aut refrigerant, propterea necessarium fuit statuere quosdam terminos, quos appellant idiomate Græco τάξεις, nos dicere possumus gradus, & etiam ordines. Circa quos duo sunt breuiter consideranda, vnum quomodo sint inuenti, & determinati: alterum cur medici solummodo hos gradus constituerunt in primis facultatibus, non in secūdis, neq; in tertiis, neq; in quartis. Alchindus inter Arabes medicus grauissimus, qui tempore Auer. medicinam exercuit, subtilem quādam rationē imaginatus est, qua inuenti sint gradus, & necessario determinati, inquit enim gradus esse intensiones quasdam, quædā augmenta qualitatum, augmenta vero hæc dici respectu corporum temperatorum, ita vt dicuntur primi, & secundi gradus prout alicuius qualitatis augmentū factū est a corpore tēperato, quod est. n. primum, & minimum augmentum? duplum. nam si augere debemus vnitatem, non possumus augere, nisi alia vnitate: igitur si primum augmentum est duplum in numeris a corpore temperato, primum augmentum erit duplū, adeo vt medicamētorū caliditas, quę recedit a caliditate corporis temperati, sit caliditas duplo maior, quam erat, & hæc caliditas dicitur secundū Alchin. primi gradus. si rursus augenda est hæc caliditas, minimum augmētum est duplex augmētum, ergo quando augetur vltra primum gradū, inquit, erit hæc caliditas duplo maior, quā caliditas primi gradus, quadruplo maior quam caliditas temperati corporis: rursus si vltra secundū gradum augenda est caliditas, augēda est necessario secundū duplum: adeo, vt caliditas; in tertio augmēto erit duplo maior caliditate secundi gradus, quadruplo primi gradus, & octuplo caliditate corporis temperati, rursum si augenda est caliditas vltra tertium gradum, erit ēt

Duo quæruntur circa gradus.

Quomodo gradus sint inuēti secū dū Alchindum.

hæc

hæc necessario augēda secundum duplum, & ideo hæc caliditas in quarto gradu, erit duplo maior caliditate tertii gradus, quadruplo, secundi gradus, octuplo primi gradus, & sex decuplo maior caliditate corporis temperati. hæc est summa sententiæ Alchindi, qui conatus est inuenire rationem graduum facultatum medicamentorum. Auer. 5. collect. 58. irridet hanc subtilitatem Alchindi, eo ꝙ si huiusmodi ratio vera esset, sequeretur nos posse ꝓgredi vltra quartum gradum: præterea inquit Auer. si istud verum esset, sequeretur tertium gradum medicamentorum lęthalē esse, eo ꝙ si tertius gradus caliditatis est octuplo maior caliditate corporis temperati, ꝓculdubio adeo aucta caliditas ad corpus temperatum esset lœthalis. Quare vera ratio inuestigandi gradus medicamētorum est, quā monstrauit nobis Galenus, & secutus est Auer. sed ex affectibus sensui nostro apparentibus nam sicuti dicimus corpus aliquod temperatum esse, quod neque calefacit, neque humectat, neq; frigefacit, sic vbi ab hac temperie descifcit, vel descifcit sensibiliter, vel non admodum sensibiliter: si non admodum sensibiliter, appellatur primus gradus, primus recessus a temperato: quod si iste recessus fiat maxime sensibilis, vel est sine læsione, vel cum læsione: si sine læsione, est secundus gradus: si sensibiliter, & cum læsione, vel læsio est corruptiua, vel non corruptiua: si nō est corruptiua, dicitur tertius gradus: si vero corruptiua, appellatur hic recessus quartus gradus. Vt exempli gratia, inter calida ea dicuntur in primo gradu calefacere, quę non admodum sensibiliter calefaciunt: in secundo gradu quæ calefaciunt sensibiliter, sed sine læsione. in tertio, quæ cum læsione, sed nō corruptiua. in quarto, quę cum læsione corruptiua: qđ dico calefacere. Idem dictum putatote de aliis facultatibus primis. Sed isti gradus habent suam latitudinem: quia quæ in primo gradu calefaciunt, calefaciunt, vel intense, vel remisse, vel medio modo q̄ dicuntur remisse calefacere, dicuntur esse in principio primi gradus, quę intense in fine, quę medio modo in medio: & quod dico de vno gradu, idem etiam dicendum de singulis, quia tam etsi medici inuenerunt terminos horum graduum, inuenerunt tamen, & quandam latitudinem, merito cuius dicuntur medicamenta esse, vel in principio, vel in medio huius, vel illius gradus.

Auer. refutat rationē Alchindi. *Vera ratio inuestigādi gradus medicamentorum.* *Primus gradus* *Secundus.* *Tertius.* *Quartus.* *Gradus habent suam latitudinē* *Intensio, remissio et mediocritas.*

Cur medici in secundis, tertiis, & quartis facultatibus non constituerint gradus, vt in primis, duæ sunt potissimæ rationes: una est, quia cum hæ facultates sequantur primas, primis gradibus constitutis, videntur etiam aliis constituti, altera quia in primis facultatibus magna reperitur latitudo: cuius ratione facile fuit medicis diuidere, atq; proximos quosdam gradus cōstituere, in aliis facultatibus cum non sit ea latitudo, neq; fieri potuit, neq; commodū fuit

Cur medici tantū in primis facultat. gradus posuerunt *Prima solutio.* *Secūda solutio.*

ope-

Sed contra est Auer. operationes ita diuidere, vt fierent gradus. Sed contra hanc resolutionem est Auer. discursus, 5. collect. 87. quo in loco scribit, medicos constituisse, inter primas facultates fieri temperamentum, ex gradibus æqualibus, non autem fieri in secũdis facultatibus & hoc in causa fuisse, vt in secundis non constituerint gradus: exemplo rẽ declarat: medici, dicit, & rectè, putant si misceatur oleum ros. & camomel. fieri temperatum, quod neque refrigeret, neque calefaciat, quia oleum ros. vno gradu frigidum est, oleum chamomel primo gradu calidum, putant tamen medici, inquit, oleum ros. & chamom. neque calefacere, neque refrigerare, sed discutere, & repercutere, quapropter videtur ex hoc discursu Auer. cõsentaneum fuisse, etiam constitui gradus in secundis facultatibus. Dico hãc Auerrõnem non valere aduersus medicos: quia tametsi in compositis ex æquali gradu medicamentis non appareat actio primarum qualitatum, apparet tamen actio secundarum: nam vt in exemplo stemus Auer. huiusmodi temperatum medicamentum, si adhibeatur in augmento inflammationis, cum res temperatæ, respectu calidioris, sint frigidæ, & respectu frigidioris, sint calidæ, hinc est, quod repercutiunt, & refrænant calorem: dissoluunt, & dissipant ratione caloris materiam refrigeratam. Hæc est ratio propter quam à medicis non sunt constituti gradus in secundis facultatibus.

Quõ medicamenta tẽperata possint repercutere, & discutere.

Facultates primæ medicamentorum, quomodo uires suas in corpora exerceant. Cap. V.

SED circa facultates primas exurgit vtilissima, & maxime necessaria contemplatio, quomodo hæ facultates primæ operentur in corporibus nostris, de aliis facultatibus non loquor, quia quod dicitur de primis, dicitur & de aliis, cum cæteræ, vt sæpius dixi, operentur virtute primarum. Agitata est inter medicos diu hæc quæstio, an medicamenta facultate calida, & frigida prædita vno, & eodem modo operentur in corporibus nostris. In qua in umeræ fuere scriptorum sententiæ, propter rei difficultatem, imò propter Galen. vt sic dicam, inconstantiam: ne tamen vos istis difficultatibus inuoluam, dicam prius, quid secundum meam sententiam sit statuendum, deinde examinabo Gal. sententiam. Constituo ante cætera, qualitates duas esse actiuas, frigidum, & calidum duas esse passiuas humidum, & siccum: constituo similiter, ex his qualitatibus mutuo agentibus, & patiẽtibus fieri medica

Tria præsupposita. Secundum.

dica

dicamentorũ generationẽ. cõstituo tertio medicamẽta, vbi tẽperã tur a natura, semper in ipsis seruari vel tẽperiẽ qualitatũ, vel aliquã qualitatem, secundum excessum, ita ut dicatur medicamẽtũ aliquã do calidũ, vel frigidũ secundũ excessum. Ex quib. oĩb. constitutis infero necessariũ eẽ, vt in quolibet medicamẽto sit actu primo aliqua ex his qualitatibus, loquor de iis medicamẽtis, in quib. qualitas excedit in temperamento. cũ igitur adsit semper aliqua qualitas in actu, audite modo cur non semper operetur, etenim vbi facta est mixtio qualitatũ terminatur corpus. qui sunt termini corporis? qui sequuntur cõmixtionem: densitas, crassities, & durities, adeo vt natura semper vbi cõmiscuit qualitates, & complexionem fecit, terminet corpus, secundum crassitiem, densitatem, & duritiẽ, vbi terminata sunt corpora, qualitates primæ quæ sunt in mixto, non possunt operari, ut igitur actu operentur, quid agendum? dissoluendum est mixtum, & liberandum ab istis terminis, qui ita colligant, ita impediunt, ut non possit in secundum actum prodire, quapropter modus essentialis, quo operantur medicamenta in corpora nostro est, quia a calore natiuo corporis dissoluuntur hæc impedimenta, crassities, scilicet densitas & durities, dissolutæ qualitates ab istis vinculis, quælibet operatur secundum suam naturam. Atque hic est modus verus secundum sententiam meam, quo medicamenta deducuntur ad actum, seu operantur in corpore nostro. An uero in hac dissolutione forma substantialis dissoluatur, fuerunt viri grauissimi, qui opinati sunt dissolui, sed duę sunt apud me insuperabiles rationes, quę conuincunt, non dissolui formam substãtialem mixti. una, quia qualitates sunt accidentia, accidentia non transmigrant de subiecto in subiectum, si igitur non transmigrant, qui fieri potest, ut eædem qualitates medicamentorum, possint manere, & dissoluta forma, & non dissoluta Preterea dans formam dat consequentiam formæ, si qualitates consequuntur formã substantialem, ea abeunte necessariũ est, vt abeant facultates. Altera ratio est, quia si forma substãtialis mixti dissolueretur, q̃nõ darentur operationes a tota sub̃a, ꝓbatur facile, q̃a si u.g. cãtharidib. acceptis, ubi istæ a corpore nostro alterãtur dissoluatur ipsarũ forma, proculdubio operatio q̃ sequitur hanc formã erit destructa, non igitur ulcerabũt uesicam idẽ dico de rhabarbaro, quod si a tota substantia trahit bilem, trahit ꝑ formam substantialẽ, ꝑ istos forma substantialis dissoluitur in actuatione, quare abolebitur ẽt operatio rhab. Itaq; sequitur, ut dixi, actuatione dissolui, ea impedimenta, nõ aũt destrui formam substantialem, Atq; hoc non solũ cõe est oĩbus medicamentis calidis, uerumetiam frigidis, quia sicuti unus est modus, quo utraque à natura contemperantur, pariter unus debet esse, quo utraque dissoluuntur,

Tertium.

In quocũq; medicamẽ. excedit aliqua qualitas cũ actu adesse. & cur nõ semper operetur.

Solutio.

An in actuatione medicamẽtorũ pereat forma substantialis.

Medicam. calida & frigida eodemmodo actuari.

dissol-

Triplex instantia. dissolutã operãtur. sed aduersus hanc resolutionem insurget aliqs vestrum primo, quia Gal. in hac determinatione uidetur esse cõtrarius secũdo, quia idẽ Gal. sibi ipse vr̃ repugnare. tertio, quia Auer. 5. Collec. 5. & aduersus nos, & aduersus Galenum videtur esse primo Galenus videtur aduersari huic sententiæ, eo quia 3. de simplic. 20. tractans modum actuationis medicamentorum frigidorum, & calidorum, inquit in hoc cõuenire vtraq;, vt sint talia potẽtia non actu, & vt exeant in actum, opus habere alio auxilio: verum differre in modo, quo alieno auxilio exeunt in actum, quia calida tãtum egẽt vt caleant, frigida vero vt diminuantur, & conterantur, & vt motum acquirant aduenticium, adeo vt videatur Galenus manifeste docere, calida, & frigida differre secundum modum quo exeunt in opus. *Galenus sibi videtur contrarius.* Videtur Galenus quoque sibi contrarius, quia vt audiuistis hoc in loco docet calida solum egere vt calefiãt in corpore nostro, sed 1. de simpl. inquit, calida vt exeant in opus necessarium esse vt subtilissime conterantur, & dat exemplum piperis, atque sinapis, quæ nisi subtilissime conterãtur, nequaquam calefaciunt, neque extrinsecus neq; intrinsecus, adeo vt Galenus videatur hic velle calida egere trituratione, cum in loco nuperrime citato dicat solũ egere vt calefiant. Iam vero Auerr. aduersus Galenum & aduersus nos *Auer. aduersus sententiam positam, & aduersus Galen.* esse videtur, quia inquit, si medicamenta calida, & frigida solũmodo dissoluerẽtur, sequeretur ea esse talia in actu, nõ potentia, qđ est contra veritatem, & contra medicorum dogma. præterea inquit si secundum Galenum acquirunt medicamenta frigida virtutẽ refrigerandi a calore nostro, sequitur calorem nostrum posse generare frigidum, quod est absurdissimum. igitur absurdum est medicamenta frigida acquirere hãc virtutem a calore nostro, vt videtur cẽsuisse Galenus. Quod ad primum pertinet, fuit Galenus ab omnib. fere desertus, eo quia non videtur rationi consentaneum, vt alio modo actuentur medicamẽta calida, & alio modo frigida. si tamẽ aliquid dicendum est nobis pro Galeno, dicerem ego quod quando 3. de simpl. 20. scribit medicamenta calida solum indigere ut calefiãt, loqui de medicamẽtis valde calidis, quæ antequam assumãtur in corpus, conteruntur, & dissoluũtur, quemadmodum locutus est primo *Defẽditur Gal.* de simpl. 11. quasi velit dicere Galenus, calida, vt piper, sinapi, & huiusmodi, cum in corpus assumuntur iam trita, & subtilissime dissoluta, non egere nisi vt calefiant, quia statim accenduntur, & operationes edunt vt ipse probat 3. de temperam. 3. & 4. vbi monstrat quædam opera adeo esse parata, vt qualibet minima accessione caloris externi statim accẽdant, & vrant: medicamenta vero frigida, inquit Galenus, cum non ita trita assumuntur, opus habent ut terãtur a calore natiuo, atque contrita, & dissoluta sic operentur.

An

An vero sibi contradicat Gale. huiusmodi meã responsione facilè intelligi põt: quia in primo de simplic. loquitur de ijs medicamẽtis calidis, quæ opus habent externa cõtritione, vt est piper, sinapi, ꝗ ẽt habetis ab Alex. primo Probl. 38. ni fallor. 3. vero de simpl. cum præsupponat externam præparationem, & contritionem, iure dixit, ijs solũ opus esse calefactione. Ad Auerr. autem quid dicemus? dico ad primã eius rationem, verum esse quod omnia medicamenta sint in actu primo: sunt verò in præsentia ad actum secundum: & propterea nihil valet ratio Auerr. aduersus nostram positionẽ, neq; ẽt aduersus Gale. nempè qui minimè dicit medicamenta frigida acquirere frigiditatem à calore natiuo, sed dicit, quod secundũ actum refrigerãdi acquirunt à calore. Scilicet, quia a calore natiuo dissoluuntur dẽsitas, crassities, & durities, qualitas frigida, quę erat in actu primo operatur cũ non amplius est impedita. Sed pulcherrimũ est problema, cur si medicamenta calida, & frigida, vt docet Gal. & omnes, sunt potentia talia, cur inquã reperiantur aliqua medicamenta, quæ extrinsecus apposita statim refrigerãt, nullum reperietis medicamẽtum, qđ statim calefaciat, accipiatis argentũ sublimatum, calchantum, & apponatis extrinsecus, nunquã calefacient, accipiatis sinapi, & piper, nisi cõterãtur, & longo tẽpore contineantur nõ calefacient. Sed accipiatis lactucã, herbas plurimas, statim, atq; apponetis refrigerabunt, & vt vno verbo dicã omnia fere medicamenta videntur actu frigida, nullum actu calidum Pręterea aliqua medicamẽta extrinsecus apposita exulcerant, & valde calefaciunt, intus aũt assumpta non calefaciunt, e.g. cepa si conteratur, extrinsecus carnẽ exulcerat, calefacit valde, assumpta intus nequaquã calefacit. Circa primũ sciendũ est, calorẽ in actu in nullo corpore reperiri præterquã in viuente, si igitur nõ reperitur nisi in viuente, sequitur necessario corpora quæcunq; vita carent, carean ẽt calore actu, cũ careant calore actu, necessario habent frigidũ actu. Aduertendũ est tamen, aliud esse hoc frigidũ actu, qđ ostendunt extrinsecus, aliud frigidũ potentia quo operantur, quia si sem perviuum apponatur carni, refrigerabit, secũdum hoc frigus externum actu, non secundum frigus potentia. Cur autem solummodo in coporibus viuentibus sit calor in actu, hæc est vera ratio, quia sicuti ignis, vt dicebat Plato in Protagora, est instrumentum omnium artium, & operationum, sic calor in actu, est instrumentum omnium actionum vitalium, & animalium, quapropter cum corpora viuentia habeant actiones habent hoc instrumento, hoc calore actu: bene verum est, (& hoc notate, quia Auer. non cognouit,) aliqua habere huiusmodi calorem obscurum, alia non obscurum, alia euidentissimum: plantæ habent calorem in

Cur cepa extrĩsecus exulceret intrinsecus non

actu, sed obscurissimum, quia cum calor in actu deseruiat præparationi alimenti, plantæ vt dicebat Aristo. non præparant sibi alimẽtum, sed accipiunt præparatum a terra, & propterea non opus habẽt magno calore innato, satis est illis calor tantillus, qui possit inseruire attractioni alimenti, & assimilationi, Pisces habent etiam hunc calorem in actu obscurissimum eadem ratione, quia cum viuant, cibo, qui non eget multa preparatione, satis est illis calor nõ admodum magnus: alia vero animalia quanto magis elaborant cibum, & præparant, tanto magis opus habent calore in actu, & hæc est ratio cur homo sit calidissimus omnium animaliũ, quia plures habet operationes, & cibi ipsius pluri, & maiore egent præparatione. Ad aliud verò respondent Galen. 3. de tempera. 3. propter tres causas medicamenta aliqua, quæ exulcerant extrinsecus, & calefaciunt intense, neque exulcerare, neque vrere intus, vt cepæ, allia, vnam, quia medicamenta commiscentur alijs cibis, qui impediunt ne vrant, aut exulcerent; aliam quia hæc medicamenta non sustinentur in vno loco, sed modo huc, modo illuc mouentur: tertiam quia hæc statim dissoluta, partim attrahuntur a partibus propter partem alimentarem, partim vero excluduntur statim a corpore.

Calor differt secundũ magis: et minus. Plãtę quia hẽnt alimẽtum. carẽt forti calore.

Cur homines cæteris calidiores.

Responsio ad extrinsecus exulcerantia. Prima rõ. Secũda rõ. Tertia rõ.

Temperatum, ac intemperatum in medicamentis quomodo accipiendum. Cap. VI.

VM hactenus declaratum sit quot sint facultates, & quæ ipsarum natura, superest modo, vt videamus, in quibus hæ facultates reperiantur. reperiemus autem id, si videamus quæ medicamenta sint temperata, quæ intemperata, & rursus, qui sint vniuscuiusque medicamenti intemperati gradus: dicitur enim medicamentum temperatum illud, quod appositum corpori, conseruat illud in eo statu, in quo inuenit, vel potius, quod inducit corpori qualitatem similem ei, quam antea habebat, dicitur autem intemperatum, quod adhibitum corpori mutat, aut generat qualitatem diuersam ab ea quam habebat. Verumenimuero operæprecium est primo videamus quomodo medicina dicitur temperata, vel intemperata, an scilicet hoc dicatur de medicamento ex sui natura, an potius per comparationem ad aliquod corpus. Fuerunt aliqui, qui existimarunt dici medicamentum temperatum, vel intemperatum ex eo quod ex sui natura habeat qualitates elementorum inter se æquales, vel inæquales: ita, vt dicatur medicina temperata, quæ simpliciter habet æqualitatem qualitatum elementorum, di-

Medicamẽtum tẽperatum, quod dicatur.

An medicamẽtum tẽperantiũ simpliciter an ad aliud talis dicatur.

catur vero intemperata ea; in qua vna, vel plures ex qualitatib. excedunt. Sed hæc sententia omnino damnanda, eo quod multa sunt, quæ ex natura sunt calida, tamen ad sensum videntur frigida; cuiusmodi est vinum vetus, qui ad sensum videtur frigidum actu, est tamen calidissimum: rursum sunt aliqua, quæ actu videntur humida, & tamen sicca sunt, propter quod non possumus recte iudicium facere de facultatibus, quapropter dicendum, medicamenta dici talia, respectu corporis humani, ad quod comparata dicũtur modo temperata, modo calida, modo frigida. Sed Auer, 5. collect. cap. 24 duas aduersus hanc sententiam producit instantias, vnam, quod si istud verum esset, sequeretur nullum dari medicamentum temperatum, nisi carnem humanam, aut carnẽ gallinæ, & carnem hædi, quia si medicamẽtum temperatum tale dicitur respectu corporis humani, & temperatum est medicamentum, quod inducit similem qualitatem, solæ huiusmodi carnes videntur hoc posse facere, Alteram, quod non reperiretur vllum medicamentum ex terra nascentibus calidius corpore humano, consequens autem est absurdũ, ergo & illud ex quo sequitur, quod autem istud sequeretur probat, quia ex terra nascentib. nullum est actu calidum, sola animalia sunt calida actu, si igitur nullum est calidũ actu, sequitur nullum reperiri ex terra nascẽtibus, quod possit calefacere corpus humanum alioqui sua natura calidum. Sed ad Auer. instantias facile est nobis respondere Primo respondeo, quod similitudo medicamenti ad corpus humanum, vel attendi potest respectu formæ substantialis, vel respectu qualitatum elementorum; si attendatur respectu formæ substantialis, proculdubio nihil dicetur temperatum respectu corporis humani, nisi caro humana, q̃a est similitudo formæ substantialis, si aũt attendatur similitudo penes qualitates elementorum, possunt multa medicamenta inueniri, quæ comparantur corpori humano; quæ nõ inducant qualitatem dissimilem, sed similem, & hoc modo intelligenda est sententia medicorum, quando dicunt, medicinam talem appellari respectu corporis humani. Ad secundam instantiã responderi etiam faciliter potest, quia omne medicamentum dicitur tale, vel secundum actum, vel secundũ potentiam, secundum actum sane nullum ex terra nascentibus debet appellari calidius corpore humano, rationẽ a me alias audiuistis, tale vero potentia si accipiatur, dico proculdubio multa esse, quæ potẽtia sunt calidiora corpore humano, quæue in corpore ad actum reducta maiorem caliditatem inducunt in corpus, quam antea erat. Est itaque hoc constitutum, medicamenta dici talia respectu corporis humani. Verum quia humani corporis differentiæ propemodum innumeræ sunt, est consideratione dignum, an medicamenta

Confutatio eorum, qui dicunt medicamenta esse temperata ex se.

Dua Auer. instantia. Prima.

Secunda.

Resp. Auer.

Ad secundam.

Questio.

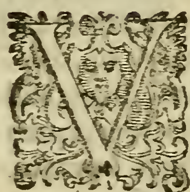
dicamenta dicantur talia respectu alicuius corporis determinati, an cuiuscunque. Fuerunt aliqui inter medicos, qui existimarunt debere appellari talia medicamenta respectu cuiuscũq; corporis: ita vt calidum id dicatur, quod calefacit quodcunq; corpus, frigidum quod frigefacit, temperatum, quod cuique corpori comparatum est temperatum, sed hæc sententia ab omnibus fere explosa fuit, & iure, quia si hoc verum esset, sequeretur nihil determinate posse dici tale, quoniam cum hominum discrimina sint quamplurima, etiã indeterminata erunt medicamenta secundum qualitates: quapropter verissima est ea sententia, quam habuit Galenus 3. de simpli. 13. & Auicen. prima primi cap. de complex. qui omnes vnanimiter dixerunt medicamenta dici talia non comparata ad quoduis corpus, sed solum ad temperatum. Etenim si debeant qualitates, & gradus medicamentorum esse determinati, non possunt esse, nisi determinentur ad vnum, inter corpora temperatum solum est vnum: intemperata sunt infinita, ergo si determinandi sunt gradus medicamentorum, & qualitates, non possunt determinari nisi a corpore tẽperato: accedit etiam quod temperatum corpus, vt docet Galenus est regula & norma, a qua regulentur actiones medicamenti: si ita est, necessarium est quoque ab hoc corpore temperato regulentur operationes medicamentorum.

Confutatio.

Medicamẽta dici taliter spectu corporis tẽperati.

Gal. corpus temperatũ esse dicit regulam medicamẽti.

Facultatum primarum gradus, siue ordines. Cap. VII.

Videamus modo quæ sint illa medicamenta, in quibus reperitur hæc temperatura qualitatum, & intemperies: & quia hæc sunt infinita, superuacaneum esset omnia recensere: proponam autem solum aliqua ex Galeno, & optimis authoribus, quæ erunt tanquam regulæ aliorum. Inter medicamenta igitur temperata sunt asparagus, adiãthum, cadmia, cera, cortex citri, faba, glycyriza, lens, lythargyrium, oleum dulce, muscus herba, lotus syluestris, zizipha. hæc a Galeno, & ab alijs scriptoribus recensentur inter ea, quæ nullam excedentem habent qualitatem, quæue temperata vocari possunt. Accedo ad intemperata, & primo ad calida, in quibus enumerandis sequar ordinem cuiusque gradus. Inter calida in primo gradu sunt, absinthium, althea, amygdalæ dulces, buglossa, chamomelum, eupatorium, lini semen, laudanum, brassica, agaricum. In secundo gradu apium, anethum viride, arthemisia, balsa-

Medicamẽta tẽperata.

Medicamẽta calida in primo gradu.

In secũdo.

balſamus,calamus aromaticus, crocus, fęnūgræcum,maſtix, nux myriſtica.In tertio abrotanum,ammi,aſarum,aniſum,arum, cyminum,cinnamomum,galanga,nigella,origanum,menta. In quarto gradu allium,cepa,coſtus,euphorbium,lepidium,naſturciū, thytimlli, pyretrum, porrum;ſinapi, ruta ſylueſtris, piper, ſed notare debetis duo, vnum quod, vt dixi, quiſque gradus habet ſuos tres terminos principium,finem & medium,quos non recenſebo, quia res nimis longa eſſet,habetis autem hos apud Galenum. Debetis etiam adnotare non expreſſe a Galeno in libro de ſimplic. propoſitum eſſe gradum piperis. Auicenna vero dixit, tendere ad quartum gradum . Inter frigida autem in primo gradu ſunt attriplex,hordeum,pruna,malua,myrtus,pira, roſa, viola, cotonea. In ſecundo acacia,blitum,cucurbita,lactuca, endiuia, perſica , plantago,pſyllium, ſolanum. In tertio portulaca, mandragora, hyoſciamus; ſandali. aliqui etiam poſuerunt camphoram,ſed de hoc magna eſt controuerſia , mentionem non faciam . In quarto gradum ſunt cicuta, papauer , opium. Inter humida medicamenta in primo gradu eſt bugloſſa, endiuia, malua, ſaccharum, ſeſamus. In ſecundo attriplex,cucurbita,pruna,lactuca,blitum,portulaca, viola. In tertio ſuccus cucumeris,cucurbitæ,lactucæ.fuerunt aliqui,qui exiſtimarunt inter humida dari quartum gradum, ſed nugæ ſunt, eo quia humiditas eſt omnium qualitatum minime actiua , iccirco fieri nequaquam poteſt, vt in quarto gradu ſit, in quo vt intellexiſtis,medicamenta ſunt lœthalia . Inter ſicca in primo gradum ſunt braſſica , beta, chamomelum, crocus, fęniculi, hordeum,faba. In ſecundo gradu arthemiſia , anethum viride, balauſtium, cotonea, plantago, lentes, maſtix. In tertio aſarum, acacia,aloe,acetum, cyminum, piper, ſal. In quarto allium, ſinapi, naſturcium, ruta ſylueſtris. Atque hic eſt catalogus graduum omnium medicamentorum ſecundum qualitates primas,non tradam gradus coniugatos qualitatis actiuæ, & paſſiuæ, quia vos poteritis ex hac tabellula conferre, & videre,quomodo ſint calida, & humida, & quomodo calida, & ſicca, & ſimiliter. Cur vero iſtæ primæ facultates operentur hoc,vel illo modo, non poteſt efficacior aſſignari ratio, quam quod habeant hanc, vel illam qualitatem elementorum. quanquam enim huiuſmodi medicamenta dicantur ſimplicia,ſunt tamen compoſita,vt dicit Auic.prima cōpoſitione, hoc eſt compoſita ex varijs qualitatibus elementorum,propter quam compoſitionem dicuntur talia,nec talia. Sed antequam deueniamus ad ſecundas facultates, proponenda eſt vobis cōtradictio Galeni circa oleum roſatum.Galen. 2. de ſimpl. capitu.vltim.& 3.cap.10.ſermonem habens de oleo roſato:manifeſte

In tertio.
Frigida in primo.
In ſecūdo.
In tertio.
In quarto.
Humida in primo.
In ſecūdo.
In tertio.
In humidis non dari quartū gradum,Sicca in primo.
Secundo.
Tertio.
Quarto.
Medicamēta nulla ſimplicia, vt Auic.
Contradictio Galen. de oleo roſato.

Oleum rosatũ in primo gradu frigidũ, & humidum per accidẽs

feste scribit esse in primo gradu frigidum, & quod si adhibeatur partibus calefactis refrigerat, atque prodest, si autem partibus refrigeratis nocet. Idem tamen Galen. 3. de simpli. cap. 11. & 12. scribit. si corpori temperato applicetur, nullam facere alterationem, solummodo inducere qualitatem similem ei, quam habebat: si vero administretur partibus calefactis, refrigerare, si partibus refrigeratis calefacere, adeo vt manifestissima sit contradictio: quia in primo loco inquit oleum rosatum intemperatum esse, & nocere refrigeratis partibus, in altero esse temperatum, & refrigerare calefactas partes. Pro resolutione sciendum est, quod etiam adnotat Galenus, oleum rosatum dupliciter parari posse, vel simplex, & verum, vel nõ simplex: simplex fit ex succo rosarum, & oleo dulci simplici: non simplex vero fit ex oleo salito, vel ex oleo aliis odoribus permixto. Si primo modo accipiatur oleum rosatum: proculdubio frigidum est in primo gradu, & hoc accipit. 2. de simplic. capitu. vltim. ratio est, quia oleum dulce simplex est temperatum, & materia capax qualitatum aliarum rerum; propter quod cum succus rosatus sit frigidus in primo gradu, obseruatur hæc frigiditas in oleo simplici; ita vt deinde oleum rosatum refrigeret primo gradu: si autem accipiatur pro non simplici, temperatum est, eo quod oleo traditur a sale vel ab aliis odoribus gradus calorificus, cuius merito in compositio ne castigatur gradus rosæ, atque ita fit mixtum temperatum, & de hoc sermonem habet Galen. 3. de simplic. 11. & 12. hæc, mea sententia, est solutio huius contradictionis.

Solutio. Oleum rosatum duliciter par pri.

De secundis medicamentorum facultatibus. Cap. VIII.

De facultatibus secũdis.

Diximus eas facultates primas, quæ immediate effectus primos producunt; qui nulli alii sunt, quam elementorũ qualitatũ effectus. eas esse facultates secundas a quibus effectus emanant, qui immediate consequuntur qualitates primas: isti autem effectus sunt densatio, duratio, incrassatio, & alia huiusmodi, quæ post factam elementorum complexionem statim in mistis ipsis apparent. Isti porro effectus duum sunt generum, alii qui ad nihil determinati sunt, vt induratio, crassefactio: alii ad aliquid determinati; Illi dicuntur secũdarum facultatũ effectus; ij vero tertii effectus, & facultatis tertiæ; quæ facultates tertiæ, vel de

terminantur

terminantur ad certam materiam; vt prouocare vrinam, generare semen, lac, vel ad particulare corporis membrum, vt purgare pulmonem, cephalica medicamenta, iecoraria, hæ oẽs dicũtur tertię facultatis. Sed statim aliquis percũctabitur à me, cur tertiæ istæ facultates determinentur, vel ad particularẽ materiã, vel ad particularẽ membrum; etenim, quæ ad vnum determinantur, consueuerunt aut cognoscere, aut dirigi à cognoscente, medicamenta neque cognoscunt, neque diriguntur à cognoscente. Respondeo id, quod perhibet Auerr. 5. collect. 20. tertias istas facultates, magna ex parte dependere à forma substantiali; sed dicetis, cur distinguuntur igitur à facultatibus totius substantiæ? respondeo, distingui, eo, ꝙ tametsi magna ex parte sequantur substantialem formam, sequuntur etiã primas elementorum qualitates, facultates autem totius substãtiæ, à nobis, & à medicis, appellatæ nequaquam sequuntur qualitates elementorum manifestas. Vt, igitur & harum facultatum plenã cognitionem possideatis, primum recensebo aliquas, ex secundis qualitatibus: deinde vniuscuiusq;, vt vos exerceam, naturam examinabo. Inter, has prima sese nobis offert, ea, quæ dicitur induratiua. Arabes appellant congelatiuam. medicamenta, in quibus hæ facultates inueniuntur, sunt, vt docet Galen. 5. de Simplic. semperuiuum, portulaca, psyllium, lenticula palustris; sola num. Ex aduerso huius facultatis, est alia, quæ dicitur mollificatiua ab Arab. μαλακτική, à Galen. hæc facultas reperitur in ammoniaco, althea, bdellio, cera, croco, galbano, ladano, semine lini, mastiche, malua, medulla cerui, vitulina, vrsina, opoponace, oleo, styrace, in adipibus variis, vt caprina, gallinaceo, anserino, hircino. Est quoque inter secundas facultates & altera, quæ dicitur laxatiua, & huius species tot sunt, quot sunt species indurationis, de quibus mox agemus. Est & altera facultas dicta ἀραιωτική, seu rarefactiua, quę inuenitur in althea, anetho, capil, ven. abrotano, chamomel. fœnugraeco, farina hordei. erui, tritici, lini semine, meliloto, cinnamomo, oleo chamom. anethi, oleo vetere: cui opposita est, & sua facultas, quæ appellatur πυκνωτική, seu densatoria, atque hæc est in lenticula, psyllio hyosciamo, portulaca, & semperuiuo: neque miremini vni medicamento duas inesse facultates, quoniam plerunque contingit, vt non solum duæ insint vni, imò vero plures. Extersoria facultas est in faba, hordeo, melle, eruo, lupinis, iride, semine vrticæ, & scylla. Deobstructoriam facultatem, habet absynthiũ, amigdalæ amaræ, asarum, abrotanũ, carpesium, cubebe, cortex capparorũ, scolopendria, semen vrticæ, radix petros. nitrum, & nitri spuma. Medicamenta autem, quæ pollent facultate huic aduersa. s. obstructoria, sunt acetum, alumen, aloe, balaustium, calcanthum, bolus

Tertiæ facultates determinantur ad materiã, vel ad mẽbrũ.

Cur determinentur.

Tertias facultates fere a forma substantiali dependere.

De facultate induratiua.

Malactica

In quib. medicam. est induratio.

In quib. medicam. est mollificat.

Extergentia.

De obstruẽtia.

Obstructoria.

armena, plantago, plygonus, coralliũ, lapis hæmat. myrtus, acetosa rob. sanguis drac. terra lẽnia. Quæ autem facultatem apertoriam vocatam. s. quæ aperit ora vasorum, habent, sunt allia, cepe, cyclaminus, fel taurinum, oleum irinum, amaracinum, vnguẽtorum omnium subsidentia. Quæ crustam inducunt, sunt calx, cinis, argentum sublimatum, præcipitatum. Quæ corrodunt sunt hæc, auripigmentum, æs, alumen ustum. Putrefactoria facultas, est in arsenico, aconito, sãdaraca. Discussoria sunt hęc, ruta, chamęme. anisũ, fęni. coriandrum, piper. Inter secundas facultates, non ignobilis est illa, quæ maturatiua dicitur, medicamenta huiusmodi appellantur à Gale. ἐκπεπτικά, suppurantia, atque hæc sunt, aqua calida, fermentum, ficus arida, panis, radix altheæ, butyrum, resina terebinthi. Hæ sunt facultates secundæ illustriores, apud medicos nominatę, inueniuntur, etiam quamplurimæ aliæ, de quibus Galen. exposuit 5. de simpli. & Auice. 2. lib. capitu. 4. Vt habeatis plenam vniuscuiusq; cognitionem, primo examinare incipiamus induratoriam facultatem, quæ est, vt intellexistis ferè prima in ordine, post qualitatum primarum mixtionem, & propterea hæc vna, cum alijs nascitur, à qualitatibus primis Galen. 5. de simpl. 10. scribit hanc facultatem sequi frigiditatem, & humiditatem, eo quòd propriũ videtur frigidi partes ipsas in vnum cogere, vt proprium est caloris partes eliquare, & diffundere, ita, vt secundum Galenum, medicamenta hac facultate prædita, sint frigida, & humida, exemplum habetis de semperuiuo, portulaca, psyllio, & alijs. Sed aduersus hanc Galen. sententiam est Auerr. qui 7. collec. damnat Gale. quòd dixerit indurationem fieri, à frigido humido, duab. rationib. satis leuibus, prima, quòd humiditatis proprium est humectare, igitur non est, inquit, eius proprium indurare, itaq; malè Galen. voluit humiditatem indurare. Alia, quòd si vlla qualitas passiua copulanda est frigido, quæ induret, proculdubio est siccitas: quia siccitate, inquit, efficitur durities cruditatis: rationib. Auerr. possunt adiici duæ aliæ authoritates, vna Galen. altera Auic. Galenus, enim 5. in 6. Epid. tex. 26. declarans, quomodo Hipp. dixerit frigiditatem indurare ea, quæ sunt in ventre, producit omnes causas, quæ efficiunt indurationem: nam primo damnat eos, qui putabant indurari fæces in corpore à frigido ambiente, eo quòd inquit, fieri non potest, vt in corpore viuente sit frigiditas, adeò intensa, quæ induret fæces, vt extrinsecus indurãtur corpora à frigore: post Galenus docens quomodo, à frigore fæces in corpore nostro indurentur, inquit, hoc modo fieri, quia musculi claudentes foramen ani, à frigore cogantur, coacti repellunt fæces ad superiora, ita, vt fæces necessario retineantur, retentæ exiccentur, exiccatæ indurentur, ex quo

Crustã inducẽtia corrodẽtia putrefacientia.

Discussoria.

Suppurantia id est maturatiua.

Induratio sequitur frigiditatem, et humiditatẽ.

Instantię. Auerr.

Gale. auth. quæ sñia supposita videtur cõtraria.

Quõ fęces à frigore externo in ventre indurentur.

Galeni discursu manifeste apparet, frigiditatem, & siccitatem indurare, non autem humiditatem. Est porro authoritas Auicen. in qua manifeste docet ex Galeni sententia congelationem, & indurationem fieri a calido exiccante, & a frigido exprimente: adeo vt a rationibus Auer. & authoritatibus Galeni & Auicen. comprobatum videtur male a Galeno scriptum esse, indurationem fieri a frigido humido. Vt autem Galenum ab Auer. defendamus duo sunt respōdendi modi; vnus quod Galenus nequaquam loco citato dicat frigida, & humida medicamenta ratione humiditatis indurare, sed solum indurare, quasi hęc sit constans Galeni sentētia, quæ vere indurant esse quidem frigida, & humida, sed non ratione humiditatis indurare, uerum ratione solius frigiditatis, quare ergo humida dixit Galenus? quia si frigidum indurare debet, oportet eē efficax, ut autem sit efficax magis facit humiditas, quam siccitas, quia frigiditas in summo, vt docet Aristot. & Peripat. reperitur in rebus humidis non autem siccis, quare prudentissime dictum est a Galeno contra Auer. vere indurantia esse frigida, & humida. Alter modus respondendi est ex Galeno 5. de simpli. 10. quo loco traditur indurantia esse duplicia, alia, quę proprie & vere indurāt, alia quæ indurant, sed non proprie Illa ex Galeno seruant totam indurati corporis substantiam, & hæc sunt frigida, & humida, quæ cum indurant nihil perdunt substantiæ. Hæc uero indurando, substantiam perdunt corporis indurati, id quod efficitur duobus modis, uel per expressionem, vel per exiccationem, quorum utrunq; præstatur a frigido sicco: Itaque quando Auer. aduersus Galenum inquit, indurationē potius fieri a frigido sicco, verum est de induratione improprie dicta, in qua amittitur substantia corporis indurati, & hęc facultas sic appellata potius dicitur congelatoria, quam uere duratoria: vbi uero Galenus perhibet indurationem sequi frigiditatē, & humiditatem, loquitur de induratione proprie vocata, non autem de congelatione, præterea est Galeni sententia, quod induratio communiter accepta efficitur a multis rebus, a congelatione, ab exiccatione, a repletione, quæ uel ex humoribus est, vel a flatibus; unde apparet manifeste apud Galenum indurationem quādoque accipi communiter, & differre a congelatione, quę congelatio, vt optime a vobis cognoscatur quomodo fiat, & in q̄bus, & propterea distinguatur a duratione, sciendum est, omnia, quę congelantur humida esse, quæ humida uel sunt aerea, uel aquea, uel etiam terrea: si sint aerea, non proprie congelantur, sed condensantur, idque tum a frigido sicco, tum a frigido humido: a frigido sicco condensantur oleum, a frigido humido butyrum, adeps: quæ uero aquea sunt, congelantur a frigido sicco, & eo uel moderato,

Auic. sententia de induratione.

Duo modi respondendi. Auer.

Alter modus respondendi.

Indurātia esse duo.

vel immoderato, vt eſt vinum, aqua, nix, glacies, chryſtallus, ſtannum, plumbum: quum vero ſunt humida, & terreſtres partes habẽt admixtas, congelantur frigido ſicco moderato, vel immoderato, vt lutum, adamas, ferrum, argentum, aurum, congelantur etiam a calido, ſicco, vt lutum, lateres, ſal, & manna. Itaq; manifeſte videtis congelationẽ fieri tũ a calido, tum a frigido. Ex quo diſcurſu poteſtis reſpondere auctoritatibus Galen. & Auicen. nam Gale. 5. illo Epid. in 6. loquitur non de vera induratione, ſed ſolummodo de congelatione, vel ſi volumus ipſum etiam loqui de vera induratione, dico Galenũ iure ſiluiſſe humiditatem, propterea ꝙ loquebatur ſolummodo de cauſis effectricib. indurationis: iam vero humiditas, ut dixi, non eſt effectrix, ſed cauſa quædam concomitãs, quia ſcilicet vbi frigiditas humiditati copulatur magis actiua eſt. Ad authoritatẽ Auic. reſpondetur, Galenum vere dixiſſe etiam caliditatem, & ſiccitatem indurare, ſed nõ propria induratione, verum induratione impropria, quæ congelatio dicitur.

Ea facultas quæ a Græcis dicitur μαλακτική latinis mollificatiua, vt docet Galenus, & Auerr. ſequitur caliditatem & ſiccitatem, nõ quidem inſignem, ſed modicam, quæ ſcilicet non excedit ſecundum gradum, vel principium tertii. habet hæc facultas, & aliud, quod poſita eſt in emplaſtica materia. Circa quod duo ſunt animaduertenda: vnum quod mollificatiua medicamenta, neque magis calida, neque magis ſicca eſſe debent, quam dictum ſit, quia ſi magis calefacerent aut ſiccarẽt, tam etſi in principio emollirent, in progreſſu deſiccarent magis, & exinanitis partibus ſubtilibus, ſolum craſſæ, & terreſtres remanerẽt, propterquod Auer. adhuc inſtat aduerſus medicos dicens, quod cum tot ſint diſcrimina in rebus mollientibus, ſatius eſſet, vt in ipſis conſtituantur proprii gradus, nam bdellium inquit, & ammoniacum magis emolliunt, pinguedines omnes minus, inter pinguedines anſerina magis emollit, quam gallinacea. Alterum aduertendum eſt, quod cum dictum ſit emollietia eſſe calida, & ſicca, loquor de emollientibus, quæ proprie emolliunt ea quæ proprie indurata ſunt, ideſt, quæ a frigore, præſeritim cum humido ſunt coagulata, nam quæcunque cõgelantur a calido ſicco, ſi cõgelata ſint a calido immoderato, nunquam emolliuntur, vt ſunt lateres, ſi a calido moderato, emolliuntur, ut dixi, ut ſal, lutum, manna, quæ omnia emolliuntur, tum ab humido frigido, tum a calido humido.

Molliente a calida, et ſicca moderate.

Virtuti mollificatiuæ finitima eſt, quæ a Græcis dicitur χαλαστική: appellant Arabes laxatiuam: hæc non uidetur propria facultas eẽ eo quod cum corporibus tenſis adhibeatur, corpora quæ tenduntur, aut tenduntur propter exiccationem, aut propter congelationem,

nem, aut propter repletionem: si propter exiccationem, mollescunt, humectatione, si propter complexionem laxantur emollitione, si vero propter repletionem tensa sint, ab euacuatione relaxantur; adeo vt hæc facultas laxatiua nihil proprium, & peculiare habere videatur.

Rarefactoria facultas ἀραιωτική vocata a Græcis sequitur caliditatem, & siccitatem, modicam tamen, & cum partium tenuitate: nam vt dicebat Aristotel. in cap. de qualitat. in prædicamen. rarum est illud, cuius partes sunt distantes: igitur quæ rarefaciunt debent facere ut partes distent, non possunt hoc facere nisi penetrent, & penetrando, materiam quæ est inter partes absumant: quapropter necessarium est, vt rarefacientia sint calida, & sicca, & tenuium partium.

Ex aduerso est facultas ea quæ πυκνωτική vocata est, seu densatoria, & sequitur frigidum aqueum, & ratio est, quia si partes debent propinquæ esse, vt fit in denso, necesse est, vt vel cogantur, quod fit a frigido, vel vt distantia repleantur, quod fit ab aqueo. *Densatoria*

Sequitur ea facultas, quæ dicitur a Græcis ῥυπτική, appellant latini extersoriam. hæc, vt docet Galenus 11. method. 13. & quinto de simpli. a quo postmodum accepit Auicē. depellit humiditatem viscidam ab ore vasorum in superficie, & sequitur caliditatem cum partium crassitie, ac propterea dicitur etiam abluere, quoniam ratione crassitiei, & caliditatis deradit humiditatē ab ore vasorum, vt dixi. Sed hoc in loco oritur difficultas, an scilicet hęc facultas semper sequatur caliditatem, ratio difficultatis est, quia reperiuntur frigida, quę tamen detergunt, nam aqua fluuij Cydni apud Tarsum est aqua gelidissima, & tamen detergit efficacissime, immo vero Plutarch. in libro de defectu oraculorum, scribit ferream Macheram Apollinis in Tarso solum hac aqua potuisse detergi: præterea hordeum, vt clarum est apud omnes detergit, tamen apud Galenum, & omnes est frigidum in primo gradu. Facultas igitur detersoria non sequitur caliditatem. Dico verum esse, quod scriptum est a Galeno facultatem omnem detersoriam quantum est ex se semper sequi caliditatem. Aqua verò huius fluuii detergit propter nitrum, quod immiscetur, quanquam enim hæc aqua tota substantia sit gelidissima, tamen quemadmodum aqua Nili detergit propter nitrum sibi admixtum, ita & aqua huius fluuij. De hordeo autem respondeo, quod scribit ipse Galenus, modicum quid habere detersoriæ facultatis, & ut modicum frigidū est, ita etiam exiguum, quia detergit. Sed statim contra instabit quis succus ptisanæ hordeaceæ proculdubio detergit, immo uero Ga-

An extergētia omnia sint calida.

Aqua Cydni fluuij detergit, & tamen est gelidissima.

Solutio.

lenus, & omnes nihil magis prædicant, quam detersionem ptisanæ, vnde dicebat primo de facult. aliment. sordes faciei elui mirifice a succo ptisanę: ita vt mangones, vt pueros venustiores efficerēt quos vendere volebant, detergebant ipsorum faciem succo ptisanæ. Si igitur ptisana hordeacea maxime detergit, atque eadem etiam refrigerat, vt omnes testantur, præsertim Aristot. primo proble. 37. videtur quod hæc facultas non sequatur caliditatem. Dico idem euenire ptisanæ, quod etiam multis aliis, vt scilicet diuersas fatultates habeat propter partium diuersitatem, nam dicit Galenus 2. de composi. medic. per genera. sal detergere, & adstringere; adstringere tamen, vt audietis suo loco, est effectus frigidi: vnde prouenit hoc propter diuersitatem partium. sic dicendum est de hordeo, & de ptisana, quod habet etiam aliquas partes calidas, propter quas, & propter crassitiem, quam acquirit in confectione fit, vt valde detergat.

Quare mãgones puerorum facies ptisanæ succe ablueret.

Proxima huic facultati est, & altera appellata a Græcis ἐκφρακτική, nos de obstructoriam dicimus, quæ fere eadem est cum extersiua, differt in hoc, quod de obstructoria dicitur proprie, quæ internos meatus exterget, extersiua quę externos, & quia externi meatus sūt strictiores, quam interni, hinc fit vt extersoria intimius penetrare oporteat, hoc autem facere non possent, nisi essent magis calida, & tenuia, quam ea quę de obstruunt. Notat Auerro. 5. Collec. 9. & fuit etiam sententia Galeni 5. de simplic.) aliqua de obstruentia, & detergentia magis operari intus, alia magis extra, alia ęqualiter. Intus magis operantur, quam extra, quæ modice adstringunt, vt est absinthium, quod magis intus detergit, quam extra ratio est, quia meatus interni sunt lati, propter quod absinthium sponte penetrat, quia vero adstringit, diutius manet in meatibus, & propterea efficacius operatur. Extra vero minus extergit, quia cum adstringat, non potest ita angustos cutis meatus penetrare. Extra vero magis operantur, quæ crassiuscula sunt, nec salsedine carent. Dixi crassiuscula, quia aliqua etiam subtilitas necessaria est, vt scilicet possint angustos meatus penetrare. Intus vero & extra detergent, quæ medio quodam modo se habent, ita vt nihil adstringant, atque salsedinem aliquam habeant, vt est radix lilij: Addit Auerro. hoc in loco non esse indifferenter eadem detersoria, seu deobstruē tia iisdem visceribus, quia alia vnum detergunt, alia aliud, propter quod inquit Auerro. coguntur etiam medici ponere gradus in secundis facultatibus.

Facultas de obstructoria, quę sit.

Contrariæ his facultates sunt, & aliæ duæ admodum similes, quarum vna dicitur a Galeno συνακτική, seu obstructiua, alia στυπτική, seu adstrictiua. hęc contrahit, & constringit ora vasorum,

idque

idque vel sola adstrictione, vel oppletione quadam, quia scilicet cum perhibeat euaporationem insensibilem, efficit, vt partes ipsæ impleantur, atque ita impletæ demum obstruantur. Sequuntur hæ frigiditatem vna cum siccitate, & cum partium crassitie. Sed animaduertunt Galenus, & Auerroes necessarium esse, vt quæ adstringere, vel obstruere debeant, careant omni mordacitate, ratio huius est, quia quæ mordicant stimulant virtutem expulsiuam, vnde expultrix stimulata deponit ea antequam possint obstruere.

Obstruētia, d b. nt omni carere mordacitate.

Itaque hæc facultas obstructoria fundata est in frigido sicco, atque terrestri: sed dubitatio est de calchanto de quo Galen. 9. de simpl. miratur quomodo maxime adstringat, & generose calefaciat, si quod enim est medicamētum, quod valde obstruat, & astringat est calchantum; est tamen calidissimum, non igitur videtur, quòd hæc facultas sequatur frigiditatem, & siccitatem. Respondeo de calchanto id quod nuperrimè dixi, esse corpus, ex contrarijs naturis omnino cōflatum, cum enim habeat partes igneas, & terreas frigidas, ratione partis terrestris frigidæ adstringit valde, ratione vero ignearum valde calefacit. Est etiam hoc loco animaduertendum, non eadem medicamenta accommodari ijsdem membris ob struendis, eò quia dactili oppilant iecur, & tamen aperiunt pulmones absinthium adstringit vētriculum, aperit tamen iecur, id quod solummodo proficiscitur ex diuersitate naturæ corporum patientium.

Quæ aperit ora vasorum ἀναστομωτική, dicitur a Galen. atque hæc est ea facultas, quæ foramina, & ora vasorum recludit, quia uero, ua intellexistis, clauduntur propter frigus, necessarium est, ut aperiantur ratione caloris. Itaque hæc facultas sequitur caliditatem, atque etiam acrimoniam cum partium terrestritate, acrimonia quidem ut excitetur partis conclusæ expulsoria facultas, cum terrestritate uero, ut acrimonia, & caliditas sint efficaciores scribit Auer. hanc tres habere gradus, primum abstergendi: secundum aperiendi. tertium uero dilatandi ora uenarum, & demonstrare se profitetur, ex hoc loco etiam medicos cogi ponere gradus in his facultatibus. sed facilè patere potest error Auer. quia gradus, quos ipse facit, non sunt unius facultatis, sed diuersarum, quoniam si in his medicamentis inuenitur detersorium, est propter facultatem detersoriam: si aperitiuum, propter aperitiuam.

Tres sunt facultates, quæ caliditatem summam consequuntur, quaum usus maximus est in medicina facienda.

Harum una Εσχαρωτική, à Græcis nuncupatur, hoc est crustæ effectrix, qua utimur sępè in cauteriis administrandis:

Huius

Huius proprium eſt, vt dicebat Auicen. abſumere ſubtilem partem quod fieri non poteſt niſi adſit caliditas, cum parte terreſtri. Secunda eſt, καθαιρετική, vt dicunt Arabes corroſiua, hæc quoque caliditatem ſummam ſequitur, ſed cum tenuitate partium, quoniam cum hæc facultas non debeat multum penetrare, neceſſarium eſt, vt ſit in parte, quæ citò diſſipetur, cuiuſmodi ſunt partes omnes tenues. Tertia facultas, σηπτική, ſeu putrefactiua dicitur, quæ abſumit, & colliquat carnem teneriorem in ſummo, quapropter fundatur in ſubſtantia paulò terreſtriori, quam ſubſtantia corroſiuæ, & ſequitur caliditatem, & ſiccitatem, ſed ſecundum intenſionem minorem, quam corroſiua. Animaduertere hoc in loco debetis, præter has facultates, quæ ſequuntur caliditatem, in ſummo eſſe & alteram, quæ dicitur inflammatiua: ſed huius pauciſſimus eſt vſus in medicina: erat enim huiuſmodi pharmacum illud Medeæ à Galeno 2. de temp. nominatum cap. 2. quo combuſſit caput patris Iaſonis, quod conſtabat in ſulphure, & humido bitumine. Animaduertenda ſunt hoc loco, alia duo, vnum eſt duplicem eſſe putrefactionem, alteram propriam, alteram verò impropriam. Propria putrefactio, primo humidum radicale conſumit, quo euaneſcente calor natiuus aboletur, & hæc efficitur, a rebus calidis, & humidis. Sed de huiuſmodi putrefactione non ſunt intelligenda, quæ diximus. Alia eſt putrefactio, in qua primum calor natiuus ab externo hebetatur, & conſequenter humidum conſumitur, hæc putrefactio efficitur à calidis, & ſiccis, & de hac intelligenda eſt ſententia noſtra, & Galen. Aliud eſt animaduertendum, quòd docet Auer. corroſiuam facultatem, etiam putrefacere, eo, quòd vt dicit Auer. omni calori externo neceſſario aliquid ineſt putrefactorii, ſed quia medicamenta corroſiua caliditatem inteſiorem habent, hinc eſt, quòd prius corrodant, quam putrefaciant, & iccirco potius appellantur corroſiua, quam putrefactiua. Succedit, & alia facultas, quæ à Galen. 13. meth. nuncupata eſt διαφορητική, id eſt diſcuſſoria, appellat hanc Auicen. frangentem ventum, ſeu vētoſitatem cuius illud eſt proprium: vt materiam conuertat in aerem, & exinde totam conſumat, hoc vero fieri non poteſt, abſque caliditate, & ſiccitate, quare huiuſmodi facultas copulatur ſemper caliditati, & ſiccitati. ſed eſt hoc in loco dubitatio: quia à ſcriptoribus videntur diuerſæ allatæ ſententiæ circa ea, quæ diſcutiunt. Galen. 12. metho. cap. vlt, ſcribit allium maximum eſſe flatus diſcuſſorium, propter quod dicit eſſe appellatum a ruſticis theriacam. de hoc tamen allio diuerſa videtur ſentire Hippocrates, & Ariſtoteles. Hippocrates enim, ſiue author ille 4. de acutis text. 90. ſcripſit allium flatus excitare, Ariſtot. decimatertia particula, probl. 6. quærens,

Corroſiua.

Putrefactiua,

Inflamatiua.

Medeæ pharmacum.

Corrodētia etiā putrefacere.

Diſcuſſoria facul.

Dubitatio

Allium flatus diſcutit & gignit.

cur

cur ab alio fętida reddatur vrina, inter alias causas hanc vnã reddit, quod flatus excitat, qui penetrantes ad vrinam, eam fœtidam reddunt. Ex quibus omnibus videtis dictum esse ab antiquis modo allium esse flatus discussorium, modo flatus excitare, quam contra dictionem, ut soluatis: debetis hæc constituere, ea quæ calida sunt & sicca, flatum semper discutere, siue sint in tertio gradu talia, siue etiam in quarto: sed varietatem esse interdum materiæ, quia vbi materia crassa est, & viscida, facultas calida, & sicca agens in hanc materiam, flatus gignit crassos, qui cum nequeant faciliter resolui diutius in corpore remanent, adeò, ut quando hæc medicamenta flatus gignunt, est ratione materiæ viscidæ, crassę, & multę, quod si materia non sit viscida in corpore, non sit copiosa, sed solum flatu lenta, tnm medicamenta calida, & sicca, flatum dissoluunt, adeo ut dicantur vere discussoria, & efficaciter tunc operantur, quando iam flatus in corpore factus inuenitur. atque hac etiam ratione potestis intelligere, cur a Galeno gingiber sit repositum inter flatum excitantia, quia scilicet cum facultas gingiberis sit posita in viscida quadam humiditate, vbi actuatur in corpore, agens gingiber, & in propriam humiditatem crassam, & etiam alienam excitat flatus, ꝑpter quam humiditatem crassam inuenitur etiam interdum perforatum gingiber. *Solutio.* *De simpl.*

Superest postremo loco ea facultas, quæ suppuratoria dicitur medicamenta, in quibus hæc reperitur, dicuntur à Galeno ἐκπυητικά. & hæc est facultas, quam propriè tumores, præter naturam in saniem conuertit, quoniam uero conuersio in saniem, ut docet Aristo. 4. Metheor. capitu. 2. est quædam species coctionis, coctio uero fit a calore, sequitur hæc facultas calorem, & humiditatem, sed vtcunque calori natiuo similem. Addit unum Auice. huiusmodi medicamenta debere esse styptica, hoc est viscida, & crassa: quoniam cum necessarium sit, ut medicamenta suppurantia adhęreant, atq; contineant tenues humores, ne diffluant, necessarium est, ut visciditatem habeant, atque etiam crassitiem, ut possint magis adhærere, & humorum effluxus magis cohibere, propter quod iure medici, ut suppurent semper emplasmata, valde crassa apponere debent. Est hic illustris dubitatio, à nemine hactenus tractata, à quonam calore efficiatur suppuratio, nam quãdo dicimus facultatem hoc, uel illud facere, non intelligimus solã eam facultatem, quæ est in medicamento id agere, sed etiam adiunctam alicui alteri. *Suppurantia debere eẽ viscida.*

Est igitur dubitatio, an hæc facultas sequatur calorem ipsum natiuum, an potius externum. Auerr. 5. collect. capitu. 6. duo maximè animaduertenda docet: unum est, quod humores qui in pus uertendi sunt, non debent peccare qualitate, sed sola quantitate. hoc *A quo calore fiat suppuratio.*

enim

enim apud medicos est compertissimum, ex humoribus vitiosis saniem veram nunquam generari, sed virulentam, itaq; qui debent in saniem conuerti humores, necesse est, vt solum peccent quantitate. Alterum, quod humores quando, vel quantitate, vel qualitate peccant, non possunt a natura sustineri, vnde ab ea in aliquam partẽ deponuntur, vbi sunt depositi in eã partẽ, incipiunt putrescere, in qua putrefactione, si materia disposita sit vt benigna euadat, a calore natiuo cõuertitur in partem vtilem, humor vero, qui non potest reduci ad benignum, tandem putrescit, & ad nihilum redigitur. Ex quo discursu infert Auer. medicamenta, quæ suppurare debent, esse temperata, & natiuo calori similia. Vnde colligitur manifeste, ex Auerrois sententia suppurationem fieri à calore natiuo. Eandem sententiam videtur habuisse antea Galenus 5. de simpli. capitu. 6. quo in loco scribit tres esse species alterationis, vnam naturalem, qualis est coctio, alteram præter naturalem, qualis est putrefactio: tertiam mediam, qualis est maturatio, seu suppuratio: differentiam tradens vniuscuiusque alterationis, dicit naturalem hoc habere, vt fiat a calore natiuo, atque etiam in materia familiari, & vtili, putrefactionem vero fieri a calore alieno, & in materia inutili, mediam autem, siue suppurationem fieri quidem a calore natiuo, sed eum calorem nõ prorsus vincere materiam: Ex quibus elicitur clarissime ex sententia Galen. suppurationem fieri a calore natiuo. Auerr. & Galen. sententia videtur tota capta ab Aristot. 4. meth. cap. 2. quo in loco docens philosophus coctionem esse perfectionem a calore natiuo, & propterea terminari ad aliquem finem, inquit, duos esse huiusmodi perfectionis fines, vnum vt materia cocta in animalis nutrimentum cõuertatur, in qua cõuersione mutatur rei forma substantialis: Alterum uero in quo mutatur tantum forma accidentaria, & res mutata est ad aliquid vtilis: in hoc postremo fine ponit Aristot. suppurationem, ita vt manifeste videatur etiam philosophus velle supporationẽ totam fieri a calore natiuo. Aduersus has sententias, videtur esse sententia magni illius Auenzoar. li. 1. cap. 9. tract. 9. quo in loco vult magnus ille medicus suppurationem fieri, tum a calore extraneo, tum a natiuo, qui simul agentes in humorum partim digerunt, partim dissipant, nam inquit calor naturalis, solus non conuertit materiam in pus, sed in nutrimentum, calor etiam externus non deducit solus materiam ad pus, sed corruptionem facit materiæ, quam paulatim natura membri expellit, colliquat, & dissoluit; sequitur igitur ex sẽtentia Auenzoar, quod neque a solo calore natiuo, neque a calore solo externo, sed ab utrisque fiat suppuratio. sententię Auenzoar videntur duæ rationes consentire, vna est, quod solus calor natiuus

Tres esse species alterationis.

Secũdum Galen. & Auerr. fit a calore naturali.

Auẽzoar, dicit fieri ab utroque calore.

natiuus

natiuus quādo operātur, ſemper materiam ad aliquem vſum deducit, ſed materia ſuppurata ad nullum vſum eſt, quoniam tota expellitur, ergo nō videtur hæc materia facta eſſe a ſolo calore naturali: nec dicatis Ariſt. dicere eſſe vtilem, quia materia non eſt vtilis, ſed materiæ expulſio eſt utilis. Altera ratio. Opera ſolius caloris natiui ſunt opera blanda, omnis moleſtiæ expertia, videmus enim coctiones omnes fieri in animalibus, ſine vlla moleſtia, blandiſſime, ſed ſuppuratio efficitur cum febre, vt dicebat Hippoc. cum dolore, cū moleſtijs; itaque non fit a ſolo calore natiuo. Pro reſolutione huius difficultatis dupliciter reſponderi poteſt, vno modo, maturationē fieri principaliter, & perfectiue a calore natiuo, diſpoſitiue autem fieri etiam ab exerno: dico diſpoſitiue, quia niſi prius materia ſuppuranda putrefiat aliquo modo nunquam conuertitur in ſaniem. Alio modo reſpondere poſſumus, ſuppurationem dupliciter intelligi, vel pro tota actione a principio putrefactionis vſque ad finem, vel ſolūmodo pro ea extrema perfectione, in qua materia acquirit albedinem, & æqualitatem. Si ſecundo modo accipiatur, fit ſolum a calore natiuo, atq; de hac loquitur Auerroes, Ariſtoteles, & Galenus, atque etiam in hoc non fiunt dolores, neque febres. propterea quod iam ceſſauerit putrefactio, atque ſolum calor natiuus tingit, & æquat materiam ſine ulla moleſtia. Si vero accipiamus maturationem pro tota actione, efficitur maturatio, tum a calore interno, tum ab externo, & de hac loquitur Auenzoar: nam vbi materia propter quantitatē in loco præter naturam eſt cōgregata, primo in ipſa excitatur calor alienus, qui incipit putrefacere, quoniam uero partes in putrefactione euaporant rebelles maturationi, calor natiuus tum inſurgit, atque materiam relictam, & diſpoſitam ad maturationem æquare, & conficere intendit. adeo ut in tota hac actione, & calor externus, & internus agant. Quamobrem Ariſtot. loco citato maturationem appellat putrefactionem, quia eſt quædam portio putrefactionis non quod Ariſtot. (vt docent nonnulli interpretes) abuſus ſit voce putrefactionis pro concoctione, vt faciebant veteres: nam Ariſtot. non conſueuit huiuſmodi translatis uti, immo vero in libro de generatione animal. damnat Emped. quod lac appellaret pus: damnat etiam eundem 4. Topicor. 6. quod appellaret uinum aquam in ligno putrefactam, ideſt concoctam, atque hic eſt finis tract. de facultatibus ſecundis.

Solutio.

Suppuratio dupliciter itelligitur.

De tertijs medicamentorum facultatibus. *Cap. IX.*

Equuntur facultates tertię, quas dicebam sequi qualitates primas elementorum, sed in hoc differre a secundis, quia secundę ad nihil determinantur: tertię uero, aut determinantur ad peculiarem materiam, aut ad particulare membrum, ut est facultas quę lapides frangit, quæ mouet urinam, menstrua ciet, purgat pulmonem, quę generat lac, & semen, quę generat carnem: hæ facultates, & aliæ multæ quæ referuntur a scriptoribus, vt cognoscere potestis, habent propriam quandam materiam, habent proprium membrum circa quod versantur. Quæ lapides minuit, sequitur, vt docet Galen. 5. de simpl. & Auer. 5. collect. 20. caliditatem modicam, & modicam humiditatem, cũ subtilitate partiũ, vt est asparagus, saxifragia, cicer rubeus, amygdalę amarę, carpesium, cyperus, gramen, asplenum, adnumerat inter frangẽtia lapidem etiam balsamum Auenzoar lib. 2. tract. 2. cap. 7. Cur autem hęc facultas sequatur has qualitates ea est ratio, q̃a lapides, vt docet Galen. 3. aphor. 26. fiunt a caliditate insigni, propter quod inquit Galenus, quanquam falso mea sententia, in senibus raro fiũt lapides in pueris frequenter. Cum igitur fiant lapides ab insigni caliditate, atque etiam siccitate, sequitur vt dissoluantur a frigido humido per regulam Aristot. 4. method. sed dicet aliquis vestrum, quomodo fieri possunt lapides a calido sicco insigni, cum in corporibus nostris non fiat calor adeo intensus, qui excoquat materiam perinde, ac ignis fornacum? Dico quod quamquam in corpore nostro non is fiat calor secundum intentionem; fit tamen calor, qui secundum extensionem, & tempus paulatim excoquens, & paulatim absumens materiam in lapidem coagulat, itaque cum fiant a calido sicco, vt intellexistis, dissoluuntur a rebus moderate calidis, & humidis; dicetis ergo non est verum, quod vt scribit Aristot. quæ coagulantur calido & sicco, dissoluuntur frigido, & humido: respondeo, si ea quæ sunt moderate calida comparentur calori efficienti lapidem, habent rationem frigidi, & ideo videmus acetum, & succum citri extrinsecus lapides colliquare, vt refertur de Cleopatra & Hannibale, etenim huiusmodi succi non solum dissoluunt lapides, eo quod sint tepidi, & humidi, sed q̃d sint corpora tenuissima, merito cuius tenuitatis cum penetrẽt angustos corporum meatus, faciunt, vt partes ipsorum discindantur, & disiliant. Dubitabit hoc in loco aliquis vestrum

Facultas lapides frãgens.

Nũ possint fieri lapides in corpore.

Acetum, & succus citri exterius lapides frangere.

ſtrum ſi verum eſt, quod hęc facultas ſequatur modicàm caliditàtem,& humiditatem, quomodo ſanguis hircinus,qui a medicis vocatus eſt manus Dei, adeo mirifice lapides confringat, eſt enim ex ſententia Galeni 4.de ſimpl.6.adeps hircinus adeo calidus,vt acrimoniam igneam poſſideat, quod ſi talis ſit adeps, eo magis debet calidus eſſe ſanguis,quia ſemper ſanguis eſt calidior adipe: pręterea cātharides inter medicamenta quę lapides minuūt recēſentur, tamen ſunt calidiſſimę,igitur non videtur hęc facultas ſequi modicā caliditatem, & modicam humiditatem. Reſpondeo de ſanguine hircino, eſſe frangentem lapidis non quidem proprie ex caliditate,aut manifeſta alia qualitate,ſed potius a tota ſubſtātia,vt Auicen.dixit eſſe lapidem Iudaicum, adeo vt licet hic ſanguis feruidiſſimus ſit,non hoc feruore operatur,ſed tota ſubſtantiali forma.De cantharidibus autem dico, nequaquā exhiberi a medicis, vt frangant lapides, quoniam hæc ipſarum non eſt facultas, ſed vt docet Galenus, commiſcentur huiuſmodi cantharides medicamentis lapidem frangentibus,vt vehant medicamenta ad renes, vel ad veſicam,quę eſt propria,& peculiaris ipſarum facultas.

Sāguis hircinus cum ſit ualde calidus quomodo lapides frāgat.

Cātharides tantum vehunt medicamenta ad veſicam.

Quę mouet vrinas,& Gręcis vocatur διουρητικὴ, eſt ea, quę copioſe urinas,& pręter conſuetudinem educit,hæc autem ſequitur caliditatem,atque ſiccitatem inſignem, ratio eſt quam adfert Galenus 5.de ſimpl.12. ſ.quod cum ad prouocationem vrinę requiratut, ut ſerum a ſanguine ſegregetur, neceſſarium eſt, ut fiat aliqua colliquatio,hęc autem fieri non poteſt ſine inſigni aliqua caliditate, ea propter quę mouere debent urinas debent eſſe calida, & ſicca, ut ſunt ſemen apij,aſarum, acorum,daucus, ſemen fœniculi, betonica, radix aſparagi, meum, ſmyrnium,polium, & aliqua quæ enumerantur a Galeno.Auer.declarans,quæ ſit hæc facultas, inquit eā duo facere,primum adiuuare uirtutem diſcretiuam iecoris, ut dignoſcat ſerū a ſanguine.Pręterea adiuuare uirtutem renum attractricem,adeo ut his ſimul concurrentibus efficiatur urinę prouocatio. Sed duos errores commiſit.Auerr. unum quod uirtuti naturali tribuat cognitionem,quod quidē quantum ſit a philoſophia alienum unuſquiſque nouit; alterum,quod putet diuretica operari in iecore;nam licet concedamus diuretica ſegregare ſerum a ſanguine,non tamen propter hoc appellantur talia,quia iſtud operantur in iecore,eo quia ſerum in iecore ſeparatum poteſt diſtribui per uniueſum corpus. Itaque diuretica non operantur in iecore, ſed extra,& in renibus ipſis.

Facultas diureticaſequitur caliditatē, & ſiccitatē inſignem.

Auer. inquit diuretica duo facere.

Duo errores Auer.

Proxima facultas diureticæ, eſt ea quæ menſes in mulieribus mouet,quæue ab illa non differt in alio, niſi, quod ſiccitatem minorē poſtulat,ut eſt aſarum,ammonium, ariſtolochia, arthemiſia,

Menſtrua prouocātia.

adiāthum, radix asphodeli, cicer, calamus aromaticus, myrrha, piper, petroselinum, ruta, radix rubeæ, sabina, atque alia plura enumerata a Galeno: Auerroes scribit ea quæ menses mouēt esse eiusdem generis cum iis, quæ gignunt lac, sed error est Auerrois, quia quæ generant lac, vt intelligetis, nequaquam sunt sicca: immo vero generare lac, & educere menses videntur res plane contrariæ, quia si lac fit, vt intellexistis a me, ex sanguine menstruo, educere sanguinem, extra corpus, & generare lac videntur omnino contraria. Si tamen placet Auerroem tueri, possumus dicere, eum intellexisse id quod scribit Galenus quinto de simplic. 20. scilicet, quæ faciunt lac, & quæ mouent menses, similitudinem quandam habere in operationibus, & facultatibus, quæ similitudo posita est in caliditate, & in motu, quia facultas menstrua mouens mouet sanguinem ad vterum: quæ facit lac mouet sanguinem ad mammas, ita vt inter hæc medicamenta sit similitudo facultatum, & operationum. Sed contra hanc determinationem sunt nonnulla dubia, an diuretica sint calida, & sicca, vt dixi. etenim experientia constat semina, quæ frigida vocantur, vrinam ciere, vt semina melonum, cucurbitæ, citruli; præterea Galenus secundo aphoris. 11. scribit vina aquosa vrinam maxime prouocare, appellat autem vina aquosa illa, quæ non solum colore, sed viribus aquam referunt, huiusmodi vina dicuntur a Galeno frigida, itaq; etiam frigida secundum Galenum prouocant vrinam. postremo Aristote. prima proble. sectio. 40. quærens cur aliqua medicamenta moueāt aluum, aliqua vesicam, inquit, quæ sunt humida, & aquā plena, si sint medicamentosa vesicam mouere, ex quo loco clarissime colligere licet, frigida aquea, & humida prouocare vrinam. Pro huius resolutione debetis animaduertere, aliud esse vrinam mouere, aliud vrinam facere: vrinam generant omnia ea quæ materiam aqueam habent, eo quod tota hæc materia penetrat ad vesicam, & ad renes, atque sic loquitur Galenus primo de natu. facult. circa finem, vbi scribit eos, qui multum bibunt, & κωθωνίζοντες vocantur, id totum per vrinam reddere, quod bibunt; sic etiam intelligenda est authoritas Galeni secundo aphor. 11. & Aristotelis. alia sunt, quæ non generant vrinam, sed materiam vrinæ ad vesicam mouent, & hæc proprie vocantur diuretica, quæ rursum duplicia sunt, aut enim moderate mouent vrinam, aut vehemēter; moderate, quæ sunt moderate calida extergentia, cuiusmodi sunt frigida semina, quæ haud ita appellantur, eo quod refrigerent, sed quia aliis seminibus collata videntur frigida: mouent vero vrinam uehementer ea, quæ sunt calida, & sicca, & de his intelligenda est Galeni sententia, & Auerrois, quando scribunt facultatem

Error Auer. de menstrua cientibus.

Quæ menstrua mouent et lac generātquo modo similia sint.

Dubia.

Aliud esse urinam facere aliud vrinā mouere.

Diuretica duplicia.

tem diureticam semper comitari caliditatem, & siccitatem: id, quod etiam intellexit Aristotel. quando in Problem. iijsdem scripsit semina odorata prouocare urinam, quia calida sunt.

Est, præter has facultates, & alia, quæ generat lac, & semen. Et hæc quoque sequitur caliditatem in secundo gradu ad summum, absque ulla siccitate, & huiusmodi facultas, ut plurimum reperitur in cibis, & potibus, quia si uere semen, & lac sunt gignenda, non ex alio possunt nasci, quam ex optimis cibis, & potibus: sunt tamen aliqua partim medicamenta, partim cibi, in quibus hæ facultates inueniuntur, cuiusmodi est eruca, fœnic. anethum smyrnium, apium, sion polium, & hæc proprie lac generare dicuntur: semen autem generant scynchus, satyrium, eruca, semen fraxini, lini, semen cannabis, Sed circa hæc quatuor sunt a uobis animaduertenda, unum est hæc medicamenta debere esse uiridia, non sicca, eo quod sicca medicamenta actu, & præsertim, quæ calida sunt, exiccant: ubi generare uolumus lac, aut semen, cauendum est a rebus exiccantibus. *Semen generatiua.* *Medicamẽta hæc debere esse viridia.*

Alterum est, quod quę semen, aut lac producere diximus, non uere faciunt semen, & lac, sed prouocant: quia materiam deducunt ad uasa seminaria, aut ad mammas, ubi deinde fit lac, & semen.

Tertium est ea, quæ flatum gignunt appellari, etiam a Galeno, πολσπέρματα, quasi multum semen generent, sed non uere efficiunt semen, solum autem materiam seminariam replent spiritu, & flatibus, quę materia flatu repleta extenditur, atque ita uidetur in molem maiorem augeri, non quod uere materia seminis augeatur, & propterea, qui res flatulentas sumunt, ut semen copiosius reddant, ualde falluntur.

Sed dicetis, cur igitur hyppiatri, quando uolunt ex equabus prolem facere, saturant eas cicere, & faba? dico hoc facere, non quod hęc legumina gignant semen, sed quia magis excitant libidinem, semen spiritu magis replent, unde stimulata iumenta, magis huic negocio incumbunt.

Quartum animaduertendum est, quòd scribit Galenus, paucissima omnino esse medicamenta, quæ possint semen, & lac uere generare, & ratio est, quia huiusmodi medicamenta debent esse ualde temperata; temperata in medicamentis, quę assimilentur humanę temperaturę, rarissima sunt.

Facultas, quę a Galeno σαρκωτική, seu carnis generatiua, dicitur, sequitur, ut idem docet 3. Metho. capit. quarto, & 5. de simpl. facultatem extergentem, & exiccantem in primo gradu uel paulò plus. i. caliditatem, & siccitatem moderatam, ut est la- *Sarcotica.*

chryma

chryma abietina, fuligo thuris, iris, lentiſcus, myrrha pix arida, reſi na thereb. ſtyrax, thus, cadmia, colophonia, hordei farina, & alia plurima, quæ enumerantur a ſcriptoribus. Auicen. lib. 2. cap. 4. Tract. primo. ſcribit de hac facultate, medicinam eam ſarcoticam dici, cuius proprietas in vlceribus carnem efficit, propter quod habebat complexionem partis, & ſanguinis, ſimulque ſanguinem ipſum coagulabat: vnde facilè colligere poteſtis medicamenta ſarcotica, non quod ipſa carnem faciant, ſed quia diſponunt materiam, vt in carnem conuertatur, atque etiam calori natiuo, in hac operatione auxiliantur dicebat, enim Hippocrates in libr. illo de, carnibus, ſeu potius de principiis, & Galenus, 3. Methor. carnem facere, & ſolidare eſſe opus ſolius naturæ, & ſolius natiui caloris, medicamenta verò nihil aliud præſtare, quam quòd repellunt ea quæ impediunt carnis generationem; eſt tamen illud in hac re animaduertendum, quod quamquam dixerim hanc facultatem ſequi caliditatem, & ſiccitatem moderatam, haud tamẽ eadem menſura harum qualitatum requiritur in omnibus partibus, quoniam vt idem docet Galenus 3. metho. quæ generant carnem in membro vno, non itidem generant in altero, quia membra humidiora, magis exiccantia requirunt, propter quod iure dicit Ariſtotel. 31. part. Probl. 7. Vulnera in ſiniſtra aure, & in iuuenib. difficilius ſanari, facilius autem in ſenibus, atque etiam in aure dextra, ſ. propter humiditatem maiorem.

Cur med. eamẽta dicãtur ſarcotica.

Non eadẽ medicamẽta in omnibus partib. carnem generare.

Facultas, quæ purgat pulmonem, & pectus, ſequitur inciſionem, & digeſtionem ſine forti calore, quoniam etſi medicamenta vehementer incidant, ſi tamen vehementer calefaciant, materiam magis exiccant, & proinde contumaciorem ipſam efficiunt. Notat Auer. & recte etiam, interdum ea, quæ leniũt, & viſcida ſunt pectus expurgare, quando. ſ. humores adeò ſunt ſubtiles, vt refugiant, & circumcurſitent aeri impellenti, ſicque expelli non poſſint.

Quæ purgant pectus primo modo ſunt hyſſopus, glycyriza, praſſium, farfara, capillus ven. Quæ vero ſecundo modo ſunt nuclei pinei recentes, amygdalæ, butyrum, tragacantha, mel cannę, & multa alia, quæ licet vobis reperire apud medicos ſcriptores. Sunt quamplures aliæ facultates tertiæ adnumeratæ a Galen. 5. de ſimpl. & ab alijs, ſed ſatis ſit uos in harum exemplis hactenus exercuiſſe.

De

De quartis medicamentorum viribus. Cap. X.

Equuntur quartæ facultates, quæ vt docet Auerr. 5. collect. 25. non appropriantur qualitatibus elementorum, vt primæ, secundæ, & tertiæ: sed nulli alteri possunt appropriari, quam substantiali formę, propter quod modo vocantur proprietates a tota substantia, modo occultæ, modo operationes a forma substantiali: nec dubitandum est, has formas, seu facultates dari, quoniam licet Aristo. Alexan. Aphr. & fere Peripa. omnes non cognouerint has facultates substantiales, quandoquidem solam elementorum temperiem videntur cognouisse, tamen apud medicos constantissimum est, huismodi formas dari: immo vero Theoprastus inter Peripat. non minimus, primo de causis plant. 23. manifestissimis verbis cognouit formam hanc, quam appellabat totam, seu substantialem. Auerr. etiam ipse ex sententia medicorum, has facultates quartas concedere coactus fuit. Sed quoniam sola quadam experientia videtur nobis cognitæ, ea propter rarissimi fuerunt, qui intimam harum facultatum rationem tradere sint aggressi. Cum itaque solummodo cognoscantur per experientiam, videamus, quæ sint earum operationes. Operantur facultates quartæ, vel per alterationem, vel per motum localem: per alterationem, quia alterant corpora nostra, aut ad bonũ, aut ad malum: extrinsecus adhibita, aut intrinsecus, quæ operantur ad malum, sunt venena omnia, & præsertim quæ appellantur vere deleteria, nam docui uos ex Galeno, quæ sit vera differentia inter lethalia, & deleteria, quod scilicet deleteriorum nullus vnquã est usus in medicina, igitur proprietates occultæ, quæ alterant ad malum, sunt hæc venena: & quamquam sint quædam pharmaca, quę operantur alterando ad magicas operationes, & incantamenta, tamen est malus vsus medicamentorum, non quod ex se sint deleteria. Quæ alterant ad bonum, de quibus dixi, vel extrinsecus adhibentur, vel intrinsecus De intrinsecis habetis quamplurima tradita a Galeno, a Plinio lib. 30. ab Auenzoar in principio sui libri, a Rabbi Moyse, in aph. a Democrito in libro de antipathia, & sympathia, & etiam a numquam satis laudato Fracastorio, & vt aliqua exempla habeatis. Capita leporina intus accepta, dicuntur tremorem curare hac proprietate, cerebra passerculorum, dicuntut coitum iuuare, pulmo vulpinus, apud Galenum hac proprietate, asthmaticis succurrit. Dies me deficeret si enumerare vellem hęc infinita medicamenta extrinsecus al-

De facultatib. quartis.

Exẽpla eorũ, quæ proprietate agunt.

terantia,

terãtia, omnia collo appensa in epilepticis, quamquàm Galenus conatus sit manifestam huius adferre rationem, sed in uanum. Similiter smaragdus epilepticis appensus iuuare dicitur: corallium laboranti stomacho appensum, & alia multa, quę narrare supersedeo.

Facultates uero, quę operantur, per motum localem, vel operantur pellendo, vel retinēdo, uel attrahēdo, quę operãtur impellēdo sunt, quę a proprietate expellunt vermes e corpore, vt est corallina, quę repellunt venenum, et expellunt e corpore, ut est cornũ Vnicornis animalis, & quamplurima alia.

Retinendo. Quę retinendo operantur, sunt ea, quæ iuuãt retinēdo partui, ut est lapis aetites alligatus coxæ, vt est apud Scribonium Larg. fimus *Attrahēd.* asininus, ad retinendum sanguinis e naribus fluxum. Quæ operãtur attrahendo, vel attrahũt humores, vel alia corpora ab humoribus, ut dictamum Creten. quem putatum est trahere sagittas e corpore. Attrahentia humores, aut attrahunt unum, ut docet Gale. aut plures. Attrahentia unum humorem sunt aloe, cassia, manna, myrabolani citrini, succus ros. tamar: quæ omnia uidentur solam bilem attrahere. Similiter colocynthis, semen cnici, hermodactyli, euphor. cucumis asininus myrobal. chebuli, emblici, bellirici, turbith. tythimalli, elleborus albus attrahunt pituitam. Quæ attrahunt melãcholiam sunt lapis arm. epith. lapis lazuli, elleb. niger, myrobalani nigri, indi, polypodium sena.

An simpli. medicamē. attrahant. sāguinem. Quæ attrahunt plures humores, hæc & multa alia nominantur, rhab. agaricus scammonium, quæ bilem vtranque, & pituitam educere existimantur. An sint, quæ attrahant sanguinē, Galen. in lib. de purg. med. 4. videtur confiteri, quod reperiãtur huiusmodi medicamenta, sed incognita esse; narrat. n. historiam quam ibi legere potestis, imò Theophrastus etiam 4. de plãtis. ca. 15. tradit non solũ reperiri herbam q̃ sanguinem sistat, attrahat, & colligat, sed etiam quæ expellat, & diffundat, sed an hoc verum sit, duabus rationibus non adduci possum, vt credam, vna quia humanæ nequitiæ nihil hactenus inexcogitatum fuit, cum igitur omnia scelerum genera sint inuenta, & herbarum facultates temporibus nostris sint notissimæ, vix existimare possum, si reperiretur hæc herba, qđ non haberetur. immo dicit Galen. eo in loco eam herbam fuisse popularem, & copiosissimam. Altera ratio est, quod si, vt audictis suo loco, medicamenta operantur a similitudine, deberet reperiri aliqua herba quę esset eiusdem generis cum sanguine, quod apud me absurdissimum est, sed quicquid sit non est hoc loco disputandum.

Hum

Humores quomodo a medicamentis attrahantur Cap. XI.

Ed ad uos pertinet breuiter intelligere quomodo fiat hæc attractio medicamentorum, quæ sit hæc proprietas ob quam medicamenta trahunt hunc, uel illum humorem. Mesues uidetur huiusmodi fuisse sententiæ, quod sit quædam proprietas cælestis. Auicen. lib. de viribus cordis. cap. 10. opinatus hanc proprietatem esse aliquid, quod sequatur, & elementorum cõplexionem, & influxus cœlestes, sed quia virtutes cœlestes, & influxus orbium operantur in hunc nostrum mundum medio materialium facultatum, adhuc dubium est secundum Auic. & Mesuem, quæ sit hæc proprietas virtutum cœlestium. Itaque dimitramus hanc opinionem. Arist. prima probl. sect. 43. argutissimam sane de medicamentis purgantibus habet opinionem: quo in loco scribit medicamenta purgantia non alia ratione [ducere humores nisi, qnia a calore corporis nostri non superantur, sed incocta manent, & quia aliqua manent incocta propter qualitatem, alia propter quantitatem, inquit Arist. proprie medicamenta purgantia ea nuncupari quæ incocta manent propter qualitatem rebellem, non propter quantitatem; quemadmodum serum lactis, mel purgant, quia incocta manent propter quantitatem, non propter qualitatem. Modus quo hoc fit dicit Arist. est, quod primo medicamenta dissoluantur in corpore, dissoluta penetrant corporis partes, quas vbi penetrarunt, cum non possint a natura vinci, retrocedunt, in retrocessione ducunt secum humores obstantes, & ita fit purgatio: & quia poterat aliquis Aristoteli dicere; æs, aurum, ferrum, penetrãt corpus, non coquũtur, non tmen purgant, respondet ad hoc vt purgent necessarium est, vt dissoluantur, sed quia hæc non dissoluuntur in corporibus nostris, hinc fit, vt non purgent. Dixi hanc sententiam esse ingeniosam, sed certe nihil ad rem medicam, quia dato, quod medicamenta non superentur a natura, vt etiam fatentur medici omnes, tamen vellem intelligere rationem cur hoc medicamentum ducat illum humorem, & non alium, nam si fieret purgatio hac ratione, a quolibet medicamento quilibet humor duceretur indiscriminatim, sed hoc non est verum, ergo neque vera est sententia Aristotelis: Auer. quinto Collect. 21. quasi admiraus operationes medieamentorum inquit videri, quod medicamenta, operentur cognitione, quia cum ingrediantur intimas, & angustissimus

Quæ sit proprietas ob quam medicamẽta trahunt humores.

Arist. opinio de medicametis purgantibus.

Refutatio Arist.

Auerroes opinio.

corporis partes, atque a sanguine secernantur peculiares humores, videtur, inquit, hoc opus esse cuiusdam cognitionis, sed tradens deinde vere sententiam suam, inquit, totam hanc medicamẽtorum operationem fieri propter caloris proprietatem: nam cum necessario si debeant humores exire, debeant quoque aperiri ora venarum, fieri id non potest sine calore. quare concludit Auer. necessario esse calorem in medicamẽtis, qui aperiat: sed quia ducuntur peculiares humores, necessarium est in calore cuiusque medicamenti esse quandam proprietatem, propter quam calor duci faciat hunc, vel illum humorem, & quia videbat instãtiam, quod medicamenta superpurgantia ducunt non solum familiares humores, sed etiam alios, hinc præter proprietatem caloris, necessariam esse inquit mensuram caloris, vt operetur, & propterea quia in superpurgationibus debita mensura medicamentorum egreditur, hinc fieri, vt etiam calor egrediatur propriam operationem. hæc sententia Auer. non multum est dissimilis sententiæ medicorum, est tamen dissimilis, & propterea non vsquequaque acceptanda, quia calor non vere attrahit, medicamenta vero fatentur omnes, quod attrahant; immo ipsemet Auer. probans quod attrahant, dat exemplum scammonij, quod cum curet formicam pedum, nõ potest hoc facere, nisi attrahat materiam etiam ex ipso pede: quod vero non attrahat calor vere, satis probatum fuit mea sentẽtia, & vere ab Argent. lib. 2. de morbis. & addo rõnem vnam, quã nõ habent Argent. quod calor est instrumentum facultatis attractiuæ, si instrumentum ergo non est facultas, sed de hoc alias. Vera itaque ratio qua medicamenta purgant, est ea, quã Galenus nobis reliquit 3. de simplic. 25. 5. de simpl. 21. lib. de purg. med. & 3. de temp. & alibi, scilicet quod hæc facultas attractiua medicamentorum tota sit posita in similitudine inter medicamentum attrahens, & humorem attractum, nec solum requiritur similitudo, sed etiam calor, ea ratione, quam attulit Auer. vt scilicet aperiantur vasa, quibus apertis, postmodũ humores trahantur a medicamento, & ideo iure dictum est a Galeno lib. de purgan. medicamentis. omnia purgantia calida esse, sed dicetis, quæ est hæc similitudo, & si est similitudo, cũ omne simile attrahat simile: cur non potius attrahuntur medicamenta? respondet Galenus, similitudinem esse in forma substantiali, sed non esse identitatem, nam carnes attrahunt sanguinem ad sese similitudine formæ ipsius substantialis, non autem identitate, quia hæc est inter carnẽ, & carnem, & inter sanguinem, & sanguinem. iam vero neque caro carnem attrahit, neque sanguis sanguinem. Est itaque hæc similitudo in forma substantiali vtriusque. Cur igitur non attrahitur medicamentum ab humore? quia inquit Galenus vis similitudinis

Auer. sententia non differt a sententia medicorum.

Vera ratio qua medicamenta purgant.

Cur medicamentũ non trahitur ab humore

maior

maior est in medicamento, quam in humore: nam si duo sint, qui trahant robustior attrahit ad sese imbecilliorem. sic magnes attrahit ferrum, quia vis attractrix per similitudinẽ robustior est in magnete, quam in ferro, pariter in medicamentis maior est vis attractrix, quam in humore, adeo vt similitudo quidem intercedat, sed maior vis est in forma substantiali attrahentis, quam attracti. Itaq; videre potestis, quam iure huiusmodi operationes sint appellatæ à veteribus nostris sympathiæ, qui veteres tantum tribuerunt huiusmodi facultatibus occultis, vt sæpe ante Hippoc. medici solis mederentur his quartis facultatibus.

Medicamentorum facultates inuestigandi ratio per experientiam. Cap. XII.

POstquam facultatum medicamentorum theoriam absoluimus, relinquitur vt modum ipsas inuestigandi edoceamus, non potest enim perfecta componẽdorum medicamentorum haberi notitia, nisi quomodo facultates eorum sint inuestigandæ intelligatur. dicebat autem Auer. 5. collect. cap. 24. duos esse modos quibus inuestigantur hę facultates: vnum ut cognoscatur quæ in medicamentis facultates adsint: alterum quæ sint causæ earum facultatum. Inuestigare causas potius ad philosophum naturalem pertinet, quam ad medicum, nos igitur tantum docebimus, quomodo intelligere possitis, an illæ, uel istę facultates in ꝓpositis medicamentis sint, ne que enim alio modo cognosci possũt facultates, quam illo, quo cætera omnia cognoscuntur, siquidem cum uelo corporeo simus, vt sic dicam, obtenebrati, res cognoscimus, aut sensu, aut ratione, quare & facultates medicamentorum nõ possumus alio modo cognoscere, quam vel sensu, uel ratione, & hoc est quod docet nos Galenus in primo de simplic. & Auicen. 2. libr. scilicet facultates medicamentorum inuestigandas esse, vel per experientiam, uel per ratiocinationem. Surget statim aliquis aduersus me, quomodo ratiocinatione dicuntur res cognosci, quoniam omnis nostra cognitio dependet a sensu, experientia fit sensu, quare videtur omnis nostra cognitio fieri per experientiam. Dico differentiam esse inter experientiam, & ratiocinationem, quoniam etsi omnis nostra cognitio dependeat a sensu, dependet tamen aut immediate, aut mediate, quæ dependet immediate à sensu dicitur proprie experientia, quæ mediate acquiritur à sensu vocatur ratiocinati-

De modis quibus inuestiganiur facultates.

cinatio. Exemplo rem uobis declaro, vbi per sensum tactus cognoscimus hunc effectum medicamēti, scilicet calefacere, sine ulla alia inuestigatione appellatur hęc cognitio per sensum, & experientiā, quia immediate per sensum cognoscimus hunc effectum calefactionem, vbi autem non per sensum tactus immediate, sed per aliquid aliud cognoscimus medicamentum calefacere, exempli gratia, quo cito inflammetur, quod saporem acrem habeat, & similia, vtimur discursu quodam, & ratiocinatione, & licet etiam utamur sensu, per sensum tamen istum non immediatte; sed mediate ducimur ad cognitionem facultatis calefactoriæ. Itaque habemus quomodo acquiratur cognitio experientiam, & quō modo per discursum: quoniam autem semper cognitio per experientiam præcedit cognitionem per discursum, & quemadmodum dicebat Aristotel. 8. Physicor. vbi sensus fidem facit infirmitas est intellectus quærere rationem: eapropter ab experientia tractatio nostra inchoabit. Experientiæ vt docet Galenus lib. de sectis 2. triplex est genus: aliud casuale, aliud voluntarium, aliud imitatorium. Casuale genus experientiæ dupliciter adhuc est, vel naturale, vel fortuitum: Exemplum adfero, ex spontaneo, & naturali sanguinis e naribus fluxu per experientiam cognoscitur sanguinis e naribus fluxu febres curari: est hæc experientia naturalis, quia per effectum naturalem acquiritur. Fortuita experientia est quādo a fortuna experimur aliquid prodesse. Exemplum, capra laborans suffusione, cum forte fortuna secundum oculum sauciata esset a iunco, factum est vt ex eo vulnere curata sit cataracta, vt habetis in eo libro, qui sub nomine Galeni inscribitur Medicus, ex hac fortuita experientia, acquisita est experientia remedij depositionis cataractę. Genus experientiæ voluntarium duplex adhuc est, vel experimur moniti ab aliquo externo, vel natura propria voluntate moti. Ab aliquo extrinseco, quemadmodum Galenus monitus in somno de incisione arteriarum temporalium in affectibus oculorum expertus est remedium: nostra propria uoluntate moti experimur, quando aliqua ratione impulsi experimur, an hoc sit in illo, vel an hoc prosit, an non. Tertium genus experientiæ, quod imitatorium dicitur est, quando experimur ea quæ a maioribus explorata sunt, vel natura, vel fortuna, vel uoluntate impulsis, hæc experientia, vt respicit exemplum maiorum, appellatur historia, ut vero propriā experientiam, dicitur obseruatio. Cum tot sint genera experientiæ, nos in explorandis facultatibus medicamentorum non alio vtimur quam voluntario, quia [illegible] discendi [illegible] ad experiendum, an hoc medicamentum sit huius, vel illius facultatis. Sed interrogabit statim aliquis

Triplex genus experiētiæ.

Depositio cataractę, sed desumpta.

Experiētia uoluntaria duplex.

quis veſtrum a me, an omnes facultates medicamentorum poſſint cognoſci hac experientia, nunquid ſ. poſſimus ſolo ſenſu immediate perſcrutari omnes quatuor medicamentorum facultates? quæ res ita mihi videtur definienda, q; ſecundæ facultates medicamentorum ratiocinatione potius, quam ſenſu cognoſcuntur, quia cum ſequantur primas qualitates immediate, vt docui vos, acquiritur ipſarum cognitio ex cognitione primarum, ita vt ſenſu, quidq; cognoſcatur, ſed medicamentorum, tertiæ facultate cognoſcuntur magis experientia, quam diſcurſu, quoniam quod medicamentum aliquod aperiat, poſſumus quidem comprehendere ex diſcurſu, q; aperiat autem vel venas iecoris, vel vias renum, non diſcurſu, ſed ſola experientia acquiritur. Primæ facultates acquiruntur, tam diſcurſu, quam experientia: ſed magis experientia.

Quartæ uero facultates, quæ ſunt rerum proprietates, ut docet Auerr. 5. collect. 25. conſiderantur dupliciter, vel in medicamentis ſimpliciſſimis, vel in compoſitis. In compoſitis acquiritur cognitio harum proprietatum, & per experientiam, & per diſcurſum. cœterum in ſimplicibus acquiritur ſolummodo per experientiam. adfert rationem magnus Auerr. quia huiuſmodi qualitates quartæ ſequuntur proportionem, & harmoniam elementorum, quæ eſt nobis incognita: aliæ facultates ſequuntur commixtionem primam elementorum. Cum itaque experientia per ipſos effectus ſenſu patentes, nos conducat in cognitionem facultatum medicamentorum, tria ſunt, quę concurrunt ad quemlibet effectum, patiens agens, & tempus: quoniam autem etiam circa effectus ſenſibiles contingunt deceptiones, immo uero ſceptici philoſophi probabant, quod a ſenſu non poteſt haberi ulla cognitio, iccirco, ne hęc inueſtigatio ſit erronea, & falſa, circa hæc tria ſunt nonnullæ obſeruationes habendæ, & primo, circa patiens ſunt tria obſeruanda in explorandis per experientiam medicamentorum facultatibus. primum obſeruandum eſt, vt experiamur medicamentum non in quolibet corpore, ſed in hnmano. Intellexiſtis alias a me medicamenta dici apud medicos talia, uel talia, corpori humano comparata: cur in corpore humano ſolum debeat fieri experientia duplex eſt ratio ab Auicenn. nobis ſignificata, vna quia quod corpori humano calidum eſt, contingit interdum corpori brutorum eſſe frigidum, exemplum adfert de rhabarba. quod dicit, calidum eſſe reſpectu hominis, frigidum uero, reſpectu equi, ſic Theophraſtus memoriæ prodit triticum eſſe cibum humano generi familiariſſimum, equos uerò interimere, ſi plus edatur, quam par ſit, quaſi facultas tritici, reſpectu hominis ſit temperata, reſpectu equi ſit ualidior, quam conueniat,

Tri. ad quę libet concurrunt effectũ.

Prima obſeruãda circa patiens.

niat. Altera ratio est, quia proprietates brutorum, & hominum, non modo diuersæ sunt, verum etiam interdum, planè contrarię; exemplum: napellus est homini venenum, tamen reperiuntur animalia, quæ eo nutriuntur. Sic dicebat Lucretius, cicutam esse homini lethale venenum, barbigeras pecudes ea pinguescere. Itaque propter has duas potissimum causas, fit, vt debeamus inuestigare per experientiam facultates medicamentorum in corpore hnmano solum. Altera obseruatio est secundum Auicē. vt experiamur medicamenta, non in quolibet corpore humano: sed in ægro, nec in quocunque ægro, sed in eo, quod solum simplici, & non cōposita ægritudine tentatur, ratio huius obseruationis multiplex est, primo enim explorandū præcipit medicamentum Auicen. in corpore ægro, quia medicamenta exploramus gratia curationis, curatio non potest adhiberi, nisi in corpore ęgro, quo fit, vt si finē nostrum adipisci velimus, debeamus explorare in corpore ęgro. Altera ratio est, quod quicunque experiri vult medicamentum aliquod, debet eniti, vt id agat sine periculo, vel cum minimo, si experiamur in sanis, maius impendet periculum, si in ęgris, aut nullum, aut exiguum. Quod potius in simplici ægritudine, quam composita sit facienda experientia ratio est, quia cum morbi componuntur, vel aliis morbis, vel suis causis, frustrabitur experientia nostra, si quis enim laboret febri, & tumore pituitoso, velimusq; experiri an chamomelum calefaciat, in hoc corpore, non poterimus; quia si curabitur febris, non poterimus tuti esse, an etiam curato tumore pituitoso factum hoc sit, propter caliditatem chamomeli, an propter qualitates temperatas, an refrigerātes, quia vt qualitates refrigerantes curant febrem, sic calefacientes curant tumorem pituitosum: pariter etiam si curabimus febrem, cuius causa sit pituita, & velimus experiri, an medicamētum, vt cichoreum, sit refrigerans, an calefaciens, non erit tuta experientia, quia si curetur morbus a cichoreo, poterit fieri, quod curatus sit, quia caliditate cichorei dissipata sit pituita, vel quia eiusdem frigiditate sit feruor febrilis extinctus: ita vt secundum Auicen. non sit tuta experientia, nisi fiat in corpore humano ægro ægritudine simplici non composita.

Sed statim dubitatio non leuis circa hoc oritur, primo, quia videtur experientia esse facienda in corpore temperato, non in corpore ęgro; est sententia Gal. & omnium medicorum, corpus temperatum esse metrum, & mensuram, qua regulantur omnes medicinę actiones, igitur debet etiam a corpore tēperato regulari hæc cognitio facultatum medicamentorum: ad hæc est clarissima Galeni sententia, lib. 3. de temperam. medicamenta esse exploranda in

corpo-

corporibus temperatis, igitur non est verum, quod dicit Auicen. esse exploranda in corpore ægro. Postremò, idem Galenus 3. de simpl. docens, quomodo facienda sit experientia aquæ, vult, quòd tam in corpore intemperato, quam in temperato sumatur, quasi non possit haberi certa experientia, aut notitia facultatis aquę, nisi experiamur ipsam in corporibus temperatis, & intemperatis, sed quod Galenus dicit de aqua, idem existimandum est de aliis. Pro re solutione huius rei, quæ maximi momenti est in medicina facienda: sciendum est, experientiam medicamentorum sumi a medicis propter duos fines, vnum vt solummodo facultas intelligatur, vt.s. cognoscamus an hoc medicamentum calefaciat, an aperiat obstructiones, an emolliat: alterum, vt exploremus, an noceat, vel prosit: si exploranda sunt nobis solum medicamenta, propter vtilitatem intelligendi, vel potissimum propter vtilitatem, non solum propter cognitionem, dico inuestigandas esse facultates in corpore ægro, vt docet Auicen. Ratio est, quia ut cognoscamus, an lœdat, vel prosit medicamentum, experiendum est in corporib. illis, quæ postulant iuuamentum, non autem in illis, quæ conseruanda sunt, vt sunt sana: sin autem experiri placeat medicamenta solum propter primum finem, vt scilicet cognoscamus facultates, nulla habita ratione vtilitatis, vel nocumenti, tum uel indagāmus facultates in uniuersali, uel facultates, & gradus facultatum: si solum facultates in uniuersali inuestigēmus, dico experienda esse medicamenta, tum in corporibus sanis, tum in ægris, tum in temperatis: atque hoc modo intelligēda est Galeni authoritas 3. de simpl. ubi loquitur de aqua. Si uerò quæramus facultates medicamentorum, & gradus ipsorum intelligere, dico faciēdum esse solum experimentum in corporibus sanis, & temperatis, & sic intelligendus est Galenus 3. de temperamentis, quia per applicationem medicamenti ad corpora temperata possumus feliciter explorare, non modo facultates in uniuersali, uerumetiam quoslibet facultatum gradus. Sed dicetis, non inueniuntur corpora temperata, quid igitur agendum? Galenus (si uerum est, quòd dicit) scribit, in regionibus Hipo. & suis, inuenta esse multa corpora temperata, tempore nostro filius gallinæ albæ est, qui est temperatus; tamen quia sunt corpora, quæ licet exquisite temperata non sint, proxime tamē accedūt, ea sunt in experimentum trahenda.

Solutio.

Experiētia medicamētorū sumitur propter duos fines.

Facultatū gradus, in quo corpore indagandi sint.

Postrema cōditio, est circa patiens obseruanda, ut experiamur medicamenta in corporibus ægris contraria ægritudine laborantibus, cur hoc? est ratio allata a Galeno 3. de temp. cap. 5. quod scilicet cognoscere possumus, an hæc facultas, uel illa sit essentialis medicamenti, uel accidentalis. e.g. si uolumus experiri, an lactucæ refrige-

frigeratoria facultas sit essentialis, vel accidẽtalis ipsi debemus explorare, tum in corporibus febricitantibus, tum in refrigeratis: quia si per se lactuca refrigerat febricitantes, erit facultas refrigerandi sibi essentialis, si vero per accidens calefaciat corpora refrigerata. s. repercutiendo, facultas calefactoria inerit lactucæ accidẽtalis, cognoscitur autem hoc ex permanentia, quia si refrigerat lactuca a principio, & perduret, erit essentialis operatio: si calefaciat a principio: sed non duret, erit accidentalis.

Conditiones ex partẽ agentis ut seruandæ. Conditiones ex parte agentis obseruandæ in experiendis medicamentis duæ sunt; vna, vt medicamenta quæ debemus explorare, sint ab omni qnalitate acquisita, & accidentaria libera, e.g. si lactucam experiri velimus, an sit frigida, neque refrigerari debet neque calefieri, vt scilicet sit omnis qualitatis accidentariæ expers: qualitates autem in medicamentis tribus modis acquiruntur, vel per alterationem, vel per mutationem substantiæ, uel per viciniã, aut commixtionem. Exemplum adfero; mutantur medicamenta, & acquirunt qualitatem per alterationem, quando aqua aut calefit, aut frigefit, olea, & omnia medicamenta, acquiritur qualitas per mutationem substantiæ, quando medicamentum corrumpitur, vt si oleum amygdalæ sit explorandum, & rancidum euaserit, proculdubio noua qualitas erit, acquisita per illam corruptionem, & rancorem; acquiritur qualitas per viciniam, & per commixtionem, quando medicamenta, vel sale, vel aceto, vel simili aliquo cõdiuntur, coriandrum aceto conditum, proculdubio nouam qualitatem habet: pisces sua natura frigidi sunt, sale conditi mutant qualitatẽ. itaque necessarium est, vt medicamenta exploranda sint ab omni accidentaria qualitate denudata. Dicet aliquis, cur igitur Galen. 3. de temp. cap. 5. præcipit, vt medicamenta exploranda tepida fiant? respondeo, Gal. mentem esse, quòd quæ sunt exploranda sint actu omnis frigoris, & omnis caloris expertia, hoc enim significat tẽpor. Dico in explorandis medicamentis, quia vt docet idem Galenus in curatione secus agendum est.

Galen. præcipit vt medicamenta exploranda sint tepida.

Secunda cõditio. Secunda conditio obseruanda ex parte agentis est, ut quãdo volumus experiri in corpore ægro medicamẽtum, exhibeamus facultatis æqualis lapsui corporis morbosi: exẽpli gratia, si corpus morbosum fuerit calidum in secundo gradu, & velimus experiri medicamenta, quæ refrigerent; debemus adhibere medicamenta quæ refrigerẽt in secundo gradu, nam si in minori gradu adhibeamus nulla erit actio, si in maiori maior erit actio, quam vt possimus rectam facere experientiam.

Video vos statim dicturos? est apud philosophos celebratissima ꝓpositio, ab æquali non prouenire actionem, non igitur videtur hic modus

modus

modus tutus? respondeo duplicem esse actionem, alteratiuam scilicet, & corruptiuam siue perfectiuam: ab æquali non prouenit actio corruptiua, aut perfectiua, prouenit tamen alteratiua, & ex hac me timur hasce facultates: quo in loco debetis etiã adnotare, æqualia esse medicamẽta, in morbis dupliciter contingere posse, vno modo secundum molem, alio modo secundum vices: secundum molem dicitur, quando vno, & eodem tempore medicamentum æquale in gradu administratur, & hoc apparet verum esse, vbi corpora valida nobis corrigenda offeruntur: in quo casu, vt docent omnes medici possumus administrare medicamenta ęqualia in gradu, quia actionem illam alteratiuam sustinent. Aequalia secundum vices sunt, quando administrantur medicamenta virium paulo inferiorũ, sed pluribus vicibus. Exempli gratia, si uolumus refrigerare secundũ duos gradus, exhibebimus medicamẽtum, quod sit frigidum paulo plus primo gradu, & non una uice, sed pluribus, & hoc fit in corporibus debilioribus, quæ non possunt sustinere ualidam actionẽ medicamenti æqualis secundum molem, hæc postrema conditio non solum seruari debet in explorandis medicamentis, immo magis in curatione, quia nisi obseruetur, lethales, atque perniciosissimi committuntur errores, atque hoc est, quod oraculo quodam nobis significauit Hipp. 3. de acutis 39. & 3. de fracturis 116. ubi dicebat, quod aqua biliosis natura conuertitur in bilem, quia si in corpore uehemẽter calido pauca aqua administretur, fit ea aqua fomes caloris, & bilis, propter quod in ardentibus febribus ubi uolumus refrigerare, aquam copiosam administramus, quod si pauca administretur magnum detrimentum adfertur, idem quoq; innuere uoluit Auer. 5. collect. vbi scribebat aquam cucumeris in ardẽtibus febribus inflammari, & bilescere. idem etiam testatus est C. Aurel. 2. de acutis 21. & Alex. in cap. de pleritide: adeo ut perspectissimum esse possit semper medicamenta administranda, ęqualia esse debere, uel secũdum molem, vel secundum uices. Circa tempus sunt duæ aliæ conditiones obseruandæ propositæ a Galeno, & Auicen. nam actiones medicamentorum uariari possunt multipliciter, uel quia operãtur statim, uel paulo post applicationem, uel quia post applicationem statim uno modo agunt, deinde alio modo operantur, uel quia a principio usque ad finem uno, & eodem modo agunt. Si medicamentum operetur a principio usque ad finem uno & eodem modo, signum est illam esse illius facultatem. Exempli gratia, cicuta applicata statim refrigerat, a principio usque ad finem, quare necessario colligendum est, facultatem cicutę esse refrigeratoriam: quod si medicamentum experiundum uno modo a principio operetur, & alio modo post principium, proculdubio anceps

Ab æquali nõ prouenit actio quæ intelligendum sit.

Medicamẽta esse morbis æqualia dupliciter.

Circa tempus aliæ cõditiones obseruandæ.

eſt experientia, quia fieri poteſt, vt prima operatio ſit per ſe, ſecunda per accidens, poteſt etiam fieri, vt prima ſit per accidens, & ſecunda per ſe exemplum adfero: nix. primo occurſu ſtatim refrigerat, paulo poſt calefacit, operatio prima eſt per ſe, ſecunda per accidens. E conuerſo aqua calefacta bibita primo occurſu calefacit, paulo poſt refrigerat, prima operatio eſt accidentaria, ſecunda eſſentialis. Cum igitur ſit hæc ambiguitas in hoc genere experientiæ, quid agendum eſt? modus dignoſcendi propoſitus ab Auicen. eſt, quamquam obſcure, vt videamus vtra actio remaneat abeunte agente. nam ſi remanet apoſterior actio, ſignũ eſt primam eſſe per ſe, poſteriorem per accidens. Exempli gratia, remota niue a manu, remanet calefactio, ſignum eſt igitur, calefactionem eſſe facultatem accidẽtariam niuis, refrigerationem vero primariam, & eſſentialem, quod ſi non remoto agente remaneat actio poſterior, ſignum eſt priorem actionem fuiſſe accidentariam, poſteriorem autem eſſe per ſe, & eſſentialem, exemplum eſt de aqua calefacta, quæ potata, & remanens in ventriculo frigefacit, quãquã primo calefecerit, atque hoc ſignum eſt refrigerationem eſſe ipſi eſſentialem, calefactionem accidentariam. Sed dicetis quomodo poteſt aqua calefacta refrigerare in ventriculo: nam primo eſt calefacta extrinſecus, in ventriculo quoq; calefit. nõ videtur igitur poſſe vlla ratione refrigerare. Alta ſane ſpeculatio, & diu etiã diſputata a medicis antiquis: breuiter tamen hæc eſt ſententia mea: calefactionem omnem, quæ eſt in aqua non alia ratione eſſe, niſi, quia non eſt in ſua propria natura, naturam propriam deponit propter admixtionem alterius rei, quare aqua calefacta calefit propter admixtionem alicuius rei, vbi igitur redierit ad propriam naturam, hoc eſt vbi depoſuerit alienas res, propter quas calefit, conſentaneum eſt rationi, vt ſecũdum naturam operetur & propterea refrigeret. quid eſt autem, quod miſcetur aquæ calefactæ? ſunt vapores, vbi autem aqua aliquo tempore in ventriculo permanſerit, beneficio caloris natiui deponit hos vapores, quibus depoſitis rediẽs ad propriam naturam, frigefacit hac contemplatione ſoleo ego pulcherrima problemata ſoluere, & præſertim cur aqua motu, & nitro refrigeretur, & multa alia, ſed de his non eſt locus nunc diſſerẽdi. Secũda & vltima conditio circa tempus obſeruanda eſt, vt attẽdatur quando experimur medicamẽtum, an ſemper eam operationem faciat, & an in omnibus corporibus, ratio eſt, quia quod tale eſt per ſe, dicunt philoſophi, ſemper & vbicunque eſſe tale, ſi igitur cicuta ſemper refrigerabit, & omnia corpora refrigerabit, vt facit clarum erit refrigerare eſſe propriam facultatem cicutæ, quapropter debetis illud obiter adnotare, feteliſſe interpretem Auerr. 5.

Quomodo aqua calefacta refrigeret in vẽtriculo.

Secũda cõditio circa tempus obſeruanda.

Error interpretis Auerrois.

collect.

collect. qui dum interpretaretur hanc vocem haarmel, transtulicicutam, atque dixit calefacere tertio gradu, dico fefellisse interpretem, quia non est vero consentaneum Auer. adeo cœcutijsse, vt longe aberrarit in facultate cicutæ. Atque hæc est ratio cognoscẽdi medicamentorum facultates per experientiam.

Medicamentorum uires, ut per discursum inuestigentur, & primum ex prioribus effectibus. Cap. XIII.

SEquitur vt videamus quomodo per ratiocinationem, & discursum facultates medicamentorum inuestigare possimus: si enim meministis, docui vos differre hanc inuestigationem ab ea, quæ fit per experientiam, quoniam experientia tota posita est in sensu immediate, ratiocinatio vero quamquam a sensu proficiscatur, tamen mediate, non autem immediate oritur a sensu, quoniam totus hic modus cognoscendi facultates est ex effectibus cognoscere causas. Exempli gratia, cum sapor, odor congelatio, & condensatio, sint effectus ipsarum facultatum, ab istis deducimur ad cognitionem facultatum, & hæc cognitio vocatur ratiocinatio, quo in loco duo debetis adnotare, vnum est, quemadmodum dicit Auer. hanc viam non esse tutam, neque demonstratiuam, sed quia medici meliorẽ habere non possunt, ea propter dicit Auer. amplectendus est hic modus, & commendandi sunt medici, qui hanc viam monstrarunt: Alterum, quod in hac inuestigatione medici nunquam vtũtur sensu tactus, & ratio est, quia per sensum tactus cognoscimus eas facultates, quæ sunt in actu, medici vero indagant eas, quæ sunt in potentia, non autem, quę sunt in actu. Cum igitur inuestigatio, ut dixi, sit ex effectibus ad causas, videndum est nobis, quot, & qui sint effectus, qui nos conducant ad cognitionem harum facultatum: nam vt habetis ab Aristot. 4. Meteor. calidum & frigidum sunt qualitates, quæ agentes in humidum, & siccum, varios, & diuersos producunt effectus, quorum alij sunt priores, & omnibus partibus similaribus communes, alij proprii, & posteriores. Communes sunt, vt congelatio, inflammabilitas, uiscciditas, tenuitas, & alii plurimi, qui numerantur ab Aristot. 4. Meteororũ. Posteriores vero sunt illi, qui post hos primos oriuntur, vt sunt color, odor, & sapor. Sed dicet aliquis uestrum

Quomodo per discursũ facultates medicamentorum inuestigentur.

Viã per ratiocinationẽ non esse tutam.

Medicus in inuestigandis facultatibus nõ vtitur tactu.

Effectus cõmunes.

cum ad effectus producendos concurrant & alia, veluti est tempus locus, regio, & nutrimentum in rebus animatis. nonne etiam ab his licet inuestigare facultates medicamentorum? nam orientales plagæ dicuntur calidiores, septemtrionales frigidiores. pulegium, quia in solstitio floret potest dici calidum, sic plantæ nutritæ salsis humoribus possunt dici calidæ, & siccæ, ex quo intelligere licet locum, tempus, regionem, & nutrimentum conducere ad hāc cognitionem. Respondeo, quod quamquam hæc omnia aliquid conferant ad inuestigationem, tamen per se sola nihil faciunt, sed solum alijs copulata. præterea nos etiam de his aliqua tractabimus. Cum itaque priores effectus, qui videntur oriri ex primis qualitatibus, sint inflamabilitas, & congelatio, iure merito Galenus primo de simplic. & Auicen. primo canone sui libri, de huiusmodi passionibus tractarunt, reliquas autem dimiserunt, quia ex his potest quis facile discurrens per regulas, intelligere ex vnaquaque passione facultatem ipsam efficientem. Est itaque sententia Galeni, & Auicennæ, quod inflammabilitas ostendit caliditatē corporis inflammabilis, difficultas vero inflammationis ostendit, vel diminutam caliditatem, vel potius frigiditatem: nam medicina, quę inflammatur faciliter extrinsecus, siue ab igne, siue a manuū confricatione, dicitur calidior, vt quæ minus inflammatur, minus calida: quo in loco debetis adnotare, quod vt huiusmodi propositiones medicorum verificentur, necessariæ sunt quædam conditiones vt docuit nos Galen. 2. de simpli. & Auicen. vna, vt agens semp sit idem, quia licet aliquod corpus magis accendatur ab igne, quā a manu, propter hoc tamen non est dicendum magis calidum, & ratio est, quia non est idem agens. Altera conditio est, vt substantia corporis inflammabilis sit eadem: identitas autē substantiæ penes tria consideratur, raritatem, & densitatem, aquietatē, & terrestreitatem, visciditatem, & friabilitatem: nam potest aliquod corpus esse calidius altero, & tamen nō inflammabitur æque, eo quia corpus ipsius densius est. Exemplum adfero. lignum ficus proculdubio est calidius ligno salicis, tamē lignum salicis citius inflammatur, ratio est, quia ligni ficus substantia densior est. Sic etiam potest aliquid esse altero calidius, & tamen difficilius inflammari ob terrestreitatem, & visciditatem: itaque vt verificetur huiusmodi propositio necessaria est identitas materiæ, & corporis passibilis. Tertia conditio, vt corpora inflammabilia nullam habeāt proprietatem aduersariam agenti; exemplum de salamandra in promptu est, nam perspectissimum est salamandram esse calidiorem cicuta, tamē cicuta facilius inflammatur salamandra, nec vlla est ratio, nisi proprietas quædam igni aduersaria, quam habet salamandra; quocirca ta-

Diffiammabilitas quid indicet.

Cōditiones necessariæ, vt propositiones dictæ uerificētur.

Prima.

Secunda.

Idētitas substātiæ penes tria considератur.

metsi videamus paleam extrinsecus facilius inflammari, quam piper, propter hoc non est iudicandum esse calidiorem, quia difficultas inflammationis in pipere nascitur ex diuersitate substantiæ, & ex diuersitate agentis. Atque hic est modus cognoscendi medicamẽtorum falcultates ex inflammabilitate, qui modus, vt dixi ex Galeno est admodum incertus, & fallax.

Sequitur congelatio ex qua etiam medici inuestigare consueuerunt medicamentorum facultates, in qua re obscurissimus, & valde prolixus fuit Auicenna. rem tamen vobis breuiter explicabo. Congelata, sic enim appello etiam ea quæ coagulata dicuntur, sunt quę cum mollia, aut humida prius essent, indurata sunt: indurantur verò huiusmodi corpora, vel a frigido solo, vel a calido solo, vel a frigido simul, & calido. si enim a frigido solo indurentur, aut prius inspissata sunt a calore naturaliter agente, vt sunt ossa, cornua, panniculi; atque hæc omnia frigida sunt, & sicca; aut non fuerunt prius a calore inspissata, quale est argentum viuum, & similia, atque hæc, vt optime docet Auicenna, frigida sunt, & humida. Si a calido sint congelata, vt salnitrum, & huiusmodi sunt calida, & sicca, quod si præter hoc etiam habeant exuberantiam in se partium terrestrium, frigida sunt, & sicca, vt ait Auicenn. de ferro, & aliis plurimis metallis.

Quomodo ex congelatione inuestigentur facultates.

Congelationis causæ.

Eodem pacto inuestigandæ sunt facultates ex inspissatione, nã quæ inspissantur a calido, & sunt aerea, aut aquea, aut vtraque hæc omnia sunt calida, vt butyrũ, gummata, olea plurima, sperma. si inspissentur a frigido, ita tamen vt prius passa sint a calido, sunt humida, & calida, vt ius pingue, adeps.

Inspissatio.

Quod si a frigido inspissentur, nec prius calor egerit in ipsa, omnia frigida sunt, & humida, exemplum dat Auerr. de lacte, quod multa frigiditate densatum sit, est enim sententia Hippocr. 4. de morbis, lac etiam ab immodico frigore congelari; Atque quod dico de huiusmodi passione, idem etiam dicitote vos de multis aliis.

Circa quas duo animaduertenda sunt, vnum est vt verificentur hæ propositiones apud medicos, necessarias esse conditiones, quas nupertimè audiuistis, & præsertim substantiæ identitatem. Alterum quod notat Auerr. 5. operationes calidi, & frigidi in huiusmodi rebus posse esse aut naturales, aut accidentarias, si operatio sit naturalis debemus etiam existimare facultat esse naturalem. E.g. operatio calidi, & frigidi in metallis est operatio quædam naturalis, similiter condensum spermatis intra corpus est naturalis, quare sequitur etiam facultates, quas venamur ex his operationibus esse naturales. Ex aduerso si actio calidi, & frigidi fuerit accidentaria, erit etiam facultas nobis inuenta accidentaria, vt de musto di-

Duo aduertenda.

cit

cit Auerr.nam ſpiſſitudo in muſto eſt accidentaria, eapropter facultas inuenta ex ſpiſſitudine iu muſto erit facultas accidentaria. Quod ſi corpora inſpiſſata ſint & a calido, & a frigido, erit facultas horum corporum temperata ex aqua,& aere,vt dicūt de oleo. Viſciditas,& lenitas oſtendunt nobis pariter facultates, quia vbi viſciditas eſt, ibi neceſſario partes aqueæ,& terreæ ſunt,neceſſario igitur ineſt frigiditas,ita vt ibi viſcidum eſt,demonſtretur adeſſe facultatem frigefactoriam. Ex aduerſo ub i eſt friabilitas neceſſario ibi adeſt facultas aerea,cum aliqua terreſtritate. Mollities ſignū eſt facultatis humidæ, lenitas calidæ,& aereæ,aut igneę,vt in aqua ardente. Atque hic modus inueſtigādi facultates per effectus vniuerſales,& communes,poteſt vos manuducere ad cognitionē omnium facultatum,ex contemplatione aliarum paſſionum, quibus referendis medici ſuperſederunt,quod intellecta vna facilè patet aditus ad cætera omnia.

Viſciditas, quid oſtendat.

Friabilitas

Mollities.

Medicamentorum facultates inueſtigandi ratio ex poſterioribus effectibus,& primum ex colore. *Cap. XIIII.*

Radendus eſt modus inueſtigandi facultates ex effectibus poſterioribus, qui præcipue ſunt color,odor, & ſapor : appellantur autem effectus poſteriores; quia poſt elementorum mixtionem,& poſt effectus, quos audiuiſtis in mixtis fiunt: an fiat primò color, an ſapor,an odor,eſt ſubtilis diſputatio, puto tamē ego ſi quæ inter hos effectus eſt danda prioritas, quòd primo ſapor,deinde odor,poſtremò color fiat. Incipiamus itaque primum a colore,qui tametſi aliquid conferat ad inueſtigationem harum facultatum,tamen minima eſt utilitas, quam habemus ex coloribus,quatuor ob rationes, quarum prima eſt quod cum facultates medicamentorum in plantis potiſſimum ſint collocatæ,plātæ omnes videntur vnum habere colorem uiridem, ſub quo non eſt dubium quin diuerſę,& pene contrariæ lateant facultates; altera eſt quia in medicamentis contrarijs ſæpè vnus,& idem eſt color, in ſale enim,& nitro eſt color albus,in camphora color albus,camphora tamen & ſal contrarias pene facultates habent, adeò vt ex colore nihil commodi acquirere valeamus.Tertia ratio eſt, quam videtur adferre Auic.quod colores obuiant ſeſe ſenſibus noſtris ſine materia, & quamquam Plato in Timeo, & in Memnone dixerit

Ex coloribus parua habetur facultatū cognitio.

xerit colorem esse defluxum quendam rerum visui congruentium, & sensibilium, ille tamen defluxus apud Platonem est res quædam spiritualis, non materialis, quarta ratio est, quod vt dicebat Aristo. lib. de sensu, & sens. color est superficies corporis terminati, vnde magnus Auerr. 5. collect. 29. dicebat, quod cum color medicamentorum sit in superficie, sæpe contingit, vt alius sit color superficiei, alia vero complexio corporis colorati. sed statim insurget aliquis vestrum ductus author. Hipp. in principio lib. de humoribus, vbi scribit, colorem esse indicem humorum dominantium, quemadmodum in floribus, quem locum dum exponeret Galen. si tamen liber eius est, quod non credo, dicebat, colorem corporum indicare complexionem ipsorum: quod si uerum est, uidetur rationi consentaneum, vt possit nos color manu ducere ad cognitionem facultatum. respondeo dupliciter, vno modo, quod sententia Hippoc. intelligenda est de corporibus animalium, non autem plantarum, & quod hoc sit verum demonstrat exemplum Hippocra. quod adfert de floribus; nam si loqueretur etiam de stirpibus, frustra dedisset exemplum stirpium, iam vero animalia cum habeant calorem in actu quo priuantur stirpes, facilius fieri potest, vt beneficio huius caloris temperaturæ corporum indicia sese offerant in superficie, possumus & alio modo respondere, sententiam illam Hippoc, non esse ueram, vt plurimum, sed interdum. vera autem est, vt etiã doctissimus Curtius dicebat, de humoribus existentibus in superficie. s. quod color nobis demonstrat hos humores, non humores latentes in penetralibus corporis. *Obiectio.* *Solutio.*

Colorum, vt omnes norunt, duo sunt genera extrema, album, & nigrum, ex quibus constant deinde media, quę an sint simplicia, ut opinati sunt nonnulli, an verò composita ex extremis, non est locus disputandi.

De albedine, videtur Auic. hanc habuisse sententiam esse, aut in rebus humidis, aut siccis: si est in humidis, dicit Auicen. indicium est facultatis frigefactoriæ: si sit in corporibus siccis, dicebat, argumentum esse facultatis calidæ. Idem dicit de colore nigro, quod aut est in rebus humidis, aut siccis: in humidis significat caliditatem, in siccis frigiditatem. Sed hoc in loco occurrit dubitatio de colore vini. Galen. 12. Meth. 4. & 4. de simpl. 23. scribit omnia vina alba esse frigida, cui etiam videtur attestari Auicenn. regula nuperrimè allata, sed contra Galenum est quotidiana experientia, quoniam videmus vina alba calidissima: præterea Auer. 5. collect. 29. scribit vinum nigrum frigidum esse, iam vero si omne vinum album est frigidum vt dicit Galenus, & omne nigrum frigidum, vt ait Auerr. præterquam quod erit contra experientiam, nullum ferè *Quæ facultas ex albedine deprehendatur.* *Dubitatio de colore uini.*

Solutio. vinum calidum inuenietur. Dico domini id quod soleo sæpissime dicere, de facultatibus vinorum nos nullam habere posse certitudinem ex antiquis scriptoribus, propterea quod cum quisque locutus sit secundum propriam experientiam, & secundum regiones proprias, facile fuit, vt ignoratis alienis moribus, decepti fuerint, nam hoc etiam videtur innuisse Galen. 3. de acutis. 8. vbi loquens de vinis Aegypti, dicebat ea esse interdum frigida, & tenuia, quãquam regio sit calidissima, accedit quod in Germania, & in Gallia videbitis vina albissima, quæ tamen sunt calidissima, & Patauii sunt vina nigra plurima, frigida. Itaque dicendum est ex colorib. neque de vinis, neque de aliis medicamentis posse vllam certitudinem haberi, vnde quod dicit Auerr. de colore rubro, quod significet calidam facultatem, propter partem igneam in plurimis etiam falsum proditur, vt in corrallio, in fragis, & multis aliis, tam stirpibus, quam metallis, quorum colores sunt rubri, facultas taman frigida.

De odoris natura, & differentia. Cap. XV.

Ideamus modo, postquam colores nobis parum auxiliantur ad inquirendas has facultates, an odores auxiliari possint, in qua re, ni fallor, audietis pulcherrima. Quod odores magis ad hoc conferant, est vna potissima ratio, quia magis petunt sensus nostros cum materia, quam colores, id quod testatur Galen. in libro de simpl. testatus est etiam Democritus, & Lucretius, qui odorem cum corpusculis multiplicari per aerem tradiderunt, sed quamquam petant sensus nostros, vt dixi cum aliqua corporea materia, vti videbitis, vbi naturam eorum tractabimus; tamen multo minus hoc agunt, quam sapores, quapropter cum saporum utilitas non sit maxima in inuestigandis facultatibus, sequitur vt odorum sit multo minor: accedunt quatuor rationes his, vna est, quia vt docet Aristotel. libro de Sensu, & Sens. nec non Theophrast. libro sexto de causis plant. capitulo 26. homo habet odoratum deterrimum omnium animalium, cum itaq; parũ polleat hõ hoc sensu, nõ ẽt possunt odores opitulari ipsi. secũda, quia multa corpora in vsũ medicũ veniũt, q̃ carẽt odore, sunt multæ plãtę, multa folia, plurimi fructus, inter quos est ficus, alioq̃n iucũdissimus oĩum: sed præter hæc, animalia ipsa carent odore, si igitur tot corpora medicorum carent odore, videtur oĩno inutilis esse hæc inuestigatio ex odoribus. Tertia ratio est, quia inuenietis

Quatuor de causis odor partum confort indagãdis facultatibus.

in plantis partes maximè diuersas secundum odores, in aliis enim olent fructus, vt persico, in aliis flores, vt violis, rosis, iasmino, in aliis folia, vt serpillo, ocymo, in aliis radices, vt pino, in aliis cortices, vt cinamomo, in aliis ligna, vt sandalo, agalloco, guaiaco, cypresso, & multis aliis, adeo vt certa nulla regula possit adferri ab ipsis odoribus circa facultates. quarta ratio, quia sæpe contingit vt in re praua & insipida sit odor bonus, vt in spondylii florib. est odor gratissimus, est tamen sapor valde grauissimus, quid longè exempla petimus? muscus, vt nostis, est odoratissimus omnium corporum, veruntamen existimo ego uenenum esse, si vt medicamentum intus capiatur, adductus hac ratione, quoniam muscus quando non dum est adulteratus, sed syncerus, si naribus apponatur statim pro licit sanguinem, quare si exhiberetur muscus in corpore eo modo, quo dantur alia medicamenta: sum ego huius sententiæ, quod traheret sanguinem, neque enim absurdum est, ut alias docui ex Galeno reperiri medicamenta, quæ sua facultate sanguinem trahant, quamquã muscum non facultate familiari, & propria sanguinem prolicere existimo, sed vi quadam insigni qua pollet in aperiendo vasa uel ob tenuitatem, & acrimoniam substantiæ.

Muscum si intro sumeretur traheret sanguinem.

Tot ergo rationibus impellor ut existimẽ cum Auerr. & aliis par uam omnino esse commoditatem quam habemus ex odoribus ad perquirendas medicamentorum facultates, quia tamen est aliqua, neque prorsus contemnenda, enitendum est nobis, vt inueniamus quomodo ex odoribus possimus hoc obtinere. Sed antequam ad odorum naturam breuiter explicandam descendam, tria pulcherrima problemata sunt explicanda circa ea quæ diximus, vnum: an verum sit animalia non olere, & si uerum sit, quæ sit ratio. secundũ, cur homo habeat deterrimum odoratum cęterorum animalium. tertium cur in aliis corporibus sit odor in floribus, in aliis in ligno, in aliis in cortice, & sic de aliis. Circa primum est sententia Arist. in lib. de sensu & sens. nec non 31. part. problem. 4. animalia non olere, præterquam pãtherã hanc eandem sententiam habuit Theoph. 6. de causis plant. 26. s. animalia non olere, excepto panthera, sed notare debetis cum dico animalia non olere me intelligere de odore grato, non autem de ingrato, quia hirci, oues, & multa animalia male olent, forsan etiam aliqui gomines: præterea non est obiiciendum huic, quod gantella animal, quod facit muscum, & mures nonnulli bene oleant, quia odor horum animalium non oritur ex corporibus, sed ex excrementis: quare hoc constitutum esse debet apud uos, nullum animal bene olere excepta pantgera, ratio huius rei adfertur ab Aristot. & Theoph. locis citatis, quia scilicet in plãtis adest humor, & terrea pars concocta, desiccata, & depurata

Tria problemata.

Animalia nõ olere prę ter pantheram.

rata, in animalibus autem nequaquam adest talis siccitas, aut humiditas, propterea quod dicit Arist. & Theophr. plantæ carent excrementis, quibus animalia abundant, excrementa autem faciunt fętorem, vbi fętor, non potest esse bonus odor, & ideo iure dicunt isti, in corporibus plantarum adest bonus odor, in corporibus animalium nequaquam: alia etiam adfertur ratio, quia animalium corpora calida sunt, & humida, plantarum potius calida, & sicca: iam vero cum consistat odor, vt intelligetis suo loco, in sicco tenui perspirabili, huiusmodi conditiones sunt potius in plantis, quam animalibus. Hę rationes quãquam sint philosophorum maximorum mihi tamen non uidentur demonstratiuæ, & forsan minus, quam probabiles, quia animalia quædam reperiuntur multo magis sicca, quã pleręque plãtæ, et quod ad puritatem humoris dicebat Aristo. in lib. de longit. et breuit. vitę, humidum hominis esse purissimum omnium: accedit et illud, quod in animalibus fiunt optimæ coctiones propter caloris beneficium iure etiam itaque debent fieri optimi odores, & ne rem longius protraham, sum omnino huius sententię, verum non esse propter has rationes, animalium corpora non bene olere, sed duæ solummodo a me adferuntur, quarum, vna tacta est à Theoph. altera est inuentum meum. Dicit Theophrastus nõ esse verum animalia carere bono odore, sed huiusmodi odores a nobis nõ percipi ob odoratus infirmitatem, & Theophrasto multã opitulantur hac in re primo, quia murium odor percipitur a felibus, odor leporum, perdicum, & coturnicum a canibus. Itaque ex his patere potest, odores etiam habere animalia, sed a nobis non percipi: Altera ratio mea est, quod quãquam odores aliqui sint in ipsis animalibus, ij tamen non sunt boni, neque grati, sed familiares, & chari aliquibus animalibus propter naturæ proprietatem, vt odor leporum, murium. In plerisque animalibus nullus est bonus odor, & ratio est, quia vt intelligetis, odores sunt propter cibum, quæ non debent esse cibi, neque etiam debent habere odores: cum autem animalia non sint ad hoc præsertim destinata, vt sint cibi inter sese, hac ratione carent odoribus, & hac ratione fuerunt a natura temperata, vt essent expertia bonorum odorum, quod scilicet non aliunde proficiscitur, quam a peculiari quadam temperie. Homo uero habuit odoratum infirmissimum omnium animalium ꝓpter duas rationes, quarum alteram attulit Hipp. in lib. de locis in homine: alteram vero Theophrastus. Hippocrates eo in loco scribit hominem melius audire, quam odorare, quia circa aures habet foramem in membrana cerebrum vestiente, circa nares autem priuatur huiusmodi foramine; ita vt non possint odores æque penetrare ad cerebrum, vt soni, sed loco huiusmodi foraminum habuit

substan-

ſubſtantiam quandam ſpongioſam, vt etiam demonſtrat Galen. 8. de vſu part. Ratio allata a Theopraſto eſt, quod odor, vt dixi, eſt gratia cibi, animalia bruta, vt poſſint diſcernere, & perquirere cibos, opus habuerunt odoratu exquiſito, vt ſcilicet longe, lateque poſſint ſibiipſis odorum beneficio comparare cibos, homo qui prę ditus erat ratione, inſtructus innumeris artibus, minime opus habuit huiuſmodi odoratu, & propterea, quod omiſit natura in hoc ſenſum, ſuppleuit ratione, & alijs.

Erat tertium problema, cur odor interdum reperiatur in floribus ſolis, interdum in lignis, interdum in fructu, aut cortice. reſpõdet Theophraſtus, non aliunde hoc proficiſci, niſi ex coctione, quoniam a natura comparatum eſt, vt in variis ſtirpibus fiat coctio modo in flore, modo in ligno, modo in cortice, hoc tamen fere perpetuum eſt, vt odor in floribus exiſtat: & ratio eſt, quia calor in ſubſtantia hac tenui magis miſcet, & coquit. Sed percunctabitur aliquis veſtrum a me, ſi hoc verum eſt, cur ligna odorata ſint, & tamẽ flores non oleant, vt in cypreſſo, in ligno aloes, in ſandalo, in ligno guaiaco? nam hæc omnia ligna ſunt odorata, flores tamen nequaquam: vt huius euentus rationem nobis redderet Theophraſtus dixit (& eſt ratio ingenioſa) quod odor fit per coctionem, cum autem in floribus eadem materia, quę eſt ligni coquatur, per hanc coctionem fit neceſſario tranſmutatio ſubſtantiæ, & qualitatum, quæ cum non poſſint in melius perfici, neceſſario in deterius, vergit, & ſic ex re odorata fit non odorata. ſed parcant mihi manes Theophraſti, hæc ratio non videtur euentibus reſpondere, neque rationi, quia ſi hoc verum eſſet, ſequeretur pari ratione, quod nulla arbor odorata faceret fructus odoratos, hoc autem eſt falſum; probatur conſequens, quia ſi per Theophraſtum non redduntur odorati flores, quia iterum coquitur materia odorata, & coctione amittit odorem, idem etiam contingeret vbi coquuntur flores, & redduntur odorati: nam in iis etiam arboribus non eſt negandum, quin fiat coctio. Itaque dimiſſa ratione Theophraſt. dico ego ob duas rationes hoc contingere, vt ſcilicet flores arborum odoratarum non reddantur odorati: una eſt, quia in ijs arboribus odor poſitus eſt in materia terreſtri, quæ coquitur quidem in arboribus, ſed nõ in floribus. Altera ratio ęſt, quia interdum odor in arboribus poſitus eſt in materia tenui, quæ vbi coquitur in folribus, facile euaneſcit, adeo ut remaneant flores inodori Colligamus igitur ex hac diſputatione naturam odoris nihil aliud eſſe, niſi exhalationẽ quandam humidi mediocriter exiccati, eleuatam per calorem, aut frigus, vel potius dicamus eſſe paſſionem ſicci factam ex humido cum mixtione moderata, etenim an odor ſit aer, an ſit fumus, an

 vapor,

vapor, nolo nunc in controuersia ponere. Plato in Timæo dixit odorem esse fumum, aut nebulam; vtcumque autem sit, clarum est, ad constituendam odoris naturam tria concurrere, ex Aristotel. & Theophrast. siccitatem, tenuitatem, & coctionem. Appellant odorem exhalationem, quia clarissimum est, quæcunque sit odoris natura fieri per halitum, & exhalationem quandam. est tamen exhalatio duplex, vt docet Aristotel. 4. Meteor. Humida alia, alia vaporosa, vbi autem appello exhalationem, intelligo fumidam. An verò hæc exhalatio sit quid corporeum, an incorporeum, ita vt odores multiplicentur, vel cum materia, vel sine materia, longa est disputatio inter philosophos, & medicos; placet autem mihi, vt sequamur, placita medicorum, qui existimarunt omnino odorem pertingere ad sensum nostrum cum materia aliqua corporea, & hanc esse sententiam medicorum. ex hoc verò patere potest, quod existimamus, atque etiam experimur odores nutrire: Testatum hoc habetis ab Hippocr. in lib. de alimento; ab Auicenn. pluribus in locis, sed præsertim 2. de anima, ne numerem vobis infinita argumenta, quæ Lucretius in quarto de natura sectatus Democritum, Hippocratis præceptorem nobis proposuit, vt demonstraret odorem necessario pertingere corporeum ad sensus nostros, quamquam etiam videtur hæc fuisse sententia Aristotel. interdum, & Theophra. quorum ille 12. part. problema. iste verò 6. de causis plant. adferentes rationem cur interdum res odoratæ magis oleant a longè, quam propè, dicunt, quod interdum odores sunt in materia terrestri, quæ conseruat ipsos in proximo loco, vbi autem longiùs fertur, dicunt isti, aut attenuatur, aut in itinere amittitur, atque ita odores perueniunt puriores ad odoratum; ex qua sententia facilè est colligere non solum secundum medicos, verumetiam secundum philosophos odores peruenire cum re corporea.

Dixi etiam fieri odores per moderatam exiccationem humidi, quoniam neque humidum exuberans, neque siccum immoderatũ quicquam confert ad odorem.

De humido, apparet, quia in locis paludosis, & aquosis res, quæ producuntur, sunt plerunque inodoratę, scilicet, propter nimiam humiditatem, & hinc fit vt plantæ vbi sunt proximæ ortui minus oleant, quia magis abundant humido, sic etiam quod nimia siccitas officiat odoribus, inde patet, quia vbi flores, aut herbæ sunt nimis exiccatæ, minus etiam olent, vnde, vt dicebat Theophrast. senescentes plantæ minus olent: in meridie, & post meridiem flores minus olent, quia scilicet sunt nimis exiccati; adeò vt clarissimum esse possint, neque humidum,

neque

neque ſiccum immoderatum concurrere ad odorum generationem, ſed humidum moderatè ſiccatum. ſed video ſtatim vos contra me dubitare, ſi hoc verum eſt, cur igitur reperiuntur, & herbæ, & flores, qui magis olent exiccati, quam virides. & e conuerſo, alia ſuauius olent viridia, quam ſicca? reſpondeo ex Theophraſt. odorem quidem ſemper poſitum eſſe in ſiccitate moderata, verum aut odor interdum eſt debilis, & exilis, aut robuſtus: vbi eſt exilis, qui fundatus ſit in materia tenui, & ſubtili ſtatim euaporat, & ideo planta magis olet dum eſt viridis: ſi autem eſt validus magis tum plantæ olent exiccatæ, ratio eſt, quia vbi ſunt virides humiditas obſcurat odorem, vbi autem ſiccantur, odor conſeruatus in parte terreſtri magis apparet. Vnde flores violæ, & gariophyllorum, vbi ſiccati ſunt ſtatim amittunt odorem, poma, cytonia, & crocus magis olent ſiccata: roſa olet quidem viridis, olet etiam ſicca, eo quod odor poſitus eſt in ſubſtantia lenta, & uiſcida. Dixi poſtremo odorem fieri per calidum & frigidum, non quod frigus pręcipuè cõcurrat ad generationem odorum, ſed quia concurrit calor modo maior, modo minor, & minor calor habet rationem quoquopacto frigoris, quod enim non concurrat frigidum poſitiue, patere poteſt ex eò qđ tradit Ariſt. & Theophra. ſcilicet tẽporibus, & regionibus frigidis, plantas minimè naſci odoratas, immo neque etiam bruta hoc tempore percipiunt odores ferarum, eo quod gelu, & frigus cõdenſat corpora, quæ denſata nõ poſſunt exhalare, & ideò frigus nocet potius odoribus, calor autem propriè author uerus eſt omnium odorum. Cum itaque hæc ſit natura odorum, ut teſtatum habetis apud Galenum. 4. de ſimplic. & apud Theophra. in lib. de odoribus duo ſunt uera, & ſumma genera odorum; quorum vnum dicitur a Græcis, εὐοσμία nos poſſumus dicere fragrantiam, aut bonum odorum. Alterum uerò δυσοσμία, dicamus latine fœtorem, aut malum odorem. Inter hæc duo genera ſunt etiam alia, quæ tamẽ a ſcriptoribus non ſunt proprijs nominibus dotata, ſed nominantur nominibus ſaporum quos ſequuntur, ita namque legetis odores appellari modo acres, modo acerbos, modo amaros, modo dulces, ſed hæ appellationes non ſunt propriȩ odorum, ſed ſunt nomina ſaporum, ut audietis ſuo loco: & aduertatis quod tametſi non ſint nominatæ differentiæ odorum, ſunt tamen multo plures, quam ſaporum, tum quia ut dicebat Theop. odor eſt gratia cibi, tum quia materia odorum eſt ſiccum tenue, quod plures varietates, & mutationes recipit quam ſiccum illud quod eſt ſubiectum ſaporum.

Dubitatio. *Solutio.* *Sunt ſumma genera odorum.* *Differentia plures, quã ſaporum.*

Medica-

Medicamentorum uis, vt ex odoribus innotescat. Cap. XVI.

X his igitur generibus odorum medici nostri nituntur inuestigare facultates medicamentorum, Auer. 5. collect. 28. quem etiam videtur sequi Auicen. scribit odores bonos, & aromaticos necessario facultatem calorificam ostendere, propter quod Auic. prodidit huiusmodi odores tentare caput, quoniam sua facultate calorifica percutiunt cerebrum, atque membranas, sicque dolorem inducunt. sed Aristot. in lib. de Sensu, & Sens. dixit huiusmodi odores potius conferre cerebro, quoniam cum homo multum cerebri habeat, idque frigidissimum, & humidissimum, a calore rerum odoratarum, vtilitatem percipit, vnde dicebat Arist. hominem vnum maximè omnium animalium delectari odoribus. Idem Auer. & Auicen. dixerunt malos odores indicare facultatem frigorificam humiditate extranea, cum calore putrefactiuo. Sed contra Auerroem, & Auicenam videtur esse sententia Galeni. 2. de simpl. cap. 3. vbi scribit, res odoratas non necessario calidas esse, neque res malè olidas necessario frigidas: accedit & experientia, quoniam Castoreum fœtidissimum est, assa fœtida fœtidissima, & tamen hæc facultatem habent insignem calefaciendi: similiter rosa, & camphora sunt odoratæ, tamen refrigerant, igitur malè dictum est ab Auer. odores bonos necessario indicare facultatem calidam, malos verò frigidam. Vt conciliemus hos scriptores, & vt rei veritas habeatur, debetis adnotare, quod monuit nos Galenus, medicamenta omnia mixta esse ex varijs, & dissimilibus partibus, & propterea non licere ex vno accidente, plantæ iudicium facere de tota planta, exemplum est rosa, quæ cum habeat partes calidas, & frigidas, dicit Galenus, eos male agere, qui ex odore rosæ volunt colligere temperiem totius rosæ: cum igitur plantæ omnes sint mistæ ex dissimilibus partibus, vt audiuistis, semper bonus odor sequitur calidam facultatem, malus autem frigidam, sed secundum partem, non secundum totum necessario; hoc scilicet pacto, quod vbi adest bonus odor in aliquo corpore, necessario, ibi adest aliqua pars a calore exiccata, meritò cuius, & non alterius fit ille odor, sed ex hac parte calida non licet arguere supra totum, quia etsi in rosa sit aliqua pars calida, merito cuius est odorata, sunt tamen & in ipsa aliæ partes frigorificæ. pariter in ca-

Tres mali indicent.

storeo

ſtoreo ſunt partes quædam putrefactæ, & refrigeratæ, meritò quarum ſit fœtor,& malus odor,ſed ex hac parte nõ poſſumus colligere temperiem totius corporis caſtorei,propterea quod his partibus commixtæ ſunt & aliæ plurimæ partes calidæ,quæ quia exuperant, reddunt totum illud corpus calorificum.Itaque vt optimè monuit Galen.atque etiam Auicen. nõ eſt admodum tuta via inueſtigandi facultates medicamentorum ex odoribus.

Magnã eẽ ſaporis,& odoris cognationem.

Eſt Ariſtotelis ſententia a Theophraſto & Galeno noſtro confirmata,magnam eſſe inter odorem,& ſaporem cognationem, immo verò vnam atque eandem eſſe vtriuſque affectionem,quoniam vterque mixtionem elementorum conſequitur, ex quo nullum inuenitur elementorum odore,aut ſapore præditum: præterea quemadmodum odor poſitus eſt in ſubiecto ſicco ab humido paſſo, ita, vt videbitis ſuo loco,ſapor fit ab humido,quod paſſum eſt a ſicco:accedit poſtremo quod odor,& ſapor,ita ſe mutuo conſequuntur, ut ferè nullus ſine alio inueniatur, & ideo ſumma ratione fecerunt me dici,qui cum nominare nõ poſſint odores medios, nominarunt nobis nominibus ſaporum, vt docuit nos paſſim Ariſt. in lib. de Senſu, & Senſ. Theoph.item & Galen.Sunt itaque hi odores medii vocati a medicis nominibus ſaporum. Vnde alius dictus eſt amarus odor,alius dulcis,alius acidus,alius acerbus, & ſic de cæteris, ita ut hac ratione liceat etiam vobis tueri Archigenem aduerſus Galenũ, qui reprehẽdebat ipſum.2.de locis aff.quod appellaſſet odores nominibus ſaporum.

Ex his mediis odoribus conatur etiam medici inueſtigare facultates medicamẽtorũ:nam ſcribit Auic.li.2.tract.primo c.3. odores omnes mordicatiuos,& eos,qui inclinant,ad dulcedinem, facultatem calidam oſtendere,acetoſos autem,& inſipidos, quos rorales appellat,frigidam. Sed dicetis, quomodo verè poſſunt ulli odores oſtendere facultatem frigidam? eſt enim ſententiam Ariſtot. & Galen.quod omnis odor eſt a calido.præterea ſi odor eſt effumatio vt ſtatutum eſt a nobis,ſecundum medicos, effumatio fieri non poteſt,ſine caloris opera,ideò videtur neceſſarium omnem odorem ſe qui calidum, non frigidum. Notate hanc reſolutionem, odor poteſt conſiderari duobus modis,vel ſecundum ſui generationem, vel ſecundum materiam in qua reperitur: ſi conſideremus odores ſecundum ſui generationem, proculdubio omnis odor etiam malus fit a calore,ſi quidem efficitur odor, quando ſiccum & humidũ ita calor temperat per coctionem,ut extenuatum ſiccum,& exiccatum humidum conuertatur in halitus, adeo ut ſi ſpectemus primordia,& originem,proculdubio omnis odor fit, a calore, ſi autẽ conſideremus odores ſecundum ſubiecta, quæ conſequuntur, dico

Odor dupliciter conſideratur.

ſic

sic odorem posse significare, & esse a frigido, quia tametsi semper odor bonus sit positus in materia calida, sæpe tamen hęc materia coniungitur materiæ frigidę, a qua etiam superatur, propter quam rationem potest dici, quod odor hic vel ille significat facultatē frigidam, exemplum est de odore acetoso, & insipido, quia huiusmodi odores, tametsi fiant a calore coquente, semper tamen inueniūtur in corporibus iis, quibus plus dominatur materia frigida, quam calida. Sed ex hac nostra resolutione dico subnascūtur digna maxima discussione: vnum an sit verum id quod scribit Theophr. in lib. de odor. atque etiam Aristot. omne odoratum esse per coctionem, & omne fætidum per putrefactionem, aut etiam per cruditatem, vt explicatissime scribit Aristot. 13. part. problem. quod enim facit difficultatem hac in re est, quia muscus fit putrefactione, & tamen odoratissimum est corpus, fungi nonnulli nascuntur ex putrefactione, & tamen bene olent, acetum fit ex putrefactione odor eius est gratissimus. E conuerso iuniperus, & ficus Aegyptia sunt maxime stirpes concoctę, quia habent saporem dulcem, tamen ficus ægyptiæ, ut dicit Theoph. odor est ingratissimus. quodnam corpus est melius concoctum quam humanum? tamen corpora nostra minimè bene olent, nisi dicamus, quod fuit dictum de Alexandro, aut quod scribit Lucretius. 4. de natura, etiam corpora nostra esse odorata, & persentiri ab anseribus.

An omne odoratū fiat per coctionem & fætidum per putrefactionem.

Odores sequantur sapores.

Alterum discussione dignum est, an odores consequantur sapores, ita vt qualis est odor, talis sit sapor, & qualis sapor, talis odor, nam Galenus. 4. de simpl. 23. scribit in odoribus prauis hanc esse consecutionem mutuam, vt quæ sunt fęrida sint etiam gustui ingrata: in odoratissimis vero inquit Galenus, nequaquam est hæc consecutio, vt scilicet quæ sunt sapore grata sint etiam odore grato, vt in rosa est odor iucundissimus, sapor autem amarus, & vt dicit Galen. neque in cibis, neque in medicamentis placet, nisi tamen excipiamus quædam animalia, quæ a proprietate delectantur quibusdam amaris, vt capræ, quæ foliis salicum oblectantur, sic etiam odor citri gratissimus est, sapor acerrimus & ingratus, dicebat Plinius. Fici cui nullus inest odor, quid autem iucundius ficubus, vt nostis omnes? multa etiam sunt animalia, quæ necantur ab optimis odoribus, vt testatur Theophr. 6. de causis plant. capitu. 4. adeò vt ex his omnibus videatur, neque verum, neque perpetuum esse, quod odores sequantur sapores, vnde etiam non debebitis vos statim dicere, hæc res est boni odoris, aut inodora, igitur aut est bonus cibus, aut non.

Omnē odorē fieri per coctionem.

Pro resolutione primi quęsiti dicendū est omnem odorem, siue bonum, siue malum, necessario fieri a calido, atque etiam a coctione.

De optimis odoribus non est q; vobis persuadere nitar, sed tantum modo id monstrabo de malis. Scribit Arist. 13. part. problem: quod res quæ male olent quanto magis calefiunt, & mouentur, tãto magis odorem edunt: non alia ratione, nisi quia omnis odor est exhalatio quædam facta a calore, quid dicemus igitur quando Theoph. & ipse Arist. scribunt, fieri a putrefactione, & cruditate? dico verum id esse, sed in generatione odorum duo tempora cõsiderantur, uel tempus, quo odores fiunt, & ad odoratum pertingunt, uel tempus in quo materia solummodo disponitur ad odorem, si primo modo consideretur tempus odorum, semper odores fiunt, a calido coquente, & hoc modo locutus est Aristotel. loco nuperrimè citato, si secundo modo, sic odores praui fiunt per putrefactionem, & cruditatem, quia antequam odor prauus perueniat ad nares, uel putrefactio, uel cruditas excrementi præcessit, sed ex hac cruditate excrementi, & putrefactione concoctum est aliquid a calore, quod odorem edit, et prout fuit putrefactio, aut cruditas maior, uel minor, sic in coctione post putrefactionem relictus est odor modo prauus, modo deterior. *In odorum generatione duo tempora cõside randa.*

Quomodo igitur, dicetis, fit etiam a frigido? dispositiuè, non per fectiuè, quia frigus facit, ut materia uel recrudescat, uel putrefiat ex qua postmodũ putrefactione, et cruditate per calorẽ oritur odor. *Q̃uo fiat odor a frigido.*

De saporis natura, & generatione Cap. XVII.

ACcedo modo ad sapores, qui quoniam omnium maximè conferunt ad cognitionem simplicium facultatum, eo quia penetrant magis cum materia ad sensum, operęprecium est, ut propter uestram utilitatem huiusmodi tractationem luculentius, et largius tradam. Comprehendam uero huiusmodi tractationem trib. capitibus. primo ostendam, quid sit sapor, et quomodo generetur: secundo quot sint saporũ differentiæ, et quales: Tertio quo pacto ex unaquaque differentia saporum ualeamus uenari ueras medicamentorum facultates. *Tria capita.*

Sapor a Gręcis duobus nominibus uocatur χυλὸς, & χυμὸς, Galen. 1. de simplic. cap. 36. scribit, hæc duo nomina differre, eo quod χυμὸς propriè dicatur facultas saporum gustatrix in lingua. χυλὸς uero sit qualitas in rebus gustabilibus, sed utcunq; sit de nomine, sapor, ut docet Aristo. nihil aliud est, nisi qualitas quædam quæ gustatum nostrum afficit, nec solum nostrum, uerũ etiam brutorum: seu potius, ut dicit Arist. in principio lib. de sẽsu et sens. est affectio *Sapor.*

Gustus vbi fiat. quædam facultatis gustatricis: iam verò gustus vbi fiat controuersum est inter authores antiquos, qui tamen possunt faciliter cōciliari a medicis. Plato in Thimæo vult gustum fieri, quando sapores penetrātes venas linguæ, ad cor pertingunt, vbi iudicium ipsorum efficitur, quæ sententia est quidem proposita a Galeno, sed non refutata. Aristot. 2. de part. animal. vlt. videtur fuisse huius sententię, gustatricē facultatē proprie fieri in summa linguæ parte. Lucretius in quarto de natura posuit sensum gustus in tota lingua vsq ad extremum palati, vnde ille Nigrinus solebat dicere se mirari, cur homines propter voluptatem quatuor digitorum, quæ est mensura linguæ, cōpararent sibi ex voracitate, tot molestias. Galenus autē noster, qui facultatem gustatoria posuit in ipsius linguæ, temperie, voluit 16. de vsu part. cap. 2. gustatū fieri in lingua palato, & dentibus, adeo vt ad gustatum efficiendum concurrant etiam dentes, sed id hactenus non potui perfectè intelligere, quoniam multi sunt edentuli, quorum tamen gustatus non est minor, quod signū est non cōcurrere dentes ad gustatum ipsnm.

Caussæ saporum. Caussæ, quæ naturam saporum constituūt, quatuor sunt, vt & in reliquis, forma, finis, materia, & efficiens. De forma disputatum est a nobis nunc reliquum est vt alias tres causas contemplemur. *Finalis.* Finalis causa saporum, vt dicebat Arist. 2. de par. animalib. vlt. nulla alia est quam cibus, cum enim necessarium esset, vt animalia nutrirentur, atque ut scirent discernere nutrientia a non nutrientibus, excogitati sunt a natura sapores, qui manuducunt, & quoquo pacto trahunt animalia ad dignoscendos, & capiendos cibos, ita, vt finis totus intentus a natura sit cibus, vt cibum scilicet cognoscant, & quærant. Sed video uos statim duo aduersus me dicturos, vnum, sapores institutos non esse in hunc finem, quoniam *Obiectio.* scribit Galen. 4. de simpl. cap. 10. dulcia solum nutrire, quare non videntur reliqui sapores instiiuti gratia nutrimenti. *Obiectio.* Alterum, reperiri quosdam sapores, qui non solum non nutriunt, immo potius interimunt, cuius locupletissimum testem habetis Theophr. qui li. 6. de causis plant. capi. 4. scribit multa reperiri, & dulcia, uæ venena lethalissima sunt, cuiusmodi est solanum, papauer, hyosciamus, & multa alia quæ subdulcia videntur, & tamen nos iugulant. Pro huius rei resolutione notādum sapores nutrire vllo modo falsissimum esse, quoniam cum sapor sit qualitas, qualitas nequaquā nutrire potest. igitur quando dicimus hunc vel illum saporem nutrire, non est intelligēdum illam qualitatem, illum saporem nutrire, sed quod substantia in qua est ille sapor nutriat. hoc ita constituto dupliciter responderi potest ad primum primo modo quod quādo Galen. & alii dicunt dulcia solum nutrire, sub nomine dulcium *Dupliciter. ad primū respondetur.*

intelli-

intelligunt quæ ſuauia, & familiaria ſunt videatis quæſo, & diſcurſum Galeni qui eſt, quod cum nutrimentum factum ſit, vt suppleatur, id quod quotidie deperditur, cum deperdatur ſubſtantia noſtra, id quod ſupplendum eſt, amicum, & familiare ſubſtantiæ noſtræ eſſe oportet, hoc autem dicit Galen. non poteſt eſſe niſi ſit iucundum, & gratum, adeò vt quæ nutriunt ſemper debeant eſſe grata, & iucunda, & hoc eſt quod diuinns ille ſenex oraculo quodam nobis reliquit, qnando ſcripſit 2. aph. ſuauem cibum & potum ſemper præferendum eſſe inſuauiori. Si igitur ſub nomine dulcium intelligamus ſuauia, & grata, dico verum eſſe ſapores factos eſſe propter cibum, quia vnuſquiſque ſapor eſt gratus alicui animalium generi, nam alia delectantur amaris, alia acidis, alia acrioribus, plura etiam dulcibus, immo verò, vt dicit Galen. 4. de tuen. val. 7. ſunt etiam inter homines, qui delectantur potius aliis ſaporibus, quam dulci.

Altera reſponſio quæ poteſt adferri ex Theophr. quod ſcilicet dulcia ſola dicuntur nutrire, quia res dulces magis ſunt accommodatæ nutriendis corporibus, quam vllæ aliæ res alterius ſaporis, adeò vt dulcia ſemper plus nutriãt, & melius, quam reliqua; & hoc eſt quòd Ariſt. 21. Sect. prob. 13. quærens, cur multis rebus frequenter vtimur ſine faſtidio, aliquibus autem vti non poſſumus inter cętera dicit, dulcia parere nobis faſtidium, eo quia multum nutriũt, & multum replent corpora noſtra. Ad ſecundum autem quòd reperiantur res dulces venenatæ, & lœthales, verum eſt id quòd dicit Theophr. ſed propter hoc nõ ſequitur quin dulcedo ſit ſemper poſita in re nutribili, quoniam ſi examinemus hæc corpora in quibus adeſt dulcedo, & venenum, dulcedo quæ conſequitur mixtionem elementorum proculdubio poſita eſt in corpore mixto, & nutriente, ſed vis illa venenoſa, & lœthalis conſequitur formam ſpecificam, non mixtionem elementorum. Itaque conſtitutum ſit hoc apud vos, cauſam finalem eſſe cibum. *Altera reſponſio.*

Materialis autem duplex eſt, altera remota, altera vero propinquæ materiæ remotæ ſaporum, vt docet nos Theophr. 6. de cauſis plant. cap. 3. quẽ ſecutus eſt Gal. ferè in omnibus, triplex eſt genus. Primum eſt animalium, nam clarum eſt, partes animalinm, ſiue ſint carnes, ſiue hnmores peculiaribus ſaporibus eſſe dotatas ſecundũ eſt plantarum, quod enim plantæ ſaporem habeant clariſſimum eſt immo ſcribit Ariſtot. in lib. de Senſu & ſenſ. maximè ſapores elucere in ſtirpibus, eo quod humor ſtirpium aptiſſimus eſt omnium corporum ad recipiendam coctionem, & ſaporum generationem. Tertium eſt eorum, quæ arte parantur, aut ſponte mutantur. Arte parantur obsonia, condimenta omnino ciborum, & tandem omnia *Cauſſa materialis ſaporum.* *Materia ſaporum triplex.*

quæ gulæ fautrix culina inuenit. Quæ autem sponte alterantur sũt omnia ea, quæ putrefiunt, nam acetum est vinum putrefactum, qui habet proprium saporem, carnes etiam rancidæ sunt putrefactæ, quæ proprium habent saporem. Ita vt omnes sapores qui in rerum natura inueniuntur, comprehendantur sub his generibus a Theophra. positis. dixi potissimum, quia ipsemet Theophr. scribit etiã metalla, & lapides aliquos habere peculiares sapores exemplũ habetis de sulphure, & chalcantho, argentum etiam, & aurum, & ferrum aliquos sapores habere videntur.

Obiectio. Sed dicet statim aliquis vestrum, si sapores in tot gẽneribus reperiuntur, cur igitur Auerroes quinto collect. capitulo vigesimoprimo. scribit, sapores solum dominari in animalibus, & plantis? respondeo, Auerroem notanter dixisse dominari, quia tametsi in metallis sapores inueniantur, illi tamen sunt admodum obscuri, ita vt dominari nequaquam videantur. Quod autem mentionem non fecerit artificialium, atque putrefactorum est, quia quæcunque condimenta parantur arte, necessario parantur, vel ex rebus quæ pertinent ad plantas, vel ex ijs, quæ pertinent ad animalia, sic etiam quæ putrefiunt, & sapores habent, vel pertinent ad animalia, vel ad stirpes. Ex his itaque clarissimè constare potest vobis subiecta remota saporum necessario debere esse corpora mixta, siue sint imperfecta, siue perfecta. hæc dico quia corpora simplicia omnino sunt saporibus orbata, nisi dicamus id quòd videtur dixisse Galenus, & Plinius, aquam etiam habere proprium saporem, quem appellabat aqueum, sed sapor ille, aut est ex genere dulcium, vt docet Galenus 4. de simpl. 4. aut potius est quidam sapor priuatiue, non positiue, perinde, ac si dicamus carere omni sapore.

Sapor aqueus.

Materia immediata saporum. Materia immediata saporum, vt docuerunt nos Aristot. Theophrast. & Galenus, nil aliud est, nisi siccum terrestre dilutum aqueo humore, vt enim quando res sapidas, vel coloratas abluimus aqua aut color, aut sapor in ea remanet, sic quando natura partes terrestres diluit, & percolat aqua, tum sapores facit. Nemo est qui ignoret etiam terram exustam, & aridam, si per aquam excoletur, aquã illam sapore inficere. idem propemodum facit natura in saporum fabricatione, adeò vt materia saporum qua vtitur natura, nil aliud sit, nisi pars terrestris sicca, diluta, & transcolata per humorem aqueum. An aqua sit vehiculum partis terrestris in sapore, vt voluerunt nonnulli, an verò pars saporis, sum ego huius sententiæ & partem esse, & vehiculum.

Caussa saporum efficiẽs. Caussa agens saporum est calor. nam vt optimè secundum sentẽtiam nostram videtur statuisse Aristot. 4. Metheoro. calor est au-

thor

thor,& pater omnium mixtorum frigus si ingreditur opera naturæ,non ingreditur,vt agens, sed vt temperans,vel vt cogens. Cæterum quisnam calor faciat sapores,non est admodum inter authores constans,& certum, quia cum sint multi calores, elementaris, natiuus,calor solis,& vniuersi, calor oris: videntur ferè omnes isti calores,aliquam partem possidere in saporum generatione. sed puto ego duos potissimum concurrere ad generationem saporum vnum natiuum,alterum verò solis:dico potissimum, quia in artificialibus certissimum est apud omnes calorem elementarem maximam partem habere, quia rarissima sunt condimenta,rarissimi sapores, qui non eliciantur e rebus opera huius caloris ignei, ita vt ad artificiales sapores producendos igneus calor concurrat. ad naturales autem solum, vel natiuus, vel cœlestis: natiuus concurrit, & author est saporum in animalibus, cœlestis in plantis, & fructibus,nam qui generat plantas, procul dubio generat & sapores, calor vniuersi producit plantas, itaque ut sapores producat necesse est. Sapores fructuum nemo est tam stupidus quin uideat a solo calore solari produci,quia quanto huiusmodi calor efficacior est, & maior,eo magis uidemus fructus uarios, & diuersos adipisci sapores. *Caloris differentiæ.*

Igitur saporum naturalium author est calor natiuus, artificialium uerò igneus. Colligamus igitur ex his omnibus ex sententia medicorum,& philosophorum,calorem agitantem partes terrestres corporum, per aquam transcolare, atque in hac transcolatione eam qualitatem produci,quæ sapor dicitur. quæ transcolatio, si attendatur opus caloris, appellanda est coctio, & hinc uidemus semper Theophrast. loquentem de generatione saporum dicere, eos fieri per coctionem; ita ut sapor nihil aliud sit, nisi ἀπόμορξις, siue emunctatio,aut excolatio sicci terrei per humorem aqueum. *Omnes sapores fieri coctione.*

Sed insurget statim aliquis uestrum, quomodo possint sapores effici per coctionem a calore, nam Galenus quarto de simplic. capit. 15. proponit multos sapores, qui efficiuntur a frigido, ut est acerbus, acetosus, & alij de quibus suo loco, præterea dicit idem Galenus, multos esse sapores, qui fiunt ex materia tenui; dico sapores omnes, ut iam constitutum est, fieri necessario a calore,sed differentia est, quia alij fiunt a calore immoderato, ut sapor acris, & amarus, alij a moderato, ut dulces, & pingues, alii a debiliore, ut acidus, & acerbus, unde diminutus calor a Galeno, & ab aliis appellatur frigidum, & quamquam dicant frigidum perficere aliquos sapores, non intelligunt de frigido positiuo, quia frigidum istud summum, & po- *Obiectio.* *Solutio.*

sitiuum

ſitiuum nõn ingreditur opera naturæ per ſe, ſed intelligunt prò fri gido calorem debiliorem, exemplum eſt de aceto, in quo ſapor acidus fit a calido, quia videmus æſtate ſumma vina acorem contrahere, ratio eſt, quia immodicus aeris calor corrumpit calorem natiuum uini, quo corrupto corrumpitur & vinum, corrupto vino fit noua generatio, in qua inducitur a calore debili ſapor acidus, qui calor debilis, quia non poteſt perfectè coquere, vt dicit Galen. diminute coquit, & in hac diminuta coctione exurgit ſapor acidus, adeò vt clariſſimum ſit etiam, ſaporem acidum a nullo alio fieri, quam a calore. Idem poſſumus dicere de materia immediata ſaporum, quæ ſemper eſt terreſtris, ſed modo tenuuior, modo craſſior, & hinc fit vt alli ſapores gignantur ex materia craſſiore, alii ex tenuiore. Sed dicetis, cur igitur reperiuntur aliqua corpora, quæ nullum ſaporem habent, niſi ab ignè eliquentur? exemplum eſt de chalcantho, quod vbi ſolidum eſt, obſcuriſſimum habet ſaporem; ſulphur habet ſaporem. ſi eliquentur hæc corpora igne, ita vt oleum extrahatur, videbitis, liquorem eſſe acidiſſimum, tam ſul phuris, quam chalcanthi: dico dupliciter, vno modo quod ſapores, qui fiunt in his corporibus, ſunt obſcurati, & veluti confuſi, propter partium duritiem, & condenſationem, vbi beneficio ignis iſtę partes auferuntur, elucet ſapor proprius eorum corporum. Vel dicere poſſumus, in his corporibus illum ſaporem non ineſſe, ſed potius ingenerari ab igne. Sed de hoc ſapore habebitur diſputatio dilucidiſſima.

Quomodo vina acorẽ contrahãt.

Cur aliqua corpora nõ edant ſaporem niſi eliquata ab igne.

De ſaporis differentijs. *Cap. XVIII.*

Irca ſaporum differentias variæ fuerunt antiquorum ſententiæ. Plato in Timæo, qui primus ſaporum theoriam conſecutus eſt, ſeptem ſolos ſapores facit, acerbum auſterum, acidum, amarum, acrem, ſalſum, & dulcem. Ariſtotel. autem quaſi Platonem ſecutus. 2. de anima tex. 105. ſapores etiam 7. facit. & quamquam videatur philoſophus cognouiſſe ſaporem pinguem eum tamen ſub dulci comprehendendum iudicauit, Theophr. grauiſſimus poſt hos duos ſcriptor. 6. de cauſis plant. 4. ſeptem, & ipſe ſapores conſtituiſſe viſus eſt, ſed diuerſus fuit ab Ariſt. quia ſicut ille ſaporem dulcem, & pinguem coniunxit, ſalſum verò, & amarum diſtinxir, ſic Theophr. diſcreuit pinguem & dulcem, copulauit autem amarum, & ſalſum, quamquam etiam

dicat

dicat, posse amarum, & salsum separari, atque ita esse octo sapores. vnde Plutarchus in quæstionibus naturalibus. quasi Theoph. sectatus octo saporum genera esse supponit.

Cæterum Plinius lib. 15. cap. 27. tresdecim esse scribit species saporum, dulcem, suauem, pinguem, amarum, austerum, acrem, acutum, acetosum, salsum, vinosum, acerbum, lacteum, & insipidum, seu aqueum. Verum si hæc Plinii sententia expẽdatur, videtur omnino vanè tot sapores enumerasse, eo quia lacteus, pinguis, & insipidus sub dulci comprehenduntur, acris & acutus vnus & idem est, adeo vt sine ratione, & sine necessitate tot saporum species fecerit, Cæterum medici, vt habetis apud Auicen. lib. 2. tracta. 2. capit. 3. apud Galen. 4. de simpl. cap. 4. apud Auer. 5. collect. capit. 27. nouem fecerunt saporum species, inter quos præter dictos ab Aristot. & Theoph. apponunt aqueum, siue insipidum, qui dupliciter reperitur in rebus, vere scilicet, vt dicit Galen. in aqua in gramine, in hordeo viridi, & secundum sensum in calchanto, & in aliis metallis, quã quam, vt alias etiam dixi, sapor iste aqueus potius debet dici priuatiuus, quam positiuus. statuendum est itaque secundum medicorum placita octo esse veros sapores, acerbum, scilicet austerum, acidum, dulcem, pinguem, salsum, amarum, & acrem, vnum vero esse saporem non verum, sed priuatiuum potius, scilicet aqueum, siue insipidum. Sed dubitabit aliquis vestrum, nunquid inter sapores debeat adnumerari ille qui hodie vocabulo nostro vocatur picans, seu racens, nam videtur sane sapor esse, quia si sapor est qualitas, quæ gustum afficit, profecto huiusmodi qualitas gustum afficit, itaque videtur esse sapor.

Medici, nouem faciũt saporũ differentias.

Saporem aqueũ nõ eẽ uere saporẽ.

Ex altera parte cum nemo veterum mentionem huius saporis fecerit, non videtur inter eos esse recensendus. De hoc sapore pereruditа temporibus nostris scripsit Hieronymus Confortus Brixien. medicus doctissimus, & omni laude dignus, quare licebit vobis eius sententiam explorare; pro nunc tamen dico huiusmodi saporem non esse simplicem, sed mixtum, & propterea iure non esse a veteribus inter sapores nominatum, dixi mixtum esse, quia componitur modo ex duobus, modo ex tribus saporibus, componitur enim ex acri, quia mordet vnde dicitur picans, ex dulci quia delectat, interdum ex pingui, & acri, adeo ut semper huiusmodi sapor sit commixtus, & propterea non recensendus inter simplices sapores. Vt autem pleniorem uniuscuiusque continnem habeatis, operæprecium est ipsorum naturam diligẽter explicare. In quare, ut habetis apud Theopgr. in principio 7. de causis plant. tres fuerũt apud ueteres modi, unus Democriti, alter Platonis, tertius Peripateticorũ. Democritus Hip. nostri præceptor sectatus Leucippum,

Sapor picãs ad quos reducatur.

Tres modi, quib. veteres conati sunt explicare natura saporũ.

& post

& post Democritum, Epicurus, & Lucretius in ea fuerunt sententia, omnes res naturales constitui ex minutissimis quibusdam corpusculis, atque ex vacuis, & prout est conuenientia, & disconuenientia inter hæc corpuscula, & vacua, sic etiam varias, & diuersas esse rerum sortes: idem etiam senserunt in saporum generatione, constituerunt enim ipsos ex huiusmodi corpusculis vario modo figuratis, atque etiam ex uacuo, adeo vt vbi hæc corpuscula figuras habent læues, & planas, atque vacuá accommodata, & conuenientia, fiant sapores grati: vbi autem figuræ huiusmodi corporum sunt asperæ, & inconuenientia vacua, ingrati, atque inter hos vbi figuræ sunt aduncæ, faciant sapores asperos, acerbos, acres, vbi vero acutæ, acutos, pungentes, & acetosos. Hæc opinio Democriti satis refutata est a Theoph. quare non est, vt ego nitar eam refellere Plato autem in Timæo alia ratione conatus est naturas saporum nobis explicatas relinquere, quo in loco ad duo genera communissima reduxit omnes saporum species, nimirum ad contractionem sensus, gustus, atque ad dissipationem eiusdem, scribit enim, vt etiam Galen. noster confirmat primo de simpl. cap. 35. austera ea esse, quæ contrahunt, & desiccant linguæ venas, quod si agunt moderatè inquit Plato, simpliciter vocantur austera, sin autem immoderatè, dicuntur acerba, quo in loco id nos admonet aduertere Gale. 5. sub nomine acerbi apud Platonem eum saporem comprehendi, qui συπτικὸς, & adstringens dicitur, & de quo agemus suo loco. Ex aduerso inquit hic philosophus, quæcunque abluunt, & abstergunt linguam, amara sunt, quæ vero dissipant, & hęc omnia agunt, sed minus, nuncupantur salsa. Similiter quæcũque ori applicata liquefiunt, & liquefacta calefaciunt linguam, nec non ad caput feruntur ita vt omnia obuia incidant, acria dicuntur, quæ verò per putrefactionem linguam illabuntur, illapsa mouent, agitant, miscent aeria terreis, & veluti ampullas edunt, & fermentant acida vocantur. Exquo loco debetis adnotare, apud Platonem acidum saporem per putrefactionem semper fieri. postremo dicit Plato, quæcunque laxas partes lingue leuiter cogunt, & constrictas blande diuidunt, ita vt omnia ad naturalem statum redigant, dulcia iucunda, ac violentarum passionum remedia esse.

Platonis opinio de saporum natura.

Acidus sapor secũdũ Platonẽ fit semper per putrefactionem.

Itaq; vt videre potestis, Plato per has duas passiones declarat omnes sapores fieri, scilicet per constrictionem, & dissipationem. Peripatetici, inter quos semper primi extiterunt Aristot. & Theophr. diuerso modo saporum naturas declarare sunt conati, per quasdam magis particulares affectiones, quam sint, vel figuræ Democriti, vel constrictio, & dissipatio Platonis, dicunt enim Peripatetici, vt in principio 6. de causis plan. docet Theoph. Saporem dulcẽ

Peripateticorum de saporũ natura opinio.

esse, qui cognatum linguæ humorem vnit, atque vnitum conser uat, atque etiam lenit, quo in loco debetis adnotare Græcum, & la tinum contextum deprauatum esse, & vbi legitur in vulgatis codicibus, quod hic sapor discernit, & diuidit, legendum est, quod vnit. Acerbum saporem, seu vt barbari vocant ponticum dicunt Peripatetici esse illum, qui desiccat, & leniter eundem linguæ hnmorem condensat, sub quo sapore, vt videre potestis, & acidum comprehendunt. Acrem autem dicunt esse, qui mordet, & humoris cognati calorem depellit, qui calefacit, & vrit. Salsum qui siccat, & mordet, nec non etiam corrumpit. Amarum verò, qui abstergere potest sensum gustus, aut humorē cognatum, aut superficialem mordere, & exiccare. Atque hæc fuit ratio, qua Peripatetici tentarunt saporum naturas nobis explicatas relinquere. Cæterum Galen. qui diligentissimus fuit, lib. primo de simpli. cap. 37. scribit, difficillimum esse naturas saporum ita explicare, vt perfecta habeatur notitia, si quis tamen sensum diligenter adhibeat, vt ex toto non possint cognosci, posse tamen aliquo modo intelligi. Modus vero, quo intelligendos esse sapores docuit Galen. hic est, quod sapor stypticus sit ille qui ex omni parte æqualiter condensat & constringit linguam, ita ut partes superficiales uideantur quodammodo intro pelli. huius saporis exemplum proponit Galenus in multis corporibus, præsertim uero in myrto, in mespilo, galla, rhu obsoniorū. Quæ omnia si gustentur faciunt hos effectus, quos nobis descripsit Galenus reperiri in sapore adstringente. *Modus dignoscēdi sapores ex Galeno.*

Austerus sapor est, dicit Galenus, qui nō solum cogit, & intro pellit, verumetiam penetrat, atque asperum quendam, & inæqualem sensum mouet, exemplum huius proponit. 4. de simpl. in vino amineo. 2. autem de locis aff 8. proponit idem exemplum in cydoniis, necnon in quibusdam granatis. Acerbus sapor, secundum Galen. est qui ualde linguam desiccat, contrahit & in multam profunditatem penetrans exasperat, cuius exempla habetis in prunis sylue stribus immaturis, necnon in corneis; sed notate id quod dicit Gal. hunc saporem esse fere eundem cum austero, sed differre solum secundum intensionem, & remissionem, immo uerò huiusmodi sapor sicut & austerus sępè comprehenditur sub nomine adstringentium saporum. Salsus appellatur a Galen. ille qui linguam, neque multum contrahit, neq; constringit, sed detergit, & abluit atque ēt qui aliquid adstrictionis adiunctum habet; adeò ut huiusmodi sapor semper detergat, & abluat, atque etiam nonnihil adstrictionis iunctum habeat. Quo in loco uideo statim dubitaturum esse aliquē. quoniam Galen. 2. de med. secundum genera, scilicet scribit, hoc inesse sali, ut magis adstringat, q̄ abstergat. 4. uero de simpl. scribit *Austerus sapor.* *Acerbus.* *Salsus.* *Dubitatio.*

contrarium, scilicet saporem salsum abstergere semper, & aliquid adstrictionis iunctum habere, quibus in locis videtur manifesta con tradictio in Galeni verbis. *Solutio.* Quam vt tollatis debetis scire, quòd idem scribit 11. de simpl. salis duplex esse genus, fossile, & maritimum: fossile quod effoditur e montibus, & speluncis: maritimum quod ex aqua maris condensata efficitur Sal fossilis magis adstringit, quam abstergat, & de hoc puto locutũ esse Galenum 2. de med. per genera. cap. 5. sal autem qui ex aqua maris fit magis abstergit, quam adstringat, & de hoc intelligendum Galen. sententiam statuo 4. de simpl. *Amarus.* Amarus porrò sapor est ille, qui adhuc magis abstergit, ita vt etiam exasperet, addit Theoph. hunc saporem etiam corrumpere. Sed dicet aliquis vestrum, quomodo potest hic sapor corrumpere, cum exiccet, quæ siccant. multum abest vt corrumpãt, immo potius conseruant?

Quomodo amara dicãtur corrumpere. Dico breuiter intelligendam esse Theophra. sententiam, non quod amara corrumpant omnia, sed humidum vitale. nam clarissimum est ex rebus amaris nullum viuens nutriri, neque etiam nullũ animal generari; exemplum est de mari mortuo, in quo dicit Galenus, nullum animal viuere, nullum generari: vnde etiam patere vobis potest error eorum, qui existimarũt, vermes in corpore nostro posse nasci ex bile amara, quod omnino falsissimum est.

Acer. Acer sapor est ille, qui cum valida caliditate mordet, rodit, & calefacit, vt piper, cępa, allium, & huiusmodi. *Acetosus.* Acetosus, qui & ὀξύς, dicitur, est ille, qui sine caliditate mordet, rodit, & fermentandi facultatem possidet. *Dulcis.* Dulcis verò seu γλυκύς, est qui inungit implet, atq; exasperatas, & veluti erosas linguæ particulas in suum statum naturalem cum voluptate reuocat, *Pinguis.* λυπαρός, autem postremo, seu pinguis est qui ea omnia facit in lingua, quæ sapor dulcis, sed sine voluptate. Itaque hi sunt sapores omnes numerati a Galeno. Atque hic est modus, quo facultas saporum innotescit, vbi potestis intelligere omnes sapores, præter dulcem, molestiam inducere potius, quam voluptatem. vnde Aristotel. 34. sect. problem. 5. quærens, *Cur lingua nunquã efficiatur dulcis.* cur lingua nunquam efficitur dulcis, sed modo acida, modo amara, modo acerba, rationem reddit, quia cæteri sapores sunt veluti corruptiones quædam, dulcis verò est qualitas naturalis, quæ sunt naturalia, iuquit Aristot. non percipiuntur, sed solummodo, quæ se habent veluti excessus quidam: quanquam vbi pituita dulci lingua oppletur, in ore dulcem insigniter saporem sentiri experientia constat.

Dixi alias sapores oẽs mixtionem elementorum sequi, quæ mixtio, vt apud omnes constat, fit ex quatuor qualitatibus elementorum, quarum aliæ sunt passiuæ, aliæ vero actiuæ: substantia igitur

quæ

quæ in mixtione elcmentorum eſt ſubiectum ſaporum, aut eſt terreſtris, ſicca & craſſa, aut tenuis, aut media inter tenuem, & craſsã, ſimiliter qualitates actiuæ, quæ ad hanc mixtionem concurrunt in generatione ſaporum, ſunt diuerſæ, quia aut calor dominatur, aut frigus, aut tepor, ſic mihi liceat lo qui. Si terreum craſſum iungatur calido, fit ſapor amarus, ſi frigido fit ſtypticus, quem Arabes vocant ponticum, ſi materia craſſa iungatur tepori, vt docent Auic. & Galen. fit ſapor dulcis, & hæc eſt ratio cur Theophraſt. dicit res dulces minimè olere, quia materia dulcium craſſa eſt, odores vero, e re tenui exhalant. Subtilis materia ſi iungatur calido fit ſapor acris, qui etiam acutus dicitur ab Arabibus, ſi frigido acetoſus. ſi iungatur tepori, fit ſapor ille, qui pinguis appellatus eſt. Materia porrò quæ media eſt inter tenuem, & craſsam, ſi iungatur calido fit ſapor ſalſus, ſi frigido adſtringens, ſi tepori inſipidus, ſeu aqueus. Itaque vt videre poteſtis, ſapores partim ſunt a calido, partim a frigido, partim a temperato. A calido acris, amarus, & ſalſus. A frigido acerbus, auſterus, adſtringens, & acetoſus. A moderato dulcis, pinguis, & aqueus. Hi ſunt ſapores, vt ſæpius intellexiſtis, ſimplices. Sed ſæpe contingit, vt miſceantur vario, & diuerſo modo. coniungitur ſapor ſtypticus, & amarus, ut in lycio, quos ſapores dicebat Auicen. conferre iecori, & ſtomacho, copulantur etiam ſapor amarus, & acris, vt in abrotano, iungitur dulcis cum ſtyptico, quam mixtionem viſceribus amicam eſse dicit Auice. ut in granatis dulcibus, in ſorbo maturo. Atq; hæc eſt natura explicata omnium ſaporum.

Cur res dulces minimè oleant.

Reſponſio ad dubitationes ex traditis obortas. Cap. XIX.

Vnc operepreciũ eſse exiſtimo, nonnulla ſcitu digna, & iucunda diſcutere. Vnum quomodo dixerim ſiccum eſſe commune ſubiectum ſaporum, quoniam eſt Theophraſt. ſententia, communem ſaporũ materiam eſse aqueum humorem, agentem cauſam eſse calorem externum, aut internum. Docui iam vos quomodo omnes ſapores a calore generentur ſcilicet aut interno, aut externo, & externo, aut naturali qualis eſt ſolis calor, aeris, terræ, aut artificiali, qualis eſt calor fimi, calor aquę. hi enim ſunt calores omnes qui concurrunt ad generationem ſaporum. quod ſi dictum ſit a ſcriptoribus, etiam frigus concurrere, iam docui, pro

Vtrũ ſiccũ ſit ſubiectũ ſaporum.

frigore intelligẽdum esse calorem imminutum, nisi etiam placeat nobis dicere, etiam frigus externum concurrere, sed per accidens, quoniam ut refert Plinius, & etiam experientia probatur, apud Germanos sunt quædam vuarum genera, quę solis frigidis temporibus maturescunt, in quibus fit sapor ille dulcis per accidens a frigore, quia frigus externum calorem debilem plantarum cogit intra penetralia corporum, calor autem coactus magis coquit succos, & hæc est ratio propter quam Theophra. 6. de causis plant. 28. dicebat interdum in terris frigidioribus plantas magis olere, quia calor coactus magis coquit, & attenuat. propter hanc eandem rationem Alexand. 2. probl. 6. dicebat, apud scythas, & Gallos fieri vina calida, quamquam regiones sint frigidæ, eo quod calor a frigore aeris intro conclusus magis coquit, & calefacit. His igitur sic constitutis respondeo de materia, duplicem esse materiam saporum, alteram ex qua, alteram vero in qua: materia ex qua fiunt sapores est humor, materia vero in qua collocantur est siccum terrestre, adeo vt intelligere possitis, me nequaquam contraria Theoph. dixisse.

Frigus externum per accidens cõcurrere ad generatione saporũ.

Duplicem est materiã saporum.

Alterum discussione dignum, est circa saporem amarum, an scilicet semper sit coniunctus calido, ita vt solum a calido fiat, & solum calidis corporibus insit. Ex vna parte est Galen. & Auicen. qui scribunt amarum saporem semper calidum esse, & a calido fieri, est etiam demonstratio, qua Galen. vtitur, qui probare volens saporem amarum calidum esse, hoc medio ostendit, quia hic sapor per coctionem efficitur ex dulci, vnde cum dulcis sit calidus citra controuersiam, iure dicit Galen. calidior est amarus. Contra Galenum & Auicen. est Auerr. 5. collect. 27. vbi statuit, saporem amarum fieri tum a frigido, tum a calido, & vt hanc suam demonstrationem confirmet, profert exemplum opij, quod scribit amarum esse, atq; etiam frigidissimum, & quia videbat Auerr. Galen. & Auicen. sectatores responsuros de opio, quod in illo sint partes frigidæ, & calidę, merito quarum fiat amaror, respondet, hoc nihil valere, quia sapores consequũtur mixtionem, igitur quale est in mixtione superabundans, talem debere esse saporem, vnde inquit, si amaror fieret a calido, sequeretur complexionem opii debere esse calidã. Nonnulli qualis fuit Conciliator, vt aufugerent hoc argumentum de opio, dixerunt nihil valere hanc rationem, quia opium vbi collectus est succus e papauere vritur, & ex illa vstione dicunt contrahere huiusmodi amarorem, sed hæc ratio Conciliatoris, & aliorum nulla est, quia opium non vritur, ita vt ex vstione amarescat, prætcrea si ex vstione fieret amarum opium, sequeretur ante vstionẽ esse dulce, quod tamen falsum est, ita vt adhuc stet argumentum

Auer. circa opium. sed præter opium sunt & alia, quæ cum sint amara, sunt tamen frigida, citruli, & cucumeres crudi, cucurbitę crudę amaræ interdum reperiuntur, sunt etiam fructus quidam qui amari sunt, & deinde dulcescunt, vt & vina quæ primo sunt amara, deinde dulcescunt, iam vero amarities in his est cum frigore, demōstratur, quia post amarorem dulcescūt, sequeretur enim si essent calida, dum ex amaris fiunt dulcia, quod calida per calidum refrigerarentur, ad hæc sapor dulcis, & amarus sunt contrarii, sed dulcis est calidus, ergo amarus debet esse frigidus. *Quæ frigida sint, & tamē amara.*

Hæc dubitatio hinc, & inde a doctissimis scriptoribus fuit exagitata, & multi laborarunt in ea dissoluenda. Temporib. nostris Laurentius Gryllus, qui doctissime de saporib. scripsit, subtilissime, & doctissime imaginatus est, sapores nō fieri ex mixtione, sed ex peculiaribus seminariis quæ sunt nobis incognita, sed ꝓut, dicit ille hæc seminaria sunt varia, & diuersa, ita etiam varii, & diuersi sapores exurgunt, ad quod etiam demonstrat maximè conferre aptitudinē corporum, quibus inserta sunt hæc seminaria. Sed hæc opinio Grylli est quidem ingeniosa & copiosè disputata, secundum tamen medicinæ principia, nequaquam consistere potest, nam hæc seminaria aut sunt corpora, aut accidentia, si sunt corpora, necessarium est vt sint sensibilia, alioqui gustum non mouerent si sunt sensibilia, necessarium est, vt sint commixta ex elementis, itaque necessarium erit in hac commixtione elementorum reducere sapores ad aliquam qualitatem, id quod confitentur medici, et philosophi. sin uero dicamus non esse corpora, sed qualitates aut hę qualitates sunt manifestæ, aut occultæ, nō sunt occultatæ, quia cum mouent sensum debet esse proprio inter mouens, & motum, inter sensibile, et non sensibile nulla est proportio, quæ possit mouere sensum, igitur dicendum est esse qualitatem manifestam, eamque vel ex primis, uel ex secundis, adeo ut necessarium etiam sit fateri sapores consequi qualitates, et mixtionem elementorum, sed de hac sententia nō est nobis fusius disputandum. *Laurentij Grylli de saporib. sententia.*

Est aliorum respōsio, ꝙ rerum amararum tres sunt classes, una eorum quæ sunt summè amara, ut sunt fella, colocynthis, aloe, gentiana, absinthium, abrotanum, alia eorum quæ sunt mediocriter amara, ut vina quædam in Italia, et Creta, mel nimis coctū, opium, folia quercus, bistorta, oliuæ, alia eorum, quæ languidum, et exilem amarorem habent, ut est rosa, castanea immatura, cucurbita, cichoreum, cortex nucum uiridium, endiuia. His itaque constitutis tribus gradibus amaroris, dicunt isti, quod quæ sunt summè amara semper fiunt a calido, et semper sūt in corporibus calidis, atque sic locutum esse Galenum. 4. de simplic. 9. et 19. quæ uero languide *Aliorum responsio.*

guide sunt amara posse etiam fieri a calido diminuto, & esse in frigidis corporibus, quæ mediocriter amara sunt, a mediocri fieri calore, sed hęc responsio minimè videtur mihi accommodata, quia Gal. 4. de simpl. 9. dicit amarum omne fieri a calido summo: præterea si verum esset, quod summe amarum fieret a summo calore, sequeretur absinthium esse summe calidum, quia est summe amarum, sed Gale. 6. de simpl. manifeste vult in absinthio calorem non excedere primum gradum, quapropter dimissa & hac responsione dabo vobis aliam, quam quæso attente audiatis. Et vt valeatis sententiam meam penetrare, & memoriæ mandare, quatuor sunt mihi ante cętera statuenda, vnum est alios esse sapores naturæ nostrę proprios, & familiares, alios aduersarios, & minimè familiares, inter hos primum locum citra cõtrouersiam sibi vendicat amarus sapor, vnde Galen. 4. de simplic. 22. & Auerr. 5. collect. dicebant saporem amarum esse in quadam extremitate contrarietatis naturæ nostræ: vnde vero insit hæc contrarietas inter saporem amarũ, & naturam nostram, atque etiam plerorumque animalium, Auer. dixit esse propter nimiam siccitatem, quoniam cum vita animalium posita sit in humido, omne siccum immoderatum est inimicum vitæ, & propter hanc rationem dicũt, vulpes si edãt amygdalas amaras, necari propter nimiã siccitatem. Fracast. doctissimus. & elegantissimus medicus dixit hanc contrarietatem saporis amari oriri ex varietate saporum, ex quibus commixtus est amarus sapor. Sed pace tanti viri videtur mihi hæc ratio longe aliena a schola medicorum & Peripateticorum, quia si hoc verum esset sequeretur saporẽ amarum minimè esse simplicem, quod nemo non modo dixit, verum nec somniauit, quare dicendum est, contrarietatem hanc oriri ex quadam arcana improportione quam habet sapor amarus cum natura nostra, & ratio est, quia sapor dulcis, vt docent Aristo. & Theoph. est propter hanc proportionem naturæ nostræ familiaris, & gratus, quare amarus qui contrarius est dulci hac eadem improportione debet esse naturæ nostræ aduersarius. Secundum statuendum est, nullum saporem amarum esse syncere amarum, quia si daretur sapor huiusmodi, profecto a nemine posset unquam gustari, sed inueniuntur, qui absinthio quotidie vtuntur, & refert Brasauola se vidisse quendam, qui singulo mane mandebat aloen tamquam panem. Tertium statuendum est, amarum saporem tam esse nobis inimicum, vt etiam si modicum amari misceatur alicui alteri corpori alterius saporis, multo copiosiori, tamen maximè amaror percipitur, & eo magis si corpus illud vel tenuè, vel acutum sit, sic enim si misceatis modicum fellis multo aceto, amaror maximus apparet, id quod cognoscentes perfidi illi Hebrei

Quatuor præsuppositapro dubij resolutiõe.

Secundum præsuppositum.

Tertium.

bræi, potarunt Saluatorem nostrum felle, & aceto. idem etiam fit si amarus sapor misceatur aqueo, quia quanto huiusmodi sapor habet vehiculum tenuius, & subtilius, eo magis facultatem, & ingratitudinem suam ostendit. Quartum statuendum est, corpora omnia quæ in medicum vsum cadunt, varijs, atque interdum contrarijs, partibus esse conflata, id quod non semel nos docuit Galē. in primo, & secundo de simpl. His igitur hunc in modum constitutis dico, id quod scribunt. Galen. & Auic. verissimum esse amarum omne fieri a calido, non tamen necesse esse, vbi amarum inuenitur corpus illud necessario calidum esse a prædominio, neque hoc vnquam dixit Galenus, & si vnquam dixit, locutus est de illis amaris, quæ proxime accedunt ad synceram amaritudinem, vt colligere potestis ex ipso Galen. 4. de simpl. cap. 17. Cur igitur reperiuntur amara, quæ sunt frigida? iam ex constitutis potestis vos respondere, quia portio illa calida vbi amaror est, multo est minor, quam portio, frigida cui coniuncta est hæc calida; sentitur veror amaror, quia vt constitutum est, tanta est vis & facultas huius saporis, vt minima portio multæ commixta magna sit, & eo magis quando corpora habent sapores, qui magis manifestant amarorem, vt est opium, in quo (vt demonstrat Gale. 4. de simpl. 15.) sicut & in aliis refrigerantibus medicamentis, est quidam sapor acidus minimus. & attendite ne vos decipiat interpres latinus: qui sapor minimus acidus, ita iuuat amarorem illum, vt maxime manifestetur, quamquam sit in exigua materia summe calida, quæ valde superatu materia frigidiore. Id quod dico de opio, idem etiam dicere poteritis de omnibus aliis, quæ iunctam habent frigiditatem, & amarorem. *Quartum.*

Problematum duorum circa dulcia discussio. Cap. XX.

Alenus, quarto de simplic. ut alias docui, ad ostendendum, amarum esse summe calidum, hac demonstratione vsus est, quod quæ dulcia sunt, cum sint calida, per coctionem, & maiorem calefactionem fiunt amara; ex quo loco duo nobis examinanda sunt. Vnum, an dulcia per maiorem calefactionem uertantur in amara. Alterum, an dulcia semper sint calida. Quod ad primum attinet, non uidetur uerum dulcia calefacta amarorem *An dulcia per maiorē calefactionem fiant amara.*

rem semper contrahere, quoniã uidemus uina dulcia summo æstatis fieri acida, idem quoque contingit de mulsa, immo uerò qui uolunt acetum acerrimum facere, solent ficus per calefactionem corrumpere, & experientia constat ex ficubus dulcissimis fieri acetum acerrimum, quare non uidetur uerum, quòd dulcia calefacta semper fiant amara. Dico dulcia a calore duobus modis posse pati, uel a calore externo uehementer agente, uel non uehementer. Calor uehementer agens in dulcia quid facit? auget calorem rerum dulcium, calor ille auctus deinde excoquit magis naturam. atque ita amarorem inducit. Calor remisse agens, quid facit? hebetat calorem rerum dulcium, quo hebetato fit corruptio, & putrefactio, facta putrefactione a calore debili iterum excoquitur materia, & fit acida, nam alias docui vos acorem contrahi, vt dicebat Galenus propter calorem non potentem perfecte coquere: Illud tamen est vobis animaduertendum, aliud esse genus aciditatis, quæ nequaquam per putrefactionem efficitur, vt est aciditas fructuum, vuarum, quæ solummodo, inducitur propter actionem debilem caloris in humidum, & siccum. Sed mirum est quomodo in chalcãthi oleo, & sulphuris, sit maxima illa aciditas, cum tamen constet hæc corpora vrere, adeò calida sunt. puto ego acorem in sulphure, & chalcantho innatum esse, sed vt dicebam non percipitur huiusmodi acor, nisi quando per ignem separatæ sunt partes terrestres a succulentis, quo tempore acor ille cum sit copulatus materiæ acri quamquam non sit multus, appareat tamen multis. exemplum, si aceto addatur piper procul dubio acciditas maior est, non alia ratione, nisi quia acrimonia illa piperis magis prodit, & magis manifestat aciditatem.

In omnem aciditatem fieri putrefactionem.

Vt adsit aciditas in chalcãti, et sulphuris oleo.

An oĩa dulcia sint calida.

Circa aliam considerationem, an dulcia omnia sint calida, videtur non exigua dubitatio, quoniam pepones sunt dulcissimi, cum tamen aquei sint, proculdubio existimandum est frigidos esse: præterea si dulcia essent calida sequeretur id, quod dulcius est, semper esse calidius, sed hoc ẽt falsum est, q̃a multa reperietis dulcia, & dulciora alijs, & tamen minus calida. In hac re, idem dicendum est, quod dixi de sapore amaro, scilicet hoc verum esse, quod sapor dulcis ex sese semper est in substantia calida, sed fit sæpè in mixtione, vt modicæ materiæ calidæ in qua est dulcedo, adiuncta sit multa materia frigida, quæ hebetat quidem calorem, non hebetat tamen, immo auget saporem, quoniam materia illa frigida est tenuis, & subtilis, nam tenuitas illa, & subtilitas facit vt illa dulcedo magis penetret ad sensus, atque magis manifestetur, & hoc est, quod dicebat Arist. 13. part probl. 11. quod si melli adiiciatur modicum salis, magis apparet dulcedo, non ob aliud, nisi quia sal

atte

attenuat,& attenuando efficit,vt dulcedo magis penetret, & magis agat,adeò vt clarissimum ex his esse possit,nō fefellisse nos Galenum,quando scripsit dulcia semper esse calida. Sed maior est dubitatio de sapore salso,quia vt notare potuistis ex descriptione huius saporis,abstergit,abradit,& vt dicebat Theophr.consumit rerū facultates,propter quod in controuersia positum est,an huiusmodi sapor possit nutrire plantas. ita vt plantæ quemadmodum fiunt dulces,& acidæ,ita etiam possint fieri salsæ. Ex vna parte est Theophr.authoritas.6.de causis plant.17.& Plutarc. in quæstionibus naturalibus quæstione 5.qui omnes dicunt, nūquam saporem salsum fieri in plantis,est ēt & ratio pro Theophr.quia quæ nutriunt debēt primo distribui,deinde apponi,& assimilari, quæ salsa sunt multum abest,vt possint apponi, ratio, quia quæ apponuntur, glutinosa quoquo pacto esse debent, sapor salsus multum abest, vt sit glutinosus,immo verò abstergit, abradit,& contrarias pene nutrientibus operationes facit.Ex altera parte est authoritas Galen.& experientia,authoritas.4.de simpl.15.quo in loco de brassica sermonem faciens, dicit manifeste eam habere vim quandam salsam, & nitrosam, meritò cuius decoctum illius aluum soluit.est etiam experientia,quia multæ sunt herbæ,quæ si gustentur salsæ sunt, & inter cæteras,est corallina vocata,brionia lasson,quę insigniter salsa est, quid igitur dicendum? hæc debet esse resolutio huius dubij, quòd salsum esse aliquid potest intelligi dupliciter, vel secundum partes,vel secundum totum. plantę non sunt salsæ secundum totum,& hinc est qđ nō nutriuntur salsis,q̃a quę nutriunt per totā substātiam nutriunt,& hærent,si nutrirent igitur salsas plantas,necessario totæ essent salsæ,sunt igitur salsæ solum secundum partes, hoc.s. pacto, quia cum plantæ attrahunt succum permixtum ex terra,vbi succo illi inest,vel materia nitrosa,vel salsa, quicquid salsum, & nitrosum inest, facultas expultrix mittit ad superficiem, in qua hærens hæc materia salsa,& terrestris efficit veluti corium, quo deinde vtitur natura ad conseruationem internæ substantię.Sed video adhuc dubitaturum esse aliquem,si verum esset,qđ salsæ res non nutriāt, cur ergo,vt in q̃onibus naturalibus disputat Plutarchus,pastores obijciunt salem ouibus,vt pinguescant; canes etiam gustato sale, fiunt fœcundiores,quæ omnia videntur argumenta esse non solum salsa, sed etiam salem ipsum nutrire.Respondeo,aliud esse nutrire, aliud deferre alimentum,sal quidem nequaquam nutrire potest, sed defert nutrimentum,quia sui tenuitate, & penetratione est ueluti uehiculum nutrimenti,propter quod Apollonius medicus Herophili sectator, ut est apud Plutarchum in quæst natur. ad impinguanda corpora hominum emaciata commēdabat res salsas, & damnabat

An plantæ fiant salsæ.

dulces, vt scilicet res salsæ veherent nutrimentum ad partes nutriendas: igitur si offerunt pastores salem ouibus, faciunt hac ratione vt magis nutriantur, quamquam etiam interdum faciant ad consumendam, & castigandam nimiam pinguedinem. Quod vero canes gustato sale, fiant fœcundiores, non est propter nutrimẽtum, sed quia sal excitat libidinem stimulando, vnde fiunt animalia fœcundiora, & ideo Aegyptij sacerdotes abstinebant a sale, vt castitatẽ possent melius conseruare. Est & altera dubitatio, quia cum sint tot sapores, vt audiuistis, necessarium est, inter ipsos aliqua dari genera inter se contraria, est igitur dubitatio, quæ sint hæc saporum genera inter se contraria. Galenus, & Auicen. fuerunt huius sententiæ, saporem adstringentem, seu acerbum, & acrem, esse cõtrarios. Arist. autem lib. de sensu & sens. necnon 2. de anima, & cum Aristot. Auerr. voluerunt sapores contrarios esse amarum, & dulcem. & Auer. aduersus Galenum & Auic. vtitur duobus argumentis. primũ est, quod hæc opinio medicorum aduersetur Aristoteli, quasi maximum sit piaculum medicum contradicere philosophis. Aliud; quod si huiusmodi sapores essent contrarij, essent contrarii per qualitates actiuas, quod esse non potest, quia huiusmodi sapores possunt fieri indiscriminatim, ab ambabus qualitatibus: adeo vt secũdum Auerroem, non sit hæc vera saporum contrarietas: & quia videbat rei difficultatem, in 2. de anima com. vlt. conatus est cõciliare medicos, & philosophos, dicens, quod contrarietas potest considerari, vel secundum operationes, vel habito respectu ad corpus humanum: si consideretur secundum operationes, dicit Auer. quod sapor dulcis, & amarus, sunt contrarii, quia sicuti dulcis oblectat, & lenit, sic amarus molestat, & exasperat: sin verò consideretur ad corpus humanum, ponticus, & acutus debent dici contrarii. Nos autem, vt melius conciliare possimus medicos, & philosophos, dicimus sapores posse considerari, vel secundum operationes, vel secundum principia generationis: si considerentur secundum operationes, proculdubio sapor acris, & ponticus, sunt contrarii, quia sicuti vnus calefacit summe, ita alter frigefacit summe. sin considerentur secundum principia generationis, dulcis, & amarus sunt cõtrarii, quia generatur dulcis ex summa proportione, amarus, ex summa improportione, quare ratione summæ proportionis, & improportionis, secundum generationem dicuntur sapores contrarij; quamquam etiam, vt dicebat Auer. possunt dici contrarii, nomine delectationis, & molestiæ.

Cur canes, ex sale fiat fœcundiores.

Sacerdotes Aegyptij, à sale abstinebant.

Duo Auer. argumẽta, contra medicos.

Auer. medicos cum philosophis conciliat.

Alia et melior conciliatio.

Ex

Ex saporibus quomodo inuestigandæ ueniant medicamentorum uires. Cap. XXI.

ABsoluta saporum tractatione, videamus modo, quomodo ex ipsis saporibus possimus venari facultates medicamentorum, sed antequam ad hoc deueniamus, sunt nonnulla vobis breuiter aduertēda, vnum quod quando dicimus hunc, vel illum saporem demonstrare hanc, vel illam facultatem, non intelligimus, quod sapor habeat has facultates, sed quod corpora, in quib. sunt huiusmodi sapores, iis sunt prædita facultatibus. Alterum est, quod monet Auer. 5. collect. 3. cognitis primis facultatibus, posse etiam ex ipsarum cognitione, cognosci secundas, sed hoc non est perpetuum, quia e.g. tenuitas, & subtilitas debent e iure demonstrare facultatem calidam, veruntamen sæpè reperiuntur cum frigiditate, vt in aceto, quod cum sit frigidum, est tamen etiam tenuissimū. Idem etiam dicendum est de tertijs facultatibus, immo uero dicit Auer. q, tertiæ facultates eo minus cognoscuntur, per primas, quo magis sunt propinquæ illis facultatibus, quæ sunt a tota substantia. *Nonnulla aduertēda.*

Incipiamus igitur sigillatim ostendere, quas vnusquisque sapor possit nobis indicare facultates, in qua re, ne vos perturbem citādo, putate me omnia dicturum, quæ dicunt Galen. 5. de simpl. capit. 26. & Auicen. 2o. 2 1. tract. 3. cap. 3. vel 4. non dico me sequi Mesuē, quoniam licet ipse copiosissime hanc materiam tractet in Canonib. vniuersalibus, versatur tamen eius tractatio solum in medicamentis solutiuis. Dulcis sapor indicat facultatem calidam concoquentem, rarefacientem, & implentem, nam inter cætera tribuit hoc Aristo. reb. dulcibus, vt impleant, hac scilicet vt puto ratione, quia ꝑpter familiaritatem auidè trahuntur a membris nutriendis. *Dulcis sapor quā indicet facultatem.*

Salsus sapor indicat similiter facultatem magis calefacientem, quam dulcem, abstergentem, abluentem, constringentem, & a putredine conseruantem. nam clarissimum est, si vlli alteri, sal profecto conuenire facultatem a putredine cōseruatiuam, quoniam scimus omnia corpora beneficio salis præseruari a putredine, immo etiam corpora humana, nam ueteres illi primi condiebant corpora mortuorum sale, vt scribit Herodotus lib. 2. Amarus sapor demōstrat facultatem magis calefactoriam, quam salsus, abstersiuam, exasperatiuam. Addit Galen. saporem hunc humores crassos incidere, attenuare, expectorare, ac menses mouere. Sed duo debetis aduertere, circa saporem hunc, vnum est varios esse gradus rerum ama- *Sapor salsus.* *Amarus* *Duo aduertenda.*

rarum, & prout magis, vel minus sunt amaræ, ita etiam has facultates habere modo efficaciores, modo debiliores. Alterum est, cum hic sapor, vt sæpè intellexistis, sit naturæ nostræ aduersissimus, immo vero vitæ cuiusque orporis contrarius, quando licet nobis easdem facultates in aliis medicamentis habere, semper esse cauendum a nobis rebus amaris, tamquam nobis inimicissimis.

Sapor acris, qui etiam acutus, ut sępè dixi, ab Arabibus vocatur maiorem caliditatem adhuc, quam maius comitatur semper & indicat, prętereа facultatē resolutoriam habet, & incisoriā, sed illud animaduertere debetis, huiusmodi saporem fere semper iungi, materię, quę nobis aduersissima est: est vero materia huic sapori coniuncta nobis aduersa dupliciter, uel a tota substantia, vt in sandaracha, & auripigmento, uel ob solum calorem immoderatum, quando autem ob calorem immoderatum nobis aduersatur, aut est cum substantia crassa & tunc facultatem corrosiuam, & exedentem nobis demonstrat, vt est arsenicum, & argentum viuum: si uero cum tenuiori materia copuletur hic sapor, facultatem habet incidendi crassos humores, mouendi sudores, vrinam, menses, prętereа digerit, & discutit flatus. Adstringens sapor, seu ponticus, ut dicit Auic. vim habet refrigerandi, indurandi, retinendi, condensandi. Acerb. sapor, qui etiam pōticus ab Arab. dicitur, refrigerandi facultatem habet, incrassat, exiccat, constringit, contrahit, atque repellit hęc omnia præstant etiam ea quæ habent saporem austerum, sed paulo remissius. Acidus sapor refrigeratoriam facultatem indicat, incidit, extenuat, diuidit, deobstruit. Est dubitatio de hoc sapore, an semper refrigeratoriam facultatem possideat. de sapore acido, qui fit sine putrefactione, non videtur vlla esse controuersia, sed dubium est de acido, qui fit per putrefactionem, & ratio dubitationis est quia Aristo. 33. parte probl. 5. & 6. quærens cur sternutamētum ab aceto dissoluatur, inter alias causas recenset hanc, quod acetum facultatem calefactoriam habet, quapropter non videtur verum, quod sapor acidus semper habeat vim refrigerandi, quemadmodū medici statuerunt. Vt hunc nodum nobis dissolueret Petrus Apponen. multas excogitauit responsiones, sed mea sententia nulla alia ratione debet explicari hæc difficultas, nisi per verba Gal. 4. de simplic. 12. vbi scribit Arist. sententiam fuisse, acetum per se, & naturaliter habere vim refrigerandi, & simul calefaciēdi, sed acquisititiam Itaque dicendum est ex authoritate Gale. acetum duplicem facultatem habere, vnam intrinsecam, ꝓpter quam refrigerat: alteram acquisititiam propter quā calefacit, vtraq; hæc facultas acquiritur, ex putrefactione, quia per putrefactionē extinguitur calor natura-

lis

lis vini, vel ficuum, ex quibus fit acetum, quo calore extincto, remanet corpus frigidum frigiditate naturali: quia vero putrefactio est ab externo calore, in eodem corpore putrefacto remanent vestigia caloris, merito cuius acetum calefacit. Hæc igitur est dissolutio huius cõtradictionis ex Gal. Sapor pinguis calefactoriam facultatẽ & ipse habet, sed moderatã, & minorẽ sapore dulci moderate hũmectantem, emollientem. laxantem, quæ omnia ẽt præstat aqueus sapor, sed remissius, quam pinguis, & dulcis. Dubitabit aliquis uestrum, an sapor pinguis semper sit in materia minus calida, quam dulcis, & ratio dubitationis est, quia pinguis sequitur aerem, & ignẽ magis quam dulcis, apparet hoc quia corpora pinguia supernatant aliis humoribus, si igitur magis aerea est pinguedo, videtur etiam esse calidior. Dissoluenda est hæc dubitatio ex Arist. 2. de par. animal. vbi disputans de calido, demõstrat corpora multipliciter posse dici calida, sed prȩsertim duobus modis, vel quia maiorem copiam intrinseci caloris habent, vel quia magis infla mmantur. Hac diuisione caloris dico, saporem pinguem, & dulcem posse dici alterum altero calidiorem, vel quia magis, & citius inflammetur, vel quia plus habeat intrinseci caloris. Dulcia plus habent intrinseci caloris, & hac ratione dicuntur calidiora: pinguia vero facilius igniuntur quã dulcia, & hac ratione possunt dici calidiora dulcibus. Notãdum est vobis circa facultates, quas audiuistis, Isacum Hebræum medicum in lib. de diæta vniuersali, non solum ex saporibus demõstrasse modum cognoscendi facultates, verumetiam gradus facultatũ, quȩ diligentia licet non sit perpetua, neque ex toto vera, tamen meo iudicio non est negligenda: scribit enim hic vir, saporem dulcem esse cũ caliditate in secundo gradu. salsum in fine secundi gradus.

Amarum in tertio gradu, acrem in quarto, In quibus gradibus quãto sapores sunt viridiores, eo magis gradus intenduntur, ita vt quæ sunt summe acria, sint in fine, vel medio quarti gradus calida, atque sic de cæteris. Rursum dicebat hic, quæ habent saporem acidum indicare facultatem in secundo gradu frigidam. Põticum, & stypticũ saporem in tertio gradu. quartum gradum non tradidit nobis, quia quæ sunt frigida in quarto gradu non habent saporem vllum insignem, quantum sit ratione frigiditatis, & puto ego rationem esse, quia vt frigida hebetant sensus alios, & obstupefaciũt, sic etiam obstupefaciunt sensum gustus, quæ sunt summe frigida, ita vt nõ possit vllus sapor percipi. Scio medicos multas alias facultates proposuisse demonstratas ex saporibus: sed hæ sunt potissimȩ ex Gale. & Auic. prolatæ, & ex quibus aliæ fere omnes oriuntur Illud non ignorandũ est, quòd quemadmodum sapores isti sȩpe commiscẽtur, ita etiam commistas facultates nobis demonstrant.

De alijs quibusdam in facultatum notitiam ducentibus. Cap. XXII.

RÆter colores, odores & sapores, sunt etiam nõnulla alia, quæ nos quodam pacto ducunt, & excitant ad inueniendas medicamentorum facultates, atq; hæc, vt optimè nos docuit Auer. 5. collect. 30. sunt quatuor, locus, regio, tempus, & operationes naturales, sed aduertatis hæc non indiscriminatim nos manu ducere ad omnium medicamentorum facultates explorandas, sed solum ad eas, quæ insunt plantis, & animalibus, ratio huius est, quia vt præclarissime nos docuit Hipp. in lib. de aere aquis, & locis, animalia, & plantæ fere sola mutationem patiuntur a regionibus, locis, & tempore, adhuc etiam horum fere solum operationes sunt sensibiles.

Regio, vt ab hac incipiam, quod habeat facultatem demonstrãdi nobis facultates medicamentorũ, docuit Hipp. in principio 2. lib de diæta, vbi scribit, in regionibus meridionalibus terrę nascentia esse sicciora, & calidiora septentrionalibus. Similiter, quæ nascuntur in regionibus altis, & squallidis esse sicciora campestribus. In regionibus palustribus, omnia esse humidiora, sic dicit Auer. in regionibus calidis, & orientalibus nascentia, maiori ex parte esse calida, vt quæ nascuntur in India. Similiter medicamenta nata in regionibus frigidis, magna ex parte esse frigida aduertatis Auer. non sine ratione dixisse, magna ex parte, quia vt ipse docet, contingit interdum, vt in regionibus calidis nascantur frigida, vt thamarindi, qui nascuntur in Arabia, atque etiam vt calida nascantur in frigidis, ut pinea in Illyrico tractu, atque hoc habet suas rationes, quia quæ habent corticem durum cum sese tueantur a frigore, propter hunc corticem calorem intus conclusum habent, atque ita per accidens sunt calida, & per antiperistasim. Similiter non sine ratione in regionibus calidis nascuntur frigida, quia propter ambientem calidum frigus sese abdit intra terræ viscera, itaque quæ corpora nascuntur in terræ visceribus, sunt frigida, cum nascuntur, vbi frigidum maxime viget, atque propter prædictam rationem existimo ego, frumentum in Ponto frigori expositum conseruari, non vt dicit Aristot. 14. part. problem. 2. quod vna cum calore humor exhalet. Locum etiam magnam vim habere ad demonstrandas facultates medicamentorm, præ cæteris demonstrat nobis magnus

ille

ille Mesues, in lib. canon. vniuersalium, vbi scribit, locum esse vnũ ex maximè facientibus ad generationem medicamenti, & a loco acquiri dispositiones, & proprietates quasdam in rebus, id quod non solum ex seipso dixit Mesues, verum doctus hoc a D. Platone in Timæo, vbi scribit, loca variis uirtutibus a natura esse donata, qđ an sit propter proprietatem aeris, an vt dicebant nonnulli, propter peculiares dæmonas locis præpositos, sum ego huius sententiæ, aeris conditiones, & succos peculiares largiri huiusmodi proprietates, nam ratio huius rei affertur a Vitruuio lib. 8. cap. 3. vbi scribit, quod si radices arborum, aut vitium, aut aliorum seminum, nõ ex terræ proprietatibus capiendo succos, ederent fructus vno genere, essent in omnibus regionibus, & locis, omnes sapores, vnde cum sapores sint varii, confitendum est varietatem saporum, ex variis proprietatibus locorum oriri. sic nouimus balsamum solum fieri in Babylonia: in regionibus nostris dactyli nõ dulcescũt, Persea, quæ apud Persas erat venenata, in Aegypto facta est familiaris. Itaque non est dubitandum, quin locus conferat ad generationem facultatum medicamentorum, & proinde ad cognoscendas ipsas. quamobrem, quæ nascuntur in locis desertis, et aridis siccam facultatem demonstrant, quæ in viridariis, et cultis, humidiora sunt, quę nascuntur in locis petrosis dicit Auer. 4. collect. neque flores habere, neque folia, et proinde, vel frigida esse, vel humida, quæ nascuntur in montibus esse perfectiora, habere flores, et fructus, et huius rei adfert rationem Auer. quia hæc corpora in montibus nascentia, sunt proximiora influentiis corporum cœlestium. A tempore accipiuntur significationes facultatum, quia quæ oriuntur hyeme, vt plurimum calida sunt ex se, vt sunt rapæ, et raphani, nam si nõ haberent calorem, quo resisterent aeris frigori, proculdubio nasci non possent. quæ oriuntur æstate, vt plurimum sunt frigida, ratio est, quia cum habeant paucum calorem innatum, indigent externi caloris adminiculo. Ex operationibus medicamentorum naturalibus capiuntur indicia facultatum, quia cum sint operationes naturales omnium vegetabilium tres, natiuitas, seu ortus, augmentum, et generatio, vel fructificatio: a natiuitate capiuntur hunc in modum significationes, quia quæ citò nascuntur, vt dicit Auer. aut magnam indicant caliditatem; aut frigiditatem: quæ cito augentur, indicant vel caliditatẽ, uel humoris tenuitatem. Ex aduerso, quæ tardo augentur: aut frigiditatem aut visciditatem, aut vtrunq; nobis demonstrant: idem possumus dicere de generatione, uel de fructificatione, quia quæ tardius fructificant sunt frigidiora, et uiscidiora, aut viscidiora, tantum, aut frigidiora tantum: quæ cito fructificant, vel sunt calidiora, uel prædita humido tenui: quæ flores, et

fru-

fructus edunt, dicit Auer. significare nobis perfectam temperaturã quæ nihil horum producunt terrestrem, & aqueam quandam facultatem, similiter quæ sunt spinosa, globosa vniuersaliter esse terrestria, quæ recta sunt, & sine vllis spinis humiliora, & magis aquosa. Quod monstraui in plantis, uos breuiter æstimate in animalibus, de quibus dicit Auer. quod quæ nascuntur in locis calidis, ut plurimum calida sunt, & sicca, ut cameli, capreolę, nam quamquam sint etiam in regionibus Septentrionalibus, magis tamen abundant, vt dicit Auic. in Africa. Quæ in aqua nascuntur, animalia frigida sunt, & humida: quæ in desertis adolescunt calida, & sicca. Rursus sanguinea, ouatilia, multipara, calidam, & humidam facultatẽ habẽt, exanguia omnia frigidam, & humidam.

Sunt plurimæ aliæ facultatum differentiæ, quas non enumero, quia non sunt admodum ex usu medicinæ: præterea potest etiam ut dicit Auicen. diligens indagator ex cognitione harum cognoscere etiam reliquas omnes: quare nobis hic positus sit terminus tractatus nostri de facultatibus medicamentorum: & ut absoluta euadat tractatio de cõpositione medicamentorum, duo capita tantum supersunt, unum de quantitate medicamentorum. Alterum de modo componendi.

HIER. MERCVRIALIS PRAELECTIONVM.

LIBER SECVNDVS.

Qui est de medicamentorum dosi.

De veterum Romanorum ponderibus, & mensuris. Cap. I.

VI sublunaria hęc produxit, omnia cum pondere, & mensura fabricatus est, quare omnis ars, quasi imitatrix conditoris rerum, necessario etiam omnia, & pondere, & mensura dirigit, & gubernat, potissimum verò medica ars, in qua necessarium est, vt cuncta pondere, atque mensura dirigantur. & quamquam *s*it necessarium, est tamen etiam difficile: necessarium, quoniam sanitas, & vita nostra tota posita est in proportione ponderis, & mensuræ, quam si velimus aut conseruare, aut recuperare, necessarium est, vt mensura,& pondere, omnia agamus. Difficillimum quoque est hoc opus, quia cum medicamenta propter morbos adhibeantur; atque morborum gradus, necnon & hominum proprietates, sint plerumque ignotæ, consentaneum est, vt operationes medicorum plerunque in mensuris statuendis frustrentur, atque oberrent, & hoc est, quod magnus Galenus 2. de acutis 37.& alibi sæpe dicebat, nihil esse quod æque artem medicam coniecturalem,& infirmam reddat, atque medicamentorum quantitas, paucosque esse, qui quãtitatem remediorum artificiosam, & certa coniectura consequi possint: quod etiam sapientissimus ille senex olim cecinit, quando dixit, Experimentum fallax. Itaque cum hæc ita se habeant, debetis, qui medicam artem exercere vultis, omni studio, & ingenio satagere, vt aliquam

methodum, aliquam doctrinam habeatis, qua in summa rei difficultate, & necessitate possitis omnes scopulos, & omnes euadere errores: dabo autem hoc tempore hanc doctrinam, & methodum, quam si vt spero assequamini, non dubito, quin hac in parte sitis optimi medici euasuri: erit autem hæc mea methodus tribus capitibus comprehensa primum erit, vt demonstrem quæ fuerint pondera, & mensuræ veterum medicorum, nam sine hoc necessario vobis continget, vt neque intelligere veteres medicos possitis, neque etiam compositis illorum medicamentis vti, non tradam peculiaria nostris temporibus pondera, quia cum vnusquisque vestrum debeat in diuersis prouinciis medicinam exercere, vnaquæque prouincia peculiaria solet habere pondera, quæ si comparentur antiquis, poterit vnusquisque vestrum certius hanc rem experientia intelligere.

Secundo capite, cum triplicia sint medicamẽtorum genera, quæ componuntur, alterantia, euacuantia, corroborantia, atque etiam multa alia, vt quæ cicatricem inducunt, quę aperiũt, quę discutiunt, in vnoquoque componendo, quæ quantitas sit adhibenda demonstrabo, ita vt possitis ex tempore hac nostra arte, quantitatem comparare in vnoquoque medicamento componendo.

Tertio capite, cum compositis medicamentis vtamur, tam extrinsecis, quam intrinsecis, & finis compositionis sit vsus, declarabo, quæ debeat esse quantitas, seu dosis in vsu vniuscuiusque medicamenti, tam intrinseci, quam extrinseci. Vt igitur incipiam primũ caput enarrare primo necessarium est, vt tria ante cætera vos doceam, vnum est, varias fuisse mensuras apud Aegyptios, Arabas, Chaldæos, Græcos, & Romanos. Sed quia nostrum institutum est solum mensuras medicorum edocere, eas docebo, quas habuerunt Romani, Athenienses, & Arabes. De Romanorum mensuris, necessarium est loquamur, quia vt docet Galenus primo de compos. medicamentorum per genera cap. 28. & alibi sæpè, quando Romani rerum potiti sunt, omnes fere ipsorum mẽsuris vtebantur, immo vero Gale. & alii summi medici sæpius vsi sunt mensuris & ponderibus Romanis. de Atticis etiam mensuris tractabo, quia tametsi innumeræ fuerunt species põderum, apud Græcos, tamen vt docuit nos Plinius, medici fere vsi sunt Atticis mensuris, & ratio est, quia maior pars medicorum, ab ea prouincia veniebat. Addam etiam Arabum mensuras, quia tametsi sint eædem cum atticis, & Romanis, nomina, tamen ipsarum apud Arabes medicos sunt obscurissima. Alterum, quod ignorare nõ debetis est, veteres medicos diuersas mensuras habuisse rerum aridarũ, & rerum liquidarum. Tertiũ est, qđ vt est apud Galenum primo de med. scđm genera, & quinto;

nec

necnon in lib.de ponderibus,& mẽſuris, veteres trib. modis quanti tatẽ rerũ humidarum,& ſiccarũ deſcribebãt.ſ.mẽſura, pondere,& a ceruo,& notate hęc oĩa,quia aperiã vobismẽtes ad intelligẽdas ſcri pturas.Romani,& pſertim qui factitabant medicinã, & alias artes, vaſa habebãt circũſcripta lineis,quib.deſignabãt libras,& vncias, vt habetis apud Galenũ primo de med.p genera.erant vero hæc ua ſa cornea,& ut ego puto appellabantur cornua, ut docet Galenus, tũ quia erant materia cornea,tũ quia facta erãt ad formam cornu, & queadmodũ hẽtis apud Athenæũ,pocula,quib.potabãt multæ na tiones,erãt cornua:Quare quãdo uidebitis apud Gal. hæc cornua, ĩtelligẽdũ erit uobis fuiſſe uaſa ita fabricata,ut p lineas deſcriptas, poſſent cognoſci libra,uncia,& alia pondera,atq; hęc mẽſura uoca batur.unde quæcunq; emẽtes,& uẽdẽtes metiebãtur ſcđm hãc mẽ- ſurã,dicebantur mẽſuralia e.g.libra olei,uel uini accepta ſcđm mẽ- ſurã huiuſmodi inſtrumẽti dicebatur mẽſuralis. Quãtitas uero rerũ uocabatur ponderalis,qñ trutina & lãce expendebatur, & determi- nabatur q̃titas.Aceruo aũt deſcribebãt q̃titatẽ rerũ,queadmodum nos facimus,qñ dicimus pugillũ,manipulũ,aceruũ,& ſimilia,& uos, qui legetis authores antiquos, debetis p intelligẽtia horum unum cognoſcere, qđ ſæpe medicamentis deſcriptis ab antiquis additur, uel anteponitur litera P.q̃ duo pt ſignificare,uel põdo, uel põdere, qñ ſignificat pondo,ſignificat librã,& tunc ſignificat librã, qñ nulla alia mẽſura additur,ſignificat aũt põdera, qñ aliqua alia mẽſura ad- ditur,& tũc hoc faciunt medici,ut diſcernatur libra, uel uncia pon deralis a mẽſurali,& hoc notate q̃a ſæpe,q legetis C. Celſũ,& Scri- boniũ impingetis in hmõi ſcopulos. Sed ſciſcitabitur aliqs ueſtrũ, cur ueteres medici,et alii artifices diſtinxerũt põdus, et mẽſurã hoc mõ dico pp facilitatẽ negociationis neceſſarium fuiſſe, ut inueni- rentur menſuræ expeditę,ne ſ.cogerentur cõtinuo conterere tps in reb.expediendis ad lancẽ:uerum q̃a neq; res liq̃dę,neq; aridę,sunt unius põderis,sed aliud corpus,aliud põderat, eapp coacti sunt põ dera diſtinguere a mẽsuris,et ut exẽplũ habeatis,medici in suis opa tionib.frequentiſſime utuntur liquorib.,oleo,uino,seu aqua,nec nõ melle,sub q̃b.comprehendũtur fere oẽs liquores ſimiles.oleũ oĩum minime ponderat pp aerem, uinũ continet idem põdus olei,et plus nonã partem.E.g. ſi accipiatis librã mens.uini, deinde expendatis ad lãcem, uidebitis, q tametſi eadem fuerit mensura uini, et olei ad pondus tñ differentia non exigua eſt,mel ſimiliter plus põderat, quam uinum,aut oleum,cõtinet pondus olei,et dimidium necnon põdus uini,et tertiam partem sed ne hac in re decipiamini duo de- betis adnotare,unum eſt,q qñ noĩamus oleum,mel,aut uinum intel ligimus oĩa hæc corpora depurata, et defęcata, alterum eſt uinum

M 2 sublima-

sublimatũ huius leuius esse oleo, imo uero cum nullus alius liquo supernatet oleo, solum uinum sublimatum supnatat. Prima igitur mensura, seu pondus, quo utebantur Romani, erat libra, a qua tanquam a regula quadam dirigebant omnia alia, tam pondera, quam mensuras, et uocatur etiam a Romanis As, seu Assis. continebat autem libra uncias 12. diuidebatur libra ĩ plures partes, primo in sextantes sex, ita ut unusquisque sextans, esset unciç 2. diuidebatur etiam in quadrantes tres, ita, ut unusquisque quadrans contineret uncias 4. diuidebatur etiam in Trientes quatuor, ita ut unusquisque triens contineret uncias 3. diuidebatur etiam in q̃ncunces, continebat autem quincunx, uncias 5. et in selibras, ita ut unaquæque selibra contineret vncias 6. erat quoque Bes pars libræ, quæ continebat vncias 8. Dodrans similiter pars erat librę vnc. 9. Dextans vnciæ 10. Deunx vnciæ 11. hæ erant partes libræ, quibus videbitis vsos esse medicos antiquos, in suis monumentis. Diuidebant etiam vnciam in suas partes, & primo in denarios 7. aut more græco, in drachmas 8. adeo vt ex Cor. Celso Scribonio, & Galeno possitis certo intelligere, denarium Romanorum fuisse diuersum a drachma, quia denarius erat septima pars vnciæ, drachma uero octaua. præterea diuidebant vncias in semuncias duas, in siliquos quatuor, in sex sextulas, & in tres duellas: denarij rursus duas fecerunt partitiones, primo partiti sunt in duos victoriatos. Cor. Celsus diuisit etiam denarium in sex sextantes, quare debetis attentissimè animaduertere, quando vultis Celsi medicamenta explorare, an loquatur de sextante libræ, an de sextante denarii, quia magna est differentia, & perniciosissimi possunt contingere errores. sed debetis hoc in loco animaduertere, quod licet hæc pondera essent præcipua, & veluti regulæ aliorum, erant tamen diuersa a mensuris, quia, vt audietis suo loco, alia erat libra mensuralis. idest libra vasis illius cornei alia ponderalis. ex his postmodum põderibus, & mensuris constituerunt medici antiqui, & alias rerum liquidarum mensuras, & pondera, inter quæ erant quædam maxima, quædam minora, maximum pondus, aut mensura erat Culeus apud Romanos, sic dictus a Græco vocabulo, quasi uter esset, & puto sic vocabulum esse, quia veteres vtebantur utribus maximis ad excipiendos liquores, vt nunc fit apud multas nationes, & pręsertim apud Hispanos, nos vocabulo nostro possumus hoc tempore appellare bottam: pendebat culeus mensuralibus libris. 1600. olei pendebat libris 1333. & vnciis. 4. vini, libro 1485. vnc. v. drach. 4. & siliquis 4. mellis, lib. 2222. vnciis 2. drach. v. scrupu. 1. Culeus, deinde diuidebatur in 20. amphoras, amphora autem appellata est etiam a latinis quadranta, eo quod vas erat qua-

drata

drata forma factum, dicebatur amphora vocabulo græco, quia erat vas ex utraque parte ansas habens, continebat amphora mensurales, li. 80. olei, lib. 66. vnc. 8. vini, lib. 74. drach. 7. siliquas 24. mellis, lib. 111. vncia 1. drach. 2. scrup. 2. Amphora rursus diuidebatur in duas vrnas, & una vrna continebat libre 40. mensurales. olei lib. 33. vnc. 4. vini libr. 37. drachm. 3. scrupu. 1. siliquas 4. mellis, lib. 55. vnc. 6. drach. v. scrupu. 1. vrna similiter diuidebatur in congios 4. congius autem continebat libro mens. 10. olei lib. 8. unc. 4. uini libr. 4. drachmas iiij. scrupu. ij. siliquas iiij. mellis lib. xiij. unc. x. drach. v. scrup. j. congium similiter partiebantur in sex sextarios, q. sextarius cōtinebat uncias mēsurales, xx. olei unc. xvj. drach. v. scrupu. j uini unc. xviij. drach. iiij. siliquas ij. s mellis lib. ij. unc. iij. drach. vj. siliquas iiij.

De sextario uolo uos unum monere, ab ipso scilicet, secundum Galenum, regulam sumi omnium aliarum mensurarum, is enim primo de med. per genera, cap. 16. de sextario Romano uerba faciens, scribit eum pendere libram unam, semissem, & sextam illius partem, ut omnes simul coniunctæ unciæ sint uiginti, quas dicebat Galenus mensurari consueuisse cornibus, in quibus circunscriptæ erant lineæ designantes pondus, & mensuram. sed uideo uos statim dubitaturos, unde igitur Galenus sæpè dicat, sextarium continere unc. viij. interdum etiam unc. iij? respondeo id quod respondet ibidem Galenus, hanc uocem, sextarius, non fuisse apud Græcos, sed solum, quando Romani cęperunt imperare gentibus hęc uox communicata est omnibus populis, & factum est, ut omnes gentes retinerent hoc nomen, sed mensuræ uariatæ sunt, quia quot fuerunt prouinciæ, tot fere extitere differentiæ separatę apud ipsas, ut etiam ob hanc rem Budęus, Agricola, Portius, & omnes fere recentiores, qui de ponderibus scripserunt, inter se fuerint uarii in tradendo sextario. Sextarius igitur Romanus diuidebatur in duas heminas, hemina enim dicebatur, quasi dimidium sextarii, continebat autem hemina uncias x. mensur. olei uncia. viij. dra. dua s scru. ij. uini unc. viiij. drachm. ij. siliquas j. & gra. j. mellis li. j. unc. j. drach. vij. siliquas ij. nihil enim fere inuenietis frequentius apud medicos, quam huiusmodi pondus, & in mittendo sanguine, & in aliis rebus. partiebatur hemina in duos quartarios, ita ut unusquisque quartarius esset quarta pars sextarij. continebat quartarius unc. v. mensurales, olei unc. iiij. drach. j. scrupu. j. uini uncia. iiij. drach. v. mellis uncia. vj. drach. vij. scrupu. sem. siliquas. j. quartarius, etiam in duo acetabula diuidebatur, & acetabulum cōtinebat unc. iij. mensur. olei drach. ij. scrupu. ij. uini unc. ij. drachm. iij. gr. 15. mellis unc. iij. drach. iij. scrupu. ij. & siliquas ij. acetabulum continebat

sesquicya-

Sesquicyathum, cyathus vero continebat vnc. 1. & duas tertias mēsurales, olei vnc. 1. dra. 3. & siliq. 2. vini vnc. 15. scr. 1. mellis vnc. 2. drach. 3. gr. 1. cyathus postremo diuidebatur in 4. ligulas, seu 4. cochlearia, cochlear autem, & ligula continebant dra. 3. mens. & scru. 1. olei drach. 2. scru. 2. & siliq. 2. vini drach. 3. siliqu. 15. mellis drach. 4. s siliqu. 2. gr. 1. Dixi, si rectè recordamini, etiam Romanos habuisse libram mensuralem, & vncias distinctas a ponderalibus, iccirco libra mensuralis continebat vnc. 12. vt audiuistis, olei vnc. 10. vini vnc. 12. scru. ij s. mellis vncias 16. drac. 5. siliquas 4. s. vncia mensuralis continebat vnc. 8. siue denarios 7. olei drach. 6. scr. 2. vini drac. 7. scru. i. siliq. 1. mellis drach. 2. siliq. 1. gr. 3. semuncia continebat drach. 4. mensur. olei drach. 3. scru. 1. vini dra. 3. scru. 2. gr. 2. mellis drach. 5. scru. 15. gr. 3. Hæ erant mēsuræ, & pondera, quib. medici, tam Latini, quam Græci Romanos sectati medicamenta metiebantur, liquida dico, quoniam aliæ erant mensuræ, quibus mensurabant res duras, & siccas. Et quia res aridæ, quibus vtuntur medici sunt penè innumeræ, folia, ligna, pulueres, lapides, semina infinita, ea propter non potest tradi vlla recta ratio, qua quodlibet aridum medicamentum a mensura, reducatur ad pondus, itaque solummodo breuiter mensuras vobis tradam, eò magis quod nostrates medici, sæpè solent mensurare huiusmodi medicamenta solūmodo pugillis & manipulis, aut etiam solo pondere. e.g. semina interdum metimur lance, interdum pugillis. herbę, & flores frequentissimè solummodo M. & P. radices modo M. modo etiam lance.

Mensura prima aridarum erat modius, qui continebat libro 26. & vnc. 8. semimodius continebat libras 13. unc. 4. sextarius librum 1. & vnc. 8. hemina continebat vnc. 10. acetabulum vnc. 2. s. cyathus vnc. 15. dra. 1. scru. 1. ligula postremo continebat vnc. 3. scru. 1.

De ponderibus, & mensuris Cræcorum. Cap. II.

Equuntur modo pondera Græcorum, quæ etiam necessarium est sciatis, quia fere tota nostra ars est nobis tradita a Græcis medicis, & lingua græca conscripta, sed quia vt dicebam, Græcia habuit infinita fere pondera, & mensuras, solummodo de mensuris, & ponderibus Atheniensium tractabo, quia medici solummodo huiusmodi ponderibus, & mensuris videntur vsi. Primū pondus erat mina, sua lingua vocata μνᾶ: continebat mina vnc. 16. vt habetis apud Dio sc lib. de pond. & mensuris, post minam

nam, erat λίτρα, seu libra, quæ continebat vnc. 12. atque de hac loquitur Galen. primo de med. per gen. post libram erat λίτρας ἥμισυ, seu media libra, quæ pendebat vnc. 6. erat deinde λίτρας τρίτον, seu tertia pars libræ, quæ constabat vnc. 4. deinde λίτρας τέταρτον, seu quarta libræ pars, quæ pendebat vnc. 3. erat quoque λίτρας ἕκτον, sexta libræ pars, quæ pendebat vnc. 2. in tot partes inuenietis apud medicos græcos partitam esse libram ὀυγγία, porro, seu vncia constabat drach. 8. atque hoc habetis apud Galenum explicatissime. 6. de med. per genera, nec non apud Diosc. & hoc volui adnotare, vt sciatis differentiam esse inter drachmam, & denarium, quia denarius non est proprie drachma, vt existimarunt nonnulli, vocabatur etiam vncia a nonnullis Græcis, τετραδάραχμον. Vncia diuidebatur in varias partes, a Græcis, & primo in semuncias, & vocatur ἡμιούγγιον, quę constabat drach. 4. habuit autem semuncia, apud Græcos diuersas appellationes, quia interdum vocabatur στατήρ, interdum, τετραδράχμιον, interdum δυπόνδιον, vnde latini accepere dipondium, interdum σίκλιον, & σίκλος. ἀσσάριον, constabat, ex drach. 2. drachma vero, seu δράχμη, & ὁλκή, erat octaua pars vnciȩ, ut audiuistis. ἐξάγιον, apud Nicol. Alex. & apud Actuar. idem est, quod drachma, & constat, ut drachma, scru. 3. quamquam apud Barbaros medicos, ut apud Simeonem Seti, & alios quosdam ἐξάγιον, constat ex drach. 15. & interdum appellatur aureus, qui continet scrup. 4. s. τετρώβολον, seu quatuor oboli continebant duas partes drachmæ, seu scru. 2. ἡμιδράχμιον & τριώβολον: erat drach. s. quæ constabat ex scru. 1. s. γράμμα, seu scrupulus, (nam siue dicamus scrupulum, aut scriptulum idem est apud medicos) constabat ex duobus obolis. unde δυώβολον, apud Gręcos idem est, quod scrupulus ὄβολος autem, siue obolus est sexta pars drachmę, quę continebat sex siliquas. ἡμιώβολον, uel ἡμιωβόλιον, erat semiobolus, qui constabat tribus siliquis. Κεράτιον, seu siliqua, erat decimaoctaua pars drachmę, δίχαλκον, constabat ex areolis 2. gra. 4. & duabus tertijs gra. 1. atque hoc pondus frequenter est apud Diosc. σάγιον apud Nicol. Alex. & apud medicos barbaros, idem est cum duobus ęreolis. χαλκοῦς, idem est quod ęreolus, et est sexta oboli pars, uel media siliquę pars σιτάριον, est granum tritici, et est quarta pars siliquę, ac idem prope pondus, quod hodie communiter granum uocatur. Hęc sunt pondera omnia, quę sunt in frequenti usu apud Gręcos, ex usu Athenienſium.

Sunt modo etiam mensurę, inter quas prima est, quę uocatur μετρέτης: et a Diosc. κεράμιον, uos potestis appellare amphorã atticã, seu ut uocat Phanius cadum. cõtinebat hęc mensura li. 108. mens.

olei,

vini. lib. 100. mellis, lib. 150. χοῦς, siue χόευς, potest latine vocari congius, continebat lib. mens. 9. olei lib. 8. vini lib. 8. & tertiam partem, mellis lib. 13. ξέστης, continebat sesquilibram mens. olei lib. 1. & quartam partem, vini lib. 1. vnc. 4. scru. 6. mellis lib. 2. vnc. 1. κοτύλη, seu ἡμίξεστον, vel τρύβλιον, significat idem quod latinis hemina, & constabat apud Athenienses, ex vnc. 9. mens. olei vnc. 8. vini vnc. 8. & scrupu. 8. mellis lib. 1. & drach. 4. τέταρτον, seu ἡμικοτύλιον, est dimidia cotylæ, seu heminæ pars, & constabat ex vnc. mens. 4. s. olei vnc, 3. drach. 6. vini vnc. 4. scrup. 4. mellis vnc. 6. & drach. 2. ὀξύβαφον, seu τέταρτον κοτύλης, erat quarta pars cotylæ, & constabat ex vnc. mens. 2. & quarta parte unciæ olei unc. 1. & drach. 7. uini, unc. 2. & scrup. 2. mellis unc. 3. & drach. 1. κύαθος, uel cyathus constabat ex sesquiuncia, mens. olei unc. 1, et drach. 2. uini unc. 1. scrup. 10. mellis, unc. 2. scrup. 2. κόγχη, seu concha, aut conchula continebat drach. 6. mens. olei unc. sem. uini drach. v. et scrup. 2. mellis unc. 1. scrup. 1. μῦστρον, constabat ex drach. 3. mens. olei drach. 2. s. uini drach. 2. scrup. 1. s. mellis drach. 4. scrup. s. χήμη, continebat drach. 2. mens. et tertiam partem drach. olei drach. 2. uini drach. 2. scrup. 1. mellis drach. 3. scrup. 1. κογχιάριον constabat ex drach. 1. mens. et sexta parte drach. olei drach. j. vini drach. j. scrup. sem. mellis, drach. j. scrup. ij.

De Arabum ponderibus, & mensuris. Cap. III.

SEquuntur Arabum mensuræ, & pondera, quæ etiam magno studio a uobis sunt intelligenda, propterea quod medicina nostra, & præsertim practica, magna ex parte hausta est ab Arab. uel ab eorum sectatoribus, & quia scientia medicinæ, sicut et aliæ scientiæ tarde peruenerunt ad Arabes, hinc factum est, ut quicquid habent Arabes medici totum acceperint uel a Græcis, uel a latinis, id quod maxime est in ponderibus, et mensuris, quoniam omnia pondera, et mensuræ, quibus usi sunt Arabes medici, aut acceperunt a Græcis, uel a Latinis. Itaque non est nobis in alia re laborandum, nisi, ut explicem uobis, quomodo nomina Arabica respondeant Græcis, et Latinis. sed dicet aliquis uestrum: cum Arabes modo Græcis mensuris utantur, modo latinis qua ratione cognoscere possumus, quando utuntur græcis, et quando

do Latinis hoc modo erit uobis cognoſcendum, vt videatis quos ſcriptores ſequātur, nam ſi ſequuntur Græcos, de græcis mēſuris loquuntur: ſi Latinos de Italicis.

Incipiamus itaque a mina, quæ a Serap. & aliis Arabibus, tribus vocatur nominibus ominos, manium, manis, & notate duplicem minam habuiſſe Arabes medicos, alteram Romanam, qua pendebat vnc. 20. alteram Aſiaticam, quæ pendebat vnc. 16. & hæc poſtrema eſt fere ſemper in vſu apud medicos. Rotulus, apud Razem, ſignificat libram. Vncia etiam tribus nominibus uocata eſt ab Arab Serapion uocat modo ſachros, modo auguem, Auicē. appellat adar. ſextarium Arabum idem eſt; quod ſemuncia apud quoſdam. Aureus idem eſt, quod denarius, & pēdet paulo plus, ſcrupu. 3. ut audiuiſtis ſuo loco. Drachimi, idem eſt, quod drachma, Olongina, alchi, idem quod olcę Gręcorum. Scrupulus quinque habet nomina, dicitur primo harme, garme. ſerap. appellat guanchum, Auicen. uocat cherme, & gormia. Obolus, dicitur onoloſſa, & onolium. Danich, de quo eſt frequens mentio apud medicos, idem eſt, quod lupinus, quid ſit lupinus intelligetis paulo poſt Siliqua latinorum dicitur ab Arab. chira. Aereolum autem dicitur. Reſtuf. Dorach Italicum apud Auicen. & Serap. idem eſt, quod amphora. Congius tria habet nomina, uocatur primo ab Auicen. Ioheim, apud Serap. chaus, uel chus. Sextarius Roman. quatuor nominibus, ut ego obſeruare potui uocatus eſt, dicitur enim Kiſt Romanum, Auic. uocauit achſat, uocauit etiam eubit, apud Serap. dicitur adel Hemina, tria habuit nomina, apud Arab. uocatur enim korbonich, Auic. uocauit cotylum, apud Razem dicitur phiala. Quartarius dicitur Keilati, apud Auic. eſt cotyla media, apud Razem uocatur kalix. Acetabulum, ſex nominibus uocatū inuenio, Kaſſuf, kisſuf, apud Serap. aſunefi, acsufi, apud Aui. aneſimen, atſace. cyathus, quatuor habet noīa, dicitur primo cuatum, apud Serap. & Razem komos, ab Auicen. briala, Razes quandoque dixit cuabium. Cochleare, ſeptem nominibus appellatum inuenietis, a Serap. dicitur phalgeri, dicitur etiam phalier, colanano, paclanarium, uel faclanarium. Razes uocat coclanarium, dicitur etiam ciames. Miſtrum, ab Auicen. uocatur duobus nominibus, ſcilicet muſtarum, & meſtrum, apud Serap. dicitur muchitrum miſſochaos, Serap. ſignificat dimidium congii.

Hæ sunt mensurę, & pondera, quæ ego longa obseruatione, & apud medicos, & apud scriptores de ponderibus, & menſ. inuenire potui secundum Arabes.

De alijs quibusdam ponderum, & mensurarum notis. Cap. IIII.

Ed perfectæ tractationi de ponderibus, & mensuris desunt etiam & alia, quæ frequentissime inuenietis apud medicos: modo enim dicunt ad quantitatem lupini, modo ad quantitatem fabæ, modo ad quantitatem nucis, quæ voces sæpe iuniores, atque etia medicos perfectos valde dubios reddunt, quare vtile erit si etiam huiusmodi pondera poteritis ex vobis ipsis statim ad pondus mensurale reducere. Lupinus a Græcis vocatur θέρμος, Arabes, vt intellexistis, dicũt danich. qui Arabes imitati Cleopatram dicunt pendere duas tertias oboli, siue 8. grana tritici, atq; hoc inuenietis proditum a Serapione, & a Raze. Faba multiplex erat apud medicos, & primo erat faba Aegyptia, quę vt potestis colligere ex Plinio, lib. 18. capitu. 12 erat maior omnibus aliis, atque hæc, vt tradit Soranus in introduct. medic. pendebat scrup. 2. in lib. tamen de ponder. Galeno adscripto habetur fabam aegyptiam pẽdere consueuisse sesquiobolum, faba Alexandrina pendebat scru. 3. faba gręca, scrupu. 1. latina vero scrupu. s. Eruum pendebat ęreolis 2. hoc est octaua parte scrupuli. Glans, vt ait quidam scriptor Gręcus de pond. sine nomine, pẽdebat drach. s. Nux duplex erat, vt etiã hoc tempore, nux regia, & auellana, regia appellata est nux magna, auellana modo nux minor, modo nux pontica. Nux pontica, seu auellana, vt habetis apud Soranum, pendebat drach. 2. secundũ; alium Græcum drach. 5. Nux regia, seu maior, vt tradit Cleopatra pendebat scrup. 4. apud Soranum drach. 2. & scru. 1. Nicandri interpretem drach. 9. & scrup. 1. Granum ciceris apud medicos est quarta pars scrupuli; sed dicetis, cur nucis maioris põdera fuerunt apud scriptores adeo diuersa? dico propter duo. primo, quia hæc nux apud varias gentes, & maior, & minor est, prẹterea nux capitur modo cum cortice viridi, modo sine cortice, quando igitur nux multum pendet, intelligendum est de nuce cum cortice uiridi. His omnibus (ni fallor) habetis ueram rationem, quomodo possitis omnium scriptorum medicinæ intelligere pondera, & mensuras, sine quibus fieri non potest ut unquam possitis ad imitationem antiquorum, uel componere medicamenta, vel ipsorum compositis vti.

De varijs purgantium medicamentorum generibus, ac differentijs. Cap. V.

Ggrediamur nunc secundum caput, quod est de quantitate in singulis medicamentis vsurpanda, quod quoniam res penè infinitas sub se complectitur, cum corpora ægrotantia sint innumera, & medicamenta etiam penè infinita, rem ego totam sub capita quædam vniuersalia redigam, a quibus totam methodum, & rationem adhibendi debitam quantitatem in componendis medicamentis comparabitis. Primo itaque sciatis, quod & alias docui vos, quantitatem medicamentorum ad compositionem pertinentem duplicem esse, aliam in mole, aliam in virtute, addamus. & tertiam in virtute, & mole exemplum scrupul. 1. scammoneæ, est magna quantitas in virtute. vncia 1. rhabarbari est magna in mole. drachm. 1. colocynthidis est magna quātitas in mole, & in virtute. Dixi pertinentem ad compositionem, quia solet etiā fieri alia distinctio quantitatis, quando dicimus quātitatem discretam, aut continuam. Sed consideratio futura quantitatis non pertinet ad hoc caput: præterea notandum est, duo esse communia genera medicamentorum, quæ veniunt in cōpositionem, alia enim dicuntur purgantia, alia alterantia. Medicamentorum purgantiū, & alterantium, alia dicuntur mitia, alia mediocria, alia vehementia, atque hęc omnia adhibentur extrinsecus, vel intrinsecus: appello mitia medicamenta qualia sunt lenitiua, vehemētia qualia sunt scammoneata, mediocria quæ sunt inter hæc media, & melius audietis. In medicamentis alterantibus dicuntur mitia, quæ in qualitatibus primis, secundis, & tertiis parum excedunt primum gradū. dicuntur vehementia quæ a tertio gradu perueniunt ad quartum. mediocria, quæ sunt circa secundum gradum. Et quoniam suo loco recensui vobis diligenter medicamenta alterantia, operæprecium est, vt hoc in loco breuissime recenseam purgantia, id quod maximè conducet ad cognitionem compositionis. Lenientia igitur appellantur tribus nominibus, a Galen. dicuntur interdum ἐκκοπρωτικά, seu stercoraria, vocantur ὑπακτικά, seu subductoria, & ὑπήλατα, De his loquens C. Celsus dicebat liquare aluum, vel ventrem: appellantur autem lenitiua, & subductoria, quia ducūt solum ea, quæ sunt in uentriculo intestinis, & in primis uenis; sunt autem hæc manna, cassia, pruna, sebesten serum, cnicus, terebinthina, sena, aloes, ius

Lenientia medicamenta.

Quæ sunt medicamenta lenientia.

galli,tamarindi,ius maluæ,betæ,ius primum baſſicæ,ſuccus roſarũ; *Dubitatio.* ſed video uos ſtatim hoc in loco dubitaturos,quomodo dicam hęc medicamenta ſubducere aluum,quoniam multa ex his, ut aloes,& *Solutio.* ſebeſten dicuntur a Galeno,& Meſue proprios quoſdam humores ducere.reſpondeo uerum eſſe, aliqua ex his trahere proprios humores,ueruntamen utimur etiam his ad leniendum ſolum, & ad ducendum ſtercus,quando ſcilicet uel in minori quantitate, quam conueniat damus,uel quando præparamus ipſa, aut decoquendo aut abluendo, aut ſimile quid circa ipsa efficiendo, adeo ut frangamus facultatem illam purgatoriam, & solum utamur ad leniendum. *Num quæuis medicamenta purgantia poſſint fieri lenientia.* Sed dicetis non ne poſſumus ẽt ſic oĩa medicamenta facere lenientia. nequaquam,quia alia medicamenta electiua trahentia nunquam denudantur a facultate propria,& familiari, etenim etiam quod rhabarbari modicã quantitatem exhibeatis,aut ſcammoneæ,etiã quod decoquatis,abluatiſue, ſemper ducent aliquid proprij humoris,aut perturbabunt,& non ducent, & uidebitis ſępe,quod aliqui putantes lenire aluum,ſi deglutiant modicum rhabarbari. uehementer torquentur,& tamen aluus non ducitur, quia hæc medicamenta non poſſunt fieri lenientia. *Medicamẽta quæ mediocriter purgant.* Quæ purgãt mediocriter ſunt rhabarbarus,agaricum,myrobalanum,polypodium, epithymus,turbith,ellebor.niger. Quæ uehementer ſunt, elleborus albus,dende Serap.& Auic.& uocatur Cõſtantinopolis apelmeluch, granum gnidium,catapucia,Lapis arm.hermodactyli, eſula, ſeu tithymallus,elaterium,ſcammoneum,colocynthis.

Auer. medicamentis purgãtibus gradus poſuit. Inter quæ purgantia Auer.5.collect.cap.pen.ut artem componẽdi medicamenta dictaret,imaginatus eſt gradus, adeò ut ſicuti inter alterantia medicamenta,alia ſunt primi gradus,alia ſecũdi, alia tertii,alia quarti: ſic ẽt inter purgantia reperiantur huiuſmodi gradus.Auer.conſilium eſt ſane ſubtile,ueruntamẽ puto breuiorẽ eſſe viam,quam monſtraui de trino ordine purgantium; non eſt tamen prætereundum,medicamenta prædicta,quæ in uſu ſunt apud medicos, *Purgantia pituitam.* alia eſſe,quæ purgãt pituitam, ut elaterium,antimonium,tithymallus,myrobalani emblici,cnicus,colocynthis, turbith, catapucia,hermodactylus,euphorbium. *Bilem.* Alia purgãt flauam bilem, ut rhabarbarum,ſcammonium,aloes,tithymalli ſuccus,ſuccus roſarum, myrobalani citrini. *Melancholiam.* Alia melancholiam,ut ellebor. uterque. myrobalani nigri,indi,chebuli,rhabarbarum,lapis lazuli, lapis arm. polypodium,ſena,epithymus. Mirabitur forte aliquis ueſtrum, cur inter purgantia adnumerem aliqua lenientia,ſed illud ſcire debetis,etiam medicamenta lenientia trahere aliquo pacto humores familiares, & hoc non inconuenire, ut non eſt abſurdum, vnum &

idem medicamentum trahere diuersos humores. Vt autem certa methodo possitis comprehendere quantitatem vsurpandam medicamētorū purgantium, de quibus est nobis primo sermo habēdus, ante cetera animaduertere debetis, purgātia duplici modo intelligi, vel per excellentiam, vel communiter. dicuntur communiter purgantia, quæcunque ducunt excrementa per vias naturæ familiares. quot autem sint viæ naturæ consuetæ docuit Hippocrat. lib. de structura hominis, vbi scribit excretiones a natura fieri in viris per vomitum, oculos, nares, sputa, sudorem, ventrem, incertos meatus, capillos, & ungues præter has autem in fœminis fieri etiam excretiones per lac, & menstruas purgationes. Alio modo sumuntur purgantia per excellentiam, in quo significatu complectuntur ea solū medicamenta, quæ euacuant, vel per uomitum, uel per deiectionem. De his postremis nunc acturus sum: de omnibus autem purgantibus agam suo loco. Sunt uero purgantia de quibus tractabo, alia quæ extrinsecus administrantur, alia quę intrinsecus, quæ intrinsecus, aut ore assumuntur, aut per anum infunduntur, dicam primo de his, quę sumuntur per os, deinde de ijs, quæ infunduntur per anum. sunt autem, quæ per os sumuntur, aut simplicia, aut composita. A simplicibus exordiens dico, huiusmodi medicamenta, alia esse, ut intellexistis, lenientia, alia mediocria, alia uehementia. Lenientia, quæ primum locum sibi vendicant, cū sint simplicia, & composita, primo vbi simplicia lenientia in vsum venire debent, ea quantitate semper sumenda sunt, quæ conueniens est Dico semper, modo nulla adsit conditio ex ijs, quæ variant q̃titatem, quas tractabo suo loco. sed dicetis quæ est hæc quantitas lenientium conueniens quantitas medicamentorum, proculdubio non est inuenta vlla alia ratione, quam longa experientia, qua propter, si conuenientem quantitatem inuenire volumus, non aliunde petere debemus, quam ex scriptis antiquorum, qui hanc quantitatem nobis reliquerunt. & aduertite, quod tametsi simplicibus lenientibus aliqua misceri a me audietis, non propter hoc debent appellari vere composita, sed partim composita, partim simplicia simplicia, quia non miscentur alijs purgantibus medicamentis composita uero possunt dici, quia nullum est adeo simplex medicamentum, leniens, quod in vsum ueniat sine aliqua, vel præparatione, vel commixtione, quæ præparatio, & mixtio in id efficitur, vt corrigatur medicamentum, vel corroboretur, vel facultas augeatur, vel ob aliquam aliam rationem, e.g. si danda sit manna, proculdubio, necessarium est, vt colliquetur in brodio, vt per coletur. Si danda est cassia, necessarium est vt extrahatur, per colum transmittatur, & tandem nullum simplex in vsum venit, quod

Purgātia duplici modo ītelligi.

Purgantia aut intrinsecus, aut extrīsecus adhibētur.

Quantitas medicamētorum per experiētiā est inuēta.

non egeat aliqua compositione, ut iure debeamus nos excusari, si in tractatu de compositionibus medicamentorum, de simplicibus lenientibus, & purgantibus verba faciemus.

De lenientium simplicium dosi. Cap. VI.

Cassię dosis

Flatus excitat.

Assiæ, siue detur in brodio, siue in bolo, dosis est à drach 4. ad dra. 12. commiscetur cassię interdum pului anisorum, fęnic. aut aliud aroma, quia miros flatus, & tormina excitare solet. Mesues iudicauit addendum esse rhabarbarum, mastichem, spicam, sed vbi additur rhabarbarum, non amplius est lenitiuum simplex, quapropter vbi stomachus est admodum infirmus, laudabo vsum mastichis, Auer. 5. collect. cap. 51. scribit dosim cassiæ esse eandem, quam tamarindi, scilicet a drach. x. ad drach. xv. Mãnæ dosis, quæ vsurpatur, diuersa est ab ea, quam nobis reliquit Mesues, is enim scribit consueuisse eam dari à dra. vj. ad drac. x. nostro vero tempore datur ab vnc. ij. ad v. immo vero experiẽtia quotidiana comprobatur, vnc. ij. aut iij. plerunque nihil efficere. quid igitur de Męsue? dico vel mannam sui temporis fuisse multum diuersam a nostra: & ratio est, quia tempore Mesues, quãdo primum cœpit esse in vsu, dimittebant eam homines magis maturescere, tempestate nostra, quando iam creuit cupiditas habendi, homines magis lucro, quam ægrorum saluti dediti, non permittunt maturescere, vnde cruda existens, non ita potest operari. Possumus & aliud dicere, quod scilicet, nõ loquatur de manna per se accepta, sed cum aliis medicamentis inquit enim, mannam dulcorare cetera medicamenta, adeo vt si Mesues intelligatur de manna, cum aliis medicamẽtis vsurpata, à veritate non aberrat. An vero hoc medicamentũ fuerit cognitum Galeno, vt videtur testari Mesues, an potius ignotum, vt credit Auer. 5. coll. sum ego huius sententiæ eam cognouisse Galenum, sed obscure, neque vt medicamẽtum purgans, etenim mel illud aereum, de quo mentionem facit 3. de aliment. fac. est quidem species mannæ, sed non in eam formam redactæ, quam cognouerunt Arabes. Illud notandum est nobis, quod de manna memoriæ mandauit Auer. consueuisse medicos in morbis calidis vti mãna, etiam non apparentibus coctionis signis. Mesues laudauit, vt mannæ commisceretur hyssopus, sed intentio eius non admodum mihi clara est, nisi dicamus, mannam, vt & alia gummata, viscidã esse, & propterea opus habere aliquo quod attenuet, atque pmeet. Inter leniẽtia adnumerantur etiam pruna dulcia, præsertim melle, aut mulsa cocta, & deinde ipsa mulsa, vel melle absorpta. sed aduertendum

Mannę dosis, quã tradit Mesues diuersam à nostrâ.

Mannã Galen. non cognouisse, vt purgans.

Mesues cõmiscet isopum mannæ.

Pruna dulcia.

tendum est, non omnia pruna habita esse inter lenientia, sed solum damascena vocata, & hiberica, quæ secundum sententiam meam, sunt nostra verdacia vocata De dosi prunorum, dicit Mesues eam esse ad lib. 1. sed si quis prunorum libram manducare velit, iam satur erit. quid igitur dicendum? dico, mea sententia intelligendum esse Mesuem, quod quãdo coquuntur pruna cum mulsa, & aqua debent omnia esse ad quantitatem libræ ad summum, quia in ipsa coctione postmodum magna pars materiæ euanescit. animaduertendum est, id quod scribit Mesues de Armenis, qui scribit eam gentẽ, vt faceret pruna solutiua, consueuisse arborem in tribus locis distãtibus spacio vnius palmæ perforare, atque in foraminibus indere frusta scammonij, ac postea luto obturare, nam succus quo fructus nutriuntur, cum facultatem scammonii ebibit, consequenter fructus ipsos donat eadem facultate. Miratur Galenus 6. de simplic. quod Diosc. dixerit pruna damascena aluum adstringere, sed puto ego Dioscor. defendi posse, quod id dixerit non de omnibus damascenis, sed de aliquibus, quando etiam teste Galeno sunt aliqua huiusmodi pruna, quæ multum adstringunt. Galenus 5. de val. tuẽd. capit. 9. inter medicamenta pro liquanda senum aluo, adnumerat etiam terebinthinam, quæ tam cypria, quam larigna nostra in vsu etiam ex tempore nostro, non solum ita simplex, & rudis deuorata sed etiam lota; dosis eius est a dra. 3. ad vnc. j. Sena, nec Gal. neq; Græcis videtur fuisse nota, & nescio vnde Mesues accepit, quod Galenus de sena sit locutus; magno studio perquisiui apud Galenũ, & Græcos, sed nihil inueni, quod vix possit senam adumbrare, datur & in puluerem redacta, vel etiam in decocto, & maceratione, sed vbi decoquitur parum bulliẽda est, quia statim euanescit facultas. Dosis senæ in substantia, secundum Auerr. est a drach. 1. ad dra. 2. in decocto vero a dra. v. ad dra. 7. Mesues videtur etiam eãdem dosim nobis tradidisse, qui scribit dosim infusæ senæ esse ab aureis 3. ad vnc. 1. & notate, in codice Iuntarum Mesues malæ scriptum esse ab aur. 3. ad dra. 1. quia debet dici ab aur. 3. ad vnc. 1. Ad corrigendam senam solet admisceri sal indus, zingiber. Dicit Mes. & recte, si addantur senæ pulueres cordiales, & stomatici, feliciorem eius operationem reddi. Adnumerat Auerr. inter lenientia, etiam semen vrticæ, cuius facultatem igneam, inquit aboleri per decoctionem, atq; dosim ipsius esse a dra. 3. ad drac. 4. Sebesten, quia Græcis dicuntur myxa, & a Paulo myxaria non fuerunt noti, neque Gal. neq; Diosc. posteriores oẽs videntur cognouisse atq; ẽt vsi esse ad leniendã aluum dosis ipsorũ, vt habetis apud Paulũ, li. 4. c. 57. est a dra. x. ad 12. quod tamẽ intelligẽdũ est de sebestẽ solis exhibitis. scribit Gal. 3. de alim. fac. c. 15. veteres medicos vsos esse ad leniendum aluum sero, de cu-

Armeni quo pruna fecerint solutiua.

Pruna damascena Diosc. aluũ adstringũt.

Terebinthina.

Sena Gale. & Græcis incognita.

Dosis senæ.

Sebesten.

Dosis.

de cuius dosi sermonem faciens Mesues, scribit esse ab vnc. 6. vsque ad lib. 1. sed huiusmodi dosis est potius ad alterandum, quam ad leniendam aluum: quia hæc quantitas nihil mouet aluum, quapropter nisi sit error in codice Mesues, debemus existimare locutum esse non de simplici sero, sed de eo, cui alia purgantia miscentur, quare melius videtur Diosc. dixisse, qui scribit seri dosim esse vsque ad heminas 5. siue ad vnc. 50. Paulus quoque melius sensisse videtur, qui pueris sextarium vnum seri. i. vnc. 20. viris duos sextarios, seu vnc. 40. exhibendas consulit. Galenn. & Aetius, ne serum offendat ventriculum, iubent misceri, vel modicum salis, vel modicum mellis, addit Galen. quod quanto magis optamus serum soluere, tanto plus debemus addere salis.. sed statim insurget ingeniosus, quomodo sal potest augere facultatem seri soluendi? nam vt dictum est a nobis in tractatu de sapore, sal magis adstringit, quã abstergat. præterea Hippoc. lib. de aere, aquis, & locis, scribit eos mentiri, qui putant aquas marinas, & salsas aluum soluere, cum potius adstringant, immo uero Galen. 12. Meth. capitu. primo, inter potentissima remedia sistendi dysentericos fluxus adnumerat muriam acerrimam, quo etiam genere p̃sidij scribit Celsus lib. 4. cap. 15. Themisonem medicum vsum esse ad curandos dysentericos: Respondeo aliud esse vti sale, & salsis solis, aliud cum aliis liquoribus, si utamur solis, proculdubio adstringunt, & de his loquebatur Hipp. & his utebatur Galen. & Themison: sin loquamur de sale, & salsis admixtis aliis liquoribus, soluunt aluum; audite rationem. in sale est duplex pars, terrestris, & ignea cum qua est acrimonia, inter has partes terrestris superat, quia vero, ut dicebat Galen. terrestris proprium est adstringere, hinc fit ut sal, uel salsa sola data adstringant, quia pars terrestris superat, vbi uero miscentur ceteris liquoribus, quid fit? a liquoribus pars terrestris eluitur, ignea remanet, quare diluta pars terrestris, non potest adstringere, ignea stimulat virtutem expulsiuam, & hæc est ratio, qua vulgus practicantium, & bene, iubet ad misceri sal in clysteribus: Galen. 5. de tuen. val. cap. 9. inter remedia aluo ciendæ accommodata adnumerat quoque cnicum pari pondere cum ficubus acceptum, appellatur cnicus ab Arab. cartamum, dicitur etiam semen psitaci, & notate apud Galenum pro ficubus aridis non intelligendum esse de quibuscunque, sed de pinguissimis, quæ a Vegetio lib. de med. multorum vocantur ficus duplices, & ab Horatio Flacco. Auerr. scribit cartamum excellere omnia medicamenta purgantia sine timore, tamen Diosc. & Mesues dicunt offendere stomachum, propter quod vult Mes. misceri anisum, galangam, mastichem, & similia. Dosis cnici, vt Auerro. tradidit est, a drach.

Seri dosis ex Diosco. & Paulo.

Sal mistũ sero vim soluẽdi promouet.

Sal utrum Astringat.

Sal, per se aluum adstringit admixtum liquoribus.

Cnicus.

Ficus aridæ apud Galenum, quid sint.

drac. 10. ad drac. 12. quod etiam Paulus videtur sensisse, quando ex drac. 10. cnici, & cordumeni, consulit fieri suas illas pilulas. Ius galli antiq. ĩter cetera leniẽtia a medicis numeratur, cuius administratio duplex est, simplex & composita: composita uariis pro varia medici intentione, commiscetur medicamentis, sed de hac tractabimus vbi agemus de compositis. Simplex administratio est, quę fit solo sale, & de hac intelligenda est Galeni ratio, quãdo scribit, ius galli antiqui aluum ciere. modus faciendi hoc ius scđm Diosc. est, vt coquatur gallus in sextariis 20. aquæ, usque quo remaneant tres heminæ, tres heminę sunt sextarius unus, cũ dimidio, sed si rẽ ipsã ęstimemus hic modus Dioscoridis inutilis est, quoniã si uelitis decoquere usq; quo tantum aquæ consumatur, eliquabitur tota caro, quare puto ego melius esse, ut decoquatur solum uel ad dimidij consumptionẽ, vel ad duarum tertiarum. Ius brassicę primum, ius maluę, ius betæ similiter reponuntur inter lenientia, & dosis vniuscuiusque iuris solet esse ad summum lib. 1. minima quantitas lib. s. Rosarum, & violarum facultatem lenitiuam neq; Galenus, neq; Græci, medici neq; etiam Auer. cognouisse videtur, vnde intelligere potestis in multis hanc nostram ætatem superasse ueteres omnes unus Diosc. uidetur meminisse vnguenti ros. quod soluit, ex quo loco potestis colligere duo, vnus quod Diosc. non ratione rosæ, sed ratione liquaminis, unguentum soluere uoluerit. aliud, ueteres in usu habuisse potare etiam unguenta. id quod frequentissime reperietis apud medicos, apud Plutarchum, & Plinium, ut non sit negandum, quin ueteres potarint unguenta, quod non fit ætate nostra. Scribit Mesues dosim succi rosati esse ab unc. 1. ad unc. 2. cum saccharo: idem etiam de succo viol. sed dicetis quomõ igitur dicitur Mesues, dosim uiol. esse ab unc. 4. usque ad unc. 8. puto ego intelligendum esse non de succo viol. sed de infusione. solet accipi succus uiol. & ros. cum sero lactis, & pro correctorio additur spica. sed circa rosas unum operæ precium est aduertatis, Mesuem uel errasse, uel non cognouisse facultatem albarum rosarum, scribit enim rosas albas non soluere, ueruntamen rosæ illæ quæ dicuntur damascenę soluunt uehementissime aluum, ita ut cum experientia sit contra Mesuem, aut nõ cognouit has rosas, aut nullam habuit experientiã. Aloe a Galeno 6. de simpl. ponitur inter medicamenta, quæ aluum liquant. In hunc usũ dupliciter administratur lota scilicet & non lota, dicit Galenus 7. Meth. & 3. de simpl. & 8. de local. lotam minus aluum liquare, quã illotam, sed magis uentriculum corroborare. sed debetis intelligere de lota aloe cum aqua simplici, quia uarii sunt modi abluendi aloen, & tempore nostro sunt qui abluunt succo rosarum, sunt qui abluũt decocto rhab. Brixiae etiam apud moniales abluitur, ut in-

Coctio galli ex Diosc.

Confutatio Diosc.

Veracõfut.

Rosæ, et uiolę quarum facultas latuit Græcos et Gal. Auerr. cognouit.

Aloes dosis.

tellixi, decocto rhab. & succo rof. quæ aloe non solum magis soluit quam illota, immo vehementissime soluit: ita que quando dicūt aloē lotam minus soluere, intelligendum est de lota cū simplici aqua. Dosis aloes secundum Auerr. 2. collect. est a drac. j. ad drac. ij. secundum Mes. ab aurei dimidio ad drac. 2. in infusione vero ab aureo. j. vsq; ad drac. 3. Galenus 8. de med. local. 2. scribit, aloem solam non habere magnam vim purgatoriam, sed si exhibeatur in maiori dosi ascendere usque ad iecur, quocirca non possum satis mirari Auice. qui dixit, aloem nocere hepati, cuius sententiam magno hominum detrimento etiam medici interdum sequuntur, quia credentes hac in re Auicenæ, sæpe recusant ęgro hoc genus medicamenti, quod possent maxime iuuare, imò verò in li. q. inscribitur de remediis paratu facil habetur aloem iuuare iecur, & si secundum Auice. aperit aloe obstructiones iecoris, quod detrimentum inferre possit non video. Tamarindos non cognouit Galenus, neq; illa ætas, & fuerunt etiam temporibus posterioribus qui existimarunt, tamarindos nequaquam soluere aluum. verum Auerr. manifeste ait eos aluum liquare, neque obstare quod habeant aliquid stypticitatis. Dosis est secundum Auerr. a drac 10. ad drac. 15. in substantia. Mes. verò ait debilis esse operationis, & propterea dari ab vnc. 2. vsque ad vnc. 5. & certe quantitas huius medicamenti apud me est magis probata, quia in minori quantitate si detur, raro aliquid boni facit. Haec sunt medicamenta mitia simplicia, quæ sunt in frequētiori vsu. De compositis agam suo loco ne vos confundam. Sed circa quantitatē lenientium statuenda sunt nonnulla, magna sedulitate aduertēda, vnum, quod tametsi hæ sint doses cuiusque medicamenti conuenientes, veruntamen propter multas occasiones variantur, ita vt cogantur medici variis occasionib. modo transgredi has doses, modo ab illis deficere. Vna occasio est tempus anni, quia cum hyeme corpora sint adstricta, minus soluuntur, ea propter debent medici eo tempore aduertere, vt lenientib. vtantur in maiori quantitate, æstate vero cū corpa sint spōte laxa, & fluida, cum sint aperta, lenitiua debent adhiberi in minori quantitate. Secūda occasio est regio, q. a in regionibus, vbi homines fere habent aluum adstrictam, vt Hipp. lib. de aere, aquis, & locis recitat de ijs qui habitant ad ventos frigidos inter occasum æstiuum, & orientem æstiuum, maior quantitas danda est, ex aduerso in regionibus, vbi aluus est fluida in minori copia sunt addibenda. Tertia occasio est ætas, & sexus, pueris enim & senibus, qui aluum fluidam habent, semper minus dandum est; similiter & mulieribus, eo quia cū corpora mulierum sint humida, atq; mollia, facile is solet aluus solui, idem dicendum est de eunuchis, de balbis, nā est Hipp. authoritas 6. aph. balbos alui profluuio

uio maximē cāpi. Quarta occaſio eſt vitæ ſtudium. nautæ enim atque omnes illi, qui exercent artem ad ignem, & ſedentariam, habēt aluum adſtrictam, dicebat enim Poeta ille, fabrorum prādia betę. Iſtis omnibus in maiori doſi danda ſunt medicamenta lenientia: ex aduerſo qui exercent corpus, aut aliam artem faciunt propter quam habeant aluum ſolutam, ijs minus eſt dandum. Quinta occaſio eſt conſuetudo ſumendi medicamenta. dicebat enim Auic. qđ medicamenta frequenter accepta fiunt familiaria naturæ, ita vt nihil operentur, ea propter, qui conſueuerunt frequēter medicamenta potare, exhibenda ſunt lenientia in maiori doſi, Sexta & poſtrema occaſio eſt proprietas indiuidualis, circa quam debetis ſemper eſſe diligentes inueſtigatores, quia vidi in hac proprietate indiuiduali commiſſos eſſe errores lœthaliſſimo, quia ſunt qui ſolo odore ſoluuntur, quibus drac. 1. vel altera caſſiæ aluum ſoluit, quibus ſi in maiori quantitate demus, vſque ad ſanguinem excernunt. ſunt cōtra qui difficillime ſoluuntur. habetis hiſtoriam de Eudemo medicamentario, apud Theoph. lib. 9. de hiſt. plant. cap. 19. quem ſcribit interdum 22. potiones ellebori ſumpſiſſe vna die, nec eſſe purgatum, ſic etiam inuenietis quos drac. 2. rhab. non purgabūt, quare diligenter eſt aduertendum proprietas, vt quando vultis præſcribere medicamenta lenientia, ſemper de hac diligenter interrogetis. Tot ſunt igitur quæ poſſunt efficere, vt doſis medicamentorum varietur. Aliud obſeruandū circa quantitatem lenientium eſt, qđ quando correctoria commiſcentur, non commiſceantur neque in nimis magna quātitate, neque in nimis pauca, nam ſi in nimis pauca, nihil efficiet correctorium: ſin in nimis multa, deſtruet operationem. exemplum, ſi exhibere placeat drac. x. floris caſſiæ, & placeat corrigere cum aniſorum puluere, ſi grana x. miſceatis, nihil efficiatis. ſi miſceatis drac. 2. vel 3. deſtruetis facultatem ſolutiuam. quare melius eſt vt non tranſcendatis a ſcrup. 1. ad ſcrup. 2. adeo ut quantitas correctorij ſit reſpectu medicamenti lenientis circa duodecimam partem. Tertium obſeruandum, eſt, quòd quando lenientia dantur in magna quantitate, plus ſemper differendus eſt cibus, qnando in minori minus, exemplum, ſi dabitis drac. 1. caſſiæ ſat erit differre cibum ad horam unam, ſi vnc. 1. s. melius erit differre per horas 2. ratio eſt, quia medicamentum in maiori quantitate exhibitum niſi prius aliquetur, atque actuetur à uentriculo, antequam cibus detur, perturbatur medicamentum, & cibus ipſe, & qui hoc non obſeruant perturbare ſolent ſtomachum, & immerito accuſant medicamentum.

Mediocriter purgantium dosis. Cap. VII.

Ost lenientia sunt medicamenta, quæ mediocria esse diximus. circa quę illud primo animaduertere debetis, medicos rarò huiusmodi medicamentis vti sine alicuius lenientis admistione, quando autem exhibentur sola, nam de solis nunc loquimur, duplici modo exhibentur, vel non alterata, vel alterata, non alterata appello quandò nihil fit circa ipsa. exem. g. quando masticatur rhab. aut myrobal. nihil facit ars. quando vero aut infunditur rhab. vel in puluerem redigitur, tunc alteratur, quando igitur exhibetur non alteratũ, nullo opus est correctorio, dicebat enim Auer. & rectè, rhab. nullum secum venenum habere, & esse veluti frenum quoddam aliorum medicamentorum, propterea non miremini si medici curẽt masticari rhab. absq; correctorio. Cũ igitur hæc medicamenta simplicia adhibentur vel non alterata, vel alterata scilicet vel puluerizata, vel decocta, vel infusa, variatur dosis, & quantitas, secundum vnam quamq; alterationem. Rhabarbarum, vt ab hoc incipiam, ignotũ fuit Galeno, & omnibus Græcis, & quamquã Gal. & alij mentionem fecerint rhei, est tamẽ cõmunis opinio, quod locuti sint de rheo pontico, non de barbaro, eo qđ huiusmodi rheũ ponticum habet vim adstringendi, & isti qui nominarunt rheũ simpliciter, cognouerunt istud tanquam medicamentum adstrictoriũ, non tanquam purgatorium, solus Paulus videtur tribuisse rheo aliquam vim solutoriam, cum enim doceret quæ nam essent medicamenta lenientia aluum sanis, inter alia numerat terebinthinam, & dicit, si volumus eam magis lenire aluum, debemus miscere aliquid rhei, ex quo colligitur cognouisse rheum tanquam solutoriũ, quamquam etiam possumus dicere addidisse rheum, quoniam modica adstrictio iuuat ad penetrationem, & ad accelerandam solutionem, quare dicere possumus Paulum non vsum esse rheo tanquã solutiuo, sed tanquàm adiutorio ad facilitandam terebinthinam sua adstrictione: qua propter grauissime errarunt omnes, qui non erubuerunt damnare Galenum, quod tradiderit facultatem adstrictoriam rhab. quasi Galenus cognouerit rheum nostrum barbarũ. Sed quia disputatio hæc grauissima est, poteritis consulere coryphæum vestrum Guilandinum, qui de hac re vos certiores faciet. Dosis rhab. in substãtia, secundũ Mesuem est à drac. 1. vsq; ad drã. 2. vel 3. in infusione est a drach. 1. s. vsque ad drac. 2. & tres. & notate corruptam esse literam Mes. quæ dicit vsque ad drach. x. quia fieri non potest vt hæc quãtitas exhibeatur. addit Mesues pro correcto-

rio

rio spicani,& quamquam dixerit Auer.non egere fræno,tamē præstat semper aliquid commiscere, vel spicam, vel cinnamomum,vel schœnantum,vel spicam celticam. Sed dicetis, cur Mesues non uidetur fecisse multam diuersitatem inter exhibitum rhab.secundum substantiam,& in infusione,dico non sine magna prudentia factum esse,imò licere dari rhab.secundum substantiam in maiori quantitate, quam in infusione, quia substantia rhab. duplex est, acris & ignea,terrestris & crassa, ratione crassitiei, & terrestricitatis adstringit,ratione partium acrium soluit,& stimulat,qua proptēr si in substantia detur,castigatur uis illa acris, ita ut non possit multum soluere; in infusione autem tantum datur pars illa acris, & ignea, quia illa est quæ immiscetur liquori,cui infunditur; facultas autem adstrictoria,quia est in substantia terrestri,& crassa,remanet, adeo ut in infusione uis rhabar. solutoria non castigetur à parte terrestri,& propterea debet exhiberi in minori dosi.

Agaricus uocatus est a Democrito medicina familiæ,quasi propter benignitatem esset medicamentum naturæ familiare,& benignū sed forsan hoc dici poterat tempore Democriti,& Hipp. quando scilicet rara habebant medicamenta benigna,ætate nostra hoc nequaquam potest dici,quia plurima habemus multo benigniora, immo uero si expendatur ex se natura agarici, procul dubio nullo pacto est nobis familiaris,quia concitat uomitum,& perturbat:an hoc faciat propter siccitatē,ut uidetur testari Auer. an potius propter aliud,puto ego facere propter sui leuitatem,quia ut uidere potestis,agaricus est foraminulentus,ubi ingreditur uentriculum supernatat,& repletur humoribus,atque sic uomitum ciet, & perturbat uentriculum,quare iure factum est à Mesue, qui ut corrigeretur agarici facultas,iussit admisceri modo sal gemmæ,modo Zingiber ex Galeno,ego uerò agaricum præparare soleo cum speciebus hieræ,cui etiam admisceo aliquid salis gemmę, atque in pastillos redigo,& huiusmodi agaricus pręparatus solet innocentissimè exhiberi. De dosi agarici,scribit Plinius consueuisse dari.obol.4.cum duobus cyathis aceti mulsi.Auer.autem inquit,agarici dosim esse à drac.1.ad drac.2.quòd item confirmat Mesues. sed intelligendum id est de agarico dato in substantia, ubi enim datur in infusione, dicit Mesues dosim esse à drac.2. ad drac. v.sed tempestate nostra uix transcendere consueuimus drac.2.etiam in infusione.

Agaricus.

Dosis.

Myrobalanorū,qui in arte medica maximum habent usum nullam tractationem reliquisse nobis Galenum testatur Auer.nec dicatis apud Galenum sæpè reperiri mentionem myrobalanorum, ut 8.de med.local.2.12. Meth. & alibi.nam etsi Galenus locutus sit, non tamen ex proposito de his tractauit,id,quòd intelligere uoluit

Myrobalani.

Auer.

Auerroes. Quinque sunt genera myrobal. vt norunt omnes, citrini, chebuli, emblici, bellirici, & indi, seu nigri. Dosis vt docet. Auerr. in substantia est à drac. 4. vsque ad 6. in decoctione vero à drac. 7. vsq; ad 10. Cæterum Mesues in hac re non parum ab Auer. diuersus est, primo quia Auer. omnium myrob. communem dosim facit. Mesues vero particulares fere singulorum generum doses facit, vult enim emblicorum dosim esse in substantia ab aureo. 1. vsque ad 3. in infusione vero ab aur. 3. vsque ad 6. rursus citrinorum esse in substantia a drac. 2 vsque ad v. in infusione à drac. v. vsque ad xx. sed aduertendum est mea sententia contextum Mesues esse corruptum, vbi dicit a drac. v. vsque ad xx. quia potius debet dicere vsque ad drac. x. Chebulorum & Indorum dosim esse in substantia a drac. 2. ad drac. 4. in infusionem a drac. 4. ad drac. 10. In hac itaque re Mesues non parum diuersus est ab Auer. Diuersus est etiã in alio, quia Auer. vult myrobal. dari in decoctione, Mesues autem in infusione & damnat decoctionem hac ratione, quia cum myrobalani sint substantiæ duræ, per decoctionem, inquit, fiunt duriores, & propterea magis obstruunt, sed pace Mesues, hæc sua sententia mihi non probatur, ratio est, quia corpora dura vbi elixãtur teneriora fiunt, nisi tamẽ sint admodum indurata, quapropter decoctione debent potius myrobalani teneriores fieri, quam duriores: propterea debẽt myrobalani administrari eo pacto, quo possit magis ipsorum virtus communicari: sed magis cõmunicatur virtus per decoctionẽ, & probo, quia myrobalani si tantum infundantur, proculdubio non ita substantia ipsorum durior aperitur, in decoctione autem aperitur, & ideo facultas ipsorum potest communicari decocto. Modus corrigendi myrobolanos est vt antequam decoquantur, seu macerentur, diligenter fricentur manibus, & manus sint madide vel oleo amygdal. dulcium, vel viol. vel sesamino scribit Auer. solere medicos myrobalanis miscere medicamenta lenitiua, cassiam fistulam, & turbith, sed nescire modum medendi, quasi Auer. damnet apertissime antiquã hanc medicamẽtorũ consuetudinem, ratio qua fuit adductus Auer. est, vt colligere possumus ex Mesue, qui latenter Auerroem mordicat, quod si misceantur myrobalani, & medicamẽta lenientia, mutuo operationes proprias impediunt. sed Mesues damnat Auer. aut alium quemcũque huius opinionis, hac ratione, quod si myrobalanis misceantur lenitiua, potius augetur facultas, eo quod lenientia sua visciditate, & lentore emolliunt duritiem myrobalanorum, & mihi magis placet sentẽtia Mesues, vt scilicet misceantur myrobalanis cassia, manna, & alia quæ possunt lenire, & humectare substantiam myrobalanorum.

Epithymus, vt docet Auer. datur in substantia a drach. 2. vsque

ad

ad 3. In decoctione a drac. 5. vsque ad 7. cæterum Mesues vult dosim epithymi esse in substantia a drac. 3. vsque ad 8. in decoctione vero a drach. 5. vsque ad drach. 5. sed hoc in loco puto contextum Mesues esse corruptum, & vbi dicit ad drac. 20. legendum ad drac. 10. adducor autem ad hoc credendum, quia Dioscorides nõ pertrã sit epithymi drac. 4. Oribasius statuit drac. 3. dosim epithymi. Paulus drac. 5. Plinius vero a drac. 4. vsq; ad 6. id summum concedit tẽpore nostro vix accedimus ad drac. 3. Scribit Auerr. duo circa hanc rem unum, q epithymus propter suã siccitatem indiget corrigenti bus, vnde laudat commisceri nymphæam, poma, amygd. semina me lonum. Alterum est, medicinas laxatiuas egere correctione pp duo vel propter facultatem calefactoriam, uel propter euacuationem. sed addẽda est tertia ratio, propter naturę nostræ inimicam purgãtium facultatem, vt docet Galenus, 6. Epid. & alibi, sed de his suo lo co melius. Ad facilitandam epithymi operationem laudat Mesues salis varia genera, piper Zingiber, & similia.

Polypodij seu filiculæ purgatoriam facultatem, aut ignorauit Galenus, aut saltem nobis non indicauit, de qua facultate scribens Auerr. inquit esse, medicinam securam, atque epithymo meliorẽ, vnde non possum satis mirari Plinium, & Mesuem, qui dixerunt Polypodium subuertere ventriculum, quia præter Auerrois authoritatẽ est quotidiana experientia, quæ declarat, aut nihil, aut parum ventriculum perturbare, Dosis Polypodij secundum Auerr. est vsque ad drac. 10. Mesues uero vult dosim Polypodij esse a drac. 2. vsq; ad aur. 3. datur in decoctione, vel iuris gallinacei, uel hordei, vel passu larum, aliqui etiam vtuntur radicibus viridibus, & rustici interdum vtuntur cum accetariis, & feliciter ad soluendam aluum. corrigitur dauco, aniso, semine fęnic Zingibere. *Polipodiũ.*

Quid sit turbith Mesues, adhuc certant medici, Dosis eius secun dum Mesuem est in substantia a drac. 1. ad drac. 2. in decoctione a drac. 2. ad drac. 4 hodie, quod habetur turbith exhibetur in quantitate drac. 1. vel paulo plus. corrigitur autem mastiche, Zingibere, pipere longo. *Turbith.*

Elleborus niger, qui melampodius, ẽt vocatus est, & quem populus Romanus, ut testatur Columella ueratrum appellauit: lœdit iecur, & pulmones, ut inquit Auer. verũtamen est in magno usu hodie apud medicos, & dosis eius secundum Mesuem est a drac. 1. ad aur. j. s. Plinius scribit dari ab obolis 4. ad drac. 1. Hæc sunt medicamenta mediocria, quæ usitatissima sunt apud medicos. *Elleborus.*

De vehementer purgantium dosi. Cap. VIII.

Equũtur uehemẽtia, ideſt ea q̃ ſunt in 3. ordine, & ſecũdum Auerr. in 4. gradu. Inter hęc primum locum dabo ellebero albo, quem, ut teſtatur Plinius lib. 57. cap. 5. Herophilus aſſimilabat fortiſſimo Imperatori, eo quod uehemẽter agitet, & expellat: hoc medicamentum tempore Hipp. in tanta fuit exiſtimatione, ut ipſe integrum librum de eo ſcripſerit, cuius ſolum quatuor, vel quinque lineas habemus. Auerroes autem ſcribit, hunc elleborum venenum eſſe, & nullo modo accipiendum in corpore, quod etiam confirmaſſe viſus eſt Meſues, ſed quamquam ſit vehementiſſimum, & terribilia ſymptomata inducat, verumtamen etiam interdum in vſu habetur apud medicos, & non ſolum apud medicos, verumetiam apud empiricos, & plebeculam, immo uero ſcribit Plinius, ellebori albi vſum adeo promiſcuum fuiſſe, vt pleriq; ſtudii gratia elleborum caperent, nam referũtur aliqui, qui dum ſcribere, meditari, aut aliquid prælegere vellẽt, eos prius ſumpſiſſe elleborũ ad expurgandum. Habuerunt veteres, & etiam tempore Hipp. varios modos exhibendi elleborum, atque pręclariſſimos, & tutiſſimos, ut narrat Oribaſ. 7. collect. conqueritur tamen Galenus 3. com. de fracturis, ſuo tempore deſijſſe modum pręparandi elleborum, eo quod Hipp. eũ non tradidiſſet. Datur autem hoc medicamentum, ſecundum poſteriores medicos, multis modis, in infuſione, vel mellis, vel oxymellis, vel ſapæ, vel aquæ, ut docet Paulus lib. 7. capit. 10. datur etiam in raphano. Scribit Plinius loco citato tempore ſuo inuentũ eſſe, vnde habetis paulo ante tp̃a Galeni modum exhibendi elleb. in raphano inuentum eſſe, & forſan Hipp. non cognouiſſe, aut a poſterioribus inuẽtum fuiſſe. Modus quo datur elleborus in raphano explicatus eſt a Galeno lib. de purg. med. & ab Oribaſ. & eſt ut in raphano fruſtra ellebori infigantur, deinde raphanus in aceto mulſo detineatur per integrum diem, & noctem, poſt quod tempus, uel acetũ ſorbetur, uel ſuccus raphani exprimitur, & ſorbetur, uel accipitur ſubſtantia raphani, quamquam etiam interdum ſubſtantia elleb. capitur, ſed raro, de qua forſan ſubſtantia intellexerũt Auer. & Meſues, quando dixerunt, uenenum eſſe, & non eſſe in corpore accipiendum. Vbi accipitur in ſubſtantia uel accipitur in puluere, uel in fruſtis, in puluere dicunt Paulus, & Meſues ſi accipiatur, miras ſuffocationes inducere, ratio cur potius ſuffocet in puluere, quã in fruſtis, eſt, quia puluis magis adhæreſcit, & magis infigitur ſubſtantiæ ſtomachi, propter quod deinde lancinat ſtomachum, &

inde suffocationes eueniunt. Dosis elleb. secundum Mesuem est a siliquis sex vsque ad tertiam drachmæ partem, vel vsque ad drac. 1. Auic. uero lib. de uirib. cordis uidetur statuisse, quantitatem elleb. albi in 22. gra. cæterum Paulus dabat elleb. albi drac. 1. & ad summum drac. 2. in succo ptisanæ, aut alicæ pro debilioribus corporibus. In aqua calida, vel mulsa pro robustioribus. Non est hic prætereũdum quod scribit Plinius lib. 25. cap. 5. Themisonem medicum consueuisse elleb. albi dare drac. 2. posteriores uero dedisse etiam quaternas. atque melius fecisse posteriores, propterea quod quanto plus datur elleb. albi, tanto celerius corpore exit, unde male agunt nonnulli, qui putant se melius facere, quãdo exhibent elleb. album in pauca quãtitate, quia diutius horum molestia durat. Corrigitur cum aromatibus. *Dosis.* *Quãto plus datur ellebori albi tã to citius corpore exit.*

Dend, seu cataputia minor Arabum, est illud medicamẽtũ quod apelmeluc uocatur Bizantii. Modus dandi hoc medicamentum sic describitur a Serap. ut cortex grani auferatur, & inter auferendum caueatur ne appropinquet ori, quia si forte fortuna cõtigerit labia, immutat colorem, & inducit ueluti morphæam, imò expertus sum in meipso etiam urere linguam, ꝓpterea dicit Serapio, quod auferẽda est lingua quædam subtilis, quæ inest semini una cum cortice exteriore. Vbi sic præparatum est granum teritur cum amylo, uel rosis rubeis mũdatis, uel modico croci, & ita propinatur. Dosis est in eo qui sit fortis naturæ à duabus siliquis, ad drac. v. sed aduertere debetis ĩ codice Serapionis, qui nouissimè excusus est apud Iuntas scriptum esse usque ad drac. v. in codice uetustiore scribitur usque ad drac. s. & ita legi debet. error fuit, quia Compositores literarũ, scilicet quæ significat semis uoluerũt explicare quasi diceret quinque et hinc factus est error lœthalis. Inculco hoc, ut sitis diligentes in expendendis dosib. ueterum secundum libros, quia infinita sunt errata, utor ego hoc medicamento non solo, quia urit linguam, quamquam uideatur gratum ori, sed cum sacch. et cinnamomo. E.g. accipio scrup. s. uel scrup. 1. huius medicamenti, et misceo cum scrup. s. cinnamomi, et drac. 3. sacch. fini, atque ita curo fieri placentulam quæ non est ingrata, et expurgat copiosissimè, sed non sine perturbatione aliqua. Granum gnidium fuit apud ueteres inter præcipua medicamenta, et inuenietis frequentissimè nominatũ ab Hipp. unde manifestus error Plinii lib. 6. cap. 9. ubi scribit granum gnidium sistere aluum, sed uolo uos monere alterius erroris Gazę, qui apud Theophr. 9. de hist. Plant. 22. transferens verba illius philosophi de grano gnidio, dũ Theophrastus scribit valere granũ gnidium πρὸς κοιλίας λύσιν. i. ad alui solutionem, bonus hic uir imitatus Plinium, cuius fuit simia transtulit, contra alui solutionem, quasi uoluerit *Dend.* *Error codicis Serap.* *Granũ gnidium.* *Plinii error.* *Gazę error*

luerit Theophrastus sequutus Plinium granum, gnidium non solue re aluum, contra publicã, & vulgatissimam omniũ medicorum sen tentiam. sed vt defendam Plinium imaginatus sum literã esse cor-ruptam, & vbi legitur sistit, legendum esse cit, vel citat, est enim fa-cile, vt cit mutetur insistit, & ego potius corrigo literam, quia non possum credere Plinium versatissimum in rebus medicis hanc rem ignorasse. Granum gnidium vocatum est a Dios. thimelæa, vocatũ est etiam cneoron, vt apud Plinium. fuerunt etiam alii, vt dicit Pli-nius lib. 13. cap. 21. qui vocarunt linum, nunc in multis Italiæ regio nib. dicitur piperea, & est in vsu ad soluendam aluum; officinæ secu tæ Arabes, appellant Mezereon, & fiunt pilulæ ex hoc medicamẽ-to, quæ dicuntur pilulæ de mezereo. de hac planta dicit Mesues quod vocata sit rapiens vitam, & facines viduas, est enim venenosa: & ideo corrigitur succo portulacæ endiuiæ: muccilagine psillij, ab sintio, rosis, nec vnquam sumitur sola, sed semper cum pane, aut cũ aliqua substãtia crassa, quia vrit. Dosis est vt tradit Mesues a drac. s. vsque ad drac. 1. in decocto. In puluere vero a caractis duob. vsq; ad v. secundum Aetium dosis est a granis xv. vsque ad xxx. fiebat & oleum ex grano gnidio, quod scribit Gal. 9. de simpl. soluere aluũ. & puto ego vsum huius fuisse extrinsecus, quia ueteres etiam medi camentis purgantibus utebantur extrinsecus.

Cataputia. Cataputia maior quæ uocatur cici, unde oleum cicinium, & rici-nus videtur esse species tithymalli vsitatissima temporibus nostris ad purganda corpora, & præsertim rusticorum, & ignobilium, de hac scribit Auer. quod qui habent fortem uentrem ipsa grana ma-sticare possunt, qui uero debilem, deglutire. Dosis, ut docet Auer. est a granis x. usque ad xv.

Collocyntis Colocynthidem inter maxima purgatoria habuerũt antiqui me dici, & præsertim Galenus: neque tatum usi sunt ea sola, uerum etiã admista cum aliis medicamẽtis sola corrigitur cum bdellio, traga-cãtha, & cũ stomachicis medicamentis, ut docet Mesues, sed unum maxime aduertendum est circa hoc medicamẽtum, quòd si adstrin-gentia ipsi misceantur, maxime turbat, & proinde idem contingit colocynthidi, quod equis effrænibus, qui si coerceantur magis fu-riunt: sic Colocynthidis si rebus adstringẽtibus cohibeatur magis exagitat, & uis eius purgatoria magis furit, propter quod dicit Ga-lenus primo de med. local. se abstulisse a pilul. suis de colocynthide mastichem, & bdellium, quæ addebat Quintus eius preceptor. Vsus colocynthidis est in puluere: & propterea dubitatum est, an qui uo lunt uti in puluere debeant multum puluerizare, an parum. Serapiõ uult ut nõ multum teratur. Auic. secutus Paulum fuit alterius sentẽ-tiæ, scilicet esse multum terenda, adductus hac ratione, quia partes

eius

eius asperæ adhærentes intestinis ipsa exulcerant, sed mihi magis probatur sententia. Serapi. & ratio est, quia Galenus, 4. de val. tuen. sermonem habens de diaspolitico, vbi vult medicamēta magis per aluum secedere, iubet ut crasso modo terantur, sic etiam dicebant, Arist. & Auic. piper crasso modo cōtusum per aluum secedere, subtiliter puluerizatum per vrinam, quæ cum ita se habeant, & nos colocynthide vtamur ad ducēdam aluum, proculdubio magis duci, & facilius si crassiuscula sit, quam, si tenuior, accedit etiam quod partes medicamentorū quanto sunt subtiliores, tāto magis insiguntur tunicis intestinornm, vt etiā hac ratione potius contrariū eueniat illi, qđ dixerūt Paulus, & Auic. Dosis colocynt. in puluere secundū Serap. est a trib. cerat. vsq; ad sex, & in fortib. gra. 15. vsq; ad 30. sed vt dicam libere quod sentio, hæc quantitas est nimia, propterea nō est sectandus Serapion hoc in hoc Mesues ponit dosim a carractis sex usq; ad 10. Auerr. autem qui scribit colocynthidem esse in fine gradus purgantium, inquit dosim esse a duabus tertiis drachmę vnius vsq; ad caractam. Sed hæc dosis etiam nimia est tempore nostro, quia vix vnquam transgredimur 10. aut 12. grana. *Dosis.*

Lapis armenus inter purgantia & ipse numeratur, immo uero Tralianus scribit lapidem arm. in purganda melancholia præstare elleboro albo. Administratur dupliciter, lotus s. & illotus. Lauandi modus ille est idem, quem docuit Galenus communem esse abluendis omnib. lapidib. lib. de med. secundum genera. Alchindus lauabat aqua boraginis, quod consiliū ego maxime amplector scilicet quando purganda est melancholia. Dosis huius lapidis non loti est a drac. s. usque ad drac. 1. loti uero a drac. 1. ad drac. 2. & aduerti te hoc esse commune omnibus medicamentis, vt ea quæ sunt lota semper in maiori quantitate sumātur, quam illota, eo quod minus purgant. Alex. Trall. dat huius lapidis illoti scru. 3. vel 4. loti uero 5. vel 6. quæ fere est eadem cum Mesues dosi. *Lapis armanus.* *Dosis.*

Hermodactylus apud medicos duplex est, alter legitimus, alter illegitimus, illegitimus uocatus est colchion & cum sit uenenosus in usu esse nō potest neque debet, sed solum legitimus. Datur hoc medic. ut habetis ex Paulo in decocto, & substantia, ait enim Brasauolus se interdum dedisse hermodactylum edēdū eo modo quo sumuntur castaneæ uirides, inuolutum pipere, & zingibus puluere, corrigitur pipere longo, zinzibere, leuistico, & mastiche. Dosis secūdum Mesuem est ab aur. 1. vsque ad 2. sed aduertite periculosū esse vsum huius medicamenti solius, quia semper ab ignaris pharmacopolis fit ut capiatur colchicum pro uero hermodactylo, est tamē tutus usus hermodactyli in pilulis. fiunt enim apud pharmacopolas pilulę de hermodactylis. *Hermodactylus.*

Tithymallus. Tithymallus qui secundum Plinium, a Latinis dictus est lactaria, eo quod fundat lac, a pharmacopolis hodie vocatur esula minor, & maior, & apud pharmacopolas pro esula vtraq; accipitur plerunque omnis species tithymallorum, quorum septem aut etiam plura sunt gña. In vsu est tithymallus apud purgãda corpora quatuor modis, folijs, fructu, seu semine, succo seu lacte, & radice. Galenus facit efficaciorem succum radice, ponit vero folia, & semen media inter radicem, & succum. Miror cur Auer. non meminerit facultatis purgatoriæ tithymallorũ, cum tamen sit hęc in huiusmodi medicamẽto valẽtissima. Corrigitur cũ reb. cordialibus, stomachicis, viscidis, & refrigerantibus, s. vt acrimonia, caliditas, & vis stomacho inimica corrigãtur. *Dosis.* Dosis radicis secundum Mesuem est a caractis. 2. vsq; ad 7. Lactis uero dosis est a caracto. 1. ad 3. Trall. lib. 4. cap. de angina, dat succi tithymalli recentis, & non exiccati pondus trium siliquarum, Diosc. qui nullam fecit differentiam inter folia, semen, succum, & radicem, dixit iustam portionem esse dimidium acetabuli.

Peplios. Peplios, seu peplium de quo frequens est mentio apud Hipp. hodie ab officinis uocata est esula rotunda. Isac quidam medicus Græcus sed posterior, qui etiam multa scripsit de re medica, existimauit senam nostram esse peplium antiquorum, sed vehemẽter est deceptus, quia multum abest tum virtute, tum etiã forma, sena nostra a peplio ueterum, immo vero cum sit similis virtute peplios tithymallo, est etiam similis & vsu & genere, potius, quã senæ, sed aduertendum est succum huius medicamenti nunquam dari per se solũ, sed semper commisceri aut succo lactucæ, aut alicui alteri rei frigidę. quamquam si succus etiam exiccetur, potest cum mulsa in pilulę formam redigi, atque ita dari. *Dosis.* Dosis est acetabulum in hydromelitis cyatho, Plinius lib. 27. cap. 12. scribit mediam portionem peplii esse mensuram acetabuli in trib. aquæ heminis, sed puto ego omnino errorem esse in codice Plinii, quia tres heminæ, quæ sunt 30. vnciæ, est improportionata quantitas ad medicamenti mensuram.

Scãmoniũ. Scammonium, & diagridium est vnum & idem medicamentum apud pharmacopolas, differentia solum est quia scammonium est imprępara tum, diagridium uero est scammonium præparatum. pręparatur aũt hoc modo, ponitur in pomo cotoneo exenterato, atq; oblinitur extrinsecus pomum pasta, demum in furno assatur, atque extrahitur, extracti usus est apud pharmacopolas. Galenus primo de aliment. fac. & 3. de simpl. scribit se, & alios medicos consueuisse dare nõ solum ipsum scammonium, verumetiã cotoneum, eo quod cotoneum minus molestiæ inferat ventriculo. Id obseruandum est quod ex Democrito docuit Mesues scilicet nomine purgatorii apud ueteres intelligi, scammonium, sed uolo vos etiam aliud scire

vt

vt possitis intelligere Hipp. est enim frequentissima hęc vox apud Hippo. dabis purgatorium infra, dabis purgatorium supra. pro purgatorio infra intelligendum est scammonium: vt dicit Mesues, pro purgatorio supra intelligendus est elleborus albus. Multos præparandi scammonii modos narrat Mesues, quem videre potestis. Sed Orib. 7. collect. & 1. synopseos, nec non ante Orib. Plinius lib. 26. ca. 8. scribit præstare omnibus in corrigendo scammonio aloen, si duobus obolis scammonii addantur drac. 2. aloes, propter quod videbitis pilulis illis adeo cerebratis a Galeno ex colocynthide, & aloe nō apponi vllum correctorium, q̃a Galenus excipit hæc tria medicamenta succo brassicę, aut absinthii, nā Galenus cognouit aloē, colocynthidis & scammonii esse velut correctorium. Sed circa dosim scāmonei est grauissima contradictio Mesues scribit dosim eius esse a grani 5. ad 12. Diosc. uero drachmam 1. vel obulos 4. Oribas. similiter vult dosim esse drac. 1. nec solū Oribas. sed & Paulus secutus Diosc. dixit dosim scammonii esse obolos 4. qui sunt scrup. 2. seu grana 40. hæc contradictio quoniam maxime refert, diu ꝑturbauit medicos, quomodo soluenda sit, & cui adhęrendum fuerunt aliq̃, q̃ ut tollerent contradictionē, dixerunt aliud esse scammonium Arabum, aliud Græcorum, & propterea non incōuenire Gręcos de suo esse locutos, & de alio Arabes, sed hęc sentētia refutata est, quia notæ scammonii Græcorum & Arabum sunt eædē. Fuchsius vt solueret hāc contradictionem dixit scammonium aliud esse adulteratū, aliud sincerum, adulteratum esse id cui miscetur succus tithymalli, ut tradiderunt Diosc. & Plinius, sincerum uero cui nihil commiscetur. Mesues igitur, dicit Fuchsius, loquutus est de adulterato, quia tithymallus additus scammonio facit ipsum ualentius purgare, Græcos autem ait locutus esse de sincero, & propterea non esse mirum si in maiori dosi exhibuerunt, quia aucta non est a tithymallo uis purgatoria, sed neque hæc solutio contradictionis mihi vsquequaque probatur, eo quod Diosc. & Plinius, atque etiam alii ꝓculdubio cognouerunt scammonium adulteratum, & rationi cōsentaneum est etiam illis temporibus huiusmodi scammonium fuisse in usu, igitur non est dicendum quod tantum locuti sint de syncero. similiter si uera esset solutio Fuchsij, sequeretur Mesuem non tradidisse nobis dosim veram scāmonii, eo quod dat solum in exigua quantitate respectu aliorum. quid igitur dicendum? certe contradictio grauissima est, & dicam quid faciendum sit, & quomodo possimus adumbrate conciliare hos authores. Primum cōstitutum sit, dosim Mesues non esse vmquam transeundam, & licet Brasauol. dicat se interdum dedisse drac. 1. aut drac. s. non est tamen quod semel fortuna bene contigit in omnibus vsurpandum, quoniam uidemus

Purgatorium inf. & purgatorium supra apud Hipp. ut significat.

Scāmoniū max. corrigi aloe.

Controuersiæ de dosis.

mus. 10. gr. ſcammonij violētiſſimè etiam vſque ad ſanguinem purgare, quare tutius eſt Meſuem ſequi, quam alios, ſed vt cōciliemus hos ſcriptores, quid dicendum? video Paulum, & Oribas. eſſe ſecta tos Dioſc. qui non fuit medicus cordatus. ſed potius empiricus, & vt ſingulariſſimus fuit in deſcribendis plantis, ſic in exploranda ipſarum virtute parum fuit prudens, & diligens, vnde non eſt mirandum, quod ipſe, qui interdum medicatus eſt milites, & ruſticos, dederit hanc quantitatem, quam ſecuti ſunt ceteri Græci. ſed nihil refert nobis intelligere quomodo ſint conciliandi, modo ſciatis quid vobis in medicina faciendum.

Elaterium

Elaterium ſiue ſuccus cucumeris aſinini maximè poteſt in expurgandis corporibus & præſertim in ducenda aqua, ſed hoc non facit ſine noxa, & icci rco diligenter corrigendum eſt cum aromatibus *Doſis.* Doſis ſecundum Meſ. eſt a gr. 12. ad 20. pulueris autem radicis Doſis eſt a gr. 15. ad 30. decocti ab vnc. 2. ad vnc. 4. ſcribit Dioſc. integram menſuram eſſe obulum, minimam ſemi obulum, in infantib. ſat eſſe gr. 4. plura vero periculoſa. ſed dico non ſolum in infantibus uerumetiam in pueris periculoſum eſſe dare gr. 4. & ad ſummū ſoleo aſcendere ad gr. 2. vel ij. s. atque hac quantitate vehementer purgat, propter quod non poſſum laudare Paulum, qui promiſcue dat tres obulos elaterii.

Lapis lazu.

Lapidem lazuli dicit Auerr. eſſe vehementis purgationis, & timoroſæ, cuius Doſim ait eſſe a drach. s. vſqu ad drach. 1. Meſues vero dicit Doſim eſſe a drach. 2 vſque ad drac. 2. s. ſed notate hanc Doſim non ſolum tribuiſſe Meſuem lapidi lazuli, ſed etiam lapidi ſtellato, qui marchaſita dicitur ab ipſo, propter quod non eſt mirū ſi lapidis lazuli maiorem Doſim fecerit, quàm conueniat, dico quā conueniat, quia Doſis ab Auerr. monſtrata eſt tutior, & nobis ſequenda.

Antimonium.

Antimonio quod ſtybi vocabant ueteres non uſi ſunt maiores noſtri ad purganda corpora, ſed ſolummodo ad ornandos oculos, ad denigranda ſupercilia, vnde Galenus 6. de val. tuen. 12. appellat mulieres συβιζόσας quę oculos colebant antimonio, id quod etiam habetis apud Clementem Alex. in lib. Pædagogi. Tempore noſtro Theoph. Paracelſus primus cępit uti hoc diabolico medicamento non ad purgāda corpora, ſed ad iugulādos homines. Doſis qua utitur eſt a gr. 2. vſque ad 4. ſed conſulo uobis, vt omnino abſtineatis ab hoc medicamento, quia tametſi uideatur per aliquot tēpus prodeſſe, tamen rariſſimi ſunt, qui vtentes hoc medicamento perueniant ad primam ſenectam, & hoc non ſolum Eraſtus, qui contra Paracelſum ſcribit, quam plurimis exemplis demonſtrauit, verumetiam ego aliquot exempla habeo eorum, qui immaturè pe-

tierunt

tierunt usi hoc medicamento. sunt plura alia medicamenta purgã tia, sed quia non sunt in usu, neque frequentia, non recensebo. Duo solum uolo uos monere, unum est, quòd semper potius utamini medicamentis purgantib. in minima Dosi, quam summa, quia tutius est peccare in defectu, quam in excessu. Aliud est, quòd medicamẽta lenientia dantur unciis, mediocria drachmis, uehementia granis. hæc est ferè communis ratio. sed sæpe fit, ut etiam utamur lenitiuis in drachmis, sed multis, ut mediocribus in scrupulis, atq; his non multis, utimur etiam uehemẽtibus in scrupulis, sed rarissime, atque uix fit, ut umquam transcendatur scrupulus unus.

De medicamentorum, quæ in mixtionem ueniunt Dosi. Cap. IX.

Dosis medicam. quãdo simul miscẽtur.

Postquam intellexistis, quæ sit mensura seruanda medicamentorum purgantium, quãdo sola exhibentur, consequens est, ut intelligatis, qua ratione debeatis metiri medicamenta, quando simul commiscentur, quia hic est cardo totius huius tractationis. Miscentur purgantia multis modis, uel lenientia lenientibus uel mediocria mediocribus uel uehementia uehementib. uel simul miscentur lenientia, mediocria, & uehemẽtia. nunc uideamus qua arte debeatis mensuram uniuscuiusque mixtionis constituere: ubi miscentur lenientia lenientib. semper debetis efficere, ut omnium quantitas simul non excedat quantitatem, quæ administraretur a uobis, si solum unum leniens exhiberetis. E.g. scitis cassiæ Dosim esse ad summum unc. 1. s. similiter & thamarindorum, quando igitur uultis simul miscere thamarindos, & cassiam, debetis obseruare ne utriusque mensura excedat unc. 1. s. sed dicetis, nos hactenus id intelligimus, sed ignoramus an debeamus æquales partes utriusque miscere, an uerò plus unius, quam alterius, quomodo igitur. hoc cognoscere debemus hic opus est solerti iudicio, ut. s. æstimetis facultates singulorum lenientium, & uideatis qua facultate sit uobis magis opus. quia eius medicamenti mensura debebit esse maior, cuius facultate indigebitis magis, adfero exemplum, est uobis in urinæ suppressione lenienda aluus, & uultis propter renum feruorem cõmiscere thamarindos, æstimabitis facultates cassiæ, & thamarindorum, & quia cassia prouocat urinam, & thamarindi remittunt feruorem renum, uobis uerò magis opus est facultate diuretica, miscebitis plus cassiæ, & minus thamarindorum. E g. R. flo

Dosis leniẽtium cũ lenientibus.

ris

ris tamarindi vnc.s. est tamē vnum hoc in loco aduertendū maxime interdum contingere, vt quando lenientia simul miscentur, alterum alterius hebetet operationem quo in casu augenda erit Dosis do exemplum, species hieræ retardant operationem cassiæ, quādo igitur vultis miscere, debetis paulo excedere quantitatem cassiæ, alioqui vana erit operatio, vt si accipiatis drac. x. cassiæ, & drac. 3. Hieræ: aut drac. 2. Hieræ, & drac. 11. aut 12. cassiæ. Rursum si leniēda sit aluus in strāguriā debetis contrarium facere scilicet, miscere plus tamarindorum, & minus cassiæ, quia ad strāguriam, maximè valent tamarindi ad obtundēdam acrimoniam. E.g. R. vnc. 1. thamarindi. & vnc. s. cassiæ. Quod dixi in his, idem seruandum est in mistione quorumcunque lenientium. Si mediocria mediocribus sint miscenda, cum hæc omnia trahant particulares humores, vidēdum diligenter quibus præ cæteris sit humor educēdus, quo cognito in mistione medicamentorum erit plus illius miscendum, quam alterius, ita tamen, vt numquàm omniū mensura simul accepta excedat dosim consuetam cuiuscunque medicamenti separatim. do exemplum, est ducenda bilis, & pituita, sed magis bilis, quam pituita, accipietis agaricum, & rhabar. sed quia horum summa mensura est drac. 2. vel paulo plus, tota mensura mixti non excedet drac. 2. vel paulo plus, & quia plus est ducendum bilis, plus est miscendum rhabarbari, q̃ agarici. E.g. R. rhab. scrup. 4. agarici. scrup. 2. vel 3. & cum suis correctoriis fiat mixtura, de quibus etiam agam suo loco, ne vos confundam. Si fortia fortibus sunt miscēda eadem fere proportio est seruanda, quam dixi in mediocribus medicamentis. s. vt nunquàm excedatur mensura consueta, & eius semper plus addatur, cuius facultate magis egemus. E.g. volumus omnes humores expurgare, quid faciemus? accipiemus ea medicamenta quæ accepit Galenus 5. meth. & primo de comp. med. loc. colocyntidem, & scammonium; scammonium euacuat oēs biles colocynthis pituitā, quia uero mensura vtriusq; huius medicamenti non excedit gr. 12. vel paulo plus, ita etiam nos componemus medicamentum, nō excedens hanc quantitatem, & quia volumus æqualiter ducere pituitam, & bilem, ea propter accipiemus ęquale pondus vtriusque. E.g. scammonii. gr. 6. & colocynt. tantumdem addentes postmodum & correctoria, & succos, ut ars postulat. Surget hic ingeniosus, & sciscitabitur a me an interdum liceat has doses augere, vel minuere, quia sæpe coguntur medici medicamenta administrare propter cōsuetudinem ægrorum permista multis rebus. Sunt qui nolunt medicamenta, nisi, vel cum ouis, vel pulte, vel placentulis, vel aliqua alia ratione, & quia sæpe hæc in quibus ponuntur medicamenta multa sunt, & varia, est cōsideratione dignum an his in casibus sit

Dosis fortiū inter se.

seruan-

seruanda eadem mensura, res sanè maximè faciens ad praxim. Vt sitis resoluti debetis videre statim, an illud in quo sumendum est medicamētum cōtra operetur medicamēto, necne si contra operetur, augenda est dosis, proculdubio; si nihil contra operetur, est eadem dosis seruanda. operatur autem contra res in qua sumitur medicamentum duobus modis, vel facultate astrictoria, uel sui quantitate. E. g. si accipiatis scammonium in cytonio, poteritis paulo plus scammonij apponere, eo quod cytonium sua vi adstrictoria aliquantisper labefactat scammonium: quamquam raro contingat, ut medicamenta uehementia sic accipiantur. Sic etiam si quis velit capere in panatella rhab. debetis augere ipsius quantitatem; quia panatella sua mole aliquantisper minuit uires rhab. & hęc est ratio cur Galenus in suis illis pilulis de scāmonio colocynthide, & aloe uidetur dosim paulo auxisse, quia miscebat ea medicamenta cum succo brassicæ, vel absinthii. sed quæret aliquis, cur dixerim nostris temporibus raro in usu venire medicamenta uehementia sola; nā Hippo. sępissime uidetur uti ueratro albo solo, scammonio solo, peplio solo, grano gnidio solo, si Hipp. utebatur, cur etiam nos non utimur? respondeo id quod etiam alias uos docui, Hipp. aetate artem componendi medicamenta admodum rudem, & incultam extitisse, ideo non est mirum si ipse frequenter sit usus medicamentis solis: accedit etiam, quod eo tempore ueteres non utebantur medicamētis purgantibus, nisi urgente maxima necessitate neque forsan erant ita uarijs humoribus referti, ut hoc tempore, ut indigerēt huiusmodi mixtionibus sed utcunq; sit nihil nunc pertinet ad rem. Vbi miscentur medicamenta lenientia, vel mediocribus, uel uehementibus, debet utriusque, uel omnium dosis ea esse, quæ solet esse quando separatim utimur. E. g. utimur drac. 10. cassię, utimur scrup. 4. vel 5. agarici, uel rhab. volumus miscere, quæ quantitas est seruanda? eadem in utrisque, quæ in singulis separatim. E. g. accipiemus drac. 10. cassię, & scrup. 4. vel 5. rhab. & miscebimus, similiter accipiemus unc. 3. vel 4. mannæ, & scrup. 4. vel 5. agarici, & miscebimus, sed dicetis, uidetur hoc absonum, si spectemus pręcepta tradita in aliis? Dico nequaquam esse absurdum, & notate rationem. lenientia nihil aliud agunt, quam quod stercora ducunt, & humores in cauitatibus maioribus existentes. medicamenta mediocria ducunt proprios humores, vel bilem, uel pituitam, quando simul miscentur neutrū alterius impedit, aut auget operationē, quia lenitiuum solum ducit stercus, medicamentum purgans solum ducit peculiarem humorem, & nisi seruetur hæc mensura, neque fiet optima purgatio humoris proprij, neque etiam lenietur aluus, quod dico in mistione lenientis, & mediocris, idem putate dictum

Solutio.

Cur raro utamur medicamentis uehementibus solis.

Dosis lenientium ī mediocrib. uel uehementibus.

Dosis mediocris cũ uehemēti. vbi miscetur leniens, & vehemens. Si medicamenta mediocria erunt vehementioribus miscenda quantitas mediocris debet esse cõsueta, vehementioris minor, eo qui quando vehementiora miscētur mediocribus, commiscentur hoc fine, vt augeant vires mediocrium, ea propter debet mediocre esse in consueta quantitate, vehemens autem in minori. E. g. volumus purgare melancholiam elleboro nigro. sed quia virtus eius est imbecilla, cupimus augere, quid faciendum? miscebimus lapidem lazuli, accipiemus quantitatem consuetam ellebori nigri, & quantitatē minorem lapidis lazuli, hoc modo, vt elleb. nigri sint scrup. 4. & lapidis lazuli scrup. 1. cũ suis correctorijs, & materia, ut dicetur: est tamen differētia, quia interdum uolumus magis purgare humorem aliquem medicamento vehementi, & uolumus purgare alterum humorem, sed minus, idque medicamento mediocri. hoc in casu debebit dosis mediocris minor esse, quam consueta, dosis medicamenti vehementis eadem quæ consueta, ut si volumus expurgare pituitam, & bilem, sed plus pituitam, & placeat uobis ad pituitam uti medicamento uehementiori, ad bilem mediocri, ita facietis, accipietis scrup. 2. vel 3. rhab. & scrup. s. colocynthidis, atque ita cum suis correctorijs accommodatissimum proposito nostro medicamentum reddetis. Si lenientia, mediocria, & vehementia sint miscenda, quid agendum? hæc methodus est seruanda, ut lenientium media dosis accipiatur, uel paulo plus, vehementium uero, & mediocrium ea, quæ accipitur dum simul ambo miscentur. E. g. Accipiemus thamarind. drac. 4. uel 5. turbith scrup. 4. hermodactyli aur. s. atque ita fiet accommodatũ medicamentum ex lenienti mediocri, & uehementi, quo purgabitis pituitam, & melancholiam, sed magis pituitam. Hæc est itaque ars, quam si memoriæ mandabitis facile erit uobis statim in quolibet proposito componere medicamenta.

Dosis lenientium mediocris, & uehemēti, simul mixtorum.

An remissum remittat intensum in purgantibus. Cap. X.

Circa ea quæ hactenus de dosi medicamentum disputauimus, duo sunt maxima inuestigatione digna: vnum an sicut in alterantibus medicamentis ea, quæ sunt remissa remittunt intensum, ita etiam in purgantibus, ea quæ remisse purgant remittant vehementer purgantia, hoc enim scire plurimum refert, propterea quod si remissum remittat intensum, uarianda erit dosis necessario. Alterum est, quia semper purgantibus admi-

scentur

ſcentur alterantia, quæ correctoria dicuntur. De doſi horum viden dum eſt, an ſit certa methodus ea purgantibus adhibendi. Circa primum, vt ſententiam meam explicatam habeatis, duo ſunt ſtatuẽ da, vnum eſt differre purgantia, vel vt conſtituit Auer. in fine 5. colléct. ſecundum gradus, ita vt alia ſint primi gradus, alia ſecundi alia tertij, alia quarti, vel quod alia ſint lenia, alia mediocria, alia vehementia. Secundum ſtatuendum eſt, aliam eſſe rationem remiſſionis in purgantibus, aliam in alterantibus. In alterantibus eſt remiſſio propter commixtionem cõtrarii, exemplum, aqua tepida remittit feruentem, eo quod in aqua tepida eſt gradus frigiditatis, cuius merito remittitur feruor aquæ. in purgantibus non eſt remiſſio gratia contrarietatis, & ratio eſt, quia omnia purgantia purgant a proprietate ſpecifica, cum autem vna ſit proprietas ſpecifica, huius ratione non eſt contrarietas, & propterea nõ dicitur remiſſum medicamentum purgans propter admixtionem contarietatis, ſed ad opus medicamenti purgãtis requiritur acuitas merito cuius ſtimulatur natura ad purgandum, dicuntur itaque purgantia alia aliis remiſſiora ratione maioris, aut minoris huiuſmodi acuitatis, & hoc eſt, qđ dicebat Galenus in lib. quos, & quando purgare oportet, & hoc eſt etiam, quod dicit Galen. omnia purgantia eſſe quodammodo naturæ noſtræ inimica. His itaque duobus conſtitutis, hæc eſt mea ſententia, purgantia mitiora nõ remittere vim purgatoriam vehemẽtiorum, ratio habetur ex conſtitutis, quia ſi remiſſio in alterãtibus fit propter actionem contrariam inter remiſſum, & intenſum & in purgantibus, ut purgantia ſunt, non adſit contrarietas formæ ſpecificæ, ea propter fieri non poteſt, ut remittantur, alioquin neceſſariũ eſſet nobis fateri medicamenta purgantia non purgare una forma ſpecifica, ſed contrariis, quod autem non ſit forma ſpecifica purgãtium contraria alteri, inde patet, quia hæc proprietas ſpecifica eſt forma ſubſtantialis occulta, ſubſtantiæ autem nihil eſt cõtrarium. Sed diuerſitas, quæ eſt in purgantibus unde naſcetur? dicetis, iam dixi naſci propter maiorem, uel minorem acuitatem, qua tanquã inſtrumento proprio utitur forma ad operandum, unde licet ſcammonium, aloe, & rhab. purgent unum, & eundem humorem merito unius, & eiuſdem formæ ſpecificæ, eſt tamen diuerſitas inter ipſa, quia in aloe eſt minima acuitas, in rhab. paulo maior in ſcammonio maxima. Hæc itaque ſit conſtituta ſententia, leniora non remittere uehementiora, & propterea methodum a nobis traditam eſſe firmam, & inconcuſſam, & propterea poteritis ueſtra induſtria inuenire in qua doſi medicamenta ueterum ſint uſurpanda, quia Galenus, & alii omittunt quantitatem. E.g. Galenus 5. methodi celebrat uſque adeo pilulas ſuas ex agarico aloe, & ſcammonio, ta-

Medicamẽtũ purgans qua rõne dicatur remiſſum.

men non proponit dosim, vos hàc methodo poteritis inuenire in qua dosi dari eas oporteat, & sic de aliis.

De alterantibus, quæ correctoria uocantur. Cap. II.

De methodo inueniẽdi dosim corrigẽtiũ.

Nunc secundum à nobis propositum discutiamus, scilicet quæ sit ars, & methodus inueniendi quãtitatem medicamentorum alterantium, quæ miscentur purgantibus, & dicuntur correctoria. Miscentur alterãtia purgantibus; vel vt retundant nocumenta, quæ naturæ materiæ eueniunt ex vsu purgantium, vel vt qualitates primas, aut secundas castigent, vel vt medicamenti facultatem debilem augeant, vel vt vim purgatoriam minuant, vel vt purgans ad peculiarem aliquem locum deducant. Tot sunt causae, & non plures propter quas alterantia miscentur purgantibus. Sed quia natura in omni mixtione proportionem quandam necessario seruat, sic medicus imitator naturae, debet in huiusmodi mixtione seruare aliquam proportionem, est vero proportio hæc duplex; vna secundum formam specificam sola experientia inuenta. Exem. g. dicit Mesues, quod scammonium aduersatur cordi præterea inflammat, aperit venas. ambra e conuerso confortat, & roborat cor, chrystallus infrigidat, galla constringit cor, sed quia neque chrystallus, neque galla habent proportionem specificam cum scammonio, ea propter tametsi infrigident, & alia agant, non admiscemus scammonio neque chrystallum neque gallam, sed camphoram, spicam, eo quod hæc præter alias, habẽt virtutem specificam ad cor, vt & mastix, qui etiam additur ad corrigẽdum scammonium, quia non solum adstringit aduersus vim apertoriam scammonii, verumetiam proprietatem specificam habet ad cor debet itaque in mixtione purgantium, & alterantium, primo seruari proportio specifica. Alia est proportio secundum quantitatem quæ etiam Mesue fuit incognita, sed sola coniectura rationali peruestigata: Vbi miscenda sunt alterãtia purgantib. propter nocumenta euitãda qualitatis medicamentorum nobis aduersæ, debet alterantium quantitas esse æqualis quantitati purgantium; ratio est, quia effectus formæ specificæ non possunt impediri, nisi ab æquali forma specifica, æqualitas formæ specificæ sequitur etiam æqualem quãtitatem. adfero exemplum, vnc. 1. magnetis trahit ferrum, si volumus vim eius tractatoriam impedire copulamus ferro

Simplex proportio.

vnc. i.ad amantis,& quia proprietas adamãtis est inimica proprietati magnetis,cum sit in æquali quantitate impedit actionem magnetis,sic etiam ad vitanda nocumenta purgantium, necessarium est, vt correctoria sint in eadem quantitate cum purgantibus, sed aduertendum est,huiusmodi æqualitatẽ posse seruari in uno, & in pluribus.E.g.Mesues dat colocynthidem cum laudano, & miscet æquales partes laudani,& colocynthidis.si uos uelitis miscere plura correctoria,poteritis ẽt hoc facere,modo omnium simul quantitas non excedat quantitatem purgantis,exemplum,uultis dare gr. 6.colocynthidis,& uultis uti mastiche,camphora, & tragacantha, accipietis gra. 3.mastichis.duo camphoræ,& tantumdem tragacanthæ,ita ut quemadmodum colocynthidis sunt gr.7.ità horum alterantium quantitas sit granorum 7. Sed dicetis, in hac mixtione camphora refrigerat, & cum refrigeret non corrigit nocumenta formæ specificæ, colocynthidis: ea propter mastix,qui corrigit,deberet esse in maiori quantitate,vt.s.seruetur æqualitas formæ specificę. Respondeo id quod dicit Auer.8. metaphy. formas specificas consequi proprias temperaturas,& propterea ubi retunduntur temperaturæ propriæ,diminuitur ẽt facultas formæ specificæ,& ꝓpterea in mixtione cum a frigiditate camphoræ sit retusa caliditas scammonii,consequenter etiam est retusa facultas purgatoria, & aduersa nobis,& iccirco minori eget quantitate alterantis a forma specifica. Si fiat mixtio propter qualitates primas, ita vt uelitis addere alterantia ad castigandas qualitates primas purgantis,debet correctorium poni in maiori quantitate,quam purgans. E.g. si purgans,quod dabitis,fuerit calidum in secundo gradu, debent etiam corrigentia frigida esse in secundo gradu, in maiori tamen dosi, nisi interdum contingat uti stupefactoriis, seu frigidis in quarto gradu,quia hoc in casu necessarium omnino est quantitatem minorem esse, propterea Galenus, quando vult retundere facultatem castorei cum opio,non apponit maiorem quantitatem opii,sed in æquali pondere, ubi uero admiscere uult alia medicamẽta frigida in secundo gradu,semper apponit in maiori quantitate medicamẽtum alterãs,quare si velimus refrigerare scammonii facultatem, accipiemus gr.5.uel 6.scammonii,camphoræ gra.7.uel scrup.s.uel seminum lactucæ, scrup.s. ita ut seruemus maiorem quantitatem refrigerantis, quam scammonii. Si corrigere velitis purgans ꝓpter secundas,aut tertias qualitates, eadem ratio seruanda est, quam monstraui in corrigendis primis,ut.s.semper in maiori quantitate apponantur.Si uero debent misceri alterantia,ut augeant, uel minuant facultatem,debent esse in minori quantitate, nam si uultis mouere nauem,adhibetis decem homines, quod si non sufficiant

Formæ specificæ sequũtur temperaturas proprias.

Quantitas corrigentis qualitates primas.

Quantitas augẽtium, uel minuẽtium facultatẽ purgatoriam.

non

non statim adhibebitis alios decem, sed duos, aut tres, sic etiam si volumus. e.g. aloem dare, atque acuere magis facultatem aloes, accipiemns verbi gratia aloes drac. 2. alterantium scrup. 2. atque ita id fiet, quod optamus, vt vis purgatoria aloes augeatur hanc proportionem seruauit Galen. 7. Meth. & 4. de tuenda val. in componẽda sua hiera, nam vbi voluit augere facultatem aloes, addit tertiam partem medicamentorum alterantium, quæ possunt augere ipsius facultatem. Idem dicendum de rhab. si eius facultatem velimus augere, accipiemus rhab. scru. v. spicę, cinnamomi, macis ana scrup. s. atq; ita augetur facultas rhab. & ideo non miremini, qđ interdum medici misceant correctoriis modo plus, modo minus, quia hoc faciunt propter varias, & diuersas quas habent intentiones, quia coguntur aliis scopis quantitates diuersas proponere. Si volumus minuere facultatem purgatoriam, eandem rationem, quam dixi, seruabimus, vt. s. quantitas alterantium minor misceatur, nam Quintus præceptor Galeni cum haberet in animo diminuere facultatẽ purgatoriam colocynthidis, & scammonij, addidit bdellium, & mastichem, sed in minori quantitate. E.g. vos qui vultis imitari Quintũ hac in re, accipietis scammonij, colocynthidis ana gra. 3. mastiches bdellij ana gra. 1. ita vt adhibeatis tertiam partem medicamentorum adstringentium, & diminuentium facultatem nimiam purgãdi colocynthidis, & scammonij. Quod dico de his vehementibus idẽ etiam putatote dictum esse de mediocribus. Si postremo volumus commiscere medicamenta correctoria, & alterantia, vt perducant ad aliquem locum peculiarem, erunt miscenda in ea quantitate, quæ sit sufficiens ad id agendum, quod optamus, id autem varium erit, quia si purgantia erunt mediocria, sufficiet perducentia esse in octaua portione. E.g. volumus agaricum deducere ad renes, vt purget pituitam renum. accipiemus agarici scrup. 4. acori scrup. s. vel paulo plus, aut minus. Si medicamenta erunt vehementia, quantitas perducentium debet esse in aequali portione, vel paulo plus, sed dicetis cur non minor? audite rationem, medicamenta vehementia dantur exigua quantitate ad grana, vis deducẽtis ad aliquẽ locũ non potest consistere in parua quantitate, ea propter si velletis horum medicamentorum perducentium minorem quantitatem tradere, vanum esset. E.g. si placeret colocynthidem perducere ad purgandos oculos, dabitis eius grana 7. vel 8. si vultis apponere pulueris fœniculi, vel eufragiæ, gra. 4. nihil efficietis, quia hæc vis non potest consistere in tam exigua quantitate, ideo necessarium est, si accipiatis colocynthidis gra. viij. tantumdem accipiatis corrigentium, vel etiam gra. 10. atque ita efficietis medicamentum accommodatum. Quod in his monstratum est, idem etiam monstratum puta-

Quantitas perducentium ad aliquem locum.

putatote in omnibus aliis. Atque hæc eſt ars, quam ſi teneatis non poteritis errare in miſcendis purgantibus cum correctoriis. notate tamen hanc regulam, & methodum noſtram ſeruandam duntaxat eſſe in mediocrib. purgantibus, & uehementibus, quia lenientia non tam exquiſitam poſtulant rationem doſandi correctoria.

De Clyſtere. Cap. XII.

HActenus de purgantibus intrinſecus acceptis tractauimus, ſed quia hæc, uel accipiuntur ore, uel per anum infunduntur, de iis duntaxat egimus, quæ per os accepta purgant. Itaque ordini noſtro conſentaneum eſt, vt vos doceamus, qua arte debeatis medicamentorum doſim conſtituere, quæ per anum infunduntur. Sunt vero huiuſmodi remedia duplicia, clyſteres vocati, & Glandes, ſiue ſuppoſitoria. tractabimus primo de clyſteribus. Docet Galenus lib. de ſect. venæ aduerſus Eraſiſt. & lib. qui medicus inſcribitur, huiuſmodi remedium indicatum fuiſſe hominibus ab aue quadam, quæ in Aegypto naſcitur, atque Ibis vocata eſt, hæc enim roſtro hauriens ſalſam maris aquam atque per anum ſibi infundens, proluit inteſtina. beneficio naturæ hoc nobis traditum eſt, deinde factum eſt, vt medici diuerſimode, & varie ſint vſi, & inter cetera narrat Herodot. lib. 2. Aegyptios fuiſſe maxime omnium hominum ſanos, propterea quod vterentur ſingulo menſe clyſteribus. Sunt clyſteres apud medicos duum generum, alii enim communes vocantur, ſeu lenientes, alii vero medicamentoſi: de medicamentoſis loquens Oribas 8. lib. Collect. duo genera illorum fecit, acrium ſcilicet, & mollium, de quib. tractabo paulo poſt, nunc primum agam de communibus. Vſus horum clyſterum apud medicos, vt docet Oribas. varius eſt, nam vtimur primo ad emolliendam aluum, atque ad educendas foeces, quandoquidem vt docet Hipp. lib. de aere, aquis, & loc. necnon 4. de morbis, magnopere intereſt ad valetudinem conſeruandam, ut qualibet die aluus exoneretur ab excrementis, & quia nequaquam vtile, & commodum eſt ſingulo die medicamenta ſumere, quæ aluum molliãt, ea propter mitiſſimum omnium remedium eſt, & accommodatiſſimum clyſter, ita vt iure dixerit Auic. ſemper ſibi fuiſſe dilectum clyſteris vſum. In componendis clyſteribus alia accipiuntur loco materiæ, alia uero loco conditurae vocatæ. In leuibus ſeu communibus loco materiæ ſunt brodia, aqua communis, nam

ſcribit

ſcribit Ruffus Epheſ.apud Oribas. etiam ex ſola aqua ſæpe à medicis fieri clyſteres: ad hæc decoctum maluarũ, lapathij, parietariæ, violarum, mulſa, ſerum, lac, hordei decoctum, oleum ſimplex, hæc omnia ſunt, quæ a medicis pro componendis clyſteribus communibus loco materiæ vſurpantur. Conditturæ loco varia etiam in vſu habentur, olea varia, pinguedines, butyrum, ſaccharum rubrũ, mel, vitelli ouorum, & ſal. Sed notate, de vitellis ouorum abuſum maximum eſſe, mea ſententia, inter vulgares, qui pro lenienda aluo in clyſteribus ſemper addunt vitellos ouorum, nam cum intentio ſit mollire foeces, & educere excrementa, multum abeſt, vt quicq̃ emolumenti adferant vitelli ouorum, ea propter maxime fugiendus eſt huiuſmodi vſus, quia potius ſuo lentore impediunt, & detinent fluxum excrementorum. Vtimur vitellis in clyſteribus communibus, quando poſt medicamenta abluenda ſunt inteſtina, nam eo tempore cum adſit periculum ne ab acrimonia humorum, qui fluxerunt, inteſtina ſint male affecta, & dyſenteriam inducant, ideo vtimur vitellis ouorum ad placãdam acrimoniam, & obtundẽdam facultatem ſtimulatricem humorum. De menſura, & pondere, rerum, ex quibus componũtur clyſteres, Ruffus Epheſ. apud Oribas. non aliud videtur ſtatuiſſe, quam quod in mulieribus maior debet eſſe quantitas, q̃ in viris, ità tamen, ut maxima quantitas non excedat tres heminas.i. triginta vncias plus minuſue, minima vero quãtitas non deficiat ab hemina una. Sed optabit forſan aliquis intelligere, quæ ſit ratio, cur Ruffus ſtatuerit in fęminis quantitatem, & menſuram debere eſſe maiorem, puto ego propter duas cauſas, vnam quia facultas expultrix mulierum magis imbecilla eſt, quam uirorum, unde maiore irritatore opus habet, & conſequenter maiore copia indiget clyſterum, præſertim lenium, eo quod nõ minus operantur quantitate, quam qualitate, mulieres aut expultricem facultatem imbecillorem habere inde colligitur, quoniam ſunt frigidiores, & humidiores propter quam frigiditatem, & humiditatem dicit Plato 7. de Repub. & Ariſt. in Polit. mulieres eſſe infirmiores ad omnia munia, quam ſint uiri: altera cauſa eſt, quia vterus, & veſica maxime comprimunt inteſtina, vnde fit, vt magno labore poſſint clyſteres permeare inteſtina, unde niſi copia materiæ inteſtina aperiantur, non facile introeunt, & propterea fruſtrantur: hiſce duabus cauſis puto Ruffum conſtituiſſe clyſteres mulierum in maiori copia eſſe debere. An modo pertingant ad inteſtina ſuperiora, an non aliena eſt ſpeculatio ab inſtituto noſtro. Doſis materiæ, & liquorũ ex quibus fiunt clyſteres, eſt a lib. 1. vſque ad 2. etenim in pueris clarum eſt non eandem copiam eſſe neceſſariam, quæ in adultis, ea propter in pueris non excedemus quantitatem

lib. 1. in adultis ad minus necessaria est sesquilibra, & quo corporã sunt uastiora, & capaciora, eo etiam debet copiosior esse materia, sic etiam ubi uolumus, ut clysteres diutius intestinis retineantur, minorem liquorum quãtitatem administrabimus, propter quod Galenus 12. Meth. ult. ad dolores colicos, quando uult, ut clysteres retineantur, non excedit heminam unã liquoris: & castorei, ac opii cyathum unum. Dosis conditurae semper minor esse debet materia, saltem dimidia parte siue conditura fiat ex una re, siue ex pluribus, uerumtamen & in hac re non nihil est diuersitatis, quia quantitas salis, quę imponitur in clysteribus, est a dr. s. usq; ad dr. ij. butyri, & oleorũ ab unc. j. s. uel ij. usq; ad 6. mellis, & sacchari ab unc. j. usq; ad 4. inter hos terminos modo plus, modo minus conditurę additur, prout aluus est magis, uel minus adstricta, aut etiã uis expultrix magis aut minus torpida, in qua re debetis semp ęgros uestros interrogare, an facile soluantur, an difficulter, quia si facile, debetis semper adhibere in minori quãtitate: si difficulter ĩ maiori. & ut habeatis aliquas formas, pro puero talis fiat clyster. R. decocti communis lib. j. sacchari rubri unc. j. s. olei communis unc. ij. salis drac. s. misce. pro adulto ita poteritis facere R. seri uel mulsae lib. j. s. mellis ros. uel communis, uel sacchari rubei unc. 2. olei communis unc. 4. salis drac. 1. misce hę sunt formae eorum clysterum, qui cõmunes dicuntur a uulgo: a medicis lenes, & non medicamentosi, quia ut uidere potestis ex eorum compositione, non ingrediuntur medicamenta purgantia. Medicati clysteres, ut mox dicebam ex Oribas. uel sunt molles, uel acres; molles sunt ij. quibus utimur, ut testatur Ruffus, quando purgare uolumus, utimur etiam in ulceribus intestinorum, in sanguinis sputo, in torminibus, in flatu uentris, in tenesmo, urinę difficultate, affectibus uteri, atque etiam cum nutrire corpus uolumus. sed aduertẽdum est, quod tametsi Ruffus dicat, clysteres molles adhiberi ad nutrienda corpora tunc tamen non adhibentur ulla medicamenta purgantia. Nutrire clysteres constantissimum est apud Arabes, Graecos multos, & apud Celsum, & C. Aurelianum, ut alias docui uos. Materia qua utimur in clysteribus mollibus uaria, & multiplex est, decoctum ficuum, & foenugreci, brodia pinguia, brodia capitis castrati, lac, oleum, decocta uaria, & diuersa, prout morbus hoc, uel illud genus auxilij postulat. Conditurae quoque diuersae sunt, succus alicae, ptisanae, tritici, adeps, suillus, caprillus, castrati, gallinae, butyrum, resina, olea uaria, sal, & aduertite inter clysteres molles adnumerari a medicis, & praesertim Oribasio, eos, qui componũtur ex adstringentibus, ut est rosa, myrtus, acacia, bolus ar. trochisci de carabe, & similia, quae ad adstringendam aluum clysteribus induntur. Dosis materiae in clysteribus mollibus eadem est, quae in

communibus, similiter & dosis condituræ, adeo ut parua varietas, vel nulla sit obseruanda, quando componere placebit clysteres lenes, vel molles, vt tamen aliquod etiam exemplum habeatis, ita poteritis cōponere. R. decocti capitis castrati lib. 1.s. butyri vnc. 3. adipis gallinæ vnc. 2. salis drach. 1. utimur hoc genere clysterum, quando volumus in dysenterijs, & fluxibus alui prouidere, ne abrandantur intestina, dum excurrunt humores per ipsa. Hoc exemplo poteritis uestro marte innumeros alios clysteres accommodare. Sequuntur acres, quibus solent medici in variis affectibus vti, in dolore laterum, in gingiuarum defluxu, in capitis doloribus, in febribus inordinatis, & contumacibus, passionibus somniferis, in difficultate spirandi, in morbis pulmonum, in angina, tetano, morbo comitiali, apoplexia, vertiginibus, lippitudinibus, in arthriticis doloribus, & præsertim in ischiade, in omnibus enim huiusmodi ægritudinibus, & ali s similibus necessarius omnino est usus clysterum acrium, de quibus scribens Ruffus Ephes. apud Oribas. inquit Gallos, Thracas, Italos, & tandem omnes plagarū frigidarum inhabitatores, non sustinere clysteres acres. sed fateor me huius rei veritatem ignorare, & rationē, eo magis, quod quotidiana experientia nos docet rem secus sese habere, quare puto aut errorem esse Ruffi, aut ea tempestate illas nationes diuersa intestina habuisse, quam nunc habent Materia acrium clysterum est muria, qua etiam in dyssenteria vsos esse aliquos medicos cū felicitate memorat Galenus 12. Meth. Praeter muriam, aqua marina garum, decoctū senae, satureiae, colocynthidos, cnici, centaurei polypodij, brassicae succus, betae succus, & tandem quicquid decocta acria, & stimulantia reddere potest. Conditura similiter horum clysterum diuersa est, etenim olea diuersa commiscentur medicata, vt est oleum chamomælinum, anethinum, rutaceum, irinum, ad hęc medicamenta purgantia, vt sunt pilulae cochiae, hiera Logod. hiera Archig. hiera colocynt diacath diaphoen, atque alia huiusmodi medicamenta, quae purgare vehementer solent: adduntur etiam sales varii, vt sal gemmae, nitrum, sal commune. Pondus & mensura materiae numquam debet excedere lib. 1. vel paulo plus, eo quia huiusmodi materia valde acris est, valde stimulat, & periculum esset interdū, nisi res prudenter agatur, ne exulcerarentur intestina. Dosis medicamentorum debet esse multo maior quantitate medicamētorum, quae per os sumuntur, & ratio est, quia natura inseruit intestinis facultatem expultricem imbecillinam, ne. s. vt faciunt aues, ita etiam homines perpetuo excernerent excrementa. cum itaque sit valde imbecilla, necessarium est si stimulari debet, vt maioribus stimulis hoc agatur, quod vt fiat, animaduertere debetis in huiusmodi clysteribus

ſteribus,eos male facere,qui ſine ulla methodo,& ratione commiſcent olea communia, & pinguedines, quoniam ſi opus habemus magna extimulatione proculdubio huiuſmodi rebus emplaſticis obtunditur,& magnopere hebetatur facultas ſtimulatrix aliorum medicamenrorum. Pro iſchiade ſi placet vobis clyſterem acrem componere,ita facietis. R folior.calamenthi,ſatureiæ ana m.1.cētaurei maioris m.s.colocynth.ī petia ligatæ drac.1. fiat decoctio s. a.in aqua communi deinde R.dicti decocti lib. 1.olei rutacei vnc.3. diacath.vnc.1.hieræ logod.drac.3.ſalis drac.1.miſce. hic eſt clyſter accommodatus tum ad omnes affectus veternoſos,tum maxime ad iſchiadicos.Pro decoctis vero clyſterum communium, & mollium, ſi ſint herbæ,ex quibus debetis facere decocta,doſis erit m.iiij. vel v.ſi ſint ſemina,doſis erit ab unc.s. uſque ad unc.1.s. ſi flores, a P. ij. uſq; ad v. Hæc itaque eſt methodus, quam ſeruare debetis in componendis clyſteribus,& decoctis. Circa quorum vſum notandum eſt, quod ſcribit Oribas. ex ſententia Mneſithei. lib. 8. collect. cap.38. fruſtrari operationem clyſterum tribus modis, uel quia non recipiuntur,uel quia non retinentur, uel quia reddi non poſſunt,atque hæc omnia contingunt modo propter malam adminiſtrationem contingit, fruſtratio eſt, uel quia nimis calidus eſt clyſter actu, uel quia nimium ſalis habet,aut quia nihil, aut quia non eſt ea quantitas, quæ neceſſaria eſt.propter quod danda eſt opera, vt ſemper in debita quantitate, atque aliis debitis conditionibus adminiſtretur.

De ſuppoſitorijs. Cap. XIII.

Oſt clyſteres ſuccedunt ſuppoſitoria,quæ a Græcis, & præſertim Hippocrate, frequentiſſime dicuntur βάλανοι. Latini appellaut glandes, fuerunt etiam inter latinos, qui vocarint collyria, vt habetis apud Columellam lib.6.cap.6. Vtuntur medici huiuſmodi remedio in quinque caſibus; unus eſt, quando ætas vel conſuetudo, non ſuſtinet clyſteres; pueri dum lactant rariſſime poſſunt clyſteres ſuſtinere, ea propter medici coguntur uti glandibus, ſimiliter ſunt aliqui, qui mallent quiduis perferre quam clyſteres, ratione huius conſuetudinis utuntur ſuppoſitoriis: Alius caſus eſt, quando a clyſteribus offenduntur, ut ſunt qui hæmorrhoidas habent, aut aliqua ulcera in ano, in quibus dum non licet uti clyſteribus, confugiunt medici ad ſuppoſito

ria. Tertius, quando clysteres, vel medicamenta non operantur, sæpe enim vobis contingent, vt immissus clyster non reddatur, aut medicamenta tarda sint in operatione,& tunc vtendum est suppositorijs. Quartus, quando a clysteribus aliquid mali timetur, vt mulieres dum sunt prægnantes, dum nuperrime pepererunt solent offendi ex clysteribus, & ideo tunc ad suppositoria est confugiēdum. Quintus & vltimus, quãdo a capite deriuare, aut aliquo modo purgare intēdimus, sic enim in affectibus capitis veternosis, in affectibus præcordiorum consueuerunt medici vti hoc auxilio. Sunt glandium tria genera, aliæ enim sunt lenes aliæ mediocres, aliæ vehementiores. Lenes aut sunt simplices, aut commixtæ, simplices sunt, quæ fiunt ex melle solo, ex axungia porcina, ex ficu arida inuersa, ex radice brioniæ, betæ, brassicæ excorticata, ex sapone. narrat Galenus 10. de simplic. quendam fuisse, qui pro pueris conficiebat glandes ex stercore murium, sed iure irridet hanc superstitionem, eo quia, vbi habemus remedia familiaria, & accommodata, fatuum est confugere ad peregrina, & sordida, facimus etiam glandes simplices ex allio, vt in pueris, qui sæpe torquentur flatibus ad quos discutiendos facimus suppositoria ex alio solo. Forma suppositoriorum, quæ sit, puto vnumquemque scire, facimus enim ad lõgitudinem 4. vel 5. digitorum, in formã pyramidis, ita vt possint, & ratione ętatis, & corporis sine molestia immittit. Glandes lenes cõpositæ plerunque fiunt ex melle, ex modico salis, additur etiam interdum extrinsecus oleum. Et istæ sunt glandes, quæ ab officinis dicuntur communes. In his omnibus non est fere necesse, vt ordinetis dosim, quia sat est dicere. R. suppositorium commune. verumtamen si etiam placeat apponere dosim, est ab vnc. j. mellis, vsque ad vnc. ij. plus. minusue, salis vero a drac. s. vsque ad drac. i. Glandes mediocres sunt hæ, quæ parantur quidem ex melle tamquàm ex materia communi, sed adduntur etiam medicamēta mediocria, non grauia, vt est nitrum, crocus, species hieræ, agaricus, sena, & similia, quæ docuimus iam mediocria esse. Dosis mellis in hisce glandibus solet esse communiter, vt etiam dixi in alijs, ab vnc. j. vsque ad vnc. ij. species vero, vel conditurae, quæ apponuntur, debēt habere proportionem octauæ, vel decimæ partis. E. g. R. mellis cõmunis vnc. j. s. specierum hieræ drac. i. s. nitri, salis communis ana scrup. j. misce, & fiat suppos. hæc est forma suppositorij cõmunis, secundum quam poteritis poscente vsu alias uobis componere. Glandes vehementiores sunt illæ, quæ componuntur ex melle, atque ex medicamentis grauioribus, & utimur his in affectibus veternosis, in apoplexia, epilepsia, in doloribus aurium, & dentium. utimur etiam in maximis doloribus, & uigilijs. Quæ ingrediuntur hæc

suppo-

ſuppoſitoria, ſunt elleborus vterque, euphorbium, colocynthis ſcammonium, caſtorium, opium, nitrum, ſal gemmæ. In his componendis, quoniam medici quærunt maximam facultatem, ea propter in ipſis apponitur minor quantitas mellis, ita vt numqnàm excedatur vnc.j. mellis; vbi uero cum melle miſcenda ſunt purgantia, portio medicamẽtorum, numquàm debet excedere decimam, uel duodecimam partem mellis, immo uero medicamẽta purgantia numquàm excedere debent ſcrup.s. uel ſcrup.j. E. g. in lethargo, uel caro ſi cõponenda eſt uobis glans, ita facietis. R. Elleb. albi, ſcammonij, ana gr.iiij. nitri, ſalis, àna gr.6. mellis unc.j. miſce, & fiat ſuppoſitoriũ. & notatæ medicamenta, q̃ purgant, & ingrediuntur ſuppoſitoria, fere ſemper debere eſſe in minori quantitate, quam dũ ore ſumuntur, ubi uero eſt animus componere ſuppoſitoria ad ſomnum conciliandũ, debet alia proportio ſeruari, & notate hoc in caſu neceſſariam eſſe maiorem medicamentorum ſtupefacientium quantitatem, quam dum ore ſumuntur. E.g. R. opij gr.xij. caſtorei gr.iiij. mellis unc.j. miſce. non apponitur ſal, nec quicquam aliud, qđ ſtimulet, quia ſi debent hæc ſuppoſitoria operari, neceſſarium eſt, ut diu maneant in inteſtinis. Sed optabit quis intelligere, quare in ſuppoſitoriis conficiendis purgantia in minori, aut æquali copia ſumantur, quam ſi ore capiantur, ſtupefacientia uero in maiore quãtitate? puto ego hanc eſſe cauſam, quia purgantia ſolida ponuntur in ſuppoſitoriis, & cum habeant uim acerrimã, & maxime ſtimulantem adhærent inteſtinis, & ea facile uellicant, ubi ſumuntur ore, aut ſumuntur colliquata, aut commixta plurimis aliis, a quibus acrimonia ipſorum obtunditur, ea propter dum ore ſumuntur, deſcẽdunt per inteſtina ualde caſtigata, & ꝑmixta, ut non poſſint lœdere, uel difficulter, ſecus eſt dum integra induntur inteſtinis, & ipſis adhærent; Cur vero maior ſtupefacientium copia ſumatur, diuerſa eſt ratio, quoniã ſtupefacientia omnia, ut noſtis, frigida ſunt, & craſſa, ſique operari debent, neceſſarium eſt, ut ad actum deducantur, vtque ipſorum facultas per totum corpus diſtribuatur, ſi pauca eſſet quantitas, ſtatim facultas ipſorum extingueretur, & ideo neceſſarium eſt, ut in maiori copia accipiantur.

De errhinis. Cap. XIIII.

Actenus de iis medicamentis, quæ tam per os quam per anum purgant insigniter. Sunt alia medicamẽta, quæ tametsi non purgant proprie, dicuntur tamẽ quodammodo purgare, quorum vsum, & componẽdi modum maxime vtile erit intelligere. Primum locum inter hæc obtinent, quæ a medicis populari quoddam vocabulo dicuntur caputpurgia, quia caput purgent: natura enim cum intelligeret cerebrum propter sui frigiditatem debere semper excrementis scatere, & vt dicit Hipp. esse veluti receptaculum pituitæ, ideo multas vias, multosque canales fabricata est, vt possit pars preciosissima, atque diuinissima perpetuo ab excrementis, & sordibus emundari, & ideo, vt dicit idem Hipp. lib. de structura hominis, & lib. de glandibus, fecit aures, oculos, nares, & palatum, vt pręceteris vsibus, haberent etiam hunc, expurgandi cerebrum; sed inter has vias, quæ maxime inseruiunt huic muneri, sunt nares, & palatum, quod videntes deinde medici excogitarunt medicamenta, quæ purgarent per aures, aut oculos, propter duas causas, vnam, quia in his ductibus positi sunt duo sensus omnium nobilissimi, qui sane offenderentur, si per medicamenta purgantia eo traherentur humores: alteram, quia meatus isti sunt admodum angusti, ita vt magna difficultate etiam opera grauiorum medicamentorum possint excrementa cerebri expurgari. fuerunt itaque a medicis duntaxat excogitata remedia, quæ caput purgant per palatum, aut nares. Quæ purgant per nares communi nomine a medicis dicuntur errhina, quæ per palatum apophlegmatismi, officinæ, & vulgares appellant masticatoria. Quæ per nares purgant, aut purgant attrahendo, & dicuntur nasalia a medicis, aut concitando caput, & appellantur sternutatoria. Nasalia, aut purgantia attrahendo, componuntur, aut in forma solida, aut liquida, quæ componuntur in forma solida, solent pro materia habere resinam, ceram, vitellos ouorum assatos, butyrum. forma qua vtimur in componendis hisce medicamentis, est forma collyriorum, componuntur enim ad longitudinem duorum, vel trium digitorũ in pyramidis formam, ita vt in nares possint immitti, & detineri. Medicamenta, quæ prædictis permista, faciunt nasalia, sunt maiorana, saluia, rosmarinum, nigella, carpesium, pyrethrum, elleborus albus, niger, castoreum. Quantitas quæ adhibenda est in his componendis est, vt medicamenta redacta in puluerem commisceãtur

resinæ

resinæ,& ceræ, vel butyro, secundum proportionem quinctæ, vel sextæ partis,sic enim poteritis facere pastã, ex qua deinde poscente vsu plura nasalia faciatis. R.maioranæ, saluiæ, ana scrupu.j.s nigellæ scrupu.s.ellebori nigri,castorei,ana gr.5.butyri, vitelli oui as sati,ceræ ana dra 2.m.& fiat pasta,& aduertite,vt semper in componendis his medicamentis intelligatis, quæ sint grauiora,& minus grauia medicamenta, quia semper debetis minorem quantitatem sumere medicamentorum grauiorum, maiorem mediocrium. Liquida nasalia fiunt ex succis,varij autem sunt succi,ex quibus parantur,succus cyclaminis,brassicae,maioranae, anagallidis, succus betæ,& præsertim succus radicum betæ,est enim iste succus potentissimus,& vbi vultis vti, numquam vtamini solo, quia expertus sum, sæpe huiusmodi succum dementare homines,& cognosco illustrissimum Principem,cui ex vsu huiusmodi succi fere ablatus est ex toto odoratus.Quantitas,qua solemus vti horum succorum solet esse ab vnc.s.vsque ad vnc.i.pro vice.Modus sumendi est, vt per infundibulum infundatur per nares,sed mihi magis placet,vt manu acceptus succus,vel vase attrahatur intro naribus,sed dicetis,nonne periculũ est,vt iste succus attractus exeat in palatum? est sane periculum, ea propter solemus vti quodam remedio,vt.s.eo tempore, quo iste succus attractus est in nares,ore detineatur aqua,sic enim fit, vt plenis existentibus faucibus aqua,nullus pateat exitus succo in palatum attracto per nares.

Sternutatoria autem fiunt semper ex medicamẽtis in puluerem redactis,quia si debent excitari sternutamenta, necessarium est, vt vis cerebri expultrix maxime stimuletur,ad qđ opus est medicamẽto,quod possit,& mora,& substantia sua mittere vapores in cerebrum,qui stimulent,id quod sane agunt pulueres, agunt quoque interdum & fumi,& præsertim acriores.Materia ex qua fiunt isti pulueres,est sinapi,castoreum,ptarmica,euphorbium,piper.Modus vtẽdi est,vt vel pulueres isti per arundinem,vel per pennam insufflentur in nares, vel vt pyxis supponatur naribus, & deinde ex ea attrahatur per nares puluis.Quantitas huius medicamenti non mẽsuratur, sed est ad placitum,quia cum materia sit attrahenda per nares,manifestum est,quod in pauca quantitate attrahenda est.Similiter dico de succis,cõponuntur enim succi ex diuersis rebus seruata ratione, quam dixi,deinde attrahitur modicum per nares.Sed si etiam vultis aliquam habere quãtitatem,sat erit, vt utamini singula vice unc. j.uel ij.

De apophlegmatiſmis. Cap. 15.

Pophlematiſmi ſeu maſticatoria componuntur ex variis medicamentis, atque materia quadam certa, cui commiſcentur medicamēta, vel parantur etiam hæc medicamenta ſimplicia, ita vt nullam habeant commixtionem. Interdū ſola charta maſticata prouocat ſputum, maſtix ſimiliter, terebinthus coctus, paſſulæ maſticatę ſolæ; atque vtimur huiuſmodi ſolis maſticatoriis, quando placet nobis citra vllam capitis alterationem pituitam euocare.

Maſticatoria uero, quę non ſimplicia, ſed uariis rebus commixta in vſu ſunt, communiter apud medicos conſueuerunt pro materia recipere, vel maſtichem, uel ceram, uel terebinthinam, uel paſſulas, vel caricas; Veteres vero, ut teſtatur Galenus 2. de med. local. 2. conſueuerant etiam vti pro materia melle, & paſſo. Præter materiam, multa alia ſunt medicamēta, ex quibus hoc genus remediorū conflari ſolet, vt eſt pyrethrum, nigella, macis, ſtaphiſagria, cubebe, piper, ſinapi, gingiber, nitrum, aniſum, foeniculum, acorum, & plurima alia, quæ iccirco maſticatoriis miſcentur, ut ſua facultate caput penetrantia, eliquent pituitam, atque per os deducant. Proportio quæ ſeruatur in huiuſmodi medicamentis, ſolet eſſe pro ratione illius finis, quē optamus, vt ſcilicet ſi vehemēter velimus educere, calida eligamus, ſin ab oculis, ea ſumamus, quæ oculos reſpiciunt. Materiæ doſis communiter non ſolet a medicis præſcribi, ſed dici, cerę, & maſtichis q. s. veruntamen poteſt aliqua certa quantitas ſtatui, e. g. ſi materiæ media pars reſpectu aliorum medicamētorum capiatur exemplū. R. cubebarum, pyrethri, ana drac. 2. nigellæ drac. j. macis drac. j. s. ceræ ſeu maſtichis vnc. s. miſce, & fiat maſt. hoc enim compoſitum eſt ex media parte materiæ, & medicamentorū, nam hæc medicamenta, vt docebo, quando modum componendi tradā, exquiſite teruntur, & trita cerę, aut maſtichi igne eliquatæ commiſcentur: quamquàm autem dixerim mediam debere eſſe partem materiæ, non eſt tamen certa hæc menſura, quia interdum poteſt addi portio materiæ, interdum minui. Circa vſum maſticariorum duo ſunt notanda, vnum quod quando plus medicamentorum, quam materiæ ſumitis, curetis poſt vſum maſticatorii os ablui tepida vel frigida, ratio eſt, quia hæc medicamēta calefaciunt mirifice palatum, vt ſi caliditas non compeſcatur frigidæ ablutione periculum ſit, ne interdum vratur. Alterum aduertendum

eſt,

est quod monuit Archigenes apud Galenum 2. de med. loc. 2. scilicet, utendum esse masticatoriis capite inclinato uersus terram, atq; interdum aperiendum esse os, ut scilicet masticatione deducta in palatum, pituita possit exire.

De expectorantibus. *Cap. 16.*

His, quæ purgant per os, duo etiam adiici possunt, scilicet expectorantia uocata, & uomitoria, eo quia tãetsi hæc non sit uera expurgatio. ut dixi de aliis, est tamen euacuatio maxime apud medicos vsurpata. Quæ per pectus educunt materiam tres conditiones habere debent, unam ut excitent tussim, quia cum ea, quæ sunt in pectore sola tussi educi possint, nisi hunc motum efficiamus, minime possunt euacuari. Altera conditio est, ut leniant asperam arteriam, & dilatent, quia nisi aspera arteria obediat mollita, & dilatata, frustra tussis excitatur. Tertia, ut attenuent, atque incidant, sunt enim humores, qui latent in pectore plerunque crassi, & uiscidi, ea propter necessarium est, ut attenuentur, & incidantur, quia uero necessarium est, ut hæc medicamenta, uel paulatim ingrediantur asperam arteriam, uel in transitu adhæreant parietibus asperæ arteriæ, iccirco duobus modis parantur, uel liquidiora, uel crassiora. nec miremini, a me dictum esse medicamenta expectorantia ingredi asperam arteriam, quoniam, ut habetis apud Hipp. si recte recordor, lib. de corde, & apud Galenum 3. de placitis, manifestum est, rerum potabilium semper aliquam portionem in asperam arteriam deriuari, idque exemplo ostiarum demonstrabat Hipp. quæ si potent coloratam aliquam potionem, & statim iugulentur, apparet pulmones, & asperam arteriam esse colore infectam. Materia ex qua solet componi huiusmodi genus medicamentorum solet esse ex simplicibus mel, uel saccharum, sed quia sæpe loco mellis, uel sacchari utuntur medici serapiis compositis, uarii sunt illi syrupi, quibus pro materia utuntur, ut est syrup. de liquiritia, de Hyssopo, de prassio, & alij pectorales vocati, de quibus suo loco. Medicamenta, quæ huic materiæ commixta faciunt pectoralia, eclegmata a Græcis vocata, ab Arab. loch. sunt amygd. dulces, & amaræ, succus liqritiæ, succus farfaræ, tragacãtha, penidiõ radix ireos, radix enulæ, præterea asarum, myrrha, cubebe, anisum, & multa alia, quæ enumerantur a Galeno 3. vel 4. de simpl. Modus & proportio seruanda in componendis his eclegmatibus, est, vt

materiæ tertia, vel quarta pars accipiatur, medicamentorum vero duę, vel tres partes, ita tamen, vt quando accipimus acriora medicamenta, plus materię admiſceamus. E.g. ſi in ſolidiori forma eclegma facere volumus, ita facimus. R. amygd. dulc. vnc. s. rad. enulæ coctæ, contuſæ, & cribratę, drac. 3. ſucci farfaræ, liquiritiæ, ana drac. 1. ſacchari vnc. s. miſce & fiat eclegma. In liquidiori forma fiunt eclegmata ex ſerapiis nuperrime monſtratis. poſtulāte vſu ſolidiorum eclegmatum accipitur vnc. s. plus minuſue, & ſumitur qualibet hora; liquidiorum autem accipitur cochleare vnum. omnia vero nō ſtatim deuoranda ſunt, ſed paulatim, & paulatim deglutienda.

De vomitorijs. Cap. 17.

Væ ad uomitum concitandum medicamenta parantur, eandem facultatem habere debent, vt uirtutem expultricem excitent, & retentricem infirment, excitant autem expultricem, quę modice acria ſunt; hebetant autem retentricem, quæ emplaſtica ſunt, quæ humectant, quę dilatant, vis enim retentrix, vt noſtis, poſita eſt in ſiccitate, & dēſitate partium, qua propter quæ uomitū ciere debent, non ſolum qualitate debent hoc facere, ſed etiam quantitate, quantitas autem horum remediorum metienda eſt ex potentia eorum medicamentorum, quibus vtimur, ſunt autem medicamentorum, quę ad uomitum uſurpamus, tria genera, vnum lenium, ſecundum mediocrium, tertium vero vehementiorum. Lenia vomitoria ſunt penna oleo tincta, & in os immiſſa, oxymel ſimplex, aqua hordei cum oxymellite, aqua tepida, nam maiores noſtri, qui forſan nimis ventridediti erant, in frequentiſſimo vſu habebant vomitiones, adeo ut rari eſſent, qui ſaltem ſemel in menſe non uomerent, & ad uomitum excitandum in frequentiſſimo uſu habebant aquam tepidam; immo in quolibet conuiuio offerebatur aqua calida, & frigida, non alia ratione, quam vt qui uolebant, poſſent aqua calida ad vomitum uti. Eorum quę uomitum excitant quantitas debet eſſe multa, ſcilicet a lib. 1. uſque ad 2. & 3. quo fit, ut non poſſim eos laudare, qui quantitatem quandam ſtatuentes omnium uomitoriorum, poſuerunt eam eſſe ſex unciarum, nam hæc lenia uomitoria niſi detis in magna quantitate, retinentur, & uomitum nullo modo mouent. Mediocria fiunt ex floribus anethi, ex floribus geniſtæ, a triplice, ſemine rapi, radice betonicæ: quæ coquuntur modo in aqua ſola modo in aqua, & oleo, atque propinantur

tur ad menſuram ſaltem lib.j. Modus faciēdi hæc vomitoria eſt per decocta, nam accipitur vna pars horum medicamentorum, & decem partes aquæ, vel ſimplicis, vel aquæ, & olei, & fit decoctio ad conſumptionem quintæ, vel ſextæ partis, additur etiam interdum his decoctis oxymel. & notate oxymel. fere communem eſſe materiam omnium vomitoriorū, quia acumine aceti prouitat virtutem expultricem, mellis autem tenacitate, & lentore, retentricem debilitat. Vehementia vomitoria fiunt ex bulbo vomitorio vocato, ex ſucco raphani, ex ſemine geniſtæ, ellebo. albo, atq; hæc, vel in ſubſtantia dantur, uel in decocto. In decocto modus componendi eſt, ut accipiatur medicāenti ad ſūmū uomitorij unc.s. aquæ unc. iij. uel 5. ſicq; bulliant ad conſumptionem quartæ partis, deinde propinetur, ſi autem ſucci exibeantur ad unc. s. uel ad unc. j. exhibentur: excipio tamen elleborum, quia de elleboriſmo ſuo loco tractationem utilliſſimam, & magnam vobis tradam.

De diureticis. Cap. 18.

Ipp. 4. de morbis, qui liber ſæpiſſime a me citantur, quia refertiſſimus eſt antiqua, & magna medicina, ſcribit, quatuor a natura factas eſſe uias, per quas excrementa euacuantur, os ſcilicet, anum, ueſicam, & nares. De medicamentis, quæ euacuant per tres partes iam docui quantitatem ſeruādam in ipſorum compoſitione; non erit ab re ſi etiam pauca addā de quantitate ſeruanda in compoſitione eorum, quæ purgant per vrinam. Quæ omnia ſunt ſubſtantiæ tenuis, acria, vt plurimum calida fere ſemper, atque hæc, uel in puluere ſumuntur, uel in decocto, decoctum autem fit, uel in aqua, uel in brodio. ubi in puluere ſumuntur medicamenta hæc, doſis ſolet eſſe a drac.ij. uſq; ad 6. & ſemper poſt ipſorum vſum ſuperpotatur, uel modicum uini tenuis, & albi, uel modicum brodij. ubi autem ſumenda ſunt in decocto, ſiue ſit brodium, ſiue ſit aqua, ſemper brodij, & aquæ quantitas debet eſſe decem, uel ſexdecim partium, medicamētorum autem partis vnius. Exemplum ſit iſtud. R. aſari, ſmirnij, ſem. apij ana drac.ij. rad. petroſ. rad fœniculi ana vnc.s. cicerum rubeorum vnc.j. aquæ communis lib.iij. bulliant ad conſumpt. quartæ partis, nam vt hoc obiter doceam, hæc medicamenta, quæ tenuia ſunt, & calida, non debent multum ebullire; quia faciliter, & citiſſime facultas ipſorum diſſipatur. Quantitas quę ſumitur horum eſt ab vnc. v. vſque ad x. Quod dico de purgan-

tibus per vrinam, idem quoque existimandū est de medicamentis, quæ menses mouent.

De purgantibus extrinsecis. Cap. 19.

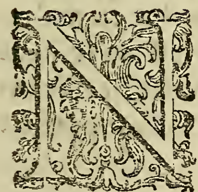

Equitur modo, vt, postquam de purgantibus intro acceptis tractaui breuiter doceam vos extrinsecorum quantitatem, sed prius est intelligendum, quomodo medicamenta extrinsecus apposita possint purgare corpora nostra, etenim ex vna parte videtur hoc admodū absonum esse, quoniā si medicamēta purgare debent, vt suo loco intellexistis, necessariū est, vt a calore natiuo cō minuantur, & cōminuta actuentur. si extrinsecus adhibeantur, procul dubio non possunt comminui, & propterea, cum nequeant in actum reduci, non videntur posse corpora purgare. accedit etiam huic auctoritas Galeni 4. de simpl. primo, quo in loco dicebat medicamenta cuti apposita nequaquam penetrare, eo quia prohibentur ab ipsius cutis duritie, & dēsitate. si non possunt ob cutem penetrare, non videntur etiam posse purgare. Ex altera parte videtur esse experientia, quia sunt quædam medicamenta, vt est vnguentum de cyclamino, seu de arthanita maius, quod quidem purgat, vnde non possumus negare, quòd etiam extrinsecus adhibita purgēt corpora. accedit his auctoritas Orib. 7. coll. 4. qui scribit Plisthonicum, & Dioclem medicos consueuisse medicamentorum admotione extrinseca atque etiam odorata corpora purgare, imo addit, etiam pedum ablutione facta cum decocto ellebori. Pro resolutione huius rei dicendum est, non omnia medicamenta extrinsecus adhibita posse corpus humanum purgare, quia nec rhabarbarum nec agaricus, nec alia huiusmodi medicamenta id vmquam agent, sed solum uehementissima, cuiusmodi est granum gnidium, seu mezereon, ob cuius frequentem vsum scribit Oribas. loco citato, Asclepiadas vocatos esse Gnidios, vnde etiam notare debetis, quando Hipp. scripsit ad Gnidios, non ad Insulanos illos scripsisse, sed ad medicos sic appellatos ob frequentem vsum grani gnidij. Tale etiam medicamentum est colocynthis elleb. scammonium, cucumis asininus, euphorbium: hæc enim, vt dicebat Galenus, & vt etiā alias docui vos, sunt venenosa, & deleteria, ea propter sicuti venena extrinsecus adhibita solent propagari in corpus, vel per qualitates spirituales, vel per vapores, atque sic interimere animalia, pariter etiam dicādum est, hæc medicamēta venenata per suas

qualitates

qualitates facultatem immittere in corpus, vbi postmodum operentur atq; humores euacuent: bene verum est, duo requiri ad hoc, vt medicamenta purgent extrinsecus apposita: vnum, vt minutissime conterantur, deinde etiam, vt diu permaneant supra locum. possumus addere & tertium, vt locus super quem ponenda sunt, excorietur parum, vel gladiolis minutissimis perpungatur, etenim sicuti videmus piper contritum si parti decorticatæ superponatur vlcerare. & operari, ac medicamenta caustica citius penetrare, & agere sicutis prius pungatur, atque medicamenta diu ibi detineantur, pari pacto idem existimandum est, de purgantibus, quæ si contrita, & cuti expunctæ apponantur, ac apposita diu retineantur, possunt etiam corpus expurgare, id quod manifestissime patet ex usu illius medicamenti quod nuperimè vobis indicaui, scilicet vnguenti de arthanita maioris, hoc enim experientia probatur, si supra uentriculum ponatur, atque ibi detineatur, uomitũ ciere, si uero supra umbilicum, potius aluum mouere. Quantitas horum medicamentorum haud quamquã certa definita est a medicis, ꝓpterea, quod quę extrinsecus applicantur medicamenta, etiamsi in paulo maiore quantitate capiantur, aut nullum detrimẽtum, aut exiguum admodum faciunt, qua propter etiam uos poteritis horum medicamentorum magna quantitate uti, sat est, quod semper debent esse in dupla quantitate maiore, quam sumatur ore.

De medicamentorum extrinsecus alterantium dosi. Cap. 20.

NVnc artem uos edocebo metiendi alterantium quantitatem, appello autem alterantia, quæ sine ulla euacuatione corpora nostra a pristina qualitate ad aliã transmutant: fit vero hæc transmutatio tot modis, quod intellexistis esse genera qualitatum, primo mutantur corpora secundum primas qualitates, quando calefiunt, frigefiunt, exiccantur, & humectantur. secundum secundas, quando ex duris fiunt mollia, ex densis rara, secundum tertias, quando aperiuntur, clauduntur meatus. secundum quartas, quando uel liberantur a uenenis, uel alio aliquo pacto liberantur a qualitatibus medicamentorum occultis. Hæc itaque alterantia, uel recipiuntur sub forma liquida, uel solida, sub liquida sumuntur decocta, uina omnia, mellea, & saccharea, ut syrupi, succi, olea, & tandem quicquid sub genere liquorum continetur. Solida au-

da autem medicamenta sunt electuaria, pulueres, semina, grana, vnguenta, cerata, & alia huiusmodi: hæc vero, vel possunt administrari extra corpus, vel in corpore: de extrinsecis non est necessariũ vt vnquam multum solliciti sitis, in expendenda ipsorum mensura, quoniam vt alias docui vos, errores, qui contingere possunt in quãtitate extrinsecorum metienda, parum aut nihil detrimenti corporibus nostris adferũt: verumtamen etiam in his est aliqua ratio vobis sequenda, ne scilicet irrideamini, eo quia si. E.g. pro digito curando libram olei ordinaretis, res esset digna risu, similiter si pro vniuerso corpore curando vnc. j. aquæ, vel olei præscriberetis, res esset incongrua; quare etiam in his est aliqua ratio vobis ineunda, habebitis autem rationem hæc remedia mensurandi, si expendatis an medicamenta sint vobis ordinanda toti corpori, an alicui parti, an partibus, si toti corpori, & medicamenta sint liquida, vt sunt balnea aquarum dulcium, balnea oleorum, & decoctorum, veluti ordinantur in spasmo, in doloribus nephriticis, colicis, debet ea a vobis remediorum quantitas præscribi, in qua possint tota corpora immergi, & hæc mensura non describitur libris, vel vnciis, sed vel mastellis, vt Pataui j. vel aliquibus aliis pro regione, mensuris maximis, Si sint linimenta facienda toti corpori, mensura accipitur, vel vnciarum, vel ad summũ libræ, habetis sanctissimum illud exemplum Mariæ, quæ cum voluisset vngere corpus Christi, libram vnguenti accepit, igitur vbi vngere corpora ægrorum placebit mensura non excedat librã. 1. linimenti. Si parti sint applicanda alterantia. & liquida sint, tunc libris res agenda est. E. g. si abluendum sit caput, vel lacte, vel oleo, vel vino, vel aquis, mensura erit a lib. v. vsque ad x. quod si res agenda sit vnctione, sat erit, ab vnc. ij. vsque ad iiij. ordinationes vestras componere. Si autem pluribus partibus medicamenta sint adhibenda, veluti quãdo fiunt insessus in mulieribus atque etiam in viris, medio modo incedendum est, vt scilicet intra hos terminos quantitatem vestram sumatis. Hæc breuis ratio pro medicamentorum extrinsecorum vsu vobis satis superque esse potest.

De

De alterantibus intro assumptis. Cap. 21.

Aeterum alterantia intrinseca aliam dosandi rationem expostulant, in quibus componendis id, quod & in aliis medicamentis docui, faciendum est, vt scilicet diligenter consideretis quę debeat esse basis medicamenti componendi, quod pręparans basim, & quod remouens impedimentum, nam in quolibet medicamento composito tria hæc ingrediuntur: semper maior portio basis debet esse, quam aliorum, secũdo loco præparantium, tertio eorum, quæ remouent impedimentum. Secundo non sat est huiusmodi vniuersalem tenere rationem, sed cogitandum est semper in quo gradu sint medicamenta quibus vti debetis. iam enim abunde docui uos gradus, & graduum cognitionem. Si alterantia, quæ intrinsecus adhibenda sunt, sint liquida, & sint a primo gradu usque ad secundum, primarum qualitatum quantitas debet esse ab vnc. 4. usque ad lib. 1. etenim si excederetur huiusmodi quantitas, medicamentũ non alteraret, sed potius euacuaret. exemplum est de sero lactis, quod in magna quantitate purgat, similiter aquæ thermales si intra hos terminos sumantur alterant, sin quantitas magna sumatur, euacuant, excipienda sunt ab his medicamenta liquida, quæ apud Pharmacopolas habentur, vt sunt syrupi, succi, quorum omnium dosim luculentissime docebo in sequentibus. Si solida sint medicamenta, quibus debetis alterare, atque non excedãt hos gradus, dosis est ab unc. s. vsque ad unc. 1. s. ut est saccha. ros. viola. conserua citri, cichorei, borrag. Hæc cum alterent non excedunt secundum gradum. Si fuerint autem medicamenta a secundo gradu usque ad tertium, atque sint liquida, dosis est ab unc. 1. usque ad 3. sin solida, multo minor debet esse quantitas, ita ut sit a drac. 1. usque ad drac. 3. nisi tamen medicamentum, quo uti debetis, habeat facultatem nobis aduersam præter manifestam, hoc dico, quia crocus non excedit secundum caliditatis gradum, verumtamen si drac. 2. dentur croci, ut refert Serapio, & Auic. iugulabit ęgrum ridendo. & aduertatis, in componendis uestris medicamentis, ut non respiciatis tantum primas, uel secundas qualitates, sed etiam aduertatis diligenter qualitates totius substantiæ. Quæ alterant a tertio usque ad quartum gradum, in multo minori quantitate sunt usurpanda, eo quia quęcunque sunt in quarto gradu, & pręsertim intenso, omnia fere sunt uenenata, aut proxima uenenis. Vnde huiusmodi medicamenta numquam exhibenda sunt ad summum, ultra xx. grana, etenim si uel piperis, uel sinapis, uel opii mensuram

ſuram maiorem exhibeatis, quam præſcriptam, erit iugulare ægros, quare horum medicamentorum, quę alterant in quarto gradu, a 4. gra. vſque ad xx. ſunt menſuranda, niſi tamen hęc medicamenta habuerint ſecum ſubſtantiam, quæ refrangant huiuſmodi gradus, & facultates, ut ſunt allium, & cepa, nam nemo eſt, qui impune non utatur multo maiori quantitate, nec tamen offenditur, quia refrenata eſt facultas, ea propter ſi ſuccum uel allii, uel capæ exhiberetis in ea quantitate, procul dubio maximam noxam perciperent ægri. Quæ alterant ſecundum ſecundas, & tertias qualitates; ferme ſunt omnia menſuranda ea methodo, quam monſtraui prius, quia ut docui ſuo loco, qualitates ſecundę, & tertię ſemper ſequuntur primas, ita ut ſi uobis erit, uel emolliendum, uel condenſandum, uel prouocandum urinas, debetis ſemper reſpicere gradus primarum qualitatum, & ſecundum menſuras illorum graduum metiri ſecundas, & tertias qualitates.

De doſi alterantium à proprietate occulta. *Cap. 22.*

VErum in uſu eorum medicamentorum, quę a proprietate occulta iuuant, multo difficilior eſt ratio inueniendi menſuras, eo quia ſicuti occulta, & immanifeſta eſt nobis huiuſmodi facultas, pariter non poteſt cognita, aut certa eſſe nobis menſura: verumtamen, vt etiam cœcorum inſtar in horum uſu non ambuletis, ſtatui breuiſſimis uerbis de his facultatibus aliqua uos docere. Galenus, etenim ſexto in ſextum Epid. Com. 5. huiuſmodi proprietates rerum tradens, docuit in quatuor generibus rerum eas reperiri, primo in medicamentis purgantibus, quia ut indicaui ſuo loco, quæ purgant, a tota ſubſtantia, & quadam occulta proprietate purgant. Inueniuntur prætcrea hæ proprietates in alimentis, quia alimenta nutriunt, quia occultam quandam, & a tota ſubſtantia ſimilitudinem gerunt cum nutrito, ſic frumentum eſt nutrimentum humani corporis, hordeum iumentorum. ſic dicit Lucretius. Barbigeras pecudes nutriri cicuta, & de innumeris uerum eſt, quod dicit Galenus, proprietates occultas reperiri in alimentis. Inſunt tertio hę facultates rebus maleficis: ſunt autem hæ duum generum, ut ſcribit Galenus; uel enim venenatæ ſunt, ut uenena ferarum, uel maleficæ, vt venena aliorum medicamentorum, & corporum. Inſunt quarto hæ proprietates in remediis rerum maleficarum, quæ & ipſa

ipsa duum sunt generum, aut enim sunt remedia uenenorum ferarum, & dicuntur theriaca, aut sunt remedia uenenorum in aliis medicamentis,& corporibus, & dicuntur alexipharmaca, de quibus luculentissime, & primus omnium tractauit Nicander uetustissimus rei medicæ scriptor. Ita ut secundum Galenum sex sint genera dotata huiusmodi proprietatibus, scilicet, medicamenta, alimenta, uenena ferarum, medicamenta uenenata, alexipharmaca, & theriaca. Sed uideo statim aliquem uestrum esse dubitaturum, non exacte a Galeno fuisse enumerata omnia corpora, in quibus reperiuntur huiusmodi proprietates. nam sunt plurimi lapides, qui proprietates miras habent, & iuuādi, & nocendi, ut est Lapis Bezaar, Lapis ætites, cornu unicornis. hæc habent quidem proprietates, sed non sunt uenena, non alimenta, nec sub ullo alio genere comprehēsa, ut nec ossa. nam caluaria humana in epilepsia curanda traditur mirifice ualere, rursum fuit sententia omnium ferè ueterum, Asclepiadis,& Archigenis,& Auerr. 5. Collect. cap. 19. mēbris membra iuuari. do exemplum, Asclepiades apud Galenum 8. de Local. 8. scribit, iecur Lupinum mirifice hepaticos iuuare a tota substantia. sic etiam scribit, uentres gallinæ stomaticos maxime iuuare, & tandem, ut scribit Auerr. experientia comprobatum est, mēbra a similibus membris corroborari: huiusmodi proprietas est occulta, & a tota substantia. ueruntamen non uidetur posse constitui in ullo genere horum sex, quæ ex Galeno enumerauimus. Respondeo, quod ad ossa, & lapides attinet, debere quidem, & posse reduci sub genere alexipharmacorum. nec ualet, alexipharmaca solum ea esse, quæ aduersus uenena aliarum rerum adhibentur, quia etiamsi usus alexipharmacorum hic sit præcipuus, uerumtamen utimur etiam ipsis ad uenena, quæ in corporibus nostris gignuntur, ut bolo armeno ad febres pestiferas, similiter lapide lazuli, utimur etiā lapide bezaar ad febres uenenatas, adeo ut possint omnia huiusmodi remedia aliquo pacto reduci sub genere alexipharmacorum. Sed quid de iis, quæ ratione similitudinis conueniunt? duo possumus respondere, unum, quod scribit Galenus 11. de simpl. quo in loco sermonem habens de uentre mergi, & gallinæ, nec non de lupino iecore, inquit, se huiusmodi facultates sæpe explorasse, uerumtamen numquam inuenisse, quod iuuent, neque quod uenter gallinæ stomaticis prosit, neque iecur lupi hepaticis, ita ut cum ex sententia Galeni, hæc res non inueniatur uera experientiis, possit etiam negari. alio modo respondere possumus, huiusmodi omnia, quæ iuuāt propter similitudinem, reduci posse ad alimenta, quia alimenta nutriunt ratione similitudinis totius substātiæ, sic etiam possumus dicere, quod ratione huius similitudinis alimentaris membra iuuent

membra. Cum itaque tot ſint genera rerum præditarum occultis proprietatibus, de purgantibus non eſt, quod amplius loquar, quia vobis, ni fallor, monſtraui omnes menſuras. de venenis etiam non eſt, quod expectetis quicquam aliud, quia eſſet monſtrare viam homines ingulandi, quod quidem piaculum eſt, & a medici Chriſtiani profeſſione alieniſſimum. Solum igitur docebo aliquam rationem menſurãdi alexipharmaca, theriaca, & membra a ſimilitudine operantia. Doſis, & menſura rerum, quæ propter ſimilitudinem operantur, debet capi ſecundum modũ, quo propinantur, quia vel dantur in pulueres quemadmodum vt plurimum fit, vel in ſucco, quocunque modo dentur, cum ſint ſimilia, & ratione ſimilitudinis etiã poſſint quoquo pacto nutrire, menſura poteſt eſſe a drac. j. vſque ad ij. vt ſi puluis tunicæ interioris vẽtriculi gallinæ alicui ſit exhibendus, exhibeatur a drac. j. vſque ad drac. ij. ſimiliter puluis iecoris lupini hac menſura poterit exhiberi, eo magis ſi exhibeatur ſolus, quia ſi exhiberetur vna cum alijs, vt ſolet fieri, quando pulmo vulpinus exhibetur cum ſaccharo viol. in affectibus pulmonis, tunc in minori quantitate exhibetur. E. g. vnc. s. ſacchari viol. & drac. s. vel drac. j. pulueris pulmonis vulpini. Se dicetis, quando vti volumus ſolo puluere, quomodo agendum eſt ne puluis ille retineatur, & non penetret? ſi aegri ſint ſine febre, detis cum vino, quia vinum perducit ad locum determinatum, ſi cum febre, detis cũ brodio, vel aqua accommodata, modo eadem quam dixi menſura ſeruetur. Atque idem etiam dictum putatore de omnibus alijs medicamentis, quæ proprietate occulta ſuccurrunt varijs morbis.

De Alexipharmacis ſiue Theriacis. Cap. 23.

Eterum de alexipharmacis, & theriacis ardua ſane eſt: prouincia inueniendi quantitatem: eo quia ſi rationem ſpectemus, nullam plane habemus: ſi veterũ auctoritatem, ex ijs nulla certa inueniri poteſt ratio: quoniam ſi ſmaragdi doſim conſideremus, volunt eſſe vſque ad gran. vj. ſi cornu vnicornis quantitatem intueamur, volunt eſſe ad gran. iiij. Lapidis Bezaar doſis minima adfertur a ſcriptoribus, immo refert Arnaldus Villanouanus ſe vidiſſe quendam lapidem, qui propinatus ad granum. 1. per tres hebdomadas finiebat tumores duriſſimos; ita vt nulla certa ratio videatur poſſe inueniri, qua huiuſmodi medicamẽtorum doſes ſtatuamus: verumtamen hac etiam in re aliquid nobis periclitandum

tandum erit; idque vt efficere possimus, sunt nonnulla primo examinanda circa naturam alexipharmacorum, nam siue dicamus alexipharmaca, siue alexiteria, siue theriaca, nihil in praesenti refert, vt monuit Galenus 5. de simpl. 18. hoc enim nomine intelligo ea omnia remedia, quae curant venena, siue intra corpus nostrum generentur, siue extra mittantur. Primo autem considerandum est, nunquid haec remedia sint venenata, an salutaria, & vtrum indiscriminatim, & quocunque modo liceat his medicamentis vti. Galenus 5. de simpl. 18. de his longum sermonem instituens, dicebat ea medicamenta, quae alexipharmaca dicuntur, venena tollere, vel euacuando, vel alterando, quae euacuant euacuare, aut per attractionem, aut per dissipationem, & quae euacuant per attractionem, aut attrahere ratione caloris, aut ratione ꝓprietatis totius substãtiae, quae alterant aut alterare per qualitates manifestas, aut a tota substantia. Praeter haec, duo alia dicit Galenus maxima animaduersione digna; vnum, alexipharmaca media esse inter corpora, & venena. Alterum, alexipharmaca si a corpore venenato sumantur, prodesse, si a sano, nocere, Haec memoriae mandauit Galenus loco citato. Auerr. autem 5. collect. 23. de hisce medicamentis, quae ab ipso, & Arabibus Bezaartica dicuntur, sermonẽ faciens, quinq; maxima consideratione digna docet; vnum est medicamẽta haec operari, vel permutando naturam venenorũ sua qualitate, vel attrahendo, aut tota substantia. Alterum, huiusmodi medicamenta non curare, neque quicquam boni efficere, nisi a corpore venenato sumatur, quo tempore inquit Bezaartica qualitatem corporibus inserere venenis inimicam, propter quam ipsa alterantur, ita vt huiusmodi alexipharmaca dicãtur curare per accidẽs. Tertium dicit Auerr. quod si homo sanus vtatur hisce medicamẽtis, fiunt ipsi perinde ac venena, exceptis quibusdam, vt semina citri; & similibus. Addit quarto, errare eos medicos, qui existimarũt, Bezaartica esse media inter corpora, & venena, eo quia medium, & extrema sunt eiusdem generis, si sint eiusdem generis, ergo similia, quare nõ poterunt corpora, si sint similia, curari, quia, vt vbique tradit Hipp. curatio fit per contraria. Postremo inquit Auerr. aliam esse causam adferendam cur hæc remedia sanis obsint, & venenatis ualde prosint, & hæc ratio est, quia duas habent operationes, alteram quando recipiuntur in corpore venenato, alteram quando in non venenato, nam vbi in sano corpore recipiuntur, operantur, vt venena, vbi in corpore venenato, operantur vt contraria venenis, & quia potuisset aliquis occurrere Auerr. absurdum videri idem medicamentum contrarias edere operationes, respondet, non inconuenire ratione variæ corporum dispositionis, vt eadem medicamenta contrarias

edant operationes. Hic est discursus Auerrois, ex quo, & ex Galeni nuperrimè allata sententia potestis colligere, hæc alexipharmaca esse neque prorsus salutaria, neque prorsus lœthalia, sed media, & qua sunt lœthalia, assimilari venenis, qua uero salutaria, corporibus. Illud etiam colligere potestis citra omnem controuersiam. Bezaartica iuuare quidem venenatos, nocere autem non uenenatis, qua re ita constituta, surgit grauis difficultas inueniendi quantitatem horum medicamentorum, eo quia si suapte natura ueneni nõ sunt expertia, sique sanis corporibus adhibita nocumentum inferunt, maximum periculum imminere uidetur, si paulo plus, quam conueniat de ijs exhibeatur, & vt dixi, ab ipsis authoribus non sunt nobis expectanda põdera harum rerum, quia uaria, & diuersa sunt: Vt tamen aliquid certi hac in re a nemine tacta habeatis, illud primo statuo, quod ubicunque a scriptoribus inuenietis pondera Bezarticorum descripta, ijs semper utamini, & ratio est, quia si scribit Galeni 1. de med. per genera 18. hæ proprietates non habentur ulla methodo, sed sola experientia, quare qui experiuntur has facultates, etiam experiuntur mensuras, ideo necessarium est, ut experimentatoribus fidem habeamus, uerum quoniam sunt plurim, aquorum mensuram non habemus nobis relictam, ideo in his cogitandum est, primo an debeamus vti intrinsecus. an extrinsecus, si intrinsecus uidendum est, deinde an sint simplicia an composita, rursus si simplicia, an præter facultatem uenenorum debellatricem, habeant etiam facultatem euacuandi, aut non. Si simplicia sint, & facultatem euacuandi habeant, dico adhibenda esse in minori quantitate secundum dimidiam partem, quam exhibeantur ad purgandum, do exemplum. bolus ar. ut habuistis, quando de purgantibus agerem, purgat a drac. 1. vsque ad drac. 2. lota, illota uero a drac. s. vsque ad drac. 1. s. ubi igitur uultis uti purgatoria bolo aduersus uenena, debetis accipere mediam partem drachmæ, vt scrup 1. s. ratio uero cur debeat sic metiri hæc quantitas, est, quia bezaartica intrinseca, ut dicit Galenus 5. de simplic. curant uenena alterando, ut alterent, nõ debent perturbare corpora, & icciroo non debent offerri in ea quãtitate, qua solent purgare. Si sint simplicia, & nullam facultatem habeant purgandi, dico posse in maiori quantitate offerri, sed diuersa esse, (neque enim dubium est, quin scriptores duos bolos faciãt purgatoriam, & non purgatoriam) quando offeruntur corporibus uenenatis, & quando sanis quando uenenatis semper offeruntur in dupli maiori quantitate, quam in sanis, do exemplum. Nicander aduersus uenenum spumæ argenti dat myrrhæ obolos. 2. vos etiam si corpus erit uenenatum, dabitis hanc myrrhæ mensuram, si erit utendum myrrha in corpore non uenenato, sat erit drac. 1. & quod dico

de myrrha, applicare poteſtis omnibus aliis. Si medicamenta ſint compoſita, hic magno etiam iudicio opus eſt, quia alexipharmaca compoſita, ut docet Galenus 3. de ſimpli. 23. componuntur ſæpe ex venenis, propter quam rationem dicuntur media inter uenena, & corpora. cum itaque componantur ſæpe ex uenenis, diligenter erit inueſtigandum, an medicamentum alexiparmacum, quo uti debetis multum habeat medicamenti uenenati an parum, an nihil, quia ſi nihil habet uenenati, quod tamen raro contingit, poteſtis vti in quantitate drac. 1. uſque ad 2. & plus, ſin autem habeat multa uenenata admixta, uidendum eſt, an corpus cui adminiſtrare debetis ſit ſanum, an uenenatum, ſi ſit venenatum, debetis adminiſtrare, ſecundum quantitatem theriacę præſcriptam, ſi ſanum, ſecundum mediã quantitatem, capio exemplum theriaca, cuius quantitas, quæ aduerſus uenena adminiſtratur eſt, drac. 1. hęc igitur erit præſcripta doſis in omnibus ſimilibus, quando adhibere debetis corporibus uenenatis. ſi corporibus ſanis adminiſtranda ſit, ſufficit quantitas drac. s. & hoc eſt, quod dicit Galenus 5. de ſimpl, alexipharmaca in corporibus ſanis adminiſtrata maiori quantitate, quam conueniat, maxime nocere: quod ſi dicatis Marcum Imperatorem, vt refert Galenus lib. de theriaca ad Piſon. continuo uſum eſſet theriaca, & magnam utilitatem percepiſſe, dicẽdum eſt, eum ſemper uſum fuiſſe in multo minori quantitate, quam uſus ſuis fuiſſet, ſi fuiſſet venenatus. Si alexipharmaca ſint compoſita ex paucis rebus venenatis medio modo incedẽdum erit, nt ſcilicet in corporibus ſanis, & uenenatis paulo plus exhibeatis, quam ubi multum venenati eſt ipſis permixtum. Hęc itaque eſt ratio inueniendi doſim, quando intro ſunt ſumenda. Vbi extrinſecus eſt vtendum, non multum diuerſa ratione eſt incedendum, nam huiuſmodi omnia medicamenta operantur extrinſecu adhibita, vt dicit Galenus, vel quia attrahunt caliditate, vel proprietate occulta, ſi attrahunt caliditate, vt eſt allium, debent adminiſtrari extrinſecus in febre magna in pauca quantitate, ne ſcilicet dum volumus curare venenum, febrem augeamus, & propterea, qui vtuntur infebribus peſtiferis oleis iſtis alembicatis maxime calidis, debẽt parciſſimè uti. Vbi febris non adeſt, in paulo maiori quantitate adhiberi poſſunt. Similiter etiam dicendum eſt de ijs extrinſecis, quæ proprietate attrahunt uenena, ut ſcilicet expendamus an hæc ſint admodum uenenata, an non ſi admodum ſint uenenata, in exigua admodum quantitate ſunt uſurpanda. E. g. ſi uolumus uti cantharidibus, hæ ſunt maxime uenenatæ, attrahunt uenena a proprietate, ſed quando uolumus uti ipſis, uel medicamentis, quæ ingrediuntur, debemus in exigua admodum quantitate uti, ut ſi doſis ſit cantharidum apud Hipp. iiij. uel x. granorum, extrinſecus non utamur

mur ijs, nisi ad granum. j. uel ij. sed dicetis, cur est adeo pauca quantitate horum extrinsecus vtendum? hęc est ratio, quam etiam refert Galenus 5. de simpl. 18. scilicet huiusmodi medicamēta esse aduersissima, & propterea magna prudentia, ita iis est utendum, vt nō lœdant, immo, uero uidetur Galenus, eo loco maxime, ab horrere huiusmodi omnia remedia, quę sunt aduersissima. Sed uideo uos statim esse dubitaturos, quia Galenus 11. de simpl. ubi tractat de dracone marino, inquit, in scorponis ictu si scorpio affricetur maxime iuuare, & in sese trahere totum uenenum, uerumtamen scorpio est aduersissimus naturę nostrę, quare non videtur sanum esse id Galeni consilium, quod extrinsecus aduersissima alexipharmaca non sint usurpanda. dico dupliciter, uno modo, quod Galenus, quando damnat alexipharmaca extrinsecus adhibita, quę sunt maxime aduersa, loqui de iis exhibitis in corpore non uenenato, quia ubi non adest uenenum in corpore, cum facultas medicamenti uenenati sit potētissima, facile superās corporis nostri facultates, operatur ut uenenum, & propterea maxime nocet: ubi autem uenenatum fuerit corpus, solum operatur aduersus venenum: alio modo dici potest, scorpium adhibitum, & affricatum parti commorsæ posse adhiberi duobus modis, vel viuum scilicet, vel mortuum: si viuus affricaretur, proculdubio nocere posset, quia sic est aduersissimus, sin autem affricetur mortuus, nullum detrimentum inferre potest, sed magnam vtilitatem, quia cadauer scorpij, est ex sese veneno denudatum, vbi aūt affricatur ratione similitudinis totius substantiæ, attrahit in sese venenum illud, quod parti commorsę inest, atque hęc videtur fuisse Galeni sententia, & 11. de simpl. & primo de antidot. Est igitur hęc ratio vtendi mensuris eorum medicamentorum, quæ alexipharmaca dicuntur, quæ etsi non videatur vsquequaque certa, vt dixi, excusare vos poteritis cum in rebus occultis id faciatis, quod melius fieri potest.

De

De dosi medicamentorum, quæ apud seplasiarios habentur, siruporum scilicet, confectionum, conseruarum, puluerum. Cap. 24.

Ntequam caput de modo componendi aggredior, vt perfecta fiat de dosibus tractatio, putaui vtile, & iucundum vobis futurum, si etiam dosim eorum medicamentorum, quę apud Pharmacopolas habentur, traderem. sunt autem eorũ alia, quæ extrinsecus, alia, quæ intrinsecus administrantur. Extrinsecus, ut olea, cerata, unguenta, emplastra, quorum omnium mensuram non est, ut longo sermone doceam, sed sat est uobis intelligere, quod ubicunque pars aliqua affecta expostulat medicamentum extrinsecum, debere ea quantitate adhiberi, qua totam partem affectam cooperiat, atque hoc est potius opus chirurgi, quam medici. Quæ intrinsecus capiuntur, uel sunt liquida, uel solida; si liquida, aut purgant, aut alterant, ut sunt syrupi, succi, aquæ, & tandem omnia quæ, uel melle, uel saccharo liquida conficiuntur. Solida uero, aut sunt confectiones, aut conseruæ, aut condita, aut pulueres, aut loch, aut pilulæ, aut trochisci. A liquidis itaque incipiamus alterantibus, ut sunt syrupi, quorum quantitas sumitur a modo utendi, quia si debemus uti solis syrupis alterantibus, dosis est, ab unc. j. s. usque ad unc. iij. si uero debeamus uti cum aquis, communiter non solent medici pertransire unc. ij. & aquarum unc. iij. uel unc. 5. unde potestis intelligere, si aquis solis utendum sit, dosis sit ab unc. 5. usque ad viij. si cum syrupis usque ad iiij. uel 5. sunt tamen inter syrupos alterantes, qui in minori quantitate dantur, ut sunt syrupi ad somnum conciliandum instituti, ut est syrupus de papauere, est enim communiter eius dosis ab unc. s. usq; ad unc. j. s. Qui sint syrupi alterantes nostis, ut est syrupus de endiuia, de cichoreo. s. simpl. & compos. de succo borrag. de farfara, de prassio, de beton. de stœcade, syr. bizant. de arthemisia, de eupat. de mentha, de absinth. de nymphæa, myrtinus, citon. ros. recens ex rosis siccis, hi sunt, qui communes habẽtur apud pharmacopolas, & quidam alij. Syrupi purgantes sunt, syr. ros. sol. mel ros. sol. syr. de cichoreo cum rhab. syr. uiol. sol. syr. de polypodio noster, de epithymo Mesues, succus ros. syr. de pomis compos. horum dosis est, ab unc. iij. usque ad 5. nec miremini maiorem esse dosim purgantium, quam alterantium quia hi syrupi sunt ex rebus leniter euacuantibus

bus

bus compositi, nec possunt, nisi multa quantitate offerantur, corpus mouere. Inter hæc liquida sunt, nonnulla etiam medicamenta, quæ propriè syrupi non sunt, vt oxymel simplex, & scyllit. oxisacchara, succi varij, vt miua citoniorum, rob de berberis compos. & simpl. rob nucũ, rob de ribes comp. & simpl. diamorõ vtimur his raro solis, sed plerunque cum aquis, vel decoctis, est dosis eorũ ab vnc. j. vsque ad vnc. j. s. & notate, veteres medicos huiusmodi syrupos non habuisse, sed loco horum vsos esse succis radicum, herbarum, & fructuum, quos ut potestis uidere apud Galenum 6. de local. melle componebant, atque ita utebantur: sunt enim apud Paulum, & Aetium multa huiusmodi, quorum alia dicuntur propomata, alia potiones suaues, alia potiones vtiles. Propomata, vt habemus apud Alex. & vt in meis varijs lect. docui, erant vt plurimum vina medicata, condita aromatibus, herbis, & radicibus, & vocabãt propomata, quia vt docet Plinius, instituta erant, vt præpotarentur ceteris cibis, quo excitarent appetitum. Potiones vtiles, & iucundæ, vt docet Paulus, lib. 7. cap. 15. fiebant ex succis vna cum melle, nec vinum miscebant, quia huiusmodi potiones in vsu erant pro febricitantibus, fiebant enim ex succis pomorum, prunorum, cerasorum, & tandem ex omnibus succis fructuum dulcium, & suauium. Inter solida medicamenta, primo sese offerunt confectiones. Fuchsius, qui diligentissime tractat medicamentorum compositiones, appellat confectiones omnia semina, & aromata, quæ sacchoro condiuntur, & hoc nomen apud nos est populare, vt appellemus huiusmodi confectiones: sed apud pharmacopolas, apud Arabas, apud Cordum, confectiones vocantur illæ, quæ proprie apud Mesuem electaria dicuntur, & nomine confectionis, possumus intelligere quicquid ex pluribus medicamentis componitur cum melle, vel saccharo. dixi ex pluribus medicamentis, ad differentiam conseruarum, & conditorum, quæ ex vna sola re, & ex saccharo, vel melle fiunt. Sunt confectiones apud pharmacopolas quatuor generum, aliæ dicuntur opiatæ, aliæ aromaticæ, aliæ lenitiuæ, aliæ solutiuæ: opiatæ appellantur omnes illæ, in quibus opium, vel aliud soporiferum ingreditur, vt est, diaolibanum Nicolai. Zaranea, seu Musa ænea, vel Egetæa Mesues, Philonium maius, siue romanum Nicolai, Philonium Mesues, persicum Mesues, requies Nicol. trifera magna Nicol. athanasia, aurea alexandrina, diacodion, theriaca Androrecens. Esdræ antidotus ex Aetio. Tot sunt opiatæ confectiones veræ, quibus vtimur ad somnum conciliandum, dosis harum est, a scrup. s. vsque ad drac. j. nam dum vtamur his confectionibus, solum in casibus maxime necessariijs, pauca datur quantitas, vnde non possum satis mirari Me-

suem,

suem,qui philonii,secundum descriptionem hamech,det a drac.2. vsque ad aur.2. nam in hac confectione tertia pars est soporiferorum,vnde numquam auderem dare vsque ad drac.1. Notandum est,apud Cordum,& apud plerasque nationes appellari etiam confectiones opiatas nonnullas,in quibus nullum soporiferum ingreditur,sed solum aromata, & medicamenta calefacientia, & exiccantia: quarum omnium cōfectionum vsus est in affectibus uentriculi,& uteri frigidis,huiusmodi sunt triphera maior Phęnonis, triphera saracena Mesues, triphera persica, confectio anacardina, diacastoreum Nicol. Micleta Nicolai,elect. de Baccis lauri, diasatyrion. Dosis harum est,a drac.1.vsque ad drac.2. Aromaticæ confectiones sunt,quæ componuntur ex aromatibus, & saccharo,quæue institutę sunt ut plurimum ad corroboranda viscera & ad omnes affectus frigidos, vt est aromaticum ros. aromaticum gariophyl. diambra, diamuscus dulcis,& amarus,dianison,diacalamenthum,dia spoliticon,diatrion pipereon,diacyminum,diacinnamomum,dianthum,diamargariton calidum,& frigidũ, diagalanga, diacurcuma, dialacca, diapenidion,diaireos,diatragaganthum,calidum, & frigidum,diaprassiu,diatrionsandalon, diazingiber,lœtificans Almansoris,confectio liberans, electuarium Iustinum, elect. de gemmis, confectio cordialis, electuarium Plyressarcoticum, confectio Alchermes, Dosis harum omnium communiter est, a drac.1.s. vsque ad drac.3. Condita, vel conseruæ sunt, ut dixi, herbæ, uel radices, uel fructus,uel semina, quæ conseruantur in uariis liquoribus, nam sunt multa, quæ neque sicca, neque uiridia, possunt conseruari, & tamen necessarium est, omni tempore ipsis uti, itaque inuenerunt medici rationem ipsa conseruandi, & propterea dixerunt conseruas. Corpora, & liquores quibus utimur ad conseruas, sunt acetum, sal, oleum, cera,mel saccharum, apud pharmacopolas nullus alius fere liquor est in usu ad conseruas præter mel, & saccharum: ueteres cum carerent saccharo nostro depurato, utebantur melle solo, nos frequentius utimur saccharo, quam melle. Sunt conseruæ, quæ apud pharmacopolas habentur, conserua saluiæ, anthos, sacch.ros.borrag. uiolatum,& buglossatum, quæ appellantur quatuor conseruæ, conserua cichorei, menthæ, endiuiæ, citri, tam corticis, quam succi, acetosæ, beton. citoniorum, nenuph. sorborum,cornorum, acorus conditus, myrobal. conditi. Dosis harum est ab vnc.s. usque ad unc.1.s. Confectiones lenitiuæ appellantur apud pharmacopolas illæ, quæ clementer, & sine ulla uiolentia mouent aluum, & purgant, & dicuntur lenitiuæ, quia in ipsis nullum ingreditur medicamentum ualidum,ut est scammonium, colo cynthis. Sunt confectiones lenitiuæ hæ, diaprunis lenit. diaca-

tholicum, hiera Galeni, diacassia cum manna, & sine manna, diasena lenit. diasebesten lenit. cassia extracta cum sena, & sine sena, & aduertite fieri etiam cassiam extractam pro clysteribus quæ alio modo componitur, & non est inter lenitiua, electuarium lenitiuum vocatum est etiam ex his. Dosis horum est, ab vnc. s. vsque ad vnc. j. vel ad drac. x. Confectiones sol. sunt illæ, quæ recipiunt scammonium, colocynthidem, turbith, & similia. medicamenta vehementiora, vt est electuarium de succo rosarum, diaprunis sol, diasebesten sol. diasena sol. confectio hamech, elect. de psyllio. elect. indum maius, & minus, elect. de epithymo, catharticum Imperiale, diaturbith, diacarthamum, diaphenicon, benedicta sol, elect. Elescoph. vel Episcopi. hiera Logod. hiera Pachij, hiera Archig. hiera de colocynthide. Dosis est a drac. ij. vsque ad drac. iiij. Pulueres etiam varij in vsu habentur apud Pharmacopolas qui alias solent vocari species, quarum aliæ sunt aromaticæ, aliæ quæ purgant, aliæ quæ alterant. Species purgantes sunt, species hieræ simplicis, hieræ Pachij. sena præparata. Dosis est a drac. j. vsque ad drac. ij. & notate apud complures pharmacopolas reperiri species separatas plurimorum medicamentorum, quæ etiam inueniuntur compositæ: ea propter si quando vobis placet vti potius speciebus, quam compositis, seruate semper hanc proportionem, vt tertia tãtum parte vtamini specierum respectu medicamẽti ex illis compositi. do exemplum, dosis hieræ est a drac. iiij. vsque ad drac. vi. Si placebit vti non hiera, sed speciebus, poteritis vti drac. ij. vel drac. ij. s. idem etiam seruandum est in aliis. Non purgantes pulueres sunt species cordiales temperatæ, & non temperatæ, species diarhodon Abbat. diacalamenti, diacymini, & tandem species omnium confectionum aromaticarum, quarum omnium dosis est, a drac. s. vsque ad drac. 1. Sequuntur loch, quæ a Græcis eclegmata, a nostris lambitiua appellantur, vt sunt loch pini, farfaræ, loch sanum, & expertum, loch de scylla, de papauere, de pulmone vulpis. loch ad astma. Horum dosis solet esse dimidium cochlearis, vel ad quantitatem nucis auellanæ pro vice.

De

De pilulis. Cap. 25.

Nter alia medicamenta, quæ conseruantur apud Pharmacopolas, sunt pilulæ vocatæ. conseruantur enim apud omnes in massa, quę appellatur ab ijs magdalium, ita ut magdalium nihil aliud sit, quam massa illa ex qua conficiuntur pilulæ, quæ vocantur a Græcis, καταπότια. Sed notate, apud Græcos, καταπότια, omnia illa appellari, quæ deuorari possunt, dicebat enim Scribonius Largus cap. 87. & Marcellus Empir. cap. 26. catapotium esse illud medicamentum, quod non diluitur, sed ita, vt est, deuoratur, ex quo loco potestis intelligere, quid velint Theophr. & Dioscor. quando de varijs herbis sermonem habentes, dicunt sumi catapotium, quod nihil aliud est, quam fieri in ea forma, qua possint deuorari, non quod fiant pilulæ. Finis propter quem facta fuerunt hæc remedia, duplex est, vnus, quia multi sunt, qui abhorrent medicamenta, quę potu capiuntur, qui cum purgandi sint, necessarium est, vt purgentur medicamento minus insuaui, & ideo inuenta sunt hæc medicamenta, quæ parua quantitate accepta, minus ægros molestant, ea propter ipsa etiam ingrediuntur vehementia medicamenta. Alter finis est, vt permanentia diu in ventriculo, possint ab vniuerso corporis ambitu ad ventriculum humores trahere. Dosis harum solet esse a drac. j. vsque ad drac. j. s. Sed dubitatio est de cochijs, quia Rases auctor harum mandat, vt decima pars totius compositionis a se factæ, pro singula vice sumatur, quod si expendamus illam partem, est dosis drac. ij. s. at si detur hæc dosis pilularum cochiarum, valde periculosum est, quia daretur paulo minus drac. j. medicamentorum vehementer soluentium. Nonnulli difficultatem hanc expendentes, dixerunt contextum Rasis, esse deprauatum. Brasauolus, vt tueretur scripturam Rasis dixit, quod quando Rases posuit partem decimam, voluit dandas esse pilulas decem, pilulæ autem, inquit, fiebant ad formam ciceris, ita quod seruata hac dosi, dicit Brasau. non videtur Rases vllum errorem commisisse. Sed pace illius viri, nō videtur mihi accommodata hæc defensio, quia vt docui vos, mensura ciceris est gr. ij. s. aut paulo plus, ea propter decem pilulæ, ad formam ciceris, erunt circiter 26. aut 27. grana, ita vt summa tota non excedat scrup. j. s. sed huiusmodi mensura est parua, neque est rationi consentanea. Sed video vos statim pro Brasauola dicturos nonne Galenus primo de local. cap. 2. dat vndecim ex suis pilulis cochijs ad formam ciceris? igitur videtur sententia Brasau. Galeno esse consen-

taneam. respondeo id sane Galenum dicere, verumtamen sanè interpretanda est eius sententia, si quidem scribit, se iuuenem illum de quo loquitur, bis in quinque diebus hiera purgasse, & in prima vice drac. iiij. dedisse, in secunda. v. addit, se ante hanc purgationem dedisse vndecim pilulas, ea propter videtur Galenus eo in loco dedisse eam paucam quantitatem pilularum, quoniam in animo habebat non purgare exquisitè, sed potius præparare, & disponere ad purgationem faciendam per hieram: adeo vt hæc sententia Galeni Brasauolę nihil faueat. Dicendum est igitur, Rasem exhibuisse eam quantitatem, non quod mensuram eam voluerit esse omnibus communem, sed quod nunquàm liceat transcendere eam quantitatem, scilicet drac. ij. s. quasi vellet dicere, dandas esse eas pilulas, sępe in minori quantitate, numquàm plus drac. ij. & media. hoc autem dicit Rases, quia tempestate sua, & in ijs regionibus Arabiæ licebat hominibus medicamenta paulo vehementiora recipere. Pilulę quæ apud pharmacopolas sunt in vsu. hęc sunt, alephanginę, assairet, artheticę, arabicæ, de agarico, aureæ, cochiæ, aggregatiuæ, de eupatorio, fumi terræ, de hiera, de hiera cum agarico, de colocynth. de euphorbio, fœtidæ maiores, & minores. Indę, de hermodactylis, de lapide lazuli, lucis, de mezereo, masthichinæ, de tribus, de aloe, de sarcocolla, pilulæ Ruffi, sine quibus, stomachicæ, imperiales, de opoponace, de bdellio, de cynoglossa, bechicæ. Harum omnium rerum fere communis est, quam dixi, dosis, exceptis tamen nonnullis, & præsertim, de cynoglossa: istæ enim opiatæ sunt, & confectæ ad conciliandum somnum, & sistendum sanguinem, ideo numquàm transcenditur dosis scrup. j. vel drac. s. bechicæ uero cum factę sint ad sistendum tussim, solent detineri in ore sub lingua, non deglutiri, dosis itaque est scru. ij. vel drac. j. idem etiam dicendum est, de pilulis illis, quas ad sitim sedandam componebant veteres, quasve Galenus 8. de local. dicit vocatas esse καταπότια ἄδιψα,

De trochiscis. Cap. 26.

On multum dissimilia pilulis sunt alia medicamenta orbiculari forma composita, & propterea appellata trochisci, vel cyclisci, vel artisci, nos vocamus trochiscos, vocamus quoque sphærulas, & pastillos, quorum omnium tria sunt apud pharmacopolas genera alij sunt, qui vehementer purgant, alij qui mediocriter, alij qui corroborant solum, & alterant. Trochisci qui purgant vehementer, sunt alhandal vocati, troc. violarum cum scammonio, horum dosis est a gr. v. usque ad xij. uel xv. Qui uero minus pur-

gant,ſunt trochiſci de rhab.de agarico,agaricus troc. & notate diffe rentiam eſſe inter trochiſcos de agarico,& agaricum trochiſcatum, trochiſci de agarico fiunt ex agarico tenuiſſimè trito, ſale gemmę, & ſyrupo acetoſo: agaricus autē trochiſcatus fit ex agarico loto,& macerato in uino, cui infuſum ſit Zingiber. ſed de his aliàs. Doſis horum eſt a ſcru. ij.uſq; ad v. Trochiſci non purgantes,ſed alterātes, uel corroborātes,sũt trochiſci ſcyllitici,de uipera,hedichroi,cyphi, troc.ramich.de capparib.de eupatorio,de lacca,diarhodō,de berbe ris, galliæ, aliptæmuſcatæ, decarabe, de quib. uolo uos monere, factos eſſe hos,ad ſiſtendum ſanguinem fluentem,& cōiter practicantes ſolent uti in omni fluxu ſanguinis, & quando è pectore emanat. ſed ſum huius ſententiæ, non conuenire quando ſanguis è pectore exit,& adducor auctoritate Galeni 7.de local.4.quo in loco dum exa minaret primam Andromachi compoſitionem, dicebat, eam non conuenire in affectibus pectoris, quia nullum aderat medicamentum,quod facultate propria reſpiceret partes ſpirituales, ſic ego di co,ſi examinemus trochiſcos de carabe,in ſunt quidem multa medi camēta adſtringentia, ſed nullum adeſt, quod facultate ſua reſpiciat partes ſpirituales, igitur hoc obiter uolui uos monere, ne coecorũ more praxim ueſtram faciatis. Sunt præter hos alij appellati de myr rha,alkekengi,de roſis,de camphora,de ſpodio,de terra ſigillata,be chi .Doſis trochiſcorum eſt,a drac.j.uſque ad drac.ij.immo uero ſolent communiter trochiſci fieri ea magnitudine, qua pendent drac. j.quaſi ſit ipſorum hæc conſtituta doſis,ſed,ut dixi, licet etiam tranc ndere uſque ad drac.ij.eſt tamen differentia quędam, quia in trocisc is alkekengi pro qualibet drachma ingrediũtur tria grana opij unde communiter opij ſolent dari gra.ij.uel iij.raro licebit tranſcen dere ad drac. j. ſimiliter gallia, & alipta muſcata non dantur in hac menſura,quoniam hęc medicamenta ſunt compoſita ex rebus odoratiſſimis,ex muſco, ligno aloes, ambra, atque raro ſoli hi trochiſci exhibentur,ſed ſolum dantur cum aliis,ut iucundiora efficiant medicamenta. Hic ſit finis capitis a nobis propoſiti de quantitate medicamentorum,quod ni fallor ita exacte tractatum fuit, ut pauca re liquerim uobis deſideranda.

HIER. MERCVRIALIS PRAELECTIONVM.

LIBER TERTIVS.

Qui medicamentorum componendorum rationem tradit, ac methodum.

De medicamentorum præparatione, quæ per elixationem fit. Cap. I.

SEQVITVR caput de modo componendi medicamenta, omnium ſane vtiliſſimum. puto vnumquemque veſtrum ſcire medicos in ſuis ordinandis receptis addere, miſce, & fiat ſecundum artem. ſi poſtuletis., quæ ſit hæc ars? perquam rari erunt, qui poſſint explicare, qui ignorant, dicunt hanc ſpectare ad pharmacopolas, verum hoc eſt, ſed qui futuri ſunt medici perfecti, & non vulgares, debent etiam hæc intelligere, quia ſæpe facimus medicinam abſque pharmacopolis, ſæpe etiam pharmacopolæ ſunt adeo ignari, ut melius ſit ipſis carere, quare maxime laudare ſoleo veteres medicos, qui in domibus propriis, & manibus propriis parabant medicamenta. Hoc eſt videre apud Hippocratem, & Galenum, & apud omnes primarios medicos illius ſeculi, qui manibus propriis, ut non defraudarent humanum genus, componebant medicamenta. nos poſtquam dedignamur componere, debemus ſaltem artem cognoſcere, quomodo ſint componenda. hic modus componendi nihil aliud eſt, quam ea certa ratio componendi, quam Ariſto. tertio, ni fallor, Ethic. dicebat eſſe ſicut ſal, quia ſicut ſal, neceſſarium eſt omnibus dapibus condiendis, haud aliter hæc ratio operandi, quæ eſt prudentiæ pars, neceſſaria eſt omnibus humanis operationibus. Conſiſtit hæc ratio in

tio in

tio in tribus potissimum (de componendis medicamentis loquor) in mensura, tempore, & ordine, quæ vel obseruantur in medicamẽtis antequam in mixtionem veniant, aut in ipsa compositione, & mixtione: ante mixtionem seruatur hæc ratio, quando. Præparantur medicamenta; præparãtur autem, vel vt melius misceri possint, vel etiam, vt citra mixtionem in vsum venire queant: præparatio quinque modis perficitur, coctione, ablutione, infusione, trituratione, lęuigatione, & destillatione. Sex itaque sunt operationes, quibus vtuntur medici, & pharmacopolæ ad sua præparanda medicamenta, quas præparationes cum instituerim vos exactissimè docere, de coctione agere incipiam.

Coctio quæcunque sit, siue naturalis, siue arte facta, necessario a calore perficitur. fit quidem naturalis a calore solari, & animali, sed de hac non est Scopus noster, vt in pręsentia tractetur, sed de ea duntaxat, quę fit quidem a calore, sed artificialiter. Non naturaliter fit huiusmodi coctio omnis a calore elementari, hoc est igneo, dicit enim D. Plato in Protagora, Prometheum illum suffuratũ esse ignem a cœlo, & donasse hominibus, vt esset omnium artium instrumentum. Porro calor elementaris, a quo fit coctio, modo con iũgitur humido, modo sicco, vbi copulatur sicco. fit species coctionis, quę appellatur assatio, vbi autẽ copulatur humido, & fit coctio, dicitur elixatio, quam sententiam locupletissime explicatam habetis apud Arist. 4. Meteor. Videamus primo, quomodo medici vtantur hac præparatione, quæ dicitur elixatio, quę nihil aliud est, nisi coctio quędam facta a calido humido, vt fiunt decocta omnium herbarum, & medicamentorum purgantium. Propter duos fines solent medici elixatione vti, vnus est, vt medicamentorum facultas liquoribus inducatur, quibus deinde vtẽdum est propter varia hominum beneficia: alter finis est, vt per decoctionem prauę medicamentorum qualitates, & vitia omnia auferantur. In elixatione autem facienda, ut secundum artem fiat, sunt quędam obseruanda ex parte ignis, quędam ex parte liquoris, quędam uero ex parte medicamentorum. Ex parte ignis elixantis illud necessarium est obseruetur ne sit uehemens, sed blandus, & ratio est, quam dicit Mesues, quia a flammeo, & uehementi igne facultates medicamentorum absumuntur, a blando, & leni retinentur. Ex parte liquorum in quibus fit elixatio, sunt etiam nonnulla obseruanda, primum, vt si uelimus per elixationem medicamenti facultatẽ liquori inducere, sit liquor depuratus, & denudatus omni extrenea qualitate, quia ut dicit Arist. quod debet aliquid recipere, vt sit a na tura recepti denudatum necesse est, ea propter, uel aqua communis, uel serum, uel quicquid aliud expers est qualitatis extraneæ eli

gendum

gendum erit. Si autem optemus per elixationem medicamenta castigare,& corrigere, tum ad elixationem faciendum ſunt ea eligenda, quæ poſſint voto noſtro ſatisfacere, verbi gratia, ſi volumus corrigere ſcammonium,& eſulam, in aliquo liquore decoquimus, qui poſſit hoc efficere,vel in aliquo alio corpore, verbi gratia accipimus cytonium, in quo imponentes ſcammoneum ita elixamus, vt vires amittat, ſic etiam vbi uolumus corrigere facultatem ellebori, imponimus in raphano, ut ſcilicet elleborus caſtigetur. Ex parte liquoris eſt etiam illud obſeruandum,vt accipiatur in ea mẽſura, qua poſſimus rectè coquere, elixare, & caſtigare, capitur autem menſura liquoris ex commenſuratione medicamentorum elixandorum,uel corrigendorum, ſunt uero medicamenta elixanda, uel corrigenda trium generum,aut ſunt craſſa,vt ligna, radices, ut ſemina aliqua,quæ omnia craſſa ſunt, & dura: alia vero lenia ſunt, & rara, ut flores,aromata, ſemina frigida: alia vero mediocria, vt epithymus, capillus vener. nonnulli fructus, ut ſebeſten, pruna. ſecundum itaque differentiam uariam horum medicamentorum capienda quoque eſt differentia liquorum aſſumendorum, quia ſi res fortes,& duræ fuerint elixandæ, debet liquoris maior portio aſſumi, & ratio eſt, quia res duræ, & fortes, ut elixentur debent diutius ebullire, neceſſario in diutina ebullitione conſumitur magna pars liquoris,ea propter neceſſarium eſt, ut accipiatur in magna quantitate. vbi res lenes ſunt elixandæ, ex aduerſo debet minor eſſe quantitas liquoris.E.g.in elixando ligno accipiemus ligni lib.j.& lib.viij.liquoris,ubi aromata, ubi flores erunt elixandi, multo minor quantitas accipitur, verbi gratia vna lib. medicamenti, & iij. vel iiij. liquoris, & ratio eſt, quia hæc medicamenta parum ebullire debent, ne facultas euaneſcat, & ideo paucus debet eſſe liquor. ſin medicamẽta ſint mediocria debebit, etiam aſſumi mediocris quantitas liquoris, ita ut ſit minor menſura, quam in medicamentis duris,& maior, quam in lenibus, & raris. E. g. uultis facere de coctum ligni,accipietis libram ligni,& 8.libras liquoris, coquetur autem vſque ad conſumptionem medietatis, eo quia ſi extrahenda eſt facultas ligni ex illius dura, & tenaci ſubſtantia, operæprecium eſt,vt per diutinam elixationem illud fiat. ſin uero ex floribus,& aromatibus erunt uobis facienda decocta, accipietis partem unam medicamentorum, & iiij. partes aquæ, & curabitis, ut ebulliant duabus, uel tribus ebullitionibus ad ſummum, quia ſi plus ebullirent, proculdubio facultas ipſorum euaneſceret, ſint autem ex epithymo,ex capillo uene.ex ſena faciendum ſit decoctum, accipietur.E.g.lib. 1.medicamentorum,& lib. v.liquoris, & ebulliẽt uſque ad conſumptionem quartæ partis. Sed dicetis, ſi nobis faciendæ

ciendæ

ciendę sint elixationes diuersorum medicamentorum, ita vt alia sint dura,& tenacia, alia uero lenia, & rara, & alia mediocria, quid agendum? ratio obseruanda est, vt omnia tempore inæquali coquātur, vt scilicet primo densa, & dura ponantur ad ebulliēdum, vsque quo dimidio sint cocta, deinde apponantur mediocria, usquequo & ipsa dimidio sint cocta, postremo lenia,& rara, sic enim fiet, ut dura debite coquantur, nec mediocria, nec lenia magis elixentur, quā par sit. propter quod dum facimus decoctum ligni, & uolumus apponere, uel herbas, uel flores, curamus, ut primo decoquatur lignū solum,& ubi fuerit semicoctum, apponantur herbæ,& si herbæ sint leniores, & rariores, ut in fine decoctionis ipsius ligni apponantur curamus. Id in coctione medicamentorum est quoque perpetuo obseruandum, ut uiridia magis coquantur siccis. Sed dicetis, uidetur potius contrarium esse faciendum, quoniam omnes herbæ recentes eo facilius coquuntur, quo sunt recentiores, hoc probatur experientia quotidiana. dico facultates medicamentorum uiridium magis in profundo latere, magis infixas esse, facultates uero siccorum esse magis in summo, ea propter si paulo plus sicca coquātur, tota facultas, quæ est in superficie, consumitur, ex aduerso si recentia minus coquantur, quam par sit, facultas quę in profundo latet non extrahitur in liquore. Quod dico de siccis, idem putate dicendum de syluestribus, & hortensibus, nam syluestria semper sunt sicciora, hortensiā,& culta semper humidiora, ita ut eadem ratione qua sicca, sint minus bulliēnda, sic,& syluestria ubi notare etiam debetis, quod quandocunque licet uobis uti in elixationibus medicamentis syluestribus, semper ea potius eligatis, quam culta: quod ut scribit Hipp. 4. de morbis, & Theophr. uerę medicamentorum facultates sunt in syluestribus non in cultis, & uera remediorum natura quęrenda est a syluestribus, nō a mangonizatis, dicit enim Hipp. eo in loco, omnia a principio fuisse syluestria, quando scilicet a natura solum producebantur postea uero hominum industria esse mangonizata,& fere adulterata. Hæc itaque de elixatione. circa quam possit quis dubitare, quomodo posuerim inter elixationes quando, ut scammonii facultas corrigatur, coquimus ipsum in cytoneo. Similiter quando elleborum corrigere uolumus in raphano, nam uidetur potius esse quędam assatio, eo quia coquitur cytoneum in furno, & assatur: respondeo appellari elixationem huiusmodi decoctionem a Mesue, quia humiditate, & liquore cytonei efficitur tota coctio, & quamquam mediate uidetur quędam assatio, immediate tamen est elixatio; quamquam manifestior est elixatio, quando ut corrigantur medicamenta decoquuntur in decoctis uariarum herbarum, & florum, ut docet Mesues.

De assatione. Cap. 2.

Lterum genus coctionis efficitur a calido sicco; et cõmuni quodã nomine videtur ab Arist. dici assatio, atque apud medicos in frequentissimo est vsu, fuitque etiam apud veteres. Sunt huius decoctionis quatuor genera, prout sunt quatuor ignis operationes circa corpora, in quę agit, prima operatio ignis in corpus est, vt calefaciat: nam ante omnia corpus, in quod agit ignis, calefacit, secunda est, quod superficiem transmutat, et tunc crustam quandam inducit, tertia quando non solum superficiem, verumetiam totam corporis substantiam, transmutat, & hoc est, quando in carbones corpora transmutat; quarta, & postrema operatio est, quando non solum transmutat totam substantiam, verumetiam in cinerem eam redigit. secundum igitur quatuor hasce operationes quatuor habent medici præparationes, quæ variis, & diuersis nominibus appellantur. Vbi solum medicamenta calefiunt dicitur a medicis torrefactio. & vt sciatis modum, & artem, accipitur lamina sine patella, quæ ponitur super carbones, laminæ superinijciuntur medicamenta, quæ deinde crebro agitantur vsquequo medullitus calefiant, atque huiusmodi calefactio, vt dixi, appellatur torrefactio, cuius finis nullus alius est, nisi vt per ipsam medicamenta aperiãtur, quo possint magis extrahi, vel per coctionem, vel per infusionem, vel per ablutionem, facultates ipsorum, atque magis penetrare. sic, quando vultis, vt fiat cito aqua hordei, curandum est, vt hordeum mundatum in hunc modum torrefiat, sic facilius, & citius extrahitur vis, & facultas ab ipso. Secunda species coctionis a calido sicco est ea, quæ proprie dicitur assatio, & fit eodem modo quo torrefactio, scilicet in eadem lamina, sed differt, quod in torrefactione solum calefit medullitus medicamentum, in assatione vero etiam superficies mutatur, atque hac ratione dicit Arist. 4. Meteor. & in problem. assata in profundo esse humidiora, in superficie vero sicciora, & aridiora. Vsus & finis huius præparationis multiplex est, vnus vt facultas purgatoria augeatur, alter vt minuatur, tertius vt facultas vna ab alia separetur. E. g. Scyllæ radix purgat propter substantiam sui terrenam, & siccam. quia vero hæc facultas obruitur ab eius humiditate viscida, & lenta, assatur scylla, quia per eam assationem consumitur humiditas viscida, & lenta, quæ hebetabat, & obruebat purgatoriam facultatem: ex aduerso in psyllij semine facultas posita est in ipsius humiditate, quando igitur placet auferre a psyllio purgatoriam facultatem, assamus,

quia

quia sic ea humiditas, quæ erat uehiculum purgatoriæ facultatis absumitur,& exiccatur. Separatur facultas a facultate, quando uritur,seu assatur rhabarbarum, nam in rhab. est, facultas purgatoria ratione partium tenuium,est adstrictoria ratione terrestriũ, & crassarum: quando igitur cupimus, ut rhabar. adstringat, & non purget, assamus, eo quia ex assatione partes tenuiores, quæ hærent in superficie,& purgant,igne consumuntur,& cum remaneat terrestris, fit medicamentum ad adstringendum efficax. Tertia præparatio per coctionem a calido sicco est ea, quæ a medicis uocata est combustio,quæ etiam haud aliter efficitur atque assatio, & torrefactio, sed differentia est, quia in combustione tam superficies quam profundæ partes totæ mutantur, hæc præparatio inseruit medicis, quando optamus a medicamentis acrimoniam, & acutiem, & uitium omne auferre, & proinde mitiora ipsa reddere. sic comburitur alumen,æs:comburuntur, ut dicit Galenus 9. de simpl. omnia fere metalla,scilicet quæ cum sint acria mordentia, & aspera, ubi fuerint combusta amittunt hæc uitia, & ut dicit Galenus multo mitiora euadunt. Postrema præparatio est: Incineratio, quæ alias a medicis, atque a chymicis consueuit appellari calcinatio,& fit etiam huiusmodi præparatio eodem instrumento, sed cum redigenda sint medicamenta in cinerem,opus habent, & pluri tempore, atque etiam maiore ignis actione. sic in cinerem redigimus cornu cerui, sic consueuerunt fieri antispodia ex combustis radicibus arundinum. Vsus autem horum medicamentorum in cinerem redactorum uarius est, ut excitent magis, ut possint diutius conseruari,& ut possint cum aliis medicamentis misceri. Hactenus de prima illa præparatione, quæ fit per coctionem. Sequitur ea, quæ fit per infusionem.

De infusione seu maceratione. Cap. 3.

MEdicamentorum infusio, seu (ut practici dicunt) maceratio,ad plurima in medicina utilissima est, & nihil aliud est, quam quædam medicamentorum in liquoribus maceratio, quæ propter quinque, uel sex fines fuit instituta. Primus finis est, ut medicamentorum benignæ facultates a prauis separentur, sic enim granum gnidium, & esula macerantur lacte, ut prauitas, & acrimonia corrigatur, sic etiam turbith aceto maceratur, quo ab ipso turbandi facultas auferatur. & notate apud Me-

fuem corruptam esse literam, quia vbi dicit, granum gnidium, & esulam macerari aceto, & turbith macerari lacte falsum est, quoniam contrarium verum est. Secūdus finis fuit, vt medicamenta maiorem operandi uim nanciscantur, sic enim agaricus infunditur oxymelli, sic hermodactylus infunditur succo raphani, & scyllæ, vt maiorem operādi facultatem acquirat. Tertius finis est, vt res duræ emolliantur, sic enim lignum guaiacum, myrobal. & similia infundimus, quæ cum dura sint, opus habent emollitione. quartus finis est, vt medicamētis lubricitas comparetur, merito cuius possit diffugere, & dilabi, nec adhærere intestinis, sic enim scammonium maceratur in muccilagine tragacanthæ, maceratur etiam in oleo viol. sicut & colocynthis eadem muccillagine maceratur, ne adhæreat intestinis. alter finis est, ut liquori facultas medicamentorum indatur, nam sępe usu uenit, ut medici opus habeant, uel ratione aegri, uel alia ratione, medicamentis liquidis, propter quod, ut possint uti medicamentorum solidorum facultatibus, excogitata est infusio, in quam cum medicamenta deponant facultates suas, utiliter, & faciliter utuntur ipsis. Causæ uero præcipuæ propter quas medici infusiones magis amant, tres sunt, prima est, quando cupiunt, ut medicamentum longè lateque per corpus penetret, sic aloem infundimus in decocto aromatum, atque ipso decocto utimur, facit enim huiusmodi decoctum, ut facultas aloes penetret totum corpus, sic etiam infundimus agaricum in decocto Zingiberis, & decocto vtimur, ut facultas agarici permeet totum corpus. Altera causa est, quando optamus alicuius medicamenti diminutam facultatem, sic enim infundimus scammonium, & rhab. interdum in syrupis, ut postmodum syrupis illis vtentes, habeamus quidem illorum medicamentorum facultates, sed castigatas, & diminutas. tertia causa est, quando optamus separari facultates a facultatibus. exemplum, habemus in myrobal. & rhab. duas facultates purgatoriam, scilicet, & adstrictoriam, placet nobis solum uti purgatoria, quæ in superficie posita est, ea propter infundimus rhabar. & myrobal. atque ita purgatoria facultate potimur, & adstrictoria nihil incommodat. Hi sunt fines, & hae causæ, ob quas medici infusiones medicamentorum requirunt. Ars autem faciendi infusiones aliqua requirit ex parte liquoris, aliqua ex parte medicamētorum. ex parte liquoris, ut primo diligenter aduertatur an utēdum sit liquore, cui medicamentum infundimus, an medicamento infuso. Si liquore sit utendum, hæc debet esse regula, ut tantum liquoris sumatur quantum sat est ad immergendum totum medicamentum: sin autem sit medicamento utendum, debet quantitas liquoris esse maior, ratio est, quia ubi est utendum liquore, studium nostrum esse

debet,

debet, ut facultas medicamenti efficaciter tota relinquatur in liquore, ea propter quanto minor est quantitas, tanto magis relinquitur facultas: vbi autem vtendum est medicamento, quia liquor debet corrigere, quanto maior est copia liquoris, dummodo sit intra modum, tanto magis medicamẽtum corrigit, & castigat. Ex parte liquoris requiritur & aliud, vt semper antequam infundatur medicamentum, liquor calefiat, & conseruetur calidus, quoniam liquoris calor prodest ad eliciendam, & extrahendam medicamenti facultatem. Ex parte medicamentorum requiruntur etiam aliqua, & sunt, vt diligenter attendatur, quæ sit substantia medicamentorum infundendorum, quia si materia sit dura, & densa, longo tempore sunt infundenda, ea propter lignum, rhab. myrobal. longo tẽpore sunt infundenda, & qui duabus, vel tribus horis duntaxat infundunt rhab. male agunt, quia cum corpus sit durum, non potest facultas extrahi tam breui tempore. accedit etiam, quod si diutius infundantur hæc corpora, non est necessarium, vt tam diu bulliant, ea propter minus detrimenti sustinet ipsorum facultas. Si substantia medicamenti sit mediocris, infusio debet fieri nõ ita diu, sic epithymus, & sarsa infunduntur, sed non tam diu, quam rhab. lignum, & myrob. Quæ vero sunt tenui substantiæ, adhuc pauciore tempore egent vt sunt aromata, & flores. Quod si varia hęc, & diuersa medicamenta sint simul infundenda, hoc etiam ars requirit, vt primo infundantur, quæ sunt substantiæ durioris, secũdo quæ mediocris, postremo quæ tenuis. Est hoc in loco aduertendum circa medicamenta purgantia infundenda, vt semper, quando facitis infusionem, diligenter consideretis, an sint vobis liquanda solida medicamenta, an non, quia si liquanda sint solida, vt electuaria, quod plerunque contingit, vt est elect. lenit. elect. ros. Mesues, debetis metiri liquorem vestrum, ita ut possit sufficere ad liquanda hæc medicamenta, & quantitas ad id præstandum idonea erit ad summum vnc. iii. vel v. si non liquanda sint solidiora, sæpe enim vtemini solum cum infusis, vel manna, vel melle, vel syrupo rosato solutiuo, eo in casu poteritis minori quantitate metiri liquores vestros. e. g. ad vnc. ij. vel iii. & ratio est, quia medicamenta, quæ potu sumuntur, quanto minore quantitate exhibentur, tanto minus aegros molestant, & vobis parient ægrotantis gratiam. Est & aliud aduertendum, apud medicos esse vsum, vt faciant separatim infusionem medicamentorum, et separatim vtantur aliquo decocto ad dissoluenda solida medicamenta, quorum usum non admodum probo, vtor et ego interdum, sed frequentius soleo vti infusione sola, propterea quod multo melius fermentatur facultas medicamenti in solo infuso, quam si infusioni addatur noua aliqua de-

ctio

ctio.icc irco, quando uel agaricum, uel elleborum, uel rhab. vel myrob.infundere placebit, accipiatis eam quantitatem liquoris, quæ possit sufficere, ne cogamini ad eliquanda medicamenta nouam decoctionem inutiliter adiungere.

De lotione: *Cap. 4.*

Otione, medicamentorum sunt pariter ex ijs præparationibus, quæ necessariæ sunt medicis ad felicem remediorum usum. differunt lotiones ab infusionibus, vt etiam alias dixi, quia in infusionibus totæ medicamentorũ substantiæ diu immerguntur, in lotionibus medicamenta secundum superficiem duntaxat abluuntur. Lotiones fuerunt quidem in usu apud veteres, sed tempore Hippocrat. & hæ, & infusiones non erant admodum vsurpatæ, sed magis decocta. Post Hippocratem veteres medici frequentissime vsi sunt & infusionibus, & lotionibus, vtebantur lotionibus propter multos fines, quorum ille vnus erat, vt acuitas medicamentorum, tam natiua, quam acquisita, retunderetur, sic dicit Galenus 4. de med. per genera cap. primo, omnia mineralia lauari. sic etiam mandat Mesue semen vrticæ abluendum esse muccilagine tragacanthæ, ut scilicet acrimonia ipsius retundatur. sic dici Galenus 9. de simpl. aes vstum adhuc acrimoniam retinere, eam autem deponere, si abluatur, & propterea fieri utile medicamentum obducendæ cicatrici. Alter finis ablutionis est, ut praua omnis qualitas auferatur, sic lapis cyaneus, & lapis arm. a medicis lauantur, vt amittant prauam illam qualitatem, quo vomitum concitant, sic etiam, qui volunt ab aloe remouere prauam illam facultatem aperiendi hæmorrhoides (si tamen ei inest) abluunt aloen aqua bdellij, & tragacanthæ. Tertius finis est, vt si quid terrestris, vel sordidi medicamentis inest, per lotionem totum auferatur, sic namque abluimus terebinthinam, passulas, herbas, atque radices, quo scilicet depurentur ab omni sorditie. Quartus, vt facultas medicamentorũ intendatur: propter quod, qui volunt aloes eccoproticam facultatem intendere, abluunt ipsam, vel decocto agarici, vel rhab. uel simili, quod possit facultatem purgandi augere. Quintus, ut auferamus a medicamentis odores tetros, ea propter olea, pinguedines, terebinthinam omni studio abluimus, ut ab iis tetri auferantur odores. Sextus & postremus finis est, ut medicamenta subtiliora, & penetrabiliora fiant, ut scilicet possint magis commisceri, & ad hoc respiciebat Galenus 2. de simpl. 15. quando mandauit nobis,

bis, abluenda esse olea, pinguedines, & similia omnia, ex quo loco hoc debetis recipere documentum, vt quando vultis componere medicamentum, in quo ingrediantur pinguedines, vel olea, semper curetis ea ablui, quia sic magis commiscentur alijs medicamentis. Fiunt huiusmodi lotiones varijs liquoribus, interdum aqua simplici, interdum vino, interdum aquis alembicatis, decoctis varijs, & tãdem fiunt vari s, & diuersis liquoribus, prout hoc, vel illud optamus. Terminus lotionis in oleis, & pinguedinibus est, usquequo odor omnis, & sordities tollatur, & iccirco non sunt hæc sæpe permittenda aromatariis qui vna vel alia vice abluunt, vt fugiant labores, & nihil agunt quia .e. g. terebinthina, si est spolianda graui odore, est sæpissime abluenda, sic etiam de multis ali s. et notate etiam, quando medicamenta pinguia, & oleosa sunt lauanda, semper lauari debent calido liquore, contra quam conuenit in lauandis mineralibus, quę potius requirunt frigida, quam calida, quia mineralia lauantur quo tempore sol maxime ardet, quo tempore diu sub sole detinentur, & quo magis manent sub sole, eo melius perficitur ablutio mineralium. Terminus perfectę ablutionis est, vsquequo clara aqua euadat, nam ea est ars lauandi mineralia, vt sub sole agitentur, & sæpe mutetur aqua, ac id tamdiu fiat, donec aqua euadat clara, atque etiam quousque acrimonia abolita sit. Sed dicetis videtur esse parua differentia inter infusionem, & ablutionem. dico quod si respiciamus materiam infusionis, et ablutionis, est vna, et eadem, quia ijsdem liquoribus possimus vti ad abluendum, quibus ad infundendum, sed differunt secundum effectus, quia infusione totæ medicamentorum substantiæ alterantur, et vt ita dicam, medullitus penetrantur a liquoribus, per lotionem vero tantum partes superficiariæ alterantur, siquidem facultas, quæ vel est corrigenda, vel auferenda, plerunque in medicamentis abluendis est in superficie posita, quod si sint aliqua medicamenta, quorũ facultates in superficie positas optemus, vel non sunt abluenda, vel id parcissime agendum, quare prudentissime Mesue præcipiebat ne intybum aut cichoreum syluestre, rosas atque similia abluamus, ne scilicet herbarũ facultas in superficie posita tota auferatur: sed dicetis, quomodo igitur aloe abluitur a medicis, quando nolunt vt purget, etenim facultas purgatoria aloes videtur esse infixa substantiæ eius, quod si per lotionem auferatur, videtur etiam dicendum a lotione medicamentorum substantias penetrari. respondeo, verũ esse id, quod Galenus sæpissime, et omnes alij medici testati sunt, scilicet aloem lotam amittere facultatem purgandi. sed varij sunt modi, quibus potest ablui, vel enim abluitur sæpissime, uel moderate, uel bis, semelue, si abluatur bis, semelue nihil fere detrimenti pa-

ti patitur vis purgandi, si mediocriter diminuitur, sed non aufertur si sæpissime abluatur non modo diminuitur, verumetiam pene extinguitur, & ratio est, quia tametsi facultas purgatoria aloes totā substantiam penetret, est tamen posita in partibus tenuibus, & multis, quo fit, vt per multas lotiones, multæ illæ partes aboleantur, per moderatas aliquæ solum, per minimam nullæ fere. & quod hoc sit verum inde licet colligere, quia qui volunt aloem abluere primo conterunt ipsam in minutas partes, vt scilicet ratione ablutionis possit penetrari tota substantia, deinde vbi contriuerunt, affundunt aquā, agitant, ac dimittunt, vt subsideat, vbi subsedit proiicitur, & iterum noua affunditur, agitatur, ac ad subsidendum dimittitur, sicque interdum septies, octies, & decies id fit, prout volumus extinguere facultatem purgatoriam, & aduertite, quod quando veteres locuti sunt de lotione aloes, vt Diosc. & Galenus, semper intelligunt, vt debeat ablui aqua pura, non medicata, quia & decocta, & aquæ medicatæ præbent aloe varias facultates.

De trituratione. Cap. 5.

TRituratio, qua sæpe medici vtuntur in præparandis medicamentis, nihil aliud est, nisi medicamentorum partitio modo in crassiores partes, modo in tenuiores facta. fuit autem propter tres fines instituta, vnum, vt hac operatione possint medicamenta facilius commisceri, & confundi, dicebat enim Arist. mixtionem nihil aliud esse nisi miscibilium alteratorum vnionem, vt autem fiat vnio, operaepretium est minimum vnius tangi ab alterius minimo, ea propter si debeant medicamenta commisceri, necesse est, vt ita parentur, vt vnius minimum possit alterius minimum tangere. Alter finis fuit, vt prauæ medicamentorum facultates inter triturandum difflentur, & euanescant, nam vt videre est, medicamenta vbi teruntur, semper aliqua corpuscula effluunt, in quibus cum positæ sint prauæ facultates, vna cum iis hæ facultates euanescunt, sic colocynthis, & scammonium, (vt dicit Mesues) teruntur, quamquam male Serapio dixerit colocynthidem esse crasso modo terendam. Ex hoc colligere potestis, magna prudētia vtendum esse, vbi medicamenta praua conteruntur, quia alioqui non raro magnopere offenduntur terentes, & vidi ego homines ad mortem pene redactos propter hanc imprudentiam. Sed dicetis, si verum est, per triturationem expirare prauas facultates, similiter verum esse, quod expirent bonæ, quia sicut illæ positæ sunt

in vaporibus, sic & bonæ medicamentorum facultates positæ sunt in tenuioribus partibus. Respondeo, triturationem duplicem esse aliam lenem, aliam vehementem, vehemens, dicit Mesues, mala est, quoniam per eam dissipantur facultates medicamentorum. sin vero blanda sit, & lenis, (vt esse debet,) multum ab est, vt bonæ medicamentorum facultates quicquam mali patiantur. Sed dicetis, quæ est ratio cur hoc debeat potius in bonis contingere, quam in malis? dico, summa naturæ prouidentia factum fuisse, vt medicamentorũ facultates vtiles tenacius inhæreant, quam prauę: posuit enim natura de animalium salute maxime sollicita, facultates medicamentorum meliores in intimis penetralibus, prauiores autem per superficiem extendit; non nego esse etiam in aliquibus medicamentis bonis facultates in superficie positas, sed maxime aduertendum est in his, vt terantur blandissimè, & crassiori modo, & hoc est, quod prudentissime nos monuit Mesue, rhab. non esse subtiliter terendum, quoniam cum facultas eius posita sit in tenuioribus partibus, per triturationem facile expirat: habeatis hoc documẽtum in praxi uestra, ut semper, quando rhab. estis administraturi, diligenter consideretis an sit densæ substantiæ, an raræ, quia si sit substantię rarioris, præcipiendum est pharmacopolæ, ut crassiuscule conterat, alioqui facultas facile difflatur, si fuerit substantiæ densioris, permittendũ est, vt subtilius trituretur. Tertius finis triturationis fuit, vt per huiusmodi operationem variæ medicamentorum facultates acquirantur, quia si teratur crasso modo medicamentum, aliam facultatem habet, si subtilius aliam. exemplum adfero, diaspoliticum, & diatrionpipereon, vt habetis 4. de tuen. val. sunt componenda ex aromatibus crasso modo contusis, quia cum huiusmodi medicamẽtorum facultates sint, vt solum calefaciant ventriculum, & ipsorum facultas non pertranseat iecur, præceptum est a Galeno, & aliis, vt conterantur crasso modo sic si cyminum, & piper velimus ad vrinæ vias perducere, operæprecium est, vt terantur subtiliter, quia sicuti piper crasso modo contusum aluum ciet, haud aliter vrinam prouocabit, si subtiliter teratur. Ars triturandi nonnullas obseruationes exigit & enim videndum est dum aliquid conterere debetis, cuius illud sit substantiæ, an durioris, an tenuioris, an uero mediocris. præterea videndum est, an medicamenta terenda debeant statim in vsũ uenire, an debeant fermentari cum aliis, si medicamenta terenda sint durare substantiæ, necessarium est, ut subtiliter terantur, vt dicebat Mesues de scammonio, & ratio est, quia medicamenta duriora melius in usum ueniũt, ubi sunt subtilissima, quam ubi crassiora, nec timendum est, quod ita facultas ipsorum per triturationem expiret, quia posita est, in duriori substantia, sic colocynthis, & agaricus cu-

randum est, vt subtilissime conterantur: si sint rarioris substantiæ tũ contrarium est agendum, ut. s. crasso modo contundantur, exemplũ habetis de scammonio Antiocheno, quod monebat Mesues esse crassiori modo conterendum, quia est rarioris substantię. sic muscus est crasso modo conterendus, quia cum sit rarissime substantię, facile euaporat, immo qui uolunt conseruare musci facultates, inter cõterendum addunt saccharum, quia si per se solus interatur facile eius facultas tota moritur. Si medicamenta sint mediocris substantiæ, erunt etiam mediocriter cõterenda, ita ut neque crassiora sint, neque tenuiora. Hęc dixi de iis medicamentis, quæ statim trita in usum uenire debent Si autem conterenda sint medicamenta, quæ diu durare debent, & simul fermentari, & cõfundi, licet hęc fuerint rarioris substantię, uerumtamen vt magis possint confundi, efficiendum est, ut sint subtilius trita, quam tererentur, si statim in usum adhiberentur. sed dicetis, sępe usu uenit, ut medicamentum debeat fieri ex rebus duræ, & tenuis substantiæ, quid agendum in hoc casu? prouidendum est, ut singula separatim contundantur, & male agũt illi pharmacopolę, qui ut fugiant sumptus, & laborem, omnia aromata simul terũt, tam mediocria, quam duriora, & rara, debetis igitur uos prouidere, ut singula seorsim terantur, ut quæ dura sunt subtiliter, quę rara minimum, quę mediocria mediocriter.

De lęuigatione. Cap. 6.

PRęter triturationem, est & alia præparatio quã medici sępe utuntur, & dicitur leuigatio, nam quando medicamenta trita reducuntur ad eam formam, ut sint lenta, & palbabilia instar farinę: hęc operatio dicitur leuigatio, & utuntur hac medici, quando uolunt, pulueres applicare alicui parti inflammatę, uel ulcerate, ne acrimonia, & asperitate pulueruni partes irritentur magis. fit hæc lęuigatio hoc modo; accipiuntur pulueres triti subtilissimè, & ponuntur in mortariolo marmoreo, deinde affunditur aqua, uel rosarum, uel alia Postremo pistillo conuoluitur ille puluis deinde ponitur ad siccandum, & iterum teritur diligentissime, & si prima hac uice nõ acquisiuerit puluis lentorem illum, iterum illud agendum, est quousque tandem redigatur ad formam farinę, et tota hęc opratio dicitur lęuigatio, quę non potest fieri sine trituratione.

De

De destillatione. Cap. 7.

Ostremo inter operationes, quibus medici præparant sua medicamenta, est destillatio, quæ nihil aliud est, quam extractio liquoris per ignem a radicibus, lignis, uel ali s huius generis. Veteres medici caruerunt hac arte, atque hac præparatione, & puto ego hanc esse unam ex iis artibus, quas significat Aristotel. primo Rethor. quando dixit, multas superesse artes inueniendas, & nondum inuentas. Tempore nostro ars destillandi ita exulta, & perfecta est, ut certe si reuiuiscerent ueteres, deberent nobis inuidere. sed tempore Mesues cœperunt nonnulla lumina apparere huius artis, obscura tamen, legetis apud ipsum semel atque iterum aquam rosæ destillatam, & aquam absynthij. Destillatio qua vtuntur medici, & pharmacopolæ, tribus modis fit, carbonibus, vel cineribus, vel aqua bulliente, & dicitur balneum Mariæ, vel duplex vas secundum Galenum. quando dico carbones, intelligo ignitos, & flammam. inter hos modos melior omnibus est, qui fit calido humido, & ratio est, quia omnes operationes, quæ fiunt a calido, quanto magis accedunt calido naturali, tanto sunt meliores. sublimationes, & destillationes, quæ fiunt à calido naturali, planè fiunt a calido humido, eo quia blandissima, & vitalis est huiusmodi operatio, itaque quando fit destillatio per aquam bullientem, fit calido humido, & propterea hæc operatio congenea est operationi naturali, & vtinam facilis esset hæc operatio, quia cum requirat, & tempus, & sumptus, neque medici, neque pharmacopolæ operam dant huic operationi. post hanc melior est ea, quæ fit per cineres, quia neque vrit, neque fumo afficit, tertio loco est illa, quæ fit per carbones ignitos citra fumum; deterrima est, quæ fit per ligna, & flammam. In destillandis omnibus medicamentis, oleis, aquis, & omnibus alijs, multa sunt obseruanda notatu digna, primum, vt fiat in vasis vel vitreis, vel figulinis bene obturatis: cauenda sunt magno studio uasa omnia plumbea, & stannea. Vitruuius lib. 7 cap. 8. loquens de aquæ ductibus, inquit, aquas ductas per tubulos salubriores esse illis, quæ ducuntur per fistulas plumbeas, & probat hac ratione, quia qui opera faciunt cum plumbo, semper sunt de colores, quia a plumbo quasi venenantur: addit, veteres nostros cum haberent mensas argenteas, & terreas, semper maluisse vti terreis, quam argenteis propter salubritatem, hoc autem cognoscens Galenus 7. de local. tradens compositionem diacodij, monuit, aquas ductas per plumbũ facere dysenteriam, & ideo prauas esse, & vitãdas,

idem etiam primo de Antid. magna diligentia cauit ne medicamenta conseruentur in uasis stanneis. itaque fugiendæ erunt semper destillationes factæ in uasis plumbeis, uel stanneis. Secundum obseruādum est, ut quantum fieri potest fumus arceatur a reb. destillatis, & ratio est, quia fumus non solum inficit mala qualitate corpora destillata, uerumetiam ingratissima reddit, & propterea aque istorum monachorum, quæ destillantur lignis, & plumbo non est mirum, si adeo ingratæ sint, & sæpe periculosæ. Tetium obseruandum est, ut quicquid destillatur, numquam totum colligatur, nam materia, quæ exit in principio, uel in fine numquam est bona, uel saltem non ita bona, quia in principio solet exire quædam materia muccilaginosa, vel aquæ, & cruda, in fine adusta, & excrementitia, & ideo solum ea est colligenda, quæ neque in principio, neq; in fine exit. Quartum vt quæcunq vultis distillare semper prius maceretis. Si corpora sint dura, & valde terrestria, longo tempore sunt maceranda, si rara, & tenuia, minore, si media medio tempore. Ad macerādum autem pro destillatione nonnulla sunt necessaria cognitu, s. quo loco debeat fieri, & in quo humore. Locus debet esse ille, in quo sit calor, vel naturalis, vel proximus naturali, naturalis calor est solaris, ea propter fiunt macerationes sub sole, est etiam calor fimi naturalis, quod probatur, quia generat animalia. Non naturalis, sed proximus naturali est, calor laconici, ita vt fieri debeant macerationes, vel sub sole, vel sub fimo, vel in laconico. Liquor vero in quo fit maceratio multiplex solet esse, & in hoc magno iudicio est vtendum, quia si medicamentum, ex quo vultis destillare, aquam, vel oleum, sit tenacissimū, & durum, vt sunt metalla, maceranda sunt in liquore, qui possit penetrare, & ita rarefacere, vt deinde ignis beneficio possint facultates extrahi, sic aromata solidiora, metalla, macerantur vel in aqua vitæ vel in aceto alembicato, quia huiusmodo liquores sua tenuitate ita penetrant, & ita rarefaciūt corpora destillanda, vt possit facilius deinde ignis extrahere succos. sin medicamēta sint rariora, sufficit, vel vnum, vel aqua, quia cum eorum facultates sint in corporib. rarioribus, facillime illa mollescunt his liquorib. Sed dicetis, debemusne in actu practico vti alembicatis aquis, an decoctis? dicam sententiam meā. Si liceret vobis aquas destillare, vt decet, & vt ego animaduerti in plurimis locis fieri, proculdubio melius esset destillatis vti, destillantur autem in his locis vasis vitreis optime lutatis, & calore cineris. vidi fornacem fabrefactum cum multis vasis vitreis, in quo per cineres, & calore modico variæ herbæ destillabantur, & aquæ illæ mirifice retinebant odorem, saporem, & omnes qualitates herbarū, si liceret tales habere, plane melius esset, ratio est, quia in decoctis licet habeamus facultates medicamentorum, adest tamen & alienū

corpus,

corpus, ſcilicet aqua, & aqua quidem alterius generis, in aquis deſtil. latis non eſt aqua externa; ſed ſolum aqua illius corporis cum ſuis qualitatibus adeo, vt clarum ſit, multo meliores, & integriores ſeruari vires in deſtillatis, quam decoctis. Ceterum, quia medicinam facietis in locis, vbi non dabitur copia harum aquarum, proculdubio potius debebitis vti decoctis, quam aquis vulgaribus quia cum ſint illæ aquæ male extractæ, inueteratæ, plenæ fumo, & ſordibus, ſane potius nocebunt, quam iuuabunt. Hactenus de præparationibus, quæ in vſum ueniunt ante compoſitionem medicamentorum. nunc de compoſitione ipſa agemus.

De ſyruporum conficiendorum ratione. Cap. 8.

Edicamenta quibus utuntur medici, aut a pharmacopolis accipiunt, aut ipſi ſuo ingenio componunt; Atque hæc ad imitationem eorum quæ in pharmacopolijs conſeruantur ſemper componunt, qua propter operæprecium eſſe duco, ut intelligatis totam hanc artem, quo poſitis etiam ſine pharmacopolis omnia medicamenta componere. Et vt hæc tractatio ordine tradita a uobis complecti poſſit, diuidam in medicamenta, quæ intus ſumuntur, & ea quæ extra adminiſtrantur. Quæ intus accipiuntur, ut ab his incipiamus, aut ſunt liquida, aut ſolida. inter liquida, primo ſeſe nobis offerunt ſyrupi, quibus nihil communius, nihil frequentius in ore medicorum eſt. Inſtituti fuerunt ſyrupi, ut alias etiam dixi, tres potiſſimum ob cauſas; Vt medicamenta, ſint ſuauiora, & propterea ſaccharo, & melle conficiuntur; Vt poſſint conſeruari, quoniam non ſemper licet habere herbas, & ſuccos, ideo neceſſarium fuit inuenire hanc rationem, ut poſſint conſeruari; fuerunt tertio inuenti ſyrupi, ut penetrabiliora reddantur medicamenta. Itaque cum hi ſint fines, ars componendi ex his finibus habetur. A fine ſuauitatis indicatur nobis, uel mel, uel ſaccharũ, uel quid ſimile accipiendum eſſe. Ratione conſeruationis habemus hũc ſcopum, ut quæ ingrediuntur ſint ita depurata, ut poſſint conſeruari: Ratione efficacię operationis ſtudium noſtrum eſſe debet, ut ea medicamenta ingrediantur, quę ſint propoſito noſtro accommodatiſſima. Ars itaque, qua poſſimus conſequi hos fines eſt, uel ex parte ingredientium, uel ipſius corporis conſeruantis, ſiue ſit mel, ſiue ſaccharum. Ex parte medicamentorum ingredientium ſciendum eſt, duo eſſe genera ſyruporum apud pharmacopolas, aliud ſimplicium,

cium, aliud compositorum. De simplicibus primo tractabo. Simplex syrupus est, qui fit ex succo, & saccharo. Ex parte succi sunt tria potissimum obseruanda, vnum vt succus, quo vultis vti ad syrupos, sit extractus ex radice, vel herba eo tempore, quo est in uigore. nam si hoc tempre uelletis extrahere succum ex absynthio, ex cichoreo, & facere syrupum, si non uanum erit opus, erit saltem inutile, eo quod succus herbarum hoc tempore non est in suo uigore, quare debent extracti esse uere, uel æstate, quo tempore quisque uiget. Alterum obseruandum est, ut extractus succus depuretur ab omnibus excrementis, etenim quæcumque corpora debent conseruari, debent uacare excrementis, & ea humiditate, quæ putredini est exposita; alioqui si fuerint excrementis, & superflua humiditate pleni succi, facile corrumpentur. Tertium obseruandum ex parte succi est, ut coquatur antequam misceatur, eo quia non sat est vacare excrementis, nisi etiam ita disponatur, ut possit resistere ambiẽtis calori putrefactiuo, nec quæuis coctio ad hoc est idonea, sed necessarium est, ut ea sit, quæ reducat ad substantiam, quę possit resistere, & hæc est communiter ea, quę fit ad consumptionem medietatis, qua propter postquam erit electus succus, erit conquendus usque ad dimidium, & depurandus. depuratur succus si transmittatur, uel per philtrum, uel per colum non semel, sed iterum atque iterum usquequo purus inueniatur. Ex parte conseruantis, siue sit saccharum, siue mel, sunt etiam duo obseruanda, unum ut eligatur mel, et saccharum optimum, et ideo, quando res urget, non fidatis pharmacopolis, quia sæpe loco optimi sacchari, uel mellis sumunt quodcunque illis in promptu est. Alterum obseruandum, ut saccharum, & mel clarificetur, & coquatur, clarificandum quidem propter finem iucunditatis, coquendum uero propter finem conseruationis, nam, et saccharum, et mel, habent semper aliquid humiditatis, merito cuius dum alijs miscentur, facile corrumpuntur. Modus clarificandi est, ut accipiatur lib. 1. sacchari, uel mellis, et lib. j. aquę, et albumen unum oui: albumen, et aqua prius simul miscentur, et agitantur donec spuma euadat, ubi facta est spuma, ponitur ad ignẽ, et additur saccharum, uel mel, et permittitur, ut parum bulliant post quod tota illa materia percolatur stamine, et percolata iterum ponitur ad ignem, et permittitur bullire donec tota illa aqua sit cõsumpta, quo tempore habetis, et mel, et saccharum clarificatum. Postquam itaque habebitis succum, et saccharum optime apparata, ut fiat syrupus, sunt omnia miscenda, et ponenda ad ignem, ubi miscentur, hæc est ars tradita à Mesue, ut accipiantur quatuor partes succi, et tres partes sacchari, uel mellis, et aduertite deceptio-

nes

nes pharmacopolarum, qui ponunt sæpe plus sacchari, vel mellis, quam succi, quare non est mirum, si inefficaces sint eorum compositiones. accipiuntur itaque hæ partes succi, & sacchari, & ponuntur ad bulliendum, vsquequo tota compositio acquirat consistentiam, est vero consistentia, quando medicamenta illa accepta supra spatulam non diffluunt, sed adhærent, & affigũtur. Itaq; terminus ebullitionis succi, & sacchari est vsquequo acquirant hanc consistentiã. Sed video vos statim dicturos, antequam deducatur ad hanc consistentiam, nonne consumitur totus succus, ea propter non videtur esse illa efficacia? præterea Paulus lib. 7. vbi tradit potionum vtiliũ, & iucundarum decoctiones, non videtur seruare hunc terminum, vt scilicet coquantur ad consistentiam, sed solum ad tertias, ad dimidium, & similia; dico verum esse, quod maior pars succi expiret, sed remanet facultas in saccharo, eo quod pars terrestrior succi remanet, & virtutes, quę sunt positę in terrestriori parte, ab ea conseruantur, & propterea efficaciores redduntur, idque abunde testatur ipsa sapor, quia si facti sint secundum hanc artem syrupi, retinent sa porem succi ex quo sunt compositi. De Paulo vero dico, eas compositione de quibus meminit, factas esse partim, vt conseruentur, partim, vt statim in vsu haberentur. quæ fiebant, vt conseruarentur, coquebantur interdum ad comsumptionem duarum tertiarum, quod si non coquebãtur vsque ad hunc terminum, signum erat eas potiones statim in vsu esse habitas, non autem seruatas, vos etiam, quando placebit componere syrupos, & iis statim vti poteritis curare, vt non ita perfectè coquantur, sat erit vsque ad consumptionem tertiæ partis, quia sic erunt efficaciores, at non conseruabuntur, sed debetis id ante oculos habere an velitis medicamenta, quæ componitis, conseruare, an non; multi sunt syrupi, qui fiunt hac arte, & vt dixi omnes sunt simplices. syr. ros. recens. syr. viol. s. syr. de cichor. s. de betonica, de acetosa, de fumoterræ, s. de lupulis, s. de farfara, de buglossa, de borag. de agrimonia, de iua, de pomis, etiam de soncho, de acetos. citri, de cyton. de myrto, mel. ros. viol. sic etiam fiunt syrupi omnes ex infusionibus, vt ros. florum persicorum florum viol. Est itaque horum omnium syruporum vna, & eadem ratio, quam monstraui, qua propter ubi uobis contigerit componere, poteritis facere hac arte. Syrupi compositi fiunt duobus modis, uel ex decoctis solum, & saccharo, uel ex decoctis, succo, & saccharo. In his circa saccharum est eadem ratio seruanda, quam monstraui, item circa decocta, ut scilicet, primo macerentur, deinde coquantur secundum artem præscriptam. Vbi parantur ex decocto, & saccharo, accipitur pars una decocti, et duę sacchari, et bulliunt ad consistentiam, atque ita fit syrupus ex decocto, et saccharo dictus

compo-

compoſitus: vbi vero volumus addere ſuccum vbi redacta proxime fuerit compoſitio ad terminum conſiſtentiæ; adduntur duæ tertiæ vnius partis ſucci, & iterum decoquuntur ad conſtſientiam, & vt habeatis exemplum aliquod ſyrupi compoſiti, accipiemus ſyrupum de pomis compoſitum Meſues, quem deſcribit in cap. de ſoda frigida. Eſt ſyrupus huiuſmodi. R. capill. ven. florum, & rad. borrag. buglоſſæ, polypodij ana vnc. i. chamæpyteos, (& notate vulgares contextus habere chamomaeli, ſed antiqui habent chamępyteos, & melius) ſenæ, ſtæchados anà drac. vij. chamædryos, elleb. nigri anà drac. iij. eupat. Meſ. drac. iij. ſucci pomorum decocti, & depurati vnc. viij. aquæ communis lib. ij. ſacch. albi clarificati, & cocti. lib. ij. hæc eſt deſcriptio Meſues ſyr. de pomis compoſ. confuſè, vt videtis tractata: vt fiat ſecundum artem quid agendum? vt monſtraui, primo faciendum eſt decoctum, accipietis radices, & ſenam, & infundetis, poſt ij. vel iij. horas infundetis herbas. poſtremo infundetis poſt ij. vel iij. horas, flores, facta infuſione primo ponuntur ad coquendum radices, & ſena, & vbi dimidio fuerint cocta, ponuntur ad bulliendum herbæ, quæ vbi fuerint proximæ coctæ, apponuntur flores, ita vt hæc omnia bulliant ad conſumptionem medietatis, donec maneat decoctum ad lib. j. s. vbi facta fuerit huiuſmodi decoctio, accipitur ſaccharum albificatum, & omnia ſimul coquuntur vſque ad conſiſtentiam. atque in fine, vt dixi, ſuccus deſcriptus ab auctore, & iterum coquatur vſque ad conſiſtentiam. Hęc eſt igitur ars componendi ſyrupos compoſitos, poteritis vos ſemper poſtulante vſu, ſic componere: Sed notare debetis huiuſmodi ſyrupis interdum addi aromata, & communiter hæc operatio nuncupatur a pharmacopolis aromatizatio: fit igitur aromatizatio ſyruporum duobus modis, vel enim adduntur aromata puluerizata, poſtquam fuerit ſyrupus coctus, vel aromata contuſa ponuntur in petia ligata, atque dum coquitur ſyrupus, hæc petia in ipſo continetur, & exprimitur ſæpiſſime, atque hic eſt alter modus aromatizationis, interdum etiam poſtquam poſitus eſt ſyrupus ad conſeruandum, additur aliquod aroma in petia ligatum, & ibi continetur, & notate, in ſyrupo de cichoreo comp. cum rhab. conſueuerunt plerique omnes pharmacopolæ accipere rhab. & ipſum in petia ligatum conſeruare in vaſe vna cum ſyrupo. Sed ego ridere ſoleo huiuſmodi vanum laborem, quia illud rhab. nihil facit, experiamini, & capiatis illud rhab. conſeruatum, videbitis totum eſſe integrum, ita vt nihil amiſerit facultatis, quare damno ego omnino huiuſmodi vſum, & potius mihi placet, vt infuſio, quæ ponitur in ſyrupo ſit craſſior, & copioſior, quia ſic eſt maior vis ſyrupi, & ita debet fieri, alioqui inutilis eſt, & ideo non miremini, ſi ſæpe fru-

ſtremini

ftremini voto. Porro ſucci, qui conſeruantur, & quibus vtimur, duũ, & ipſi ſunt generum, alij dicuntur ſimplices, alij compoſiti, ſimplices ſucci ſunt, quando ſolum coquuntur ad conſumptionem medietatis & percolati diligenter reponuntur, ſic fit ſuccus de ribes, ſuccus cichorei, endiuiæ, & tandem omnes ſucci. Compoſiti ſunt ſucci, quando commiſcentur, vel melle, vel ſaccharo, vt dixi. E. g. accipiuntur ſex libræ ſucci depurati, & cocti, & dimidium mellis, ideſt lib. iij. & omnia bulliunt vſque ad conſiſtentiam, eſt tamen aliqua differentia, quia interdum plus mellis additur, modo vna cum melle additur ſapa, vt in diamorone. Sunt quædam alia liquida medicamenta maxime vſitata apud medicos, quæ fiũt paulo diuerſo modo, & inter alia eſt oxymel, quod omnium vſitatiſſimum eſt, & iccirco vtile erit, vt cognoſcatis quomodo ſit conficiendum. Communis modus conficiẽdi eſt, vt accipiantur mellis deſpumati partes duæ, aquæ clariſſimæ pars vna, & ponantur ad bulliendum vſquequo tota aqua euaneſcat deinde accipitur acetum acerrimum, & paulatim apponitur, vſquequo mel illud acceperit conſiſtentiam, & aciditatem aliquam. Galenus 4. de tuen. val. 6. inquit, oxymel non eſſe componendum vna forma, & vno modo, ſed ſecũdum varietatem guſtus hominum, ita etiã variandam eſſe compoſitionem: ſunt, inquit Galenus, qui amant vinum meracius, alij dilutius, ſic ſunt quibus quanto acidius eſt oxymel, tanto eſt gratius, rurſus aliis aciditas ingrata eſt, & iccirco merito dicit Galenus in conficiendo oxymelle acetum non eſſe ad determinatum pondus accipiendum, ſed modo plus, modo minus, ita & vos facietis quando vultis, vt paretur alicui oxymel, exploretis illius guſtum, & ſecundum illum poteritis apponere modo dimidium aceti, modo tertiam vnam, modo duas tertias prout poſtulabit vſus. Galenus eo in loco vbi mandat mel eſſe deſpumandum, nullam mẽtionem facit aquę, ſed inquit addendam eſſe aquam, vbi confectum erit oxymel, et vbi erit vtendum, adeo vt ſi aduertatis mentem Galenus vſus oxymellis eo tempore erat, vt dilueretur quemadmodum diluitur uinũ, & nos hodie quoque diluimus oxymel, sed raro aqua sola, verum uel brodio, uel decocto, sed cur Galenus sola aqua? hæc eſt ratio, quia oxymel parabat pro sanis eo loco, nos autẽ oxymelle utimur fere ſemper ad aliquam ægritudinem, & ideo diluimus cum decoctis accommodatis Sed dicetis, quando despumatur mel cur non facit mentionem aquæ Galenus, quicquid ſit de mente Galeni, melius eſt addere aquam dum despumatur, quia inter despũmãdum sola aqua absumitur, tota mellis ſubſtantia permanet, hoc non fit, ſi mel ſine aqua despumetur.

De Pastillis seu Trochiscis. *Cap. 9.*

It oxymel compositum eo plane modo quo simplex, id tamē interest, quod sicuti in simplici aqua vtimur pura, ita in composito, loco aquæ vtimur decocto, fit autem decoctum varijs modis, prout varij, et diuersis sunt fines quos optamus. hęc est igitur summa artis usurpandæ in componendis syrupis, ut succi colligantur tempore debito, coquantur, & depurentur, ut fiant decocta secundum artem pręscriptam, ut eligatur saccharum, seu mel optimum, vt coquātur blando igne in loco a vētis, & fumo libero, vt a puluere etiam caueatur, & vt omnia conseruentur in vasis terreis optimè tectis: Paulus laudauit vasa picata, sed tēpore vestro non sunt admodum in vsu. Post medicamenta liquida sequitur, vt ars a nobis tradatur componendi solida & primo sese offerunt pastilli seu trochisci, quos dicit Galenus 5. de med. per genera, cap. 11. sic vocatos esse a figura orbiculari. Vt ex Galeno, Oribas. & ex Paulo lib. 7. cap. 12. colligere possumus, habuerunt veteres medici trociscorum tria genera, vnum eorum quibus in potu vtebantur, alterum eorum, quos ano infundebant, tertium eorū, quæ extrinsecus illiniebant, omnia tamen hęc tria genera fiebant vno, & eodem modo, s. ex medicamentis in puluerem redactis, & aliquo liquore exceptis, quibus pastillos orbiculares conficiebant atque siccabant, eius magnitudinis, vt penderent drac. j. Finis huius compositionis, vt colligere potui ex Galeno 5. de medicamētis per genera, fuit duplex, vnus, vt medicamenta parentur, quibus possent medici ad plures scopos vti, ea propter ad numerantur trochisci a Galeno inter medicamenta, quæ πολύχρηστα a Græcis dicuntur, & quod hoc sit verum possumus ex eo facile colligere, quia omnes trocischi componuntur ex varijs, & pene contrarijs medicamentis. Alter finis fuit, vt haberentur in promptu medicamenta quocumque tempore, nam sępe vsu venit, vt medici cogantur statim adhibere medicamentum, vel in potu, vel alio modo, itaque vt haberentur huiusmodi medicamenta, inuenerunt hanc formam, qua simul componuntur, conseruantur, & postulante vsu adhibentur Modus quo adhibebant antiqui erat, quod tempore vsus hosce pastillos eliquabant, uel aceto, vel vino, uel mulso, uel melle, prout hoc, uel illud magis optabant. In componendis trochiscis ars, quæ debet adhiberi, aliqua postulat ex parte medicamentorum, aliqua ex parte liquoris, aliqua etiam ex parte exiccationis. Ex parte medicamentorum id requiritur, ut diligentissime omnia terantur separatim, at-

que

quæ etiam, si necessitas exigat, leuigentur. Ex parte liquoris requiritur, ut tantum accipiatur, quantum satis sit ad redigenda medicamenta, in formam trochilci, nam non uidebitis nec apud Galenum nec apud Mesuem præscriptam esse unam quãtitatem liquoris quo sunt excipienda hæc medicamenta. Id tamen non est ignorandum, non fuisse apud medicos unum genus liquoris, quo uterentur, sed plurima, ut enim obseruare potui ex Galeno 5. de med. comp. per genera, interdum utebantur decocto aliquo, interdum uino, passo, mulso, aceto, melle, nos etiam interdum utimur infusionib. uel muccilaginibus. Contingit etiam interdum, ut nullo liquore utamur, & est, quando ingredientia trocischos sunt humidiora, ita ut possint per se sola sufficere conficiendis trocischis, vt contingit in trochis. cypheos, in quibus passulæ sat sunt ad conficiendos pastillos, sic etiã in troch. uiol. tam eorum, qui fiunt cum scammonio, quam quę sine scammonio, non utimur liquore, eo quod flores uiol. recẽtes sat sũt ad pastam illam efficiẽdam. Ex parte etiam exiccationis requiritur, ut non exiccentur, neq; ad ignem, neq; ad solem, ne. s. ui aut ignis, aut solis facultas medicamentorum minuatur, sed exiccandi sunt in umbra, in locis, tamen in quibus neque puluis, neque uentus offendere potest. Et ut uos exerceam in aliquo ex trochiscis, disputabimus nonnulla de troc. alhandal, qui frequentissime usurpantur, & sunt maximi momenti. eorum secundum Mesuem hæc est descriptio. R. pulpæ colocynth. subtiliter incisæ unc. x. ungantur oleo amygd. dul. per totam diem, deinde redigatur in massam cum hac infusione. R. aquæ ros. unc. iiij. bdellij, gummi arab. tragacant. anà drac. vj. fiat infusio s. a. ubi cum hac infusione fuerit semel colocynthis ad pastam redacta, exiccatur in umbra, ubi exiccata fuerit minutissime teritur, & trita, iterum cum eadem infusione redigitur in pastillos orbiculares. Sed circa compositionem horum trochiscorum orta est cõtrouersia inter pharmacopolas, certe magno studio difficienda, nam nonnulli contextus, vbi dicitur colocynth. unc. x. habent drac. x. quapropter aliqui uncias malunt, aliqui drachmas, Sed puto ego omnino accipiendas esse uncias non drachmas, duabus rationibus, una, quia si drachmæ tantum caperentur, proculdubio maior esset copia correctoriorum, quam medicamentorum, at ut monstraui suo loco, semper debet correctoriorum minor quantitas esse, quam medicamentorum. Altera ratio est, quia hi trochisci tantum facti sunt ad corrigendam acrimoniam colocynth. ut enim habeatur colocynthis alterata, & castigata, inuentus est hic modus castigandi ipsam, nam ut uidetis, gummata ingrediuntur infusionem, vt scilicet lentore ipsorum acrimonia colocynth. retundatur. itaque, si acciperemus drac. & non unc. colocythidis tanta

æst copia gummatum, vt non modo corrigant colocynthidem, sed eius vim plane destruant, quare non sinatis, vt quisquam pharmacopolarum vobis persuadeat in componendis his troch. esse capiendas drach. & non vncias. Video aliquem optaturum esse a me intelligere, nunquid vlla methodus haberi possit, qua in componendis pastillis modo hoc, modo illo liquore vtamur, quoniam magni refert, an vino, an succo, an alio liquore debeamus medicamenta in pastam redigere; hanc methodum a nemine explicatam inuenio; verumtamen, vt studio, & diligentia potui ex Galeno, & Mesue colligere, hæc est, vt quando volumus componere trochiscos, consideremus finem, & effectum futurum illorum trochis. etenim, ut habetis ex Paulo, & Oribas loco citato, trochisci, qui potu sumuntur alij fiũt ad sistendum fluxum sanguinis, fluxum alui, ad condensandum, ad deobstruendum iecur, lienem, renes. Similiter qui fiunt vt infundantur in anum, alij fiunt ad obtũdendam acrimoniam, alij ad compescẽdas dysenterias, & fluxus alui: Similiter qui fiunt ad illiniendũ fiũt, vel ad sistendum, vel exiccandum, vel ad vrendum. Fiunt etiam alij trochisci ad purgandum, vt dixi de trochiscis alhandal, & violarum cum scammonio. Cum itaque tot sint fines, & effectus, qui sperãtur ex vsu trochiscorum, in ijs componendis semper debemus sumere eum succum, qui possit cooperari fini nostro. Sic videbitis apud Galenum 5. illo secundum genera cap. 11. & 12. quod pro trochiscis ad adstringendum vtitur succo, vel decocto myrti, nam huiusmodi decoctum cum adstringat cooperatur aliis medicamentis. Sic in cõficiendis trochis. de spodio, & terra sigillata vtimur nos succo plantaginis. pariter etiam in trochis. de absynth. & rhabarbaro, quia volumus aperire, vtimur aqua endiuiæ, cichorei, decocto cetrach. vbi volumus exiccare vehemẽter vtimur vino, vt in pastillis Andronis, qui conficiuntur vino dulci; vbi vero uolumus componere trochis. ex rebus purgantibus, utimur semper eo liquoris genere, quo speramus nos posse corrigere medicamenta, ut intellexistis de trochiscis alhandal, & uiol est tamen animaduertendum nonnullos in conficiendis troch. adhibere muccilagines, quorum consuetudinem probare non possum, quia experientia constat, eos trochiscos, qui parantur muccilagine faciliter contrahere situm, ea propter loco muccilaginum potius adhibendũ est, uel mel, uel mulsum, uel sapa, quoniam & isti liquores habẽt aliquem lentorem, merito cuius possunt conseruari medicamenta citra corruptionem. Hæc est summa conficiendorum trochiscorum, ut medicamenta eligantur, diligentissime terantur, & cum aliquo liquore accommodato in formam pastilli, qui pendeat drac. j. redigantur, & deinde in umbra siccentur in loco a uentis, & pulueribus libero.

De

De pilulis. Cap. 10.

Rochiscos sequitur tractatio de pilulis, quę quidem omnium maxime necessaria est uobis, eo quod non solum cogemini sępissime uti pilulis, uerumetiam ipsas componere, uel componendas mandare. Fiunt pilulę, ut breuiter dicam, ex omnibus medicamentis aridis subtilissimè tritis, aut lęuigatis, eo modo confarctis, et compositis, quo componuntur pastilli; id interest, quod pastilli fiunt in paruis formis, pilulę autem in massa, quę (ut dixi alias) dicitur magdalium. Liquor qui adhibetur ad conseruandam hmōi massam, solet etiam esse uarius, id tamen semper habere dēt, ut possit morbidam, et mollem conseruare eam massam, ut sunt mel ros.s. et sol.syr.ros.s. et sol.sapa, mulsum. et notate pilulas aureas ex descriptione Nicolai a nonnullis fieri secundum auctoris descriptionem, cum infusione tragacanthę, sed huiusmodi modus mihi placere nō potest, quia infusio tragacanthę facilè corrumpitur, et prębet occasionem medicamentis, vt facile situm contrahant, ea propter laudo ego potius, ut hmōi pilulę componantur cum melle rosato solutiuo rediguntur etiam interdum in massam pilulę cum elect. ros. Mes. ut pilulæ aggregatiuæ, quamquàm etiam non desinit impuri pharmacopolę, qui non faciunt has pilulas cum electuario, cū tamen deberent facere. Quantitas liquoris, aut electuarij in conficienda massa pilularum ea esse debet, quæ, sufficiens sit ad redigenda medicamēta requisita in pastam: & vt habeatis veram rationem, & artem componendi pilulas, proponam vobis exemplum vnum & alterum, super quod disputans, & discurrens, intelligetis multa obseruanda circa compositionem pilularum; secus enim est fere idem modus in conterendis pulueribus, in conficiendis decoctis, quem mōstraui in trochiscis. Erit autem exemplum, quod proponam, pilularum alephanginarum, quia istæ ante omnes alias describuntur ab auctore Mesue. Quatuor de his considerabo, qui fuerit auctor, quem finem habuerit, quæ sint ingredientia, & qua arte conficiendæ. Omnes vsque ad hæc tempora existimarunt, auctorem harum pilularum vnum fuisse Mesuem, eo magis, quod ipse sibi hanc laudem videtur vendicare, verumtamen dum ego rem diligentius considero, inuenio auctorem multo antiquiorem, & fuit Lampon Pelusiota, cuius & descriptionem, & mentionem habetis apud Galenum 8. de med. loc. 2. cuius etiam meminit 3. de local. 3. quis fuerit iste Lampon, nō inueni a quoquam indicatum, puto tamen fuisse medicamentarium

alquem

aliquem magni nominis, poſtquam Galenus non cõſueuit receſſere medicamenta, niſi uirorum illuſtrium, nam eo in loco dum referet compoſitiones Andromachi, qui fuit medicus Neronis, inter alia proponit medicamentum, quod maxime refert naturam pilularum alephanginarum, uerum ut conſueuerunt poſteriores semper aliquid addere, vel immutare veterum medicamenta, ſic fecit Meſues nonnulla addidit, aliqua etiam ſubtraxit, verumetiam totam baſim, & compoſitionem ſumpſit ab hoc auctore, vt demonſtrabo in ſequentibus.

Finis propter quem a Lampone excogitatum fuit hoc remediũ, vt colligere licet ex Galeni ſcopo in 5. de med. com. ſecundum genera, fuit, vt inſeruiret ad plurimos vſus, & præſertim ad inflammationes internas, ad tardas coctiones, ad inflationes, & dolores ſtomachi, ad ſputa ſanguinis, & ad iſchiadicas affectiones. Meſues autem, qui alephanginas pilulas ita vocatas tradit, quia fiunt ex aromatibus, dixit, hoc medicamentum non ſolum prædictis affectibus conuenire, verumetiam corroborare cerebrum, & expurgare, ita ut non videatur finis Meſues a fine Lamponis in alio diſtare, quam quod Meſues voluerit ſuas pilulas etiam cerebro auxiliari. Videamus modo (quod erat tertium propoſitum,) quæ ſint medicamenta ingredientia compoſitionem Lamponis, & quæ pilulas Meſues. Deſcriptio medicamenti Lamponis apud Galenum hæc eſt. R. cynamomi, calami arom. caſſiæ nigræ, xylobalſami, ſchœnanthi, palmæ elatis anà vnc. ii. alij contextus habent vnc. j. omnia hæc in craſſas partes contuſa in ollam conijciantur, & aquæ pluuiæ ſextarijs iij. infuſis, donec dimidium ſuperſit, coquantur, atque cocta excolentur, deinde accepta aloes indicæ lib. j. aqua pluuia quantum ſatis eſt, ſuperinfunditur, & ſub caniculæ æſtu teritur donec exiccetur, tum miſcentur croci, myrrhæ, maſt. anà vnc. iii. alij textus habent vnc. j. conterantur deinde, & ſiccata reponuntur, hæc eſt forma medicamenti Lamponis relata a Galeno. ceterum, ut dixi, cum Meſues ſcopum habuerit ſuis pilulis etiam cerebrum corroborare, huic medicamento complura alia aromata miſcuit, nõnulla etiam ſubtraxit. eſt itaque Meſues deſcriptio huiuſmodi. R. cynamomi, cubebarum, ligni aloes, calami arom. macis, nucis myriſt. cardamomi; aſſari, gariophil. maſtichis, chœnanthi ſpicæ, carpobalſami, anà drac. viij. abſynth. roſ. anà drac. ij. s. aquæ communis lib. 12. aloes lotæ, & ſubtiliter pul. lib. j. myrrhæ, maſtich. anà drac. v. croci drac. iij. hæc eſt deſcriptio pilularum alephanginarum apud Meſuem ex qua poteſtis facile intelligere multa addita fuiſſe a Meſue, & ſubtracta eſſe aliqua, præſertim vero palmam, elaten. Circa compoſitionem horum medicamentorum, vt ſpeculationem

lationem habeatis utilissimam, & pulcherrimam, tria ante cætera occurrunt circa decoctum faciendum consideratione digna, primũ cur Mesue in sua descriptione abstulerit palmam elaten. Secũda difficultas est in decocto faciendo, sitne seruanda dosis aquæ a Lampone descripta, an potius a Mesue, nam ut intelligere potestis, Lampon pro 140. drachmis medicamentorum, accepit tres sextarios aquę, sunt autem tres sextarij lib. 5. Mesues autem pro 136. drachmis medicamentorum accepit lib. xi. aquæ itaque est dignum consideratione, quisnam melius egerit, an Mesues, an uetustus ille auctor. Tertia difficultas est, quia & Lampon, & Mesue uidentur contrarij regulis, & ab ipsis traditis, & a nobis explicatis; si meministis, dum de decoctione uerba facerem, dixi, ex omnium sententia in decoctione facienda illud esse obseruandum, ut crassa corpora multum infundantur, & multum coquantur, aromata, & flores parum. uerumtamen uterque hic auctor in decoctione faciendo pro hoc medicamento præceperunt esse faciendam usque ad consumptionem medietatis ita ut manifestissime uideantur recessisse a legibus, & præceptis traditis. Circa primum sciendum est, palmam elatentria, (ut ego colligere potui) significare apud medicos, primo tenerum germen palmæ, hoc habetis apud Galenum 7. de simpl. quem sectatus est Esichius, secundo significat fructum palmæ, quem dactylum uocamus. postremo tegmen, & corticem fructus, atque has duas significationes postremas habetis explicatas apud Diosc. in cap. de palma, itaque consideratione dignum est, sub nomine elatis apud Lamponen quid accipiendum, an germen, an fructus, an tegmen fructus. hæc res quoniam a nemine explicata inuenitur, ita mea sententia est diffinienda, ut accipiendus, sit fructus, & adducor ad hoc, quia cum intentio illius auctoris esset medicamentum facere, quod uentriculo pręsertim succurreret, proculdubio fructus palmæ apud omnes scriptores hanc facultatem habet, uentriculum roborandi: accedit, si æstimemus reliqua ingredientia magis conueniunt cum fructu, quam cum germine, aut tegmine, sed consideratione dignum est cur si hanc facultatem habet fructus palmę, Mesues noluerit ipso uti? puto ego ratione grauissima permotum fuisse Mesuem, quia sibi poposuerat medicamentum componere, quod non solum uentriculũ, uerumetiam cerebrum maxime iuuaret, atqui fructus palmæ licet conferat uentriculo obest tamen cerebro, eo quia proprietate quadam occulta dolorem capitis inducit, quod autem dactylus hac proprietate pręditus sit multi testati sunt, imprimis autẽ Diosc. post Galenus 2. de med. local. ubi Apollonij medicamenta ad ebrietatem recenset, 2. de alim. fac. & lib. de facile parab. ad Solonem, in his omnibus locis Galenus Diosc.

sectatus

sectatus, testatur palmulas dolorem capitis facere, sed præter hos sunt, et alii, imprimis Xenophō apud Athen. lib. 14. deipnonosophis. & Plutarchus in præceptis connub. adeo vt passim testimonia habeatis hunc fructum cerebro incommodare, quare non immerito videtur fecisse Mesue, qui in suis pilulis alephang. hoc medicamento vti noluit. In secunda difficultate, sum ego huius sententiæ, dosim aquæ in hoc decocto faciendo non esse accipiendam a Mesue, sed a Lampone, quod autem ita sentiam, plures rationes efficiunt, vna est, quam attuli dum tractarem de infusionibus, vbi fiunt infusiones & decoctiones, quo minor copia liquoris accipitur, eo magis liquori facultas medicamenti inditur, vnde cum multo minor sit ea quam describit Lampon, videtur esse amplectenda. accedit & alia ratio, quia si sumantur 12. libræ aquæ, & debeat consumi medietas, diu aromata bullient, & ideo magis eorum facultas dissipabitur: sin autem quantitatem accipiamus Lamponis, solummodo consumendæ sunt lib. i. s. quæ in multo pauciori tempore consumentur, quam sex, ita vt non adeo immineat periculum ne consumentur facultates aromatum, sed quid ad Mesuem? in plerisque veterum commentariorum scripturis innumera inueniuntur errata circa pondera, & ratio est, quia cum scriberent notis, & non vocibus, facile erat labi in notis, immo hoc tempore typograhi dum cudunt libros medicorum, & vtuntur notis, sæpissime errant, ea propter non fidatis libris in numeris, & ponderibus, sed potius examini ratione; ita dico in præsenti, posse defendi Mesuem, quod numerus ille sit corruptus. Circa tertiam difficultatem, Brasauola vir diligentissimus duas responsiones adfert, vna est, morem fuisse Mesue, & optimis quibusque scriptoribus, vt vbi semel tradiderunt præceptum aliquod, non amplius repetant, sed illud supponant, & propterea in huiusmodi compositione Mesuem supposuisse decoctionem fieri debere aromatum secundum artem, semel ab ipso traditam, vt scilicet primo crassiora infunderentur, secundo mediocria, tertio tenuia, atque idem in decoctione seruaretur, hęc est prima eius responsio, quam ego etiam facile amplector, quia verissima est. Altera responsio est, dum infunduntur, & coquuntur aromata, vel posse contundi subtiliter, vel crasso modo, si subtiliter contundantur, parum esse coquenda, sin crasso modo, posse coqui pluri tempore, iccirco, inquit, cum Mesuę voluerit aromata esse crasso modo contundenda, voluit consequenter etiam coquenda esse vsque ad dimidium, quod dixit Brasauola pro Mesue, idem etiā dicere possumus pro Lampone, qui voluit suam decoctionem ad dimidium esse faciendam: verum hæc responsio mihi non placet. ratio est, quia siue aromata crasso modo, siue subtiliter contusa accipiantur,

piantur, facultas ipsorum posita est in partibus tenuibus, quæ facile destruuntur ex multa coctione, ita vt non minus offendantur facultates aromatum, si crasso modo sint contusa, quam si subtiliter, attestatur quotidiana experientia, quia siue coquamus piper, siue cinnamomum, siue gariophyl. ad minimam quamque coctionem videmus statim aquam infici odore, sapore, horum aromatum, immo vero, si rationem Auenzoar, & Auerr. sectari vellemus, non essent vllo modo aromata dum coquuntur terenda, etenim Auenzoar lib. primo, tract. 16. capitu. 6. & Auerr. 5. collect. 31. loquentes de modo conficiendi aquam hordei, præcipiunt, vt caueatur ne grana conterantur, eo quia si faciendum est decoctum optimum, & infusio, inquiunt debere grana illa in sese trahere aquam, quod non possunt, nisi viuida sit eorum facultas attractrix, hæc facultas, inquiunt, consistit in totalitate & continuis partibus granorum, quare si contundantur, facultas attractrix labefactatur, qua offensa, non potest attrahi aqua a granis, & propterea non fiet optima coctio, quod autem a contusione facultas attractrix diminuatur, atque etiam extinguatur, probant, quia grana, quę mandantur terræ contusa, sunt inefficacia, vbi sunt solida nascuntur, vnde colligitur in fractis abolitam esse facultatem, in integris conseruari. hac itaque virorum grauissimorum auctoritate sustinere possemus etiã in decoctis faciendis potius aromata integra esse coquenda, quam vllo modo fracta. sed de hac re esset altior disputatio habẽda, sat est non valere rationem Brasauolę. quare melius responderi potest, id quod dixi a principio, quantitatem aquæ eam esse debere, quam prę scripsit Lampon, non Mesues, nam si hæc quantitas seruetur, cum sit lib. v. & debeant consumi libr. ij. s. non diu coquentur aromata, & proinde non erit periculum, vt ita consumantur facultates, vt contingeret, si sex libræ essent consumendæ. Itaque constituta hac quantitate aquę pro componendo huiusmodi medicamento, primo fiant decoctiones medicamentorum, infusiones, & decoctiones secundum artem, quam docui. Præter decoctum iubet Lampon accipiendam esse lib. j. aloes indicæ. i. aloes electæ, et aquam pluuiam, et sub æstu caniculari terendam donec exiccetur, et edulcoretur. Mesues similiter mandat, vt facto decocto, accipiatur aloes succotrinæ lib. j. et lauetur in scutella lapidea vitreata in aqua pluuiali pluribus lauationibus, et exiccetur, in quibus omnibus conueniunt Mesues, et Lampon, nisi quod Mesues dicit, pluribus lauationibus esse abluendam, aloen, quod Lampon non dicit, sed significat, dum voluit esse efficiendum, donec edulcoretur, non quod vnquam dulcis euadat, sed usquequo ingrauissima illa amarities obtundatur, id quod fieri non potest nisi pluribus lauationibus. Sed

circa hoc duo sunt consideranda, vnum, cur vterque auctor vult abluendam esse aloem aqua pluuia. voluerunt quidem abluendam esse aloem, quia cum intentionem haberent exiccandi ventriculum, & roborandi, aloes lota magis roborat, quam illota, similiter magis siccat, quam illota, dissipando, non purgando preterea cum medicamento hoc proposuissent sibi parum expurgare, proculdubio, lota aloes, vt dixi alias ex Galeno, minus purgat, quam illota, quare magno iudicio aloen lauandam iusserunt: cur potius aqua pluuia? puto ego hac ratione, quia aqua pluuia magis abstergit, quam ulla alia aqua, & hoc norunt mulieres, quæ magis dealbant pannos aqua pluuia, quam aqua putei, vel fluminis. Accedit & aliud, quia aqua pluuia magis penetrat, quia cum sit facta ex vaporibus in aere agitatis, & super tegulis sit confracta, proculdubio tenuior euadit, & sic magis penetrat, & quod hoc sit verum, petatis a mulieribus, quę dum volunt coquere legumina, potius eligunt hanc aquam, quam vllam aliam.

Vbi aloe fuerit lota, & edulcorata, mandat Lampon, vt decoctum aromatum accipiatur, & super aloem affundatur, deinde sub sole ponatur, ibique teratur donec exiccetur, postquam exiccata fuerit, vt commisceantur mastichis, myrrhæ, croci anà vnc.ii. ali dicunt vnc.j. atque ita trita, & mixta omnia conseruentur sicca. hoc idem Mesue etiam præcepit in suis pilulis alephang. sed differentia est inter hos, quia Mesues vult, vt decoctum partiamur, & prima vice dimidium superinfundatur aloe, quod vbi sit exiccatum, deinde alia pars superinfundatur, at Lampon vult totum decoctum esse superinfundendum: addit Mesues secundum varias corporum dispositiones posse modo minui, modo augeri aloen, similiter loco aquæ pluuiæ posse vsurpari decoctum myrobalani. Est dignum consideratione, quis sit melior modus Mesuesne, an Lamponis? dico vtrumque rectè fecisse, Mesuem quidem, quia cum magna sit quantitas decocti, proculdubio si tota simul affunderetur, multum temporis consumeretur, priusquam esset totum exiccatum, cęterum in descriptione Lamponis cum multo minor sit decocti quantitas potest iure tota simul affundi; Sed video statim ingeniosum esse dubitaturum, si sectari placeat nobis Mesuem, errorem maximum contingere, quia quousque prima portio exiccetur, pertranseunt, quatuor, aut quinque dies, interim residuum decocti corrumpitur, ea propter non videtur tutus esse modus Mesues, sed vtilior multo Lamponis: dico hoc verissimum esse, scilicet residuum decocti corrumpi, & propterea male eos pharmacopolas facere, qui hunc stilum sequuntur, quid igitur agendum? vt euitetur omnis error, si Mesuem sequi velimus in dosi hac, partienda sunt aromata omnia in

duas partes, similiter aqua antequam fiat decoctum, ubi exiccata est aloes, faciendum est dimidium decoctum, ac superinfundendum aloe, vbi exiccata est hęc portio, facienda est alia portio decocti, & superinfundenda, atque ita agendo, omnem errorem euitabimus, quia habebitur Mesues intentio, nec periculum erit, vt corrumpatur decoctum. Brasauola improbauit hunc modum, hac ratione, quod multo melius est, facere vna uice decoctum, quam duabus, quia multo, inquit, efficacior est facultas omnium aromatum simul acceptorum, quam partis illorum, quoniam si omnia aromata simul coquantur, diutius bulliunt, in hac temporis diuturnitate fit maior impressio aromatum in decoctum, quare hac ratione ductus statuebat, melius esse una uice fieri decoctum, quam duabus, & quia videbat errorem, qui sequuturus erat, si dimidia pars decocti, vt præcipit Mesue, conseruaretur quatuor, aut quinque diebus, excogitauit modum, quo possit hic error euitari: modus hic est, ut pararetur uas latum, atque aloe trita in eo poneretur, deinde totum decoctum una uice superinfunderetur, atque ita collocaretur sub sole diebus canicularibus, etenim si hoc fieret, dicebat, euenturum esse, ut totum illud decoctum in uase lato absumeretur una die, vel duabus, quod quidem minime contingit ubi decoctum ponitur in vasis angustis. & quia poterat quis obijcere Brasauolæ, hoc non esse curare, ut decoctum imbibatur ab aloe, sed potius, ut a sole totum absumatur: huic obiectioni duas adfert responsiones, unam quòd tametsi a sole magna pars decocti absumatur, verumtamen partes terrestres remanent, quibus cum insit facultas medicamentorum, illa pars commixta aloe reddit eam efficacissimam: altera responsio est melius esse, vt aloe numquam ponatur sub sole, neque fiat decoctum ex aromatibus, sed vt aromata integra pulverizata commisceantur aloe, ut fit hiera picra uocata Galeni. Aduersus has Brasauolę responsiones nonnullis moueor ego rationibus non contemnendis, una, si ponamus totum decoctum sub sole, ut ipse uult, plane necessarium est, totum a sole absumi, nec misceri aloe, & ratio est, quia calor æstiuus uehementissime agit in totum liquoris substantiam, & proinde æqualiter dissipat, ita ut non sit æstimandum a sole ardente partes solum inutiles dissipari, & utiles reliqui. probo hoc duobus exemplis luculentissimis si accipiatur decoctum quodcumque, & ponatur sub sole, uidebitis etiam citra aloem consumi totum a sole; præterea si accipiamus decoctum brasicæ, uel alterius herbæ, & statuamus sub sole, & deinde gustetur, quando iam incipit desiccari, & quando iam prope totum est desiccatum, non uidebitis qualitates diuersas, æque partes illæ paucæ relictæ, erunt & subtiles, & odoraretæ, atque erant, quando incipiebant desiccari,

ita vt appareat, modum hunc inutilissimum esse, quia totum decoctum absumeretur, nec quicquam impartiretur aloe. Ad secundam Brasauolæ responsionem dico, multo melius esse, vt exiccetur aloe sub sole, quam sub umbra, primo quia vbi lota est, non facile humiditas illa absumitur nisi a calore solari: Præterea si decoctum est commiscendum, & imbibendum ab aloe, ut fiat cum aliquo calore necessarium est, calor debet esse efficax, nec tamen uehemens, talis est calor solaris, quia commiscet citra detrimentum, & cum lenitate: præterea non ualet, melius esse aromata tota commisceri, ut in hiera, quia alia est intentio, & alius scopus eorum qui fecerunt alephanginas, & Lamponis, alius eorum, qui composuerũt hieram; qui composuit alephanginas, & Lampon proposuerunt sibi desiccare & absumere prauos humores uiscerum, serosos humores tollere, neq; tamen insigniter purgare, qui composuerunt hieras proposuerunt sibi non modo desiccare, uerumetiam mediocriter purgare, itaque illi recte fecerunt, quando voluerunt primo ablui aloen, deinde decoctum aromatum potius apponi, quam aromata, vt scilicet desicaret magis medicamentum, penetraret, neque purgando multum sollicitaret. isti similiter recte fecerunt, quia cum proposuissent sibi exiccare, & mediocriter purgare, ad hoc obtinendum magis auxiliantur aromata integra, quam decoctum, & quod hoc sit verum, consideretis discursum Galeni 8. de med. local. 2. vbi comparans hieram Andromachi, & medicamentum Lamponis dicebat, ad siccandum sine purgatione melius esse Lamponis medicamentum, ad desiccandum, & purgandum pręstare hieram Andromachi, quo etiam in loco illud vobis non est silentio prætereundum, scilicet hæc medicamenta, πολύχρηστα, vt dicit Galenus minus conferre ad particulares quosque affectus, quam medicamenta ad eos solum effectus peculiares destinata, vt etiam hac ratione debeamus existimare secus componenda esse medicamenta πολύχρηστα, quam quæ ad vnam affectionem sunt destinata. Quare vt rem paucis definiam, sum ego huius sententiæ, vt si Mesuem sequi velimus, & in componendis his pilulis, & in omnibus similibus semper debeamus pluribus vicibus facere decoctum, quam facere totum simul, & partem deinde conseruare, quia omnia decocta paruo tempore possunt conseruari. Sin autem Lamponem sequi velimus, & in componendo hoc medicamento, & aliis dico præstare, vt semper una uice decoctum fiat, quia cum paucum sit, facile paucissimis diebus partim absumetur, partim aloe ipsi miscebitur. Modus igitur componendi erit, ut aloe primum lauetur, & exiccetur deinde fiat decoctum, post affundatur aloe exiccata, deinde conteratur, postremo addatur mastix, myrrha, & crocus, & ubi omnia

fuerint

fuerint commixta, redigantur portione eiusdem decocti in massam & exiccata conseruentur. & notate hac arte etiam vos posse facere omne genus hieræ tam cum aloe lota, quam cum illota. Sed tria adhuc remanent consideranda, & finis erit, vnum, cur neque Mesue, neque Lampon voluerit myrrham, crocum, & mastichem, apponi alijs aromatibus in decocto, sed postremo loco esse miscenda. secundum cur Lampon voluerit, ita trita simul, & sicca esse reponenda, non autem massæ fecerit mentionem. Postremum est de dosi medicamenti utriusq;, alephang. scilicet, & medicamenti Lamponis, quia dosis pilularum alephang. communiter vsurpata est, à drac. i. vsque ad ij. Lamponis medicamentum datur, vt est eius pręceptum, ad obolum j. vel ij. est autem obolus, vt intellexistis scrup. s. ita vt dosis Lamponis sit scrup. s. vel scrup. i. Ad primum respōdeo, iure pręceptum fuisse, ut neque mastix, neque myrrha, neque crocus coquerentur cum alijs aromatibus, quoniam omnia gummata, & resinosa non possunt bene coqui, immo vero Galenus 5. de med. local. primo, & secundo, de med. per genera 9. dicit crocum, & myrrham, & alia multa medicamenta, dum coquuntur vires amittere, immo vero pręcipiebat, ut quandocunq; hæc sunt alijs miscenda, misceantur duntaxat vbi fuerint medicamenta ab igne sublata, quasi timeat etiam quamlibet minimam ignis actionem in hæc corpora. nec moueat vos, quod Auic. 2. Can. loquens de mastiche, sępe faciat mentionem mastichis decocti, quia ibi loquitur de radicibus decoctis, & folijs illius arboris, nō de gummata, Galenus autem, & Mesue, quando faciunt mentionem mastichis, intelligunt gummi, quod quidem dixi non posse coqui, & amittere vires dum coquitur; sic etiam, quando legatis apud Auerroem in decoctione aquę hordei apponendam esse mastichem propter stomachum, intelligitur, vt apponatur postquam coctio facta est, si gummi sumatur, vel si mastix coquēda cum hordeo accipitur, vel radix, uel cortex, vel folia. Ad secundum respondeo, hæc medicamenta, & alia non esse conseruanda in pulueribus, quia sic facile difflantur, sed melius est, vt conseruētur vnita, & ut vniantur aliquo liquore, quia vt nostis ex principijs philosophiæ, aridum non potest vniri absque humido, quod si etiam uerba Lamponis examinemus apud Galenum, dicit, omnia terenda esse, simul miscenda, & sicca conseruanda, non negat propter hoc, quod uniri debeant, modo ubi fuerint unita exiccentur Ad tertium de dosi dico, ut colligere possumus ex Galeno, mentem Lamponis fuisse, ut creberrimo, & frequenti usu sui medicamenti paulatim siccarentur humores uiscerum, ea propter optimnm duxisse, ut creberrime acciperetur, & in pauca quantitate, Mesues autem, & alij, qui huiusmodi pilulis alephanginis utuntur per interualla, & qui potius aceruatim, quam

paulatim

paulatim exiccare optant, non est mirum si in maiori quantitate exhibuerunt. Hic itaque sit finis examinis compositionis pilularum, quia quæ dixi de uno exemplo, idem quoque obseruandum erit in cunctis.

De confectionibus, seu electarijs tum lenientibus tum purgantibus.

Cap. II.

Equuntur ordine nostro confectiones, seu electuaria uocata, quorum si meministris, diximus quatuor esse genera, lenitiuas, solutiuas, opiatas, et aromaticas. Lenitiuas componendi ratio ferè una, et eadem est, et quamquam hoc medicamentum aliter a pharmacopolis paretur, est tamen hæc ratio uobis cognoscenda, quia innumeri, et penè lœthales committuntur errores, quos ut cognoscatis operæprecium est. Accipiemus autem unam confectionem lenitiuam uocatam, ex qua licebit colligere rationem componendi alias. Confectio lenitiua, vt habetur apud pharmacopolas, sic describitur. R. passularum vnc. ij. capill. veneris recentium, viol. recentium, hordei mundi. anà manip. i. iuiubarum recentium, sebestem recentium anà num. xx. liquiritiæ rasæ recentis vnc. s. pulpæ prunorum, tamarindorum recentium anà drac. vj. fol. senæ, maluarum, polypodij crassi, & recentis anà vnc. ij. mercurialis manip. s. aquæ communis lib. vj. sacch. albi, pulpæ prunorum, tamarindorum, cassiæ, sacch. viol. anà vnc. v. misce, & fiat s. a. electuarium. Hæc confectio electuarij lenit. confusa, in qua pleriq; pharmacopolæ hac vtuntur arte, primo multam aquam accipiunt, & ex rebus decoquendis faciunt longum decoctum, in quo deinde macerant cassiam, & thamarindos, post facta expressione addunt saccharum rub. in multa quantitate, deinde ponunt omnia ad ignem, & faciunt ebullire usque ad consistentiam. In qua arte duos errores committunt, primo, quia decoctum pauca virtute pollet, quoniam fit in maiori aquæ quantitate, quam conueniret, deinde cum macerent in decocto thamarindos, & cassiam, faciunt vt hæc corpora magi crassescant, atque imbibentia humorem decocti, & ipsa, & decoctum euadunt inefficaciora. Vera autem ars componendi & hoc electuarium, & alia, est, vt semper fiat decoctum breuius, quam fieri potest, ea propter apposui ego dosim aquę librarum vj. quæ non est definita, faciendum est autem decoctum

in hac

in hac aquæ quantitate vsque ad consumptionem duarum tertiarum, vt scilicet ex libr. v. aquæ remaneant duę, ita efficacissimum euadit decoctum. Facto decocto addendum est saccharum, & bullienda hæc duo vsque ad consistentiam, deinde addendum est saccharum optimum, & omnia miscenda, vt acquirant debitam formam electuarij: qua acquisita, non est amplius bulliendum medicamentum, sed addendum est saccharum viol. flores cassię, pulpa thamar. & in fine pro qualibet libra medicamenti addendæ sunt drac. x. fol. senæ puluerizatorum. Sed dicetis, cur non vis, vt faciunt pharmacopolæ, vt bulliant cum alijs cassia; & thamarindi? quia hęc corpora non substinent coctionem, facile enim ex quacunque ebullitione expirant, & dissipatur eorum facultas. Secundum igitur hanc artem poteritis mandare, vt omnia electuaria lenitiua fiant, & apud pharmacopolas, & vsu postulante a vobis ipsis componi possunt. non dissimili ratione componuntur etiam confectiones solutiuę verumtamen, quia & in ipsis sunt nonnulla peculiaria obseruanda, vt exerceam vos in his, proponam confectionem celeberrimam, quę a pharmacopolis confectio hamech dicitur. Sic appellatur ab inuentore, & compositore, qui apud Arabes Hamech vocatur, eius descriptio apud Mesuem est hęc. ℞. myrob. citrini. vnc. iiij. chebulorum, indorum, rhab. anà vnc. ij. agarici colocynth. polypodij anà drac. xviij. absinth. thymi, senę ana vnc. j. uiol. drac. xv. epithymi unc. i. anisorum, rosarum, fœnic. anà drac. v. succi fumitterrę præparati libr. j. prunorum num. 60. passularum unc. vj. seri q. s. pro infusione. floris cassiæ unc. iiij. pulpę thamar. uncia. 5. mannę unc. ij. diagridij unc. j. s. sacch. albi. libr. j. s. myrob. citrin. chebul indorum anà unc. s. bellicorum, emblicorum, rhab. sem. fumiterræ anà drac. iij. anisorum, spicæ, anà drac. ij. misce, & fiat electuarium. s. a. Veteres hęc medicamenta confuse scripta nobis reliquerunt, eo quia cum tradidissent artem componendi, & fere omnia relinquerent iudicio peritorum pharmacopolarum, non curarunt deinde distincte omnia tradere, unde fit, ut pharmacopolæ nostri cum non intelligant artem uniuersalem, facile committunt plurimos errores, & si ullibi committunt, in hac celeberrima confectione committunt. quapropter diligenter est uobis cognoscenda ratio componendi ipsam primo itaque ex rebus. descriptis facienda est infusio, & corpora solidiora, quę opus habent longiori maceratione primo infundenda sunt, in ea quantitate seri, sub qua possunt mergi. Defennius in suo depurgant. med. lib. vult accipiendas esse lib. xx. seri, sed longe errat hic uir, quia si medicamenta præscripta infundantur in hac quantitate seri, proculdubio omnia natabunt, & fiet infusio inutilis, imo propter magnam quantitatem seri

non

non poterit conseruari. preterea descriptio dicit, q.s. ideo accipienda est ea quantitas qua possint demergi, & tegi medicamenta, debet autem vas, vbi omnia hæc infunduntur, esse stricti orificii, erant autem, quæ infunduntur, primo myrobal. polypodium, & passulæ. tertio die postquam erunt predicta omnia infusa, erunt addenda infusioni sena, absinth. anisum, fœniculum, cum succo fumiterræ, & si forte fortuna seri quantitas præinfusa non sit sufficiens ad omnia tegenda, addenda est portio seri tanta, vt possit sufficere ad tegendum, quinta die addenda sunt rosæ, violæ, epithymus, & deinde sunt bullienda, atque vbi facta fuerit decoctio, sunt omnia exprimenda, & quia rhab. agaricus, & colocynthis, sunt infundenda, non debent infundi cum aliis, vt pharmacopolæ faciunt, sed debent hæc omnia separatim infundi secundum artem, quam vos docui. Postquam igitur facta fuerit infusio, decoctio, & expressio aliarum partium, addendum est saccharum, & omnia sunt coquenda vsque ad consistentiam, quo facto addenda est pulpa cassiæ, thamarind. & manna dissoluta cum infusione rhab. tum accipienda est infusio rhab. agarici, & colocynth. & diligenter exprimenda, & vbi expressa fuerit, cum aliis miscenda est ad ignem, postquam perfecta fuerit hæc mistio, permittendum est, vt refrigescat, & vbi parum refriguerit, addenda sunt aromata s.a. puluerizata, & in fine apponendum est diagridium. Hæc est vera ratio componendi confectiones solutiuas, vt possint in his propriæ, & solidæ facultates conseruari, & si experiemini drac. j. huius confectionis, atque comparetis illius operationem cum confectione pharmacopolarum aliorum, videbitis multo efficaciorem esse. Sed circa hanc confectionem sunt quinque nobis aduertenda, quæ deseruient omnibus aliis. Vnum est, apud me valde suspectam esse scripturam Mesues, vbi tradit infusionem conficiendam esse quinque diebus, dum enim considero spacium huius temporis, & simul naturam ipsius seri, vix possum induci quin timeam corrumpi serũ: quare præstaret mea sententia infusionem facere duntaxat trium dierum spacio. Quod dico de confectione hamech, idem & de omnibus aliis dictum putatote. Secundum considerandum est, huiusmodi confectionem componendam tantum esse vere, & autumno, nam si componeretur æstate, proculdubio infusio corrumperetur, quoniam vt nostis serum sub æstu facile contrahit acorem, & vbi infusio acida est, in causa est, vt etiam ceterorum medicamentorum facultates corrumpantur. Hyeme quoque non est componenda, quia necessarium est, vt serum sit caprinum, nempe quod minus est corruptioni obnoxium, hyeme caprinum serum haberi non potest: vnde si vellent vestri pharmacopolæ lucro dediti componere hyeme non

me non

me non patiamini, quia non possunt eam facere, vt deberent. Tertiũ est aduertendum. Fuchsium, & Brasau. in ea fuisse opinione, vt accipiendum sit non diagridium, sed scammonium. i. scammonium non præparatum. Sed vt credo, adducebantur isti hac ratione, quia cum scammonium sit coquendum, si fuerit præparatum recoquitur, recoctum multum virium amittit: uerum horum pace mihi videtur multo consultius esse, si accipiatur scammonium præparatum, & non coquatur, sed in fine compositionis apponatur, vt consului, nam vbi coquitur sine præparatione, non præparatur, quoniam ratio preparandi est, vt in cytoneo coquatur, & a cytoneo acquirit facultatem adstrictoriam, merito cuius omne pene venenum amittit, quare vt dixi, melius est accipere præparatum, & deinde amplius non coquere. Quartum considerandum est, etiam in compositione huius confectionis erraſſe Brasauolam, qui vult mannam, cassiam, & thamarindos esse bulliendos, eo quod dum bulliũt hec medicamenta, inquit, non amittitur ipsorum facultas, sed, vt mox docui, res secus est, quia manna, & cassia dum coquuntur quantumuis parum bulliant, amittunt semper aliquid virium, præterquam, quod fiunt gustui ingratiora, & consequenter reddunt medicamentum ualde ingratum. Quintum obseruandum est, circa serum. solet enim plerisque modis serum a caseo separari, gutture galline pulverizato, puluere cardui, succo ficus separatur coagulo, separatur aceto, sed, modus accommodatissimus est, vt separetur solum coagulo, & si opus sit, addatur vel modicum mellis, vel oxymellis, ne s. acescat. Atque hic est modus, & ratio secundum quam poteritis componere omnes confectiones solutiuas: quia nullæ sunt ferè confectiones, in quibus non ingrediatur aliquod ex prædictis medicamentis.

De opiatis. Cap. 12.

Equuntur confectiones opiatæ sic uocatæ, quod opiũ ipsas ingrediatur ita copiose, ut soporem inducat. Inter has præcipua est philonium uocatum, sic dictum ab inuentore, qui Philon Tarsensis fuit, & ut hoc obiter sciatis, ut refert Strabo lib. 14. in Tarso uiri fuere, & in philosophia, & omni disciplina encyclica perce lebres, ita ut Athenienses, & Alexandrinos superarint, immo refert, Romæ suo tempore fuisse uiros Tarsenses literis maxime excellentes: inter quos fuit Philon. arte medica excellentissimus, qui ut memoriç mandauit Plutar. multa medicamenta reliquit, quæ manus Dei appellabantur, & inter illa unum fuit Philonium, cuius descri-

ptionem celebratam habetis apud Galenum 9. de med. local. cap. 4. quę est huiusmodi: R. croci drac. ʒ. Pyrethri, euphorbij, spicæ nardi anà drac. j. piperis albi hyosciami anà drac. xx. opij drac. x. mellis opt. despumati q. s. misce. Hęc est descriptio medicamenti Philonij vocati apud Galenum in quo medicamento componēdi, vt & in omnibus alijs, tres fuere scopi medicorum, vt docet Galenus. Primus vt iis medicamentis sensus stupefierent, & dolores consopirētur, alter, vt affectio a qua dolor originem ducit per hæc medicamenta tollatur, & quia medicamenta, quæ sensus stupefaciunt, consueuerūt semper aliquam noxam in corporibus relinquere, tertium scopum habuerunt, vt per hæc medicamenta hæc noxa omnino aboleretur. His itaque tribus scopis permotus Philon & alij medici, in componendis his medicamentis non solum stupefacientia adhibuerunt, verumetiam stupefacientibus commiscuerunt aromata, ac alia medicamenta concoquentia, calefacientia, & exsiccantia, quos antiquos vos etiam sectantes poteritis, vsu postulante, secundum illorum pręcepta hęc medicamenta componere. Ceterum compositionis ratio hæc est, vt mel prius optimum accipiatur, deinde albificetur secundum artem vobis superius indicatam, & post coquatur vsque ad consistentiam, deinde auferatur ab igne, & alia medicamenta subtilissime puluerizata melli misceantur, atque ita medicamentum conficitur, & conseruatur. Quantitas mellis a Galeno non est definita, verumtamen hæc debet esse in omnibus ars, vt vna pars medicamentorum accipiatur, & tres partes mellis, ita vt si in hac Philonis compositione supputentur a vobis medicamenta, videbitis quantitatem mellis debere esse duarum librarum. Est notandum vnum maxime vtile in Philonio descripto a Galeno, in qualibet drachma medicamenti duo opij grana ingredi, in Philonio Romano, quod communiter habetur in vsu, pro qualibet drachma ingrediuntur circiter quinque grana opij, vnde quando vobis erit exhibendum Philoniū Rom. debetis semper in minori dosi exhibere, quam Galeni. E.g. dabitis Philonij Galeni drac. j. Philonij Rom. dra. s. Hac arte ducti vos poteritis etiam postulante vsu intelligere, qua quantitate opij sit vobis vtendum in conficiendis medicamentis stupefacientibus. Hæc est ars componendi confectiones proprie opiatas vocatas, dico proprie, quia theriaca, & mitridatica confectio, atque alia huiusmodi, tametsi capiant opium, verumtamen proprius eorum effectus non est stupefacere, & ideo non debent vocari opiata.

De confectionibus aromaticis. Cap. 13.

Aud multum dissimili modo componuntur confectiones aromaticæ, quarum usus est corroborare membra, & malas intemperies tollere. Inter alias vsitatissima est, Aromaticum rosatum appellatum, quod Mesues adscribit cuimm Gabrieli, eius autem descriptio hęc est. R. rosarda rub. dra. v. glycyrrhizæ rasę drac. vj. ligni aloes, sādali, citrini anà drac. iij. cynnamomi drac. v. macis, gariophil. anà drac. ij. s. gūmi arabici, tragacanthę anà drac. ij. & scrup. ij. nucis muscatę, cardamomi galangę anà drac. j. spicę nardi drac. ij. ambræ scrup. ij. musci, scrup. j. syr. rof. syr. de corticib. citri, anà q. s. misce, & fiat confectio. Modus conficiendi aromat. rosatum, & alias confectiones aromaticas, unus, & idem est, ut. s. omnia aromata separatim terantur, sed nō subtilissime uerum crassiusculo modo: deinde cum syrupo utroq; supradicto confarcienda simul, ut supradixi de alijs. quantitas autem syrupi eadem debet esse, quam dixi ante de melle, scilicet ut sint tres partes syruporū, & una aromatū. Sunt hoc in loco quatuor animaduertenda, unum est, has confectiones aromaticas posse fieri cum melle, & cum saccharo, verumtamen, quæ fiunt cum melle semper sunt efficaciores, sunt sanè, quæ fiunt cum saccharo iucundiores, sed magis in ipsis desideratur efficacia. ea propter, quando uobis erit in usu habendum, uel diatrion piper. uel diaspolit. ex descriptione Galeni 4. de tuenda ual. hortor, ut potius cum melle, quam cum saccharo vtamini, si uultis, ut efficacius operētur. Alterum est obseruandum, pharmacopolas, quando faciunt has confectiones cum saccharo, errare, quoniā pro qualibet uncia facchari apponunt semidrachmam aromatum, cum potius deberent drac. 1. pro qualibet uncia apponere. Tertium est, apud pharmacopolas conseruari multorum huiusmodi medicamentorum species, & præsertim aromatici rosa. quæ species sunt duum generum, aliæ dicuntur completæ aliæ incompletæ, completæ sunt in quibus est muscus, & ambra; incompletæ uero, in quibus, neque muscus, neque ambra, inest. Vnum debetis circa species, quæ conseruantur apud pharmacopolas, intelligere, scilicet post sextum mensem has species fieri inutiles. qua propter debebitis semper aromatariis uestris præcipere, ut parent semper exiguā copiam harum specierum, & ut eas semper remoueant post sextum mensem, alioqui continget sæpe uobis frustrari fine, quem optatis. Quartum, & ultimum obseruandum est, confectiones aromaticas,

quę fiunt solidę in æstate, leuius esse coquendas, ut sint gratiores, hyeme autem fortius, vt scilicet conseruari possint. Contra autem faciẽdum est in syrupis, & eclegmatib. quæ debent æstate melius coqui, ne. s. acescant, nam facile corpora, quę ingrediuntur hęc medicamẽta, acescunt sub magnis calorib. Dubitabit aliquis vestrum, cur Galenus 6. de tuenda val. in fine, in componẽdo suo illo diacytoneo, vult mel, & acetum simul bullire, deinde addi Zingiber, & piper, & iterũ ad bulliendum poni nam hoc videtur esse contra pręceptum, quod alias dedimus, s. aromata non esse bullienda? dico, si recte mentem Galeni attendamus, ipsum voluisse, vt liquores illi bulliant usq; ad cõsistentiam, & in fine addantur aromata, neque multum bulliant, sed parum: nam licet aromata inter bulliendum valde euanescant, minime tamen omnium euanescũt piper album, & zingiber, & ratio est, quia hæc aromata sunt corpulentiora, & solidiora.

De conseruis. Cap. 14.

Onseruarum faciendarum ratio, siue sint ex floribus, siue ex herbis, vna atque eadem est, propterea, quod dicam de conserua rosarum, idem dictum puta tote de aliis. Conseruam rosarum conficiendi ratio hæc est, ut accipiantur rosę electę rubeę, semiapertę, quia si nondum apertæ sint, crudę sunt, cum nondum acquisierint perfectionem, si totæ apertę acciperentur, magna portio facultatis exinanita esset, propterea consilium optimum est pharmacopolarum, & medicorum, vt semiapertę accipiantur. Quantitas rosarum debet esse, vt dixi in aliis confectionib. aromaticis, ut. s. vna pars sit rosarum, & tres sacchari, rosę itaq; hmõi electę separatim in mundissimo mortario contunduntur, vbi sunt contusę, additur saccharum, atq; iterum simul, & saccharum, & rosę contunduntur, ubi sunt omnia simul contusa, ponuntur ad lentum ignem, atq; ibi calefiunt, ac diligentissime simul miscentur. damnat Fuchsius quantitatem hanc sacchari, eo quod sit nimia, atque ab ea vis florum obruatur, sed male mea sentẽtia Fuchsius hunc communem vsum damnauit, quia non est verum ab hac sacchari quantitate obrui flores, immo si plus adderetur florum, fieret iniucunda confectio, accedit etiam, quod si plus adderetur florum, cum non coquantur, vix in quartum, uel quintum mensem conseruari possent, quare seruanda est hec proportio, quia & iucundiorem confectionem facit, & efficit, vt conseruetur.

De

De eclegmatis. Cap. 15.

Clegmatum cōponendorum ratio est ut fiant secundum formam mediam inter syrupos,& confectiones solidas vnde vocātur peculiari quodam nomine hęc medicamenta a Gręcis ἀρτηριακά: a nostris autem lohoch.Sed huiusmodi medicamenta fere hoc tempore in desuetudinem abierunt, & raro conseruantur apud pharmacopolas;ratio est,quia nisi statim in vsum veniant, facillime corrumpuntur, vnde corrupta postmodum non solū nullam prestant vtilitatem,immo sępe contrarios effectus operantur, quam deberent.ratio propter quam facile corrumpantur est, tum quia sūt in forma quadam humidiori,tum quia medicamenta,ex quib.componuntur pleraq; corruptioni valde sunt obnoxia, hmōi est butyrū, dactyli,nuclei pini,amyg.dulces,nuces, quę omnia etiam ex se solis, vt nostis,facile corrumpuntur, cum igitur non conseruentur admodum apud pharmacopolas,eo magis ad vos pertinet,hęc etiam medicamenta componendi rationem intelligere,quam vt melius assequamini ponam vobis vnum exemplum, & est celeberrimum illud apud Mesuem eclegma,quod appellatū est,lohoch sanum,& expertum, cuius descriptio hęc est. R.cinnamomi,hyssopi,liquiritiæ, anà vnc.s.iuiubas num.xxx.passularum,ficuū,dactylorum,anà unc.ij.fœnugreci drac.iij.capillorum ven. manip.j. anisorum, fœniculi, ireos calamenti,sem.lini,anà unc.s. aquę communis lib.iij. fiat decoctio s.a. deinde addantur penidiorum lib.ij.& coquantur ad spissitudinem mellis,tunc adde nucleorum pini mundatorum drac.v. amyg. dul.mund. succi glycyrrhizæ, tragacanthæ, gummi arabici, amyli anà drac.iij.ireos drac.i.misce. Circa compositionem horum eclegmatum illud ante cetera consideratione dignum est, in faciēda decoctione horum medicamentorum, secus agendum esse, quam in aliis, nam cum debeat decoctio viscidìtatem habere, primo operæprecium est, vt omnia diutius coquantur,quam in aliis, sic enim per longiorem decoctionem acquiritur maior viscìditas, & crassities,dicebat enim Arist.4.Meteor. ea quæ coquuntur, semper fieri crassiora, igitur ut hæc crassities acquiratur,sunt decoquēda magis. præterea alię decoctiones adhuc dū calent exprimuntur a pharmacopolis,in his secus est, est enim expectādum vsquequo refriguerit decoctum,& vbi refriguerit tunc est diligenter exprimendum;facta decoctione viscida, & crassa, additur mel, uel saccharum,uel quid aliud,& curatur,vt bulliant ad consistentiam mellis,tum in mortario

rio ponitur tota hæc materia, atque alia medicamenta addun-tur, & in ipſo mortario diligenter agitantur, & conquaſſan-tur, donec tota hæc maſſa viſciditatem, & craſſitiem inſignem acquiſierit. Hactenus intellexiſtis, quæ ſit ars, & ratio com-ponendi ea medicamenta, quæ a pharmacopolis pro vſu inter-no parantur, & conſeruantur. Sequitur modo, vt ſermonem ha-beamus de iis, quæ a pharmacopolis, & medicis componuntur pro vſu externo corporis noſtri.

De oleis. *Cap. 16.*

Edicamenta, quæ extrinſecus in vſu habentur, alia conſeruantur apud pharmacopolas, alia ve-ro non, quæ conſeruantur ſunt olea, vnguen-ta, & cerata, quæ fiunt ex tempore, & non conſeruantur, ſunt epithemata, emplaſtra, ſac-culi, ſinapiſmi dropaciſmi. Initium ſumam ab oleis eo quod ſimpliciora ſunt, & fere in omnibus ingrediuntur, quæ conſeruantur. Olea, quæ apud pharmacopolas, & medicos haben-tur, ſunt duum generum, alia ſimplicia, alia compoſita. Simplicia aut fiunt ex oliuis, aut ex alijs rebus, quæ fiunt ex oliuis adhuc duum ſunt generum, quorum vnum fit ex oliuis immaturis, & dicitur a Galeno 6. de tuenda val. ὠμοτριβὲς, Latini appellant omphacinum, aliud autem fit ex oliuis maturis, & vocatur oleum commune; rur-ſum aliud eſt, ſalitum, aliud ſalis expers, aliud recens, aliud vetu-ſtum. Hæ ſunt omnes differentiæ oleorum, quæ in vſu ſunt apud pharmacopolas, & medicos. Oleorum ſimplicium faciendorum ratio raro ſolet in vſu eſſe apud pharmacopolas, eo quod facta olea accipiuntur ab alijs, verumtamen hoc etiam cognoſcendum eſt a medicis, nam tametſi Columella, & Plinius abunde nobis tradide-rint olea faciendi rationem, uerumtamen ſunt etiam aliqua, quæ in his futuri medici deſiderant, eo quod oleum omphacinum, ut ha-betis apud Atheneum lib. 2. dipnonoſoph. efficitur ex oliuis φαυλίοις vocatis, nam Theophraſtus lib. de odoribus, & 6. de hiſt. planct. 2. manifeſte hoc nos docuit, ex oliuis, quæ φαυλίαι vocantur, de-bere fieri oleum omphacinum, Athenæus vult etiam fieri ex amyg. atque hoc ſcribit traditum eſſe a Theophraſto; verumtamen non reperio apud Theophr. huiuſmodi oleum factum ex amygdalis, propterea, vel vitiatus fuit codex Athen. uel fuit eius in hoc pe-culiaris error. Ceterum quæ ſint oliuæ φαυλίαι, inuenio con-

trouer-

trouerſiam, Euſtatius in comment.ad Homerum vult oliuas eſſe, quæ ſunt minimæ. Plinius uero libr. 15. capitul. 3. plane ſententiam contrariam habet ubi ſcribit, oliuas φαυλίας omnium eſſe maximas, atque maiorinas uocatas, quaſi velit Plinius iccirco eſſe φαυλίας vocatas, eo quod ſint prauæ ad oleum conficiendum: fuit enim ſententia Plinij, & Columellæ, oliuas grādiores accommodatas eſſe ad edendum, inutiles ad oleum faciendum. ſed ſum alterius ſententiæ ab iſtis, ſcilicet oliuas φαυλίας neutras eſſe, neque maximas, neque minimas, nam hæc vox apud Græcos, φαῦλος, ſignificat id, quod prauum eſt in eo genere, ſic & in genere oliuarum, quapropter dico etiam ego in genere oliuarum eas dici φαυλίας, quæ ſunt prauæ, quomodo autem ſunt prauæ? vbi matureſcunt oliuę, ſemper inter eas, quæ ſunt maturæ, reperiuntur aliquę, quę non ſunt maturitatem aſſecutę, has puto eſſe φαυλίας & ex his conficiendum eſſe oleum omphacinum, adducor ad hoc exiſtimandum grauiſſima ratione: ſi enim faciendum eſſet oleum ex oliuis immaturis, qualeſcunque ſint, vt hodie faciunt pharmacopolę, proculdubio illud non eſſet oleum perfectum, quia oliuæ dum crudę ſunt, dum non ſunt maturitatem adeptę, habent potius ſuccum, quam oleum, quapropter ex ijs potius extrahitur ſuccus, quam uerum oleum. cęterum oliuę, quę non potuerunt matureſcere, adeptæ ſunt propriam perfectionem, & propterea ex ipſis poteſt fieri oleum, & illud oleum uere omphacinum dicitur. & notate, ſum ego huius ſententię, omphacium apud ueteres non fuiſſe factum ex qualibet uua, ſed ex eo genere, quod communiter appellatur agreſtum, quod numquam matureſcit: habet ſuam perfectionem ille ſuccus, quando eſt acerbus, igitur in oleo omphacino faciendo oliuæ φαυλίας ſunt eligendę, ut ego uos docui. Cęterum oleum commune faciendum eſt ex oliuis maturis, ſed hac in re illud maximę eſt obſeruandum, quod monuit nos Plinius; ubi faciendum eſt, oleum pro uſu medicamentorum, non eſſe faciendum ex oliuis nigreſcentibus, & ſponte decidentibus, ſed ex oliuis quidem maturis, & decerptis, quia ubi oliue ſponte decidunt, flacidę ſunt, & oleum illud non eſt oleoſum, quia ille ſuccus non eſt oleoſus, quaſi ſint tunc temporis illę oliuę ſemi corruptę. Salitum oleum fit ex oleo communi, uel omphacino electo, & sale: accipiuntur quatuor, uel quinque partes olei, & una salis triti, & ſimul in duplici uaſe ponuntur ad ignem usquequo sal liquescat, & commisceatur oleo, atque iſtud oleum, salitum uocatur, quod maxime commendatur a Paulo in podagricis, ut ſuo loco uidebitis. Hęc ſunt olea medicorum oliuis. Olea uero, quę fiunt ex alijs rebus, ſunt, quę fiunt ex amygd. dulcibus, &

amaris,

amaris, ex semine lini, ex semine cānabis, iusquiami, sinapis, atque ex alijs multis huiusmodi, quæ enumerare supersedeo. Inter hæc olea potestis etiam enumerare omnia, quæ fiunt per alembicum, quæ sunt innumera. Ratio faciendi olea ex alijs rebus est hæc, vt videatur an corpora sint arida, ex quibus componendum est oleum, an vero humida, si arida, primo teruntur, deinde madefiunt cum aqua vitæ, vel aceto lambicato, postmodum inuoluuntur panno lineo mundo, atque sub prelo ponuntur, & exprimuntur, quod expressum est colatur, atque conseruatur. si corpora sint subhumida, vt amygd, & nuces, non est necesse macerare, sed teruntur, & panneo lineo tecta sub prælo ponuntur, exprimuntur, & colantur expressa. Hæc est ratio faciendi olea ex iis rebus, quæ non sunt admodum dura. In his oleis faciendis est illud notandum, aliqua esse, quæ conseruantur, aliqua, non, vt oleum amygd, dulcium, & amararum, cito rancescit, ea propter hæc olea sunt paranda, quando sunt in vsu habenda, non autem conseruanda; hæc est ratio, qua Theophr. mandabat, olea odorata esse componenda ex oleo facto ex glande Aegyptia, vel Syriaca quoniam huiusmodi oleum seruatur magis, quam oleum amygd. Olea composita sunt ea, quæ apud veteres medicos myrrha, seu vnguenta sunt appellata, cuius rei explicuit rationem Athen. libr. 15. depnosoph. vbi scribit, huiusmodi olea composita in Aegypto inuenta fuisse, & quia potissimum ex myrrha, & cum mirrha componebantur, ea propter myrrha sunt appellata. Vsus horum oleorum, vt ego inuenio apud scriptores, duplex fuit, vel ad odores conciliandos, vel ad auxiliandum corporibus valetudinariis. iterum, vt ego inuenio, usus horum oleorum, & vnguentorum fuit apud veteres, tam intrinsecus, quàm extrinsecus, nam clarissimum est, ex Plinio, Theophr. Plutarcho, & Athen. veteres consueuisse huiusmodi vnguenta cibis, & potibus miscere, quamquàm Theophr dicat, cibos ingratos esse quibus miscentur hæc vnguenta: Similiter etiam inuenietis apud Medicos, Aetium, & Aretæum, huiusmodi vnguenta pro auxiliis, in potu vsurpata fuisse, olea vero pro odoribus conciliandis duntaxat excogitata. Videntur hæc potius ad unguentarios spectare, quam ad medicos, verumtamen quoniam dicebat Galenus, artem cosmoticam, & ornatoriam pertinere etiam ad medicos, & medici ipsi coguntur, vel ob incunditatem, vel ob auxilia gratificari ægris, ea propter hæc non sunt vobis ignoranda. Fiunt hæc omnia olea composita. vt docet Theophr. lib. de odor. & Paulus. libr. 7. vel ex floribus, vt rosa. viol. liliaceum, vel ex folijs, vt myrthæum, & anethinum, vel ex foliis, vt irinum, nardinum, vel ex ligno, vt palmeum, vel ex fructibus, vt melinum, myrthinum, laurinum, vel ex lachryma, vt sta

ctè, vel ex pluribus aromatibus, vt ægyptiam, secundum Theophr. quia apud Hipp. vt testatur Galenus in explicatione linguarum vnguentum ægyptium alio modo fiebat. In componendis his oleis illud primo est obseruandum, vt oleum eligatur purum atque optimum, & vt possit esse, & colore, & qualitate, & sapore accommodatum, semper erit oleum lauandum. Modus lauandi oleum legitimus hic est, accipitur phyala magna vitrea, quæ vocatur boccia, quæ collum habeat longum vno brachio & contineat lib. v. vel viij. liquoris. In hac phyala ponuntur duę partes aquæ feruentis, & vna olei, deinde conquassantur omnia diligētissime, vsquequo optime misceatur oleū cū aqua, & tota illa materia candida fiat: liquor albe factus tollitur e phyala, & ponitur in catino sub sole, atque ibi detinetur vsquequo separetur oleum ab aqua, & vbi separatum est, colligitur magno cochleari, & in vase conseruatur, atque hoc appellatur oleum lotum. Et hic est verus modus lauandi oleum. Vbi lotum est oleum, sic faciendum est compositum, accipitur vnc. j. olei, & drac. ʒ. medicamentorū, ita vt seruetur hæc proportio vnc. j. olei, & drac. ʒ. medicamētorum, verum est, quod interdum augetur dosis medicamentorum vsque ad drac. ij. vel iij. prout scilicet, vel medicamēta minus sunt efficacia, vel prout magis cupimus efficax facere oleum. Componendi modus triplex solet esse, vel per macerationem vel per insolationem, vel per decoctionem. Fit per macerationem, quando flores, vel aromata in oleo ad macerandum detinentur, & hic modus inutilissimus est, quia oleum nisi aliquod aliud artificium addatur, non potest extrahere multum virtutis. Per insolationem est modus multo vtilior, & hic seruatur, quando olea facere volumus ex floribus, nam flores cum facile ab igne consumantur, & odores ipsorum euanescant, fugimus ignem, & sub sole componimus oleum; ratio seruanda in insolatione docetur a Paulo li. 7. vbi scribit, nonnulla esse, quæ exigunt diuturniorem insolationem, nimirum, quę debēt fieri efficaciora, & tenuiora, ut est ol. chamom. & rosatum, nonnulla vero, quæ exigunt minorem insolationem; vt liliaceum, et uiolaceum, fit autem insolatio, quando accipiuntur flores, et in oleo demersi exponuntur soli; sub quo tamdiu detinentur, donec fiat oleum odoratum. Tertius modus est, per coctionem, et hic est, omnium utilissimus, quoniam per coctionē facile ab oleo recipiuntur medicamentorum uires, et circa coctionem quatuor, uel quinque sunt diligenter obseruanda, unum, quod in primis monet Paulus, scilicet flores numquam esse decoquendos, sed radices solum, et gummata: dicebat enim Theoph. in lib. de odoribus, flores, ut emittunt longe odorem non opus esse, ut terantur, quoniam facultatem odoriferam gerunt in superficie, radices uero, et alia

corpora si debent longe odorem mittere, necessario esse terenda, eo quia facultatem odoriferam gerunt in intimis partibus, a quib. nisi extrahatur per attritionem, nullo modo odores propagãtur, ex qua Theopr. sententia elicitur ratio, propter quam flores non sunt coquendi. Secundum animaduertendum, quod monuerunt Theophr. & Galenus, huiusmodi oleorum compositiones faciendas esse semper in duplici vase, eo quod a calore blando humidum non cõsumitur, neq; oleum, neq; facultas medicamentorum, sicuti consumitur a calore sicco igneo. Tertium est, non omnia, vt monuit Paulus, eodem modo esse decoquenda, sed alia vnam solum decoctionem ferre, alia vero pluribus indigere. Quartum est, quod vbi olea sunt cõponenda ex variis rebus, semper primo coquenda sunt ea quæ cõtumaciora sunt, vt est aspalatus, spathe, arbor thuris, laurus, secũdo loco aromata, vt folium, spica nardi, ammoniacum, postremo coquendi sunt succi, & adipes: vt seruetur hæc ratio in coquendo, si primo ponantur ad bulliendum contumaciora, secũdo loco aromata, vltimo pinguedines, & succi. Quintum obseruandum est, in compositione oleorum per decoctionem, plerunq; addi liquorem aliquẽ, vt vinum, acetum, aquam vitæ, aut succum aliquem, coctio facienda est, donec ille liquor totus sit cõsumptus, & ratio propter quam adduntur huiusmodi liquores est, quia nisi addantur, per decoctionẽ solet consumi oleum, non cõsumitur autem vbi aliquis huiusmodi liquor sit admixtus, nisi prius liquor sit consumptus; ignis enim primo depopulatur humidum tenuius, antequam humidum crassius, & viscidius. Oleum rosatum, qđ paratur apud pharmacopolas, duorum generum est, alterum simplex vocatum, alterum completum, simplicis faciendi ratio est hæc. Oleum accipitur lotũ, vt dixi, & rosæ recentes contusæ in ipso reponuntur, deinde vas obturatur, atq; ita sub sole ponitur per æstatem integrã, mox percolatur, & conseruatur hoc oleum appellat C. Celsus fere semper rosatum. Completum autem hoc pacto efficitur, macerantur rosæ per tres dies, vt dixi, in oleo, post tertium diem ponitur oleum ad bulliẽdum per sex horas, deinde colatur, & exprimitur: iterum ponuntur aliæ rosæ recentes, quæ similiter macerantur, coquuntur, & exprimuntur, sicq; fit tribus vicibus & vbi factum est, ponitur ad conseruandum, atq; ita oleum ros. completum vocatur. Sed illud scire debetis: quamquàm sit, hæc regula, & ratio data nobis à Mesue, verumtamen nostri pharmacopolæ minime eam seruant, contenti semel tãtum macerari, & bullire oleũ, sed errant; immo sum huius sententiæ ex pcepto Mesues, quam plurima olea sic esse facienda, vt ros. completũ, vt oleum viol. chamom. anethinum, de absinthio, menthæ, rutæ, oleum cheirinum, liliaceum, sambucinum, hypericonis, myrthinũ,

cyto-

cytoneorum,nenupharinum;hęc omnia olea,quę ſunt in frequentiſſimo uſu apud medicos,pharmacopolas,et exiſtimo ego ea ratione facienda eſſe,quam de oleo completo roſato monſtraui.exemplum autem eorum oleorum,quę componuntur cum uino,erit olei maſtichini compoſitio,quę in hunc modum ſe habet. R. maſtichis electi unc.ix.olei roſ.cõpleti lib.iij.uini aromatici unc.viij.bulliant omnia in duplici uaſe uſq; ad conſumptionem uini,ſed notare debetis hęc omnia olea,& pręſertim,quę fiunt ex aromatibus odoratis,& ſimilibus medicamentis,non debere fieri ex oleo ſimplici,ſed uel ex oleo amygd.dul.aut amararum,uel ſeſamino;uel ex oleo de glande unguẽtaria vulgo de ben vocato.ratio huius accipitur ex Theophr. ex lib.de unguentis,ſcilicet,quia hæc olea magis recipiunt facultates aromatum,& odorum;quam alia,accedit etiam,quia ubi oleum ſimplex coquitur,ranceſcit facilius.Aliud etiam adnotare debetis,ſępe his oleis addi ceram,ut habetis apud Galenum 6.de tuen.ual. 14.& additur cera,quando optamus olea magis permanere, tradit enim cera permanentiam quandam oleis, & ubi addenda eſt,cera ſolummodo addi debet,quo tempore in uſu olea habere vultis.

De Vnguentis. Cap. 17.

Equuntur ordine unguenta communiter apud medicos, & pharmacopolas uocata, dico communiter, quia ueteres Græci, quæ nos appellamus unguenta, ipſi uocare conſueuerant,cerata,eo quod componantur ex oleis,pinguedinibus,& cera. In his faciendis eſt non parua diligentia adhibenda,tum circa oleum,tum circa pinguedines,tũ circa ceram:Circa oleum,quod ingreditur unguentum, ſunt ea omnia ſeruanda, quæ nos docui in heſterna lectione, ſcilicet, ut ſemper quando uultis fieri unguenta,curetis diligẽtiſſime olea lauari,ſiue uultis oleum omphacinum,ſiue quodcunq; aliud. Similiter circa pinguedines illud quoq; eſt obſeruandum,ut & ipſæ antequam miſceantur reliquis medicamentis,diligentiſſime lauentur.Plerique pharmacopolæ conſueuerunt pinguedines lauare aqua frigida, ſed hoc inſtitutum nequaquã poſſum commendare, & ratio eſt, quia ſicuti uidetis pinguedines facile cõcreſcere ſub aere frigido, ſic ab aqua gelida quodammodo congelantur,quapropter multo melius eſt pinguedines aqua calida abluere;experientia enim quotidiana comprobatum eſt, quęcunq; lauantur aqua calida multo magis emundari,et nitidiora fieri, quã quę aqua gelida. Amplius eſt obſeruandum in faciendis his vn-

gentis, ceram non esse per se eliquādam, quoniam multum illi detrahitur ab igne, sed eliquari semper debet cū oleo, debet uero poni in duplici vase, quia illud est communissimum preceptum, omnia olea, & vnguenta vt docuit Galenus plerisq; in locis; bullienda esse in duplici vase, quod si vel succus, vel aliquis alius liquor apponendus sit in conficiendo vnguento, curandum est, vt bulliat donec totus ille liquor sit cōsumptus, & ratio est, quia si remaneret aliqua vel minima portio illius liquoris, numquam concresceret, neq; vmquam fieri posset optima vnguenti forma. Dabo autem vobis duo exempla vnguentorum, vt ex ipsis vsu postulante alia quoque vos ipsi conficere possitis, & primum erit vnguentū stomachale vocatū, quod familiarissimum est, & pharmacopolis, & medicis. Est autem huiusmodi. R. olei masttichini, olei nardini, olei de absynthio, anà vnc. v. olei ros. completi, olei de mentha, anà vnc. iij. mastichis, gariophyl. maceris, calami arom. menthæ, rosarum, anà vnc. ij. s. cinnamomi, ligni aloes, anà drac. j. ceræ albæ, vnc. vj. fiat vnguentum s. a. si supputetis in hac ordinatione omnia diligenter, videbitis portionem ceræ ad alia esse quartam partem, & hoc est fere usitatissimum in componendis vnguentis, vt quarta pars ceræ ad olea semper ponatur, paulo plus, vel minus, portio vero medicamentorum ad ceram, & oleum simul, est, xvj. pars. vnde quando vobis placuerit huiusmodi unguentum pro stomacho ordinare, quod plerunque vobis continget, si & uos hanc proportionem seruetis, & optime facietis, & alij cognoscent vos esse medicos rationales. Aliud vnguentum est pectorale vocatum, quod etiam solet esse valde familiare: dabo ipsius exemplum, vt cognoscatis quomodo sint componenda unguēta, in quibus ingrediuntur pinguedines R. olei amygd. recentis, olei uiol. olei liliorum, anà unc. vj. butyri loti s. a. pinguedinis gallinæ, piguedinis anatis similiter lotæ, anà unc. ij. medullæ uitulinæ recentis unc. j. croci, drac. ij. ceræ albæ unc. vj. misce fiat unguentum. In componendo huiusmodi unguento primo sunt abluendæ pinguedines, & butyrum separatim, modo separatim cera, & oleum sunt eliquanda in duplici uase, post pinguedines, & butyrum sunt ad ignem simul miscenda cum cera, & oleo. Vbi erunt omnia probe mixta, tolluntur ab igne, & permittuntur refrigescere, & ubi refriguerint, admiscetur crocus, atque sic factum est unguentum pectorale: poteritis uos etiam omnia alia unguenta componere, uel mandare, ut componantur.

De

De Ceratis. Cap. 18.

Erata communiter uocata, ut habetis apud Galenum 7.de compos. 13. med. per genera, 5. à Græcis scriptoribus uocata sunt emplastra, & malagmata, apud Paulum lib. 7. cap. 20. appellantur μυράκοπα no strates medici, & pharmacopolæ uocant, ut dixi, cerata, in his enim preter pinguedines olea, & ceram, et alia medicamenta, additur etiam resina, & ratio est, quia cum hec medicamenta sint excogitata, ut diutius, & tenaciter partibus adhæreant, resina illud præstat, ut possint tenaciter adhærere, & hoc est, quod dicebat Galenus primo de med. per genera, cap. 12. addi emplastris ceram, & resinam, ut simul & tenacia euadant, & lenia. Sed quia multa sunt resinarum genera, mandat Galenus non quoduis genus eligendum esse, sed omnium accommodatissimam esse resinam terebinthinam, aut laricinam, quia huiusmodi resinæ sua suauitate, & lenitate substantiæ reddunt cerata utiliora, & minus ingrata: Ars componendi cerata accipitur a Galeno 5.de med.per genera. c. 2. & 2.cap.12. Galenus his in locis describit nobis ceratum sacrum appellatum, quod testatur acceptum fuisse ex templo Vulcani in Memphi, nam hoc templum, ut testatur Herodotus in Thalia, erat templum preclarissimum, & consuetudo fuit antiquorum, quando medicina nondum erat exacta, ut remedia generosa probata describerentur in templis, quo scilicet conseruaretur perpetua memoria eorum, & ut posset medicina omnibus esse communis. sic etiam habetis apud Plinium lib. 20.cap. ult. theriacam fuisse descriptam in templo Apollinis. hoc itaque ceratum sacrum describit Galenus locis citatis, & in describendo tradit nobis artem componendorum ceratorum, quia uero etiam huiusmodi ceratum hodierna die in frequenti usu esse solet, dabo uobis descriptionem ex Galeno. R. lithargyri loti unc.xij.sem.orig.rutæ, anà drac. viij. squamæ aeris præparatæ, æruginis præparatæ, gentianæ anà drac.vj. colophoniæ unc.vj.& drac.ij.mannæ thuris unc. j.s. ammoniaci, unc.ij. æris usti, & loti, aloes, propoleos, diphrygis anà unc.j.chalbani, unc. j.s.ceræ, unc. iij. drac. j. Aristol. dictamni cretici, anà drac. x. olei antiqui loti lib ij.s. Hæc est descriptio cerati sacri apud Galenum, in quo conficiendo illud primo monet Galenus lythargyrium coquendum esse in oleo usquequo non coinquinet manus, hoc est usquequo consistit, tunc addendam esse squamam aeris, et æruginem præparatam: post hæc resinam, et ammoniacum semper eandem

coctaram

cocturam sequendo, usquequo non coinquinat manus, post hęc addendum est æs vstum, & diphryges, tum cera, subinde propolis, in fine vero adduntur aloe, manna, dictamnum, aristol. & gentiana, quæ omnia miscentur, & detinentur ad ignē vsquequo non coinquinent manus, & quia sæpe decipiuntur pharmacopolæ, qui auferūt ab igne priusquam facta sit consistentia, ideo est notandum, quando oblatū est, & non probe coctum ceratum, iterum ad ignem ponatur, ratio propter quam Galenus, & alij voluerint hunc ordinem esse seruandum, est ea, quam dixi sæpissimæ, scilicet, in conficiendis his medicamentis numquam medicamenta varia esse eodem pacto coquenda, sed quæ sunt solidiora diutius coqui debere, quæ minus solida, minus, quæ subtiliora minime omnium. Fuchsius fuit huius sententiæ, non esse necessarium, vt in conficiendis ceratis seruetur vlla proportio ceræ, olei, & aliorū, sed omnia esse dimittenda arbitrio pharmacopolę componentis, ego vero non possum probare sententiam huius viri, primo, quia si hoc verum esset, sequeretur vnumquemq; posse ad libitum suum apponere ceram, & oleum, hoc autem est facere sine arte, nam si liceret unicuiq; ponere eam quantitatem, quæ sibi placeret, proculdubio nulla appareret ars. Secundo sequeretur, sub quacunq; proportione posse cerata eandem præstare facultatē, quia si liceret huic unam proportionem seruare, & illi alteram, atque nihilominus quisq; recte faceret, sequeretur, sub diuersis proportionibus unam, & eandem utilitatem haberi, quod est absurdū, ita quod male agunt, qui ingenio suo hoc componunt, uos autem curabitis, vt semper in componendis ceratis seruetur proportio, erit autem proportio hæc, ut pro qualibet vncia resinæ, vel ceræ, accipiatis semper unc. s. pulueris medicamentorum, & semper accipiatis minus olei, quam fieri potest, & ratio est, quia in ceratis oleum prohibet consistentiam, unde si multum olei adderetur, necessariū esset multiplicare resinas, & medicamētum, & vt videatis manifeste rem esse, ut dixi, audiendus est Galenus 2. de med. per genera, qui in emplastris uiridibus Archigenis conficiendis monet resinam debere esse ad duplum ceræ. E. g. accipiuntur resinæ lib. ij. ceræ lib. j. olei cyathi duo, idest, unc. iij. ita ut si supputetis, resinæ, & ceræ, sint libræ iij. olei, unc. iij. Itaque numquam debetis transcendere hanc proportionem unciæ unius olei, ad lib. j. resinæ, & ceræ. sed & illud animaduertendum uenit, harum rerum, quę liquantur, duo esse genera: unum eorum, quæ eliquantur aceto, vino, & aqua, ut sunt gummata omnia, quæ ubi sunt eliquanda, non infundi debent in multa copia liquoris, ut faciunt pharmacopolę, sed in ea tantum quantitate, in qua possint uix dissolui, & per setaceum transmitti: alterum genus est eorum, quæ solo igne, & sine liquore liquefiunt in

duplici

duplici vase, vt est cera, oleū, resina, pinguedines, ꝓpolis, galbanū. Circa ceratorum vsum, est, illud postremo notandum sepe vsu venire, vt cerata postquam sunt confecta, sint iterum eliquanda atque aliis medicamentis miscenda. chirurgi omnes, & pharmacopole cō sueuerunt eliquare ad ignem cerata, & permiscere aliis rebus, quod quidem valde a ratione. & a Galeno alienum est, a præcepto Galeni, quia primo de med. per genera mandat, ut semper hęc medicamenta dum sunt eliquāda, & permiscenda, id fiat in duplici vase, est quoque contra rationem, quoniam nisi hęc medicamenta ita colliquentur, sæpe friguntur olea, & pinguedines, & valde deprauantur, quapropter ubicunque uobis contigerit mandare, ut plurima cerata simul misceantur, semper curate, ut in duplici uase misceantur blando igne.

De emplastris seu cataplasmatis. Cap. 19.

PRęter hæc medicamenta, quæ apud Pharmacopolas conseruātur, sunt quam plurima alia, quæ a medicis ex tempore solent componi, ut emplastra, epithemata, fomenta, sinapismi, uesicatoria, & dropacismi quorum omnium componendorum rationem puto nobis utile futurum esse, ut intelligatis. Fuchsius fuit eius opinionis emplastra, & cataplasmata differre, quia emplastra fiunt ex herbis, decoctis, farina, oleo, & pinguedinibus: cataplasmata, ex radicibus, herbis, decoctis, & contusis: unde huiusmodi differētiam acceperit, nec ipse docuit, nec ego reperire potui: apud me compertum est, & Galenum, & alios indifferenter his nominibus esse usos: quare non est, ut solliciti sitis in distinguendis cataplasmatibus, & emplastris. Ratio componendi est, ut primo fiat decoctum. s. a. s. ut radices primo coquantur, deinde herbę, & ubi factum erit decoctum, addatur farina, quo fiat gluten, post farinam apponatur radices, & herbæ cō tusæ, & per cribrum missę, subinde addantur pinguedines, et olea. postremo pulueres, ita ut nunquam pinguedo, uel oleum bulliant cum aliis. Proportio seruanda in componendis huiusmodi emplastris est, ut ad lib. j. decocti addantur unc. iiij farinæ, uel fermēti; puluerum unc. iij. si qui erunt apponendi, et unc. iij. uel iiij. pinguedinis, exemplum, si placebit emplastrum componere ad maturādum, ita debetis conficere. R. rad. althæę unc. iiij. fol maluæ, uiol. anà, manip. j. aquæ communis lib. j. fiat decoctio, deinde R. dictæ decoctionis lib. j. radicum, et herbarum contusarum, et per cribrum transmissarum

rum vnc. ij. farinæ tritici vnc. iiij. pinguedinis porcinę vnc. ij. misce & fiat emplastrum, hæc est ratio, quam si seruabitis, vt sæpe vsu veniet, in componendis emplastris numquam errabitis, & cognoscēt alij vos esse medicos rationales.

De fomentis. Cap. 20.

Fomenta apud medicos duum sunt generum, alia humida, alia sicca, humida nil aliud sunt nisi decocta spongijs, vel vesicis partibus diuersis applicata, nam capiuntur spongię, & in decoctis vari s imbibuntur, deinde exprimuntur atque ita expressa calida apponuntur parti affectæ: sed quia hic modus est momentaneus, vbicunque optamus fomenta conficere, quæ diutius adhæreant parti affectę, accipimus vesicas, & implemus modo oleis, modo uari s decoctis, sicque vesicas parti affectæ applicamus. In his faciendis nulla adhibenda est alia ars, quam ea, quum decocta faciendi rationem docerem. Fomenta sicca fiunt ex herbis, floribus, lenibus lignis, & aromatibus contunduntur enim hæc omnia crasso modo, & in sacculo, vel lineo, vel sericeo consuuntur, atque partibus affectis apponuntur, modo capiti, modo ventriculo, modo lieni, modo alijs. In his componendis nulla fere est necessario seruanda proportio, sed hæc omnia permittuntur iudicio medici, quia siue plus, siue minus apponatur harum rerum, parum refert modo id semper in animo habeatur, vt pro ratione affectus, & ratione partis affectæ hęc, vel illa eligantur medicamenta.

De epithematis. Cap. 21.

Humidis fomentis nō admodum dissimilia sunt ea medicamentorum genera, quæ a Græcis dicta sunt epithemata, si videatis Paulum, Aetium, & Græcos, epithemata vocabant medicamenta in malagmatis formam conposita, quæ medijs partibus corporis applicabant, perinde ac nos vtimur emplastris, & sum ego huius sententiæ, apud medicos nostros nomine epithematum intelligi quicquid superpositum partibus affectis adhæret, ita vt voce quadam communi possint vnguenta, & cerata dici epithemata, quamquàm, vt dixi, apud Græcos frequentius vsurpantur pro remedijs factis in formam malagmatum. Cæterum

nostrates

nostrates medici, & pharmacopolæ vocant hodie epithemata decocta quædam accommodata præsertim cordi, liquida, panno Serico,vel lineo conspersa, & adhibita, sic etiam possumus nos appellare epithemata,quæ iecori,& ventriculo adhibentur.Proportio, quam seruare debetis in componendis epithematibus, hæc est, vt accipiatur decocti, vel liquoris stillatitij.lib.j.specierum drac.ij.vel iij.florũ p.j.parum bulliant, atque deinde madefiat pannus lineus in ipsis, & adhibeatur parti affectæ: verum illud magno studio adnotare debetis,vbicunque epithemata pro corde facere vultis, semper addendum esse aliquod vehiculum cordi amicum, vt est,vel succus citri, vel limonum, vel acetum. & vt habeatis exemplum vniuscuiusque, si pro corde vultis,faciendum erit huiusmodi. ℞. aquarũ ros. melissæ, acetosæ anà vnc. iiij. aceti ros vnc. j. specierũ cordial. temperatarum drac.ij. misce calefiant blande, & cordi adhibeantur.haud aliter, si componendum erit pro iecore,erit agẽdum. hoc vnum mementote semper,vt vbi iecori, vel ventriculo epithemata componere vultis, addatis aliquid, quod possit hæc viscera corroborare: sunt enim hæc sua natura laxa, eorum vsus est maxime necessarius toti,quare summa diligentia curandum est, vt seruetur eorum robur. erit exemplum pro iecore illud. ℞. aquarum absynthij, hepaticæ, cichorei ana vnc.iii .specierũ triumsandalon drac. ij.succi limonum vnc. j. succi absinthij vnc.j. s. misce, & fiat epithema.his exemplis,& hac ratione poteritis tuto vobis postulante vsu semper epithemata parare.

De sinapismis. *Cap. 22.*

Vi versati sunt in legendis optimis auctoribus præsertim antiquis, facile videre possunt sinapismos, & dropacismos,fuisse in frequentissimo vsu apud veteres. Cur tempore nostro desueuerint ignoro, nisi quod res nostræ quotidie in deterius labantur. Sinapismos vocabant veteres medicamenta in formam emplastri composita, ex sinapi, & caricis, vtebantur autem huiusmodi medicamentis, ubicunque instituerent attrahere ab aliis partibus ad superficiem, & propterea Methodici uocabant metasyncritica, ut est apud Oribas. quasi dicamus ex alto trahentia: cur uterentur sinapi, & ficubus, non inuenio facile explicatam rationem, nisi quod sinapi habebant ueteres inter saluberrima remedia:dicebat enim Pythagoras, ut est apud Plinium, sinapi inter medicamenta,quæ alte penetrant,& attolluntur primatum obtine

re, adeo vt cum ad attrahendum requiratur facultas medicamentorum, quæ alte penetret, & colliquet, proculdubio inter omnia ad hoc præstandum maxime accommodatum est sinapi: caricas autẽ apponebant tanquam materiam, ne scilicet sinapi nimis vreret, & etiam alia ratione, quia quadam natiua facultate attrahunt ad cutẽ: tam si intus, quam si extra adhibeantur. Ars componendi sinapismos, vt habetis ex Antyllo apud Oribas. lib. x. coll. cap. 13. & apud Aetium lib. 3. c. 191. erat hæc, accipiebant primo caricas, & in aqua tepida pridie macerabant, mox cõtundebant, & in massam redigebant, pariter accipiebant sinapi acre, quale est syriacũ, vel ægyptiũ, contundebant ipsum, ac separatim infusum illud caricarum affundebant, & terebant ita diligẽter, ut leuigaretur. ubi usus postulabat, cõmiscebant simul sinapi præparatum, & caricas præparatas: Proportio, quam seruabant, ut inuenio, erat triplex, nã quando uolebãt mediocriter attrahere, accipiebant partem vnam sinapis, & tantũdem caricarũ, vbi volebant minus trahere, accipiebant partes duas caricarũ, & vnam sinapis, ubi autem attrahere uehementer optabãt partes duas sinapis, & unam caricarum. Atq; hi erant omnes modi quibus antiqui in curandis affectibus frigidis, & in euocandis ex alto humoribus utebantur.

De uesicatoriys Cap. 23.

HAud absimile sinapismis est genus illud remedii, quo interdum nos utimur, uesicatorium dictum, dicitur uesicatorium, quia facultate calida, & pene urente cutem a carne separat, ac replet cutem, uel flatu, uel aqua. Fit uesicatorium multis modis, interdum ex herbis, & corticibus urentibus, interdum uero ex cantharidibus. inuenio Hipp. in lib. de morbis, & in libris de affectibus, sępe usum esse ad urendum lino crudo ὠμόλινον sua lingua uocat, uerum quid esset istud ὠμόλινον & quomodo fieret, alias docebo uos, res incognita fere omnibus: Inuenio etiam ueteres usos esse grano gnidio, quod mezereon pharmacopolę nostri nuncupant. Vbi faciendum est uesicatorium ex herbis, ut ex flammula Iouis, ex ranunculo, ex uite alba, & similibus, accipiuntur herbæ, & contunduntur, ita ut succus non euanescat, postmodum ad formam scuti superponuntur partibus uesicandis, omnes autem partes consueuerunt uesicari, non solum brachia, & crura, uerum etiam caput, dorsum, coxæ, & omnes partes affectę; Frequentior modus apud nos est, qui fit ex pane, uel ex fermento, una cum cantharidi-

bus,

bus, dico fieri ex pane, quia etiam veteres, vt testatur Orib. vbi optabant sinapismum blandiorem, loco caricarum vtebantur pane. Exẽplo horum poteritis vos, vbi vesicandæ erunt partes molliores, & in corporibus tenerioríb. loco fermenti, & ceræ, vti pane, proportio seruanda a nemine est tradita, quia hoc remedium nuperrime cœpit esse in vsu, præsertim in febribus, verum mea est sententia, vt parũ deuiaremus a veterum proportione in sinapismis, verum, quia remedia nostra, præsertim cãtharides, sunt multo vehemẽtiora quã sinapi, existimo non omnino adhibendum esse eam quantitatem quam adhibebant sinapis antiqui, quare proportio hæc erit, vt ad vnc. j. fermenti, vel caricarum, adhibeamus drac. iiij. vel v. cantharidum, prout scilicet corpus, quod curare debebimus, erit vel magis tenerum, uel minus: illud puto magna diligentia esse considerandũ, quod etiam docui in febribus pestiferis, huiusmodi medicamenta non esse indiscriminatim omnibus febribus adhibẽda, nam inuenio ueteres tantum usos esse sinapismis in iis febribus, in quibus, uel lethargus, uel cataphora, uel propensio in somnum aderat, in aliis febribus magnis fugiebant usum sinapismi, itaque si nostra uesicatoria sunt uehementiora sinapismis, planè non uideo cur debeamus ita indiscriminatim uti. laudo ut utamini in iis affectibus, ubi caput uehementer afficitur, & præsertim frigidis affectibus, atque tum potius pedibus adhibeatis, quam manibus: quamquàm manibus etiam interdum possumus adhibere, ubi magno impetu materia uenenata in cor præcitatur, sed de his alias fusius egimus, de febribus tractantes.

De Dropacismis. *Cap. 24.*

Ropacismus in usu tempore Hipp. numquàm fuit, & quamquàm apud Paulum lib. 6. c. 107. legatur pharmacum picatum secundum Hippocratem, erat tamen aliud medicamenti genus, ut ibi docet Paulus. Dropacismus igitur, ut habetis apud Orib. li. 10. coll. capit. 12. medicamentum fuit, quod componebatur modo ex pice sola, modo ex pice, & aliis medicamentis, ea propter appellabant hanc medicationem ueteres Picationem, & qui hoc genus medicamenti administrabant, uocabantur picatores, ut docet Paulus. Octauius Horatianus lib. 4. suæ med. uocauit hanc operationem dropacare. Simplicem dropacismum ita componebãt antiqui, accipiebant picem, & modico oleo molliebant; ubi erit emollita, cadentem adhuc partibus apponebant, & ubi refriguerat, ma-

gno impetu auellebant, iterum emolliebant, iterū applicabant, & euellebant, sicque pluribus vicibus agebant, atque hæc erat veterū Picatio. Vtebantur hoc genere remedij propter plures fines, vnum ad rubefacienda corpora, & ad attrahendam materiam antequam apponerent sinapismum, & quādo ad hunc finem vtebantur dropacismo, prius nouacula pilos auferebant. vtebātur etiā ad pilos euellēdos, habetis enim apud Galenū primo de med. loc. cap. 4. aliquos fuisse, qui vel metu nouaculæ, vel quia non fidebant sese barbitonsoribus committere, pilos e barba, & alijs partibus auferendos curabant picatione. refert Plinius lib. 14. cap. 20. propter hunc finem olim in magno precio fuisse picem, & refert Suidas interdum apud Lacedemonios lege cautum fuisse, ne pix inferretur in balnea. Erat alius vsus picationis apud veteres, scilicet ad macilēta corpora pinguefacienda; de hoc vsu habetis Galenum 6. de tuenda val. cap. 8. vbi scribit, nihil esse præstantius ad pinguefacienda corpora, quā picationem. sed optabitis scire qua ratione picatio possit conferre ad pinguefacienda corpora. explicatur ratio a Galeno eo in loco, nam extenuatio corporū propter duas causas oriri potest, vel quia facultas nutritoria sit imbecilla, vel q̄a facultas attractoria, & distributoria sit infirma, nā vt fiat caro opus est, ut ad partes attrahatur alimentum, & attractū concoquatur. vbi fit macrefactio propter infirmitatem facultatis distrubutoriæ, tum mirifice conferunt dropacismi, & picationes. Cōpositus dropacismus ita fiebat, vbi volebant medici potius calefacere, quam exiccare. pici addebant pyrethrū cachri, bitumen: primo enim puluerizabant hæc omnia deinde pici eliquatæ miscebant: vbi vero magis siccare volebant, addebant sulphur viuum, salem, cinerem sarmentorum; vbi sacrificare intendebant, addebant limnesium, & euphorbium. Proportio medicamētorum, & picis, non est explicatè tradita a veteribus: verumtamen possumus eam intelligere ex dropace, qui gallus vocabatur, descripto apud Paulum lib. 7. nam si expendatis descriptionē illius, inuenietis quatuor esse partes picis, ceræ, & aliorum, vnam autem medicamentorum, vos similiter si quandoque componere optabitis, poteritis hac seruata proportione componere.

De tempore componendi vtendique medicamentis compositis. Cap. 25. & ultimum.

SVperest postremum caput de tempore componendi, & vtendi medicamentis compositis, in quo breuissimus ero, est enim clarissimum, in omnibus actionibus humanis temporis opportunitatem esse maxime necessariam, vt non immerito in proœmio suæ medicinæ tradendæ Hipp. posuerit etiam temporis opportunitatem. itaque etiam in componendis medicamentis necessaria est temporis occasio, circa quod sunt nonnullæ vniuersales obseruationes. quarum prima est, vt medicamenta magna, & egregia numquàm componantur, nisi in tempore tranquillo, & sereno a ventis, & a nebula libero, dicit enim Hipp. libro de aere aquis, & locis, tantam esse vim aeris in corpora nostra, vt non solum hæc elementorum harmonia, verumetiam & spiritus, & animus non parum mutentur. Altera obseruatio est, vt medicamenta componenda die, & non nocte componantur: idque, duas ob causas, vnam quia nocte non potest ea adhiberi diligentia, quæ requiritur, altera, quia aer nocturnus humidus est, caliginosus, prauis vaporibus refertus, a quibus omnibus cõtaminari compositiones necessarium est. sed hoc animaduertere debetis, me nõ prorsus excludere noctem a compositione medicamentorum, quia vt monet Galenus 7. de med. local. ĩ capite de diacodi s, vbi dies integra requiritur ad compositionem medicamentorum, semper etiam subintelligenda est nox, ea propter in quibus medicamentis necessariæ sunt longæ macerationes, in iis etiam necessarium est nocte operari, vbi vero compositio quinque, vel octo horis perfici potest, semper potius die, quam nocte componenda sunt. Tertia obseruatio est, vt componantur medicamenta semper duabus horis ab ortu solis, vel in meridie, hoc enim tempus magis tranquillum est, & aer purior. Astrologi sunt in ea sentẽtia, tam in dandis, quam in componendis medicamentis, esse quorundam astrorum ortus, & aspectus obseruandos, dicunt enim, si Luna existente in Tauro medicamentum componatur, illud vomitorium euadere. sed vt præclare disputauit Auerr. aduersus Algazelem, nugæ sunt, quod in cœlo hæc sint animalia, & quod hæc sydera possint quicquam in corpora nostra: si in componendis pharmacis vllum sidus est spectandum, sola cauenda sunt plenilunia, nam vsu probatum est apud Agricolas, arbores cæsas sub plenilunio marcescere, & ineptas esse fabricis,

scilicet

ſcilicet propter ſuperfluum humorem, quo corpora eo tempore replentur. haud aliter dicendum eſt de pharmacis, quæ ſi componantur ſub plenilunio, fieri poteſt, vt nimium humorem contrahant, & proinde facile putredini ſubijciantur. Quarta obſeruatio eſt, vt medicamenta, quæ componuntur ex herbis, ſuccis, floribus omnia componantur, vel in medio, vel in fine veris, eo ſiquidem tempore ſucci, herbæ, & flores omnes in vigore ſunt: ſimiliter quæ ex longis infuſionibus fiunt, præſtat componere tempore verno, quia reliquis temporibus infuſiones longe, & macerationes ſolent facilius aceſcere, quam hoc tempore, excipiuntur tamen infuſiones, & macerationes illæ, quæ inſolationem poſtulant, quia vbi medicamenta ſunt inſolanda, multo ſatius eſt, vt componantur diebus canicularibus, quo tempore ſolis facultas multo fortior exiſtit. Quinta eſt nonnulla eſſe medicamenta, quæ propter varias præparationes non poſſunt fieri niſi æſtate, id enim manifeſtiſſimum fit ex theriaca, in quam cum ingrediantur paſtilli viperei, & ſcyllæ, qui longa indigent præparatione, non poteſt huiuſmodi medicamentum alio tempore parari, quam æſtate. Sexta obſeruatio eſt, vt ſemper in componendis medicamentis hyems fugiatur, eſt enim iſtud tempus valde aduerſum & compoſitioni, & fermentationi. Circa tempus vtendi medicamentis compoſitis, ſunt pariter nonnulla ſubtili obſeruatione digna, illud autem potiſſimum eſt, vt medicamenta in vſum non accipiantur, niſi facta fermentatione, loquor de iis medicamentis compoſitis, quæ conſeruantur apud pharmacopolas, quia quæ ex tempore parantur, in iis non expectatur fermentatio. Hæc autem non vno tempore fit in omnibus medicamentis, in alijs enim ſerius, in aliis celerius: ſyrupi enim, & conſeruæ non egent longa fermentatione, quia conſeruæ conſtant ex paucis medicamentis, ſyrupi per coctionem acquiſiuerunt prope omnem fermentationē, verumtamen ſunt etiam aliqui ſyrupi, & præſertim compoſiti, qui ſi ſtatim recipiantur in vſum, ſunt inefficaciores, quā ſi paulo poſt, vt eſt de cichoreo cum rhab. ſyr. de mentha. ſyrupi etiam compoſiti fere omnes efficaciores ſunt, ſi paulo poſt in vſu habeantur, quam ſi ſtatim. Pilulis & trochiſcis non debemus vti ſtatim, quia hæc cōponuntur ex aridis quamplurimum, & requirunt fermentationem, ſimiliter confectiones omnes requirunt fermentationem, vt ſcilicet ſolum poſt 10. vel 15. dies in vſu habeantur. Opiatæ confectiones proprie requirunt longiorem fermentationem, & ideo male agunt qui ſtatim huiuſmodi opiatis vtuntur, ratio eſt quia opium ſua frigiditate, & ſuæ naturæ duritie rebellis eſt, & contumax caſtigationi, quapropter ſi ſtatim vtamini opiatis, non poteſt opium eſſe recte caſtigatum ab alijs medicamentis, & hæc eſt ratio propter quā,

ſi vta

si utamini theriaca post sextum mensem, soporifera est multo magis, si ante sextum mensem, scilicet, quia nondum opium per fermẽtationem est castigatum, & correctum ab alijs medicamentis, si utamini theriaca post sextum annum, vel duodecimum, uidebitis ipsam omnino carere facultate soporifera, scilicet quoniã iam vis opij est plane coercita, & castigata. Sed dicetis, cur igitur, si opium adeo contumax est, ueteres medici in omnibus magnis confectionibus ipsum adhibuerunt? problema a nemine consideratum. puto ego hoc fecisse ueteres, quia confectiones generosæ, & magnæ, omnes compositæ sunt ex medicamentis efficacissimis, & calidissimis, si debet caliditas horum compesci, & frœnari, necessarium est, ut id fiat multis alijs medicamentis mediocriter refrigerantibus, uel uno aliquo uehementer refrigerante, si fiat multis mediocriter refrigerantibus, proculdubio contaminaretur compositio, confunderentur multa, quia multa, quæ moderatè refrigerant, necessarium est etiam alias habeant facultates, quæ sunt contrariæ intentioni componentis, ea propter præstat corrigere calida uno aliquo uehementer refrigerante: hoc est mysterium, quo puto ueteres semper in magnis confectionibus addidisse opium. Dixi de theriaca, ipsam ualde soporiferam esse, si utamur ante sextum mensem, contra quod statim dubitabitis, cur Aetius lib. 13. cap. 92. & 93. inquit, theriacam coctam esse, & perfectam post duodecimum mensem, & aliquos etiam uti consueuisse ipsa post unum mensem, quando scilicet, ipsam efficaciorem optabant, nam uidetur ibi Aetius manifeste dicere theriacã aduersus uenenata efficaciorem esse post unum mensem, quam alio tempore, contra quod nos diximus esse magis soporiferam: dico uerba illa apud Aetium omnino esse mendosa, quod ex eo apparet, quia omnia, quæ ibi scribit, sunt excepta, ex lib. Galeni de theriaca ad Pison. cap. 14. si igitur sunt inde excerpta perspectissimum est, debere eo pacto legi, quo leguntur in eo libro, iam uero in eo libro scribitur esse coctam, & perfectam post duodecimum annum, & nõ post duodecimum mensem. & scriptum est etiam eos, qui uolunt efficaciorem theriacam, vti post quintum, aut sextum annum, & non post vnum mensem, quare cauete ne vos decipiat textus corruptus Aetij, quia omnia sunt corrigenda ex lib. de theriaca ad Pisonem, qui liber an sit Galeni, habebitis iudicium meum in principio eius libri, in operibus Galeni, quę nunc excuduntur Venetijs. igitur vt dixi, confectiones omnes opiatæ antequam in vsu habeantur requirunt fermentationem, & longum tempus. Sunt etiam alia medicamenta, quæ longo tempore conseruari possunt, vt sunt pilulæ de elaterio, nam elaterium, vt docet Galenus, etiam vltra centesimum annum conseruatur, verumtamen magna diligentia adhibenda est,

da eſt, ne etiam in uſum recipiantur medicamenta minus uetuſtà: quia ubi inueteraſcunt nimium, non modo facultates amittunt, uerum etiam interdum lœthalia euadunt, ſcilicet cum temporis longitudine corrumpantur. Hic itaque finis ſit tractationis noſtræ de componendis medicamentis: in qua tradenda conſcius mihi ſum, me, neque laboribus animi, neque ſtudij propter utilitatem ueſtram peperciſſe. Si ſatisfecero, gratias ago domino Deo, ſin minus obſecro uos, ut excuſatam habeatis imbecillitatem meam.

F I N I S.

HIERONYMI MERCVRIALI FOROLIVIENSIS,

De Oculorum affectibus Prælectiones.

PLANCTIS similares duntaxat partes, non autem instrumentarias aut has quidem paucas traditas esse, nemo dubitat; cuius rei ea fuit ratio, quia hoc corporum genus paucis operationibus erat destinatum; animalia verò quorum plura debebant esse officia, plura quoque instrumenta habere debebant: Homo autem ad felicitatem natus iure plurimis omnium instrumentis donatis est, vt non mirum sit naturam fuisse sollicitam in varijs, ac diuersis instrumentis fabricandis, sed maximum studium in sensibus positum est, quod cum, vt ait Plato in Timæo, debeant esse intellectus satellites, opus fuit vt pluribus conficerentur artificijs: & inter sensus nemini dubium, oculos, & aures maximè a natura fuisse curatos, ratio est, quia, vt ait Aristotelis. libro de sensu, & sensat. & primo methaphy. duo hi sensus ad acquirendum prudentiam, & disciplinas maximè conferunt, quæ duo felicitati inseruire certum est. Cum igitur oculi, & aures ita necessarij, & vtiles sint, iure Galenus libro octauode vsu part. hanc sententiam nobis reliquit, naturam cerebrum, & caput in sublimi posuisse, vt oculi in eo locarentur, tanquam in specula scilicet speculatores futuri, & hominem ab iniurijs defensuri; vt iure dictum sit à Corin. Celso, oculos maximè esse custodiendos. Hæc dixi, vt intelligatis, me non frustra hunc laborem suscepisse, vt curandi oculos rationem ostenderem. Ergo strenue laboremus, vt præclaram cognitionem adipiscamur. Scio aliquos hæc sicco pede pertransire, sed hinc possumus conijcere vtilia esse, quod antiqui medicos habuerint, qui nullam aliam

artem, quam curandi oculos exercebant. Videre etiam potestis Galenum ipsum 4. de compos. medicament. s. loc. in hoc negotio longè copiosissimum, & exactissimum fuisse; tanta est huiusce tractationis magnitudo, difficultas, vtilitas. Hanc igitur nos aggressuri primum omnes oculorum affectus ad sua capita redigemus, deinde singulas species tractabimus, hoc obseruato ordine, vt primo loco affectuum ipsorum nomina, secundo eorundem naturas, tertio causas, quarto signa; postremò vberrimam curationem tradamus.

INDEX CAPITVM DE OCVLORVM, ET AVRIVM AFFECTIBVS PRAELECTIONVM.

De aurium affectibus.

Finis Tabulæ.

INDEX IN PRAELECTIONES DE OCVLORVM, ET AVRIVM AFFECTIBVS.

A indicat faciem primam, B faciem secundam.

Hu-

duæ

Index finis.

HIER. MERCVRIALIS FOROLIVIENSIS DE OCVLORVM AFFECTIBVS PRAELECTIONES.

De Visoriæ facultatis affectibus: Cæcitate, Visus diminutione, impedimento, μυωπία, νυκταλωπία. *Cap. I.*

CVM Oculorum operationes duæ sint, uisio, & motus, clarum est morbos omnes in oculis contingentes, uel in uisione, uel in motu contingere. Visio autem ex tribus constituta est, uirtute quæ a cerebro per neruos ad crystallinum humorem mittitur, Instrumento ipso, qui est crystallinus humor, & partibus deseruientibus, & uirtuti, & crystallino humori; hæ autem partes, uel extrinsecæ sunt, ut palpebræ, cilia, uel intrinsecæ, humores nempe, ac tunicæ. Operatio similiter motus ex tribus constituta est, ex uirtute à cerebro transmissa, ex instrumentis mouentibus, ex corpore moto, qui oculus est. Itaque morbi omnes, siue ad uisionem, siue ad motum pertineant, aut sunt in uirtute, aut in instrumento uirtutis, aut in partibus seruientibus, & uirtuti, & instrumento, ut habetur ex Galeno primo, de sympt. caus. 2. Vt igitur ordine rem aggrediar, initium sumam à morbis, qui fiunt in uirtute, sed debetis adnotare, innumeros oculorum morbos apud medicos inueniri, quos si sigillatim tractare uellemus, res esset, & longa, & inutilis, tractabo autem solum morbos primarios, & eos, ex quorum cognitione, cognitio, & curatio aliorum comparatur, quod factitasse Galenum 4. de composit. me-

dicamentorum secundum locos facile potestis intelligere. Vitia igitur virtuti visiuæ contingunt, vel quia hæc á cerebro ad crystallinum humorem non mittitur, vel quia non mittitur ita, vt mitti deberet. Si nullo modo mittitur, fit vitium illud appellatum á Græcis τύφλωσις, seu cœcitas, & à Galeno ἀμβλύωσις, seu offuscatio: si vero mittatur virtus, sed non, vt deberet, fiunt hæc vitia omnia, quia vel res ipsæ non clarè videntur, atque hoc visus diminutio appellatur, aut non videntur debito tempore, aut debito spatio. si res clarè non videantur, fit visio impedita, si vero non debito spatio, aut quia res propius admouentur, aut quia remouentur longius, vt possint conspici, si non debito tempore est, vel quia magis videtur interdiu, quam vesperi, vel econuerso, quia magis videtur nocte, quam die. Quando res propius admouentur, vt videantur, vel quãdo longius remouentur, appellatur uitium, μυωπία & qui sic male uident, μυωπες, ut est apud Arist. 31. part. probl. Latini hos uidentur appellasse luscos: illos uero, qui non debito tempore uident hoc est, magis die, quam uespere appellant Græci νυκτάλωπας. Sed uolo uos, ut possitis in medicis intelligendis uersari, illud animaduertere, differentiam inter scriptores fuisse, quia alij uoluerunt nyctalopam esse quod interdiu uidet, uespere non: quod ita usurpatum est ab Arist. 5. de genera. animal. cap. primo, & scribit Galenus, de linguis, ab Hippo. fuisse ita usurpatum. Alij ex aduerso putarunt, nyctalopam eum, qui nocte tantum uidet. Razes 2. contin. eum qui diu uidet non uespere uocauit dorcam; apud multos latinos reperietis appellari lusciosos. Aliud quoque sciendum est, errasse quosdam medicos, qui inter μυωπίαν & νυκταλωπίαν id discrimen posuere, quod μυωπία sit, ubi fit natura, νυκταλωπία cum contingit ex morbo, quod uero hi fuerint in errore, satis apertum est ex Aristotelis loc. ci. qui scribit μυωπίαν non raro etiam ob morbos contingere, quod quoq. ex eo probatur, quia deliberatum fuit inter ueteres, ut serui, qui myopes erant ex natura, non redimerentur, sed tantum ex morbo, ut hoc argumento clarum sit, non solum uenire posse à natura, sed etiam à morbo. Tot sunt morbi enarrati qui contingant uirtuti uisiuę, & quamquam possint interdũ aliqua ex parte ab alijs causis fieri, tamen fere semper solius uirtutis affectibus attribuuntur, qui & à natura contingere possunt, & à morbo. Sed de naturalibus uerba non faciemus, quia solus Deus hos curat. Sunt hi affectus enarrati symptomata in genere actionis uisoriæ læsæ, quæ læsio est duplex, aut penitus ablata, ut in cœcitate, & offuscatione, aut diminuta, ut in reliquis uitijs apparet, quia quod aliquis uideat solum prope, uel longe, uel die, uel nocte, est solum ex diminuta uisione, non ex ablata. Sed dubium est, quo-

mod

modo dixerim hæc uitia esse simpliciter actionis læsæ, cum uisio sit potius passio, quam actio; nam clarum est, uisionem fieri patiente humore crystallino; accedit Aristotelis testimonium, qui reddens rationem cur oculus sinister melius uideat, quā dexter, inquit, esse, quia uisio consistit in patiendo, sinistræ autem partes magis patiuntur. Pro cuius resolutione dicendum est, fuisse peculiare Peripateticorum dogma, quod uisio fiat per solam specierum receptionem. & ideo non est mirum, si Princeps dixerit, magis passione, quā actione perfici. Medici alia uia incedentes, existimarunt fieri per receptionem specierum, & radiorum emissionem; vnde cum receptio speciei passio quædam sit, emissio autem, potius actio, iure dictum est, esse hæc symptomata in genere actionis læsæ. Sed quia symptomata necessario à morbis dependent, speculandum est, ad quos morbos reducantur hęc symptomata. Sunt uero morbi trium generum, nempe mala complexio, solutio continui, & mala compositio, qui morbi propterea quod necessario in aliqua sede ponuntur, uidendum, quæ sint istę sedes. Sedes itaque affectæ, uel sunt nerui optici, uel spiritus, qui uirtutem uehunt, uel cerebrum ipsum, in quo perficiuntur spiritus; nam ubi cerebrum aliqua intemperie, aut apostemate est affectum, certe optimam uirtutem subministrare nequit, & prauos facit spiritus, qui, uel quia tenuiores, uel crassiores, & obscuriores, uel quia pauciores sunt, necessario uisio tunc uitiatur: id etiam idem contingit, & neruis obstructis, uel inflammatis, uel diuisis, ut uisus destruatur, uel diminuatur. Sed aliquis insurget quærens, quomodo hæc uitia attribuantur uirtuti, quia potius uidentur attribuenda, aut cerebro, quod est officina spirituum, aut neruis, aut spiritibus, qui sunt uehicula uirtutis. Respondeo tribus de causis hæc uitia uirtuti ipsi attribuenda, una quia in his morbis, id quod læsum maxime dignoscitur, est uirtus, etenim neque uitia neruorum, neque spirituum, ita aut ratione, aut sensu dignosci queunt, altera, quia uitia neruorum, & spirituum omnia redundant in uirtutem, ita ut quicquid in his omnibus peccatur, solum in uirtute peccari uideatur. Tertia, quia, ut dicebat Galenus in lib. de natur. facul. spiritus ipsi, aut sunt anima, aut uirtus ipsa, aut prima animæ instrumenta; ita ut omnia spirituum uitia virtutis ipsius esse uideantur.

Differentiæ horum affectuum tres inueniuntur, vna quod huiusmodi affectus, uel sunt interpolati uel continui, inuenietis enim aliquos, qui non semper obtuse uidēt, sed per interualla quædam, & alios, quorum morbi sunt continui. Alia est, quia uel isti sunt recentes, uel antiqui affectus. & maxime intelligendum, affectus oculorum curanti, an recentes sint, uel uetusti. Tertia est quod huius-

modi affectus interdum fiunt per essentiam, interdum per consensum: appello affectus essentiales; quorum essentia est in ipsis spiritibus, atque in virtute, quamquam causa sit aliunde communicata. Appello consensum, quorum causa continuo defertur aliunde.

Vitiorum, quę virtuti visiuę tribuuntur, causæ plurimæ sunt, & a vobis magna diligentia complectendę, quarũ alię sunt mediatę, aliæ immediatę. Immediatæ, de quib. primo agendum, sunt, vel intemperies mala, vel cõtinui solutio, vel humores, aut vapores, vel apostemata, seu tumores, quę omnes causę, aut in cerebro collocatæ sunt, aut in spiritib. aut in neruis. In cerebro, vbi causa visionis est deprauatę, aut ablatę, aut diminutę, idcirco vbi hęc vitia fiunt, quia virtus visiua, quę in intemperie posita est, aut destruitur prorsus, aut valde deprauatur; ad hæc, aut ex intemperie cerebri spirituum generatio diminuta est, aut prorsus abolita. exemplum huius habetis in phrenitide, in qua, præsertim cum consummata est, ægri non vident, aut diminute, propterea quod ob cerebri inflammationem, & incendiũ virtus pene tota visiua est consumpta, spiritus inquam sunt omnino contabefacti. In morituris etiam, citra phrenitidem, visus diminuitur, & aufertur, quia calore cerebri emortuo, spiritus quoq; necessario visiui moriuntur; hac etiam ratione contingit, vt in extremo senio visus valde labefactetur, quia scilicet vis visoria, ob refrigeratum valde cerebrum, imminuta est, similiter & spiritus. Itaque ex his intelligere potestis causas vitiorum virtutis, sæpe quoque positas esse solum in cerebri peccatis: vbi vero causæ vitiorum visionis sunt in spiritibus, solum est, quia spiritus, aut pauciores sunt, quam conueniat, aut sunt crassiores, tenacesue. Ex quo fundamento causarum potestis plurimorum problematum veras inuenire causas, & rationes. Primo scire potestis cur aliqui a longe magis uident, alii qui minus, vt Alex. primo, Problem. 74. docet, ratio est, quia spiritus crassi multo spacio opus habent, vt extenuentur, ita vt possint sufficere visioni; quamquam non defuerunt, qui potius hoc tribuere voluerunt indigentiæ luminis, quæ etiam ratio est, cur nonnulli maculas Lunæ intueri non possint. Cur autem econuerso myopes magis ex propinquo videant, quam à longe, potest ratio colligi, quia horum spiritus visori pauci sunt, & subtiles, quia pauci sunt, longius ad operationem progredi nõ possunt, cum vero sint tenues, facile propinqua intuentur. Vnde qui vident solummodo propinqua, non immerito solent oculos constringere, vt spiritus qui alioqui pauci sunt congregentur, non autem dissipentur latitudine meatuum propter quod Arist. 31. part. probl. ait, myopas caracteres breues, & paruos scribere, eo quod cum in angustum locum sint colle-

cti spi-

cti spiritus pauci,necessario ipsis res magnæ paruæ videntur. Hinc quoque sciri potest,cur aliqui,nec propinqua, nec remota videant bene,quorum scilicet spiritus visorij non modo pauci sunt, verumetiam crassi, & obscuri. Cur autem nyctalopes videant interdiu, noctu autem non videant;hæc causa est, quia spiritus ipsorum multi quidem sunt,sed obscuri, & tenebrosi,propter quod cum spiritus ipsorum luce diurna adiuuantur, vident, vbi vero hac luce priuati sunt,aut nihil,aut obscurissime vident. Ex aduerso sunt,qui noctu magis vident,minus autem in die,quos nyctalopes vocauit Hipp. 2. Prorhet & Galenus in introduct. Huius igitur hæc ratio est, quoniam spiritus ipsorum valde tenues,& subtiles sunt, ita vt a luce solis diurna dissipentur,atque minuantur, nocte vero collecti magis operari possunt.Hinc etiam colligi potest ratio alterius pulchri problematis, cur scilicet ebriis omnia fere gemina videantur, nam ut est apud Arist. 3.part.probl.apud Auic.3.de anima, cap. 8. apud Albertum Magnum 2.parte de homine,iudicium visus fit in ea neruorum opticorum incruciatione,quam in anatome vidistis, vbi cum pertingant plurimi vapores,spiritus ab iis discinduntur, qui discissi in duas partes, faciunt vt in duobus locis vnius rei species feratur, & propterea vna res gemina videatur: habetis luculentissimum huius rei exemplum,quod si aqua,in qua solis imago appareat, baculo discindatur, apparebunt duæ solis imagines, sic vbi spiritus illi in ebriis à vaporibus discissi sunt, vna res gemina hoc pacto apparet. Quomodo vero nerui optici sint causæ immediatæ horum visionis affectuum,accipite breuiter: nam yel nerui discinduntur,vel obstruuntur, si discindantur, vt fit in vulneribus, fit cœcitas absoluta, quæ ab Arist. lib. de sensu, & sensibus, & apud Galenum in introductorio vocatur ἀπόῤῥηξις, si vero obstruantur, obstructiones huiusmodi sunt causæ visionis deprauatæ, aut ablatæ, duobus modis, vno quando prorsus obstructi sunt, ita vt nullo modo spiritus permeare possint, quod genus morbi dicitur à Græcis ἀμαύρωσις Latini Barbari uocant, guttam serenam, & est cœcitas absoluta, quod si nerui non obstruantur plane, sed solum magna ex parte, huiusmodi obstructio est causa uisionis diminutæ, eo quod spiritus per angustissimos meatus transeuntes, ita exiles fiunt ut non possint debite operari.Igitur habetis causas immediatas eorum affectuum, qui uirtuti uisiuæ proprie tribuuntur. Superest ut causas mediatas uideamus: quas appello eas omnes, quæ possunt,uel intemperiem,uel obstructionem, uel solutionem continui, uel aliquam aliam ex immediatis causis producere. Atque harum aliæ dicuntur internæ, aliæ uero externæ. Internæ sunt primo habitus corporum: nam qui capite ualde pituitoso existunt, & qui

pilis

pilis sunt albis, eos videbitis fere praue videre. Similiter & ætas, de qua habetis testimonium Hipp. 3. aph. vbi ait, in senibus visus hebetudines fieri. Idem quoq; 2. Prorrhet. ait, pueros, iuuenes, & adolescentes nyctalopes fieri. Est inter has causas sexus: quoniam Hipp. 3. Prorrhet. memoriæ mandauit, mulieres coniugatas, & virgines quibus fluunt menses, non fieri nyctalopes, cuius ratio hæc est, quoniam vbi fluunt menses mulieribus, & vbi cnm viris consuetudinem habent, spiritus ipsis magis depurantur, vbi vero, vel non fluunt menses, vel non habent cum viris consuetudinem, spiritus visorij ita crassescunt, & obscurantur, vt necessario vis visoria infirmior sit: Causæ mediatæ, & externæ plurimę quoque sunt, inter quas primus est aer: quod si sit caliginosus, si humidus, & crassus, si austrinus, maxime visum hebetat, propter quod videbitis eos qui in paludibus victitant, aut inter aquas, visum obscurum semper habere, sic quoque magnus Hippoc. dicebat tertio Aph. austros visum hebetare hac, s. ratione, quia & in iis regionibus, & iis temporibus spiritus crassescunt, & 7. Epid. in primo, in ea constitutione in qua austri, & boreæ vicissim perflabāt, nyctalopas esse factos plurimos refert. Hic oritur pulchrum problema, á nullo adhuc, quod sciam, animaduersum, cur in Italia tot videamus, quorum oculi, & visus sunt adeo offensi. In Flandria, in Bohemia, & in Germania, paucos videbitis, qui ob visus offensionem cogantur ocularia gerere, nec est, quod inculpemus vinum, quia certe, vt in multis aliis, in hoc Germani nos excellunt; multas igitur causas ad hoc concurrere, vt apud nos visus offendatur, puto, quarum vna est, quod pluribus vtamur, quam ipsi, herbis, & fructibus, & quos dicebat Hippoc. 5. & 7. Epid. valde offendere visum. Altera ratio est, inconstantia cœli; nam quod in Italia cœlum sit magis inconstans, præter experientiam, testatum habetis apud Varronem, & Columellam in lib. de re rustica. Tertia nec forsan infirmior ratio est, quia Itali magnam partem degunt ad ignem, hæ vero nationes, fere numquam eo vtuntur, semper vero Laconicis: Ignis autem proculdubio visui est contrarius. Quarta ratio est, quia Itali magis, vt puto, venere vtuntur, quam, istæ nationes; nam quod venus oculos maxime omnium infirmet, potestis intelligere ex spadonibus, & eunuchis, qui quoniam numquam venere vtuntur, visum semper acutissimum habent, ex his igitur causis fit, vt, parentes tot causis ui su oblęsi, filios postmodum iisdem vitiis inficiant. Sic dicebat Hipp. lib. de ae. aquis. & loc. macrocephalos principio arte, & uitio, ita fuisse conformatos, deinde per semina huiusmodi uitia ita fuisse propagata, ut integræ nationes uisae fuerint macrocephalæ. Inter has causas est quoque somnus immoderatus, qui quod uisionem

hebetare

hebetare possit, potestis hinc colligere, quia ubi quis a longo somno expergiscitur, per aliquod tempus uix uidetur posse conspicere aliquem; præsertim uero somnus nocet uisui, quando supinè fit, quia tum ad oculos magno impetu feruntur humores, ut apparet ex lachrymis emanantibus eo tempore ab oculis. Vigiliæ præterea nimiæ, sunt causæ uitiorum uisus, eo quia ex ipsis consumuntur, & destruuntur propè spiritus. Vitæ similiter studium inter has causas adnumerari debet: quoniam uidemus eos, qui literis operã nauant, & qui continuo studijs inuigilant, raro contingere, quin offendantur oculis. Similiter & illi qui artes suas faciunt capite inclinato, aut qui operantur ad ignem. Crapula quoq; & uenus, ut dixi multum obsunt uisui propter quod soleo dicere, inter alias causas, cur antiquis cœcus amor fingatur, hãc unam esse, quia actus uenerei, & amoris homines occœcant. Passiones animi sunt quoq; causæ horum defectuum, & imprimis ira, de qua dicebat Poetarum medicus Homerus oculos obnubilare. Mæror quoq; & mæstitia maxime uisum lœdũt. Galenus 3. de compo. med. secundum locos, inter has causas recenset conspectum fixum alicuius rei. Lectio etiam assidua, & pręsertim a cibo, uisum lœdit. Percussiones capitis, uulnera superciliorum, nocent uisui. Sed inter has causas non postremum locum obtinent cibi, quorum multi sunt, qui proprietate quadam uisui officere a medicis putãtur; ut lac, pisces, legumina, quę dicebat Hipp. 7. Epid. oculis, & uisui esse ualde contraria, quoniam ex his omnibus crassi in caput uapores tolluntur, qui spiritus ipsos obscurant, & crassefaciunt. Amylum quoq; inter hos cibos adnumeratum est, lactuca, portulaca, dicebat enim Rufus, hęc maxime uisum offendere. Magnus Auenzoar in libro suo, ubi de oculis agit, dicit, capita columbarum syluestrium, & gallinarum, si frequenter edantur, maxime uisum lœdere. Habetis dictum illud uetustissimum serui Plautini, qui uolens alteri exprobare, quod luscus esset, dicebat, eum lolio uictitare, eo quod lolium sicut etiam confirmatum est ab alijs, maxime uisum offendit.

Est controuersia pulcherrima inter Dioscoridem, & Galenũ, de brassica, Diosc. lib. 2. capit. 113. scribit, brassicam comestam ijs auxiliari, qui uisum hebetem habent. Plinius quoque lib. 20. cap. 19. ex sententia Catonis scribit, brassicam caliginosis oculis auxiliari. Ex aduerso est sententia Galeni 2. de alim. facul. quem secuti sunt Auic. & Serapio, ubi scribit, lentem, & brassicam uisum hebętare; nam quod lentes uisum hebetẽt, etiam habetis apud Hipp. 5. Epid. ubi lentem, & origanum, & multa alia oculis inimica enumerat. Pro qua controuersia diluenda id memoriæ repetere debetis, quod supra dixi, plurimas. s. causas esse, quę uisum offendant, alię enim crassefaciendo,

se faciendo, & humectando, aliæ exiccando, & extenuando offendunt, cum igitur oculi offensi sunt ob crassitiem, & humiditatem, maxime prodest brassica: propterea quod extenuat, & exiccat: Vnde receptum est apud omnes medicos, brassicam hac ratione ebrietatem sedare, vbi vero visus vitia contingant non propter crassitiem, aut humiditatem, sed propter siccitatem, & tenuitatem, brassica maxime nocet. quibus positis, dicendum est, Dioscoridem, vbi laudat brassicam in obtusis visionibus, locutum esse de vitiis illis, quæ contingunt ob crassitiem, & humiditatem. Vbi vero Galenus dixit, brassicam nocere, locutus est de uitiis, quę contingũt ob siccitatem. Vel breuius dicendum, quod duplex est brassica, alia hortensis, & mangonia, alia adultera, & non exculta, culta uisum offendit, inculta uero, & sponte nascens prodest, de illa locutus est Dioscorides, & Plinius. de ista uero Galenus.

Signa, quibus uisionis uitia uirtuti attributa cognoscuntur, non aliunde fere possunt computari, quam ex ipsius ægrotantis relatione. Verum signa, quibus causæ uisionem lædentes dignoscuntur, maiori studio opus habent. Sed antequam hoc uideamus, illud mementote, nos signa solum quærere eorum uitiorum, quæ non a natiuitate, sed ex morbo oriuntur. Itaque si uitia uisionis a cerebro ortum duxerint, hæc erunt signa, quod capitis dolor, uel grauitas, aut præcessit, aut præsens est, adsunt etiam, & alia signa, quæ aliquas capitis ægritudines declarare possunt, has omnes non enumero, quia extra rem est. Si fiant errores in uisu ob neruos opticos obstructos, aut alio modo offensos, docet Galenus 4. de loc. aff. fere præcipuum signum adesse, quod scilicet grauitas, & dolor in profunda oculorum parte percipiuntur; ad hæc malum fit subito, ita ut argumentum fere necessarium sit, malum esse in neruis opticis, ubi cœcitas, aut obtusio uidendi statim fiat, ita ut nulla alia causa adesse appareat. At, ubi uel cœcitas, uel uidendi obtusiones paulatim fiunt, dicendum sit, uel a siccitate, uel ab alia causa spiritus exinaniente factum esse, sic quoque si fiat malum ab aliqua intemperie, fit paulatim, & non subito, propterea quod, ut scriptum est a Galeno 3. de sympt. causis, cap. ultim. noxæ, quæ fiunt ab intemperie, paulatim fiunt, & non subito. Signa uitiorum uisionis, quæ fiunt ob spiritus, hæc sunt, & præsertim, si ob spirituum paucitatem, quam habent myopes, nam isti magis uident propinqua, quam remota, & ut melius uideant, oculos constringunt: adest & aliud signum propositum ab Auerr. 3. collect. cap. 38. scilicet, quod diu rem aliquam intueri, & sæpe non possunt, sed est & aliud, quia oculi in istis magis subsident, nam spiritus, ubi sunt copiosi, oculos tumidos reddunt, abeuntibus uero spiritibus, oculi subsident: propter

quod

quod scriptum est ab Alexã 2. problem. eos, qui angore aliquo op-plentur, oculos cauiores, & magis subsidentes habere. Ex ad-uerso signa facti mali à spiritus crassitie, sunt, quod isti oculos prominentes habent, longinqua, & remotiora melius, quam pro-pinqua uident. Sed dicet aliquis, uerum hoc uitium non est, propte rea quod scribit Aristot. 5. de gener. animal. primo, perfectionem ui-dendi consistere in uidendo res remotas. & longinquas, respon-det Auer. loc. cit. neminem sanum unquam esse, qui melius remota conspiciat, quam propinqua, & idcirco, vbi uident remotiora ma-gis, argumẽtum esse, sanum non esse oculum, quare uerum est, quod scribit Aristotel. perfectionem uidendi positam esse in discernẽdo res a longe, ita tamen, ut res propinquæ etiam perfecte discernan-tur. Signa morborum uisionis, qui fiunt ex paucitate, & crassitie spi rituum, sunt, quod isti neque propinqua, neque remota satis exacte uident, citra tamen ullum apparens in oculo uitium: nam sicuti uul tures, lupi, aquilæ, idcirco exactissime uident, quia, ut refert Auerroes, habent spiritus uisorios lucidos, copiosos, & subtiles, ita quicunque paucos, crassos, & obscuros eos habent, necessario im perfectissime uident. Dicet aliquis uestrum, hæc uitia fatœr pos-se fieri a spiritibus, seu à uirtute, & posse digno sci his argumentis: sed negari non potest, quin etiam oriantur ob humorem chystalli num, aut albugineum, aut tunicam araneam interiorem; hoc enim non modo medici asseuerant, uerum etiam magnus Aristoteles. Si igitur eadem uitia possunt fieri a spiritibus, ac in tunica interiore, qua uia erit discernendum, an a spiritibus, an ab humore chrystal-lino, an ab albugineo fiant? Dico huiusmodi cognitionem dif-ficilem esse, sed eam tractabimus, ubi de uitijs horum humorum agemus. Interim tamen uolo uos docere quædam signa, a nemi-ne, quod sciam, animaduersa, & apud me efficacissima, sunt uero ea huiusmodi, quæ desumuntur ex ocularibus, seu perspicillis, nam statuo, quod vbi uitia uidendi corriguntur beneficio eorum instru-mentorum, quæ occularia vocantur, fiunt necessari a spiritibus, uitia uero, quę fiunt, uel ob humorem chrystallinum, uel albugi-neum, uel ob tunicam, numquam corrigi possũt beneficio horum instrumentorum, ratio est, quoniam, qui utuntur ocularibus, ut me lius uideant, id faciunt, uel ut magis propinqua inspiciant, uel ut magis remota, uel ut propinqua simul, & remota aliquo pacto; hęc uero, ut plurimum consequuntur spiritus errores. Præpterea erit hoc clarius, si contemplemur breuiter causas ob quas ocularia hu-iusmodi operationes faciant. Et quamquam hoc problema sit pe-rarduum, eo quod, neque medici, neque philosophi ueteres, neque alij scriptores, ex mea sententia, quicquam de perspicillis tradide-

runt, neque etiam vsum ipsorum cognouerunt, nam etsi habeantur apud aliquos scriptores hæc perspicilla vocata, tamen erant alia quædam instrumenta vitrea, quibus vtebantur ad hoc, vt viderent exteriora & ipsi non viderentur, sicuti hodie in aliquibus fenestris adhuc fit. cum igitur nihil habeatur traditum de perspicillis, ero excusatione dignus, si in reddendis causis non ita satisfaciam: quas vt breuiter expediam, debemus præsupponere id, quod fuit medicorũ placitum, scilicet visionem fieri per spirituum seu radiorum emissionem, quo constituto, videamus, illi qui remota tantum vident, quomodo hoc illis contingat, diximus fieri, quoniam spiritus crassi longitudine spacij extenuantur, quod si ita est, manifestum est illos, qui remota vident, & nõ propinqua, opus habere, vt spiritus in principio exitus etiam sint tenues, itaque perspicilla hoc præstabunt in istis, vt attenuent spiritus, dum exeunt ita, vt & in propinquo, & in remoto tenues sint quomodo vero spiritus extenuentur, facile intelligere possumus ex natura ipsius vitri, quod quidem scatet poris, & meatibus angustissimis, atque id probatum est, ab Alexand. primo, prob. 117. vbi duobus argumentis demonstrauit in vitro adesse hos poros; vno, quia videmus, aquam phialas vitreas penetrare: altero, quia, si phialæ aqua plenæ affricentur cortices citri, odor ita penetrat, vt inficiat aquam. Igitur ocularia in illis, qui remota intuentur, id prestant, vt etiam spiritus in principio attenuentur, quia sic per angustissimos meatus penetrantes, extenuantur. Illis vero, qui solum propinqua intuentur, & non remota quid præstant ocularia? hoc scilicet, quia opus est in istis, vt spiritus congregentur, ita vt ob subtilitatem non euanescant: habent etiam hi, vt dicebat Auerroes: opus multa luce; quare specularia, seu perspicilla faciunt, vt congregentur illi spiritus seu radij pauci, & subtiles, ita vt congregati, & vniti, longius ferantur, augent etiam lucem, qua acta spiritus illa vtentes, facilius postmodum operantur, & hac ratione, qui perspicilla faciũt pro istis, id student, vt faciant paulo concauiora, & lucidiora. Qui vero, neque propinqua, neque remota bene vident, iuuantur a perspicillis, eo quod ob crassitiem, spiritus extenuantur, ob paucitatem congregantur, non ita tamen, vt possint remota multum intueri, quoniam isti, qui neque propinqua, neque remota bene vident, id tantum beneficij videntur consequi, vt propinqua melius intueantur. Quare nunc habetis signa, quæ desumuntur ex visu oculorum, quæ possunt vos manu ducere ad distinguẽdos morbos, qui fiunt a spiritibus, qui fiunt ab humoribus, vel ob tunicam interiorem

Prognostica.

Sequuntur modo signa prognostica, circa quæ id primo dicam, omnes morbos in virtute videndi productos, vel ab ortu, vel a temporis

poris longitudine, omnes incurabiles esse, sic qui fiunt cœci, aut hebetudinem videndi paulatim contrahũt, omnes fere, aut numquam aut difficillimè curantur. Scribit magnus Auenzoar, Galenum dixisse, vitia uidendi, quæ fiunt ob neruorum opticorum obstructiones: incurabilia esse, sed hoc verum nequaquam esse; vnde autem Auenzoar hanc Galeni sententiam acceperit, nondum plane inuenire potui, eo magis, quod Aetius, & alij authores curationem huius cœcitatis tradiderunt. Eos qui à longe magis intuentur, scribũt Arabes, facilius cœteris omnib. curari, quia facilius est, crassos spiritus attenuare, quam tenues, & subtiles nimium ad mediocritatem deducere. Albertus quoq; Magnus lib. 10. de animal. cap. 4. scripsit eos qui longius vident melius degere, quam qui propinquius, q̃a melius est, posse a remotis pericula prospicere, q̃ a propinquis. Ab Hippo. vero 2. Pror. memoriæ mandatum est, iuuenes, adolescentes, & pueros sua sponte sæpe a nyctalopia curari, alios, quidem quadragintā diebus, alios vero septem mensibus nonnullos perdurare ægros vsque ad annum.

Curatio.

Qui igitur curare hos morbos exoptant, ante cætera diligenter prospiciant oportet, an totum vitium oriatur a cerebro, an à spiritib. an à neruis. Si vitia seu morbi cerebri efficiant morbos visus, totum studium conuertendum est ad tollendas cerebri ægritudines, quæ quoniam innumeraræ esse possunt, & alium tractatum expostulant, non est, quod in præsentia de his sermonem faciam. Venio ad morbos, qui fiunt ex spiritib. & neruis, in quibus debet medicus diligentissimus esse, vt eos quam citissime tollat. vt vero tollantur, necessarium est, caput ipsum euacuare, atque etiam corpus, quod præceptum nõ modo habetis à medicis traditum, verumetiam à Platone in Charmide, vbi hoc tamquam Aesculapij oraculum traditum est, quod oculi non possint curari sine capite, neq; caput, sine curatione totius corporis. Igitur vt curatio, & totius corporis, & capitis, & oculorum recte instituatur primum scire necessarium est, quod vitæ genus debeant sequi ægri. Primo aere debent vti sereno, tranquillo, non crasso, non caliginoso, atq; omni studio fumum euitare; confert assiduo res virides, & cœruleas intueri, albas nullo modo. De nigrorum adspectu traditum est a Galeno primo de symp. causis 2. quod colores nigri etiam visum consolantur, & iuuant, sed interpretanda est Galeni sententia non de oculis sanis, quia potius colores nigri nocent, quam iuuent, sed de ægris, illis scilicet, qui opus habent, vt spiritus ipsorum visorij congregentur. Scribit Auenzoar, inspectionem assiduam asini syluestris a proprietate magnopere conducere ad visum firmandum. laudantur gaudia, risus, lectiones rerum lœtarum, sed

non post cibum, quia si quid est, quod oculis noceat, est aut legere, aut scribere à cibo. Motus omnes, in quib. continentur spiritus, maxime lœdunt oculos, & propterea dicebat Aetius Buccinatorib. & cantorib. lœdi visum, propterea quod dum inflantur buccæ, oculi & spiritus maxime oblœduntur. Somnus, motus, & venus moderata iuuant. & notate, tametsi Arist. dicat 4. prob. 3. æque offendi eos, qui nimium venere vtuntur, & eos, qui prorsus abstinent, vt Eunuchi, id tamen verum esse, & præsertim de spadonibus; Tanto minus vera est ratio, quam adfert inquiens, Eunuchos, & spadones iccirco hebetari visu, quia exiccantur capita propter alui fluxum, & etiam propter pedum tumores, quasi omnis humiditas in spadonib. a capite delabatur ad inferiores partes, quod quidem falsum est, quoniam alias ab eodem scriptum est, non caluescere spadones ob nimiam cerebri humiditatem. Ablutiones faciei, & oculorum quotidianas ex aqua frigida scribit Plinius reputata esse inter magna præsidia oculorum, & visionis, quod etiam confirmatum est à Mesue.

Cibi, & potus, qui in iis vitiis curandis accommodati sunt, has præcipuè debent habere conditiones, vt attenuatoria præditi sint facultate, exiccent, vt nullos flatus, nullos crassos possint generare succos. Quocirca panis optime fermentatus, & fœniculis conditus solet a medicis multum commendari; carnes similiter, vt carnes auium, si fęniculo condiantur maxime commendatur quę vero turbidum, & melancholicum gignunt succum, omnino euitari debent, quales sunt caro leporina, bubula, capreolorum, hæc enim succum faciunt melancholicum, à melancholia, autem ait Hipp. facile fit cœcitas. Proponunt in hac curatione medici Arabes multa carnium genera, quæ dicunt a proprietate prodesse; huiusmodi sunt carnes luporum, hircorum, columborum volare incipientium, hirundinum. Auenzoar laudauit etiam passerculos, laudauit etiam omnes aues rapaces, auium oculos; Galenus addit, & viperinas carnes, & carnes omnium serpentium; fertur etiam fuisse serpentes, qui vim pro oculis mirificam hominib. demonstrarunt. Inter herbas quoque adnumerantur chelidonia, ruta, euphragia. Rabby Moyses inter Arabes author illustris, 20. part. aph. docuit, lupinos salitos, & cum corticibus commestos à proprietate maxime omnium iuuare visum. Item Auerr. 3. collect. scribit, rapas spiritum visiuum sua proprietate maxime luminosum reddere. Sed notate, Auerrois sententiam intelligendam esse de coctis, nam Galenus 2. de alim. facul. videtur tradidisse, huiusmodi edulia succum caliginosum, & crassum facere. Potus aquæ non modo vtilis est, verumetiam necessarius, vt habetis ab Archigene apud Galenum 4.

de

de med. local. scribit enim Alex. 2. prob. 52. potores aquæ semper acutius videre; addit causam, quia vinum, quocumque sit, vapores in cerebrum mittit, qui commixti spiritib. eos turbidos reddunt. Quod si ægri potū aquæ ratione aliqua refugiant, potest elegi vinum clarum, vetus, & pauciferum. Et aduertite tria circa visum vini, vnum vt vina recentia omnino fugiantur, quia hæc maxime replent caput, & oculos, & causa cur in autumno fiant somnia turbulenta, & caliginosa hominib. est, quia tunc vtuntur vino viuo, & notate aliud, vinum dictum a recentioribus picans esse oculis inimicum, quod inde colligitur, quia statim lachrymas ciet. tertium notandum est, vina, quæ conceduntur in curandis his affectibus, optimum esse, vt sint medicata, vel fœnic. vel chelidonia, si sustineri possit, uel euphragia. Atque hæc est ratio uictus, quam instituere debetis, ubi morbi occurrunt curandi, qui fiunt in uirtute uisiua. Quod spectat ad aliam medendi rationem, opus est maxima solertia, quia si morbi fiant ab humorib. aut spiritus, aut neruos lædentibus, hi erunt habendi scopi, ut primo diuertatis humores fluentes ad oculos, deinde euacuatis caput ipsum, & corpus, postremo oculos exsiccetis, & corroboretis, nam quod necessarium sit primo diuertere humores fluentes, patet quia morbus factus curari non potest, nisi fomes ab ipso auferatur, quod etiam necessarium sit curare corpus, & caput, habetis proditum a Galeno 3. de ratione medendi, ubi scribit, oculorum non posse unquam institui rectam curationem, nisi prius, & corpus, & caput optime mundentur. Primum ubi eritis uocatis ad laborantes his morbis, erit uobis studendum cucurbitulis, appositis scapulis, & præsertim accepit, frictionib. extremorum ligaturis, impetum, & fluxum humorum coercere, deinde erit aluus lenienda, quod fit, uel clystere aliquo acriore, uel medicamento aliquo ex lenientib. ut elect. lenit. elect. ex sena lenitiuū, quod maxime confert, uel syrupo nostro polypodij, uel syrupo rosato solutiuo. lenita aluo statim cogitandum est de uenæ sectione, quæ nisi quid prohibeat, omnino necessaria est, & eo magis, si adsit corporis plenitudo, qua existente, primo ex basilica erit sanguis detrahendus, ut scilicet totum corpus euacuetur, deinde erit cephalica uena pertundenda. Quod si non adsit plenitudo, sat erit statim cephalicam secare; hoc facto, superest, ut statim ad purgationem humorum descendatis, et quia magna ex parte humores, qui faciunt hos morbos, sunt frigidiores, et crassiores, propterea in iis præparandis erit hic scopus perpetuus, ut utamini medicamentis siccantib. moderate calefacientib. sed illud etiam erit animaduertendum, ut numquam in hoc casu utamini medicamentis, nisi commisceatis aliqua, quæ a proprietate

oculos

oculos iuuant, eo quod hæc solent esse veluti vehicula quædam ad perducenda medicamenta ad oculos, & vt habeatis aliquod exemplum, ita poteritis præparare. R. fol. beto. stœchados, chelidoniæ, euphragiæ, ana pug. j. fœnic. pug. j. s. fiat decoctio. s. a. deinde. R. dictæ decoctionis vnc. v. oxymellis simpl. syr. de betonica ana vnc. j. syr. de stœchade, vnc. s. misce, & fiat syrupus. hoc medicamentum maxime valebit in crassis, viscidis, & frigidis humorib. præparandis. Quod si humor melancholicus erit, vel biliosus, erit etiam vobis præparandus: id fiet, si supradictis adiungatis ea, quæ respiciunt hos humores, vt in bile cichoreum, endiuiam, in melancholia fumariam, lupulos; borraginem præparatis humorib. statim erunt euacuandi. Et aduertite, non sine ratione in vsu esse apud medicos, vt in curandis oculis, & capite præsertim, medicamenta in forma pilularum exhibeantur, quia cum debeant in caput per vapores attrahi, quanto diutius in ventriculo morantur, tanto melius operantur morantur autem diutius, si in forma solida exhibeantur. pilulæ, quæ conueniunt in affectib. oculorum, sunt multæ, sed quib. præcipue vti soleo, sunt pilulæ lucis, vel pilulę sine quib. vel aureæ, aut cochiæ: formabitis igitur hmōdi medicamentum. R. fol. epithy. drac. j. s. myrob. citrin. nigrorum ana drac. i. (nam epithy. & myrob. sunt ex his medicamentis, quæ & manifesta, & occulta proprietate prosunt.) fol. chelidoniæ pug. j sem. fœnic. drac. j. s. fiat infusio, seu decoctio. s. a. in aqua fœnic. deinde fiat diligens expressio. deinde R. dictæ infusionis vnc. iiij. agar. præp. rhabar. electi ana scrup. ij. s. spicę gra. iiii. infundātur. s. a. per noctem, deinde facta expressione, adde elect. de psyllio, (quod purgat caput) drac. iij. mellis ros. sol. vnc. iij. misce, & fiat potus. Postquam semel expurgati fuerint humores, si malum non cedat, etiam repetenda est purgatio, & hoc ferè semper est necessariū, vt repetantur purgationes, nec sinatis vos decipi a precibus ægrotantium, nam numquam prima vice bene potest purgari caput, sint autem eadem, quæ descripsimus, vel paulo generosiora, & efficaciora, quod erit in vestro iudicio positum. Postquam expurgatum fuerit corpus vniuersum, & caput, superest, vt ad ea deueniatur, quæ magis a propinquo possint oculos, & caput expurgare. Inter ea, quę in hoc genere maxime laudantur, sunt incisiones uenarum post aures, seu appositiones hirudinum, quas Paulus mirifice commendat; sunt etiam cauteria, quę adhibentur, hęc enim non modo euacuant, uerumetiam magnopere diuertunt. Sed dicet aliquis uestrum, si diuertunt, igitur uidetur consonum rationi, ut etiam in principio administrentur, quandoquidem dixistis in principio diuersoria medicamenta conuenire? Respondeo ex Galeno 13.

Meth. 19.

Meth. 19. quod vel corpus totum plenum est, uel solum caput: si uniuersum corpus plenum sit, in principio numquam possunt conuenire, ratio est Galeni qui dicebat, nõ conuenire cucurbitulas in principio, si plenius sit corpus, quia attrahunt a corpore ad caput si uero plenum sit solũ caput, possunt administrari in principio, quia diuertunt, & euacuant, sed non fiant nisi leui aliqua purgatione præmissa. Verum aduertatis, quam rarissime contingere, ut corpora non sint plena aliquo humore, & ideo fere semper medici coguntur corpus exinanire. Veteres medici, ut relatum est ab Arist. & ab Hip. in lib. de locis in homine, urebant in his affectibus uasa temporum, sed Aetius hoc genus remedii tamquam barbarum damnauit: ego uero dico, quod si morbi oculorũ fiant per uenas, ita ut hæ subministrent uapores neruis opticis, aut humores, conuenit hoc genus remedij. Si uero per neruos immediate ferantur materię noxiæ, nullo modo cõuenit. Inter ea quæ proprie, & immediate oculos, & caput euacuãt, enumerantur errhina medicamenta, commendantur etiam masticatoria. Sed circa per nares infundenda, duo notanda sunt: unum, ut numquam exhibeatis nisi prius exacte purgato, & capite, & corpore, & oculis, quia si hæc medicamenta aliquem humorem reperiunt in capite, attrahunt ad oculos facile, & sic malum augent: Alterum ut non adhibeantur uehementia medicamenta, ut est elaterium, elleborus uterque, sed mitiora, & imbecilliora; ratio est, quia fortia non solum attrahunt ab oculis, sed etiam a capite ad oculos, & hoc est, quod docebat Hipp. aenigmatice, lib. de locis in homine, ubi ait: ualentiora medicamenta euacuare a capite, loquens de his, quæ infunduntur per nares, imbecillia uero ab oculis. Sed dicetis, quod erit medicamentum usurpandum? ex mea sententia, & experientia sunt hæc, succus maioranæ, succus fœniculi, succus chelidoniæ, succus betę, hi enim depurantur prius, depurati postmodum attrahuntur naribus, & ita attracti expurgant, & oculos clarificant; ita & decoctio, quam conficio ex rhabarbaro, agarico, & myrob. & sum expertus mirifice prodesse. ℞. myrob. omnium ana drac. s. rhab. electi drach. ij. agar. drachma. j. s. aquarum chelidonię, fœniculi ana lib. j. contundantur omnia contundenda, & detineantur per noctem in cinere. Postmodum bulliant ad consumptionem quartæ partis, optime obturato vase, ne vapores, & vires difflent. Hoc decocto utor tepido, ut scilicet singulo mane, duabus horis ante pran- diũ attrahatur per nares. Medicamenta etiam masticatoria laudãtur, & vt habeatis masticatorij formam, ita componetis. ℞. Zingiberis, piperis albi, pirethri, ana drac. s. masticis unc. s. ceræ q. s. fiant masticatoria. Si placebit poteritis addere parum pulueris, uel fœniculi, vel chelidoniæ. Sunt præter hæc quędam confectiones,

quæ

quæ ore acceptæ, post purgationes mirifice conducunt in his casibus. Inter cœtera laudantur Zingiber conditum, myrob. conditi. Sed soleo componere electuarium huiusmodi. R. succi fœnic. chelidoniç, rutæ, depurati, ana vnc. j. mellis libr. j. decoquantur ad consumptionem duarum tertiarum in duplici vase, deinde addantur hi puluercs sem. fœniculi vnc. s. macis, piperis albi, cubebram, cinamomi, ana drac. j. misce, & fiat electuarium, quo vtantur singulo mane vna, vel altera hora ante cibum. Soleo etiam vti pulueribus quibusdam in infusis, atque in ferculis huiusmodi. Res. sem. fœniculi vnc. j. rutç dracma. j. cinamomi, galangæ, piperis albi ana drac. j. folior. euphragiæ, chelidoniæ ana vncia. s. contundantur omnia diligenter deinde supra cotem medicam læuigentur cum aqua rosacea, post iterum siccentur, & minutissime conterantur, deinde admixta media sacchari fini libra, adhibeatur in vsu. Hæc post purgationes, & alia medicamenta maxime prosunt. Nunc videndum est, an extrinseca etiam medicamenta prosint, nam sum huius sententiæ, in his affectibus parum, aut nihil omnino prodesse exteriora; ratio est, quia locus affectus est valde intimus, & profundus, vt propterea non sit facili medicamentorum vires eo peruenire: Sed instabit aliquis vestrum, quomodo, si medicamenta, quæ ore capiuntur penetrant ad oculos affectus, non possunt eo exteriora penetrare, eo quod videtur locus exterior propinquior, quam locus oris, & ventriculi. Præterea relatum est a Cassio medico, & ab Alexan. in probl. sæpe collyria oculis adhibita commutare palati sapores, vt hac ratione videatur consonum, medicamenta exteriora etiam penetrare. Quod ad primum dico melius penetrare medicamenta ore accepta, quam exteriora, quia quæ intro sumuntur a calore intimo in vapores diminuuntur, quæ comminuta cum propria natura ad caput ferantur, consequenter etiam ad oculos penetrant, exteriora vero nō ita a calore natiuo actuantur, neque ita comminui queunt, vt possint ad partes penetrare profundiores. Quod ad dicta Cassij, & Alezandri. fatœr ea omnia vera esse, dico tamen maiorem esse vasorum communicationem inter oculorum angulos, & palatum, quam inter externas illas oculorum tunicas, & profundiores locos. Est itaque mea sententia in in iis affectibus exteriora parum prodesse; non est tamen negligendum, vt certa habeantur, quç si non prosint, certe non nocebunt. Si enim Galenum 4. de loc. medicamentis, Marcellum & alios, qui fuse de oculis tractarunt legatis, intelligetis pauca fuisse ab ipsis tractata, quæ possint accommori. Sed si aliqua conueniunt, dico septem esse eorum medicamentorum classes, quæ exterius adhibentur. Prima est, eorum, quæ emplastica ui lenire possunt, ut est pompholix lota, albumen oui, suc-

cus fœnugreci, lac. tragachantum, gummi. secunda est eorum, quæ acriora sunt non nihil, quamquam & magis penetrent, & interdum lachrymas excutiant huiusmodi est succus Cyrenaicus, sagapenū, euphorbium, piper, fel omne, mel, cepe. Tertia est eorum, quæ extergunt, quorum aliqua interiora sunt, vt cornu cerui, & capræ vstum; alia valētiora, vt est squama aeris, flos aeris chalcitis, mysi, aes vstū. quarta est eorum, quæ erodunt, vt est sandaracha, auri pigmentum lapis asius. Quinta est eorum, quæ adstringunt, vt est flos rosarum, rubus, spica nardi, malabratum. crocus, hypocystis, acacia, balaustia. sexta eorum, quæ concoquunt, & dissipant, vt est mxrrha, castorium, thus, fœnūgræcum decoctum, galbanum, sarcocolla. septima, & vltima classis est eorum, quæ sensum hebetant, & destruunt, vt est opium, mandragora, narcotica omnia. Cum tot sint ordines medicamentorum, quæ exterius oculis adhibeantur, quæres, quænam in his affectibus possint adhiberi? dico neque abstengentia, neque cōstringentia, neque lenientia, neque narcotica, neque erodentia conuenire. sed ea solum, quę concoquunt, & dissipant, quamquam acriora, & penetratiua magis sint; vnde fella omnia, & præsertim auium rapacium, mel tum alembicatum, tum etiam per se solum, ijs affectibus curandis accommodantur. & vt habeatis aliquod medicamentum, quo possitis vti, ita componetis. R. succi chelidoniæ, feniculi, nitri, ana vnc. i. mellis libr. ii. croci, piperis, myrrhæ, camphoræ, ana drac. j. ponantur omnia in phyala vitrea, & detineantur ad solem, vel in stufa per quatuor dies, & noctes, et postmodum ponantur ad alembicum, & extrahatur aqua, qua ego in his affectibus soleo vti, & inueni sæpe profuisse, si quid profuit; Vsus est, vt dum patiens it dormitum, gutta super pupillam destilletur, deinde palpebris exterioribus pannus subtilis eodem liquore malefactus superimponatur. sunt innumera postmodum, quæ a proprietate commendantur, & inter cœtera, omnes commendant iecoris caprini pulueres conspersos oculis. Sed notate, quotiescunque placebit vti pulueribus, necessum esse, eos prius læuigare, vt si fieri potest nulla remaneat scabrities. Commendauit Razes 2. Cont. oleum uiolatum, una cum spodio naribus infusum. Et hęc maxime commendata sunt in his, qui nyctalopes vocati sunt. Si malum ortum duxerit non ex humoribus, sed potius ex subtilitate, et paucitate spirituum, alia via in curatione incedendum est, quia hic neque purgationes, neque euacuationes vllo modo conueniunt, eo quod hi morbi pręsertim oriuntur ex euacuationibus, et exiccationibus nimis. Conuenit igitur in primis victus is, quem alias monstrauimus, modo habeat has conditiones, vt humectet, et probum gignat succum, quoniam cū scopus medici esse debeat, vt spiritus generētur optimi, et

moderati, nullo modo fiet melius, quam per nutrimenta optima, & balnea oportune adhibita. Actuarius in eo lib. quem fecit de spiritibus, dicit nihil magis cõuenire ad spirituum refectionem, & regenerationem, quam balnea, quæ non modo adhibentur toti corpori, verumetiam capiti. In his casibus soleo abluere caput, aqua, & oleo amygdalarum dulcium: quæ mixtura humectat, atque spiritus attẽperat. Dubitabit aliquis, an in hac curatione sit conueniẽs vini vsus: quoniam ex vna parte videtur nociuum uinum, quia exiccat: ex altera videtur a commodatum, qui a spiritus statim reficit. Dico, etiam ab Actuario scriptum esse, vinum, si sit suaue, si non admodum acre, conuenire in istis affectibus, & præsertim, si hi non duxerint originẽ ab extrema siccitate, sed ab euacuatione sola, quia vbi per euacuationem exinaniti fuerint spiritus, reparantur facile vaporibus vini; at spiritus aliqua intemperie nimis exiccatos vinum magis exiccat & propterea magis nocet. Sed dicetis, an conuenit vinum ita extrinsecus, sicuti intrinsecus dico, forsan magis conuenire extrinsecus, quia penetra extrinsecus, illustrat spiritus, & illorum substantiã ambit, & nullam capitis noxam inferre potest. Si intus sumatur, potest quidem eadẽ bona præstare, sed potest caput offendere, & ideo oculis detrimentum afferre. Hic est modus curandi eos affectus frequẽter contingentes a virtute visiua, nam qui fiunt ex plaga, vel ex solutione continui, aut ex tumoribus, aut numquam curantur, aut curantur curationibus morborum solutionis continui, & aliorum morborum quos hoc loco non referam.

De uitijs humoris crystallini. *Cap. 2.*

Equuntur morbi, qui fiunt in instrumento virtutis. Humor crystallinus factus fuit a natura, vt esset veluti domicilium, & habitaculum virtutis visoriæ; propter quod necesse fuit naturę, ut hãc partem multis insignibus conditionibus ornaret, quarũ prima fuit, quod fecit ipsum ex substãtiã pura, liquida, & mediocriter uiscida, & in ea quãtitate, quæ nec deficiens esset, nec maior, quam conueniebat. Plato in Thimæo voluit etiam hanc partem a natura donatam esse luce actuali; quod probabat, quia ex oculis sæpe uidentur ignes emicare: quam sententiam etsi non omnes amplexati sint, Galenus tamen interdũ eam secutus esse videtur. Secunda cõdictio, qua donatus fuit humor iste, est figura sphærica, ita tamẽ cõplanata, ut nõ in puncto cõsisteret, sed firmaretur. Quis fuerit usus huius

huius figuræ, habetis apud Galenum Mathematice demonstratum, 10. de vsu part. c. vlt. Tertia conditio est, quod tanquam quid regiũ humor iste in medio sit collocatus. Igitur vbi omnes istę cõditiones reperiũtur in humore crystallino, status eius sanus est, & integer, vbi vero aliquid commissum est erroris, & vitij in aliqua ex his conditionib. statim sanitas oculi, & status totius interturbatur. Primum igitur potest committi error in substantia, vel nimis crassefacta, vel nimis extenuata, vel diuisa. In quantitate potest etiam error contingere, si quantitas, & magnitudo huius humoris excreuerit super mẽsuram à natura constitutam, vel sit minor, quam conueniat. Sed illud notetis velim, differentiam esse inter minutionem, & auctionem humoris crystallini, & inter minutionem pupillæ, quam Græci φθίσιν & eiusdem dilatationem, quam μυδρίασιν uocant, de quibus suo loco. In qualitate quoque error committitur, & uitium, si figura huius humoris non sit circularis, si non sit lucidus, sed obscurus, si non sit læuis, & politus, sed asper. In situ etiam est uitium, quando aut sursum, aut deorsum magis inclinat, uel dextrorsum, aut sinistrorsum, ita ut non sit in medio collocatus. Hi sunt morbi, hæ affectiones omnes, quę possunt huiusmodi crystallino contingere tamquam instrumento uisionis.

Cum (ut à principio inchoemus) humor iste crassus est, ita ut laborantes uideant debiliter & omnia quasi per nebulam, & uelum conspicere uideantur, quia sicuti in aqua crassefacta non recte representantur imagines, sic in humore crystallino crassefacto non possunt imagines represẽtari, hoc uitium γλαύκωμα uocant medici; Aetius Glaucosim, seu Glaucedinem appellauit. Quũ idem humor fit tenuior similiter uitiatur, quia imagines non ita effigiatæ fiunt ut deceret. Habetis exemplũ in aqua uitę, & alembicata, in quib. nõ ita exactè representantur imagines, ut conueniret. Si humoris continuitas soluatur, ita ut diuidatur, contingit, ut res omnes separatæ, & diuisæ uideantur. Si fiat maior, quam sit pro substãtia huius humoris, non efficitur exacta uisio, eo quod, sicuti in corde magno dicebat Arist. contingit calorem natiuum esse minorem, ita in humore crystallino amplo uirtus uisoria semper debilior est, sicuti econuerso, ubi substantia mediocris est. Accedit & aliud, ꝙ semper imagines rerũ apparent maiores, quã sint, ut specula maiora, maiores et reddũt imagines. Si minor sit humor, idem cõtingit, ut res nõ exacte uideantur, q̃a uirtus uisoriã nõ habet instrumẽtũ accõmodatũ, & in eo minores imagines represẽtantur. Si uitietur figura circularis huius humoris, ita ut sit, uel nimis complanata, uel nimis rotunda hæc contingunt. Primo si non sit bene complanata, facile humor crystallinus huc, atq; illuc agitatur, & propterea uisio modo impe-

ditur, modo destruitur. Si vero nimis complanata sit, vt habetur ex demonstratione Galeni 10. de vsu part. vlt. non possunt videri ea, quæ sunt à lateribus, sed solum, quæ sunt ante. Similiter si humor crystallinus non sit politus, neque læuis, sed asper, contingit, vt res confusissime videantur, vt potestis videre specula aspera, aut non reddere imagines, aut reddere perturbatas. Sed si situs huius humoris deprauetur, ita vt vel sursum inclinet, vel deorsum, contingit id, quod scribit Galenus 2. de sympt. causis, & 10. de vsu part. vt omnes res geminæ appareant. Si inclinet dextrorsum, contingit, vt sinistra non videantur, si sinistrorsum, vt dextra non conspiciantur. Et aduertite, quod quocunque modo situs iste deprauetur, vocatur morbus à Græcis στραβισμός, à Barbaris strabositas, Latini dixerunt strabones; sed hæc appellatio est communis, & interdum male vsurpata, quia strabones proprie ab authoribus dicuntur illi, qui habent pupillam declinantem solum ad latera. Sed dicet aliquis, qua ratione fit, vt humore crystallino magis vrgente sursum, aut deorsum, res geminæ videantur, id autem non contingat, vbi declinat vel dextrorsum, vel sinistrorsum? id enim confirmatum est ab authoribus omnibus. Dico quod scriptum est ab Arist. 32. part. probl. à Galeno, & à Cassio in probl. quod vbi pupilla, vel sursum, vel deorsum declinat, decussatio, & incruciatio neruorum opticorum dissoluitur, & propterea sicuti, quando incruciatio neruorum erat vnita in vno, & eodem puncto, fiebat iudicium rerum visarum, ita vt necessario res ita appareret, sic vbi huiusmodi incruciatio sit dissoluta, non amplius in vno puncto fit iudicium visionis, sed in duobus locis, & ideo cum virtus visiua in duobus locis iudicium ferat de re visa, necessario ipsam tamquam geminam videt, hæc est vna ratio cur res geminæ videantur; habetis aliam ex Alberto 2. parte summæ de homine, & Auic. 3 part. de anima 8. quoniam spiritus a vaporibus discinduntur. Et hi sunt affectus crystallini humoris, qui quidem, quod sint symptomata in genere actionis visoriæ corruptę, diminutę, & abolitę, nemo est, qui ambigat, sicuti quoq; perspectum est, hæc omnia symptomata ad morbos proprios reduci, nempe ad intemperiem, ad morbos in compositione, & ad solutionem continuitatis.

Caussæ. Cæterum horum morborum, & symptomatum causæ aliæ sunt mediatæ, aliæ immediatæ. Causæ crassefactionis humoris crystallini immediatæ sunt, sanguis, & humor, quo crystallinus nutritur, aut qui aliunde ad ipsum descendit. Hoc vitium, quod appellatum sit γλαύκωμα, potestis clare intelligere ex libro Galeni definit. med. vbi ait, Glaucoma fieri ob transmutationē humoris crystallini ad albedinem, in qua transmutatione huiusmodi humor condensa-

densatur,& crassescit,sicuti videtis aquam vbi concrescit, aut densatur in glaciem,albescere,idem contingit crystallino,vt dum crassescit nimis, albescat. Cur vero huiusmodi affectio impediat visionem,accipite rationem. vt fiat visio necesse est humorem crystallinum irradiari,& penetrari a spiritibus uisoriis,ubi igitur,nimis crassus factus est,non potest plene irradiari,nec totus a spiritibus penetrari,ea propter fit uisio diminuta. Sed insurgit non leuis difficultas:quomodo Galenus dixerit,hunc affectum uocatum esse glaucoma nam Arist.5.de generatione animal.primo scribit,glaucoma fieri a siccitate,quod si uerum est, quomodo igitur dici potest fieri ex crassefactione humoris crystallini? Dico hac in re diuersa fuisse placita Aristotelis, & Galeni. Aristoteles fuit huius sententiæ, quod nigredo oculorum nascatur ex multitudine humorum, albedo uero ex paucitate. Hoc dogma Aristotelis coegit ipsum asserere,glaucoma,quod est uitium albedinis oculorum,oriri a siccitate. Galenus contrariam est secutus sententiam,quia uoluit nigredinem oculorum oriri ex ariditate,ut uidemus plerunq; corpora arida,& exiccata nigriora esse, albedinem uero fieri ex multitudine crystallini. Itaque ad hoc medicorum dogma necessario sequitur, glaucoma sequi multitudinem crystallini. Sed demus hanc fuisse uarietatem dogmatum Galeni,& Aristotelis,quid dicemus ad Aetium, qui lib. 7.cap.52.scripsit,duas esse glaucosis species,alteram; quæ est mutatio crystallini ad albedinem,& est siccitas;alteram uero, quæ fit ex præcedente suffusione. igitur apparet, etiam ex sententia medicorum,glaucoma fieri a siccitate. Dicerem id,quod scriptum est apud Paulum lib.3.ubi ait,ueteres suffusionem, & glaucoma idem putasse,posteriores vero distinxisse, appellasseq; glaucoma mutationem oculi ad albedinem ex humiditate, ita ut secunda species glaucosis apud Aetium sint glaucoma ueterum: altera uero species uerum glaucoma medicorum, sed neque hoc tollit difficultatem ex Aetio quia ipse dicit aperte, ex siccitate fieri primam speciem glaucosis. Dico diuersa esse glaucoma aliorum, & glaucosim Aetij, sed quid est glaucosis Aetij? non est ipsum glaucoma, sed albedo, quæ fit in crystallino ex compunctione, & ex euacuatione humoris albuginei,ad quam euacuationem humoris sequitur ut oculus necessario exiccetur,& consequenter humor crystallinus condensetur, & congelascat. quod uero hoc ita sit, uidete Galenum 10. de usu partium, cap.6. ubi scribit ex siccitate, nimia condensatione humoris crystallini fieri glaucosin;& nõ glaucoma, quando scilicet ex compunctione largiter euacuatur humor albugineus.igitur,ut rem in unum colligamus,glaucoma Græcorum efficitur ex crassitie crystallini: glaucosis uero Aetij, & Galeni fit ex euacuatione humoris albugi-

nei,

nei, & conſequenter exiccationem. Tenuitatis cryſtallini cauſæ nullæ aliæ ſunt niſi tenuitas ipſius ſanguinis, & humoris quo nutritur. Sed dicetis quomodo hæc tenuitas viſionem impedit? hoc modo, quia radij, & ſpiritus viſorij diuidunt, & diſgregant hunc humorem ob illius tenuitatem, qui diſgregatus non poteſt virtuti viſiuæ inſeruire Eſt igitur cauſa huius tenuitatis ſanguis tenuis, quo nutritur, & propterea videbitis eos, qui longo tempore anaſarca laborant, oculos albos, capillos albos, ſupercilia alba & aciem oculorum habetem, & infirmam gerere, eo quod hic humor cryſtallinus nutritus aquoſo nutrimento, nimis tenuis euadit, ſic quoque videbitis eos, qui victitant piſcibus, & cibis tenuiſſimis, hac ratione infirmis eſſe oculis, quod vitium quaſi naturale eſſe ouibus memoriæ mandauit Albertus Magnus, lib. 19. de animal. cap. 3. Diuiſionis, & diſſolutionis cryſtallini multæ cauſæ ſunt, ſed magna ex parte ſunt externæ, vt percuſſiones, vulnera, contuſiones, compreſſiones, fit quoque hoc vitium ab aliquibus cauſis internis, vt ab immodicó fluxu humorum acrium, qui diuidunt cryſtallini ſubſtantiam, ſed fit hic morbus quoque à nimio ſplendore, & à nimia albedine, quia albedo, & ſplendor vſque adeo permouent, & agitant ſpiritus viſorios in cryſtallino humore, vt ille continuitatem ſuam amittat. huius rei teſtem habetis Galenum 10. de vſu part. 3. vbi ſcribit, milites xenophontis, dum ambularent per niuem, occœcatos eſſe. vbi quoque refert Dionyſium tyrannum conſueuiſſe homines occœcare, dum eos ex locis obſcuris in ſplendidiſſimos deduci curaret. Fit maior cryſtallinus, quam deceret, ex multitudine humorum, qui & extrinſecus adhærent ipſi, & etiam per totum cryſtallinum diffunduntur. Fit vero minor duabus de cauſis, vna quando non nutritur, nam. Hipp. in lib. de locis in homine docuit, venulas ex cerebro deſcendentes viſum nutrire, ſcilicet humorem cryſtallinum, in quo fit viſio, quibus venis deſiccatis, ait Hipp. neceſſario, vel viſus prorſus extinguitur, vel valde imminuitur: deſiccantur autem huiuſmodi venæ in magnis cerebri inflammationib. in magnis euacuationibus, & alijs cauſis exiccantibus. Altera cauſa cur minor fit cryſtallinus eſt, quando ipſemet humor exiccatur, quod fit multis de cauſis, & internis, & externis. Internæ ſunt magnæ inflammationes, lacrymæ continuo fluentes, venus immodica; ætas quoque, vt in ſenibus, in quibus dicebat Ariſtotelis, hac ratione fieri glaucoma. Externæ cauſæ exiccantes hunc humorem ſunt exercitationes immoderatæ, nimiæ ſub ſole moræ; ſed potiſſimum ignis, qui conſumit, & exiccat hunc humorem; quod intelligentes Barbari Reges, conſueuerunt occœcare homines ſpeculis ardentibus, ſic quoq; videbitis, qui artes exercent ad ignem,

hæ

hæ ratione uisum hebetum habere. Est quoque inter has causas regio, de qua scriptum habetis ab Aristotele decimaquinta, part. problem. decimaquinta, eos, qui habitant plagas aquilonares habere oculos cœsios, & albos. propterea, quod frigus externum compingens calorem interiorem, facit, ut ille auctus humidum consumat.

Causæ permutationis figuræ crystallini aliæ sunt ex generatione, aliæ ex morbo causas generationis dimittemus, quia non spectant ad medicum. accidentariæ uero, & morbosæ sunt percussiones, contusiones, compressiones, ut enim uidemus corpora mollia, si nimis comprimantur, aut percutiantur, figuram mutare, sic quoque contingit humori crystallino, ut uel nimis compressus, uel aliquo modo agitatus, figuram permutet. Similiter quoque multitudo humorum extraneorum in ipsum crystallinum irruentium facit, ut figura illius permutetur. Causæ porro Strabositatis aliæ sunt internæ, aliæ externæ internæ sunt conuulsiones musculorum oculos mouentium; quando oculus naturaliter se habet, pupillæ quoque sedem naturalem habent; ubi uero musculi illi, seu oculus statum naturalem non seruat, pariter status pupillæ permutatur, & fit strabositas. permutatur autem status oculorum, ubi uel musculus aliquis ex mouentibus oculum laxatur, uel exiccatur: si musculus inferior laxetur, superior trahit oculum ad sese, & ita fit species strabositatis, in qua pupilla ad superiora declinat; pariter si musculus ad latus aliquod laxetur, contrarius illi trahit ad sese totum oculum, & ita situs pupillæ, & cristallini permutatur. pari pacto si musculus aliquis ex istis exiccetur, trahit partem oculi ad sese, & sic situs pupillæ permutatur, atque sic de reliquis. Quod uero ex siccitate possit contingere strabositas, prẹter experientiam in alijs rebus euenientem, habetis quoque testimonium Razis 2. cont. qui ex sententia Galeni in com. Sup. 2. Epid. scribit, strabositatem contingere etiam, ubi exiccantur musculi, sed quæret aliquis, si hęc est causa strabositatis, unde fit, ut aliqui strabones, ubi uolunt habeant ita oculi pupillam, ut non appareat strabositas? dico, quotiescunque sanus est oculus, mouetur motu uoluntario, & ideo in quauis figura potest contineri, ubi uero infirmus factus est, atque aliquis musculus conuellitur, uel ea conuulsio magna est, uel paurua, si magna nullo modo potest umquam strabo oculum in proprium situm reducere, si uero parua, ubi oculus quiescit potest contineri in statu, & situ naturali, non autem dum mouetur, ratio est, quia ad continēdum oculum in quiete, minore robore opus est, quam dum mouetur, eum dirigere. Causę mediatatę, & extrinsecæ strabositatis sunt omnes illæ, quæ possunt facere conuulsionem, hęc autem

Causæ.

tem sunt apud Hippoc. 6. aph. 39. repletio, & inanitio; inanitio, vt in febribus magnis, & ardentibus. In magnis euacuationibus, in quibus musculi mouentes oculos conuelluntur præ siccitate repletio autem, vt in vertigine, in epilepsia, post quos morbos, & etiam in ipsis morbis, videbitis sæpe homines fieri strabones, quia ex multitudine, & repletione conuelluntur musculi oculos mouentes, propter quod magnus Aristoteles scriptum reliquit, solum hominem inter omnia animalia fieri strabonem, non alia de causa, nisi quia solus inter omnia animalia epilepsia tentatur, cuius varietatem examinauimus in nostris varijs lectionibus. Hactenus de causis omnibus vitiorum, quæ fiunt in humore crystallino. Ex his suboritur non inutile problema cur crystallinus quorundam animalium, ita in tenebris lucere videatur, vt putetur etiam in tenebris ipsis videre? cuius generis sunt oculi leonum, serpentium, & mustelarum, Auicenna, secutus Empedoclem. & Platonem, putauit in oculis horum animalium adesse plurimam lucem, ita vt exiens ab oculis lux, illuminet medium, atque ita videant. & notate pro nunc nihil apud nos differre siue dicamus, lumen ab oculis exire, siue spiritus lucidos, siue radios, aut aliquo alio modo, quoniam, & authores his nominibus sunt vsi, & nunc non est disputandum an radij ab oculis exeant, Albertus Magnus in libro de sensu, & sensato, & in secunda parte summæ de homine, inuectus est in Auicennam, qui sententiam prædictam habuit 3. de anima, capitul. 7. probat igitur Albertus non posse ab oculis horum animalium lucem, atque ignem emanare, atque vtitur hac maxima ratione, quod si emanaret lux ab oculis, profecto totum medium illuminaretur, quo illuminato, & ipsa animalia viderētur ab hominibus, & etiam aliæ res in medio existentes, sed neque partes oculis vicinę videntur, vt nasus, & aures, igitur ait, sequitur Auicennæ sententiam vanam esse. & ne etiam videretur Albertus sententiam suam denegare, dixit hoc contingere, quia humor crystallinus cum sit totus aqueus, & congelatus, quicquid in eius compositione ignis adest, totum in superficie residet, & propterea sicut gemmæ in tenebris lucent, ita quoque, ait Albertus, lucent eorum oculi. quæ sententia quoniam peripatetica est, non est, quod multis rationibus a nobis explodatur. Id tamen non silebo, non videri cur serpentes, aut mustelæ habeant hunc ignem, quoniam multa sunt animalia calidiora, quę hac ratione debuissent plus ignis obtinuisse, & tamen non lucent. Igitur breuiter, vt omittam hanc rem exactius disputandam Philosopho, dico, humorem crystallinum horum animalium, quemadmodum est placitum medicorum, omnino plus lucis habere, eo quod substantia illius humoris in ipsis est magis condensata, lęuis, & polita, nec valet quod dicit

Albertus,

Albertus, necessarium esse, vt illuminetur medium, propterea quod vt videmus carbones ignitos non illuminare medium, sed tantum solos in tenebris conspici, qui s. modicum lucis habent, ita dicendũ est de oculis horum animalium, quod tantum lucis habent, vt uideri possint, non tantum, ut illuminent medium.

Nunc superest, ut signa horum affectuum indagemus; quæ indagatio difficilis est, duplici ratione, una, quia pars affecta profunda est, & scriptum est apud Hippoc. in lib. de uet. med. morbos partium reconditarum difficiles esse cognitu: altera ratio est, quia hæc eadem uitia ab alijs quoque partibus oriuntur, ut difficile sit discernere, an ab hac, an ab illa fiant. Alzarauius medicus Arabs in lib. practicę suæ, conatus est multa adinuenire signa, quibus huiusmodi affectus declaretur, scribit enim, si affectus fiat à nimia humiditate humoris crystallini, percipietur grauitas, si fiat à siccitate, uisus impedietur, si fiat per transmutationem coloris ad albedinem, omnia uidebuntur alba; si ex pupillæ, uel crystallini diminutione nascatur omnia maiora uidebuntur, si fiat ex magnitudine humoris crystallini, & crassitie, omnia apparebunt minora, atque uisus obscurabitur, si uero ob profunditatem nascatur eiusdem humoris, ait quod uisus in profundatione offendetur. Sed quamquam hic medicus illustris fuerit, tamen hæc sua signa mihi absque ratione inuenta uidentur: nam quod ait, si fiat ex humiditate, grauitatem percipi, hoc tantum abest, ut possit esse proprium horum affectuum signum, ut in omnibus affectibus ex repletione humorum in oculis, percipiatur grauitas. Quod porro de albedine scribit, id quoque satis infirmum signum est, & falsum, quoniam qui albedine oculorum laborant, necessario alterum duorum habent, uel enim uident omnia tanquam per fumum, si glaucoma sit imperfectum: uel ut dicebat Aetius, neque etiam lucem uident, quando uel est glaucosis, uel glaucoma perfectum. Idem dicendum est de signo imminutionis humoris crystallini, & auctionis, quoniam falsum est, quod in pupilla diminutę res uideantur maiores, immo, quemadmodum dicebam, sicuti in speculo minori minores, imagines, in maiori maiores apparent, sic ubi crystallinus est minor, debent fieri minores imagines, ubi maior maiores. Quod postea dicit de profundatione oculorum, illud falsissimum est, quoniam ut ait Albertus 19. de animal. oculi pręminentes necessario uisum imbecillum habent, profundi, & concaui ualidiorem efficiunt: sic ubi pupilla, & humor crystallinus magis profundus est, necessario uidetur usus fieri acutior eo quod spiritus, seu radij exeuntes magis uniuntur, & ita uniti maiori feruntur impetu. igitur melior quærenda est ratio inueniendorum signorum, quę hæc erit ut primo inspiciantur partes sensui

Signa.

conspicue, nunquid sint offensæ, & postquam inueneritis partes extimas illæsas esse, colligendum est, intrinsecas aliquas pati, vbi vero examinaueritis omnes partes intrinsecas, nullasque alias inueneritis posse offensas esse, supererit colligere, vitium in humore crystallino collocari. Sed hæc ratio quoque satis conieduralis est, & infirma. Sunt quædam alia signa magis particularia, quę si medicus diligentiam adhibeat, poterunt ipsum multum iuuare, veluti si videritis pupillam citra vllam causam manifestam minui, erit colligendum crystallinum minui: Sed quia minuitur, vel per defectum nutrimenti, vel per exiccationem propriam, si per defectum nutrimenti, habebitis hęc signa, quod aliquæ causæ præcesserunt exiccantes venas illas, quas dicebat Hippocrates nutrire humorem crystallinum, aderit quoque & macies cum totius corporis, tum maxime capitis. Quod si imminutio ortum duxerit ex exiccatione propria, necessario habebitis, quod aut aliquis morbus exiccatorius præcesserit, ut inflammatio oculorum magna, inflammatio capitis, aut aliqua nimia euacuatio, vel lacrymarum, vel alterius humiditatis capitis. si videamus citra vllam causam manifestam, pupillam dilatari, aut ampliorem reddi, erit colligendum hanc dilatationem ortum ducere ex magnitudine crystallini, & eo magis, si vitium nocte crescat. sunt aliqui, quibus sæpe ante oculos velu ti iris quædam videtur obseruari, hoc signum est, humores aliquos aquosos adhærere humori crystallino, quia sicuti videmus nubes aquosas irradiatas sole, reflectere lumen, & facere iridem, sic humo res hi aquosi instar roris, & nubis adhærentes crystallino, reflectunt lumen, & faciunt iridem. Similiter si circa pupillam insignis, & pro funda appareat albedo, cum qua eueniat, vt vel lux non videatur, vel omnia tamquam per fumum conspiciantur, hæc signa sunt glaucomatis, vel iam facti, vel incipientis, & imperfecti. Strabositatis signa non est, quod discursu aliquo quæramus, propterea quod satis conspicua sunt.

Prognostica. Prognostica omnium horum affectuum sunt, quod quilibet affectus humoris crystallini difficiles sunt curatu, quia cum sint in parte profunda, vix recte possunt adhiberi remedia. Scribit Aetius glaucoma factum ex suffusione, incurabile esse, alterum vero glaucoma non ita incurabile, sed & raro videbitis glaucomata perfecta curari, licet incipientia. dum bene noscuntur a medico, possunt curari. Incurabilis est quoque omnis strabositas antiqua, dico antiqua, quoniam Arabes, vt videbitis, putarunt curari posse strabones in pueritia, & præsertim, quando malum recens, & non vetustum sit. Hippocr. 2. Epid. sect. vj. hęc habet; quorum pectora bilem generant, balbi, furiosi, & calui fiunt: quicunque horum ex natiuitate

etiam

etiam ſtrabones, hi imprudentes ſunt, aut calculoſi, aut inſanientes.

In i s igitur affectibus, qui curari poſſunt, eſt habenda hæc diſtinctio, quod alij fiunt a cauſa humida, alij a ſicca; quæ fiunt uitia humoris cryſtallini a cauſa humida, omnia opus habent ratione victus attenuatoria, & exiccatoria, ea propter debent iſti viuere in aere calido, & ſicco, in aere mediocriter lucido, vtantur exercitationibus moderatis, abſtineant ab omnibus uehementibus animi affectibus, impurgato corpore abſtineant a uino, vtantur cibis, qui poſſint, extenuare, & exiccare, cuiuſmodo habuiſtis, quando alios affectus ex humiditate curãdos monſtrauimus. Quod autem ad reliqua ſpectat remedia, ſi plenitudo adſit in capite, erit primo ſanguis mittendus a vena capitis, & ſi ſectio uenæ ſuſtineri non poſſit, cucurbitulæ, aut hirudines erunt accommodatę; deinde erunt pręparandi humores, pręparati euacuandi accommodatis remedi s, vt ſupra monſtrauimus. Poſtquam vero non ſemel, ſed iterum purgatum fuerit corpus ſuperſerit, ut ad medicamẽta exteriora, & ad collyria, quę poſſunt attenuare, & exiccare nimiam humiditatem illius humoris, ueniamus, & aduertite, quod licet difficilem hanc curationem eſſe dixerim, attamen, ſi comparetur curationi neruorum opticorum, proculdubio facilior eſt, q̃a pars eſt magis expoſita ſuſcipiendis remedi s. Et quia facta eſt mentio collyriorum, & in tota hac tractatione maxime neceſſarium eſt intelligere, quę ſint collyria, ideo utile futurum ſpero vobis, ſi de collyrijs quędam uos edoceam.

De collyrijs.

Vatuor in hoc tractatu de collyri s edocenda ſunt a me, primo quid ſit apud medicos Græcos, Latinos, Arabes, collyrium, nam eſt adeo aduerſus uſus huius uocis, ut ſi ignoretur a medicis, ſæpe ſit cauſa multorum malorum. Sec. do quot ſint differentiæ collyriorum. Tertio quis ſit modus præparandi collyria. Quarto quæ ratio his medicamentis utendi. Quod ad primum attinet, collyriorum nomen apud Græcos, & Latinos duplici modo acceptum inuenio, uno communiter, alio proprie. Communiter acceptum, ut habetis apud Celſum lib. 6. Oribaſium 10. collect. apud Paulum lib. 7. eſt medicamentum, quod efficitur ex ſuccis, liquoribus, ſeminibus, fructibus, quodque in uarios uſus adhibetur. Eſt enim medicamentum formæ rotundiuſculæ, longitudine quatuor digitorum, altera parte tenuius, altera craſſius.

Hoc genere medicamentorum vtebantur veteres ad varias affe-ctiones, ad sinus, & ad fistulas, ad affectus vterinos, vtebantur, etiam ad aluum; nam glandes appellati à Græcis, à nostris suppositoria, videbitis apud Græcos, Latinos, & Arabes, collyria appellari, à figura scilicet collyriorum, & volunt isti dicta esse collyria, à forma caudæ decurtatæ, & retusæ, quia est eadem figura; aut volunt di-cta esse a rotunditate, quia κολούριον significat rotundum. Inuenietis apud Suidam quoddam genus placentæ, & farris pactum in hanc formam dictum collyrium. Itaque non erit mirum, si apud Arabes, Latinos, & Græcos videbitis collyria immitti in aluum, in vterum; & adhiberi alijs morbis. Collyrium proprie acceptum est medicamentum, quod oculis curandis adhibetur, sic fere medici omnes recentiores vtuntur hac voce collyriorum. Plinius inter veteres non alio modo vsus est hac dictione, nisi pro medicamento oculorum, appellant pharmacopolæ nostri hodie collyria. Sic. hæc collyria volunt nonnulli dicta ab impediendo fluxum, seu ad glutinandum, nam sic sonat vox græca. Isidorus vero voluit sic dicta collyria, eo quod detergant oculos. Sed hæc dimittamus. Habetis duos vsus collyriorum; quorum proprie acceptorum tres inuenio differentias apud Oribasium, & Paulum, alia dicuntur simpliciter collyria, alia arida, & sicca, alia liquida. differentia horum collyriorum videtur tota posita in materiæ diuersitate, quia communiter accepta simpliciter dicta componuntur ex metallicis, aromatibus, succis, liquoribus, melle, oleis, & huiusmodi alijs, ita vt componantur tam ex materia arida, quam liquida. Collyria arida componuntur solum ex materia arida, vel ex metallicis rebus, uel ex aromaticis. Liquida componuntur solum ex materia liquida, ex succis, vel liquoribus. Horum omnium collyriorum inuenietis apud scriptores innumeras differentias. alia dicũtur alba alia crocea, alia ex myrrha, & cætera etiam. immo tot sunt differentiæ collyriorum apud medicos, vt fere quiuis morb. proprium habeat collyrium, & hinc factum est adagium in malos medicos, qui vno collyrio omnibus morbis medentur.

Modus parandi collyria habet aliquid commune his omnibus differentijs, habet etiam & multa propria, hoc commune videtur esse obseruandum in parandis collyriis, ut monent Oribasius, & Paulus, quod debent parari uerno tempore, quia si parentur hyeme, non possunt medicamenta optime conteri, quia ob gelu cum sint facta rigida, non optime contunduntur, ac miscentur, æstate etiam aromata facile euaporant, & ita uires ipsorum maxime hebetantur. Quod uero proprium est unicuique differentiæ in compositione, est, quod collyria simplicia, quæ alias a Paulo πλαστὰ uocantur

cantur

cantur, ita debent parari, ut metallica longo tempore conteratur, aromata uero non ita longo. Præterea debent lente omnia conteri, ne scilicet dum conteruntur, uis expiret. præterea debent succi exiguo tempore conteri, & etiam concitatius conteri, & dum contunduntur pulueres, seu aromata, & metalla, debet affundi humor aliquis guttatim, qui facit, ut magis corpora in puluerem redigantur. Dixi guttatim, quia si dum conteruntur multum humoris affunderetur, duo fierent inconuenientia, unum quod metallica subsiderent, alterum quod aromata supernatarent. Sed quis debet esse hic humor? ueteres fere omnes medici hunc usum uidentur secuti, ut non alium humorem adhiberent, quam aquam pluuialem: rationes duæ huius adferuntur, una, quia aqua pluuialis tenuis est; altera, quia non nihil adstrictionis habet: addatis, & tertiam, quia huiusmodi humor conseruat a putredine, quod si aqua pluuialis non habetur, accommodatum est uinum tenue. Postquam optimè commixta sunt hæc corpora, & triturata, deinde commiscentur liquoribus, atque inter commiscendum additur gummi. nostri pharmacopolæ sæpe addunt, loco gummi, albumen oui; postquam omnia mixta sunt, redigitur in formam quatuor digitorum teretem, ex altera parte crassiorem. Sed aduertite, quod Scribonius Largus mentionem facit collyriorum ad formam nuclei pini. Postquam sic conflata sunt collyria, ait Oribasius, conseruanda esse in uasis terreis. Paulus ait, uitrea optima esse. Sed circa hoc duo notate, unum, quod dixi addendum gummi, duabus de causis, una est, ut melius corpora metallica conglutinentur; altera, ut exiccata hæc corpora non frangantur. Alterum notandum est, quod huiusmodi collyria, si multum habent metallicorum, quanto uetustiora, tanto meliora: si uero multum habent aromatum, uetusta facile euanescunt, propterea recentiora sunt eligenda. Sicca collyria parantur fere eodem modo, nam teruntur per se metallica corpora, & per se aromata, deinde miscentur. & notate, quod si fiant collyria sicca, ex solis metallis, possunt conseruari absque ullo liquore, si uero fiant etiam ex aromatibus, necessarium est, ut addatur aliquid gummatis, quo possint melius conseruari. Liquida collyria fiunt ex succis, & liquoribus, sed hoc unum habent huiusmodi collyria, quod ut notat Oribasius debent statim in usum adhiberi, nam succi, & liquores ubi sunt redacti in formam collyriorum, exiguo tempore possunt conseruari. Sed dicetis, reperiuntur multi succi, ut succus anagallis, qui non quouis tempore inueniuntur. In hoc casu curandum est uobis ubicunque locorum dabitur medicinam facere, ut pharmacopolæ uestri habeant huiusmodi succos, cum melle conseruatos; propterea, quod mel, præterquam, quod con-

seruat,

seruat, optimum est etiam pro oculis medicamentum. Hic est modus componendi collyria. Restat de modo vtendi. Vsus collyriorum pro oculis duplex est, vel per infusionem, vel per illinitionem; Infusio est, quando vel liquida, vel arida collyria immediate super oculum consperguntur. Illinitio vero duplex est, aut sicut docet Oribasius per subiectionem, aut per euersionem: per subiectionem est, quando aperitur palpebra inferior, & specillo, seu penna ea palpebra interior illinitur. Euersio vero est, quando palpebra superior euertitur, & eodem specillo illinitur. Sed dicetis: ad quid confert huiusmodi illinitio? Oribasius ait, esse potius gratia decoris cuiusdam, quam multæ vtilitatis, & certe vbicunque potest oculus sustinere infusionem, melius est, quia sic medicamenta magis penetrant, sed quia oculi perpetuo mouentur, ita vt non possit facile medicamentum super oculum manere, ideo ad hoc confert huiusmodi illinitio, vt medicamenta diu possint oculo uim suam immittere. In ijs vsibus tria sunt vobis notanda breuiter. vnum est, ne, quando illiniuntur palpebræ interiores, vllo modo specilli acies tangat oculum, secundum, quod vbi oculus dolet, potius infusiones sunt adhibendæ, quam illinitiones. tertium, quod infusiones magis prosunt, quam illinitiones, & vbi datur ijs vti in affectibus, oculorum semper vtamini. Accedit etiam aliud; quod quotiescunque vtendum est vobis huiusmodi collyrijs, obseruetis tempus, quia vt notat Oribasius, & Paulus, tempus serenum, & boreale maxime est accommodatum collyrijs vtendis, Austrinum, quod nimis frigidum, aut nimis calidum est, id semper ineptum reputatur. Est quoque aliud aduertendum circa vsum, quod quotiescunque placebit vobis vti illis collyrijs, quæ habentur apud pharmacopolas, debeatis semper mandare, vt iterum recte attenuentur, & terantur, & si non siccis, sed liquidis placebit vti, vt addantur alij liquores, vel succi accommodati, vel mel alembicatum, vel aqua, vel vinum, prout expediet. Sed postquam habuistis totam collyriorum rationem, dicetis, quo genere collyriorum oportet vti in affectibus crystallini? Debent ea adhiberi collyria in extinguendis morbis humoris crystallini, quæ sunt acriora, quæ crassitiem humorum attenuant, concoquunt, & discutiunt: & propterea ego commendo duo collyria, quorum unius hæc est forma. R. succi fœniculi, succi rutæ, anà drac. ij. s. fellis galli, perdicis anà drac. j. croci, myrrhæ, piperis, anà scrup. j. læuigentur per se aromata, deinde misceantur cum succis, postea addantur fella, deinde cum media vncia, uel altera mellis alembicati fiat collyrium. Alterius collyrij quod aridum est, forma hæc erit. R. fellis taurini exiccati drac. ij. croci, myrrhæ anà drac. j. piperis albi, scrup. ij. seminis rutæ, drac. s.

terantur

terantur omnia. s. a. deinde, vel gummate, vel albumine oui conformentur, & iterum exiccentur, & quando vsus postulabit, in tenuissimum puluerem iterum redigantur, & aspergantur.

Affectus, qui fiunt ex ariditate, aut euacuatione, curantur vt plurimum victus ratione, quæ humectet, atque etiam optimum nutrimentum faciat, cuiusmodi habuistis formam in tractatu morborum virtutis. & extrinsecus cōueniūt ea, quę possunt humectare, & humorem crystallinum augere: lac exterius adhibitum optimum est, soleo etiā adhibere brodia, similiter succus lactucę, succus maluæ, depuratus adhibitus in fomentum optimus est. Et quia dixi, strabositatem recentem curari, vt in pueris, Arabes fere omnes vnum modum videntur tradidisse, vt si strabositas sit ad latera, & ponantur lucernę ad partem oppositam, facile fit, vt error corrigatur. ijdem quoq; pręcipiunt, vt ponantur ad fenestras, ita vt lumen habeant oppositū parti affectæ. iubent quoque, vt gemmæ, & res rubrę ponantur ad latus oppositum parti affectæ, vt s. cum volunt eas conspicere, distorqueant oculos in partem oppositam. Quod si strabositas sit, uel ad superiorem regionem, uel ad inferiorem præcipiunt, ut pueri detineantur in situ ęquali, ita scilicet, ut non habeant caput magis eleuatum, quam reliquum corpus, deinde, ut si pueri strabositas sit ad partem inferiorem, lucerna ponatur post caput, quia dum uolunt ipsam intueri, uertunt partem affectam ad superiorem. Si pars superior affecta sit, ut lucerna ad pedes collocetur: quia dum eam uolunt uidere, uertunt partem affectam ad contrariā. Hic est finis morborum humoris crystallini.

De affectibus humoris uitrei. Cap. 3.

T hoc mirificum uisionis opus perficiatur, non solum opus fuit, uirtutem per neruos, tanquam per canales ad crystallinum demittere, & crystallinum ita excolere, quemadmodum audiuistis, uerumetiam operępreciūm fuit, ut natura alia instrumenta pararet, quę non solum & uirtutem, & operationem defenderet, uerumetiam uisioni famularentur. quę instrumenta duorum fuere generum, alia sicca, alia humida; sicca fuerunt tunicę omnes, & præsertim tunicę, que ab Auic. uocātur extrinsecę, scilicet quę extra humorem uidentur, ut aranea, uuea, cornea, & adnata. Humida uero fuerūt humores duo, uitreus, & albugineus, seu aqueus appellatus. Cum autem uitreus magis intimus sit expost ulat ordo, ut ipsis mo-

bos pri-

bos primum perquiramus. Humor is, ut notat Auerroes 3. collect. cap. 38. ab Arist. aqua fuit vocatus: Sed vt melius affectus huius humoris indagare possimus æquum est, vt huius humoris munus videamus, Factus est humor vitreus à natura, vt habetis 10. vsus part. & li. de oculis, vt nutriat crystallinum, atque hoc est eius præcipuum officium. Est & aliud; vt veluti stratum quoddam complectatur, & cõtineat humorem crystallinum. Cum igitur hæc sint eius munera, proculdubio morbi sunt illi, qni hæc munera vitiant: vitiantur vero hæc officia vitrei humoris, vel ratione nutrimenti, quod præbet, vel ratione complexus, & ambitus. Si ratione nutrimenti fiat vitiũ in humore vitreo est vel quia non præbet bonum nutrimentum, vel quia non sufficiens, & notate, quod quæ offendunt ratione nutrimenti, numquam dicuntur offendere propter nimium nutrimentũ, quia vbi defectus est in copia nutrimenti, proficiscitur potius ex parte nutriti, quod plus attrahit; Similiter cõtingit vitium propter complexum, quando scilicet, ita latus, & amplus est iste humor, vt maiorem crystallini partem occupet, quam conueniat. Si humor vitreus minus nutrimenti præbeat, quam conueniat, fit visionis impedimentum, & fit cœcitas, quia humor crystallinus orbatus proprio nutrimento, siccescit, & spiritus consumit internos: si vero nõ præbeat optimum alimentum, est eo, quia alimentum præbet crassius, & turbidius, vnde fit, vt humor crystallinus pessimo humore nutritus, operationes suas corrumpat, cum enim crystallinus deberet nutriri humore claro, & liquido, atque sanguis immediate non posset in hunc humorem conuerti, natura sagax machinata est, vt sanguis primo conuertatur in humorem vitreum, deinde facilius fieret transitus in crystallinum; ex quo videtis necessarium esse, vt vbi huiusmodi humor vitreus obscurus, & crassus est, debitum alimentum crystallino præbere non possit, quod si excedat hic humor in quantitate, fit vt cum complectatur maiorem partem crystallini, quam conueniat, non per totum crystallinum possint imagines recipi, & propterea isti, quamquam videant, non possunt tamen videre omnia, quæ vident alij, eo quod in parte crystallini à vitreo obsessa non possunt imagines recipi.

Causæ. Causæ horum morborum sunt, multitudinis, quidem huius humoris, sanguinis, multitudo, venarum nutrientium ipsum multitudo, & humorum, qui commiscentur vitreo aliunde. Diminutionis vitrei causæ sunt eaedem, quas intellexistis diminuere humorem crystallinũ. Causæ vero turbiditatis ipsius, aut prauitatis, nullę sunt aliæ, quam prauitas sanguinis, quo nutritur huiusmodi humor.

Signa. Signa, & curationes horum morborum dicit Alzarauius esse eadem, quæ sunt humoris albuginei, quæ omnia quoniam paulo

post

post fusius tractabimus, ne repetere cogar, dimitto ad eum locum.

Sed est hic non contemnenda difficultas, an vitreus humor, vel deprauatus, vel auctus, vel diminutus, possit immediatè lœdere visum; ita, vt absque hoc, quòd lœdat crystallinũ, lœdat visum. Ex vna parte est Auicenna, quid tertia, tertij, tract 4. cap. primo, scripsit, humorem vitreum lœdere visum, quia lœdit glacialem humorem, lœdere vero hunc humorem, quia nutrimentum æquale ipsi non subministrat. Est & auctoritas Galeni, qui, 2. de sympt. causis 2. nec non in lib. de oculis, cum disputasset longissime de morbis humoris albuginei, tacuit huius vitrei morbos, nec alia ratione hoc fecisse potuit, nisi, quia putauit vitreum hunc humorem nequaquam immediate lœdere visum. Ex aduerso est ratio accepta a Galeno, qui 10. vsus part. cap. 14. probat visionem fieri in illa neruorum incruciatione; quod si ita est, necessario spiritus visiui, & imagines a crystallino ad hanc incruciationem tendentes, transeunt per vitreum humorem, in quo transitu possunt lœdi ab ipso. Pro resolutione dicendum est id, quod dicit Auicenna verissimum esse, humorem uitreum non posse immediate uisum lœdere, & si lœdit, fit quia humori crystallino nocet; ad rationem uero dico, quod spiritus uisorij non transeunt per substantiam humoris uitrei, dum ad incruciationem feruntur, sed per tunicam retiformem, sicut uidetur luculentissime docuisse Galenus 10. usus part. cap. 4. & 7. de placitis. Sed & alia grauior insurgit difficultas, an uere, sicut ex Galeno suppósuimus, uisio fiat in incruciatione, an potius in humore crystallino. Ex vna parte intellexistis magnopere laborasse Galenum 10. usus part. 14. ut demõstraret oculate uisionem fieri in illa incruciatione, quam sententiam maior fere medicorum pars secuta est. Sed contra sententiam sunt duæ illustres Galeni authoritates, una est 10. usus part. cap. primo, quo in loco scribit, humorem crystallinum esse primum uisionis instrumentum, est & alia authoritas 7. met. cap. 2. ubi scribit Galenus, ambulationem non esse totius cruris, sed musculorum; similiter uisionem non esse totius oculi, sed humoris crystallini. Est & authoritas Auerrois 2. collect. 15. ubi scribit, Galenum habuisse hanc sententiam; quod uisio fiat in humore crystallino, & tunica aranea. Vnde acceperit Auerroes hanc sententiam; non admodum sum certus suspicor tamen ipsum sumpsisse ex lib. de oculis. Pro resolutione huius difficultatis dicendum puto, id quod habetur apud Auicennam 3. de anima, cap. 8. ubi scribit, prima simulachra rerum recipi in humore crystallino, sed tamen ibi non fieri uisionem, ex quo loco colligo, duo esse uisionis primaria instrumenta, unum in quo uisio inchoatur, alterum in quo perficitur. humor crystallinus est instrumentũ, in quo visio inchoatur, quia in ipso primo rerum simulachra reci-

piuntur, in incruciatione perficitur visio, quia ibi, vt demonstrat Galeni ratio, visionis iudicium consumitur. Igitur quando Galenus 10. de vsu part. primo, scribit humorem crystallinum esse primum instrumentum, intelligendum est, esse primum quo ad tempus, quia s. in ipso visio inchoatur. & notate, mea sententia Galenum eo in loco praua ratione vsum esse, vt etiam hac ratione illi authoritati detrahendum sit. dicit, crystallinum esse primum instrumentum visionis, & probat argumento suffusionis, quia, inquit, suffusiones fiunt inter crystallinum, & corneam tunicam, ideo est primum instrumentum crystallinus humor; videatis quæso, quæ ratio; nam probat non fieri visionem in cornea, & vuea, non probat tamen fieri in crystallino; nã possumus dicere Galeno, obstructis neruis, amittitur visio, ergo post neruos opticos est visionis instrumentum. quando rursum Galenus ait 7. meth. præcipuam functionem visionis esse in crystallino, respõdendum, quod ibi comparat humorem crystallinum toti oculo, quia si comparetur functio visionis ad totum oculum, & ad crystallinum, proculdubio dicitur præcipue fieri visionem non in toto oculo, sed in humore crystallino,

De affectibus Tunicæ Araneæ. Cap. 4.

Post humorem Crystallinum est aranea tela, quę obducitur crystallino: cuius functio hæc vna videtur esse, vt s. determinet crystallinum ab aqueo humore, quæ tunica facta est leuis, & subtilissima, ne s. exitum radiorum, seu spirituum impedire posset. Et aduertite, multum errasse Auerroem, qui putauit non solum ex sententia Galeni, verumetiã ex propria, visionem fieri in hac tunica, & crystallino, quod decipiatur probari potest ex illo Aristotelis axiomate, 2. de par. animal. c. 2. vbi scribit, actiones omnes esse partiũ similarium, vnde non possumus dicere aggregatum ex humore crystallino, & ex hac tunica posse esse instrumentum videndi, quia à dissimilari fieret operatio. Vsus igitur huius tunicæ, quando vitiatur, fit morbus in oculo. vitiatur autem, vel quia disrumpitur, vel quia crassescit, ita vt exitum radiorum impediat. Si frangatur, fit morbus, qui apud Galenum lib. finitionum medicarũ, appellatur ῥῆξις, seu fractio; & vitiatur visio, quia confunditur humor crystallinus cum aqueo. Si vero fiat crassior tunica, ita vt non sit peruia, fit vt visio maxime hebetetur, quoniã imagines confuse repręsentantur, & quasi omnia

velata

velata conſpiciuntur. Nonnulli fuerunt, qui exiſtimarunt, ſuffuſiones, ſeu cataractas fieri in hac tunica. Sed quia apertiſſimum eſt hoc mēdacium, vt videbitis, cum de ſuffuſionibus tractabimus, nunc hos refellere non conabor.

Cauſæ diffractionis huius tunicæ, ſunt concuſſiones, vulnera, contuſiones, humores corrodentes. Cauſæ uero craſſefactionis ſunt humores, ſeu vapores craſſi, qui adhærentes tunicæ, agglutinantur, & eius perſpicuitatem deſtruunt. *Cauſæ.*

Cognoſcitur diffractio duobus ſignis præcedentibus, ſcilicet ſi vel contuſio, vel vulnus, vel concuſſio, uel humorum acrium affluxus præceſſerit. Altero ſigno cognoſcitur, quia uidetur contuſus humor glacialis, & albugineus. Cognoſcitur uero craſſities, quia in profundo oculi, ueluti tela quædam apparet ante humorem cryſtallinum cognoſcitur & alio ſigno ex Galeno, quia ubi aliquis ueſtrum intuetur oculum alterius, ſemper propriam imaginem uidet in pupilla, hæc imago proprie repreſentatur in hac tunica, ut uidetur uoluiſſe Galenus. itaque ubi eſt craſſefacta, non uidebitis propriam imaginem, & notandum eſt, quod ſcriptum reliquit Plinius lib. 28. cap. 6. nempe in ægritudine, quamdiu huiuſmodi imago apparet, nullum mortis periculum imminere. *Signa.*

Diffractio tunicæ nullo modo curatur, & uidebitis miſeros iſtos qui ex percuſſionibus, aut alia ratione diſciſſam habent hanc tunicam, perpetuo oculis laborare. Craſſefactio uero curatur medicamētis tum internis, tum externis, extenuatoris, & exiccantibus, & attenuantibus, & hæc tota curatio eſt eadem cum curatione imaginum, ſeu ſuffuſionum, quam mox fuſiſſime tractabimus. *Curatio.*

De affectibus humoris Albuginei. Cap. 5.

POſt uitreum humorem, & tunicam araneam, poſitus eſt à natura alter humor in oculo, qui aqueus dictus eſt, & albugineus, non quod ouorum albumini aſſimiletur, ut credunt nonnulli, ſed quia ei humori aſsimilatur, qui ex ouis dum coquuntur emanat, ut præclariſsime hoc nobis Veſalius declarauit. Fuit factus hic humor, ut docet Galenus 10. uſus part. cap. 5. & 6. propter duos uſus: unus eſt, ut diſterminetur humor cryſtallinus à tunica uuea, alter ut irroretur humor cryſtallinus, ne exiccetur. Nemeſius philoſophus, & medicus ſummus, in lib. de natura ho-

minis dixit, hunc humorem factum esse, ne crystallinus dum operatur continuo, siccior fiat, & ne ab aere ambiente offendatur; quomodo uero posit offendi ab ambiente humor crystallinus, accipite, scitis crystallum esse ueluti glaciem, & propterea glacialem dici humorem, glacies uero ab aere primo liquatur, deinde siccatur; sic etiam, nisi natura præsupposuisset hunc humorem, poterat eliquari ab aere, & deinde exiccari, sicuti enim, qui volunt conseruare glaciem tempore æstiuo, reponunt eam in frigidissimis locis, ita natura volens hanc glaciem oculi conseruare, posuit ipsam post humorem amplum, qui suo frigore, & humiditate ipsam tuetur. addunt alij & hunc vsum huic humori, quod scilicet præstet ne lux repente ingruat in humorem crystallinum. Cum itaque hi sint vsus huius humoris, facile colligere possumus, quæ vitia possit hic humor pati, nam vt scriptum est apud Galenum, & Auicennam, hic humor dum à propria natura recedit, ita vt visui noceat, vel patitur in propria substantia, vel in quantitate, vel in qualitate. In substantia patitur, si fiat, vel crassior, vel tenuior. In quantitate si vel augeatur, vel imminuatur. In qualitate, si perspicuitatem amittat, quod fit, si vel obscuretur, uel alium aliquem contrahat colorem. Si crassescat humor albugineus, ait Galenus, perfectio visionis amittitur, si crassities hæc increscat amittitur visio: crassities porro, aut est in toto humore, & fit suffusio, de qua suo loco agemus: si vero non totus crassescat, sed pars, atque hæc pars totam pupillam obumbret, fit etiam suffusio, si vero non totam pupillam, sed solum centrũ pupillæ, omnia quę videntur apparent fenestrata, & perforata: si uero partes plurimæ crassescãt, fiunt imagines, de quibus suo loco. Auicẽna appellauit, hos morbos, morbos ex siccitate, quos spiritus, ipse siccat. Si sit humor iste tenuior, impeditur quoq; uisio, propterea quod lux cum non recipiatur, vt deberet primo in hoc humore albugineo, disgregat humorem crystallinum, & ipsi nocet, vnde fit, vt visio hac in parte labefactetur. Sed dicetis, nec Galenus, nec Auicenna, fecit mentionem tenuitatis huius humoris, dico non fecisse, uel quia cognito altero contrariorum, cognoscitur & alterum, uel quia huiusmodi uitium raro contingit, nam fecit mentionem huius Auenzoar lib. 1. trac. 8. cap. 23. fecit etiam mentionem Alzarauius.

Si augeatur humor albugineus, impeditur etiam uisio, propterea quod humor iste obumbrat crystallinum, ita ut ob nimiam umbram huius humoris non fiat perfecta uisio. accedit, quod dum spiritus, seu radij uisorij pertranseunt per multum humorem, hebetantur. Nemesius uoluit oculorum glaucedinem oriri ex nimia huius humoris copia, sed de coloribus oculorum aliàs. Si minuatur humor albugineus, fit quoq; impedimentum uisionis, primo quia non

recte

recte imagines recipiuntur, secundo quia, cum non adsit in oculo satis frigoris, & humoris, non potest uisio perfici, dico hoc, quia Aristoteles in libro de sensu, & sens. & secundo de part. animal. 13. scribit, ad uisionem perficiendam necessarium esse & frigus, & humidum, & propterea aues, quarum corpora alioqui sicca sunt, habuisse oculos ualde humidos, ut scilicet possint acute cernere. Si obscuratur humor albugineus, dicit Nemesius, quod idem fit, atque in aqua turbida, in qua non possunt recipi colores, nec imagines; Auicenna dicebat, non apparere formam homunculi. Si colores alienos suscipiat, impeditur quoque uisio, quia res uisæ eodem colore uidentur infectæ, quo infectus est humor. Vnde si humor albugineus sanguine suffusus sit, omnia uidentur rubea, si bile flaua, omnia flaua.

Causæ crassitudinis huius humoris sunt tam humores, quam uapores. humores, qui uel intrant loco humoris albuginei, uel per totum humorem diffusi, eum alterant, & uitiant. Quod uero uaporibus crassescat iste humor, demonstrat Auicenna duobus argumentis, unum est, quia uidemus in exterioribus, fumum, & uapores uisioni officere non parum, præterea uidemus omnia edulia, quæ flatulenta sunt, uisum obscurare, & impedire, ut lentes, fabas. Igitur causæ mediatæ crassefactionis huius humoris sunt humores commixti, aut uapores. Causæ uero mediatæ sunt omnes, quæ possunt, & humores, & uapores istos gignere, ut sunt balnea post cibum, crapulæ, cruditates. Causæ tenuitatis huius humoris sunt eædem, quas dicebat Auerroes 3. collect. 38. efficere spiritus subtiles, scilicet causæ omnes calefacientes: unde ardentes febres uehementes inflammationes, sua immodica caliditate hunc humorem attenuant. *Causæ.*

Causæ augmenti huius humoris sunt humores, qui eo fluentes, ut dicebat Auerroes, eius molem non parum augent. unde, qui catarrhis ad oculos capiuntur, solent hebetem habere uidendi aciem: quæcunque uero multiplicant huiusmodi cruditates in capite, sunt causæ mediatæ huius affectus. Causę diminutiones albuginei sunt, uel siccitas, uel effluxus siccitas, quando uel ex uehemente febre, uel ex febre consumptiua, & arida, ut hectica, uel phthisica, uel ex euacuatione immodica, uel ex ueneris usu nimio huiumodi humor absumitur: nam uidebitis oculos subsidere eorum, qui uel febribus istis capiũtur, uel nimium euacuati sunt, uel ueneris usum nimiũ habuerint, & ratio est, qua humor iste aqueus absumitur. Exitus uero, seu fluxus est causa diminutionis huius humoris, quando uel ob corrosionem, uel ob uulnus illatum, uel ob perforationem cataractarum, male adhibitam, humor iste fluxit, & exiit. *Causæ.*

Causæ obscuritatis sunt crassities humoris, & nigrities, qui miscetur, & etiam facit, vt alieni sint colores in oculis, quia si ichor, aut vapor biliosus, aut bilis, huic humori misceatur, apparent omnia alba, si sanguineus, omnia rubra. Cur vero fiant obscuritates ex commixtione horum humorum, & præsertim crassorum, dicit Auicenna esse, quia amittitur luciditas, cum humor iste, qui deberet esse politus, & læuis, fit asper, & inæqualis ob commixtionem humoris crassi.

Causæ. Circa causas horum affectuum quatuor occurrunt problemata. Vnum est, si humor coloratus commixtus albugineo facit res coloratas videri, cur in ictericis, quorum oculi toti sunt lutei, & flaui, non appareat hoc symptoma: nam tametsi istis omnia amara gustui videntur, non tamen omnia, quæ videntur, flaua apparent. Secundum problema est, si multitudo humoris albuginei nocet visui, an pueri necessario habent visum hebetem; nam hac ratione videretur esse, quia, ut habetis ab Arist. 2. de part. animal, & 2. de generat. animal. cap. 4. oculi infantium sunt magni, & admodum humidi, ita vt ait Aristoteles, continuo subsideant magis, & siccentur. tertium est, an sicuti diximus, ex crassitudine spirituum visibilium longinqua magis videantur, quam propinqua, quod quidem videtur asseruisse magnus Razes 2. cont. cap. primo, & Arist. 5. de generatione animal. cap. primo.

Quartum problema omnium difficillimum, & pulcherrimum est, an varietatem oculorum, vni homini, vt dicebat Aristoteles attributam, possimus adscribere quantitati, vel paucitati huius humoris vt multi voluerunt.

Pro primo problemate dicendum est, vt res extrinsece coloratæ videantur, necessarium esse alterum duorum, vel ut tunica cornea, qua parte pupillam tegit, sit colorata, vel vt humor iste sit coloratus; vbi igitur neutrum horum est, nõ est necessarium, vt res coloratæ appareant: iam vero in ictericis neutrum horum contingit, neq; enim flaua bilis commixta est humori albugineo, neque etiam ea parte cornea tunica infecta est; ratio est, quia in ictericis, bilis quidẽ diffusa est per vniuersum corpus, sed in venis latet tam magnis, quã subtilibus, venæ autem non sunt in humore albugineo, neque etiam sunt in ea parte corneæ, & si quæ sint, vsq; adeo exiles sunt, & breues vt nihil efficere possint. quod uero dicunt antiqui alliqui Poetæ, & Galenus etiam tum primo de symp. causis 2. tum in lib. de oculis 5. ictericis omnia flaua videri, id neq; à quopiam alio medico antiquo fuit proditum, neque experientiæ consonat, vt fusius nos in 6. variarum lectionum explicauimus.

Ad secundum problema respondetur, quod pueri quidem habẽt

oculos

oculos magnos, & humidos, sed non propter humorem aqueum, verum propter alias partes, quæ sunt totæ humentes; & hoc verum esse ex sententia Arist. videamus; dicit ipse quinto de generatione animal. primo, pueros habere oculos glaucos, & glaucedinem fieri ex paucitate huius humoris. sequitur ergo, quod in pueris hic humor aqueus nō sit multus, sed eorum oculi sunt humidi, & magni propter alias partes oculi repletas humore. possumus & aliam adferre responsionem, s. pueros etiam habere hunc albugineum humorē plurimum, atque etiam ob hoc non adinodum acutè cernere. Sed ex quo conii cis tu pueros non acutè cernere? ex hoc, quod delectantur multa luce, lucernis, & candelis, quod signū potest esse pueros ipsos non ita acute cernere, quemadmodum adultiores.

Ad tertium respondendum est, humorem albugineum sua crassitie idem efficere, quod diximus crassos spiritus facere, scilicet quod remotiora melius videantur, propinquiora vero deterius. Sed aduertendum est hunc humorem non facere huiusmodi symptomata per se, sed per accidens, hoc modo, vbi humor iste multus est, multū quoque est frigus iam vero, vt dicebat Auerroes 3. collect. 38. frigus crassefacit spiritus, calor attenuat; si igitur humor iste sua multitudine, & suo frigore crassefacit spiritus, hac ratione dicemus facere, ut longinqua magis uideantur, propinqua minus, id quod tribuebamus spiritibus crassis, uel subtilibus, ut intellexistis. Igitur dicendum est, paucitatem, uel multitudinem huius humoris aquei facere hæc symptomata, non per se, sed per accidens, s. attenuēdo, uel incrassando spiritus.

Ad quartum, & ultimum problema, quod difficillimum est, & à nemine animaduersum, cur scilicet solus homo, ut dicebat Arist. uarietatem colorum oculorum habeat? dicendum est, uarias fuisse scriptorum sententias circa horum colorum generationem; tali enim adscribendos dixerunt lumini, & luci ipsorum, qualis fuit Empedocles; alii paucitati, & multitudini humoris aquei, in qua sententia fuit Aristoteles: fuit & Galenus, sed diuersimode: quia Aristoteles colorem nigrum multitudini huius humoris, Galenus paucitati tribuit; colorem glaucum Arist. humoris paucitati, Galenus multitudini. Fuerunt alii, inter quos fuit Andreas Vesalius, qui putarunt huiusmodi colores uarios oculorum oriri ex uarietate colorum interioris tunicæ uueae; & fuerunt etiam grauissimi uiri, qui mirati sunt Galenum, quod cognouerit uarietatem colorum huius tunicæ, & non tribuerit huiusmodi causę. Sed utcunque sit, non habetur perfecta problematis à me propositi resolutio, siue sit ex paucitate humoris aquei, siue ex uarietate colorum tunicæ uueæ, non habetur cur homo uarios colores in oculis gerat, quod non est

conces-

conceſſum vlli alteri animali: nam Ariſt. primo, de hiſt. animal. & 2. de generatione animal. clariſſime profeſſus eſt, vnamquamque ſpeciem animalium habere proprium quendam oculorum colorem ut boues unum habeant, capræ alterum, & tamen quodlibet in diuiduum in eadem ſpecie unum, & eundem colorem habet, quod non reperitur in homine, quoniam inter homines alij oculos habēt glaucos, alij nigros, alij ſubuirides, alij alio colore infectos. quomodo igitur adinuenienda eſt cauſa huius difficultatis in uarietate? puto eadem ratione inueniendam eſſe cauſam hanc, qua inuenitur, cur homines inter ſe vſque adeo diuerſi ſint: nam facile erit vobis in genere equorum non ſolum duos, & tres, ſed mille equos maxime ſimillimos reperire; inter animalia cœtera ſimiliter: in ſpecie vero humana vix vnum inuenietis alteri ſimilem, & habetur apud Plinium hiſtoria illius, qui vendiderat duos pueros alteri tamquam gemellos, cum poſtmodum repertum fuiſſet non eſſe gemellos; qui emerat volebat reddi precium, qui vendiderat dicebat, immo debent tibi eſſe cariores, quia non ſunt gemelli, & ſunt quam ſimillimi. Sed quæ erit ratio? erit eadem, qua fit, vt filij oriantur diſſimiles patribus, nam non aliunde dependet, varietas in indiuiduo, niſi quia filij non naſcuntur parentibus ſimiles; ſed cur non naſcuntur ſimiles? multæ fuerunt ſententię. Aſtrologi hoc tribuerunt adſpectuum diuerſitatibus, ſub quibus naſcuntur homines. Empedocles adſcripſit imaginationi mulieris concipientis. Stoici adſcripſerunt varietati ſimulachrorum tempore coitus in animis coeuntium obuerſantium. Ariſtoteles 10. part. probl. 12. quærens, cur in genere humano ita diſſimiles fiant homines parentibus, dicit, duabus de cauſis id fieri, vna quia vir, & mulier vago ſunt animo, dum coeunt, ita vt prout phantaſmata vtriuſque varia, & diuerſa ſunt, ita quoque conceptus ſub illis imaginibus varij, & diuerſi figurantur. Altera (ſed leuis hæc eſt,) quia eo tempore ea non obſeruantur, quæ concipere volentibus neceſſario obſeruanda ſunt, & quod hippiatri neceſſario obſeruant, vt equi reddantur ſimillimi parentibus. Igitur concludo cauſam varietatis oculorum eſſe eo, quod homo inter cuncta animalia in ſua ſpecie diuerſiſſima, & diſſimillima habet indiuidua, quia in hoc genere diſſimiles valde filij parentibus generantur hoc vero fit, quia homo in eo actu varijs phantaſijs, agitatur, bruta vero in eo tota ſunt, vt non mirum ſit, ſi non ita diuerſos conceptus, & varios figurent.

Sed circa huius poſtremi problematis reſolutionem adhuc non nihil remanet dubij, quomodo ſcilicet poſſit ea ratione, quæ a nobis allata fuit, contingere, vt ſolum in genere humano tanta colorum in oculis varietas appareat, quod facit dubitationem eſt, quia tribueba-

tribuebamus hoc uarietati imaginum, quibus uir, & mulier agitantur in coitu, tamen Aristoteles primo de hist. animal. cap. 10. scribit, etiam uarietatem oculorum interdum contingere in genere equorum, itaque non uidetur sufficiens ratio allata. Respondeo Aristotelem uere dixisse, uarietatem etiam in æquorum oculis reperiri, sed consideranda sunt in hoc uerba Arist. nam dicit, interdum oculos equorum fieri cœsios idest glaucos, ex quo uidetur hoc non esse perpetuum in hoc genere, quemadmodum iu humano, & idcirco propter hoc non posse negari, quin ea ratione solus homo habeat hanc uarietatem: possumus dicere & aliud, glaucedinem in equis esse quandam exiguam nigredinem dilutam, non autem glaucedinem, vel possumus dicere, hoc genus animalis maxime assimilari homini, ut scilicet ipsum etiam imaginatione, & phantasia, seu æstimatione, ut dicebat Auicenna, tunc temporis sollicitetur; nam quicunque uersati sunt in lib. Arist. uidebunt eum sæpe coniungere in multis equum, & hominem, ueluti quando dicit, fœmina, & equa abortiuntur propter fœtorem lucernæ extinctæ. Similiter quod homo, & equus canescunt, quod fœmina, & equa postquam conceperunt, patiuntur congressum, ita ut non sit mirum, quod in uarietate colorū oculorum equus nonnihil similitudinis gerat cum homine.

Sequuntur signa horum affectuum, & primo crassefactionis huius humoris, dicebat Galenus primo de sympt. causis 2. in hoc uitio contingere, ut remota non uideanrur, & propinqua non recte. Præterea si quis conspiciat, uidebit nonnihil in pupilla crassitiei apparere, quod indicabit crassitiem humoris albuginei. Si crassities hæc augeatur, impeditur ex parte uisus, uel totus, & quando totus impeditur, apparet ueluti crassum uelum ante pupillam, si autem tota pupilla non cooperiatur, apparent res fenestratæ, & alia de quibus in sequentibus. Tenuitatis signa sunt, quod pupilla ualde splendida apparet: ad hæc, uisus diminuitur. Causæ uero, quæ præcesserunt, hoc uitij genus poterunt indicare, ut febres, euacuationes, & alia, quæ solent exiccare, & attenuare. Si augeatur humor albugineus, cognoscetis, quia totus oculus augebitur. ad hec scribit Alzaranius, laborantes aucto hoc humore rectius uidere propinqua, quam longinqua. Signa diminutionis sunt, quod diminuitur totus oculus, diminuitur quoque uisio, atque inter alia signa, sunt causę, quæ pręcesserunt exiccatoriæ, ætas, ut si uideatis senem laborare uisu, atque imminutos esse oculos, intelligetis hoc mali genus oriri ex albuginei diminutione. Si obscuratur huiusmodi humor albugineus, cognoscitur, quia non apparet facies inspicientis in pupilla; ad hęc color etiam oculi permutatus *Signa.*

est ad nigredinem, & ad obscuritatem; Similiter si mutatus sit color ad flauitiem, vel ad rubedinem, non facile potest dignosci oculis, sed ex eo, quod visa apparent colorata eodē colore, qui intus in oculis est. Hoc notare debetis, in iis signis omnibus esse omnia plane cōiecturalia, eo quod, vt dixi, sæpius hæc eadem vitia possunt originē habere aliunde, licet tamen sint coniecturalia, nihil refert ad curationem, quoniam eadem curatio debetur siue sit malum in aqueo, siue in vitreo, siue in glaciali humore.

Prognostica. Signa prognostica harum affectionum, sunt, quod omnia vitia albuginei facilius curantur, quam aliorum humorum; ratio est, quia hic humor sua natura magis passibilis est, Præterea magis etiā expositus remediis, ita vt facilius remedia ad ipsum perueharitur, quam ad alios: Est tamen sciendum, inueterata hæc vitia, aut vt dicebat Auenzoar, perfecta, vel numquam, vel difficillime sanari, sanantur autem facillime ea omnia, quæ fiunt a copia, vel crassitie humorum, rationem adferebat Galenus locis citatis, quoniam facilius est consumere humiditatem exuberantem, quam deficiētem restaurare, & reficere. Est dubitatio de diminutione huius humoris albuginei, an scilicet sit facilis curatu, nec ne nam non videtur posse diminutio sanari authoritate Aristotelis 2. de generat. animal. 4. vbi dicebat, oculum & cerebrum eiusdem generationis, & naturæ esse, sed cerebrum est pars seminalis, partes autem seminales non possunt restitui, ergo neque hic humor vmquam poterit restitui. tamen videmus experientiam aduersari huic sententiæ, quia videbitis interdum in morbis oculos subsidere ob exhaustum hunc humorem, videbitis item eosdem oculos eleuari, & magis tumere ob restauratum scilicet humorem albugineum. Nonnulli, vt satisfacerent huic difficultati, dixerunt, humorem albugineum non esse partem seminalem, sed excrementum humoris crystallini, quod habetur in libro de Anat. viuorum sub Galeni nomine edito, si est excrementum, ergo potest refici, & absumi. sed liber ille inter multa absurda, quæ habet, istud non est infirmum. ideo nō est, quod curemus eius authoritatem, quoniam hic humor nullo modo excrementum est, sed generatur continuo ab humiditatibus à cerebro demissis, vt alii humores corporis a nutrimentis, remque ita se habere inde apparet, quod vbi cerebrum humidissimum est, oculus humidissimus est, vbi cerebrum exiccatur, oculus similiter exiccatur, ita vt hæc pars omnino videatur sequi naturam cerebri, dicerem igitur hunc humorem, vel totum posse auferri, vel secundum partem, si totus auferatur, nunquam potest restitui; ratio est, quia statim concidunt tunicæ, ita vt non sit amplius locus medicinæ, si vero secundum partem solummodo diminuatur, potest resti-

tur eo modo, quo sanguis, & alij humores, modo minuuntur, modo restituuntur.

Curatio vitiorum huius humoris ad tria capita reducitur: vel ad simplicem humorem copiam, vel ad humorum qualitates, vel ad exiccationem, & inanimationem. In copia humorum hæc erit curationis ratio, quę a nobis allata est in crassefactione spirituum ex humore, vel ex spiritibus, vt scilicet primo instituatur ea victus ratio, quam intellexistis, deinde diligenter vacuetur corpus, deinde caput per medicamenta, per nares, & os, demum ad collyria desiccantia, & discutientia deueniatur. In qua re debetis illud obseruare, vt medicamenta adhibeatis ocularia, vel ex solis succis, vel liquorib. vel ex pulueribus aromatum, simul, & metallorum. metallica sola vt adhibeatis in hoc casu non facile indulgeo, eo quod non ita sint necessaria, cum etiam aromata possint præstare beneficium, sintque valde periculosa, quia sępe exurunt tunicas, & consumunt. Similiter debebunt, & omnia alia ad hunc finem tendere, vt exiccent, & attenuent; propter quod iure Auicenna in ijs casibus videtur commendasse, vt potius assati cibi, quam elixati exhibeantur. Si sit vitium ex qualitatibus humorum, erunt purgandi humores medicamentis accommodatis, veluti, si atri humores faciant malum, purgandum erit corpus medicamentis euacuantibus atram bilem, in quo genere elleborus accommodatus est, non modo ore acceptus, verum etiam naribus attractus. Similiter si bilis abundet, erit primo purgandum corpus per inferiora medicamentis bilem ducentibus, deinde erit bilis purganda ex capite; & ego soleo modo puluerem rhabarbari naribus infundere, modo eiusdem decoctum. inueni quoq; rhabarbarum in succum redactum, & oculis extrinsecus applicitum omnes has tenebras ex humore bilioso discutere. Sic quoque si pituita hunc humorem infestet, poterit proprijs medicamentis euacuari. Ex aduerso vbi malum fit ab exiccatione, vel euacuatione, nutriendum est corpus optimis cibis, humectantibus scilicet, ac probum sanguinem generantibus; ad hæc fomenta extrinseca, quæ humectent, maxime conueniunt, vt fomenta ex lacte, ex decocto meliloti, & maluæ, sed & ego inueni experientia maxime refici hunc humorem, si oculus subsidens à puerulo tenerrimo insuffletur, nam halitus huiusmodi puerorum est totus plenus calido quodam humido temperato, quod quia amicum est oculis, facilè uiuificat oculos; facile etiam reficit humidum amissum. Postremo animaduertere debetis, Auicennam alioquin diligentissimum, omnes fere huiusmodi curationes omisisse, puto hac ratione ductum; quia ut mox dicebam; omnes fere huiusmodi curationes reducuntur ad unum genus, ut scilicet, quomodo didicistis curandas

Curatio.

uisus ægritudine in spiritib. ob humores crassefactos, sic etiam putetis incedendum esse in curatione aliorum humorum, vel crassefactorum, vel ob abundantem humiditatem impeditorum. immo scribit Auenzoar lib. 1. tract. 8. cap. 13. Galenum dimisisse tractationem huiusmodi ægritudinum, quę nō habent manifestas demonstrationes, propterea quod difficillimum est huiusmodi partium vsum causas, & vitia ita exquisitè dignoscere, quemadmodum necesse est.

De imaginibus oculis obseruantibus. Cap. 6.

Irca albugineum humorem fit aliud vitii genus, quod Latini, & Arabes medici vocarunt Imagines. Galenus 4. de locis aff. 2. & primo, de sympt. causis secundo, vocat hunc morbum φαντάσματα. In hac affectione hoc contingit vt semper ante oculos videantur corpuscula quædam varia moueri, quæ vere apparent ante oculos. Dico varia simulachra apparere, quia interdum videbitis ægros accusare muscas, interdum cimices, nonnumquam capillos, sæpe etiam catenas, aut aliquid simile. Dico quoque, has formas moueri, & volitare, vt distinguantur a suffusionib. quia quęcunq; in suffusionib. apparent, nunquam mouentur, sed semper firma manēt. dico vere apparere hæc simulachra, vt distinguam a corrupta imaginationes, in qua interdum videntur, & accusantur hæ imagines, sed non vere apparent; quod genus contingit in phrenitide, & melancholia. Sed dicet aliquis vestrum, quomodo dicis has formas moueri? quoniam Auicenna tertia tertii, tract. 4. cap. 8. scribit, hunc morbum fieri ob stationem humoris. igitur non ob motum. dico stationem apud Auicennam significare existentiam rerum, existentia porro dicitur tam de re, quę mouetur, quam de ea, quę immobilis manet. Est hæc affectio inter symptomata lęsæ actionis visoriæ deprauatè, nam videntur ea, quę videri non debent, vt iure visus deprauatus esse dicatur. Morbus à quo dependent hęc symptomata, est morbus in via, & in numero. In via, quia ante foramen vuæ sunt corpora, quæ esse non deberent. In numero, quia adest, materia, quæ adesse non deberet. De loco proprio, vbi fiunt hæc simulachra, non videtur inter omnes authores constare; ego tamen existimo, fuisse Galenum, & Auicennam in hac sententia, locum proprium esse inter corneam, & crystallinum humorem, ita scilicet, vt possint

fieri tum in ipso humore aqueo, tum etiam inter crystallinum, & corneam. Nec miremini Galenum primo Prog. 24. ponere has imagines in ipso humore albugineo, quia loquitur eo loco solum de imaginibus, quae fiunt ex indigestione. An possint istae imagines esse etiam extra oculum in aere? ego puto omnino nugas esse, quia si essent in aere, vel vere essent, vel non, si vere, non esset morbus, quia videre in aere imagines, quas alii non vident, proficiscitur ex bonitate visus, non autem ex vitio. Si uero apparerent, & non essent, hoc quidem esset vitium imaginatiuae corruptę, potius, quam visus. Dico imaginatiuae corruptae, quia multi ob timorem, cum habeant imaginatiuam corruptam, videntur sibi videre imagines, quae non sunt; audietis saepe aliquos, qui dum nocte ambulant, referunt se uidere uarias imagines, quod non aliunde proficiscitur, nisi quia ob timorem imaginationem corruptam habent, ob quam corruptionem, putant se uidere, quae non uident, & de hoc etiam, ut medici, poteritis reddere causam aliquorum, qui dicunt, se nocte uidere daemones; dico ut medici, quia secus est loqui, ut Christiani. Hoc in loco uolo uos pulcherrimum adnotare, nescio an dicam errorem Aristotelis, uos iudicabitis, sat est a nemine fuisse animaduersum. Aristoteles 3. Meteor. text. 15. sermonem habens de Iride, refert casum, & historiam cuiusdam, qui perpetuo uidebat imaginem, quę ex aduerso ipsum inspiciebat. reddens rationem huius Philosophus, ait, hoc fuisse ob debilitatem uisus, quia radij eius, cum essent debiles, non poterāt permeare aerem, unde ab aere reflexi, reddebant imaginem. Hoc quoque confirmatum habetis apud Senecam primo quaestionum nat. cap. 3. sed sicuti concedo Aristoteli, & Senecae potuisse contingere, ut aliquis semper suam uideri immaginem, tamen non existimo hanc fuisse huius euentus rationem; atque ad hoc credendum duobus maximis argumentis impellor, unum est, quod si ob debilitatem radiorum hoc continge re posset, quaero ab Aristotele, cur alij, qui laborant extrema debilitate uisus, ut myopes, & nyctalopes, hoc non patiuntur, deberent enim hoc etiam pati, si debilitas radiorum hoc efficeret; sed hoc nequaquam contingit. Igitur haud consona uidetur Aristotelis, & Senecae ratio. accedit & aliud, quod Aristoteles hoc in loco uidetur desciscere a suo placito, nam fuit dogma peripateticorum, uisionem non fieri per extra missionem radiorum. Sed cur Aristoteles hoc in loco à suo placito recedat, aliqui causam reddūt, quod nihil hoc referat. Ait Galenus 10. de usu part. & 7. de placitis cap. 5. agit aduersus hos, & demonstrat Aristotelem errasse, quia aut suppositum, quo probat Aristoteles hunc euentum, est uerum, aut non, si uerum, ergo est uera medicorum sententia, quod uisus fiat per extramissionem,

missionem, si falsum, quomodo vult hunc euentum falso supposito probare? Igitur uidentur mihi posse medici huiusce euentus rationem melius, quam Aristoteles, reddere, idq; possumus ex hoc ipso morbo, quem tractamus, demonstrare. Galenus primo de symp. causis 2. scribit, interdũ contingere, vt ante pupillam humores quidam consistant, quos qui habent, vidētur videre imaginem. & aduertite, Galenũ hoc in loco vti hac voce idolon, cum alias dicat phantasma, quasi in hoc casu, quod apparet, sit imago aliqua corporis. Igitur constituto Galeni dicto, existimo, eum, cuius meminere Aristoteles, & Seneca, passum fuisse hunc morbũ, quod scilicet haberet humores ante pupillam, qui referrent imagines; & id hac coniectura demonstro, quia si fuisset ratione aeris, prout aer magis, vel minus mutatur, sic debuisset illa imago mutari, quod quidem non est necessarium, vbi quis in oculo portat causam illam, & imaginem. Quod si hoc nõ placet, possumus etiam hunc euentum alia ratione tueri, quod s. bonus ille vir corruptam imaginationem haberet, & imaginaretur, quod non erat. Confirmare id licet ex Alex. Aphrod. & Olympiodoro, qui eo in loco dixerunt hunc fuisse Antipherontem Oritanum, cuius mentionem facit Aristoteles lib. de memoria, & reminis. erat autem Antipheron ille insanus, quia imaginationem corruptam habebat, si enim quandoq; videbat aliquem, existimabat se semper videre, & putabat se recordari, eo quod phantasmata pręterita, & præsentia reputabat. Quod si talis erat, fieri potuit, vt ratione imaginationis corruptæ hoc contigeret, non autem, vt Aristoteles, & Seneca dixerunt.

Sunt igitur hæ imagines, vt audiuistis, vapores concreti seu humores existentes circa humorem albugineum: sed circa hanc determinationem occurrit grauissima, & difficilis dubitatio, quia Aristoteles 2. de anima text. 116. scribit, sensibile positum supra sensum non facere sensationem. Quomodo igitur, quod est intra ipsum sensorium poterit videri? In hac dubitatione inuenio scriptorum diuersas esse sententias, sed quæ magis validæ fuere, duæ sunt; vna, quod duplex est visio, alia perfecta, alia vero imperfecta, imperfectam appellant, quę fit sine medio: perfectam, quæ fit cum medio. Dicunt isti Aristotelem eo in loco intellexisse de sensatione perfecta, in qua necessario requiritur medium, & imagines quæ videntur, non videri perfecta visione, sed imperfecta, ita vt non sit mirum, si sensibile hoc positum supra sensum [illegible] ideatur. hæc sententia duabus rationibus mihi placere non potest; vna, quia Aristoteles aperte profitetur in omni visione, quæcunque sit, requiri medium, igitur hæc distinctio vana est, & numquam ab Aristotele excogitata: Altera ratio est, quia si hoc verum esset, [illegible]

[illegible]us

mus dicere, vueam tunicam debere conspici, hac scilicet visione imperfecta, ser clarum est colores vueæ tunicæ à nemine videri. Igitur in somnium est huius visionis imperfectę. Altera opinio est, quod duplex sit visio, altera per proprias imagines rerum, seu positiua, altera per imagines alienas, per priuationem; vbi dicunt isti, debent videri res per proprias imagines, necessarium est mediũ, vbi vero res priuatiue, seu per alienas imagines videndæ sunt, non est necessarium, quomodo autem priuatiue videantur, declarant, quia vel res, quæ sunt ante oculos, sunt peruiæ, vel non, si sint peruiæ, videntur res externæ coloratæ colore illarum rerum, si non sint peruiæ, aut obturant totam pupillam, atque ita faciunt cœcitatem, aut obturãt partem, & qua parte obturant, cum res non videantur per se ferunt imaginem obscuritatis, & nigredinis, ita vt secundum istos imagines, quę uidentur, nihil aliud sint, nisi partes illæ rerum externarum quæ non conspiciuntur, quemadmodum dixerunt aliqui de maculis Lunæ, existimantes illas nihil aliud esse, quam partem Lunę, quæ non videtur, Hæc opinio plurimos fautores habet, & fere a maiori authorum parte comprobata est. Sed ego eos vt damnem multis rationibus adducor, prima, quia si imagines essent partes rerum externarum non visæ, sequeretur numquam, vbi adsunt istę imagines, res integras uideri. sed hoc falsum est, quia sæpe uidebitis homines laborantes hisce apparitionibus, nihilominus res integras uidere. secunda ratio est, quia si hoc uerum esset, sequeretur, imagines formari secundum corpora externa, sed hoc experientia falsum probatur, quia apparent interdum cimices, interdum catenæ interdum pili, quę formæ, & figuræ multum abest, ut possint ita formari a rebus externis tertia ratio est, quia si hoc ita esset non ita crebro deberent permutari huiusmodi figuræ, sicuti permutantur, quod si permutarentur, necessario quoque imagines rerum uisarum uariæ apparerent, quia si catena apparet, eo quod pars rei uisæ non uideatur, profectio deberet aliqua similis forma, aut non admodum dissimilis, in rẽ uisa esse. quarta ratio est, quia formæ huiusmodi semper deberent apparere nigræ, & obscurę, ut sunt maculę Lunę, sed hoc falsum est, quia interdum cinereæ, & albicantes, sæpe nigricantes conspiciuntur. accedit his omnibus authoritas Galeni, qui primo Prognost. tex. 24. scribens in humore albugineo aliquibus fieri apparitiones suffusis similes, ita scribit, quando humidum artum opponitur, uel crassum prohibens radios uisibiles, quo minus exeant, ibi apparet imago secundum humidi consistentis naturam, ex quibus uerbis clare habetis apud Galenum has imagines positiuè non priuatiuè fieri ab humido consistente ante pupillam. quid igitur dicendum est in hac difficultate, quę magna est, &

& diu torsit multos medicos? Tentabo sententiam meam in hac re explicare, quam vt certam habeatis, quatuor sunt mihi supponēda breuiter. Primum est, visionem, vt sępe diximus, non solnm fieri per receptionem specierum, vt crediderunt Peripatetici, sed per extramissionem radiorum, seu spirituum, & per receptionem specierum medi s radi s. Alterum est, quod radii isti visuales non solum referūt species ad humorem crystallinum, sed species illustratas a luce, si debet fieri visio; hoc demonstro, quia si in tenebris quis aperiat oculos radi visuales exeunt, species rerum sunt in aere, commiscentur species radi s, sed cur non fit visio? quia species illæ non sunt a luce illustratæ, ita vt possit fieri visio. Tertium est radios ipsos recta per pupullam a crystallino vsque ad corpora videnda ferri, quod luculentissime demonstratum habetis a Galeno 10. vsus part. & primo de placitis, quinto. Quartum, & vltimum suppositum est, nō omnia corpora reddere de se species, sed solummodo terminata, quia quis est; qui videat aerem, qui cum sit corpus interminatum, non facit species. his positis, dico breuiter, veram esse sententiam, quod res externæ videndæ positę supra oculum non videntur, ratio est, quia etsi species, seu radij visuales exeuntes a crystallino humore attingūt speciem ipsius rei, quia tamen carent luce specie s, non sunt illustrat æ, ideo non potest fieri visio; secus est de imaginibus, quia imagines videntur, cum species ipsarū sint illustratæ a luce, nam si oculos claudat, qui laborat imaginibus, vel manum supra oculos ponat, non videbit has imagines; ratio est, quia radij non sunt illustrati, uidēt uero apertis oculis, eo quod radij uisuales exeuntes redeunt illustrati; itaque ut species extimas obiectas, sic quoque intimas receptas, cū sunt illustratæ, referūt, & hoc appareat, quia cum imaginibus uidentur & aliæ rea, propterea quod sicut radi illustrati referunt species extimas, ita & internas sibi obiectas. Atque sic tertij problematis potest reddi ratio.

Cum igitur imagines in oculo uideantur, eo quod radij extima luce illustrati, dum redeunt, species existentes in oculo referunt ad crystal linum, causa sciri potest multorum, quæ circa hoc contingunt. Primo cur huiusmodi imagines neque nocte, neque in aeris caligine inspiciantur, siquidem cum sint admodum pusillæ, opus habent multa luce, & quia nocte, & sub uesperam lux est admodum exigua, fit ut istæ imagines non uideantur. Potest quoque sciri, cur uuea non uideatur, quia radij, seu spiritus feruntur per foramen uueæ, neque uueam ipsam attingunt; accedit quod nulla in albugineo humore est uueę species, ut possit reportari a radijs ad humorem crystallinum. Sic etiam intelligi potest, cur cornea nō uideatur, cum sit ante pupillam, quia scilicet est adeo subtile corpus,

ut

vt fere interminatum sit, iam vero dixi species solum facere corpora terminata. Potestis etiam intelligere & aliud, cur si in summa luce, quando ante oculos ponũtur res nigræ, & virides, huiusmodi imagines non conspiciuntur, sicut quando oculos ad solem, aut ad res albas conuertitis; siquidem ex inspectione rerum obscurarum diminuitur lux, et radij non ita illuminantur, & cũ illuminati non sint, nõ possunt referre speciem rerum existẽtium in oculo. Atque hactenus de natura imaginum. Ipsarum autem differentiæ plurimæ sunt, quia aliç perpetuæ, aliæ vero interpolatæ, aliæ recentes, aliç antiquæ sunt, aliæ capillos referunt, aliæ muscas, aut aliquam aliam figuram, aliæ sunt, nigræ, aliæ citrinæ aliæ per essentiam in capite, aliæ per consensum. Et aduertite me dixisse per esentiam in capite, & non in oculo, propterea quod huiusmodi imagines fieri nequaquam possunt essentiales in oculo, semper autem ad ipsum oculum mittitur materia.

Causę materiales, & immediatæ sunt, vel vapor crassus, vel humor, vt plurimum. Et notate, me dicere, vt plurimum, propterea, quod fiunt eae imagines interdum a vaporibus subtilioribus, & hæ sunt adeo leues, & momentaneæ, vt fere a medicis non curentur. Dixi quoque, vt plurimum, quia Auicenna scribit, interdum obscurissimas maculas esse in cornea, quę faciunt imagines, tametsi ab alijs non videantur Sed hoc licet ego fieri posse putem, existimo tamen, hoc non esse adeo vitiosum, & potius molestiam parere, quam morbum. Sunt itaque causæ immediatæ, & materiales humor, & vapor crassus, qui possunt esse varij, & diuersi, nam interdum biliosi, interdum melancholici, interdum sanguinei, plerunque pituosi. Inter eas causas uidetur Auicenna's, & aliam posuisse, scilicet intemperiem aliquam albuginei humoris. Causę porro mediatæ, et efficientes, sunt caliditas capitis iecoris, meserei, et hypochondriorum: adnumeratur ab Auicenna, & acuitas uisus inter has causas, quia, ut intellexistis, debetis scire, nullum esse corpus adeo exquisite sanum, quin aliqui uapores tollantur ipsi ad caput, et oculos. Sed differunt, quia aliquibus plus, aliquibus minus, alijs crassiores, alijs subtiliores, sed in omnibus, ut dixi, aliqui attolluntur, pauci, et subtiles in paucis uidentur, crassiores uero, et plures fere uidentur ab omnibus, qui eos habent. Qui autem sunt pauci, et subtiles uidentur ab illis, qui pollent acumine uidendi, ita ut acuitas in causa sit cur uapores illi uideantur ab aliquibus, cum iidem ab alijs non uideantur, qui minori acie uidendi sunt prediti. Est igitur inter causas harum imaginum reponenda, secundum Auicennam, acuitas uidendi.

Causæ procartarcticæ, et primitiuæ, uariæ sunt, aestus aeris,

vigiliæ,venus,ſtudia, venæ ſectio frequens, & videbitis multos, quibus ex ſola venę ſectione frequente obortę ſunt imagines, vomitus quoque inter has cauſas reponitur:nam Alex. 2 .probl.5 4.quærens, cur aliquibus cum tuſſiunt,& vomunt appareant ante oculos veluti ſydera,inquit,cauſam eſſe,quoniam in vomitu,& enixu,fit maxima interiorum viſcerum compreſſio , qua multi vapores mittuntur in oculos , qui prout varij ſunt, varij quoque adſpectus , & colores apparent : addatis vos,quia in vomitu ſæpius humores bilioſi reiciuntur,tūque fit,vt huiuſmodi vapores bilioſi,& flaui referant imagines veluti aureas,ſydera referentes Igitur inter has cauſas reponitur etiam vomitus.

Signa. Signa, quibus poſſitis cognoſcere hos affectus, non aliunde petenda ſunt,quam a relatione aegri, quocirca diligenter inueſtigandum apud aegros, dum conqueruntur , quænam ſint huiuſmodi imagines,quales,quantæ, & quando appareant,& reliquas conditiones , quæ paſſunt deſcribere has imagines ; nam poſtquam hæc cognoueritis ab ægris, non erit arduum vobis intelligere quæ ſint ſpecies imaginum.Si enim erunt perpetuæ,protinus colligatis eſſe ab humore, ſi uero neque continuæ ſint, neque periodicę ſed interdum abeant,interdum redeant, iudicetis eſſe à uaporibus; rurſum ſi ſint faciles, & tenues,non uno modo nec ſub una figura, ſed ſub pluribus apparent : adhæc ſi non uideantur, quando non animaduertitur,& appoſitis rebus obſcuris ante oculos non apparent, ſignum eſt has oriri eſt acumine uidendi. Si longo tempore apparent,& præceſſit uel ophthalmia, aut alia aliqua cauſa refrigerans, aut calefaciens,argumento erit ab aliqua intemperie albuginei humoris oriri . Quæ fiunt per conſenſum ab aliis partibus, & non per eſſentiam in capite,docet Galenus 4.de locis aff. primo, & ſecundo, de ſympt. cauſis , quomodo cognoſcendæ ſint, ubi ſcribit, ſi neque continuę , neque uniformes,atque in utriuſque oculis appareant, ſignum eſſe fieri per conſenſum alicuius partis inferioris . Sed quia poſſunt fieri conſenſu, ut audiuiſtis , uel a iecore, uel a ſtomacho , uel ab aliis partibus , hoc etiam cognoſcere uos oportet . Galenus & Auicennas tradunt quattuor ſigna , quibus dignoſcitur a ſtomacho malum oriri Primum eſt , ſi hę imagines tunc magis manifeſtentur,quando eduntur cibi flatuoſi, & craſſi,ut allia, cœpe, porri. Alterum, ſi fiant hæ imagines, quando fit concoctio in uentriculo, & conſummata concoctione finiantur . Tertium ſignum eſt , ſi appareant imagines,quādo pleno ſtomacho,fit motus intempeſtiuus, uel balnea adhibentur.Quartum,& ultimum eſt,quando hę imagines fiunt cum uertigine, cum nauſea , cum uomitu , & deinde finita uertigine,nauſea,& uomitu , deſinunt . His enim ſignis poteritis

ſemper

ſemper certiores fieri, an malum oriatur à ventriculo.

Signa vero prognoſtica ſunt, quod iſtæ imagines portendunt cataractas, ſuffuſiones, atque id non modo intelligendum eſt de eſſentialibus, & humoralibus, verumetiam de ijs, quæ fiunt & per conſenſum, & a vaporibus. Quod imagines humorales, & eſſentiales conuertantur in ſuffuſiones, ita clarè conſtat, vt non egeat probatione. Quod vero etiam, quæ ſunt a vaporibus, conuertantur interdum in ſuffuſionibus, probatur, quia oculus cum ſit pars frigidiſſima, & humoribus plena, ſuo frigore etiam vapores in aquam conuertit, atque ſuffuſiones facit, quæ fuit ſententia Galeni 4. de locis aff. primo, & Auenzoar lib. 1. tract. 8. cap. 18. quo in loco dicebat, in oculis idem euenire, quod contingit in balneis, in quibus, vt vapores, qui ad tectum balneorum feruntur, concreſcunt in aquam ſic vapores peruenientes ad oculum, in aquam concreſcunt. Sed aduertite hoc quidem contingere, non tamen frequens, & perpetuum eſſe, vt vapores in aquam conuertantur, & faciant ſuffuſiones. Sed quæretis a me, quibus ſignis poſſitis cognoſcere, quando iſtæ imagines conuertendæ ſint in cataractas, & quando non? Vnus Auicennas inter medicos videtur id tribus ſignis tradidiſſe, quorum primum eſt, ſi per ſex menſes durauerint hæ imagines, nec viſus offenſus ſit, nec oculus conturbatus, quia rariſſime contingit, vt ſi imagines facere debeant cataractas, intra hoc tempus non faciant. Hoc ſignum captum eſt a Galeno 4. de locis aff. 2. quam quam Galenus hoc explicatè admodum non doceat. Sed notare debetis, fuiſſe etiam aliquos Arabes, qui hoc tempus non ſex menſibus determinarunt, ſed quatuor, aliqui etiam duobus, & ego vidi duos, quibus ſubortæ ſunt ſuffuſiones ſecundo menſe, poſtquam cœperunt apparere imagines. Secundum ſignum allatum ab Auicenna eſt, ſi imagines modo redeant, modo abeant, modo augeantur, modo minuantur, & ſemper tamen uiſio integra maneat, quoniam illud argumento eſt, eas imagines non eſſe finiendas in ſuffuſiones; ratio eſt, quia hæ fiunt ex uaporibus aereis, & tenuibus, qui difficillimè in aquas concreſcunt. Tertium ſignum eſt, ſi imagines ſint ex craſſis uaporib. & diu perdurent, neq; tamen uiſum, aut oculum umquam offendãt. Sed dicetis, uidetur hoc ſignũ idem eſſe cum primo. Dico in duob. differre. In uno, quoniam in illo præfinitum eſt tempus, in hoc uero minimè. In altero differunt, quoniam in primo nõ eſt timor futuræ ſuffuſionis, in hoc uero eſt, quia illæ imagines fiunt a uaporib. craſſis. Hæc ſunt tria ſigna allata ab Auicenna, qubus addo ego quartum non contemnendum, & forſan magis neceſſarim, & eſt, ſi iſtæ imagines referant uel culices, uel muſcas, uel ſint latę, & uigrę, fere ſemper pręin-

Prognoſtica.

dicant futuras suffusiones, si vero sint capilliformes, vel veluti subtilissimæ catenæ, aut circuli subtilissimi, vel numquam, vel rarissimè portendunt cataractas. & præterquam, quod in multis longa experientia id obseruaui, habeo etiam rationem, qua vtimur Cassius medicus libro problematum medicinalium 9. Is enim quærens, cur quibus fiunt suffusiones, appareant ante oculos modo culices, modo muscæ, modo formicæ, affert rationem, quia istis humor, qui ante oculos congregatur, coit, vnde cum visus penetrare nequeat, apparent huiusmodi imagines. Ex quo elicio, semper vbi apparent similes formæ, argumētum esse iam vapores, & humores in vnum congregari, quod est principium futuræ suffusionis. Vbi vero capilli, & catenæ apparent, indicium est vapores, & humores acutos, & tenuissimos esse, neq; ob prædicta coire, aut congregari, ita vt efficiant suffusiones. Igitur colligendum est, præter alia signa, hoc non infimum esse futuræ suffusionis, quando hæ imagines adsunt.

Curatio. Sequitur curatio imaginum, quæ duplex est, altera earum, quæ cataractas futuras non portendunt, altera earum, quæ futuras portendunt; vtraque tamen habent communem victus rationem, vt primo, aer omnis caliginosus, tenebrosus, & crassus fugiatur, serenus vero, & lucidus eligatur. Similiter fugiatur sol quantum fieri potest, & omnia, quæ instar solis caput calefacere, & perturbare possunt. Pectinationes, frictiones capitis, lotiones quoque si moderate fiant, & ab anterioribus ad posteriora, maxime conducunt. Ira, timor, cogitationes omnes profundæ, sunt vitandæ; vitandum quoque est studium, neque aliquid intensè est inspiciendum, saltem post cibum. Balnea, & venus intempestiua, maximè sunt fugienda, vitanda est quoque alui immoderata adstrictio: quoniam solent hæc nedum morbum promouere, verumetiam de nouo efficere; Vina generosa, crassa, acria maximè sunt abhorrenda, & si fieri potest prorsus à vino abstinendum est, vel saltem vtendum albo, puro, & tenuissimo. Si vinum non placeat, licet vti aqua cui incocta sint fœniculum, euphragia, & chelidonia. Sed dicetis, Razes, & Auicenna damnant prorsus aquæ potum. Dico aquæ potum immoderatum, & in illis, qui sunt inassueti iure damnandam esse, nam ab Auicenna, & Raze damnatus est, quia ex immoderato potu aquæ vitiatur ventriculi concoctio, qua vitiata suggeritur materia imaginibus. Inter cibos sunt vitandi, qui crassi sunt, qui oculos, & caput tentant, vt legumina omnia, inter herbas caules, lactuca, & quæ solent caput, & oculos replere. Auicenna 2. lib. scribit, pisces facere cæcitatem, & etiam, vbi tractat hos morbos, scribit pisces maxime vitandos esse, id quod sequaces Auicennæ,

nę de omnibus piscib. intellexerunt, sed neque fuisse Auicennę mentem, neq veritatem existimo: quoniam inter pisces sunt saxatiles, & littorales, qui possunt facile concedi, eosq; dicebat Hippoc. 2. de dięta leues esse, solos polypos grauare, & sepias oculos inquiens, vnde solum oculis nocere pisces crassiores statuendum est, atque ita explicanda est Auicennę sententia, quando dixit, pisces, & cibos crassiores fugiendos esse, vt de iis tantum, qui crassi succi sunt intellexerit. Instituto communi victu, attendendum est an portendant futuram cataractam, an non. Si non, est tantum victus rationi studendum, & dimittenda sanguinis euacuatio, dimittendus vomitus, quem Hipp. lib. de locis in homine, vt oculis perniciosum damnat. Quod si etiam aliquid erit agendum, sufficiet vna, vel altera in anno purgatio, & vsus alicuius collyrij, quod non possit oculos multum perturbare, cuiusmodi esset istud. R. aquarum fœniculi, chelidonię, euphragię anà vnc. ij. s fellis perdicis drac. iij. croci drac. ij. pul. maioranę vnc. s. macerentur omnia per tres dies, deinde per filtrum destillentur, atque hoc liquore vtamini. Dicit Razes etiam maioranam solo odoratu caligines abolere, sed nisi malum augeatur, omnia remedia oculos perturbant, & potius instrumentum visus lædunt. Si imagines aquam portendant, duplicem curationem habent, primum vt auertatur humor fluens, quo minus possit morbus augeri; secundum vt materia, quę iam ad oculos fluxit, & concrescere cœpit, omni studio dissoluatur, & exiccetur. primus scopus expletur, dicit Auicenna, purgando corpus, stomachum, & caput, secundus exiccando caput ipsum, & oculos. Igitur ut accommode utriq; scopo satisfaciatis, primum atque certi eritis fieri suffusionem, erit lenienda aluus hoc pacto. R. elect. lenit. vnc. j. elect. de psyllio drac. ij. misce, Lenita aluo erunt deinde pręparandi humores huiusmodi syrupo. R. fol. maioranę, chelidonię, euphragię anà p. s. sem. fœniculi drac. ij. rad. rutę, drac. j. s. fiat decoctio. s. a. deinde R. Dictę decoctionis, oxymellis simpl. syr. de stœcade, de duabus rad. anà drac. 5. misce fiat syrupus. Postquam erunt pręparati humores, & uię apertę, erit purgandum caput, et corpus, atq; hoc poteritis facere caputpurgis, pilulis aureis, cochiis, mezerei: nam hmōdi pilulę de mezereo putantur euacuare aquam in quolibet membro. Itaq; forma sit talis. R. pilularum aurearū, cochiarum anà scrup. ij. pilularū de mezereo scrup. s. pul. fœniculorum gra. xv. cum oxymelle fiant pilulę 5. et capiantur duab. horis ante lucem. Sed dicetis, cur nullam facis de sanguinis missione mentionem? quoniam, vt dicit Auicenna, inutilis, et perniciosa est, nisi necessitas cogat: necessitas autem est, quando adest sanguinis plenitudo, vel sanguis admodum feruet, et presertim in capite. Ve-

teres incidebant arterias; nostris temporibus possumus vti appositione hirudinum ad eas partes, vel scarificatione. Postquam vniuersum caput purgatum erit, deueniendum est ad ea, quæ magis immediate possunt, & caput, & oculos expurgare, vt lotiones, caput pugia, errhina, gargarismata, & masticatoria, quorum omnium quoniam formas habuistis, ad eas vos remitto. Est dubitatio de sternutamentis, an iis vti hic liceat. Ex vna parte Hippocrates in lib. de locis in hom. dicebat, ea, quæ per nares purgant, maximè conferre affectibus oculorum. Ex altera parte non videtur admodum tutum hoc remedij genus, qui attrahit à capite ad oculos accedit & autoritas Auicennæ, qui scribit, sternutatoria iuuare in curandis imaginibus, quatenus purgant caput, nocere autem quatenus mouent humores, & ita possunt facere aquæ descensum. Pro statuenda hac re, tria dico, vnum, medicamenta, quæ per sternutationem euacuant, si sint fortia, non conuenire, si debilia, conuenire, quia dicebat Hippocrates fortia purgare caput, debilia oculos solum. Alterum, quod vbi adhibenda sunt sternutamenta, videndū est, an caput sit exquisite purgatum, an minus, si sit purgatum, possumus tuto vti sternutamentis debilibus, si vero non sit exquisite purgatum, nullo modo conueniunt, quia à capite pleno facile, possunt attrahi humores ad oculos. Tertium est, quod possumus purgare oculos per nares, licet sternutamentum non excitemus, nam sunt medicamenta, quæ naribus infusa, hoc efficere possunt, vt succus maioranæ, fœniculi, radicis beatæ, qui omnes per nares calidi tracti purgant oculos mirifice, nec lœdunt. Postquam corpus, & oculi erunt exacte purgati, deueniendum est ad localia medicamenta, quæ tres conditiones habere debent, vt abstergant, exiccent, & modice penetrent. Pro localibus Hippocr. libro de locis in homine visus est laudare ea, quæ lachrymas concitant, vt cœpe, & allia. Sed cautè, & prudenter intelligenda est Hippocratis sententia: propterea quod dicit, id agendum, si veluti capilli in oculis currant, quo ænigmatice significare voluit, si humor, qui infestat oculos, sit crassior, & terrestrior; iam vero humor, qui facit has imagines non est talis, & propterea vitanda sunt ea medicamenta, quę possunt lachrymas ciere, & vt habeatis aliquam formam medicamentorum extrinsecorum, dabo vobis duas, alteram liquidam, alteram aridam. Liquida est. R. fellis hircini vnc. j. succi maionæ, vnc. j. s. antimonij, croci anà drac. ij. gummi drac. j. vrinæ pueri impolluti q. s. fiat collyrium sec. artem. Aridum medicamentum est huiusmodi. & notate hæc medicamenta dici ab Arabibus Alcocol, liquida vero Sief. R. tutiæ nouies ignitæ, & in succo chelidoniæ extinctæ, drac. ij. aloes hepaticæ, croci anà drac. j. piperis albi

℞ drac. s. marchesitæ, scrup. j. fiat puluis subtilissimus, & læuigetur. Superest inter medicamenta unum, quod solet esse in vsu apud communes practicantes. s. cauteriũ, de quo non possum negare, quin maximam adferat utilitatem ad præseruandum a suffusione. Sed de loco, estis duo monendi. Primum, quod ubi suffusio timetur propter humorem, cauterium solũ iuuare potest, quod efficitur in nuca quia humores fluẽtes ad oculos, per eam partem, tamquam per aquæ ductum expurgantur. ideo ego consulo, ut frequenter hoc remedij genus usurpetis. Aliud est, quod periculo imminente à uaporibus, qui continuo ab inferioribus ascendunt ad superiora, cauterium in cõmissura coronali conuenit. Sed circa hoc cauterium adhuc duo notanda sunt, unum, quod ex hoc numquam speretis euacuandam esse materiam, quę detinetur intra cranium, hunc enim contra naturam sursum ferri oporteret, & cranium penetrare. Itaque humor intra cranium non potest per hoc foramen euacuari. sed solum uapores, qui sursum petunt. Alterum, quod estis admonendi, est, ut quantum fieri potest uiteti, hoc genus remedij tempore hyemali, quia nostis quanto studio quodlibet uel minimum capitis malum ab aere sit tuendum.

De suffusione. Cap. 7.

POst imagines solet alter morbus sequi, Græci ὑπόχυμα dictus, Hippocrates, & Galenus Hypochysin uocant, Latini suffusionem, Barbari medici interdum cataractam, interdum aquę descensum. Veteres existimarunt glaucoma, & suffusionem idem esse, sed non parum differunt, quia glaucoma est affectus humoris crystallini, suffusio uero est concretio humoris extranei ante pupillam, ob quam concretionem uisus impeditur, aut aboletur. ex quo clarum est, hunc affectum esse symptoma, in genere actionis uisorię ablatæ. Morbus, a quo dependet, vt docuit Galenus 14. Meth. cap. 13. est morbus in uia, & in numero. Cæterum de loco, ubi hic morb. positus sit inuenio diuersos esse medicinæ scriptores, immo diuersus est sibi Galenus. nã li. de oculis, si tamẽ ipsius est, voluit hoc morbi genus positum esse inter humorem crystallinũ, & vuam tunicam, id quod etiam videtur censisse primo Prog. 24. vbi scribit, fieri suffusiones circa humorem albugineum. hanc sententiam inter Arabes sectati sunt Alzarauius, & Haly. Abbas. Cœterum idem Galenus 10. usu part. cap. 1. aliam sententiam ui detur habuisse, ait enim, suffusionis lo-

sionis locum esse inter crystallinum,& corneam tunicam,quam sẽtentiam mutuati sunt fere omnes Græci & præsertim Paulus, Aetius,& Actuarius. Auicenna diuersus ab his fuit,qui tertia tertij, vbi agit de aquę descensu,ait,effici hunc morbum inter albugineum syphac,& corneam. Fuerunt quoque ex Arabibus,qui existimarunt fieri inter vueam,& corneam. Cęterum Cor. Celsus inter omnes aliam sententiam habuit lib. 7. cap. 7. vbi ait,suffusionem fieri post duas tunicas,s. post corneam,& vueam,ea s. in parte, in qua spacium quoddam intercedit inter aqueum humorem,& corneam,quę etiam sen tentia potest videri fuisse Galeni loco Progn. citato. Hæc res dubia est inter scriptores, Sed vt breuiter omnia intelligatis, videndum est,quæ sit natura suffusionis: nihil enim aliud est,nisi humor quidã & vapor concretus,& condensatus ante pupillam, seu humorem crystallinum,igitur vbicũque potest hic humor concrescere, putãdum est totum eum locum posse esse subiectum huius morbi: iam vero totum illud spacium,quod intercedit inter crystallinũ,& corneam, tale est,in quo scilicet potest concrescere hæc materia,igitur videtur totum hoc spacium esse locus suffusionis,nõ quod semper in toto hoc spacio fiat, sed quia modo in vna parte, modo in altera, id quod optime videns diuinus Galenus & eius sequaces Græci, dixerunt,fieri suffusionem inter crystallinum,& corneam, quia in qualibet parte huius spacij potest consistere hic morbus. Sed quamquam hoc verum sit,est tamen non modica differentia, quia in vna parte frequentius, in altera rarius efficitur; frequenter efficitur suffusio post duas tunicas,circa humorem albugineum, quam frequentiam videntes Galenus 1. Prog.& Celsus dixerũt,fieri circa albugineum humorem,in eo spacio,nam præterquam,quod fiant frequentius in hac parte,est & aliud,quia huiusmodi suffusiones sunt omnium facillimæ curatu per chirurgiam,de quibus loquebatur Celsus. vnde non possum satis mirari Arabes qui dixerunt, fieri suffusionem inter vueam tunicam,& corneam,quia licet fiat,id tamen rarissime accedit,& est omnium difficillima curatu per chirurgiam. Hæc igitur sit constans veritas suffusiones fieri inter crystallinum,& corneam, frequentissime post vueam,raro inter vueam,& corneam. Sed dicet aliquis, qua via potest in oculo hic humor concrescere? de vaporibus non est dubium,quia apertum est, per venas, & arterias vapores mitti ad oculum. Dico igitur tres esse vias, per quas vapores, aut humores in hanc partem decurrunt, prima nerui optici, secunda est vuea tunica, a qua transudant huiusmodi humores,tertia sunt venæ omnium tunicarum,ita vt ab his omnibus partibus modo transmittantur, modo resudent humores in has partes vbi fit suffusio.

Causæ

Causæ huius morbi sunt primo intemperies frigida, & humida oculorum, ob quam humores congregantur in oculis, & vapores, qui ad ipsos mittuntur, concrescunt, & condensantur. sunt etiam humores concreti in ea parte. Hæ sunt causę internę; remotiores vero sunt primum aer frigidus, & humidus, crassus, percussiones capitis, & pręsertim oculorum, prominentia ipsorum, imagines, & causę omnes, quæ faciunt imagines. cur autem prominentia oculorum recenseatur inter causas suffusionis, ratio est Aetii lib. 6 capit. 9. vbi ex Galeni, & Ruffi sententia scribit, melancholicos habere oculos prominentes, propter crassitiem spirituum, quasi semper ad extuberantiam oculorum sequantur spiritus crassi, iam vero vbi fiunt spiritus crassi propter humores admixtos spiritibus, difficile non est dari occasionem gignendis suffusionibus. est & alia ratio, quam videtur cognouisse Aristoteles, quinto, de generatione animal. capit. 1. vbi scribit, eos, qui habent oculos prominentes, esse debilis visus, quia in magno spacio virtus distributa sit infirmior. igitur possumus etiam dicere, in magnis oculis, & prominentibus recipi faciliter vapores, tum intrinsecus, tum extrinsecus, dicebat enim idem Aristoteles 3. part. problem. oculos prominentes facile offendi, quia expositi sunt externis iniuriis. Occasione huius rei volo vos docere problema, a nemine, quod sciam, adhuc excogitatum, cur inter animalia bruta dictum sit, solas capras suffusionem pati, nam in eo libro sub Galeni nomine edito, qui medicus inscriptus est, est autem pulcherrimus liber, habetur, remedium deponēdi suffusiones acu, vt intelligetis suo loco, inuentum esse a capris. quia cum quædam capra interdum suffusionem pateretur, & casu percussa esset iunco in oculo, curata est suffusio. Causa igitur huius rei potest esse, secūdum medicos, duplex; primo magnitudo oculi caprarum, nam habetis ab Aristotele oculos caprinos habere tres conditiones, quod sint albicantes, quod magni, quod acute uidentes, ratione igitur magnitudinis, possumus dicere hæc animalia facile offendi a causis externis. sed melior ratio est hæc, quæ habetur ex Hipp. lib. de morbo sacro, cum scribit, caprinum genus obnoxium esse epilesię, quia, vt ipse ait, habet cerebrum humidissimum, & plenum sudore, probat hoc Hippocrates, quia si mortua capra secetur, apparet eius cerebrum humore, et mucco plenum. cum igitur ita sit, facile fit, ut humores nimij in capite redundantes, ad oculos decurrant, quæ vera causa est, cur homo omnium maximæ capiatur hoc morbo suffusionis oculorum, quia cerebrū eius est omniū humidissimum. Differentiæ suffusionis capiuntur a substantia, quantitate, qualitate, situ, habitu, et tempore, primo a substantia, quia alia suffusio apud scriptores, tenuis dicitur, quia non ex toto

aufert visum, alia crassa, quæ ex toto visum aufert. secundo a quantitate, quia aliæ dicũtur magnæ, ita vt totam pupillam obnubilent, aliæ paruæ, quæ totam pupillam non obnubilant. Rursus paruæ, vel sunt in medio, atque faciunt omnia fenestrata apparere, aut sunt a latere, aut sursum, aut deorsum, & quia paruæ sunt, faciunt, vt inde res non videantur. tertio a qualitate, quia alię suffusiones sunt nigricantes, aliæ albicantes, nigricantium alię plumbeæ, aliæ violaceæ. Albicantium alię cinereæ, aliæ æreæ, aliæ gypseæ aliæ argẽteæ, seu vt Græci dicunt, aliæ, aerem, aliæ vitrum referunt, aliæ ceruleum, aliæ glaucum colorem. A situ, quoniam alię sunt intimiores, & in ipso humore albugineo fiunt, qui est intimior, aliæ extimę, videlicet, quę positæ sunt inter vueam, & corneam. Ab habitu, quoniam aliæ curabiles dicuntur; & sunt, aliæ incurabiles. A tempore, quoniam dicimus alias esse recentes, alias vero antiquas, & consummatas. Percunctabitur aliquis, an dentur citrinæ, & rubeæ? dico vel numquam, vel raro id fieri, rubeæ quidem non fiunt, quia hic color est sanguinis soboles, sanguis vero, vel nõ congregatur in hoc loco, vel si congregatur putrescit, aut fit vlcus, non suffusio, aut in pus conuertitur, & fit aliud genus morbi, quod si velimus appellare suffusionem, erit alba non rubea. Humor quoque citrinus raro fit, quia propter sui tenuitatem, & siccitatem, non potest in hoc loco concrescere: dico raro, quia interdum etiam fiunt citrinæ suffusiones, & sunt illę, quas dicit Celsus similes esse auro, seu colori auri, idem dico de humore melancholico, qui duabus de causis non potest facile concrescere in hac parte: vna, ob sui crassitiem; altera quia depellitur naturæ prouidentia ab omnibus nobilissimis membris, vt est oculus. Igitur remanet, vt vel pituita sola, vt frequenter accidit, vel commixta aliis humoribus, hos morbos faciat, & sequitur etiam colores sępe propius tẽdere ad albedinem.

Signa. Signorum, quæ suffusiones indicant, quatuor apud medicos inueniuntur genera, alia namque futuram suffusionem indicant, alia præsentem, alia sunt distinctiua, alia Prognostica. Quæ futuram suffusionem demonstrant, sunt imagines, de quibus tractauimus, cum apparent muscæ, formicę, dum nebulę obuersantur oculis, & iris conspicitur ante lucernam. Quę signa quatuor conditiones habere debent, vt ait Galenus 1. de sympto. causis 2. prima est, vt sint continua, altera, vt sint recentia, idest; quę non preterierint sextum mensem, tertia, vt in altero tantum oculo appareant, quarta, & vltima, vt ab ea die, qua cœperunt hęc signa, semper oculus fuerit loesus, & visio quoque aliquantisper impedita. Sed quandoque contingit, vt fiant suffusiones ex præcedentibus imaginibus,

licet

licet nulla harum conditionum inueniatur, ut quę fit ob causam antecedentem, & potius externam, ut sunt, qui suffusiones incurrũt ex percussionib. oculorum, & capitis, aut ex nimio capitis incendio. Signa, quę pręsentem indicant, sunt apparitiones ueluti ueli ante pupillam, apparitio turbationis oculi, uisus amissio, pupillæ ad albedinem, uel alium colorem mutatio: ad hæc, si inspiciatur pupilla, & nõ appareat in ipsa imago inspicientis.

Signa distinctiua sunt, quod suffusio a glaucomate, ut dicebat Aetius, distinguitur, quia in glaucomate nulla lux, ne exigua quidem uidetur, in suffusione uidetur lux seu modica, seu multa. Distinguitur a caligine, quia fit ut plurimum in senescentib. & est corneę tunicę crassities. Distinguitur a nebula, quę fit in cornea ex humore adhęrente ipsi, quoniam, ut docet Galenus lib. de oculis, cap. 6. in nubecula res uidētur ueluti per uelum, & fumum, in suffusione nullo modo uidētur. Pręterea in nubecula res uidentur eo colore, cuius est humor adhęrescens tunicę: in suffusione nequaquam. Distinguitur ab albugine, quia in ea, ut in glaucomate, non uidetur lux: ad hęc uitium apparet in extima corneę superficie, in suffusione uitium apparet intimius, & semper lux uidetur.

Signa prognostica lucũlenter explicata sunt a Celso lib. 6. ubi de suffusione agit, & septimo, ait enim lib. 6. suffusionem circa initia dissipari, certis quibusdam obseruationib. quod etiam sensit Galenus 12. Meth. in fine, libro uero 7. idem Celsus scribit, si suffusio sit exigua, immobilis, colorem uero habeat marinæ aquæ, uel ferri nitentis, & a latere sensum aliquem fulgoris reddat, spem superesse, ipsam curari posse; si uero magna sit, si nigra pars oculi, amissa naturali figura, in aliam uertit, si suffusioni color cœruleus, uel auro similis sit, si labat, atque huc, & illuc moueatur, uix unquam succurri posse, eoque magis grauiorem reddi morbum, si factus sit ex grauiore morbo, uel ex aliqua graui plaga capitis, uel oculi. Pręterea dicit idem, non idonee curari posse senes, quia sine nouo uitio, habent acumen uidendi satis infirmum: Similiter ait, pueros curatu difficiles esse, curari uero facile, qui in media sunt ętate. Possumus quoq; de suffusionib. hęc iudicia facere, si sint recentes curari posse, si uero antiquę, & consummatę, aut numquam, aut sola depositione, uel cauterio curari ut uoluerunt antiqui chirurgi. Dicit Razes, difficulter curari, eas suffusiones, quę fiunt a crasso, & uiscido humore facilius, quę a tenui, & subtili, quęue citrini sunt coloris. Vt uero possitis cognoscere, quę suffusiones curabiles sint depositione, & quę non, habentur hęc signa apud Galenum, Paulum, & Aetium quod hę suffusiones possunt deponi, quę colorem habent, uel plumbeum, uel ferreum, uel cœruleum, *Prognostica.*

ruleum, & quæ si præmantur leuiter digitis, dilatantur, & non recurrunt & in quib. si claudatur alter oculus, alterius pupilla dilatatur. Contra non possunt curari, vt ait Aetius, quarum color glaucus est, vel vt ait Paulus, gypseus, aut grandini similis: vnde dicebat Hippocr. 2. Prorrh. eas pupillas esse malas, quę colorem habent, vel glaucum, vel argenteum, vel cœruleum. Addunt Arabes, difficulter curari eas, quarū color viridis est, & quæ si digitis præmantur, non dilatantur, & si altero oculo clauso, alterius pupilla non dilatatur. Est contradictio inter Paulum, & Celsum, quia Celsus aperte ponit cœruleas suffusiones inter eas, quæ curari non possunt, Paulus vero easdem ponit inter curabiles. Pro qua soluenda, non habeo quid possim dicere, nisi locum Celsi esse corruptum, ad quod existimandum trib. rationib. ducor: prima, quia omnes scriptores medici cœruleas curabiles faciunt: altera, quia Celsus, quando numerat paulo ante signa suffusionum curabilium, ait, curabiles esse, quę colorem marinę aquę referunt, iam vero color ceruleus, & marinę aquę idem est, vnde si ceruleas poneret inter incurabiles, sibi contradiceret. tertia ratio est, quia si phrasim Celsi animaduertamus, cœruleus debet esse auro non admodum dissentaneus apud ipsum: vnde necesse est dicamus, vel apud Celsum cœruleum significare aliud, nimirum propinquum auro, vel loco cœrulei legendum cerei, nam cœreus est valde propinquus colori auri.

Curatio. Curatio suffusionum, alia est earum, quæ fieri incipiunt, alia earum, quæ iam factæ sunt. De primis a nobis curatio instituetur, in qua duo se statim offerunt scopi, vt materia fluens ad oculum auertatur, & vt ea, quæ iam fluxit, & congregata est, dissipetur. Primus scopus impletur ratione victus, & diuersoriis medicamentis, secundus discutientib. & extenuantib. atq; hoc est, quod Mesues dicebat, fieri diæta, & localibus medicamentis, immo Auicenna ait, se nouisse sapientes aliquos, qui sola victus ratione, & nonnullis medicamentis visum pene amissum recuperarunt. Victus igitur debet esse, vt monet Celsus, qui pituitam extenuet, & exiccet, ideo eligendus aer calidus, & siccus, somnus moderato minor esse debet, assiduæ frictiones, moderatæ exercitationes, & præsertim partium inferiorum, at motus vehementes allegandi, vt ira, timor profundæ imaginationes, aluus liquida seruanda, vel clystere, vel brodiis. Cibus debet esse panis fermentatus, conditus fœniculis, vel aniso, carnes auium assatæ, & præcipuè rapacium, salsamenta subtilia, vt surdæ, cappares. Pisces lacustres, & palustres, vitandi, similiter legumina omnia, & lagana, & omnia, quæ vapores, & succos crassos gignunt. Ex herbis vtilis satureia, hysopus, betonica, fœniculus, maiorana, saluia. Hipp. 5. & 7. epid. & Aristoteles ipsum

ſum ſecutus, 20. & 30. probl. ſect. origanum tamquam oculis inimiciſſimum damnarunt. Laudat Meſues pullos aſſatos: de elixatis carnib. duo dicit, vnum, quod raro ſunt in vſu, alterum, quod elixentur cum rapis, quib. ait mirificam ineſſe vim ad tuendos oculos. Debetis ſemper obſeruare, vt parcius cœnent, quod fuit præceptum Auenzoar. A vino abſtinendum, vel vtendum albo paucifero, tenui cui immacerata ſit aliqua herba ex ſuperioribus. Poſt victum traditum, veniendum eſt ad purgationem humorum, qui ſunt in corpore, & in capite.

Omnes ferè volunt, inchoandam eſſe euacuationem a ſanguinis miſſione, & præſertim Auenzoar, qui ait, ſtatim phlebotomandum eſſe niſi aluus ſit ſtyptica, quo in caſu ſemper primo leniendam eſſe. De loco miſſionis ſanguis videtur controuerſia inter medicos, nam Celſus lib. 6. cap. 6. citra vllum diſcrimen dicit, mittendum eſſe ſanguinem ex fronte, vel naribus, atque venas eſſe vrendas in temporibus. Aetius vero, & Paulus volunt ex cubito detrahi, vt autem vos reſoluti ſitis, debetis ſtatim cogitare, an corpus ſit plenum, an non, ſi ſit plenum, mittendus eſt ſanguis a cubito, quia hoc eſt præceptum Galeni, vt numquam a particulari loco ſanguinem ducamus, niſi prius tollatur plenitudo miſſione à uena communi. Soluta hac plenitudine, ueniendum eſt ad miſſionem, uel a fronte, uel à narib. uel a uenis, poſt aures, quod fit interdum cucurbitulis, ſcarificatis, interdum hirudinib. interdum etiam ſectione, quod ſi plenitudo non ſit, ſtatim deueniendum eſt ad ducendum ſanguinem à fronte, uel ab alia parte oculis propinqua. Solent quoq; ſæpe a medicis cauteria fieri in parte capitis poſteriore, quod non damno, immo laudo, ut ſcilicet fiant ſtatim poſt primam purgationem, quia hæc remedia in his caſib. non ſunt tardanda, ſed quam primum adhibenda. Humores erunt poſtmodum purgandi, ſed primo præparandi hoc modo. ℞. fol. ſatureiæ, chelidoniæ, maioranæ, betonicæ, anà manip. s. fol. rutæ, drachm. ij. fiat decoctio s. a. deinde facta colatura. ℞. dictæ decoctionis unc. iiij. oxymel. comp. ſyr. de beton. ſyr. de quinque rad. anà drachm. vj. miſce, & fiat ſyrupus. poſtea ſtatim erunt expurgandi. circa quod duo notanda ſunt, primum, ut non utamini medicantis leuib. ſed grauioribus, non enim ſunt purganda corpora ſola hyera, ſed hyera cum colocyntide, & fœniculo, & aduertite, addi fœniculum, quia medicamenta purgantia oculos debent ſemper habere aliquid admixtum, quod proprietate perducat ad oculos exempli gratia. ℞. ſpecierum hyeræ collocyntidis, ſpecierum hyeræ Pachij, ana ſcrup. ij. pul. fœniculorum, ſcrup. j. miſce, & cum oxymelle ſcyllitico fiant pillu. v. Hæ optime expurgabunt corpus, caput, & oculos, ſecun-

dum

dum obseruandum est, vt quantum fieri potest, caueatur vomitus, quia licet Arabes quidam laudent uomitum, vbi fit malum a stomacho, Antyllus tamen apud Oribasium damnauit vomitum in omnibus casib. & ego damno, & noui aliquos suffusiones incurrisse ex solo vomitu. Purgato corpore deueniendum est ad medicamenta extenuantia, inter quæ maxime conducit decoctum salsæ parillæ, hoc modo. ℞. aquarum. Chelidoniæ, euphragiæ, fœniculi anà lib. ii. salsæ parillæ unc. vi. macerentur per duodecim horas, deinde bulliant ad consumptionem medietatis, & in fine addantur ad bulliendum sem. fœnic. sem. rutæ, ana vnc. s. deinde coletur, & seruetur pro syrupo, cuius capiuntur mane vnc. viij. & totidem vesperi, curaturq; vt secundum morem æger sudet, atq; interim vtatur solo pane cum fœniculis, & carnibus auium assatis. Experiemini post purgationes, si hoc decocto vtamini per viginti, aut vigintiquinque dies, suffusiones dissipari, quod si non dissipentur, non alia superest spes, nisi in depositione.

Quo tempore æger vtetur decocto hoc, maxime conducet, vt medicamentis vtatur aliquib. quæ caput per nares, & palatum expurgent, deinde ad localia deueniendum. sed aduertite, Galenum 4. de medicamentis local. cap. 4. dixisse, medicamenta localia pro suffusionibus multa quidem bona polliceri, sed vel exigua, vel nulla auxilia præstare, eo magis, si malum inueteratum sit, quo tempore potius abstinendum est a localibus, quam secus, quia si suffusiones confirmatæ irritentur medicamentis, præterquam, quod hæc nullum commodum faciunt, prohibent etiam quominus possint perfectè, & commode deponi. Ex localibus Auenzoar commendauit, vt oculi aperti detineantur supra decoctum croci, ita vt fumus oculos, tangat, & afficiat, quod remedium valet, quia crocus facultate sua visum consolatur, & ipsius vapores nebulas discutiunt. Soleo in suffusionib. curabilib. per medicamenta, vti remedio, quod apud Galenum. Proteus appellatum est 4. de medicamentis local. cap. 7. & dum Romæ essem, felicissimè eo sum vsus. Aliud, quo soleo vti, est hoc. ℞. aquarum chelidoniæ, fœniculi, rutæ ana unc. ii. fellis galli, fellis hircini ana drac. iij. misce ad lentum ignem, deinde adde mellis unc. s. mirrhæ, croci ana drac. j. s. æris usti, & loti, antimonii usti, & loti ana drac. j. gummatis drac. ii. ponantur omnia in uase uitreo bene obturato, & detineantur per tres dies, & noctes in fimo calēte. Vsus est, ut gutta super pupillam singulo mane, & uespere ante cibum ponatur. Sed quoniam hoc medicamentū acre est, & sepe dolorem excitat, soleo mulcere dolorem lactis usu, ut oculus, si dolor sit magnu, foueatur, nam medicamenta, quæ panos, & suffusiones discutiunt, necessario mordicant oculos, alioqui

sunt

sunt inutilia. Est dubium de felle viperę, an vsus huius conueniat ratio est, quia Auicenna, & eius sequaces hoc commendant, & dicunt uenenum eius non nocere. multi post Auicennam testati sunt, se expertos esse, nocere. Alij diligentiores, ut utrasque has partes conciliarent, dixerunt, utendum quidem esse, sed prudenter, & seruatis quibusdam conditionibus. sunt uero hæ conditiones, prima vt fel sit eius uiperę, quæ exhibetur leprosis, quod non est admodum uenenosum, secunda, ut corpus sit optime expurgatum, atque in ętate consistenti positum. tertia, ut tunicę oculorum non sint debiles, neque etiam facile patiātur. quarta, ut oculus nullam aliam alterationem sustineat. quinta, ut aeger non sit famelicus, quia in corpore famelico uenenum fellis attrahitur ab oculo. sexta ut quando administratur fel, ęger habeat os aqua plenum, quia aqua ore detenta frigore repellit uim ueneni. septima, ut aeger ante usum fellis, usus sit medicamentis seu antidotis theriacalibus, hoc facto erit tutus usus huius medicamēti. ego uero consulo, ut non solum in hoc genere medicamenti, uerum in alijs omnibus ubi periculum imminet, & liceat uti aliis sine periculo, potius amplectamini medicamēta licet leuiora sine periculo, quam grauiora, & periculosa; dicebat enim Cor. Celsus lib. 3. cap. 4. ex sententia Asclepiadis, medicationem debere esse citam, iucundam, & tutam. Si suffusio sit confirmata, ita ut nulla spes sit in medicamentis, duo remedia supersunt, primum cauterium, secundum depositio. Sunt quidam chirurgi, qui dicunt cauterium factum in frōte supra oculum affectū exiccare suffusionem, sed quoniam nolo uos fallere, nūquam uidi hoc usurpari, & maior pars medicorum neglexit, nec meminit illius, unde puto nugas esse de illo remedio. secundum remedium est depositio. Sed circa hanc, quoniam sępe curandas habebitis has ægritudines, cauete ne umquam eo deueniatis, nisi prius indicijs a me traditis, sciatis suffusionem esse depositioni aptam, quia si tentetur hęc operatio frustra, & ęgro detrimentum, & medico dedecus accedit. debetis & hoc notare, ubi cognoueritis deponi posse suffusionem, non esse statim accedendum ad opus, sed morandum per annum, & per annos: dicebat Galenus 1. de offic. med. tex. 6. ex operationib. chirurgicis, alias debere fieri statim, alias multo post tempore, ut in suffusione, quæ non indurescit, nisi temporis longitudine, quæque nisi sit dura, si depositio ipsius tētetur, dum acus immittitur, penetratur, dum penetrata est, nō potest obuolui a cui, & ideo magno labore deponitur, aut numquam. Sed dices, cur nō extra aufertur uelum hoc, & quid est hęc depositio. Razes 2. cont. dicit, fuisse aliquos, & pręsertim Antyllum, qui putarunt, huiusmodi suffusiones ab oculis trahi, sed hoc impossibile est, &

per

perniciosissimum si fiat, quia si extrahenda esset materia congregata, necessario foramen acus fieret latius, & iccirco periculum esset, ne cum illo velo exiret simul albugineus humor; quare melius est, vt acu ipsa deponatur a loco pupillæ ad locum inferiorem.

Circa depositionem sunt nonnulla consideranda, quorum alia fieri debent ante ipsam, alia in ipsa, alia post. Ante depositionem debetis primo eligere optimos chirurgos, & dicebat Auēzoar hanc curationem non esse cuiuis committendam, sed medico apto, subtili, & experto; addite & duas conditiones; quas dicebat Celsus libr. 7. capitul. 7. requiri in chirurgo, vt sit iuuenis, & immisericors. huius generis chirurgi sunt hoc tempore Norsini excellentissimi in hac arte. præterea ante depositionem debetis curare, vt corpus sit exacte purgatum, vt vsus sit æger multo tempore tenui victu, abstinuerit a vino. Celsus dicebat, ad hoc sufficere triduum, ego vero puto necessariam esse victus rationem hanc etiam per duodecim dies. Sed nonne melius est, per plures? conuenerunt in hoc omnes medici, vbi deponenda est suffusio, debere ægros victitare cibis crassis, vt piscibus crassis, pedibus vitulorum, castratorum, & hoc cum ratione, vt citius velum illud obdurescat. Quæ sint obseruanda in depositione cataractæ, Celsus lib. 7. cap. 7. & Paulus lib. 6. cap. 21. Arnal. Villan. primo sui Breuiarij, & Guido chirurgus in sua chirurgia, ita docuerunt, vt superuacuum sit me hæc tractare, quia cum omnia sint chirurgica facile vos ad illos remitto; nolo tamen duo præterire: primum, cauendum esse dum deponitur, ne oculus vllam aliam labem habeat; alterum, vt æger sit liber ab omni animi passione; quia oculus in animi perturbationibus adeo patitur. vt facile postmodum in hac operatione detrimenta sustineat. Sunt tres pulcherrimæ circa depositionem controuersię à me obseruatæ. Vna inter Celsum, & Mesuem, altera inter Paulum, & Galenum, tertia inter Celsum, & Paulum. Celsus voluit, hanc operationem fieri in loco luminoso, Mesues contra. Paulus vult in hac operatione ægrum poni πρὸς αὐγὴν. idest ad lumen. Galenus vero primo, de offic. med. tex. 9. declarans quid apud Hippoc. sit πρὸς αὐγὴν, idest ad lumen, & ὑπ' αὐγὴν. sub lucem, ait ad lumen dici, quando pars, quę tractatur conuertitur aduersus lumen. sub lucem vero esse, quando ęger tractandus parum declinat a luce, vt (inquit) fit in suffusionibus vnde patet Paulum voluisse, aduersus lumen: Galenum vero sub lucem tertia controuersia est inter Paulum, & Celsum. Celsus vult, acum poni in medio loco inter magnū oculi angulum exteriorem è regione suffusionis. Paulus vero vult, acum ponendum esse loco quidem inter angulum prædictum, & nigrum oculi, sed ita, vt solum

dist et

distet ab iride, quanta est magnitudo cuspidis acus, ita ut clara uideatur diuersitas inter eos.

Ad primum breuiter dico, Mesuem, & Galenum vera dixisse, locum non debere esse adeo luminosum.i. à sole non irradiatum, neque etiam puto Celsum hoc sensisse, sed pro luminoso, accepit lucidum, quia debet quidem lucidum esse cubile, ne possit aliquo modo errare chirurgus.

In secunda controuersia, dicam quod vidi quater, bis in Illustrissima Ducissa Farnesiana, & bis in alia muliere, & viro quodam. Vidi chirurgos eligere locum lucidum ante fenestram, deinde ponere ęgrum oculis aduersus fenestram, ipse vero chirurgus collocat se ante ægrum, ita vt dorsum habeat versus fenestrā, vnde existimo, hos omnes sequi consilium Pauli: quid igitur vult dicere Galenus? mea quidem sententia. aut quos vidit, ita faciebāt chirurgi, vt parum declinarent à fenestra, vel voluit omnino monere, vt ęger parum declinet à lumine illo magno. sed dicam liberè, quod sentio, quod vtrūuis fiat parum omnino refert, modo nō sit cubile irradiatum à sole.

Pro tertia controuersia, dico etiam vtrumque fieri posse, sed diuerso modo: quia si suffusio fuerit statim ante humorem albugineū, ita vt sit profundior, præstat sequi consilium Celsi, si vero sit extimior, ita vt magis vergat versus corneam, commodum est cōsilium Pauli; ego tamē vidi semper chirurgos eligere modum descriptum a Celso. Post hanc operationem factam, detinendus est æger in lecto. debetque supine iacere, capite eleuato, non loqui, non sternuere, nona die, dicit Arnaldus, poterit incipere leuiter inambulare, sed non debet exire domo, nisi prius ab omni labe, & macula emendatus sit oculus. post hæc omnia consulit idem Arnaldus, vt vigesimasecunda die, vel vigesimaquarta, secentur venæ temporum. sed hoc genus remedii, neque hodie visitatum est, neq; admodum probo. Multa quoque alia fiunt, quæ quoniam ad chirurgum pertinēt, non puto huc afferenda, nam habetis chirurgos, quos potestis adire, & consulere.

De Pupillæ Angustia. Cap. 8.

Væ visioni famulantur membra, dicebamus partim humores esse, partim tunicas. A quibus vitijs humores infestentur iam docui. Sequuntur morbi tunicarum, inter quas, post albugineum humorē, prima est ea, quæ ῥαγοειδὴς dicta est, Latinis vuea. Huius quatuor sunt munera, primum vt contineat humorem albu-

albugineum, ne fluat, secundum, vt disterminet corneam à crystallino humorem, tertium, ut suis velis muniat corneam, quartum, vt suo colore cœruleo congreget lumen: propter hæc numera conata est natura parare hanc tunicam duriusculam, & colore cœruleo inficere, quia post nigrum colorem, viridis omnium maxime congregat lumen, sed quia hæc substantię constitutio impeditura erat visionem, & transitum liberum radiorum, ideo natura coacta est foramen in hac tunica efficere, atque hoc ipsum constituere ante crystallinum humorem, vt possint spiritus, & radij liberè exire, & reuerti. hoc foramen à Græcis κόρη vocatum est, sed non ab omnibus. Latini pupillam appellant; dico non ab omnibus, quia Arist. 1. de hist. animal. 9. & 5. de gene. animal. 1. vocauit, κόρην, crystallinum humorem. Hippoc. etiam 2. Prorhet. vocauit κόρην eam partem corneæ, quæ obtenditur foramini, quando dicit pituitæ salsæ cursum exulcerare pupillam. Morbi ergo, qui contingunt in hac parte, ita vt visum impediant, contingũt omnes circa pupillam, & quia foramen hoc debet esse, ita angustum, vt non impediat exitum radiorum, ita amplum, vt non dispergat radios, ideo vitia, quæ ipsi contingunt, fiunt vel quia angustius fit, vel quia latius, vel quia è directo non est positum ante humorem crystallinum, vel quia rotunditatem amisit, ita vt sit tortuosum, uel oblongum. sed quamquam tot sint uitia circa hoc foramen, solum tamen de angustia, & dilatatione tractabimus, cœtera enim, uel non offendunt uisum, ut necesse sit tractare ipsa, uel si offendant, incurabilia, sunt, ut cum foramen non est e directo ipsi crystallino. Quando autem fit hoc foramen angustius, quam conueniat, nascitur morbus à Græcis φθίσις uocatus. Latini multi dixerunt, imminutionem, seu stricturam pupillæ. Vegetius lib. 2. medicam. ueterin. scribit hunc affectum uocatum esse in brutis στενοκορίασιν, & hunc secuti recentiores aliqui, dicunt in hominibus etiam uocari στενοκορίασιν. Sed animaduertendum est, quod ait Galenus 10. de usu part. & primo de sympt causis 2. hanc constrictionem duplicem esse, alteram natiuam, alteram adscititiam, natiua tantum abest, ut uisum lœdat, ut potius conferat acumini eius, adscititia uero nocet. Cœterum dubium est; utrum strictura hęc morbosa propria ratione uisum lœdat, an uero ob morbos, quos consequitur. Galenus loco citato, & lib. de oculis uidetur dicere, non propria ratione, sed ob morbos quos sequitur, lœdere. Præter Galeni authoritatem, est & ratio, quia si hæc angustia, ut angustia est, propria ratione impediret uisum, naturalis quoque impediret, sed hoc falsum est. Contra est Razis authoritas, qui 2. cont. taxans Galenum, quod sit inordinatus in hac re, uidetur aperte profiteri, hanc angustiam propria ratione uisui incommodare. Dicendum

dum est ex Auicenna, pro tollenda hac controuersia: duplicem esse hãc stricturam, alteram paruam, alteram magnam, parua numquam propria ratione incommodat visui, sed solum ob morbos, quos sequitur, magna vero, & propria ratione, & ob morbos visum lœdit. Paulus lib. 3. cap. 22. ait, in strictura pupillæ foramen fieri angustius, rugosius, & obscurius. Aetius ait fieri angustius, & imbecillius, seu hebetius. Auicenna solummodo dixit, fieri angustius. Circa hanc diuersitatem, dico, Auicennam magis propriè locutum esse quam Grçcos, quia angustia est sola passio huius foraminis, quod autem fiat obscurius, vel hebetius, non conuenit ipsi, vt foramen est, sed quatenus per ipsum alia videntur, nimirum humores Est hic affectus morbus in confirmatione, & proprie morbus in via, quia hæc facta est angustior, quam conueniat naturali statui. sed quia omnis morbus lœdit actiones, & hic quoq; lœdit actionem videndi, dubium est de lœsionis modo Oribasius, Aetius, & Paulus dixerunt, lœdi visionem deprauatè, eo quod res videntur maiores, quam sint. Actuarius quoque 2. Meth. alios Grçcos secutus, idem dixit; sed aduertite, ne decipiat vos bonus ille interpres, quia loco dictionis, minores, legẽdum est, maiores, ita vt res maiores videri dicat, nam habeo codicem antiquum manuscriptum, grecum, in quo legitur, maiores. Alzarauius Græcos secutus, dixit, proprium esse stricturæ pupillæ, vt res videantur, maiores, quam sint, ita vt secundum horum omnium sentẽtiam, visio lœdatur deprauatè. Cœterum Galenus 1. de sympt. causis 2. nihil meminit huius rei, nec aliud dixit, nisi interdum ob hanc stricturam visionem prorsus aboleri. Arabes quoq; alij nihil meminerunt in hoc casu res videri maiores, quam sint; Auerroes 3. Collect. cap. 38. dixit, in hoc affectu visionem lœdi diminutè. Quod vero res non videantur maiores, & quod tantum debeat visus aboleri debiliter, vt ait Auerroes, uel ablatè, ut ait Galenus, est ratio Aristotelis 31. part. probl. 8. & 15. ubi quærens, cur myopes scribant characteribus paruis, inquit, esse, quoniam ut uideãt, constringunt palpebras, & pupillas, unde ex angusto loco exeunt radij, & operantur, atq; ratione angustiæ huius loci res magnas, ut paruas uident; & qualis uident, tales scribunt, unde clarum est, angustiam pupillæ potius debere efficere, ut res uideantur minores, quam maiores. In hac controuersia nõ possum negare, quin sim ualde dubius, quia ante me nemo, quod sciam hoc animaduertit, inclinat tamen animus magis, ꝙ res maiores uideri in pupillç strictura rarissime contingat, & tũc solum, quando hec strictura fit ex laxitate, seu humiditate uueæ tũc enim humor albugineus multus est, & ratione multitudinis, atq; illius ut sic dicam, magnæ sphereitatis efficitur, ut imagines reddantur maiores;

ut in speculis accidit. Sed quid ad authoritatem tot Græcorum: nihil habeo, quod dicam, nisi omnes mutuatos esse ab vno, & eodem authore, & ideo fieri potuit, vt quod author, à quo acceperunt, dixerit, quãdoq; fieri ipsi acceperint, vt perpetuum, atq; hinc data sit occasio errãdi, neq; possum existimare Arabes, & Auicẽnam, qui adeo diligentes fuerunt in recensendis huiusmodi symptomatib. hoc tacere debuisse, si verum esset: mutabo tamen libenter sententiam, si ratio maior, vel experientia obiiciatur.

Causæ. Causę huius affectionis duę sunt apud Galenum 1. de sympt. causis, c. 2. prima est, relaxatio, seu humefactio vueæ tunicæ, sicuti enim cribra, si humefiant, iis foramina constringũtur, ita ait Galenus, contingit, vt nimium humectata hac tunica, foramẽ istud fiat angustius: Altera causa est imminutio humoris albuginei, ob quam cum vuea non tendatur, concidit in seipsam, atq; ita foramini angustiam inducit. Auicenna videtur adiecisse & alteram, nimirum siccitatem vueæ tunicæ, sed quia hęc non euenit sine imminutione humoris aquei, ideo causa hęc comprehensa est a Galeno sub imminutione humoris aquei. Razes 20. Cont. scribit, etiam foraminis huius angustiam fieri ex paucitate spirituum, quia veluti vbi spiritus multi sunt, dilatatur hoc foramen, sic vbi pauci sunt, fit angustius. Præterea Galenũ reprehendit, quod scripserit, ex siccitate, seu imminutione humoris fieri huiusmodi angustiam, & contra eum vtitur hac ratione, quod si fit angustia pupillæ, ratione humectationis tunicæ vueæ, igitur non potest fieri ratione siccitatis, quia cõtraria sunt humectatio, & exiccatio. Sed pace Razis, ipse potius damnãdus est, quam Galenus, quia non inconuenit eundem effectum à duabus causis diuersimode fieri, Galenus enim statuit omne impedimentum, quod accidit visui in hoc morbo, esse ratione morborum quos sequitur, cæterum morbi isti duo sunt, humectatio, & exiccatio, igitur cum isti morbi possint lædere visionem ratione angustiæ, sequitur sententiam Galeni veram esse: quomodo autem possint lædere, accipite; Vbi prę humiditate relaxatur hęc tunica, humor albugineus multus est, quod autem abundans hic humor lædat visionem, satis declarauimus suo loco. In siccitate autem læditur visio, quia cum crystallinus humor non perfectè congregatur ab aqueo humore, magis expositus est luci externæ, magis etiam aeri ambienti, atque hinc fit, vt offendatur ab externis iniurijs. Itaque clare intelligere potestis, & à siccitate, & ab humiditate posse hanc læsionem fieri. Causæ mediatæ sunt omnes illæ, quæ possunt facere imminutionem humoris albuginei, de quibus dictum est ante. & quæcunque possunt facere nimiam humiditatem, vt sunt destillationes, apostemata, crapulæ

sed

sed dicetis, si verũ est hoc, cur igitur magnus Hippocrates 2. Prorh. dixit, quod pupillæ glaucæ, argenteæ, & cœruleæ, male sunt, meliores vero, quæ sunt latiores, presertim, si spontè fiant, & non extrinseca ratione? Dico veram esse sententiam Hippocratis: quoniam colores predictos referentes pupillæ, sunt omnes suffusionibus tentatæ, vnde duo insignia detrimenta ipsis accidunt, vnum quod visus omnino aboletur, alterum quod dolores innumerabiles fiunt, vt intellexistis. ceterum pupillæ angustiores, vel latiores offendunt quidem visum, sed non omnino auferunt, preterea curari possunt, quibus duabus de causis fit, vt iure dixerit sapientissimus senex, pupillæ glaucæ, argenteæ, cœrulæ malæ, meliores uero vel minores, vel quæ sunt latiores.

Signa, quib. morbosa pupillę constrictio dignoscitur, oculis ipsis patent, quia si pupilla ægri comparetur & aliis, & statui preterito, apparet mutata. Alzarauius dixit hoc proprium signum esse, ut res uideantur maiores, sed ipse sibi contradicit, quia hoc ideo signum dicebat proprium esse diminutionis crystallini, unde non potest uerè proprium esse huius. Si fiat hęc constrictio à siccitate, oculus erit minor, ex precedentib. morbis exiccantib. Dicit Albucasis, inter signa huius affectus est hoc, q. qui cõstrictam habent pupillam à siccitate, neq; multum uident, neq; à longè, sed solummodo propinqua. Si fiat ab humiditate, oculus madidus erit, & maior. Preterea ex ętate puerili, ex temperamento humido id cognoscere licebit. De prognosticis, dicebat Alzarauius, morbum hunc si inueterauerit, incurabilem esse. Galenus 1. de sympt. causis 2. docet cõstrictionem pupillę, quæ fit a sicco, difficulter curabilem, quę uero ab humido, nõ item, quia facilius est humectata exiccare, quam contra: quodcunq; tamen sit, semp hoc malum minus est, quam suffusionis ex auctoritate Hip. 2. Prorrh. Polemon lib. de signis naturę scribit, eos, qui habẽt pupillas a natura strictiores, esse prauos, & peruersos, ut uulpes, simię, & serpentes, quæ animalia sunt praua, & habent oculos huiusmodi. *Signa.*

Curatio duplex est, altera; quæ debetur causæ siccæ, altera, quæ humidæ. In ea, quę fit a siccitate, eadem uia incedendum est, quam tradidimus in diminutione humoris albuginei, ut uictus sit ex cibis optimis, & ijs, quibus gignant succos plurimos, & bonos, ut abstineatur a uino, & pręsertim acriore, & generoso: & adhibeantur balnea capiti, & oculis, & in hoc casu soleo curare, ut isti, qui habent oculos aridiores, aperiant eos in lacte tepente, quia lac humectat, idemque fiat in aqua, ut scilicet oculus ponatur in aqua calida, & aperiatur, quia sic humescit. Sunt qui commendant purgationes per nares, sed non possum hoc probare, quia unus scopus esse *Curatio.*

debet,

debet, vt pars, quæ prope arefacta est, humectetur. Sunt duo aduertenda ex Auicenna: vnum est, vt res merè humectātes non sint in frequenti vsu, duab. rationib. vna quia hę oppilant, & obstruunt, altera quia solēt putrefactionem facere longa consuetudine. Alterum aduertendum, vt habeantur in vsu ea, quę moderate calefaciunt (de extrinsecis loquor) inter quę sunt muccillago seminis, lac muliebre, vel caprinum, succus maluæ, oleum violaceum, naribus attractum: Frictiones quoque moderatæ frontis, & oculorum prosunt, quia illi moderata affrictione attrahitur nutrimentum ad partem, sic soleo commendare, vt ægrotantes manum calentem, & humidam detineant super oculos, & hoc est remedium vtilissimum, & pręstantissimum. Si constrictio fiat à causa humida, conuertendum est studium ad exiccandum: & ideo victus extenuans confert, qualem iam sæpe pręscripsimus in causis humidis; hinc ad purgationem veniendum, & primo humores pręparandi, deinde purgandi. Inter pręparādum, si adsit sanguinis copia, vtile erit sanguinem mittere, & medici veterinarij in curandis suis subiectis semper mittunt sanguinem. quod autem purgationes conferant, habetis sententiam Celsi lib. 6. cap. 6. vbi ait, aliquos interdum fuisse subito occœcatos, ex quibus nonnulli repentina alui profusione visum amissum recuperarunt. Post purgationes, deueniendum est ad localia, quę possunt exuberantem humiditatem auferre. Decoctum rutę, chelidonię, fœniculi, si continuo in hoc casu dentur, plurimum conferūt. Auicenna multa tradit, sed quo ego vtor est istud. ℞. floris aeris, ammoniaci anà drac. i. croci, scrup. iiij. aloes drac. v. musci, scrip. s. cum succo fœniculi fiat collyrium, atque vtamini, vt & alij.

De pupillæ dilatatione. *Cap. 9.*

Ontraria huic affectioni in tunica vuea, est & alia vocata a Gręcis μυδρίασις: Celsus non alio nomine vocauit. Veget. lib. 2. scribit vocari πλατικορίασιν, vnde nōnulli medici vocarūt πλατυκορίαν. Auicenna vocat Halyitisam. Posteriores Latini nominarunt pupillæ dilatationem. Est autem hic affectus, vt Gręci definiunt, in quo pupilla oculi nihil secundū colores euariat, sed tantum magis dilatatur, & interdum ita, vt vsq; ad irididem perueniat. Nocumētū, quod visui accidit ex hac dilatatione, duplex est, primum, ꝙ interdū visus penitus aufertur, alterum, quod sępe visio minuitur, ita vt uisio

in hoc

in hoc affectu, & ablate, & diminute lœdi possit. Vno in loco duo sunt cõsideranda, primum est, errasse authorem definit. medici, sub Galeni nomine, ubi ait Mydriasim esse obfuscationem oculorum, factam ob humores conturbatos, nam facile est cuiuis cognoscere, aut hunc scriptorem errasse. aut contextum esse deprauatum. Alterum, duplicem quoque haberi hanc dilatationem, alteram natiuam, alteram adscititiam. Vtraque ait Galenus 1. de sympt. causis, uisum offendit; sed natiua curationem non recipit; adscitia curabilis est. Est autem morbus in conformatione partis, & in uia.

Causæ immediatè, secundum Galenum, Auicennam, & Auerrœm, sunt duæ, una est nimia humiditas, quæ distendens uueam tunicam facit ut dilatetur foramen: altera est siccitas, quia ex siccitate tunica hęc corrugata, facit ut foramen magis hiet. His duabus causis uidetur Auicenna tres addidisse, primam cum humor albugineus ita amplificatur, ut distendat uueam tunicam, alteram, cum ipsamet tunica exiccatur, tertiam, cum fit aposthema in ipsa tunica. Sed omnes istæ causæ possunt reduci ad priores Galeni, & Auerrois. Sed nonne est, & alia causa, nimirum multitudo spirituum? uidemus enim si alter oculus claudatur, statim alterius pupillam dilatari, non aliunde, nisi quia plures spiritus confluentes ad eam partem, faciunt eam dilatationem, ut iure etiam hæc uideatur inter causas recensenda. Dico, non esse morbosam hanc dilatationem, neque etiam multum durare, & ideo non esse recensendam inter causas morbosas. Sed maior difficultas est, an fieri possit dilatatio ex causa sicca, quia ex una parte est sententia Galeni, & Auerrois, ex altera est sententia Razis 2. Cont. ubi damnans Galenum ait non posse fieri à siccitate; accedit quod Aetius, Paulus, & Actuarius, nullo modo meminerunt huius causæ. Tertio est ratio, quia ex siccitate fit corrugatio in tunica, corrugatio uero uidetur potius constringere, quam dilatare. Hęc controuersia explicanda est ex uerbis ipsius Galeni primo de sympt. causis 2. ubi ait, tunicam uueam posse & humectari, & exiccari, uel ut membrum organicum, uel ut similare. humectatur tanica ut membrum organicum, quando meatus, & foramina replentur humore: humectatur, ut similare, quando per totam substantiam ipsius tunicæ expensa est humiditas. Exiccatur ut membrum organicum, quando humiditates meatibus inclusæ absumuntur: exiccatur uero ut similare, quando tota snbstantia tunicæ exiccatur. his constitutis, dicendum est, ex Galeno, ubi hæc tunica humectatur ut membrum organicum, fieri dilatationem, quia meatus oppleti illo humore, dilatantur, & aperiuntur, si uero ipsa substantia tunicæ, uel ipsa tunica, ut similare membrum humectetur, fieri constrictionem, quia

tota

tota substantia tunicæ humectata coarctat, & compingit foramen ipsius vueæ. Rursus quando exiccatur, vt membrum organicum, facit constrictionem, quia sicuti meatus illi priuati humiditate, in se ipsos concidunt, & coarctantur, pariter & foramen coangustatur, si vero, vt similare exiccetur, facit dilatationem, quia vt coria secundum totam substantiam exiccata interdum discinduntur, & foramina faciunt, sic quando hæc tunica tota exiccata est, facit huiusmodi dilatationem. Ex qua resolutione patet vera dixisse Galenum, & falso a Raze damnatum esse. Sed quid ad Græcos, qui non meminerunt huius affectus? Dico Aetium, Actuarium, & Paulum, fuisse abbreuiatores, & ideo multa sæpe omittere ratione breuitatis, & eo magis, quando causæ non ita sunt frequentes, vt in hoc casu, nam non admodum frequenter contingit, vt hæc affectio fiat a causa sicca. Causæ mediatę, aliæ sunt internæ, aliæ externæ. Internæ sunt humida imtemperies capitis, constitutio oculorum, propter quod Aetius ait, eos, qui habent oculos nigros facile incurrere hanc pupillæ dilatationem. est & sexus, quoniam mulieres magis obnoxiæ sunt huic affectioni; ætas, vt puerilis, quia humida, senilis, ob siccitatem, quamquam Auenzoar velit in pueris fieri propter flatus multitudinem, sed magis puto propter humiditatem. Cur vero parturientes, cum immodice anhelitum retinent, incurrant has passiones, vt est apud Auenzoar lib. 1. tract. 8. cap. de dilat. pupillæ, ratio est, vt sentio, quia in illo enixu multi spiritus concurrunt ad oculos, qui secum trahunt humores, & flatus multos, qui dilatant pupillam, tum quia multi sunt, tum quia repente, & impetuose ingruunt, ita vt diuellant foramē. Causæ mediatæ externæ sunt percussiones, casus, plagæ, & tandem omnia exteriora, quæ possunt hoc foramen dilatare.

Signa. Signa pupillæ dilatationis non multo labore comparantur, quia fere omnia ipsis sensibus patent, eo quod in hac ægritudine, vel visus imminuitur, vel prorsus aboletur; si parua sit dilatatio, diminuitur, si vero magna, aufertur. Addunt multi, in hoc morbo res semper videri minores, quam sint. Sed optabitis scire, quibus indiciis cognosci id queat. Medicus, qui alias oculum ęgri inspexit, poterit facillime comparando preterita præsentibus, dicere an sit ex morbo, vel non, sed si antea non inspexit, duo signa sunt; quibus potest hoc dignoscere. Vnum est, si vna cum latitudine pupillę sit visus debilitas, quæ antea non erat, quia si noua adsit debilitas, argumento est, eam affectionem esse morbosam, non naturalem, quia vt ait Galenus, dilatatio pupillæ siue sit naturalis, siue morbosa semper lædit. Alterum signum est, vt videantur oculi, nunquid amborum sint pupillæ dilatatæ, an unius tantum; nam si unius tantum,

affectio

affectio est morbosa, quia a natura, vel nullius dilatantur, vel vtriusque, si vero vtriusque sint dilatatę, vt arguatur an sit naturalis, an morbosa affectio, alterius pupilla claudatur, quo facto, si alterius pupilla dilatatur, adhuc magis est à natura: sin vero altero clauso oculo, alterius pupilla non dilatetur, affectio est morbosa, quia latitudinis naturę terminos præterire licet, sed à morbo factam latitudinem non licet. Si affectus nascatur, vel à causa sicca, vel humida cognoscitur ętate, victus ratione, habitu, regione, & aliis, quæ solent coindicare affectiones. & si fiat à causa sicca, oculus minor est; si ab humida, maior. Hic duo examinanda sunt. Vnum, an verum sit in dilatatione pupillæ, res semper apparere minores. Alterum qua ratione id fiat. Circa primum non videtur admodum constare inter scriptores; quia omnes Grȩci, post Galenum, dixerunt hoc esse signum latitudinis pupillę, vt res videantur minores, quam sint. Ex altera parte Galenus, & Auerroes huius signi non meminerunt; Præterea est ratio, quæ videtur demonstrare hoc minime verum esse, quia si, vt ait Aristoteles, myopes propter stricturam oculi uident res magnas, ut paruas, igitur ubi latior est oculus, deberet contrarium apparere. Præterea latitudo pupillæ fit ex multitudine, & crassitie humoris albuginei, qui ubi copiosior est, imagines uidentur maiores, ut in aqua crassa res uidentur maiores, quam in limpida, & pura; igitur, & authoritate Galeni, & rationibus, res apparent maiores in latitudine pupillæ. In hoc puto omnino tenendum esse, in latitudine pupillæ non semper, sed sępe res uisas apparere minores. Sed dices, cur igitur Galenus, & Auerroes huius non meminerunt. Quia hoc non per se sequitur dilatationem pupillæ, sed per accidens; isti autem scriptores signa tantum essentialia commemorarunt. Quomodo uero per accidens sequatur hoc, uidendum est ex causa secundo examinata; circa quam inuenio diuersos esse medicos. Alij enim, ut Alzarauius, & alij, dixerunt, hoc contingere propter uisus debilitatem, quia habentes latas pupillas, consequenter habent uisum debilem, propter quem non possunt recte percipere rerum magnitudines. Sed hoc non probo, quia si ratione debilitatis hoc contingat, sane apparebit semper, ubi adest uisus imbecillitas, sed multos uidebitis captos debilitate uidendi, quibus hoc signum non adest, igitur clarum est, non ratione debilitatis uisus hoc contingere. Alij dixerunt, hoc fieri, quia in latitudine pupillæ spiritus sunt disgregati, & ideo non possunt referre iustas imagines rerum, sed maiores. sed neque hoc probo, quia spiritus disgregatio non efficit, ut res uideantur maiores, sed potius, ut non uideantur, uel obscure. Nam si quis opponat uisum radiis solis, ita ut disgregentur spiritus, aut non uidebit,

aut sanè obscure. Præterea licet spiritus referant imagines ad oculum, tamen non fit ipsarum reprsentatio in spiritibus, sed in humore crystallino, vel tunica arachnoide. In hac difficili quæstione sum ego huius sententiæ, ad hoc efficiendum duo concurrere, adstrictionem oculi, & visus debilitatem adstrictionem oculi, quia, qui laborant latitudine pupillæ, vt videant, constringunt oculos, ita vt hic semper ferè adsit constrictio oculi. est & visus debilitas, quia spiritus nimium disgregati sunt, quomodo igitur fit, vt his duobus res videantur minores? quia, vt scriptum est à Galeno 7. de placitis quinto, solus visus percipit rerum magnitudines, non tanquam obiectum proprium, sed tamquam secundarium, quia oculus primum videt colorem, deinde magnitudinem rei coloratæ, vbi igitur visus validus, & sanus est, nec circa obiectum proprium, nec circa secundarium errat, sed & colorem, & magnitudinem videt. vbi mediocriter offensus est, & per locum angustum exit, atque operatur, non errat circa obiectum proprium, sed circa secundarium, quia videt quidem colores, sed & ob angustiam loci, & ob sui debilitatem non uidet secundum obiectum nam vt myopes teste Aristotele non uident rerum magnitudines, sic quoque, qui habent pupillam latam, tum quia constringant oculos, tum ob uidendi debilitatem, non uident iustas rerum magnitudines, sed tãtum colores; qui uero ualde sunt offensi uisu, errant & in obiecto proprio, & in secundario.

Prognostica. Circa signa prognostica, dicebat Polemon in lib. de signis naturæ, eos qui habent a natura pupillas latas, necessario esse prauorum morum. Hippocrates uero 2. Prorrhet. ait, latitudines pupillarum meliores esse suffusionibus, cui sententiæ simile quid dixit Auenzoar. lib. 1. trac. 8. cap. 7. ubi ait, dilatationem pupillæ, si negligatur, transire in cataractam, quasi dicat, suffusionem esse peiorem dilatatione. Amplitudo pupillæ naturalis incurabilis est, ut ait Auicenna. Alsaharauius quoque tradit omnes esse incurabilis nisi qui sunt, uel cum parua ægritudine, uel cum paruo dolore capitis, aut oculorum, uel sine percussione, quasi omnes sint curabiles, qui sunt sine ægritudine capitis. Aetius uero uniuersaliter dixit, affectum difficilem esse curatu, & ratio est, quia, ubi uuea tunica membranosa semel discinditur, difficulter restituitur, ait enim Hippocrates uulnera membranarum non coalescere. Duæ sunt hic dubitationes, una, quomodo dixerim dilatationem naturalem esse incurabilem, quia uidetur contrarium sentire Hippocrates, qui ait, dilatationem pupillæ siue sponte, id est naturaliter fiat, siue ex occasione esse meliorem suffusione. igitur si est curabilis, non uidetur melior. Præterea Auenzoar proponit puluerem, quem ait succurrere

dilata-

dilatationi naturali. Altera dubitatio est, quomodo dixerimus dilatationem ex percussione esse incurabilem, quia Mesues tradit rationem curandi eam. Razes etiam dicit, si dilatatio fiat ex percussione, non est timendum, quia remouebitur. Auicennas etiam tradit curationem. Ad primam dubitationem dupliciter respondetur, primo, quod apud Hippocratem vox sponte, non significat naturaliter, vel pręter naturam, sed ex occasione, significat causas externas primitiuas, sponte vero causas internas, & occultas; nam hæc vox αὐτόμαται significat ea, quę fiūt sine causa apparente, & manifesta, ita vt quamquam dicat, dilatationes siue sponte siue ex occasione fiant, meliores esse, non intelligat eas, quæ fiunt ab ortu. Altera responsio est, quod licet concedamus apud Hippocratem hāc vocem, sponte, significare natiuam affectionem, dicemus tamē, hanc esse meliorem suffusione, quia licet incurabilis sit, habet tamen aliud, quod non habent suffusiones, quia non prorsus tollit visum, vt illæ. Ad secundam dubitationem respondendum est, quod dixit Alzarauius, percussionem, quę facit dilatationem duplicem esse posse, vehementē, & recentem, vel non vehementem, & antiquam: si fuerit vehemens, & malum inueteratum, incurabile est, quia membranę discissæ non coalescunt: sin uero percussio fuerit debilis, & malum non sit inueteratum, curabile est, atq; de ista dilatatione loquuntur Auicenna, Mesues, & Razes, quando curationem tradunt. Sed quid ad Auenzoar, quem diximus tradere puluerem idoneum contra dilatationem naturalem. Dico, credendum esse experimentis, ita tamen, vt etiam nō fallant nos nam potest quidem aliquis puluis reperiri, qui auxilietur quoquo modo, qui succurrat, vt impedimentū non sit adeo graue, sed quod possit omnino curare hanc dilatationem, difficile est creditu, & ideo Auenzoar intellexerit aliquo pacto, non quod omnino curet.

In curatione huius affectionis communis scopus est, vt omnino tollatur, vt scilicet restituatur conformatio oculi, sed quia hoc obtineri nequaquam potest, nisi auferantur causæ, ideo insurgunt scopi, harum tollendarum. Causæ autem diuersæ sunt, itaque diuersa esse debet curatio. Diuersitas causarum in duobus posita est, in humido, scilicet nimio, & sicco. Igitur primo, pro curatione causæ humidæ, victus erit instituendus, qui exiccet, & attenuet, vt instituimus etiam in aliis affectibus oculorum, qui fiunt à causa humida; præsertim vero confert ieiunare multum, abstinere à potu vini, deambulandum lentè in locis vmbrosis; fugienda nimia lux, quia vt opaca congregant, & constringunt, sic lucida dilatant magis. laudat præ cœteris Auicenna ius cicerum cum oleo sesamino. *Curatio.*

Quod ad aliam curationem pertinet, Greci omnes nulla habita distinctione, statim veniunt ad venę sectionem, nisi tamen quid impediat. Arabes vero habent aliquas distinctiones, veluti si abundet sanguis, aut si humores morbū facientes sint sanguini permixti, quasi vbi sanguis non superabundet, vel humores non sint permixti, non sit mittendus sanguis. Mea vero sententia est, quod cum latitudinis pupillæ duplex sit causa, alia coniuncta, alia non coniuncta, vtraque tollenda est, sed diuersis instrumentis, coniuncta quidem exiccantibus, & resoluentibus, non coniuncta vero; i. quę morbum fouet per reuulsoria auxilia, inter quę primum locum habet sanguinis missio; ergo vt tueamur authoritatem Græcorum, dicendum est, statim esse deueniendum ad sectionem venę, non vt auxilium causę coniunctę, sed vt auxilium reuulsorium. Arabes vero videntur tantum respexisse causam coniunctam, s. materiam ipsam, quę si sit sanguinea, est euacuanda sanguinis missione. igitur consulo, vt consideratis considerandis, veniat s ad venę sectionem, quę fieri debet, si corpus sit plenum, primo à basilica interiore, si vero non plenū, à cephalica. Quod si sectio venę impediatur, erit recurrēdum ad cucurbitulas cum scarificatione, ad hirudines, ad frictiones, ligaturas, acres clysteres, qui reuellunt, & reuocant humoris impetum. Ego hirudines presertim, trib. quatuorue dieb. singulo mane post aures adhibere soleo, extracta vna, vel altera sanguinis vncia. Postquam vero certi fueritis de sanguinis missione, lenita prius aluo, humores preparabitis, deinde expurgabitis, vel pilulis cochijs, vel lucis, uel aggregatiuis, uel alzaiaret, vel aureis igitur eadem rationem tentabitis purgare humores in hoc casu, vt in alijs morbis ab humore.

Circa purgationem est controuersia, an debeat esse frequens, an secus. Razes 9. ad Almansorem, scribit continuandam esse purgationem. Auicenna ex aduerso mandat, ut fugiantur continuæ purgationes, quia virtutem imminuunt, & simul humores, quos non deberet, euacuant. Tolletis uos hanc controuersiam ex Celso; Is enim dicebat, interposito tempore aluum esse soluendam, vt materia ab oculis ad infernas partes auertatur: Hoc autem interpositum tempus Auicennas definit 10. diebus, quasi debeat medicus decima quoq; die, uel pilulis, uel alio quopiam medicamento soluere aluum. Atq; ita etiam intelligendus est Razes, ut purgationem nō quotidie, nec altera, aut tertia quaq; die, sed decima tantum continuandam esse uoluerit. Purgato uniuerso corpore, caput deinde priuatim est expurgandum iis, quę per nasum, per palatum humores euacuant. Factis purgationibus, descendendum ad localia, inter quę primo laudatur aqua marina, ut ea hyeme, calida: æstate, frigida sæpe abluantur

oculi,

oculi,& facies; quę aqua si non habeatur, docet Scribonius quomodo parari debeat, laudat quoq; ablutionem faciei ex posca, aceto,& aqua. Sed circa hæc, tria uobis notanda sunt, unum, quod obseruandum uult Aetius, ut adhibeantur medicamenta localia, quæ subadstringunt, non quæ uehementer, quia quę uehementer adstringunt, & acria sunt, duo mala pariunt, unum quod nimis stringendo diuellunt tunicam, alterum, quod dolorem faciunt,& doloris ratione nouas ad oculos trahunt materias. Ea uero, quę subadstringunt, sunt rosa, nardus, crocus, pompholix, spodium. Secundum est, quod adnotauit Auenzoar, ut scilicet sexus ratio habeatur; quia leuiora medicamenta conueniunt, & pueris, & mulieribus: maiora, & uehementiora sustinent, senes, & uiri. Tertium est, vt caueantur medicamenta summe refrigerantia, quia dicebat Galenus 3. Meth. cap. 2. se uidisse ex immodico opij usu suffusiones,& pupillarum dilatationes factas.

Accipite medicamentum, quo soleo ipse uti fœliciter in hoc morbo, quoq; promiscuè utor,& in fœminis,& in uiris. R. gummi arabici, thutiæ, sanguinis drac. tragaganthi anà unc. s. boli arm. unc. j. sem. lini sem. cydoniorum, croci anà drac. ij. succi cort. granat. unc. iij. aquæ ros. lib. j. macerentur omnia in cinere tepido per noctem, deinde bulliant media hora, post diligenter fiat colatura,& hac utamini mane, & uesperi, guttas oculis instillando. Si fiat malum a siccitate, eadem ratione incedendum erit in curanda hac affectione, quam monstrauimus in alijs affectibus ex siccitatę: quamquam Haly scribat raro contingere hanc affectionem,& quando contingit, difficillimam curatu esse. Si fiat dilatatio ex percussione, uidendum est, an fuerit magna percussio,& an periculum sit futuræ inflammationis; tunc enim statim utendum tenuissimo uictu, abstinendum à uino,& inchoanda curatio a sanguinis missione ex cephalica, deinde ueniendum est ad medicamenta, secundum Razem,& Auicennam, quæ repercutiunt, ut est emplasma ex farina hordei, fabę, ex folijs plātaginis, rosarum. Practicantes aliqui laudant, ut statim folia scariolæ apponantur oculo affecto,& dicunt, se esse expertos, quod concedo facile. Volo uos animaduertere, in alijs percussionibus medicos numquam in principio uti repercutientibus,& summa ratione, quia hęc humorem, qui ex plaga ad partem accurrit, compingunt magis & efficiūt, ut putrescat; in oculis uero semper utuntur repercutiētib. duab. rationib Prima est, quia in oculo, & prȩsertim tunica vuea, non potest colligi sanguis, ita ut compingatur, & putrescat, alia ratio est, quia oculus, ob sensus acrimoniam, ex percussione uehementissimos dolores sustinet, post quos fit attractio humorum nouorum, vnde vt dolores

vitentur, vt materia fluens repellatur a parte nobilissima, iure mandant, medici, statim reuellentia esse adhibenda. Postquam deueniendum est ad resoluentia, & primo a tenerioribus incipiendum; vt est oleum violarum cum vitello oui, ego soleo curare, vt assetur modicè vitellus, deinde cum oleo uiol. in mortario fiat linimentũ molle. Lac etiam tepidum instillatum resoluit moderatè. A leuioribus ad valẽtiora pedetentim veniendum, vnde post prędicta, sanguis turturum calens, optimus est, vel columborum. Postea veniendum ad collyria ex melle, & fellibus. Atque hæc est absoluta curatio dilatationis pupillæ.

De corneæ affectibus, albuginei, ac nebulis. Cap. 9.

Ost tunicam vueam posita est a natura alia, quę a Græcis κερατοειδὴς, a Latinis cornea vocata est. Meletius in lib. de natura hominis, voluit finem naturæ in fabricanda hac tunica, fuisse, vt stringatur orificium vueæ, & vt sit veluti quoddam sepimentum, aut vallum, quod contineat ne humor albugineus effluat. Galenus, & alij addunt alium vsum, ne scilicet aer ambiens statim humores tentaret, atque ita visum offenderet, crystallino offenso: vtcumq; sit, natura coacta est, hanc tunicam fabricare duram, & solidam, sed quia ratione soliditatis potuisset impedire, ne spiritus extra prodirent, neue lumen reciperetur, eadem natura ante foramen vueæ fecit hanc tunicam tenuissimam, lucidissimam, ita vt nõ impediat neq; spirituum exitum, neq; lucis receptionem, instar laternæ cuiusdam. Vbicũq; igitur hęc tunica ita offensa est, vt visio lædatur, id euenit ob substãtiam, aut luciditatem ipsius vitiatam. Et notate, me tantum mẽtionem facere horum duum morbi generũ, quia etsi cornea tunica alios plurimos morbos sustineat, pręsertim qua parte totum oculum vestit, tamen nolo ego eos omnes tractare, partim quia est res potius chirurgica, tractare vlcera, & tumores oculorũ, tum quia tempus angustum est, & propero ad tractationem aliarum rerum, tum quia intellectis his, poteritis & alios intelligere. Vitiatur igitur corneę substantia, vel quia humectatur, & crassesit, quia amittitur teneritas, vel quia exiccatur, seu corrugatur, & induratur. Luciditas vero eiusdem vitiatur, quoniã alienos colores suscipit; vbi hac in parte tunica cornea humecta, & crassior redditur, inducitur visus hebetudo, vt ait Galenus, & omnia videntur tamquam per fumum,

& nebulam quandam. si uero corrugatur, aut exiccatur, fit morbus dictus à Græcis. ῥίσωσις seu ῥυτίδωσις. Si uero duratur, fit etiam uitium innominatum. Sed in omnibus his uisus interdum prorsus aufertur, interdum ualde minuitur. Inter has affectiones adnumero eas, quæ albugines appellatæ sunt. est enim albugo macula quædã, quæ in cornea ante pupillam fit, quæque sæpe prosus occœcat homines. Si luciditas offendatur, ut dixi, fit impedimentum uisus, quia alieni in hanc partem inducuntur colores, impedientes perfectum uisum, quia omnia uidentur colorata eo coloris genere, cuius est materia infixa illi parti, ut dicebat Galenus contingere in arquato, & cuiusmodi dicunt quidam apparere in affectione ab Arabibus uocata seben. Sed tametsi dixerit Galenus in ictericis omnia apparere flaua, non est tamen perpetuũ, immo ego plurimos curaui, sed paucos uidi huiusmodi. Sed dices, cur isti affectus non habent propria nomina? Quia non sunt propria corneæ, nisi dicamus sub nomine nebularum esse comprehensa, & ego sum huius sententiæ, panum oculorum apud Barbaros complecti fere omnes huiusmodi ægritudines.

Causæ crassefactionis, & humectationis nullę alię sunt, nisi humores crassi, & uiscidi, qui mittuntur ad hanc partem, & ibi figuntur unde omnes illæ occasiones, quæ faciunt destillationes, faciunt & hos morbos, ut mora sub sole, crapulæ, prominentia oculorum. Causæ uero siccitatis, seu corrugationis sunt multę, sed præsertim ętas senilis, quia hic morbus proprius fere est senum, similiter labores, seu ægritudines capitis ex siccitate, ut inflammationes magnę. Causæ uero indurationis sunt uehementer refrigerantia, unde iure dicebat Galenus, se non raro uidisse homines ex immodico opij usu fuisse occœcatos, & quia recensui albugines inter has ægritudines, causę harum sunt duę potissimum, uel cicatrix derelicta ab ulcere, quæ ungula interdum uocata est, quamquam ungula sit aliud morbi genus: altera causa est pituita torrefacta, & indurata in cornea. Causę uariorum colorum sũt uarij humores, & hinc fit, ut si sanguis sit, omnia rubea appareant, ut in seben. Si uero flaua bilis, flaua, si melancholia, liuida, aut nigra, sed raro cõtingit, ut uel sanguis, uel humor melancholicus in hac parte figatur, quia cornea hac in parte tenuissima est, unde uel nullæ, uel insensibiles propemodum adsunt uenę, & sanguis difficulter potest congregari; humor uero melancholicus, crassus, & terrestris, difficulter decurrit ad hanc partem. *Causæ.*

Iste affectus fere oculis ipsis cognoscitur, quia si hæc tunica sit uel humectata, uel crassefacta, primo inspiciẽti apparet ueluti quædam superficiaria nebula, deinde etiam ipsimet ægri referunt, se res uidere ueluti per nebulam, & fumum, quare debetis, & oculos intueri, & *Signa.*

ri,& ęgrum percunctari. Cognoscitur corrugatio ex ętate, quia vt dixi, hic morbus senilis est, ex præcedentibus etiam, veluti si præcesserũt morbi feruidi, & exiccatorij: ad hæc si nulla alia signa adsint. Si vero malum factum sit ex frigido, vsus erit æger rebus frigidissimis, oculus frigidus apparebit, & aer frigidior hoc ostendere poterit. Signa vero, quibus cognoscuntur vitia ex humiditate partium, habentur ex ipsa medici inspectione, partim ex relatione ægri, quia videt interdum flaua, interdum nigra interdum sanguinea.

Prognostica. Prognostica sunt, quod corrugatio oculorum numquam curatur, & præsertim, quæ fit ratione ætatis: vnde dicebat Aristoteles, quod si senex acciperet oculum iuuenis, videret, vt iuuenis; quamquam hæc Philosophi sententia falsa est; quia non semper vitium videndi fit ratione instrumenti, sed vt plurimum ratione facultatis visoriæ, ita vt etiamsi tradatis oculum iuuenis seni, tamen non videbit, vt iuuenis. Dura hæc tunica vbi fit, & præsertim ex vsu vehementis frigidi incurabilis est, & ipsi idem cõtingit, quod crystallo, quia vbi aqua semel in crystallum conuersa est, vehementissimo frigore nõ potest dissolui, vt ait Aristoteles 4. Met. Albugines etiam ex cicatrice non sanantur: cęterum si malum fiat ex humoribus, & sit recens, curari potest.

Curatio. Est vero curationis totius summa, vt omnia impedimenta auferantur, quæ non possunt neque fœliciter, neq; facile auferri, nisi prius remoueatur fluxus nouæ materiæ ad oculum: igitur instituto tenui victu, & vini abstinentia, deueniendum est ad euacuandos humores eo modo, quo iam dixi, vt primo euacuetur corpus, deinde caput, per medicamenta soluentia, per nares, per palatum, quo in casu cauterium in nuca factum prodest, & decoctum sarsæ, vt docui, quia attenuat, & exiccat humores. Quidam omnino prohibent sanguinis missionem; ego vero, si plenitudo adsit, & pręsertim in capite, laudo, & potissimum à vena cephalica. Post hęc veniendum ad localia, quæ primo debent esse lenia, deinde grauiora. Alzarauius laudauit liquamen gallinę cum butiro, & vino, ego vero soleo sumere radicẽ chelidoniæ, & aqua vitæ diligenter abluere, deinde pistare, demum per colum transmittere, atque eum liquorem guttatim instillare oculo patienti; & expertus sum recentes panos oculorum deteri. Aliis etiam duobus vtor, tartaro vini maluatici in tenuissimum puluerem redacto, qui inspersus oculo deterit panum. alterum est theriaca cum vino maluatico, nam eliquo eam in vino maluatico, atq; per pannum subtilissimum transcolo, & infundo oculo patienti. Atque hæc de affectibus corneæ.

De ophthalmia, seu lippitudine. Cap. II.

Vmma oculi pars a natura vestita fuit tunica quadam quæ adnata a medicis omnibus dicta est, a nonnullis etiam coniuncta, quæ etsi circumuestiat totum oculum, attamen qua parte pupilla est, eam non ambit. Hęc, quia magis exposita est externis iniurijs, iccirco plurimos sustinet affectus, inter quos præcipuus, & omnium frequentissimus est is, qui a Græcis ὀφθαλμία, a Barbaris obtalmia dictus est. Latini modo dolorem, modo inflammationem oculorum, modo lippitudinem dicunt. Sed authores hoc nomē lippitudinis, & lippi, non semper de ophthalmia dicunt, sed sępe lippos dixerunt eos, qui oculos lachrymosos gerunt, ut Horatius de seipso. Hanc passionem omnes fere medici fusissime tractarunt. Vnus Auēzoar uidetur ieiunus fuisse, nec causam satis intelligo. Celsus lib. 6. c. 6. definit hanc affectionem quatuor nominibus, dolore, tumore, pituita, & lachryma, per pituitam intelligēs crassam illam materiam, quæ adhæret palpebris, & oculo, & lema interdum uocatur; per lachrymam intelligit humorem fluidum, & tenuem, qui per genas excurrit. Distinctius, et breuius definiuit Galenus 4. de med. loc. ca. 4. quem imitati sunt fere omnes alij, inquiens, ophthalmiam esse inflā mationem tunicæ oculorum adnatę. Sed notate, quod idem Galenus docuit 2. ad Glauo. inflammationem omnem duplicem esse, aliā humidam, in qua s. copia humorum apparet, aliam aridam, in qua omnino humor paucus, aut nullus apparet humidam uidetur appel lasse simpliciter ophtalmiam, siccam uero ξηροφθαλμίαν: tamen frequēter sub nomine ophthalmiæ utraq; continetur. Rursus ophthalmia duplex habetur apud Galenum, et omnes Gręcos: alia, quæ fit a causis internis, et propria ophtahlmia dicta est. Altera a causis externis, et hæc non ophthalmia, sed τάραξις, seu turbatio appellata est. Auicenna sequax Galeni, et Gręcorum, dixit, ophthalmiam duplicem, esse, ueram, et non ueram, sed similem uerę. Veram dixerunt Arabes, quam Græci ophtalmiam uocant; non ueram, quam Græci taraxin dicunt, nā et ipsi hanc uocant turbationem, seu uacillationem. Ophthalmiam ueram Gręcorum, et Arabum, Aetius, et alij distinxerūt in duas, unam nominarūt superficiariam, alteram profundam, seu alio nomine χύμωσιν. Superficiariam, in qua calor, dolor, et tumor adsunt; profundam, in qua præter hæc, etiam palpebræ sunt inuersæ, ualde rubeæ, et fere exulceratæ: nos dicere possumus paruam, et magnam;

omnem uero esse inflammationem tunicæ oculorum adnatę. Quis vero sit modus generationis huius affectus explicauerunt multi, sed appositissime, meo iudicio, Cassius medicus, 66. probl. med. quo in loco dicebat, quod cum humores in meatibus oculi figuntur, obstruunt, & calorem intro coercent, calor cohibitus, exardescit, cum perspirare non possit: atque ita, vel immediate oculũ inflammat, vel primo humores torret, hi vero torrefacti inflammant membranas, hinc ophtalmia. Ex quibus perfectum esse potest, hunc morbũ esse in magnitudine, in intemperie, & continui solutionem; nam Galenus lib. de diff. morb. dicebat, in omni inflammatione semper hæc tria morborum genera copulari. Locus affectus nullus alius est, quam ipsa tunica adnata. Sed nonne in ophtalmia visus etiam impeditur? qui fit igitur, vt locus affectus sit tunica adnata, quę visui efficiundo nullum præstat adiumentum? Dico, in ophthalmia lœdi visum, sed per accidens, non per se, hoc modo; quia hac inflammata tunica, fit dolor, & calor magnus in oculo, a calore, & dolore fit attractio humorum ad oculum: humores illi attracti dispersi per oculum conturbant humores, & spiritus, hi autem conturbati necessario visum oblœdunt: itaque quamquam sit locus affectus ipsa adnata tunica, per accidens tamen lœsis aliis oculi partibus, cooffenditur visus Quod autem in ophthalmia humores, & spiritus sint cõturbati, testis est Alexander, testis est Razes; Alexander quidẽ quia ipse 2. probl. 42. dicebat, ophthalmiam ideo cõtagiosam esse, quia spiritus contaminati sunt, qui cum tangant oculos sanos, inficiunt ipsos. Sic quoque Rabby Moyses 24. aph. part. ex sententia Galeni lib. de motibus, qui liber a nobis desideratur, dicebat, qui primum videt ophthalmia, aut conturbatione laborantem, statim ipsi oculum conturbari, quod si adhuc attente inspiciat, non solum conturbari, verumetiam ophthalmiam contrahere. Ratio etiam attestatur, humores, & spiritus perturbari, quia si fit attractio humorum per vniuersum oculum, necessario illi miscentur & humoribus oculorum, & spiritibus, per oculum dispersis: commixti necessario turbant, & hoc est, quod Hipp. in lib. de locis in homine dicebat, ob humores influentes visum fieri μαρμαρυγώδη i. apparere scintillas in oculo, atque etiam acumen videndi perdi. Sed quæretis, quæ sit vera ratio, cur ita faciliter oculus contrahat has affectiones? nulla alia est potior, quam Aristotelis 7. probl. sect. vltimo, & Alexandri 1. probl. 35. qui dicunt, oculos esse humidos, molles, εὐπαθεῖς seu passibiles, atque etiam mobilissimos, & ratione mobilitatis fieri, vt facile contagia suscipiantur ab oculis affectis.

Causæ

Causæ ophthalmiæ veræ omnes sunt internæ, atque hæ, vel in ipsa tunica gignuntur, vel manant aliunde ad ipsum. In ipsa tunica

ea sunt causæ, quando totum corpus plenum est, & consequenter repletum est caput, & oculus, cuius repletionis merito fit tumor, rubor, & calor. Si aliunde veniant causæ, vel sunt humores viscidi, & crassi, vel tenues, & corrodentes, atque etiam possunt esse flatus, qui partim corrodendo, partim extendendo, faciunt hunc affectum. Partes vero, à quibus causæ hæ ad oculos manant, sunt vel caput, vel iecur; vel totum corpus. Viæ, per quas veniunt ad oculos, sunt aut venæ, aut arteriæ, aut vtraque, atque istæ, vel intra cranium existentes, vel extra. Atque hæ sunt causæ internæ ophtalmię uerę. Dubium est, an omnes humores, & vapores possint facere hunc morbum. Ex vna parte videtur ratio persuadere, solum fieri ophtalmiam à causa calida, quia est morb. calidus, & adest rubor, quę attestantur caliditati: qua ratione impulsi Arabes quidam dixerunt, ophtalmiam esse apostema calidum oculorum, quę sententia uidetur etiam fuisse illius authoris, qui edidit librum de oculis sub nomine Galeni. Ex altera parte est Auicenna, & Galenus 13. Meth. qui videntur in ea sententia fuisse, omnes humores posse facere ophtalmiam. Dicendum est pro resolutione, omnes humores posse efficere morbum hunc, sed diuersimode, quia inflammationem magnam, faciunt humores calidi frequentius, remissam vero possunt facere frigidi, sed non soli, quia semper in hoc morbo iunguntur frigilis calidi, & hinc est, quod semper adest aliquis rubor, & color, etiam si fiat ex frigidis humoribus. Cur vero humores frigidi non possunt soli facere ophtalmiam, ratio est, quia hi difficulter in angustum locum possunt congregari, & si congregentur non possunt incalescere, & ideo nequeunt ophtalmiam facere. Ophtalmię non veræ causę omnes externę sunt, & primitiuę, non quod ad efficiendam hanc inflammationem, conueniant solum causę primitiuę, quia conueniunt etiam humores, & flatus. sed quod causę, quę mouent humores, & flatus, sunt solum primitiuę: uerum quidem est, humres motos vt plurimum esse sanguinem, & vapores, quia hic humor facile mouetur, similiter & flatus, & sicuti facile mouentur ad oculum, ita quoque faciliter recedunt. sed nōne etiam humor biliosus facile mouetur, & recedit? dico hoc verum esse, sed sua acrimonia pertundit oculum, & arrodit: ex quo fit, vt noui humores ad ipsum trahantur, qui postmodum veram inflammationem efficiunt, & hoc est, quod ait Auicenna, sępe ex non vera inflammatione fieri veram. Iam vero causę primitiuę multę numeratę sunt à Gręcis, & Arabibus, sol, seu solis calor, dolor capitis adustiuus, febris ardens, balneum calidum, puluis, & fumus, qui cum sua acredine mordeant oculum, facile prębent occasionem gignendę ophtalmię. Hoc idem efficere puto uapores marinos:

quoniam Cassius med. 13. prob. med. dicebat piscatores facile tentari pterygio, quia vapores marini, cum acres sint, corrodunt oculos, ex quo inflammantur, exulcerantur, & tandem etiam fit vnguis. Inter easdem causas est quoq; frigus constrictiuum, percussiones capitis, venti procellosi, ebrietas, veneris vsus, addit Paulus, & oleum. Cur vero oleum, si tangat oculum, faciat ophthalmiam, puto hanc esse potissimam causam, quia oculo facile adhæreſcit, & tenaciter; vnde cum elui non possit, obstruit; facta obstructione, calor oculi intus cohibetur, atque ita cohibitus postmodum exardescit, & inflammat. Hippocrates lib. de aere aquis, & loc. adnumerat etiam regiones, vbi scribit, eos qui habitant regiones australes, & calidas, facile tentari hoc morbo, & tentatos facile curari: habitatores vero plagę septentrionalis, & frigidæ difficulter tentari ophthalmia, & tentatos difficulter curari, quam sententiam secuti sunt Razes, & Rabby Moyses, 4. aph. vbi ex sententia cuiusdam Teminij, dicebat, eos qui habitant regiones calidas, obnoxios esse ophthalmiæ, qui vero frigidas, minus. Sed cur hoc contingit? Auicenna non minor philosophus, quam medicus causam attulit inquiens. sub cœlo calido capita repleta esse humoribus, qui calore ambientis colliquati, decurrunt ad oculos, atque ibi contenti, faciunt inflammationem, quæ postmodum faciliter curatur, primo ob raritatem corporis, ob quam transpirant faciliter humores, & dissipantur, deinde quia isti habent aluum fluidam; dicebat enim Hippocr in aph. quod quicunque ophthalmia tētati, sunt, si superuenerit alui fluor, liberantur. In frigida porro regione fiunt difficulter, quia quamquam adsint humores in capite, tamen congelati, sunt immobiles, ob quod non possunt excurrere ad oculos, sed si aliquando excurrant, & frigore, & densitate cutis fit, vt non possint facile, neque cito humores illi dissipari, & expirare. Hippocrates 3. aph. & lib. de aere, aquis, & loc. adnumerat constitutiones temporum, & anni tempora inter has causas, similiter Aristoteles sect. prima, problem. & Auicennas.

Circa causas ophthalmiæ tria sunt quæsita scitu digna duo proposita a Cassio, vnum ab Alexandro. quærit Cassius prob. 16. cur æstate potissimum fiant ophthalmiæ, id quod etiam dictum est ab Hippocrate 3. aph. & causa quæsiti est, quia tempus æstiuum calidum, & siccum est, propter quod omnis videtur ablata occasio fluxionis oculorum, respondet, causam esse splendorem, ipsius solis, & luciditatem aeris, eo quod tempore æstiuo sol maxime splendens & aer maxime lucidus existens disgregant humores, & spiritus oculorum, & ita præbent causam ophthalmiæ, sed hæc ratio mihi non satisfacit, primo quia sæpe etiam heyme aer lucidus est, & solis lumen

men noxium; vnde deberet etiam hyeme interdum fieri hic morbus ratione splendoris solis, & luciditatis aeris, æque enim splendet sol hyeme, atque æstate. secundo non placet, quia si noceret solis splendor, quia disgregat humores, & spiritus, deberet potius visus operationem impedire, & turbare, nam non videmus, quod æstate ob splendorem magis offendatur visus, quam hyeme. tertio non placet, quia qui intuentur solem splendidissimum, aut niuem, patiuntur quidem visu, propter spirituum disgregationem factam a lumine solis, vel niuis luciditate, sed non patiuntur ophthalmiam. Itaque non videtur sana hæc sententia Cassij. Dicendum igitur est, æstate, vt ait Hippocrates, fieri ophthalmias, nõ per se, sed per aliud quia, s. vere replentur capita, æstate humores contenti ab ambientis calíditate eliquantur, & fluunt ad oculos, atque ita fit, vt æstate fiant lippitudines, atque hæc fuit sententia Galeni 3. aph. 20. vbi ait, veram esse sententiam Hippocratis, quod lippitudines fiant æstate repleto capite. Secundum quęsitum Cassij est, cur interdum in ophthalmia, si fiat febris, soluitur morbus, interdum vero magis exacerbatur, cuius euentus tradit hanc causam, & bene, quod febris, quæ superuenit, vel est mediocris, vel vehemens, si mediocris, rarefaciendo, & exiccando soluit ophthalmiam: si vero vehemens, & vaporibus acribus, et magnitudine caloris non solum non soluit lippitudinem, verumetiam auget: addit et aliam causam, sed obscuram, cuius, vt existimo, hic sensus est, quod febris interdum exiccat humores, eo quod non sunt multi, interdum uero magis infarcit, quia et humores sunt multi, et caput plenum est. Tertium quæsitum est Alexandri 2. lib. prob. 104. cur magna ex parte pestem pręcedat lippitudo? reddit causam, eo quod in peste spiritus sunt contaminati, qui suapte natura feruntur in caput, et deinde in oculos, tum quia oculi trahunt ipsos suo motu, tum quia ob passibilitatem facile recipiunt spiritus ingruentes; unde spiritus commaculati existentes in oculis, inficiunt ipsos, et causam prębent ophthalmię. Sed, pace huius magni viri, hęc ratio mihi non satisfacit: primo, quia fomes ipsius pestis est potius in humoribus, quam in spiritibus, dico potius, quia non nego, quin interdum pestis fomes sit in spiritibus, qui tempore pestis statim iugulant homines, ita vt non sit locus gignendę ophthalmię: Si igitur fomes pestis est in humoribus, non sequitur, spiritus venenatos debere inficere oculos. Præterea dato etiam, quod spiritus in omni peste uenenentur, tamen qui ad oculos perueniunt, non sunt vitales, sed animales. tertio dato etiam, quod animales uenenentur à uitalibus, necessario prius debebit fieri pestis, quam ophthalmia, quia si primum uenenentur spiritus uitales in peste, ut ęquum est, prius

cor

cor ipsum tentabitur, quam oculi, vnde præcedet pestis ophthalmiam, non autem ophtalmia pestem. Igitur videtur mihi dicendum esse, cum hoc contingat non semper, sed magna ex parte, vt dicit Alexander, fieri solum, quando pestis habet primariam originem ex sanguinis ebullitione, quia in hac antequam contrahatur magnus ille gradus putredinis, & veneni, sanguis prius ebullit vnde vapores multi feruidi, & acres feruntur ad caput, & oculos, quos ob feruorem inflammant, & ophtalmiam faciunt atq; ideo in morbillis, in variolis, quæ sunt genera pestis nam Razes hæc enumerat inter pestes, semper videbitis, antequam adueniant, oculos inflammari; & hoc est fere perpetuum. Differentiæ ophtalmæ multæ sunt, & à varijs locis capiuntur, primo à materia ipsa, quæ vel est vaporosa, vel humoralis, & si humoralis, vel sanguinea, vel pituitosa, vel biliosa, vel melancholica. Capiuntur secundo à quantitate, quoniam dicunt medici, ophtalmiam aliam esse magnam, aliã paruam aliam a paruo tumore, aliam cum magno, modo vehementem, modo remissam, modo continuam, modo discretam, seu vt dicit Auicenna, modo periodicam. Tertio à qualitate, nam dicit Auicennas, ophtalmiam aliam esse calidam, aliam frigidam, aliam. rubeam magis, aliam minus, aliam benignam, aliam vero malignã Capiuntur etiam à tempore, quia ophtalmia aut dicitur recens, aut antiqua, & Galenus 3. aph. 12. dicebat, aliam esse tabidam, aliam vero non tabidam. Sumuntur tandem à modo generationis, quia aliæ gignuntur per congestionem, aliæ per affluxum. Sed dices, cum dixerim alias esse periodicas, quę sit opthalmiæ periodus? respondeo ex Galeno 2. de diff. feb. 11. ophtalmias fieri periodicas, vt & multos alios morbos, ratione qualitatis humoris, ex quo generatur eo quod si ex bile, periodus erit tertiana, si ex pituita, quotidiana; si ex melancholia, quartana. sed aduertendum est, quod etiam Galenus ait, sæpe interturbari has periodos ob humoris congesti copiam: exempli gratia, si sanguis biliosus in magna quantitate congregetur, potest fieri periodus continua, seu quotidiana, licet sit materia biliosa. Signa ophtalmiæ generica secundum Razem 9. ad Almans. & secundum Galenum 4. de medic. com. secundum loc. 4. & lib. de totius morbi temp. hæc sunt, tumor oculi, rubedo, seu mutatio albi ad rubrum, fluxus lacrymarum, dolor, qui, vt dicebat Auicenna interdum pungitiuus est, interdum vlcerosus, seu corrosiuus, interdum tensiuus. Aristoteles 10. Ethicorum, cap. 3. vbi de voluptate agit, tradens exempla quædam, inquit, in ophtalmia omnia, quæ videntur, apparere alba, quasi hoc etiam secundum nonnullos sit ponendum inter signa generica ophtalmiæ. Sed falluntur hi, quia apud Aristotelem sub nomine ophtalmiæ intelligi-

tur

tur affectus oculorum, non inflammatio, & vt intellexistis, est affectus quidam in cornea, & humore albugineo, in quo omnia apparẽt alba, quamuis etiam ophthalmia, quæ fit a pituita, vna cum copia lacrymarum habeat etiam hoc signum, quod omnia visa appareant alba.

Signa porro, quæ species ophthalmiæ distingunt, sunt hæc, quod ophthalmię non veræ indicia sint causę procatarticæ, præcipue si omnia accidentia sint leuia, & abeuntibus causis extrinsecis, abeāt quoque ipsa. Signa vero ophthalmiæ veræ, & magnæ, quæ a Græcis χύμωσις dicta est, sunt dolor magnus, tumor maxime rubeus, calor ingens, inuersio palpebrarum: interdum enim habent palpebras adeo inuersas, & tumentes, vt non possint oculum obtegere. Signa autē, quæ demonstrant veram ophthalmiam, sed non magnam, sunt duorum generum, alia indicant an fiat per affluxum, an per congestionem materiæ, & si per affluxū, per quas vias: alia vero demonstrant materiam ex qua fit inflammatio. Si cum ophtalmia iungatur nausea vel vomitus, signum est fieri malum per affluxum à stomacho; si sit cum capitis dolore, & grauitate; argumentum est fieri per affluxum a capite, & quia hic affluxus potest esse per vasa, vel intra, vel extra cranium existentia, si venæ frontis, & faciei sint tumidę, vt dicit Razes, si venę oculorum sint plenæ, & ponderosæ; similiter si palpebrę sint plenæ, & graues, argumentum est, per affluxum fieri per venas extra cranium, addit Auicenna hoc magis innotescere, si arterię temporum vehementer pulsent: quod si nullum horum signorū adsit, sed cum ophthalmia sternutationes, & vt ait Paulus, pruritus narium, vel palati, argumento est ab affluxu fieri per vasa intra cranium existentia. Atque hæc sunt indicia ophthalmiæ per affluxum. Quod si fiat per congestionem, nullum horum signorum aderit, sed tumor tantum, dolor, calor, & lacrymę, Ad cognoscendam vero materiam facientem morbum, multa sunt indicia, & primo quædam cōmunia, quæ semper vobis erunt spectanda, vt aetas, regio, constitutio aeris, temperamentum corporis, ratio victus, vitæ studium, hæc etenim omnia, quando examinabitis, poteritis saltem magnas coniecturas consequi, quibus intelligatis materiam peccantem. Sed sunt pręter hæc alia argumenta, magis particularia. E.g si sanguis faciat malū, totus oculus, & facies rubebunt, venæ amplę erunt. tumor grauis, materia fluens benigna, non admodum acris, nec mordax: addit Alsarauius, sonitum aurium, sed puto signum hoc potius conuenire in facta à flatu, & vaporibus. Si materia fuerit pituita, aut sanguis pituitosus color non admodum erit rubeus, sed potius subalbidus, grauitas magna, calor minor, minor etiā dolor, grauitas palpebrarum,

rum,& palpebræ nocte veluti quodam visco conglutinabuntur, ita vt difficulter possint dissolui. Sed dices, cur potius hoc contingit, vt noctu palpebræ conglutinentur. Huius tres sunt causæ, vna quia interdiu oculi mouentur, ex motu dissoluitur pituita, nocte vero quiescunt,& ratione quietis pituita congregatur, nec dissoluitur: Altera causa est, quod noctu pituita coquitur,& dum coquitur crassescit, atque tenacitatem quandam acquirit. Tertia est, quia noctu magis abundat humor, quam diu, vnde cum multus sit, & detentus, facile conglutinatur. Si fiat a bile, dolor erit mordax, pungens. similiter si fiat ab iecore bilioso; adhæc pauca aderit rubedo,& potius flauities lacrymæ fluentes tenues erunt. Si vero fiat a sanguine melancholico, ait Auicennas, erit in oculo grauitas cũ obfuscatione, parum glutinabuntur palpebræ, morbus erit contumax,& rebellis, oculus maxime siccus, nam tametsi flaua bilis sit etiam humor siccus, est tamẽ humidior oculus in hac, quam in melancholia: quia bilis sua acrimonia trahit alios humores ad oculos, qui ipsos humidos reddunt.

Quod si nulla pdicta signa adsint,& tamen oculus doleat, tumeat, extendatur, atque sonitus in auribus sit, argumento est non fieri ab humore, sed a flatu, seu a vapore, eo magis si ĩ oculo nulla appareat lacryma, quoniã in omni ophthalmia humorosa necessario aliquis humor apparet, sed in alia magis, in alia minus, maxime vero omnium in sanguinea, secundo loco in pituitosa, tertio in biliosa, postremo in melancholica. Quæret aliquis, an ex vrina possit haberi indicium, eo magis, quod Hippocrates 2. Prorrh. loquẽs de lippitudine, dicebat, in affectibus oculorum maxime inspiciendas esse vrinas, Sed ex altera parte nullus est, qui hæc adnumeret. dicerem ego, signa ex vrina interdum haberi posse, sed non semper: haberi possunt, quando fit ab affluxu a partibus inferioribus, maxime a toto, quia iste affluxus fit per venas,& arterias; status autem venarum, & arteriarum maxime declaratur ex vrinis, ita vt iure dicat Hippocrates, in his ophthalmijs haberi posse signa ex vrinis. Verum secus est, si fiat ophthalmia per cõgestionem, vel per affluxum a capite,& hoc est, quod Galenus ait in com. prorrhetica multa esse adulterina, & interiecta,& notat illum authorem voluisse haberi signa capitis affecti ex urina, quod ait esse falsum. Habentur quidem interdum, sed non semper nec vt plurimum.

Prognostica. Circa prognostica, ait Razes, humidam ophthalmiam esse breuiorem sicca. Quę fiunt a causis extrinsecis omnes securissimæ sunt, secundo loco, quæ & ab intrinsecis, & ab extrinsecis, difficillimę omnium, quæ solummodo ab intrinsecis, inter quas sunt quidam gradus, quia, vt dicebat Razes, quæ fiunt a materia calida

&

& subtili,& sine lacrymis sunt, frequenter exercent, & onerare solent, dicebat enim Hippocrates in Coac. Præn. vbi dolor capitis copulatur ophthalmiæ,& lōgo tempore comitatur, ferè occoecare solere. Quę uero fiunt ab humoribus crassis,& uiscidis, non modo periculosæ non sunt, immo uero sæpe uisum exacuunt. Causam huius reddit Aristoteles 31. part. probl. 9. & Cassius probl. 18. quod sicuti medicamenta, quæ lacrymas cient, uisum exacuunt, quia humorem euacuant, qui uisum turbabat, ut cœpe,& allia. sic in his morbis euocantur humores, qui antea uisionē turbabant. dicit idem Hippocrates, ubi febris ophthalmiæ superuenit, liberat, quod pręcipuè uerū est de ophthalmia facta à materia frigida, sicuti fere uerū est de omni, quod ubi alui fluxio superuenit, ophthalmiam soluit, ut dicebat idem Hipp. 6. aph. 17. Celsus lib. 6. cap. 6. dat plurima signa, quibus & futuros euentus intelligere,& prædicare possimus, sed hęc sunt præcipua, quod longa, sed sine periculo futura sit ualetudo, si lacryma sit multa, calida, pituita pauca, tumor modicus: econtrario, neq; longam valetudinem, neq; periculum vllum minatur, si simul lacryma, tumor,& crassa pituita cęperint, pituita sit alba, tumor non admodum durus.

Circa curationem huius affectus, quia sæpe male torquet oculos, partem nimirum, vt ait Plinius lib. vndecimo, corporis nostri preciosissimam, quæ lucis vsu distinguit mortem à vita, diligentes esse debetis, non solum, vt cognoscatis, verumetiam, vt statim succurratis. pulchrum sane est Oribasii præceptum 4. ad Eunapium, vbi dicit, cum inflammatio,& dolor oculos obsidet, si medicus adsit, facito, ut ipse medeatur, si non adsit, facito tu, ea quæ possis, quousque medicus accedat, ne quid deterius contingat: putauit author iste, tanti referre, vt statim præsidia adhibeantur, vt voluerit ægrum etiam seipsum curare. Curatio itaque duum generum erit, altera non veræ ophthalmiæ, altera veræ. Curationem non veræ conueniunt omnes facillimam esse, neque tamen negligendam, nimirum quæ tota posita sit in causarum extrinsecarum abolitione, nam nisi huiusmodi causæ primitiuæ sublatæ sint, frustatorium erit omne medici studium. Debetis itaque primo omnes causas primitiuas amputare, deinde, si sublatis causis, adhuc maneant vestigia, confugiendum est ad alia, & primo memoria tenendum, quod scriptum est ex sententia Archigenis apud Galenum 4. de med. loc. 4.& quod in omni ophthalmia seu vera, seu non vera, aptatur, nempe, vt cibi, & potus paucitas: aquæ potus, abstinentia veneris, & alui lubricitas semper obseruentur. Atque hæc Curatio.

omnia, & vtilia, & necessaria sunt. Quod si morbus factus sit ex adustione capitis à sole, vult Aetius, vt plurimum potet æger, ad conciliandum somnum, & ad coquendam inflammationem. Ad hęc aqua rosarum cum camphora, vel sola, lac mulieris iuuenis instillatum conuenit, & maxime confert. Rabby Moyses 2. aph. laudat emplastrum factum ex teneris folijs rosarum. Sed aduertendum est de potu, nam Ruffus Ephes. vt ait Rases, monuit, ægrum debere multum vini potare. Paulus, Aetius, & Oribasius, dixerũt solum debere multum potare, sed neque vini, neque aquæ meminerunt. Ego vero puto esse vinum aduersum, vbi caput æstuat sub sole, & potum aquæ, non vini, adhibendum, quia & somnum conciliat, & inflammationẽ sedat. Si a fumo, vel puluere factus sit morbus, primo abluendi sunt oculi aqua dulci, tum quiescendum, abstinendum, & æger detinendus in loco angusto, & obscuro, quod si malum non cedat, vtemini hoc linimento in palpebris. R. pul. ros. drac. j. croci, scrup 1. aquæ ros. q. s. fiat linimentum. In hoc casu laudat Oribasius infusionem, vel lactis, vel frigidæ sæpius factam. Si a frigore fiat ophthalmia, duo commendat Auicenna, primum est balneum aquæ dulcis tepidum, quod tamen prudenter adhibendum erit, scilicet nisi caput repletum sit, quoniam repleto capite, balnea inimica sunt, quia agitant materias, & humores ad oculos præcipitant. secundum est, vt digesto cibo, vinum tenue, & subtile propinetur. Si fiat ab oleo, abstergentibns detergendum est, vt aqua hordei, & myrabolanorum. Si fiat a vespa, ut sæpe fit, solent vulgares statim oculos ferro contingere, quia hoc suo frigore repellit influẽtes humores, & compressione illa facit, ne pars in tumorem attollatur; sed hoc etiam in casu confert summopere, & oculum abluere frigida, uel aqua hordei cum lacte.

Vera autem ophthalmia paulo diligentiorem curationem expostulat, quia a uarijs causis efficitur: & propter quod iure uidetur Celsus latenter suggillare Hippocratem, quod dixerit, in dolore oculorum conuenire balneum, meri potionem, fomentum, purgationem, & sectionem uenæ, nec tamen distinxerit corpora; & causas, in quibus medicinæ summa est. Nos igitur distinguemus species; & primo, quia sunt quædam omnibus fere communia, de his primo agemus, nam aer in omnibus ophthalmicis obscurus esse debet, in causa calida frigidus, & contra. somnus moderatus utilis est. Sed si dolor multum urgeat, qualibet hora dormiendum, quia somnus, & dolorem sedat, & causam morbificam percoquit, fiat autem capite eleuato, & supine. Detinendi sunt ægri in quiete, non loquendum,

dum, fugiendi somni graues, & multi, quæ adspiciuntur debent esse, vel viridia, vel coerulea, vel nigra, in qua re etiam nonnihil discriminis est, quia si visus non sit adeo disgregatus, potius viridia, & cœrulea conueniunt, sin vero multum sint disgregati spiritus, nigra, atque ita interpretandus est Galeni locus, quando colores nigros præfert viridibus, & coeruleis. Ira vitanda, & cogitatio, motus omnis cauendus, presertim vero superiorum partium, propter quod etiam pectinationes capitis damnantur. De capillis numquid tondendi sint, multi longas disputationes fecerunt, sed cum viderim Galenum 11. vsus part. capit. 14. laudantē in ophtaalmia capillos minui, quod etiam vult Auicennas, ita hanc rem statuendam puto, quod si capilli sint multi, & caput grauare videantur, & caput calidum sit, minuendi sunt, præsertim, quando non liceat pectinare, secus vero, si non sint multi capilli nec grauent caput. Aluum fluere quotidie curandum est, si non sponte, saltem arte. Circa balneum, quatuor sunt obseruanda. Vnum vt non adhibeatur, nisi corpus sit mundum, quia si sit plenum, periculum est ne materia diffusa à balneo, ad oculos ruat, secundum vt iam tota materia sit effusa ad oculum, non autem sit adhuc in motu. tertium, vt adhibeatur, vbi humor est crassus, & pituitosus, quia à balneo huiusmodi humores attenuantur. quartum, vt morbus sit in declinatione Quod ad potum attinet, puto rem ita definiendam esse, quod in declinatione semper conuenit vinum, quia concoquit, & absumit, alio tempore, vel numquam, vel solum, quando materia est frigida, & sanguis crassus, quo in casu Galenus 6. aph. 31. ait vinum generosum conuenire, ex Hippocratis sententia, atque sequendam vini potu hoc modo curasse: vbi vinum non conceditur, aqua cocta cum fœniculo, & coriandro, aqua hordei, aqua simplex, granatorum, diuersimode conueniunt, prout diuersa est materia, ex qua fit ophthalmia. vitari debent omnes falsi cibi vaporosi, acres, difficiles coctu, crassi succi. Circa cibos acetosos multi multa loquuntur, sed paucis hoc definiam, quod acetum acre numquam conuenit in affectibus oculorum, quia est veluti vehiculum, quod prouehit humores ad oculos: acetosa vero, seu acida, quæ habent iunctam adstringendi facultatem, possunt conuenire, præsertim si post cibum sumantur, quia faciunt ne humores, & vapores in caput tollantur. Hęc fere communia sunt. Est deinde deueniendum ad particularia magis, quæ omnia quinque generibus complexus est Hippocrates 6. aph. 31. vbi ait, dolores oculorum sanari meri potione, balneo, fomento, sectione venæ, & purgatione, & sane tota hæc medicatio his quinque absoluitur. Sed aduertendum, ordinem

hunc remediorum non esse seruandum in curatione, id quod notauit Celsus, quia primo non conuenit meri potio, secundo balneum, tertio fomentum, quarto sectio venæ, & quinto purgatio, sed vbi hæc administranda sunt, alter ordo seruandus est. Quod ad potum, & balneum attinet, iam intellexistis; sectio venæ sequitur, circa, quam quatuor sunt consideranda, vnum est, quibus conueniat, alterum quantum, tertium quo in loco. quartum quo modo. quod ad primum, est controuersia inter Græcos, & Arabes, quia Greci nolunt in omnibus conuenire sectionem, sed solum, quando corpus plenum est, dolor magnus, distensio partis, rubedo, & calor. Contra Mesues, Auicenna, & alij Arabes, videntur uoluisse sectionem uenæ conuenire in omnibus, modo nihil impediat. Ego sic rem desinio, quod nisi quid prohibeat, & ophthalmia sit humorosa, atque etiam magna, semper à quocunque fiat humore, sanguis mittendus est, primo, quia huiusmodi ophthalmia, uel est à sanguine, uel ab aliis humoribus sanguini permixtis: præterea ex sectione tria bona præstantur, reuellitur materia, remittitur dolor, & feruor, præbetur locus medicamentis repercutientibus, quia cum uenę exinanitæ sunt paululum, fit ut in locum exinanitum humores repulsi a medicamentis recipiantur. In ophtalmia facta a materia uaporosa, non conuenit uenæ sectio, nisi dolor sit uehementissimus, nam ut Galenus ait, in omni dolore magno saluberrimum remedium est sectio uenę. De loco sectionis, statuendum est, quod si corpus repletum sit, & malum fiat ex plenitudine, primo pertundenda est vena communis, deinde cephalica, postremo venæ post aures, vel temporum, & si malum prorogetur, etiam venæ angulorum in oculis: sin malum non sit à plenitudine, statim deueniendum est ad sectionem cephalicæ, deinde ad sectionem venarum post aures. Quantitas metienda erit ex viribus, quæ si sustineant, & malum fiat a plenitudine, aut mittendus est sanguis vsque ad lipothymiam exclusiue, aut partienda est missio in plures vices, vt Galenus lib. de cur. ratione per sanguinis miss. ait, se fecisse in procuratore cuiusdam ciuis Romani, in quo multam quantitatem extraxit, sed tribus vicibus. Tempus sectionis est, vt statim mittatur, lenita prius aluo, quod si sectio non permittatur, adhibendæ sunt cucurbitulæ spatulis, aut etiam coxis, aut partibus inferioribus. frictiones, & ligaturæ etiam conueniunt in principio ad reuellendum, quamquam facienda sit phlebotomia. Atque hæc de venę sectione. Circa purgationem est animaduertendum, an malũ fiat ex sola plenitudine sanguinis, an ex cacochymia, quia

si ex

si ex sola plenitudine, post sectionem venę nulla conuenit purgatio, sed tantum localia, quæ qualia esse debeant mox audietis: si vero malum non sit à plenitudine, sed à prauitate humorum, præparandi sunt statim humores medicamentis, & syrupis accommodatis; tum purgandi, pituita quidem agarico, pilulis cochiis, pilulis indis; bilis scammonio, rhabarbaro; melancholia pilulis de lapide lazuli, pilulis cochiis cum elleboro. sed aduertite, interdum debere esse leuiora medicamenta, interdum grauiora, quia si facile purgabitur æger, leuia, si difficulter grauiora, nam omnino necessarium est soluere aluum. dicebat enim Galenus sexto aph. 17. vbi Hippocrates ait, ab ophtalmia habito, si fluxus alui superuenerit, bonum, quod sicuti videmus fluxum à natura factum curare ophthalmiam, sic quoque debet medicus iuuare naturam, vt aluum fluere faciat.

Circa vltimum remedium, fomentum, sunt etiam quædam obseruanda, quæ omnia fere monstrat Galenus 4. de med. loc. vnum vt fugiantur fomenta adstringentia, quia si oculis adhibeantur, exasperant, & dolorem augent; verumtamen ad cohibendum fluxum vti poteritis adstringentibus validis circa frontem, & tempora: prosunt enim compescendo fluxum, neque dolorem exasperant Alterum obseruandum est, vt quantum fieri potest, medicamenta opiata fugiatis, id est ea, quæ magnopere refrigerant, quia vt dicebat Galenus, si opiata adhibeantur, aut vehementia sunt, aut non ita vehementia: si non sint ita vehementia, primo quidem appulsu leniunt dolorem, sed paulo post cruciatum ingeminant: si vero vehementia sint, tollunt quidem dolorem, sed, vt ait Galenus, tollunt etiam uisum. Dices cur igitur medicamenta veterum a Galeno relata, fere omnia opium habent? dico ea esse prudenter excogitata, quia opium illud adeo refractum est, vt si non iuuet, etiam non lœdat. Coguntur tum medici ob sœuitiem doloris interdum ipsis vti; sed adhærendum est Galeni consilio, vt si vtamini opio, dolore sedato, ilico foueatis oculos calidis, vt scilicet possit mala qualitas ab opio relicta auferri. Superest igitur, vt medicamenta sint accommodata, nempe quæ modicè adstringant, & leuia sint, vt est albumen oui, fœnugræci decoctum maxime laudatum a Galeno, crocus, thutia lota, aqna rosacea. Atque hæc omnia fere, si iudicium adhibeatis, conueniunt in qualibet materia. Nolo interim prætere, quod fere pro oraculo habeo, vt in principio, nisi coacti, numquam localibus vtamini: ego enim millies expertus sum, quod inflammati oculi initio nolunt tangi, quia ita pollent acumine sensus, vt qualibet attrectatione offendantur, & semper abstineo

neo

neo quantum possum à localibus, præsertim in principio. Hæc omnia volui circa curationem solum per capita vos docere, tum quia poteritis particulariter vos exercere, tum quia medicamenta ocularia multa habebitis apud authores.

FINIS.

HIER. MERCVRIALIS

DE AVRIVM AFFECTIBVS PRAELECTIONES.

De auditus præstantia, atque artificio, & quibus is uitiorum generibus tentari soleat. Cap. 1.

NTER sensus, nobis à natura tributos aliis vitæ necessarij sunt, alij vitæ beatæ, alij neutri, sine sensu tactus, neque esse, neque viuere potest homo, absque auditu, & visu potest quidem viuere, bene autem, & beatè nequaquam. odoratus homini, neque ad bene esse, nec ad esse, necessarius est, quoniam si voluptates, quas odoratus nobis præstat, comparemus molestijs, adeo pauciores sunt, vt non debeat homo hunc sensum magnifacere, dico hoc in homine, quia bruta odoratu ad prosequendas escas vtuntur. Cum igitur homo non minus, vt bene viuat, quam vt viuat, curare teneatur, ea propter non minus studij impendendũ est, ut visus, & auditus sibi conseruetur, quam vt tactus, & gustus. Quod vero hi duo sensus, scilicet visus, & auditus ad bene, & beatè viuendum conducant, testantur Plato, & Aristoteles, qui dixerunt, ad prudentiam & ad disciplinas comparandas hos sensus esse maxime necessarios: & quamquam Aristoteles in lib. de sen. & sens. videatur sensisse, visum ad prudentiam magis conferre, quam auditum, nihilominus sum alterius sententiæ, quòd videamus coecos sępenumero prudentiores esse, quam surdos, propter quod Theophrastus in lib. de sens. iure dixit, auditum magis ad rationem accedere, quam ad affectus, immo uero nullum esse sensum, qui magis alienet à ratione, quique magis dementet homines, ipso auditu. Cum igitur hæc ita se habeant, si diligentes fuistis, in cognoscendo quomodo visum a morbis custodiatis, eodem modo etiam auditũ defendẽdum curare debetis, & spero me vobis hanc rem ita tractaturum, vt & ego nihil

omisurus,

omiſurus, & uos vtilitatem cum voluptate capturi ſitis. Primum igitur, inuenienda ſunt nobis uitiorum genera, quibus hic ſenſus maxime omnium labefactatur: ratio uero ea inueniendi non aliunde petenda eſt, niſi ex cognitione artificii auditus, qui, ut colligere eſt ex Ariſtotele 2. de anima, & lib. de ſenſ. & ſenſ. nihil aliud eſt, niſi perceptio ſonorum externorum: etenim, dum aer iſte externus percutitur, labyrinthos, & gyros aurium ingreditur, donec perueniat ad aerem illum implantatum, qui percuſſus ab externo, dum, (vt ait Plato) percuſſionem ad animum mittit, fit auditus: ſed quomodo hoc perficiatur, melius intelligere poteſtis ex Hippocrate lib. de carnibus, & lib. de locis in homine, ubi reprehendit quoſdam, qui dicebant, in auditu cerebrum perſonare; refellit horum ſententiam hac ratione, quia cerebrum, & membranæ cerebri humidæ ſunt; humida vero perſonare non poſſunt, qua ratione dicit Hippocrates, intra latebras aurium eſſe ſpacium quoddam plenum aere, circundatum ab oſſe, & à pellicula aridiſſima, ubi aer percutitur, percuſſus allidit ad os circumdatum, & ad pelliculam, quæ percuſſa ob ſiccitatem reſonat, ſonitus uero ille peruehitur ad cerebrum, atque ita fit auditus. Ex hoc diſcurſu, & ex hac auditus notitia colligitur, ad perficiendum auditum quatuor eſſe neceſſaria, unum ut ſoni audiantur, alterum ut ſoni ſolum externi, id eſt ab externa percuſſione aeris effecti. tertium ut percipiantur ſoni poſiti in debita diſtantia, nec non facti à moderata percuſſione. quartum ut hæc perceptio fiat ſine ulla perturbatione, uel dolore. Si igitur aliquid horum, dum fit auditus, deſideretur, ſtatim auditum laborare eſt, conſentaneum. E. g. ſi ſoni non percipiantur, ſi non percipiantur externi, ſed interni, ſi non percipiantur, in debito ſpacio, uel cum moderata percuſſione, poſtremo ſi percipiantur, ſed non ſine perturbatione. Vbi ſoni nullo modo percipiuntur, fit ſurditas, ubi percipiuntur interni, non externi, fit tinnitus, & ſonitus, ubi percipiuntur externi, ſed non in debito ſpacio, nimirum ſolummodo propinqui, aut non percipiuntur niſi cum magna percuſſione, fit auditus grauis, ubi percipiuntur etiam in debito ſpacio, ſed non ſine perturbatione, efficitur dolor. Itaq; quatuor habetis ex arte inuenta genera uitiorum, quibus auditus læditur. De quibus omnibus exactiſſime tractabo.

De graui auditu, ac surditate. Cap. 2.

Xordiar autem a surditate,& grauitate auditus quia hæc uitia ab ijsdem causis ortum ducunt, & easdem pene curationes postulant, & si quæ est differentia, solum secũdum magis, & minus est. Vbi igitur nullo modo audiuntur soni,neque à propinquo,nec externi,aut interni,neque sub uehementissimis aeris percussionibus,fit affectus,a Latinis surditas appellata. Marcellus appellauit surdiginem, Græci uocant κώφωσιν. Sed notate,quod etiam notauit Herotianus,hanc uocem apud Hippocratem non solum auditus designare priuationem, verumetiam interdum priuationem uisus, eo prope modo, quo etiam inuenietis apud Latinos, surditatem significare sæpe priuationem,uel obtusionem uariorũ sensuum. Vbi uero audiũtur quidem soni,sed debiliter,ita ut solum in spacio paruo audiantur,uel sub magna percussione,uel aliquo alio adiumẽto, ut ait Galenus 11.de usu par 12.de Hadriano Imperatore,qui audire non poterat,nisi manum obtenderet auri,fit alterum uitiũ,quod Græcis tribus nominib. appellatum est, βαρυηκοΐα, δυσηκοΐα, ὑποκώφωσις. medici Latini appellarunt grauem,difficilem,uel debilem auditum; Latiniores scriptores appellarunt sic affectos surdastros Hæc duo uitia symptomata sunt in genere actionis auditoriæ lœsæ dupliciter, ablatę,s.ut in surditate,& diminutę,ut in graui auditu. Morbi, a quib. dependent,ut est apud Galenum lib.de diff sympt.c.3.sunt mala intemperies,interdum solutio continui, nonnumquam mala conformatio. Sedes affecta modo interna pars auris est,modo neruus auditorius,modo cerebrum ipsum,in quibus omnibus locis potest morbus esse positus,qui faciat hos affectus,quorum plures sunt apud medicos differentiæ; quoniam alij sunt natiui,alij uero aduentitij, alij uetusti,alij recentes; rursus alij sunt facti per essentiam, alij uero per consensum.

Cæterum causæ horum affectuum naturalium duæ solummodo sũt,nerui auditorij occlusio perfecta,necnõ spaci illius uacui ĩtegra repletio,atque hę sunt causę surditatis,quod si nec perfecte a natura nerui sint occlusi,nec spac um illud integre oppletum,non fit surditas,sed auditus grauis a natura. Causæ autem horum affectuum aduentitiorum,& morbosorũ,alię sunt internæ, & immediatę,aliæ externę,& mediatæ. Internæ, ut colligitur ex Galeno 1.de symp.cau. c. .& apud Auicennam quarta, tertij, tract. 1. a tribus fontibus ca-

Circa.

piuntur, aut a facultate læsa, aut a neruo auditorio, aut a partibus artificio auditus inseruientibus. Causæ internæ ex parte facultatis sunt, vel morbus cerebri, vel nerui auditorii: morbi cerebri, qui causant hos affectus, sunt mala intemperies, tumor, solutio cōtinui, sic enim experiemini in lethargo, in phreitide, in vulneribus capitis grauioribus, interdum auditum prorsus tolli interdum vero valde diminui causa cur ex his morbis offendatur auditus est, quia vel spiritus non mittuntur ad auditum, vel pauci, vel inutiles; sicuti enim si mittuntur multi spiritus, & puri ad aures, fit exquisitus auditus, sic, si vel nulli, vel impuri, læditur. Quod autem multitudo spirituū faciat ad exquisitum auditum, solum vnum, atque illud efficax argumentum volo vobis tradere, de cœcis, & de talpa, nam videbitis semper cęcos exquisitissime audire. talpa similiter, quæ a natura cœca facta est, exquisitissime audire putatur, quia spiritus illi, qui deberent inseruire virtuti visoriæ, omnes ad auditum efficiendum cōuertuntur, & ob id exquisitissimum auditum reddunt. Morbi vero nerui auditorii, qui hos affectus faciunt, sunt vel intemperies, vel obstructiones, vel incisiones obstructio huius nerui fit, aut si cōprimatur, aut si oppleatur, vel flatu, vel materia, quæ potest esse varia, nimirum melancholica, bilis, & pituita, sed frequentissime est pituita, propter quod Hippocrates lib. de morbis ait, mutilari auditum, vbi in instrumento ipsius pituita obfirmata est. Causæ ex parte instrumenti, sunt intemperies, solutio continui, facta vel in ossibus illis circundantibus spacium, vel in pellicula illa sicca, aut est obstructio, facta, vel ab humoribus, vel a sorditiæ, vel a callo, vel ab aliquo alio huiusmodi. Sed hoc in loco duo sunt notanda, vnum, Auicennam duas surditates effecisse, alteram, quam proprie surditatē appellauit, quum scilicet vacuum illud, in quo est auditus instrumentum, oppletur; alteram vero, quando nerui deferentes auditorium spiritum, opplentur; atque hanc vocauit duobus nominibus, tarax, & guacrem quæ surditas idcirco fit, quia spiritus a cerebro nequaquam transuehi possunt ad spacium hoc auditorium. Alterum notandum est, surditatem omnem consummatam, & perfectam fere semper a natiuitate fieri; dico fere semper, quia interdum etiam, sed rarissime; ex morbis oritur, sed quando oritur, homo parum superuiuit, ratio est, quia vix fieri potest; vt nerui illi auditorii vnquā perfecte oppilentur, & vacuum illud aliquo morbi genere penitus oppleatur.

Causæ porro ex parte membrorum, deseruientium huic artificio, sunt idem fere morbi, quos in aliis enumerauimus, quoniam anfractus illi aurium cum sint destinati ad perferendos externos sonos intra aurem; si aliqua de causa impediantur; quo minus possint

suo

ſuo munere fungi;ſtatim auditus vel deperditur,vel multum hebetatur. Iam vero cauſæ medietatæ,ſeu externæ,& antecedentes,multæ ſunt,imprimis aer craſſus, & nebuloſus; vnde videbitis eos, qui habitant paludes,& lacus,citiſſime, & ante ſenectutem fieri ſurdaſtros;regio auſtrina,& tempus auſtrinum idem faciunt;nam ait Hippocr. 3.aph.5 o.auſtros eſſe βαρυκόους. i. grauem auditum facere; ætas, quia ſenes ſolent auditum diminutum habere,quod non alia ratione fit,quam quod pauci,& infirmi ſpiritus a cerebro ad aures perferuntur;magni ſonitus,& fragores auditum valde lœdunt,ſic inuenietis nonnullos ob tonitrua ſurdaſtros factos eſſe. Plinius lib. 6. cap. 29.narrat eius regionis accolas,qua Nilus ſeſe præcipitat, ob fragorem,& ſtrepitum aquæ cadentis, fieri ſurdos. Vehementes aurium percuſſiones,& corpora exterius intra aures delabentia, & præſertim aqua frigida frequenter illabens, magnum auditui detrimentũ pariunt.arundinis lanugo,vt refert Plinius.lib. 24.cap. 11. peculiari quadam facultate,ſi in aurib. ponatur, ſurditatem facere putatur; medicamenta etiam aliqua,vt opium, addit his omnib. Alzarauius fumos auri pigmenti,& argenti viui,& arſenici,ſi aures tangant, valde offendere.

Inter cauſas externas, a quib. fieri ſurditatem dixi, audiuiſtis a me connumeratam eſſe aquam.eſt autem quæſtione dignum,cur ea illapſa aurib. potiſſimum auditum offendat. Alexander 1. probl. med. 71. conatus eſt huius rei cauſam explicare, vbi quærens, cur aures omnes alios ſuſtinent liquores, aquam vero non poſſint, ait eam eſſe cauſam,quia aqua ſua fluxibilitate ſeſe in meatum auditorium inſinuat, vbi, cum pars illa ſit neruea, & nerui omnes, vt ait Hippocrates, lœdantur a frigore, iure inſtrumentum auditus lœditur ab aqua:propter quod miror Agathinum medicum, qui apud Oribaſium lib.10.cap.7.dicebat, ſe ignorare, cur auditus lauacro frigido offendatur. Poteſtis rationib. Alexandri aliam addere,ſ. quod aqua continuo illapſu relinquit humiditatem in inſtrumento auditus:iam vero eſt ſententia Ariſtotelis 2. de anima, & 11. part. probl. 57. non audiri per aquam, eo quod vox non poteſt aquæ meatus anguſtos,penetrare.Inter cauſas externas ſunt etiam morbi antecedentes: & Celſus ait,auditum maxime minui ex longo capitis dolore,ſic quoq; epilepſia,lethargus, & alii morbi capitis frigidi ſolent auditum imminuere.habetis Hippocratis ſententiam 4. aph.vbi ait,bilioſas deiectiones,ſi intempeſtiuè finiantur, ſurditatem parere. Eſt hic pulchra conſideratio, an ſicuti morbi capitis ſurditatem interdum efficiunt, ſic quoque morbi pulmonis poſſint ſurditatem efficere. Ex vna parte non videtur conſentaneum,vt morbi pulmonis offendant aures;primum quia inter pulmones, &

aures nulla uidetur euidens communicatio. secundo, si vitia pulmonis offenderent auditum, uideretur necessarium, quod animalia, quæ carent pulmone, minus audirent, quia si vitium pulmonis facit surditatem, ergo magis carentia; sed falsum est, animalia carentia pulmone, esse surda: quoniam pisces maxime audiunt, vt multis exemplis docuit Plinius, lib. 10. cap. 70. Ex altera parte est Aristoteles qui vndecima part. prob. 4. & 14. quærens cur surdi ex naribus loquantur, ait ideo esse, quia pulmo vitiatus est in surdis, cum enim, ait ille, surditas sit repletio partium spiritalium, fit, vt surdi perinde, atque asthmatici cogantur vocem vehementer edere, vnde vox vehementer edita erumpit per nares, atque ita surdi ex naribus loquuntur; quoniam vitiatus est pulmo; quamquam Cassius prob. 23. dicebat, aliam esse causam, cum surdi loquantur ex naribus, quia scilicet eo morbo, quo sunt surdi, coguntur dilatare nares, vnde illis dilatatis spiritalis vox per nares erumpit: accedit Aristotelis authoritati & ratio, quia inter aures, & pulmones videtur esse maxima conspiratio, licet non euidens, primo quia si aures scalpantur, protinus excitatur tussis; non ob aliud, nisi ob conspirationem inter membra spiritus, & aures. secundo probatur, quod adsit hæc conspiratio, quia habetis ab Hippocrate. 2. prog. morbos pulmonis sępe in parotidas finiri. postremo dicit idem Hippocrates, etiam peripneumonias finiri in surditates, & in affectus capitis. Itaque clarissimè apparet, & ratione, & authoritate, esse conspirationem inter pulmones, & aures, ita vt possit faciliter per morbum pulmonum communicari offensio auribus. Dicerem in hac dubitatione, non necessarium est, neque perpetuo verum, quod surdi habeant vitiatum pulmonem; contingit tamen hoc interdum, tunc scilicet, quando surditas fit ex repletione neruorum auditoriorum, quo in casu cum plurimi abundent humores in capite, sæpissime contingit, vt non solum ad aures, verumetiam ad pectus decumbant, & sicut auditum offendunt, pariter pulmones commaculant, & vitiant. Itaque ad Aristotelem dicerem, intelligendum esse non quod semper sic contingat, sed quod interdum. Sed dicetis; iam intelligimus quomodo in surdis pulmones vitientur, intelligimus etiam, sæpe passiones ex pulmonibus redundare in cerebrum, sed optamus nunc scire, cur in phrenitide, & etiam in lethargo magis offendatur auditus, quam alii sensus; hoc videbitis experientia semper, affectos grauiter secundum caput minus audire, quam videre, aut odorari. Dico hoc fieri tribus de causis. prima, quia, vt ait Theophr. lib de sens. auditus inter omnes sensus proximus est rationi, vnde Aristoteles 5. ait, ipsum magis ad disciplinas capessendas conferre: cum igitur auditus sit rationi magis cognatus, iure, vbi offenditur

ditur

ditur ratio, vt in phrenitide, consequentia quadam offenditur auditus, secunda ratio est, quia proprium instrumentum auditus est magis vicinum cerebro, quam alia instrumenta, ea propter fit, vt læso insigniter cerebro, faciliter cooffendatur auditus instrumētum. tertia ratio est, quia potissimum auditus instrumentum est, vt dixi, ea tunica arida circūdata ossib. iam vero phrenitis est inflammatio membranarum cerebri, & membranis affectis faciliter coafficitur ea tunica, quę est membranosa. Et hęc de causis.

Signa vero surditatis, & grauitatis auditus partim habentur ex ægri relatione, partim ex animaduersione medici: quia illos, qui male audiunt, videbitis sæpe non intelligere ea, quæ dicuntur, sæpe exporrigere aures, facere vt repetantur verba, & alia quædam, quæ solerti medico declarant auditum offensum esse. Signa vero, quæ distinguunt natiuos à morbosis, nulla alia sunt, quam perduratio, & permanentia morbi vsque a primis annis. Sed potissimum signum quo debetis surditatem natiuam a morbosa distinguere est, quod surdi a natiuitate semper sunt muti, surdi a morbo, quantum fit ratione surditatis, non sunt muti, dico ratione surditatis, quia fieri potest, vt morbus, qui facit surditatem, etiam auferat loquelam: Sed antequam vlterius in peruestigandis signis progrediamur. tria problemata sunt discutienda, vnum est, cur surdi a natiuitate semper sint muti, alterum cur inter omnes sensus, auditus videatur magis oblœdi a natiuitate. tertium cur surdi a natiuitate sint surdi in utraque aure: a morbo raro contingat, quod in utraque, sed frequentius in altera tantum. Ad primum respondet Alexander, & bene, primo probl. 133. quoniam sermocinatio, & loquela fit per disciplinam, disciplina fit ex auditu, itaque sublato auditu non est locus disciplinę, & consequenter sermocinatio destruitur. dat & aliam rationem, quod secūdum aliquos medicos, idem par neruorum defert ad auditum facultatem, & ad linguam, unde impedito hoc pari neruorum, necessario, & linguæ, & auditus nerui simul impediuntur; ad quam rationem potest etiam, & illud addi, quod ait Hippocrates libro de carnibus, s. homines fieri mutos, quando lingua ad palatum, & ad dentes allidens, dearticulare nullo modo potest. sed hęc secunda ratio licet fuerit aliquorum medicorum, nō est tamē uera, quemadmodum prior. Circa secūdum, Aristoteles 11. part. prob. 1. conatus est rationem explicare, ubi scribit, auditum, & uocem effici ab uno principio, quod ut exponit Apponensis, est cor ipsum. Vnde sicuti uox in homine faciliter deprauatur, eadem ratione, & auditus, & propterea facilius cæteris sensib. offenditur; quod uox in homine magis deprauetur trib. argumentis probat Aristoteles, primum est, quod homines a natiuitate longo tempore

obmute-

obmutescunt, alterum, quod quo tempore homines loqui incipiũt, balbutiunt, integras voces non proferunt. tertium est, quod solus homo inter omnia animalia sermonis est capax. His tribus indicijs putauit Aristoteles satis probasse, quod sermo in homine faciliter deprauetur, & quod debeat hac ratione etiam auditus faciliter deprauari. Sed hęc sententia mihi non probatur. nam tametsi nos medici inuiti concedamus philosopho, à corde fieri auditũ, & vocem, non tamen sequitur similitudo de auditu, & voce: siquidem à principio omnibus auditus integer est, vox vero, vel sermo neque integer, neque diminutus, itaque non videntur sese consequi vox, & auditus, quod autem auditus in omnib. sit a principio natiuitatis, est testimonium Galeni, qui primo de tuenda val. cap. 2. dicebat, homines statim ac nati sunt delectari harmonia, & sono, & propterea pueros cantu nutricum demulceri. Potest & altera ratione Aristotelis similitudo conuelli, quia etsi homo tarde loqui incipiat, atque etiam dum incipit loqui, balbutiat, tamen non verè potest dici sermo ille deprauatus, eo quod sicuti fructus dum sunt immaturi, non dicuntur corrupti, sic dum sermo incipit fieri, non debet dici deprauatus, sed veluti immaturus. Præterea si hoc verum esset, debebat Aristoteles reddere rationem, cur sermo deprauetur, cum vero hoc nõ fecerit, cur ipsi credemus, quod propterea auditus lœdatur? Itaque pro solutione huius problematis, puto dicendum esse, trib. de causis potissimum auditum à natiuitate oblœdi, vna est, quia fœtus in vtero habet omnia ferè instrumenta sensuum occlusa, exceptis auribus: nam neque nares, neque os, neque oculos apertos habet, aures vt plurimum habet patentes, & propterea facile fit, vt aliquid ex vtero in aures labatur, quod quidem contingere non potest alijs sensib. altera ratio est, quia instrumentum auditus internum vacuum est, vt dixi, vacuum autem in vtero, & capite humidissimo facile repleri potest. tertia ratio est, quia nerui auditorii, cum sint propinquiores cerebro, sunt magis passibiles, & hinc fit, vt etiam facilius offendantur.

Ad tertium problema respondeo, id quod dicit Cassius medicus probl. 17. surditatem, scilicet a natiuitate, fieri fere semper propter cerebri ipsius morbum, vnde cum causa sit interna, & sit communis vtrisque neruis auditorijs, necessarium est, vt ostenso principio ambo nerui offendantur, & consequenter vtræque aures surdescant. secus autem contingit in morbo, quia subditas in morbo plerunq; fit aliqua causa externa præcedente: iam vero externa causa potest lœdere vnam aurem, illœsa altera, quia cum aures sint valde remotæ, potest lędi vna auris extrinsecus, aut etiam intrinsecus, illęsa altera, modo principium neruorum offensum nõ sit, & hoc habe-

tis

tis pro indicio ad cognoſcendum an ſurditas ſit vitio principi, nervorum, quia ambæ aures tum ſemper ſurdeſcunt, non autem vbi nõ eſt affectum principium.

Signa, quæ diſtinguunt affectus eſſentiales ab affectibus per conſenſum, ſunt hæc, quod ſi fiat per conſenſum a cerebro, vt notat Galenus 4. de locis aff. & Auicenna 4.3 1.tract. 1. neceſſarium eſt, vt præter auditus læſionem, adſit aliqua alia læſio in capite, in facie. Præterea ſuccedet malum alicui morbo capitis, vt epilepſiæ, lethargo, phrenitidi. adhæc offenduntur etiam ſimul, & alii aliqui ſenſus, præſertim vero guſtus, & uidebitis illos, quibus oblæditur auditus per conſenſum a cerebro, guſtum imminutum, & deprauatum habere, ratio eſt, quia vt ex anathome intelligitur, nerui tam qui guſtui, quã qui auditui deſeruiunt, a quarto pari oriuntur, itaque facile fit vt læſo principio neruorum, auditui inſeruientium, lædantur etiam nerui guſtui inſeruientes. Quod ſi fiat auditus vitium à ſtomacho, cognoſcetis hoc indicio, quia cibo cocto, & euacuatu ſtomacho, melius audiunt, pleno, & crudo, deterius. Quod ſi fiat læſio per eſſentiã in aure, cognoſcetis partim ex uiſu, partim ex ratiocinatione; ex viſu, ſi aliquod animal, vel aliquis lapis ingreſſus aurem, abſtulerit auditum, ſi tumor adſit, ſi vlcus, vel callus. Intelligetis etiam ratiocinatione, ſi nulla alia pars læſa appareat in capite, ſi præceſſerint aliquæ cauſæ procatarcticæ, quæ offenderint auditum, quod ſi eſſentialis cauſa ſit in neruis opticis obturatis, in profundo auris percipietur quædam obſtructio, quod ſi ſint apoſtemata, aderit grauitas in aure, dolor profundus, & grauis, febris, addit Alzarauius his ſignis, & bene, quod fit permixtio rationis, fiunt deliria, fit uenitas mentis. Si auditus grauitas, aut ſurditas fiat a ſola intemperie, cognoſcetis his ſignis quia, ubi calida erit intemperies, calor in aure percipietur, leuabitur, aut minuetur affectus ex frigidorum uſu. Cauſæ præcedentes, ut febres, æſtus coindicabunt, accedent etiam ſigna, quæ ſumuntur ab ætate, a corporis habitu. Si intemperies fuerit frigida, ex aduerſo cognoſcetur, quia in aure frigiditas percipietur, lenietur affectus uſu calidorum, aderunt etiam ſigna ex ætatæ, & habitu; ſubinde cauſæ præcedentes, in uictu, in aere, ſignificationes augebunt. Similiter ſi fuerit ſicca intemperies, aliquę cauſæ neceſſario pręcedentes erunt ſigna, ut exuſtiones, inflammationes, & febres, quæ poſſunt exiccare. De humida intemperie idem etiam dici poteſt.

Sequuntur ſigna prognoſtica, de quibus illud primo dicendum eſt, omnem ſurditatem natiuam, & auditus grauitatem ab ortu, incurabiles eſſe, immo dicit Paulus, affectus hoſce morboſos, ſi diuturni fuerint, curationem non recipere. hæc uero diuturnitas à Ra- *Prognoſtica.*

ræ 3. cont. definita est spacio 10. annorum, ita vt, & affectiones prauæ auditus, quæ decem durarunt annis, & natiuæ omnes sint incurabiles, Recens vero & surditas, & auditus grauitas curatur, de qua loquens Galenus 3. de locis affect. cap. 1. ait, affectiones auditus, nisi statim comprimantur, solere in incurabiles affectus finiri. Est Hippocratis sententia lib. de coacis prænot. surditates contingentes in morbis acutis, & in longis, veluti in ileo, esse lœthales. Idem quoque 4. aph. 28. & 64. ait, surditates, si superueniant deiectiones biliosę, vel sanguinis fluxus è naribus in febribus, curari, quem locum dum interpretatur Galenus, iure monet nos, Hippocratem non de essentiali surditate locutum esse, sed de ea, quæ fit per consensum inferiorum partium, addit his Hippocrates in lib. de Iudic. quod dolor superueniens, solet quoque surditatem soluere. Quæret aliquis vestrū, an sicuti fluxus sanguinis, & alui, surditates soluunt, ita quoque fluxus vrinæ possit surditatem soluere? dico hoc nequaquam fieri posse: quia si surditas debet fieri a materia ab inferioribus ad superiora transmissa, debet fieri ex ea, quę facile sursū fertur, qualis est sanguis, vel bilis. iam vero humor serosus tolli non potest sursum, ergo nec surditatem facere, nec eius fluxus vllum iuuamentū præstare poterit, imo vero nulla affectio capitis, vel leuatur, vel minuitur vrinæ flore; hoc enim faciliter intelligetis in febribus pestiferis, in quibus videbitis, dum ægri sunt prope mortem, incredibiles vrinarum copias excerni: tamen tantum abest affectiones capitis leuari, vel minui, vt potius deliria, & tremores, & alia symptomata augeantur. Sed quid de dolore genuum, qui fit ab humoribus crassis, & tamen dicit Hippocrates ipso leuari surditatem? dico sapientissime dictum id esse ab Hippocrate duabus rationibus, una est, quia materia pituitosa vt plurimum facit surditatem: hæc autem, si decumbat in genua, sane derelinquit aures, atque ita surditati succurritur, vnde iuuat saltem, vt morbus non augeatur. alia ratio est, quia dolor earum partium attrahit, & inde fit materiæ aures offendentis diuersio.

Curatio a nobis non tradetur affectuum natiuorum, quia diximus, hos esse incurabiles; habebitis igitur solum curationem affectuum morbosorum, & recentium, in qua curatione debetis semper esse solliciti, tum quia, vt dixi, locus affectus est propinquus cerebro, ob quod facile illi malum communicatur: ad hæc, vt dicebam mox ex Galeno, affectiones istæ si a principio contemnantur, desinunt in incurabiles morbos. Hæc curatio posita est tota in tollendis causis. Causæ uero, & morbi, qui faciunt has affectiones, sunt duum generum, alii calidi cum materia calida, uel sine materia, alij frigidi cū materia frigida, uel sine materia, nos igitur partiemur

tiemur curationem, atque aliam trademus frigidorum morborum, aliam calidorum. Sed antequam sigillatim vnamquamque tradamus, quædam communia prius necessarium est scire. Illud vtisque communissimum est, vt quam primum diuersionibus, ligaturis, cucurbitulis, frictionibus, prouideatur ne materia ad partem affectam noua fluat. sunt & alia quædam pertinentia ad victus rationem. imprimis est illud, quod monuit Auicenna, vt fugiatur extremum frigus & extremus calor, nam sicuti magnus calor colliquãdo, & mordendo valde offendit, sic quoque magnum frigus. immo Albertus Magnus in secunda summæ de homine, loquens de auditu, ait, inter alias causas, ob quas anfractus aurium facti sunt longi in homine, hanc vnam esse, ne cerebrum, aut instrumentum auditus lædatur a frigore, quia si læderetur a frigore, animalia interirent. quod dico de calore, & frigore, idem etiam dico de aere nimis aut frigido, aut calido, de regione, & similibus. Fugiendus est nimius somnus, curæ animi grauiores fugiendæ, & exercitationes nimiæ præsertim a cibo. cauendum præsertim a sonis asperis, & grauibus; propterea qui laborant, remouendi sunt sonis bombardarum, & tonitruum, si fieri possit. Si quid vero cauendum est in his affectibus. proculdubio sunt cruditates, crapulæ, cibi omnes, qui crassos succos gignunt, & qui vapores in caput mittere solent, propter quod Ruffus Ephesius dixit, alium auditui maxime nocere, potus vini meracioris, crassi, aut generosi omnino fugiendus: habetis enim Hippocratis exemplum 5. & 7. Egid. in casu Parmenici filij, ob cuius surditatem curandam, dicit Hippocrates præceptum fuisse, atque contulisse, vt mane deambularet, mane surgeret, vteretur vino albo tenui, pane, piscibus petreis, abstineret ab oleribus. Hæc omnia sunt communia affectibus auditus tam a causa calida, quam frigida. In eo vero affectu, qui fit a causa frigida, satagendum est primo circa victum, vt sicut dixit Galenus, si modice calefactorius, extenuatorius, & propterea etiam circa aerem, & alia omnia hoc institutum seruandum, vt omnia exiccent, extenuent, & moderate calefaciant. deinde cogitandum, an vna cum intemperie frigida, sint humores, si sint, vel sunt pituitosi, vel melancholici, si pituitosi, primo sunt præparandi simili syrupo. R. fol. betonicæ, rosmarini, sthecados, anà manip. j. fiat decoctio. s. a. deinde R. dictæ decoctiõis vn. 4. oxymel. simp. syr. de stœcade, de bisantijs ana drac. 5. misce. si humor fuerit melancholicus præparabitis hoc modo. R. fol. betonicae, lupulorum, fumariæ, boraginis ana manip. j. fiat decoctio. s. a. deinde R. dictæ decoctionis unc. 4. s. syr. de succo lupulorum de succo fumariæ, syrupi sabor Regis ana drac. 6. misce. postquam præparati fuerint humores, pituitosos purgabitis pilulis, cochijs,

aureis aggregatiuis melancholicos pilulis cochijs cum elleb pilulis de hiera Pachij, de lapide lazuli, de bolo armeno. Et notate materiam esse in penitioribus partibus, & propterea agendum esse his medicamentis, quę possunt illam extrahere, & ideo iure dixit Hippocrates, aluum turbatam, id est vehementer solutam, soluere surditatem. Monuit Auicennas agendum potius esse medicamentis lenioribus, & repetitis, vt natura possit concoquere humores, sed vt dixi, mea est sententia materiam non posse ex partibus illis penitioribus, extrudi leuibus medicamentis, sed tantum grauibus, ob quod Galenus 3. de med. local. commendauit pilulas de colocyntide, quæ sunt graues, & vehementes. Post purgationem exiccandum est caput efficacius. Sed notate, Cornarium, vbi Galenus dicit ξηραντέον, seu caput exiccandum esse, putat legendum, vt significet deradendum esse, ductus authoritate Celsi, qui in graui auditu commendat caput radendum esse, quod etiam commendatum est a Cœlio. Sed doctus iste vir mihi videtur hallucinari, quia ibi Galenus dicit apophlegmatismis vtendum esse, deinde subiungit, ξηραντέον, seu exiccandum, quasi exiccare, & apophlegmatismis vti sint consona inter se. Fateor rasuram capitis interdum prodesse, sed exiccare caput semper prodest, propterea lectio communis Galeni valebit. Pro exiccatione prosunt lotiones, stillicidia aquarum, vel sulphurearum, vel nitrosarum, masticationes sternutationes, quoniam videbitis interdum cum sternuimus, veluti aures aperiri, & clariorem fieri auditum. Archigenes apud Galenum, & hunc multi secuti, commendant, vt vehemens clamor excitetur in auribus. sed dicet quis vestrum, cum alias docueris nos, clamores, fragores, tonitrua, efficere surditatem, quomodo igitur potest prodesse vehemens inclamatio in aures? respondeo, vel caput repletum esse, vel vacuum, & expurgatum, si repletum, fragores & tonitrua faciunt surditatem, quia isti motus percutiunt instrumentum auditus, & male afficiunt, hoc autem percussum, & male affectum, attrahit ad sese à capite pleno humores, qui attracti obstruūt neruos, & locum illum vacuum, & ita fit surditas. capite uero uacuo, iuuat sonitus, nam medici præcipiunt, ut tubę apponantur auribus, ratio autem cur hę iuuent est duplex, prima, quia calefaciunt meatum auditorium, quæ calefactio non trahit à capite, quia nō est plenum, sed discutit reliquias humorum existentium in instrumento, altera, quoniam uehemens illa inclamatio suo impulsu elidit humores ex locis impactis, & ita surditatem soluit. Epicurus, & Democritus, qui, ut disputat Lucretius 4. de natura, existimarunt, uocem, & sonum corpora esse, dicebant quod uox corporea penetrans, excludit corpuscula illa efficientia surditatem, atque ita liberant, sed

vt dixi,quamuis non demus vocem,aut sonum corporeum esse,licet nobis habere causam,cur magni soni surditatem soluant,& hoc est, quod Galenus 3.de med.local.damnãs fomentum quoddam Apollonij medici,dicebat,in dolore aurium opus esse quiete, in surditate vero,& graui auditu,motu,& concussione vehementi,& transmutatione ad contrariam affectionem . Est hic vnum animaduertendum,quod notaui ex Hippocrate lib.de locis in homine,vbi ait, vomitum,seu inanitionem per vomitum,minime conuenire in curandis auditus affectionibus, quia ex vomitu comprimuntur loca aurium,& replentur spiritibus, & flatibus, id quod facile intelligitur, quia homines,dum vomunt,nihil prope audiunt, quia ex illo motu maxime laborat instrumentum auditorium . accedit etiam, quod ex vomitu caput non parum repletur, repleto capite, suggeritur faciliter materia ipsis instrumẽtis auditus,id enim accidit in vomitu,vt rem colligam,quod scribit Arist.5.de generatione animal.c.2. & 11.part.probl.42.& 44.euenire in oscitantibus, in respirantib. & inspirantibus,qui non audiunt,quia per hos motus sanguis,spiritus, & flatus sursum tolluntur,quod apparet ex rubore faciei, sursum lati feruntur in aures,atque in instrumentum auditus,vbi impacti,duo faciunt,primo replent, ita ut facultas non possit per meatus auditorios transire ad instrumentum , deinde mouent aerem implãtatum, qui si recipere debet facultatem audiẽdi,necessarium est,ut in quiete non in motu maneat.

Post totius corporis,& capitis purgationes,deueniendum est ad localia medicamenta,quæ ut recte possitis in his affectibus adhibere, quinque monendi estis; unum, quæ nam ea sint, alterum qualia esse debeant,tertium quanta . quartum quis modus sit exhibendi. quintum quo tempore administrari conueniat . Quod ad primum attinet,natura medicamentorum localium,ut docet Galenus lib.de artis constit.sumitur a natura morbi, a natura partis,& a situ eiusdem.iam uero surditas,& auditus grauitas,naturam hanc habent, ut plerunque fiant a frigidis, & crassis humoribus, uel etiam a calidis crassis obstruentibus,aut neruum auditorium , aut instrumentum a auditus.Pars affecta nerueæ est naturæ,& in profundis capitis partibus collocata.Itaque ex his,& morbi,& affectę partis conditionib. elicitur id quod ait Galenus 3. de medicamentis local. nimirum,medicamenta accommodata his affectibus debere esse calefacientia,incidentia,extenuantia,& alte penetrantia ; unde miror Marcellum medicum,qui in surditate, & grauitate auditus curãda, laudat succum uuę immaturę, in quo nulla prope est cõditio ex his, quæ requiruntur ad hos affectus curandos;huiusmodi autem medicamẽtum inuenio apud medicos trium esse classium, alia enim sunt

debilia, alia mediocria, alia uero ualētiora, debilia sunt oleū amygdalarū amararū, oleū laurinū, iuniperinum, succus absinthij, mel albicatum, adeps anserinus, acetum, aqua marina, succus rhaphani cū sale. Inter mediocria sunt hæc præcipua, succus rutæ, fel taurinum, vulpinum, leporinum, puluis aristolochiæ cum melle, succus cepa-rum, porri, crocus, muscus, galbanum, myrrha, oleum sabinæ, succus sambuci, succus tragacanthæ, succus cucumeris asinini, succus cyclaminis. Valentiora hęc sunt, helleborus vterq; nitrum, castoreum maxime commendatum, oleum euphorbij, sinapis, nam oleum sinapis videbitis maxime celebratū in his affectib. ab Auenzoar in prohem. & a Rabby Moyse 22. aph. præterea hæc, quæ reperietis apud Galenum, & Arabes. Sunt etiam aliqua a proprietate prodesse putata, inter quæ est succus anguillæ, nam dum assantus anguillæ, coligitur ille succus, & admiscetur cum felle eiusdem anguillæ, atque auri instillatus, putatur prodesse ex proprietate, spolium serpentum in oleo oliuæ decoctum idem etiam præstare putatur, sicut, & oua formicarum.

Circa qualitatem medicamentorum omnium, duo notanda sunt, vnum quod docet Auicenna, nulla medicamenta localia debere esse, aut nimis calida, aut nimis frigida, quia sicut frigus nimium offendit, ita quoque & nimius calor. Alterum, medicamenta debere ita esse parata, vt nullam asperitatem habeant, sed sint leuia, quia pars affecta est valde sensibilis, & si asperius tractetur, magis exasperatur malum. Quantitas debet esse exigua, & præsertim eorum, quę infunduntur, quia locus angustissimus est, & vix guttarum capax. Modus porro vtendi his varius est, alia enim adhibentur per fomentum, nam fiunt decoctiones, & in illis immerguntur spongiæ, quæ tepidæ apponuntur auribus. Alia adhibentur, per fumum, nam, vel pulueres vruntur, vel fiunt decocta, & per fistulam longam & latam hauritur fumus intra aures. Alia adhibentur per emplastra, alia per instillationes, nam medici habent instrumētum quoddam, quod Græci appellant ὠτεγχύτην. Celsus, & Scribon. vocant modo strigilem, modo clysterem auricularem. est hoc instrumentum veluti ab vna parte concatum, habet conculam, quæ impletur liquore, & deinde immittitur intra anfractus auris. Alia adhibentur per collyrium, quando enim tractaui de his, dixi sub illis intelligi medicamenta ad modum fistulæ, quæ omnibus cauis partibus imponuntur: fiunt interdum ex medicamentis, interdum ex panno lineo, vel gosypio, quę contorta, & aliquo liquore oblita induntur in aures, Adhibentur tandem hæc medicamenta per elotionem, & hic modus ab Hippocrate 5. Epid. vocatur κλύζειν, seu abluere; fit quando aliquo humore tenui abluitur auris tam intus,

quam

quam extra. Porro istorum modorum alij adhibentur in surdi a-te, vt instillationes, fumi, collyria: alij adhibentur in sordibus, & vlceribus abluendis, vt lotiones, alij in doloribus, & tumoribus, vt sunt emplastra, fumi, instillationes, & fomentationes. Illud quoque potest addi modis horum medicamentorum, quod. si in morbo recenti primo adhibentur leuia, deinde mediocria, tum valentiora, in morbo vetusto, primo, vel mediocria, vel valentiora. Rursum vbi fit malum a sola intemperie, conueniunt medicamenta debilia, aut mediocria, vbi pręter intemperiem adsunt humores, & illi quidem vetusti, & contumaces, tum validiora sunt adhibenda. Circa tempus, illud commune fere in omnibus obseruandum est, vt nisi necessitas cogat, numquam adhibeatis localia, & præsertim mediocria, aut valentiora, nisi sit corpus, & caput optime purgatum. Vbi dolor vrget, potestis dolorem lenire, sed debilibus medicamentis etiam quod corpus, & caput non sint exinanita. Dabo formas horum medicamentorum. lotiones hoc modo possunt parari. R. hordei, fol. dragontheæ, fol. lauri anà manip. j. fiat decoctio in aqua maioranæ, deinde facta expressione; & colatura. R. dictæ decoctionis vnc. vj. melli, vnc. j. succi raphani, fellis taurini, anà drac. i'. ponantur ad ignem, & bulliant: deinde iterum per pannum lineum subtilem colentur, & dicta colatura abluatur auris. Fumi vero parantur hoc modo R. myrrhæ, galbani, croci anà drac. i. s. fol. rosarum, maioranæ, sabinæ, ana vnc. s. terantur omnia, & super carbones ponantur adurenda; & dum comburuntur, hauriatur fumus per fistulam in aures. Fomentatio erit hęc. R. fol. meliori fœnugreci, chamomillæ, sambuci, anà manip. j. myrrhæ, croci, anà drac. j. s. aquæ camomillæ lib. iii'. aceti, vnc. ij. bulliant simul, & cum spongia foueatur auris exterior. Emplastrum erit huiusmodi. R. fol. rutæ, meliloti, absinthij anà manip. j. salis nitri drac. ij. olei laurini, olei amygd. amar. anà vnc. iij. adipis anserini, mellis, aceti ana vn. ij. aquæ camomillæ, q. s. ad bulliendum, & fiat emplastrum s. a. Poteritis etiam, quando visus postulat, addere farinam, vel lupinorum, vel orobi, seu erui, vel tritici. Instillationes, seu infusiones huiusmodi fiunt. R. mellis, succi ceparum, olei sinapis anà vnc. s. Castorei vnc. s. misce, & guttatim infundatur in aurem. Collyrium vero fiet huiusmodi. R. ellebori nigri, nitri, castorei ana scrup. j. myrrhæ croci ana scrup. s. cum albumine oui formetur collyrium. Collyria vero ex gosypio, aut lino, ita parantur, accipitur hęc materia, & intorquetur ad modum, quo vtuntur chirurgi in imponendis his collyrijs in vulneribus, & postquam intortum est collyrium illinitur oleo & musco, vel melle. Hæc sunt medicamenta, quæ omnia conueniunt in curanda surditate, & grauitate auditus, & præsertim vbi

fit.

fit a materia frigida, & crassa. Quod si hęc uitia fiant à causa, & materia calida, instituendus est uictus, primo qui declinet ad frigiditatem deinde instituto victu, uidendum est, num sanguis sit mittendus, quod fiet ubi erit plenitudo, ubi apparent uenę latę, & amplę in capite, ubi adsit pulsatio in aure; & tunc si plenitudo totius coporis fuerit, primo à vena communi mittendus est sanguis, deinde a cephalica; si autem sit in capite plenitudo, secunda erit cephalica: post sectam uenam, superest caput expurgare, sed quia non potest caput expurgari, nisi præparentur humores, hoc modo pręparabuntur. R. fol. endiuiæ, cuscutæ, borraginis, lupulorum ana manip. j. fiat decoctio. s. a. deinde R. dictę decoctionis vnc. iiij. oxymellis, syrupi rosati recentis, syrupi de succo endiuiæ, ana drac. v. misce. præparatis humoribus etiam purgabuntur, & quia sunt biliosi, & calidi, eligere debetis ea medicamenta, quæ trahunt bilem, inter quæ est rhabarbarum. sed quia, vt docui vos, pilulæ maxime conueniunt, & rhabarbarum per se solum non ita accommodari potest in pilulas, vt expurget valenter, ideo adiciendum est aliquid, quod vim ipsius augeat, vt est scammoneum hoc modo. R. rhabarbari electi drac. j. diagr. gra. iij. castorei, schœnanthi, calami odor. gariophil. ana gra. v. terantur omnia diligenter, & cum electuario de succo rof. fiat pasta, & fiant pilulę. Hoc facto veniendum est ad euacuātia caput, vt sunt masticatoria, sternutatoria, lotiones capitis. Tum ad localia venien dum, quę erunt, vel temperata, vel parum ad frigiditatem inclinātia vt est ol. violarum, ol nenupharinum oleum rof. simp. acetum, lac mu liebre cum succo semper viui. Lac mulieris cum succo cichorei, vel absinthij, & hęc magis conueniūt, vbi adest intemperies calida sine materia, vel cum materia subtili, quod si adsint humores multi, crassiores, addetis his medicamentis alia, vt sunt mediocria recitata, aut debilia, quę possunt discutere citra calefactionem insignem.

De Tinnitu. Cap. 3.

Irca auditum fit aliud quoddam vitii genus, quod dicebat Auerroes 4. collect. 48. frequentissime omnium exercere aures. Hoc non modo molestiam summam parit, verumetiam impedit, quo minus soni externi audiantur, appellatur autem a Græcis ἠχος ἰῶτων. Latini appellant modo tinnitum, modo sonitum aurium, modo sibilum. Alzarauius appellauit aurium tonitruum. Auerroes loco citato vocauit interdum auditum phantasticum.

tasticum. Hic affectus nihil aliud est, quam sonitus quidam intra aurem effectus absque externa causa, & perceptus. Dixi sonitum intra aures, quia ad hoc, ut fiat auditus legitimus, & naturalis, necessariũ est, ut aer externus moueatur, & ut motus per partem post partem aerem implantatum moueat; in tinnitu uero fit sonus tantum intra aures, absque aeris externi motu. Dixi etiam absque externa causa, propterea quod sæpe fit sonitus intra aures ab externa causa, qui non est appellandus tinnitus, de quo agimus. E. g. quando aliquis manu tegit aurem, percipitur sonitus, qui non est morbosus, immo ait Aristoteles 2. de anima, sonitum hoc modo perceptum indicare potius bonitatem auditus, quam morbum. Cur aũtem fiat sonitus aure à manu obturata multi exstimarunt id esse in causa, quod aer implantatus semper mouetur, sed motus eius non percipiatur, nisi obtecta aure. Hæc causa a me numquam probata est, quia aer implantatus propria natura immotus est: uera igitur ratio est, quia aer, qui in amfractibus aurium continetur, semper sua natura exilire conatur, ut sese possit diffundere, unde cum a manu cohibetur, huc, atque illuc impingit, quia non potest exire, hinc fit sonitus. Addidi postremam particulam (perceptus,) quia semper intra aures fit aliquis strepitus, eo quod nullum est corpus adeo sanum, quin aliqui uapores intra aures penetrent atque moueantur. Sed motus ipsorum non est perceptibilis, idem enim contingit quod etiam in uisu, in quo semper uapores aliqui efferuntur ad oculos, neque tamen semper apparent imagines. Galenus 3. de med. secundum locos, & Auicenna hac in re assimilabant auditum, & uisum. Ex his facile colligere potestis, hunc affectum esse symptoma in genere actionis auditorię deprauatæ, eo quod auditus nõ fit, ut deberet, propter quod iure Auerroes uocauit auditum phantasticum. Morbi, quos sequitur huiusmodi symptoma, sunt duo, morbus in uia, & in numero. In uia, quia intra meatus auris uię non sunt expeditæ, ut deberent: est etiã morbus in numero, quia adest materia uaporosa, uel humorosa, quæ non deberet adesse.

Causæ quæ faciunt hos morbos, aliæ externæ, aliæ uero internæ. De causis materialibus, et internis scriptum est ab Alexandro Trall. cap. 3. quem secutus est Alzarauius, & alij Arabes, duas esse, uapores s. & humores. sed nisi sano modo intelligatur hæc sententia, falsa est, eo quod humores soli numquam faciunt tinnitum, quod semper immoti sint, soli autem uapores, et flatus tinnitum facere possunt. Dixi falsam esse, nisi sano modo intelligatur, quia etiã humores concurrunt ad tinnitum: humores inquam intra aures, hoc pacto, tum quia claudunt intra aurem flatus, tum quia ex ipsis fiunt uapores, qui deinde faciunt tinnitum, utcumque sit sicuti docui. Causæ.

cui, uera causa est uapor, qui interdum multus est, et tum semper tinnitum facit, interdum paucus, et tunc non facit tinnitum, nisi in his, qui pollent auditu subtili, et hoc modo intelligenda est, sententia Galeni 3. de med. local. & Auerrois 3. collect. 37. & 4. collect. 48. qui omnes dicunt fieri tinnitum, vel a flatu, vel ab auditus subtilitate, non quod auditus subtilitas sit causa huius mali, quia potius facit bonum, sed quia facit, vt illi strepitus, qui ob paruitatem non audiuntur, audiantur, & hoc modo est causa tinnitus. Auicenna sermonem habens de causis tinnitus, dixit, fieri tinnitum, vel quia vapores sunt multi, vel quia sunt pauci, pauci quidem, vel quia auditus semper subtilis est, & acutus, vel quia aliquibus horis acutus est, & viuax, vel quia debilis: quas causas videtur Auicenna mutuatus ab Alexandro Trall. sed pace horum virorum, dictę postremæ illæ causę, quas afferunt, cur pauci vapores faciunt tinnitum, mihi videntur partim superfluæ, partim falsæ, superflua causa est illa, quando Auicenna ait, quia aliquibus horis auditus est viuax, aliquibus obtusus, cur putem superfluam, ratio est, quia quando auditus in hoc casu obtusus est, non ob aliud id fit, nisi quia impeditur. Exempli gratia, si sit obtusus flantibus austris, si repleto stomacho, non ob aliud est, nisi quia impeditus est: præterea si aliquibus horis auditus est viuax, veluti ieiunio stomacho, veluti flante borea, non ob aliud est, nisi quia eo tempore remotum est impedimentum, quod nocebat auditui, quo stante redit ad idem, quod dixit Galenus 5. in his auditum esse natura acutum, sed interdum impediri, interdum non. non est, quia hæc subtilitas modo fiat, modo non. sed quia cum perpetua sit, modo impeditur, modo non. Alia causa non mihi placet, quod scilicet debilitas auditus possit facere tinnitum, vt in conualescentibus, quia perfectio auditu est, res exiguas audire, vt perfectio visus est videre a longinquo res minimas. igitur non potest fieri tinnitus ratione debilitatis auditus. Sed dices qua ratione igitur frequenter fiunt tinnitus in conualescentibus? dico aliam esse causam, & est quoniam in conualescentibus fiūt multi vapores, ob calorem natiuum debilitatum, qui cum petāt auditum, mouent aerem illum, & tinnitum faciunt. Iam vero vapores isti, quos diximus esse causas immediatas, gignuntur, vel ab humoribus, qui continentur intra aures, vel in capite, qui humores tametsi possint esse calidi, frequentissime tamen sunt frigidi, & viscidi, quare facile est intelligere, cur in morbis capitis, & præsertim in doloribus, vt ait Cassius probl. 76. fiāt frequenter tinnitus, quia scilicet ex humoribus existentibus in capite, qui faciunt dolorem, cōtinuo gignuntur vapores, & flatus, qui intra aures cohibiti, atque aerem mouentes, faciunt tinnitum. Sed illud quoque adijciēdum est, quod

isti

isti vapores non solum ex humoribus in capite existentibus tolluntur ad aures, verumetiam ex multis aliis partibus, nam eleuantur quandoque ex sorditie, & sanguine detento in extimis aurium partibus, quandoque etiam eleuantur è ventriculo, vt apparet in crapulis, & repletionibus ventriculi, in quibus fiunt frequentissime aurium tinnitus. efferuntur etiam à partibus spiritualibus, vt experientia constat de asthmaticis; & phthisicis, in quibus frequenter fiunt tinnitus. Postremo eleuantur vapores ex toto corporis habitu, vt in febribus, & præsertim magnis, in quibus ex ebullitione, & putrefactione humorum efferuntur vapores continuo ad caput, & aures, qui faciunt tinnitum. sed dicet aliquis, quomodo dixerim solos vapores tinnitum facere, nam Hippocrat. 2. de morbis recitat quendam morbum, in quo venæ capitis dicuntur supereuomere, & est quando replentur venæ bilæ, & pituita, in quo morbo ait Hippcrates fieri tinnitum propter pulsationes, & palpitationes vasorũ, quod si verum est, videtur vasa pulsantia, & palpitantia capitis facere tinnitum. Dico multum abesse, vt Hippocrates nobis contradicat; immo vero sententiam nostram confirmat, quoniam pulsationes, & palpitationes fiunt a flatibus, & consequenter quoque tinnitus. Præterea dicit Hippocrates in eo morbo cerebrum replere vacca aurium, quod facit solum beneficio flatuum. Sed diceetis cognoscimus fieri palpitationes, & pulsationes a flatibus, at flatus illi contineantur intra venas, uel intra arterias, igitur non fit tinnitus eo modo, quo explicasti? Dico licet flatus contineatur in venis, tamen cum sit copiosus etiam extra venas contineatur, & quam quam etiam contineretur solum intra venas, nihilominus vasa illa mota, & palpitantia per partem post partem mouent aerem implantatum, & ita faciunt tinnitum, ad quod præstandum non parum confert communicatio foraminum ossium auris, siquidem, vt monstrant anatomici, sunt quædam foramina obscura per quę fit cõmunicatio auri, & cerebro, ita vt vapores à cerebro faciliter possint in aures delabi, notate tamen Arist. 1. de hist. animal. cap. 8 negasse huiusmodi communicantiam foraminum, sed ut ait Auerr. 2. collect. cap. 19. excusandus est Arist. in re anatomica, eo quod hæc ars tempore suo non erat consummata, & ideo ipse quoque parum eam calluit, excusandus inquam, si quandoque falsa in re anatomica tradat.

Porro causæ externæ, et mediatæ multę sunt apud Arabes, sed hę præcipuæ, plenitudo stomachi, vel capitis facta a causis externis, indigestiones, cruditates, exinanitio tam facta per pharmacum, quam per venæ sectionem, percussiones capitis, medicinæ venenatæ adhibitæ auribus, vt sulphur, argentum viuum arsenicum, et hoc ani-

maduertite, quod uidebitis experientia, ubi in morbo gallico administratur argentum uiuum, semper fere fieri aurium tinnitus, medicamenta quoque adstringentia auribus adhibita solent tinnitus efficere, addit Alzarauius, multum in aqua natatum: & certe qui solēt frequenter natare, solent etiam capi tinnitu: quoniam vt dixi, aqua maxime offendit partes internas aurium.

Signa. Tres solum sunt differentiæ huius affectus apud medicos, alius enim essentialis vocatur, alius per consensum, alius antiquus, alius recens, alius continuus, alius interpollatus.

Signa tinnittus non aliunde comparari possunt, quam ex relatione ægri, eo quod huiusmodi sonus à nullo alio percipiatur, quam ab ęgro: an vero tinnitus fiat ex acumine sensus an ex vaporibus scribit Auerr. 4. collect. 48. non aliunde cognosci, quam ex redundantia humoris, eo quod si nulla adsit in capite, vel corpore humoris redundantia, signum est tinnitum ab acumine auditur proficisci, sed hoc signum inefficax est, propter quod Galenus 3. de med. local. ait, non esse admodum facile a principio intelligere an fiat acumine auditus, an a vaporibus, sed non paruo indigere artificio, quod acquiritur ex contemplatione externarum causarum, & primitiuarum, artificium hoc, vt est apud Galenum loc. citat. ita comparatur. quod si non adsint humores in capite, si medicamenta discutientia flatum non prosint; signum est fieri tinnitum ob sensus subtilitatem, idem eo magis confirmatur, quando tempore sanitats æger maxime valuerit auditu, addit quod etiam organum auditus apparet mundum, & sine vlla sorde, aut recremento. Si fiat a flatibus artificium cognoscendi est, quia apparet redundantia in capite, tinnitus modo accedit, modo recedit, ad hæc vbi discutientia adhibentur tinnitus remouetur, deinde apparent etiam flatus in aliis corporis partibus verum hoc non sat est intelligere, nisi simul cognoscatur a quo humore fiat flatus, & cognoscetis autem hoc, si, vt ait Galenus, externas, & primitiuas causas cōtemplemini. Exempli gratia, si ęger fuerit passus solis ardorem, febres magnas, & ardentes, capitis dolores calidos, si vsus fuerit cibis calidis, & siccis, poteritis tuto colligere causas & humores ex quibus fiunt flatus esse calidos. Ex aduerso, si æger passus sit frigus, morbos capitis frigidos, si victu pituitoso, & frigido sit vsus, erit signum humores facientes flactus frigidos esse hæ autem causę non aliunde poterunt cognosci, quam ex relatione, vel ægri, vel adstantium.

Prognostica. Circa signa prognostica illud obiter dicendum est, quod ait Melanpus lib. de palpitatione, & Plinius lib. 28. cap. 2. credidisse antiquitatem, & vulgares, (quod etiam hodie fere oraculum est) sonitus aurium sine dextræ, siue sinistræ, præsagire aliquid mali, scilicet,

cet, vel insidias inimicorum, vel maledicentiam, vel aliquid huiusmodi, sed hęc non sunt medica: quod pertinet ad medicum est, tinnitus antiquos esse curatu difficiles, præterea ait Hippocrates in coacis prænot. & Celsus, eos tinnitus periculosos esse, & læthales, qui fiũt vna cum morbis acutis, cum febre pestifera, & ardente, cum epilepsia, eos vero minus graues esse, & salubriores, qui fiunt cum grauedine, medicos vero, qui fiunt ex longa capitis valetudine, neruorum diuturno dolore.

Curatio duplex est, alia enim tinnitui facto ex subtilitate sensus, alia facto à vaporib. debetur. In curando tinnitu ob sensus acumen, vnus scopus est acumen eius obtundere, modus vero obtundendi est obtundere calorem, & spiritus, nam ait Auerroes 2. collect. 11. diuersum esse calorem, quo sentimus, & calorem quo nutrimur, probat hoc Auerr. quia dum dormimus nutrimur, non tamen sentimus, & quia potuisset aliquis dicere, qualis est hęc diuersitas, nonne potest idem calor modo operari, modo non operari, & ita idem calor conducere sensibus efficiendis, in somno vero nutritioni: ait Auerroes hoc esse non posse, quia calor, inquit, quo nutrimur, est in actu, dum dormimur, calor autem quo sentimus, in potentia. In somno autem, si est in potentia calor, quo sentimus, & in actu, quo nutrimur, idem esse non potest, quia eodem tempore non potest idẽ actu esse, & potentia. Cum itaque diuersus sit calor, quo fit auditus, à calore natiuo, quo fit nutricatio, scopus est, vt ille calor obtũdatur, sed quomodo? obtunditur, vt animaduerto, trib. modis. Primo refrigerantibus, & narcoticis. secundo crassefacientibus, quia dum spiritus, & calor crassefiũt, omnino fit operatio ipsorum magis hebes. tertio per dissipationem. & ne videar vobis somnia fingere, habetis primo exemplum Galeni 3. de compo. local. cap. de tinnitu, vbi ait, se sæpe curasse huiusmodi tinnitum vsu succi mandragorę, & papaueris. Razes quoq; tertio contin. laudat. succũ iusquiami, quem ait, Serenum vocare herbam insanam. Quod etiam incrassantia obtundant sensum auditus, hebetis exemplum ferè ab omnibus Arabibus, qui commendãt pro obtundendo auditu cibos incrassantes. Quod etiam dissipantia calorem obtundant sensus, habetis exemplum à Serapione, qui ait, in hoc tinnitu soluendo acetum maxime præstare, immo vero Auicennnas improbans vsum narcoticorum, ait, melius esse, vt castoreum, & acetum dentur, eo quod sua tennuitate dissipant spiritus, ita vt fiant debiliores. Sed dices, quisnam ex his modis est tutior? mea sententia est, affectuum hunc non proprie esse morbosum, sed molestum potius, quam damnosum, ideo si sustineri potest, laudo vt nihil adhibeatur, quia non semper durat, & pau- *Curatio.*

eos videbitis durantes, quod si nimium molestus sit ita, vt vel ob delicias, vel ob aliud non possit sustineri, laudo, vt vtamini cibis incrassantibus spiritus, quia hoc tutius est, quam dissipare, aut hebetare calorem, & quamquam Galenus dicat, se vsum esse narcoticis medicamentis, tamen, si recte recordor, ille fuit rusticus, & vos etiam poteritis in istis corporibus, vti narcotici. Curatio facti tinnitus a flatu non vna, est, sed multiplex, & varia, si enim fiat ratione febris, aut ratione crisis, tutissimum est consilium Galeni, vt nihil adhibeatur, quousque morbus finitus sit, vel crasis nam sępe fit, vt finita febre, & perfecta crisi, simul etiam finiatur tinnitus, & hoc plerunque videbitis in actu practico, quod si non finiatur, monet Celsus, vt primo victus instituatur exquisitus, qui attenuet, fiant frictiones, exercitationes, gargarismata, vt etiam in aures aliquid indatur, & possit tollere hunc morbum, vt est succus radiculæ cum oleo ros. succus cucumeris, asinini, vtrumque veratrum, oleum laurinum, ego vero soleo vti. (& etiam commendat Galenus) decocto absynthii, oleo rosato cum castoreo, & croceo. Vbi à stomacho fiunt flatus, tota curatio conuertenda est ad curationem stomachi, vt scilicet ipse mundetur ab omnibus humoribus, a quibus flatus eleuantur. Quod si, vt sæpe fit, flatus isti gignantur ex humoribus contentis vel in capite, vel in locis instrumento auditus proximis, maius studium est adhibendum, & primo victus instituendus; vt aer sit calidus, & siccus, fugiatur austrinus, & humidus. Idem etiam dicite de regione, & aliis pertinentibus ad hunc casum, exercitationes matutinæ commodæ sunt, & præsertim sub sole, si tamen caput sustineat, cogitationes omnes animi ablegandæ, nam solent ægri macerari, dum cogitant multum de hoc tinnitu. Frictiones omni tempore commodæ, pectinationes etiam capitis præsertim capite exinanito. venus valde inimica, immo solet hæc sola excitare hos sonitus, abstinendum a cibis crassis, & flatuosis, vt sunt legumina, carnes crassiores, lagana omnia, porri, inter gerbas lactuca, brassica, inter fructus oleosi, vt amygdalæ, nuces, nuclei pini, dactyli etiam, quia replet aures. Carnes auium conferunt, & potius assæ, quam elixæ, cibis semper commiscebuntur anisum, coriandrum, fœniculum. Instituto victu deinde veniendum est ad præparandos humores, qui siue fuerint pituitosi, siue melancholici, siue biliosi, præparabuntur remediis accommodatis, tum expurgandi, & ne bis eadem repetam in hoc casu, conueniunt omnia præparantia, & purgantia, quæ diximus alias conuenire in auditu graui, & surditate. Illud tamen meminisse debetis, humores hos in profundis partibus latitare, & iccirco expedire, vt non semel

tantum,

tantum, sed bis, & etiam ter repetantur purgationes, & maxime, si contumax sit morbus. Purgato corpore deueniendum est ad ea, quæ magis caput exiccare possunt, vt sunt lotiones, gargarismata, masticatoria, & sternutatoria. De sternutatoriis tamen notate, nisi caput exquisitè purgatum sit numquam adhibenda esse, quia maxime concutiuntur aures, nam dum emunguntur nares, semper aures correspondent: quod si caput fuerit repletum, ex hac concussione trahitur noua materia ad aures, & ita malum augetur. Conueniunt inclamationes voce factæ, etiam tubis, & aliis instrumentis, nam ait Aristoteles 32. part. probl. 9. tinnitus solui ab inclamatione, eo quod motus magnus extinguit minorem: modus aūt, quo fit est, quia ex inclamatione vehementi incalescunt partes aurium, calefactæ facile flatus ibi existentes dissipant, & dissoluunt. Postremo deueniēdum est ad localia aliqua medicamenta. In quib. duo notanda sunt, vt in tinnitu recenti semper mitiora eligatis remedia, quia, vt alias vos docui, aures postulant blande tractari, & si absque necessitate valentiorib. irritentur medicamentis facile malum illis duplicatur, deinde obseruandum est, vt dum remedia hęc adhibentur, corpus sit ieiunium, & caput non sit male affectum, unde notare debetis errorem multorum, qui mandant, vt remedia aurib. indantur, dum eīt dormitum, eo enim tempore stomachus plenus est, caput etiam a uaporib. cibi aliquomodo affectum, vt potius nocumentum accedat, quam vtilitas, & non est mirum, quod sæpe remedia frustrentur in his, quia importunè adhibentur. Genera horum medicamentorum sunt tria, fumi, instillationes, & collyria, fumus hic a me inuentus est præstantissimus. R. cymini, anisorum, anà vnc. ß. florum chamomillæ fœnugreci anà pug. j. aquæ communis lib. ij. aceti vnc. iij. misce, & bulliant. Sed in administratione horum fumorum, notate quod semper supina aure per fistulam debet intra aures trahi fumus. postquam tractus est, debet custodiri auris, & propterea post receptum fumum replentur semper aures, vel gossipio, uel lana tenuissima. Instillationes vero multæ sunt, sed vt aliquam formam habeatis, ita soleo componere. R. olei anisorum per alembicum extracti drac. iij. castorei, scrup. j. elleb. nigri scrup. ß. ponantur in cortice cepæ, deinde cortex ponatur ad lentum ignem, & ibi maneat vsquequo absorbeat totum illud oleum, hoc facto deinde exprimatur cepa diligenter & succo expresso addatur aceti opt. drac. j. ß. & guttatim tepidus aurib. instilletur, & notate, vbi adsunt humores, qui faciunt flatus, acetum maxime conuenire, & ab omnibus medicis laudari, quia non modo vehit alia medicamenta ad partes intimas, uerum etiam dissecat, incidit, et attenuat. Collyrium ita paratur. R. nitri, scrup. j. ellebori utriusque scrup. ij. cymini pul.

anisorum, ana drac. i. gummatis, & albuminis oui. q. s. pro formando collyrio, quod continuo detineatur intra aurem. Anne sint alia remedia in tinnitu rebelli, & contumaci: expertus sum cauteria facta in brachio auris affectę multum conferre, quia humores illi, ex quib. continuo flatus fiunt, paulatim per hæc emissaria euacuantur, & his euacuatis, nullus deinde flatibus relinquitur locus. Sequitur, vt de dolore agamus.

De dolore aurium. Cap. 4.

Ost tinnitum sequitur aliud vitium, q; in auditu fieri diximus, quādo fit cum perturbatione. Hoc vitium a Grecis nuncupatum est, ὠταλγία, Latini omnes dicunt auris dolorem Celsus vocauit auriculæ dolorem, captum est hoc nomen, vt ait Galenus 2. Meth. ab ipsa parte affecta. Sed antequam vlterius procedamus, notandum est, hunc affectum a me tributum esse auditui, cum tamē sit potius affectus sensus tactus, quoniam sicuti dolores oculorum, ita quoq; dolor auris ad tactum potius quam ad auditum pertinet; cur vero ego inter vitia auditus recēseam, causa est, quia fit hęc affectio in penitissima instrumenti auditus parte, atq; hoc est, quod ait Galenus 3. de compo. med. secundum loc. videlicet inter tinnitum, auditum grauem, & dolores aurium, nihil esse commune, eo quod auditus grauis, & tinnitus pertinent immediate ad sensum auditus, dolores autem potius ad sensum tactus. Est hic affectus symptoma in genere actionnis tactoriæ deprauatæ, vt sunt etiam alij dolores. Morbi a quib. dependet, sunt continuitatis solutio, & intemperies, atq; hinc tres oriunt huius doloris differentiæ, quoniam ali. dicuntur interiores, alij exteriores, eo quod morbus a quo dependet hoc symptoma, vel est in internis aurium partibus, vel in externis. Alia differentia est, quia vt ait Auicenna, fiunt alij dolores aurium cum pruritu, alij sine pruritu. rursus alij sunt dolores continui, ali vero interpolati, nam ait Galenus, & Razes, dolores aurium perinde, atque febres ipsas fieri periodicos.

Causæ. Causæ dolorum aurium, aliæ sunt internæ, aliæ vero externæ, & mediate. Internę sunt imprimis morbi illi, de quibus dictum est, presertim uero inflammatio, & tumor, adhec sunt humores modo calidi, modo frigidi, sunt postremo vapores. Sed hoc in loco occurrit pulcherrima contemplatio, quomodo fieri possit [illegible] aurium partes intimas inflammatio, nam constat apud medicos,

cos, inflammationem esse sobolem humorum, & præsertim sanguinis. iam vero, si contemplemur aurium fabricam, uidebimus in instrumento auditus esse ossa, & tunicam aridam, quæ tympanum dicitur ab Anatomicis. In ossibus autem non colliguntur humores, neque sanguis, neque etiam in tunica arida, quia uenarum est expers, & propterea non uidetur locus humorum, & sanguinis collectioni. In hac non trita speculatione, ita statuendum iudico, nullibi internas posse oriri inflammationes, præterquam in hac tunica arida, in qua tametsi uenæ sint admodũ exiles, tamen tempore doloris paulatim dilatantur, & quo maior fit attractio materiæ ad ipsam, eo magis uenę distenduntur, & fiunt capaces sanguinis, ita copiosi, ut possit fieri inflammatio in hac pellicula arida. Inter causas externas, primum locum uidetur Galenus tribuisse æri externo frigido, ut fit in longis peregrinationibus, & sane sępe comprobabitis experientia, fieri ab hac externi æris frigiditate. Sed aquæ etiam frigidæ idem facere possunt, ut si intra aures ingrediatur frigida, uidebitis statim oriri dolores. Sed quæret aliquis, an etiam aeris caliditas ex se possit facere hunc dolorem, Galenus, & Græci nullam mentionem huius fecerunt. Ex aduerso Auiccenna Alzarauius, & omnes Arabes, inter causas externas doloris aurium posuerunt aeris caliditatem, immo Hippocrates 3. aph. inter morbos æstatis recenset etiam dolorum aurium, ut & ipse uideatur censuisse, fieri hunc dolorem, & ab externo aeris calore. mea sententia est, aeris calorem ex sese facere non posse aurium dolorem, ratio est, quia quantumcumque aer externus sit calidus, numquam tamen est calidior cerebro, neque interna aurium parte, ita ut ratione huius caliditatis possit offendere. Dico ex sese non offendere, quia potest per accidens facere hunc dolorem: hoc scilicet pacto, si aer externus calidus colliquet humores, & colliquati deinde in aures pręcipitenter, sicque dolorem inducant, atque hoc modo tueri potestis Hippocratem dum ait, æstate fieri dolores aurium, primo quia ęstate eliquatur pituita capitis, deinde quia bilis multa effertur ad superiores partes capitis, & pręsertim ad aures; hinc quoque intelligere licet quomodo illi qui operantur in fornacibus, tententur dolore, non enim ratione caloris, non quia calor offendat immediatè, sed quia colliquat, & destillationes in aures mandat. sic intelligere possumus aquam feruidam auribus im missam, non ratione caliditatis, offendere, sed quia, uel urit, & mordet, uel humiditatem relinquit in auribus, quæ deinde auditui inconueniat, & dolorem faciat. Alię causę numerantur ab Auicenna: & primo animalcula, quæ ingrediuntur aures, quæ sępe acerbissimos dolores inferunt, lapilli, capilli, medicamenta, ut euphorbium, importunè auribus illapsa,

faciunt dolores. Alzarâuius ponit etiam quædam, quæ ait, dolores facere, vt si aures ingrediatur condisi, vel bacca lauri, sodes quoque, & sanies recentæ solent facere dolores. Hactenus de causis doloris.

Signa. De signis scribit Auicenna hæc petenda esse ex signis surditatis, & grauitatis auditus, sed hæc dicta Auicennæ parum docent, ea propter, quod ad signa generica pertinent, non aliunde compararare poteritis, quam ab ęgro, nam dolor iste semper acerbe admodum torquet ægros, & eos adigit ad quærelas, immo Galenus 2. de med. loc. inter dolores corporis nostri acerbissimos tres memorat, dolorem oculorum, dentium, & aurium, quasi nulli possint istis æquiparari. Signa indicantia causas doloris paulo latius explicari merentur, nam si dolores fiant ab externis causis, partim visu, partim relatione comparantur, visu quando vel ânimalia, vel lapilli, vel capilli aures ingredientia faciunt dolores, relatione, quando causæ externę præcesserunt, quæ medicum latent. Quod si fiat âb internis causis, artificio cognoscitur, primo enim si fiat a copia sanguinis, signa adsunt, caliditas; aurium dolor vehemens, dolor pulsatiuus, pulsatio temporum, rubedo faciei, præterea percipitur ex refrigeratione non nihil leuari, quod si alij feruidiores sint humores, cognoscitur ex vehementissimo dolore. & hoc sit perpetuum vobis, dolorem maximum semper à causa calida oriri; ad hæc percipitur intensus calor intra partem, calida nocent, frigida delectant, & iuuant, sunt etiam signa ab ætate a corporis habitu, & constitutione, & ab alijs. Quod si fiat ex intemperie frigida vna cum materia, vt ait Galenus, signa habentur ex vita ante acta vt si quis sit vsus cibis pituitosis, si versatus fuerit in aere frigido: ad hæc si percipiatur frigus intra aurem, si calida applicata iuuent. Quod si non ab humoribus, sed a flatibus extendentibus fiant dolores hoc precipuum est argumentum, quod dolor non est continuus; modo accedit, modo recedit, discutientia prosunt. Signa vero eius doloris, qui fit ob inflammationem, sunt vehementia doloris dolor pulsatiuus, dolor qui communicatur faciei, & fronti. Sed dicetis, fit interdum dolor ratione cerebri, quomodo igitur cognoscemus an fiat dolor à cerebro, an ab aure? hoc est argumentum efficacissimum discernendi, quod vbi ex cerebro fit dolor auris, totum fere caput dolet, prærsertim facies, & frons: id dolore autem facto ab aure, nisi sit aposthema, vel inflammatio, dolor solum est in aure.

Prognostica. Signa prognostica referuntur ab Hippocrate 3. Prognost. 13. quæ omnia ab Auicenna confirmata sunt, scilicet quod in febre acuta, & continua dolor auris perniciosus est, & lœthalis, eo quod

ex hoc dolore periculum est ne cerebrum oblaesum delirium, & alias prauas ægritudines subeat, quam Hippocrati s sententiam cum intelligeret Celsus dicebat, dolorem aurium grauem esse, immo grauiorem multo dolore oculorum, duabus rationibus, vna, quod ex dolore oculorum nullum imminet periculum delirij, propter aurium dolorem imminet periculum; altera, quia ex dolore oculorum numquam mors subsequuta traditur, sæpe ex dolore aurium, vt iure dixerit Celsus dolorem aurium grauiorem esse dolore oculorum, sed hæc dicta putate de dolore interno, quia externus nullo modo periculosus est, quoniam videmus quotidie perforari ad delicias aures exteriùs, & tamen nullum dolorem inde consequi. Sed quamquam dolor hic semper periculosus sit, est tamen differentia, quia in aliquibus magis lethalis est, in aliquibus minus. In pueris ait Hippocrates loco cit. dolorem aurium sæpe ad mortem perducere, senes vero ex aurium doloribus facilius, & frequentius euadere. Sed dices, quomodo fit, vt dolores aurium sint in senibus securiores, quam in pueris, ait enim Galenus septimo aph. in senibus omnia esse periculosa ob uirtutis imbecillitatem? Licet sit maior virium imbecillitas in senibus, quam pueris, sunt tamen grauiores aliæ causæ, quæ faciunt, vt dolores in pueris sint magis lethales, quę causæ non sunt indignæ cognitu. prima est, quam etiam significauit Hippocrates, & Auicenna, quod pueri non possunt ob sensus acumen sustinere dolorem, & propterea sub dolore tamquam sub tormento intereunt. senes autem cum habeant sensus ipsos hebetes, & tardos, non ita percelluntur à doloribus, & propterea facilius tolerant, nec sub ipsis ita opprimuntur, quod autem habeant sensus tardos, & præsertim tactus, & auditus disputatum est à plutarcho primo quæstion. natural. quæstione septima, vbi ait senes delectari mero non alia ratione, nisi quia sensus tardos, & admodum obtusos habent, ita vt non excitentur nisi à re acuta, & probat exemplo sensuum, primo quia senes non percipiunt dolores, nisi sint valde acuti, deinde quia à vulneribus non ita dolent, vt iuuenes, & videbitis saucios senes, non perinde dolere atque alios, quia sensus tactus in ipsis obtusus est, ita quoque cantores dum senescunt semper amant acutiores voces, quia solummodo a re acuta excitantur. Est itaque hæc prima causa cur pueri magis offenduntur, quam senes, quia in pueris sensus magis sunt vegetes, in senibus obtusi, & tardi, altera ratio est, quia in pueris inflammationes, vel numquam, vel rarissime ad suppurationem veniunt, in senibus autem secus. ratio est, quia natura puerorum non potest diu ferre dolores, & iccirco prius succumbunt, quam fiat suppuratio, senes autem cum possint fer-

re dolores, possunt etiam durare donec inflammatio veniat ad suppurationem. Dices, sæpe videmus senes doloribus aurium interire. dico verum hoc esse, sed nõ fieri ratione doloris, verum quia malum faciliter in senibus renouatur, & ex recidiuis frequentibus accidit, vt etiam senes intereant, immo vero interdum & pueri sanantur, & tunc potissimum hoc contingit, quando inflammationes suppurantur.

Curatio. Cum igitur hic morbus sit adeo lethalis, magnum studium adhibendum est, vt quam primum opportunis remedijs succurratur, & si quæ est ægritudo, quę sollicitum medicum postulet, sane hæc est. Communissimus scopus est, vt hoc symptoma, & hic dolor prorsus amputetur: modus autem amputandi duplex est, alter quãdo tolluntur causæ, alter quando ita sensus obtunditur, vt dolor nõ percipiatur. Inter causas tollendas est etiam differentia, quia interdum solum sunt internæ, interdum accedunt & externæ, quæ vel faciant dolorem, vel saltem conseruent. Vbi dolor sustineri non potest, ita vt adeo grauis sit vt periculum immineat deterioris mali, certe debet medicus ipse dolorem reprimere, & si hoc ipsi non succedat ablatione causarum, recurrendum est ad alium modum, scilicet ad stupefaciendum sensum, verum in hoc etiam magna prudentia opus est, propterea quod, vt alias docuimus, omnia quæ impense refrigerant, sunt valde inimica auribus, propter quod Galenus iure commendabat veteres qui in tollendo dolore vtebantur opio torrefacto, eo quod torrefactio frangeret nimiam opij frigefactionem. Sed quamquam hoc commendauerit, profert tamen opii cum castoreo mixtionem, hac scilicet ratione, quodlicet in opio torrefacto frangatur frigiditas, diminuitur simul & ipsa facultas, eo quod ignis dum torrefacit, aufert spiritus, & facultates opij, in mixtione autem opij, & castorei, ait Galenus frangitur facultas opii, sed virtus eius neque minuitur, neque amittitur.

In tollendis ijs causis, quę dolorem aurium faciunt, cogitandum est ante alia, an solæ sint causæ internę, an etiam externæ, quæ vel faciant, vel saltem foueant dolorem: si sint internæ, adhuc considerandum est, an sola sit intemperies, an cum materia. Vbi sola est intemperies, primo instituendus est victus, qui intemperiei contrarius sit, deinde veniendum ad localia, quæ in omni dolore aurium debent esse, vel debilia, vel mediocria. In calida intemperie commendatur albumen oui, mirificè laudatur ab Auicenna lac mulieris, vel solum, vel cum succo solatri, coriandri viridis succus, succus granatorum, cum oleo rosato, oleum rosatum, vel simplex, vel lumbricatum. In frigida vero optimus est succus

cepa-

ceparum mixtus ad ignem vna cum oleo, cui immersum sit, vel piper, vel euphorbium, castoreum cum oleo commendatur maxime à Galeno, oleum chamomillæ, oleum rutaceum, costinum, succus origani cum lacte mulieris, succus cepæ cum adipe anserino, vaporationes etiam maxime prosunt, & præsertim illæ, quæ fiunt ex absinthio, chamomilla origano. Rabby Moyses 22. aph. laudauit oleum seminis cannabis, quod præter qualitatem manifestam, maxime etiam a proprietate valeat. Auenzoar laudauit oleum vitellorum ouorum, quod ait non solum conferre in hoc dolore, sed in quocunque. Ante hos omnes Scribonius Largus commendauit picis florem, qui aliter dicitur Picelæum, immo testatur, se quandoque vexatum esse hoc dolore, & nullum remedium sese expertum magis efficax. Si intemperies non fuerit nuda, sed cum materia, vel hæc erit vaporosa, vel humoralis, si vaporosa, conuenit imprimis victus, quem alias laudauimus in discutiendis flatibus. postea conueniunt ea medicamenta localia, quæ flatus dissipare putantur, oleum sinapis cum assa foetida, oleum anisorum, oleum liliorum, rutaceum. ego vero accipio cepam, seu corticem cepæ, in quo pono drac. ij. vel iij. olei chamomillæ, deinde addo scrup. j. pul. anisorum, & tantundem pul. piperis albi, iubeo, vt cortex supra prunas ignitas contineatur vsquequo totum oleum absorbeatur, deinde contundi curo, & exprimi succum, qui instillatus in aurem dolentem ex vaporibus, dolorem tollit. Hippocrates secundo Epid. sect. 6. aut, si auris doleat, appone ventosam, quem locum exponens Galenus, vt ait Razes tertio contin. ait, hoc factum esse difficillimum, nisi ventosa sit magna, sed Razes testatur hoc non ita difficile esse, & fieri posse etiamsi non sit adeo magna, ut apponatur uentosa ignita. Si materia non sit uaporosa, sed humoralis, aut erit frigida, aut calida. Si frigida, prius instituto uictu, quem in aliis similibus affectibus docuimus, præparandi sunt humores, & euacuandi, eodem modo atque in surditate à causa frigida. Purgato corpore, & capite, deueniendum est ad localia pro quibus laudat Aetius nitrum tritum, & ustum, elleborum utrunque, aristolochiam, ego etiam utor huiusmodi medicamento. R. succi cepæ, rutæ, anà drac. j. mellis unc. i. castorei, cymini, nitri, anà scrup. ij. misce ad lentum ignem, & bulliant parum, deinde instilletur liquor in aurem. Si materia sit calida, & sanguinea, præsentaneum remedium est uenæ sectio, neque tardandum est, & ego non semel uidi statim finitum dolorem secta uena. Quod si sanguis non sit, sed alii humores, uidendum erit an isti sint commixti sanguini, tunc enim etiam pertundenda esset uena cephalica, sed detrahendum minus sanguinis, quod si non sint

mixti, tum præparandi sunt, & euacuandi, vbi euacuatum est corpus, & caput, quamprimum vtendum est localibus, quæ laudauimus in intemperie calida. Sed sæpe fit, vt dolor hic sit acerbissimus, ita vt æger non possit ferre vsque ad expurgationem, quo in casu etiam in principio non facta expurgatione, vtendum est localibus, ratio est, quia ob dolorem imminet maius periculum, ne maior fiat attractio, & ne malum cerebro communicetur, quam immineat periculum ex adhibitione localium non purgato corpore, quæ vero conueniunt localia, sunt, quæ leniter, & blandè mulcent dolorem, stupefaciunt sensum leniter, & sine periculo. Hactenus de localibus conuenientibus in causis internis. Circa quæ duo monendi estis, vnum quod vult Galenus obseruari 3. de med. local. vbi scilicet aurem dolor maxime torquet, numquam partem illam dolentem tangendam esse, quod intelligendum est, vt neque tangatur manu, neque vllo instrumento, quia pars suapte natura sensibilis est maxime, ob morbum irritata est valde, si magis adhuc irritetur, malum deterius euadit. Itaque si localia erunt adhibenda, vel per fumum, vel per leuem, & placidam instillationem. Alterum notandum est, vt semper caueatis vsum ciborum crassorum, curetis aluum lubricam esse, parum in cęna manducetur, sed præcipuè curetis, vt auris aliquo munimine defendatur a frigore externo. Si causæ fuerint externæ, quæ vel malum fecerint, vel faciant, & foueant, aut erit percussio illata, vel corpus externum, illapsum in aurem. In percussione, quæ dolorem fecerit, & facit, maxime prodest panis tritus ex melle immaceratus, sicque auri frequenter superpositus. commendauit Galenus thus aceto eliquatum, vtiles sunt fomentationes ex decocto absinthij, cicutæ, agni casti. In dolore facto ob corpus externum illapsum, videndum est quodnam sit hoc corpus, quod facit dolorem. Si sit aqua, antiquissimum est remedium, oleum auri imponere, & aurem pronam seruare; hinc enim antiquitus fuit factum adagium in superbos, ferre oleum in auricula. Sed dicetis, qui fit vt oleum extrahat aquam ex auribus? Aristoteles 32. part. prob. 10. duas causas adfert, vnã, quod oleum lubricam reddit aurem, per lubricam aurem facile affluit humor aqueus: alteram, quia aqua facile adhęret oleo propter lentorem, itaque cum oleum exit, simul etiam aqua educitur. Hoc edocti vrinatores, ne aqua labatur in aures, oleo solent eas replere. Auicennas, & Mesue, tres modos adferunt, quibus aqua ex auribus potest auferri; vnus est, quem docuit etiam Galenus tertio de med. local. vt scilicet fiat fistula argentea, vel ossea, atque immittatur in aures, deinde exugatur, nam in ea exuctione aqua ingreditur in fistulam; post hoc, ait Galenus aliquod aromaticum auri indendum est, & notate dictum esse, hanc fistulam debere

bere

bere esse argenteam, uel osseam, quia si ex arundine fieret, præterquam, quod arundo proprietate quadam nocet, vt dixi, etiam sua substantia exasperat aurem. Idem quod fistula faciunt & corpora spongiosa auri immissa; & ego soleo accipere medullam milii indi, alij laudant sambuci; ex hac medulla facio collyria subtilia, quæ impono auri: hęc materia sua spongiositate exugit humiditatem ex aure; atque ita exiccat. Alter modus Auicennæ, & Mesues est, vt excitetur tussis, vel vt impleatur auris aqua, & deinde velociter in pronum vertatur auris, post aliquo radio tractetur interna pars auris, sic enim dicunt illi exire aquam. Sed hoc non sum expertus. Tertius modus, quem non inuenio apud Galenum est, vt capiatur cannula anethi, quæ sit longa palmam vnam, media eius pars illinatur oleo, aut circumdicatur gossipio, & in fine illius gosspij apponatur aliquis circulus, vel ferreus, vel alius, qui sit latus saltem digitum vnum; accipitur deinde canna, & qua parte est denudata gossipio, vel sine oleo, mittitur in aurem, altera parte vritur, ignis uis per partem post partem communicatur auri; ita ut calore flammæ exugatur, & consumetur tota humiditas interna; & quia periculum esset ne ignis serperet, adest circulus, qui prohibet ne ignis ingrediatur aurem. Possumus his modis attrahendi aquam, alium adijcere ex Galeno, ut scilicet pede proximiore auri affectæ saltetur, & auris uersus terram inclinata teneatur; sic enim, & inclinatione, & concussu corporis fit, ut aqua defluat. Si non aqua, sed aliud aliquod corpus externum aurem ingressum, dolorem faciat, est Galeni præceptum, ut primo tentemus eluere aurem, quia ex elotione interdum sola exeunt hęc corpora; si non succedit hæc curatio, accipitur specillum, & ei circumponitur lana oblita terebinthi succo, atque ita ponitur intra aurem, nam corpus adhærens lanæ, ob tenacitatem terebinthinę extrahitur, & sequitur specillum. Quod si usus terebinthinæ non placeat, Serapio commendauit picem, cui etiam adhęrent hęc corpuscula, & una extrahuntur. Quod si neque ista prosint, agendum est tusse, & sternutatorijs ex his enim, ut alias dixi, uehementer concutiuntur aures, ex quo concussu expellitur quicquid intra ipsas positum est. Quod si neque hoc succedat, qui laborabit, uel puer erit, uel uir, si puer, omnes commendãt, ut pedibus eleuetur, & caput concutiatur, quia etiam ex hoc situ exeunt corpora, si sit uir extenditur corpus supra tabulam, & pars affecta ponitur prona, quo facto deinde tabula, supra quam positum est caput, modo attollitur, modo deprimitur, unde fit ut moueatur corpus intra aurem de loco, quod postmodum ferro aliquo potest extrahi, quod si hęc non succedant, uidendum est, si corpus frangi potest, ut est faba, cicer, nam si ita fit, frangendum est corpus illud aliquo instrumento: quia diffractum facilius

cilius educitur.Sed quia inter frangendũ ſolet auris exaſperari,prę-ceptum eſt,ut ſtatim immittatur ſapa,uel uinum intra aurem, quia huiuſmodi liquores leniunt, & tollunt aſperitates factas. Si corpus ingreſſum ſit animal, a Galeno laudantur tria,[v]num eſt ſcammoneum aceto tritum,& auri infuſum,alterum abſinthij,aut peucedani ſuccus:tertium nitrum,& ſulphur tritum,& auri immiſſum, hæc omnino non modo interimunt animalia,verumetiam incidunt, & extenuant,ita vt facile poſtmodum exeant.Plinius lib.28.cap.4.ſcribit,quod ſi animal ingrediatur aurem, iuuat inſpuere aurib. & hoc remedium non eſt irrationale,quia ſaliua hominis, & præſertim ieiuni,apud omnes medicos putata eſt inſecta animalia enecare, idẽ quoq; ait murium,fel aceto eliquatum,& infuſum enecare animalia quod etiam apud Marcellum tanquam exploratiſſimum ſcriptum eſt.Quod ſi ſordes aliquę detentę dolorem faciant,laudatur oleum nardinum, nitrum aſſatum, & puluerizatum, & acetum calidum. Hic eſt finis tractationis affectuum aurium.

F I N I S.

REGISTRVM.

✻ ✻✻ ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ
Aa Bb Cc Dd.
a ABCDEFGHIKLMNOPQ.

Omnes ſunt Duerni.

VENETIIS, Apud Iuntas, M D CI.